ZNANOST LJUBAVI SVETE TEREZIJE OD DJETETA ISUSA

THE SCIENCE OF LOVE OF SAINT THERESE OF THE CHILD JESUS



Međunarodni znanstveni zbornik radova

International scientific edited volume

KARMELSKA KIZ IZDANJA

ZNANOST LJUBAVI
SVETE TEREZIJE
OD DJETETA ISUSA

THE SCIENCE OF LOVE
OF SAINT THERESE
OF THE CHILD JESUS

Međunarodni znanstveni
zbornik radova
povodom 100. obljetnice
proglašenja svetom s. Terezije
od Djeteta Isusa i Svetog Lica

International scientific
edited volume
on the occasion of the 100th anniversary
of the canonization of Sr Therese
of the Child Jesus and the Holy Face

KARMELSKA IZDANJA

Niz: Zbornici KIZ-a

Zbornik 6

Urednik / *Editor:*
Dario Tokić, OCD

Naslovnica / *Cover:*
Slavenka Milinović

Naklada / *Copies:* 500
»Grafocentar« d.o.o., Sesvete, Sopnička 58
Tiskano u ožujku 2025. / *Printed in March, 2025.*

Niz: Zbornici KIZ-a 6



ZNANOST LJUBAVI
SVETE TEREZIJE OD DJETETA ISUSA

Međunarodni znanstveni zbornik radova povodom 100. obljetnice proglašenja svetom s. Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica

THE SCIENCE OF LOVE
OF SAINT THERESE OF THE CHILD JESUS

International scientific edited volume on the occasion of the 100th anniversary of the canonization of Sr Therese of the Child Jesus and the Holy Face

KARMELSKA
KIZ
IZDANJA

ZAGREB, 2025.

UDK: 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta

ISBN 978-953-8381-29-4

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001257878.

SADRŽAJ / *CONTENT*

II.
PRILOZI / *ADDENDA*

KRATICE / *ABBREVIATIONS*

N.B. Budući da je riječ o znanstvenom i međunarodnom zborniku, kratice su odabrane tako da se mogu prepoznati na raznim jezicima, a navođenje Terezijinih djela tako da se mjesta mogu prepoznati i u izvorniku:

THERESE DE LISIEUX, *Oeuvres Complètes*, Cerf – DDB, Paris 1992.

N.B. To ensure ease of understanding for a global scientific audience, abbreviations are consistently applied and citations of Thérèse's works are formatted for easy cross-referencing with the originals.

AAS – *Acta Apostolicae Sedis*

br. – broj

Cf. – confer

CJ – *Le carnet jaune*

CLC – *C'est la confiance*

d.h. – das heißt

DAS – *Divini Amoris Scientia*

DDB - Desclée De Brouwer

DE – *Derniers entretiens*

DE/G – *Dernières paroles a Céline*

DN – *Dilexit nos*

DV – *Dei Verbum*

ecc. – eccetera

ed. – editor

GE – *Gaudete et exsultate*

GS – *Gaudium et spes*

hl. – heilige

KKC – *Katekizam Katoličke Crkve*

L – *Llama de amor viva*

LG – *Lumen Gentium*

LT – Lettres de Thérèse

Ms A – *Manuscript A*

Ms B – *Manuscript B*

Ms C – *Manuscript C*

r – recto *(front);* v – verso *(back)*

Za hrvatsko izdanje:

a – prednja strana; b – stražnja strana

n., nn. – numero, numeri

npr. – na primjer

PA – *Procès apostolique*
PO – *Procès informatif ordinaire*
PN – Poésies de Thérèse
Pri – Prières de Thérèse (Preghiere, Oraciones)
RP – Récréations pieuses
STh – *Summa Theologica*
UR – *Unitatis redintegratio*
vol. – volume
WW1 – World War I
z. B. – zum Beispiel

PROVINCIJALOV POZDRAV

Zbornik radova *Znanost ljubavi svete Terezije od Djeteta Isusa,* svjedoči o neiscrpnoj važnosti njezine duhovne poruke u svijetu koji se suočava s dubokim društvenim, moralnim i duhovnim izazovima. Kroz svoj Mali put ljubavi i povjerenja, sv. Terezija nudi odgovore na temeljna pitanja moderne ljudskosti: Kako pronaći smisao usred nesigurnosti? Kako očuvati nadu u svijetu obilježenom podjelama i strahom? Kako živjeti evanđeoski poziv na svetost u svakodnevnom životu?

Iako njezini spisi sadrže duboke teološke spoznaje, prvenstveno se bave objašnjavanjem konkretne staze dostupne svima, bez obzira na životne okolnosti. U vremenu kada ljudi često traže izvanredna iskustva, čak i u području duhovnosti, Terezija nas podsjeća da se svetost ostvaruje u jednostavnosti, povjerenju i malim djelima ljubavi. Njezin primjer poziva na obnovu temeljnog povjerenja u Boga – ne kao u udaljenu silu, nego kao Milosrdnog Oca koji je blizu svoj svojoj djeci.

Štoviše, njezina univerzalna poruka stvara prostor za dijalog između različitih duhovnih tradicija i bavi se suvremenim pitanjima unutar Crkve. Terezijin život svjedoči kako vjernik može biti duboko uronjen u otajstvo Božje milosti, a istovremeno ostati potpuno posvećen životu Crkve i svijeta. Njezino malo, skriveno postojanje u Karmelu, obilježeno kušnjama vjere i iskustvima duhovne pustoši, postaje svjetionik za one koji se bore sa sumnjom i tamom na svom duhovnom putu.

Nadamo se da će ovaj zbornik služiti ne samo kao znanstveni doprinos dubljem razumijevanju svete Terezije, već i kao poziv na primjenu njezine duhovnosti, kako u osobnom, tako i u zajedničkom životu. Neka njezina znanost ljubavi nadahne sve koji traže autentične odgovore u vremenu koje čezne za istinom, smislom i ljubavlju.

O. Vinko Mamić, provincijal

PROVINCIAL'S ADDRESS

This volume, *The Science of Love of Saint Therese of the Child Jesus*, testifies to the inexhaustible relevance of her spiritual message in a world facing profound social, moral, and spiritual challenges. Through her Little Way of love and trust, Saint Therese offers answers to fundamental questions of modern humanity: How can we find meaning amidst uncertainty? How can we preserve hope in a world marked by division and fear? How can we live the Gospel's call to holiness in everyday life?

Even though her writings contain deep theological reflections, they are primarily concerned with explaining a concrete path accessible to all, regardless of life circumstances. In an era when people often seek extraordinary experiences, even in the realm of spirituality, Therese reminds us that holiness is realized in simplicity, trust, and small acts of love. Her example calls for a renewal of fundamental trust in God – not as a distant force, but as a Merciful Father close to all his children.

Furthermore, her universal message creates space for dialogue between different spiritual traditions and addresses contemporary issues within the Church. Therese's life bears witness to how a believer can be deeply immersed in the mystery of God's grace while remaining fully committed to the life of the Church and the world. Her small, hidden existence in Carmel, marked by trials of faith and experiences of spiritual desolation, becomes a guiding light for those who struggle with doubt and darkness on their spiritual journey.

We hope that this volume will serve not only as a scholarly contribution to a deeper understanding of Saint Therese but also as an invitation to apply her spirituality in both personal and communal life. May her science of love inspire all who seek authentic answers in an age longing for truth, meaning, and love.

Fr. Vinko Mamić, Provincial

PREDGOVOR

Povodom proslave stote obljetnice proglašenja svetom Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica 17. svibnja 1925. – 2025. Hrvatska karmelska provincija sv. oca Josipa željela je obilježiti trajnijim spomenom svoju sestru karmelićanku i crkvenu naučiteljicu, zaštitnicu misija. Budući da na hrvatskom govornom području preskromni broj znanstvenih radova o Svetici uopće ne odgovara velikoj pobožnosti i ugledu koji ona uživa među vjerničkim pukom, odlučeno je da se pristupi izradi ovoga zbornika znanstvenih radova međunarodnog značaja.

U prvom dijelu s autorskim znanstvenim člancima sudjeluju braća karmelićani s akademskim naslovima i karijerama koje namjerno nismo htjeli isticati, da ljepota Terezijine poruke ne ostane zasjenjena ljudskom taštinom. Inače, članke su napisali i vrhunski svjetski živući poznavatelji 33. crkvene naučiteljice, ali i braća koja nakon početnog znanstvenog osposobljavanja ulaze s novim elanom u svijet znanstvenog istraživanja i napredovanja. Dolaze iz Francuske, Španjolske, Italije, Austrije, Sjedinjenih Američkih Država i Hrvatske. Recenzirani članci su objavljeni na izvornim jezicima na kojima su nam ih autori dostavili, a svaki ima sažetak na engleskom i hrvatskom jeziku. Članci su izloženi abecednim redom po prezimenu autora. Vjerujemo da bi njihov znanstveni sadržaj mogao postati poticaj i referentna točka za nove znanstvene radove, osobito po pitanju aktualizacije Terezijine poruke, ne samo u Hrvatskoj, nego i u inozemstvu, te time doprinijeti boljem razumijevanju Svetičina lika i djela, i njene važnosti u suvremenom pastoralnom djelovanju.

U drugom dijelu zbornika namijenjenom više hrvatskoj javnosti, prikupljena je na jednom mjestu raznovrsna građa koja može zgodno poslužiti za konzultaciju, bilo širem čitateljstvu, bilo budućim autorima o Maloj Tereziji na hrvatskom govornom području. Neki od priloga su već otprije poznati, ali su po prvi put objavljeni na hrvatskom jeziku, ili u tiskanom obliku, ili sabrani na jednom mjestu radi lakše konzultacije.

Urednik

PREFACE

On the occasion of the celebration of the hundredth anniversary of the canonization of St. Therese of the Child Jesus and the Holy Face on May 17, 1925 – 2025, the Croatian Carmelite Province of St. Joseph wished to commemorate their Carmelite sister and Church Doctor, the patroness of missions, with a lasting tribute. Since the surprisingly small number of scientific works on the Saint in the Croatian-speaking area does not correspond to the great devotion and esteem she enjoys among the faithful, it was decided to create this collection of scientific papers of international significance.

In the first part, the collection features contributions from Carmelite brothers with academic titles and careers, which we intentionally chose not to emphasize so that the beauty of Therese's message would not be overshadowed by human vanity. The articles were written not only by prominent living experts on the 33rd Doctor of the Church but also by brothers who, after initial scientific training, are entering the world of scientific research and advancement with renewed enthusiasm. They come from France, Spain, Italy, Austria, the United States, and Croatia. The reviewed articles are published in the original languages provided by the authors, and each includes an abstract in English and Croatian. The articles are arranged in alphabetical order by the authors' last names. We believe that their scientific content could serve as an inspiration and reference point for new scientific works, particularly regarding the actualization of Therese's message, not only in Croatia but also abroad, thus contributing to a better understanding of the Saint’s character and works, and her importance in contemporary pastoral activity of the Church.

In the second part of this edited volume, aimed more at the Croatian public, a diverse range of materials has been gathered in one place, which can conveniently serve for consultation, whether for a broader readership or for future authors on Little Therese in the Croatian-speaking area. Some of the appendices are already known, but now they are eather published for the first time in Croatian, or in printed form, or gathered in one place for easier consultation.

Editor

I.

ČLANCI / *ARTICLES*

A BEACON OF HOPE AND LOVE IN A TURBULENT WORLD
St. Therese of the Child Jesus and of the Holy Face

Daniel Chowning

PROFESSIONAL PAPER

UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta
94(4)"1914/1918"
27-423.79

Summary

The first part of the article presents how St. Therese became a beacon of hope in the early days before her beatification and canonization, especially in the trenches of the Great War – World War 1. The impact of the *Story of a Soul* on the first readers and the soldiers' devotion to her during World War 1 is often unknown or overlooked. People were encouraged by her insistence on God's unconditional merciful love and confident abandonment to God, especially in a religious culture of the 19th when Jansenistic ideas weighed heavily on the consciences of many Christians.

The second part explores how love was the heartbeat of her spirituality. "To love Jesus and make him loved" (LT 220) was her great desire. Before Therese died, she said: "I'm not sorry for having offered myself to love" (CJ 30.9). "I know of no other means of reaching perfection but love… Love, how well our heart is made for that!" (LT 109). Therese also received the grace to understand how much Jesus thirsts for our love, the one of the greatest graces anyone can receive. The grace to know that God is not indifferent to our love; rather, God who longs for our love. This grace changed her life and the way she loved God and others.

In the last part, the author draws some conclusions and what her spirituality can teach us in becoming witnesses of hope and love in a turbulent world. We are called to renew our faith in God's merciful love. We must fix our eyes on God alone. Hope looks to eternal life. Eternal life begins now with love. Like Therese, in a world of unrest, war, hunger, and violence, we are called to offer our poverty to allow God's Mercy Love to flow through us and to transform us in vessels of God's merciful love.

Keywords: Therese of Lisieux, hope, love, mercy, transformation, evangelization.

This article has three parts. In the first part I want to present the "mystery of St. Therese" in the sense of how St. Therese became a beacon of hope in the early days before her beatification and canonization, especially in the trenches of the Great War – World War 1. The impact of the *Story of a Soul* on the first readers and the soldiers' devotion to her during World War 1 is often unknown or overlooked.

In the second part I will explore how love was the heartbeat of her spirituality and what we can learn from her and how we can be beacons of hope through love.

In the last part, I hope to draw some conclusions and what her spirituality can teach us in becoming witnesses of hope and love in a turbulent world.

1. “Mystery of St. Therese”

1.1. From her death in 1897

St. Therese of the Child Jesus of the Holy Face breathed her last breath around 7:20 pm on September 30, 1897, after months of intense spiritual, moral and physical suffering. Her last words were, “I love Him. My God, I love you” (CJ 30.9). These words sealed 24 years of existence, hidden in Lisieux, nine of which were lived in the Carmelite monastery. Very few sisters in her religious community knew her depths. Her prioress said that she was unknown in the community.[1]

Shortly before her death, Therese overheard one of her sisters say to another community member:

> I don’t know why there is all this talk about Sister Therese of the Child Jesus; she hasn’t done anything remarkable; we don’t even see her practice virtue; we can’t even say that she was a good religious.[2]

Earlier in her youth, after having read the patriotic deeds of French heroines, especially the Venerable Joan of Arc, Therese had a strong intuition that she was made for glory, but her glory would not be evident to the eyes of mortals. Her glory would consist in becoming a great saint even though she humbly recognized her weakness and poverty. She realized that God alone is holy and that her sanctity would be a share in God’s holiness.

As early as 13 years of age, she realized that holiness isn’t a matter of performing outstanding works but consists in “hiding oneself and practicing virtue in such a way that the left hand knows not what the right is doing” (Ms A 32r). Her strong intuitions about the nature of true glory and sanctity were realized as she lay dying in the infirmary. What a mystery when we consider that Pope Pius XI referred to her as a “storm of glory.”[3]

---

[1] Cf. https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/mere-agnes-de-jesus-pauline-martin/autobiographie-de-mere-agnes-de-jesus/ (14.01.2025).

[2] Cf. https://carmelitenuns.uk/st-therese-of-lisieux/ (14.01.2025).

[3] Speech by Pius XI to the French pilgrims who came for the canonization, 18 May 1925, in: D. BERTETTO (ed.), *Discorsi di Pio XI*, vol. I, SEI, Torino 1961, 387.

She also recognized that the path of sanctity involves suffering. "I have suffered very much since I've lived on this earth," (CJ 31.7.13) she confessed at the end of her life. Her sensitive nature, the loss of her mother at the age of four, the loss of her "second mother" Pauline when she entered the Carmelite monastery and her psychological breakdown as a result of Pauline's entrance, her father's *dementia* and internment in Bon Sauveur psychiatric hospital, the pinpricks of community life, dryness in prayer, her trial of faith the last 18 months of her life, and the ravages of tuberculosis were some of the sources of her sufferings.

On June 9, 1897, Sr. Marie of the Sacred Heart told Therese that she and Mother Agnes would be full of grief after she died. Therese answered: "Oh no! After my death, you will go to the mailbox, and you will find many consolations" (cf. CJ 9.6.3).

After listening about a miraculous miracle through the intercession of St. Aloysius Gonzaga symbolized as a shower of roses falling upon the bed of the patient close to death, Therese confided to her sister Marie of the Sacred Heart:

> After my death, I, too, will let a shower of roses fall. People will know better the gentleness of God. I feel that my mission is about to begin, my mission of making God loved as I love Him, of giving my little way to souls. I want to spend my heaven doing good on earth. (CJ 17.7)

Therese was buried on October 4, 1897, in the Carmelite nuns' section of the public cemetery. The community had purchased a small section of the public cemetery in 1887 because it was against the French law at that time to bury corpses in the monastery garden for fear of water contamination caused by corrupted bodies. By the time Therese died, the first cemetery plot was full, so in anticipation of her death, her uncle Isidore purchased a second parcel of land. Therese was the first to be buried there. As we will see, being buried in the communal cemetery was providential because it became a place of pilgrimage where people experienced powerful graces and healings.

1.1.1. "Story of a Soul"

One year after her death, in October 1898, two thousand copies of the first publication of the *Story of a Soul* were printed. Financed by her uncle Isidore Guérin, it was meant to be a simple necrology sent to Carmelite communities and certain ecclesiastics. Uncle Isidore didn't believe it would be successful, but to everyone's surprise, letters began to arrive at the Carmel expressing their glowing and inspired reaction.

Well, the mailbox became full of letters of inspiration. Roses began to shower down from heaven! Some of the early reactions of the first readers of the *Story of a Soul*:[4]

> May God be praised forever in his Saints. We didn't think of writing you immediately, but under the charm of reading *The Story of a Soul*, we are asking for more copies. This beautiful life is destined to do as much good in the world as in our cloisters. After having begun reading it, it is a sacrifice to close the book; we don't want to finish it.
>
> *Carmelite nuns of Angers*

> Yesterday I received the life of your seraphic child, Sister Therese of the Child Jesus. I spent a great part of the night reading it. What a beautiful life. You cannot tear yourself away from reading it. I have returned to it several times this morning. How I would like to be more generous and to follow in her footsteps.
>
> *A secular lay woman*

> Reverend Mother, I have to tell you all the good you have done for me with the *Story of Soul*. I received it yesterday and have devoured it. I have to tell you that I have never read anything that has delighted me so much. You come away from this reading with your soul literally embalmed, and also fortified, because this is not a frivolous child…The good God created this little flower to do good for souls and to convert them. Oh! This book will do good for priests, for souls and heads of families.
>
> *Cleric*

> Everything in this life is marvelous. It's all the rage here. For my part, I have a hard time interrupting my reading when I begin it. Putting the volume under my eyes is a real temptation. What a soul! What privileges! What correspondence to grace. How edified I am, but and shameful at the same time.
>
> *A director of a seminary*

The Story of a Soul inspired readers so much that six months later, 4,000 more copies were printed, and every year more and more copies were published. Of course, the first editions were Mother Agnes's edited edition of Therese's original manuscript. Mother Agnes died in 1951. It was after her death that Pope Pius XII requested the publication of the original manuscript which we read today.

What was it about the *Story of a Soul* that inspired readers? When you read through the various reactions, some were heartened by

[4] For all the cited quotes: C. LANGLOIS, *Les premiers thérésiens: De l'histoire d'une âme (1898) à la canonisation de Thérèse de l'Enfant-Jésus (1925)*, Éditions Champion, Paris 2015, 60-106.

Therese’s path of sanctity and understanding of holiness. She was a model of how we can become a saint through confidence in God’s unconditional love and the practice of little virtues in daily life. Others, especially religious and clerics, were encouraged by her insistence on God’s unconditional merciful love and confident abandonment to God, especially in a religious culture of the 19th when Jansenistic ideas weighed heavily on the consciences of many Christians. A rigorist image of a vindictive God who demanded reparation, a God whose anger was ready to unleash on sinners, polluted the spiritual atmosphere. The idea of a God of love and mercy revealed in the person and deeds of Jesus Christ was hardly known or preached. People who read the *Story of a Soul* felt consoled: “There is hope for me in all my woundedness and poverty. I, too, can become a saint if I surrender myself to God’s merciful love with all my poverty and weakness and strive to perform the small actions of daily life with love and confidence in God.” Sounds so simple, but not easy!

1.1.2. Pilgrimages and first miracles

Reading the *Story of a Soul*, and seeing various images of Therese holding roses, inspired people to make pilgrimages to Lisieux. The first pilgrimage place was to *les Buissonnets*, Therese’s childhood home, then to the Carmelite monastery where Therese had lived and prayed as a Carmelite nun.

The third pilgrimage site was the cemetery. This is interesting because it was at Therese’s tomb where spiritual graces and healings began. If Therese had not been buried in the public cemetery, we wonder if she would have been canonized in 1925. Perhaps later on due to the impact of the *Story of a Soul* and popular devotion, but what is astounding and inspired devotion to her were the graces and miracles that took place at her grave. Her reputation spread and drew more and more pilgrims to pray at her grave and the Carmelite monastery.

The first miraculous healing was four-year-old Reine Fauquet, afflicted by a serious bacterial eye infection incurable at that time, resulting in blindness.[5] Reine’s mother took her to Therese’s grave and placed some dirt from the grave over her eyes. The next day her mother began a novena in the chapel of the Carmel. While her mother was praying for her little daughter in the chapel of the Carmel, Therese appeared to little Reine in

[5] Cf. C. BURETTE, *Pluie de Roses. Les plus beaux miracles de Thérèse de Lisieux*, Éditions Emmanuel, Paris 2023, 137-140.

her bedroom and smiled. When Mme. Fauquet returned home, her daughter could see perfectly. The news of Reine's miraculous healing profoundly touched the people of Lisieux.

In 1915, Edith Piaf, the famous French singer, was also healed of blindness after her paternal grandmother, who operated a brothel in Bernay, a nearby town, had heard about little Reine. She, and her "ladies of the night," took little six-year-old Edith on a pilgrimage to Lisieux to pray at Therese's grave. They collected some dirt from the grave, placed it in a small sachet, and rubbed it on Edith's eyes. A few days later, Edith could see perfectly. For the rest of her life, Edith Piaf was devoted to St. Therese, and before every performance, she said, "I sing for St. Therese!"[6]

1.2. The Great War

Therese's roses have an apostolic meaning; they signify the goodness and gentleness of God's love poured out on those who ask for God's help through Therese's intercession. Well, her prophecy of a shower of roses and mailbox full of letters came to pass her roses showered down abundantly in the trenches of World War 1.

During the Great War many soldiers (from Generals to simple soldiers), their families, nurses, and chaplains wrote to the Carmel relating experiences of apparitions, protection, healing, conversions, and returning to the faith through Therese's intercession. Even before the War, devotion to Therese spread among the French soldiers. World War 1 was horrendously destructive and dehumanizing due to chemical warfare such as the mustard gas developed by the Germans. In the trenches, soldiers endured horrific suffering. In France alone, approximately 2 million soldiers were killed in battle in war.[7]

Many of the soldiers may not have been pious or even practicing, but their mothers, grandmothers, family members, and friends who were devoted to the little Sister Therese told them to pray to her, and yet Therese was not beatified at this time. They carried in their pockets a small image of Therese painted by Celine, the size of a stamp, or a medal, or third-class relic. The Lisieux Carmel compiled an

---

[6] J. CARTIER – H. VASSAL, *Édith et Thérèse. La Sainte et la pêcheresse*, Éditions Anne Carrière, Paris 1999, 116.

[7] Cf. https://cepr.org/voxeu/columns/new-scores-old-sores-morts-pour-la-france-database-wwi-fatalities-france (14.01.2025).

abridged copy of the *Story of a Soul* and diffused it among the soldiers. It was small enough to carry and fit in their pocket or backpack.[8]

Devotion to Therese was diffused primarily through the military chaplains, nurses, religious, and lay people devoted to her. The Lisieux Carmel spread devotion through images of Therese, relics and medals. The abridged *Story of a Soul* circulated among the soldiers in the trenches. Reading her life inspired and encouraged them and transformed their lives. They shared their enthusiasm with their comrades. The images and medals of Therese the soldiers carried on them became a sign of God's presence and protection.

Therese was their sister, faithful friend, and companion who encouraged them and reminded them of God's unconditional love and taught them the way of confident abandonment to God and to fulfill their duties and to offer their sufferings to God. Some combatants saw her as a warrior, another Venerable Joan of Arc who "booted out the English." For most of the soldiers, she was a close friend, a compassionate and loving presence in the midst of horrendous suffering. She transmitted hope to them. She was their sister who reminded them of God's presence and encouraged them. She taught them God's unconditional love and to trust God in the midst of the battles, even if they were wounded and faced possible death.

Soldiers prayed to Sister Therese and she answered their prayers! They wrote to the Carmel reporting protection in the most dangerous moments, apparitions, healings, conversions, and returning to the faith. When possible, on leave from the battlefield, soldiers made pilgrimages to Lisieux to pray in the chapel and at Therese's grave.

Here are just a couple examples of the 1,061 letters the Carmelite nuns received during the Great War.[9]

---

[8] I refer the reader to the interesting book reporting some of the letters soldiers wrote to the Carmelite nuns of Lisieux during the Great War and translated by Sr Marie of the Child Jesus: LES POILUS et al., *Stronger than Steel. Soldiers of the Great War Write to Thérèse of Lisieux*, Angelico Press, Brooklyn (NY) 2021.

[9] The following quotes are only two taken from the *Archives of the Lisieux Carmel*, the section on St. Therese and the great war. It is worth reading this section of the Archives and the many letters soldiers wrote reporting the impact of the *Story of a Soul* on the soldiers' lives in the trenches of the Great War, as well as the apparitions, miracles, and protection. Cf. "Thérèse et la Première guerre mondiale", in: https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/therese-et-la-premiere-guerre-mondiale/ (11.01.2025).

> The poilus [name of the soldiers in WW1] love Soeur Thérèse de l'Enfant Jésus and never tire of saying so; I want to pay my debt to her today, as they do. Life at the front is not always cheerful: great sadness can overwhelm us, and real dangers threaten us. I've felt these sadnesses, and I've experienced these dangers. But, reading the beautiful pages of *The Story of a Soul*, courage and faith, resignation and trust came back to me with greater strength, a more indomitable zeal.
> Oh, I can tell you how I regained my lost energy. It's simple: I followed as best I could the "Delightful Way of Spiritual Childhood", the path that leads us to happiness through the spontaneous fulfillment of all our duties. And all my gratitude goes to the lovable Servant of God.
>
> *Sergeant Ch. Boucaud, 1916 August*

> "I make a point of telling you how much confidence I have in the power of little Sister Thérèse, to whom I owe my protection last April in the Somme... In the midst of the danger of combat, against which we can do nothing on our own, we feel like little children, needing to rely blindly on the Father's protection, and from this point of view, the little way of trust and abandonment is quite natural to the soldier. With war so close at hand, we regret having so little time to acquire merits, and Sister Thérèse's example is invaluable, showing how much can be gained from the humblest actions simply offered to Jesus... In this easy way, I was able to endure with confidence and resignation all the trials that God sent my way. Through Sr. Thérèse, I was able to place the fate of my life in His hands; and as He was pleased to preserve it for me, I have come here today to pay homage to this powerful intermediary."
>
> *Aide Major J. Dayras, 1918 August*

After the War soldiers made pilgrimages to the Carmel to give thanks and to offer their medals of honor as votives offerings to Therese. There are display cases of honorary military medals in the archives of the Lisieux Carmel. After the war high ranking officers as well as simple soldiers wrote letters to Pope Benedict XV requesting Therese's canonization.

1.3. A Witness of Hope

In 2016, as one of the general definitors of our Carmelite Order, I made the pastoral visitation of our friars in the Paris Province. While visiting the friars' community in Lisieux, I met with Bishop Jean-Claude Boulanger, the Bishop of the Diocese of Bayeux/Lisieux, regarding our friars' ministry in Lisieux. He had just returned from the Episcopal Conference of French Bishops in Lourdes. He described the pilgrims who come to Lisieux in a most impressive way:

> The sick go to Lourdes, but "les paumés" come to Lisieux.[10] These are the people who come to Lisieux. Those who feel unloved, alienated, forgotten, poor; those suffer from addictions. They need hope, encouragement, trust, love, and understanding. They need the know that God loves them in all their poverty, sinfulness, and misery. They need a listening ear and open heart to hear their pain. We have to give them hope and instill confidence in their hearts. This is the friars' ministry here in Lisieux. It is a ministry of listening and compassion.

From the first the publication of the *Story of a Soul* and the devotion to her that developed into a "storm of glory," as Pope Pius XI expressed it, Therese is a beacon of hope. Her spiritual testimony recorded in the *Story of a Soul* has given hope to people searching for holiness, healing, inner peace, and a sense of meaning that comes from confidence in God's unconditional and enduring love despite their weakness, imperfections, poverty, and sinfulness. Their very poverty draws God's mercy to them like a magnet to steal.

This is why UNESCO chose to honor St. Therese on the occasion of the 150th Anniversary of her birth.[11] UNESCO chose Therese because of the impact *The Story of a Soul* has had on people's lives. She is a woman who brings greater visibility and justice to women who proved by their loving actions the value of peace. She is one of those women who have fought against poverty and war. UNESCO describes her as a "woman, young, a seeker, a Doctor in the Science of Love."[12]

It is interesting that early on people prayed at her grave seeking her intercession. Children and adults desperate for healing asked for her intercession: the blind, the lame, those afflicted with various physical and spiritual illnesses. Therese became known as a "healer," a hopeful and healing presence and friend, a witness that God never abandons us. God's loving presence envelops us in all our sufferings, trials and illnesses.

On March 26, 1923, one month before her beatification, her relics were transported from the cemetery to the Carmel accompanied by a large group of people as well as a guard of honor of military officers and soldiers, both French and American. The procession took place under a beautiful springtime sun, and all in silence because she

---

[10] *Les paumés* is a French expression signifying the lost, the godforsaken, those who feel rejected and unloved, and the marginalized.

[11] Cf. https://international.la-croix.com/news/culture/unescos-two-year-tribute-to-st-thrse-of-lisieux/18761 (11.01.2025).

[12] https://www.therese-de-lisieux.catholique.fr/wp-content/uploads/2022/02/Dossier-de-Presse-1.pdf (11.01.2025).

was not yet beatified so it was not permitted to sing or play music. Only the recitation of the rosary broke the silence. As the draped casket passed by healings took place. A man paralyzed from the war began to walk, a young blind woman waiting before the Carmelite monastery suddenly felt his eyes open and he contemplated Therese's triumphal entry into the chapel of her Carmel. People experienced first-hand the Merciful love of God touching them where they were most wounded and in need of healing.[13]

In the trenches of World War I, soldiers desperate for protection, courage, strength and perseverance in the midst of the horrific suffering and death cried out to Therese for help. She heard their prayers. She did not take them out of the living hell in which they found themselves. She protected some of them in extraordinary ways; to others she transmitted a powerful message of confidence, love, and hope. She taught them to trust in God's love and to surrender themselves into God's loving care, even in the face of death. In her own way, we can say that she taught the soldiers what St. Paul tells us:

> Who can separate us from the love of Christ? Hardship, or distress, or persecution, or famine, or nakedness, or peril or the sword? No, in all these things we are more than conquerors through him who loved us. For I am convinced that neither death, or life, or angels, or rulers, nor things present, nor things to come, nor powers, nor height, nor depth, nor anything else in creation, will be able to separate us from the love of God in Christ Jesus our Lord. (Rom 8:35.37-39)

St. Paul calls hope a "helmet of salvation" (1 Thes 5:8). John of the Cross takes up this image when he writes about the importance of the theological virtue of hope as we journey through the purgative dark night, the journey of transformation. John describes the "helmet of salvation" in terms of medieval armor used for battle to protect the head from injuries. The head is completely covered with only a visor to keep one's vision directed ahead without distractions. Hope allows the soul a visor to look toward heavenly things, and no more (cf. *Dark Night* II,21,7). This is the task of hope in the soul: to raise one's eyes to look to God alone who will never abandon us, to keep our eyes on heavenly things.

However, to keep our eyes fixed on heavenly things does not mean we fall into a dreamy, infantile idea of heaven simply as a reward

---

[13] P. DESCOUVEMENT – H. N. LOOSE, *Thérèse et Lisieux*, Éditions du Cerf, Paris 1991, 318.

for a good life and place of rest on the other side of the grave. Keeping our eyes fixed on God alone makes us capable of performing heavenly acts which are acts of love in the here and now of daily life. Heaven begins in this life with concrete acts of love.

2. Hope as Love in Action

This brings us to hope as an expression of love and the beginning of eternal life here and now. Love is the heartbeat of St. Therese's life and spirituality: "To love Jesus and make him loved" (LT 220) was her great desire. Before Therese died, she said: "I'm not sorry for having offered myself to love" (CJ 30.9). When asked what attracted her to heaven, she said, "Oh! It's Love! To love and be loved, and to return to the earth to make love loved" (DE/G 22.7). To her cousin Marie Guérin, "I know of no other means of reaching perfection but love… Love, how well our heart is made for that!" (LT 109). To her spiritual brother P. Roulland: "My way is all confidence and love" (LT 226).

In *Manuscript B* of the *Story of a Soul* she shares her discovery of her vocation in the Church.

> I understood that Love comprises all vocations, that love is everything, that it embraces all times and places… in a word IT IS ETERNAL. My vocation, at last I have found it… My vocation is love. In the Heart of the Church, my Mother, I will be Love. (Ms B 3v)

Love is a profound and vast theme in the writings of St. Therese. It would take us too far afield to explore the many references to love in her writings and how she understands love. For Therese, God is love. "For God so loved the world that he gave his only begotten Son so that those who believe in him may have eternal life" (John 3:16). "In this is love, not that we have loved God but that he has loved us and has sent his Son to be the atoning sacrifice for our sins" (1 John 4:10).

In the beginning of *Manuscript A*, Therese writes that God loves each individual human being as though there was no one else like her or him existed. Inspired by St. Paul's letter to the Philippians, she saw God as self-emptying love. God pours out His love upon creation and all humanity; God lowers himself and descends upon what is nothing and transforms it into fire. "In order that Love be fully satisfied, it is necessary that it lower itself to nothingness, and transform that nothingness into fire" (Ms B 3v).

Above all for Therese, God is Merciful love. She begins *The Story of a Soul* by singing God's mercy. "I shall begin to sing what I must sing eternally, 'The Mercies of the Lord'" (Ms A 2r) The story of her life is all about the graces God has granted her – God's Merciful Love.

> To me he has granted His infinite Mercy and through it I contemplate and adore the other divine perfections. All of these perfections appear resplendent with love, even His Justice (and perhaps this even more so than the others) seems to be clothed in love. What a sweet joy it is to think that God is Just, i.e., that he takes our weakness into account, that He is perfectly aware of our fragile nature. What should I fear then? Ah! must not the infinitely just God, who deigns to pardon the faults of the prodigal son with so much kindness be just also toward me who am with Him always. (Ms A 83v-84r)

Therese discovered the heart of the Gospel: Divine Mercy. Our God is a God of the little ones, the poor and struggling of this world. With the light of the Holy Spirit, the Scriptures revealed to her a God who pours himself out in the weak, the miserable, and the imperfect – in those who have to "sweat it out in life." His love leads him to pardon and heal what is darkest in human beings, what is most broken, vile, and repugnant: the sinners, the forgotten, those enslaved by addictions. Jesus came for the sick and imperfect, not for the healthy and self-righteous. Therese learned the lesson of the prodigal son: God is so good and merciful. Sinfulness, weakness, and imperfection prevent no obstacles to God's merciful love.

Therese also received the grace to understand how much Jesus thirsts for our love. "I received the grace to understand more than ever how much Jesus desires to be loved" (Ms A 84r). I think next to her discovery of the "little way," which was a charismatic grace, to comprehend how much Jesus desires to be loved is the greatest graces anyone can receive. The grace to know that God is not indifferent to our love; rather, God who longs for our love. What a grace! How this will change our lives in the way we love God and others! Therese received the grace to understand the mystery of God's love that surpasses all understanding.

> See, then, all that Jesus lays claim from us; He has no need of our works but only of our love, for the same God who declares that He has no need to tell us when He is hungry did not fear to beg for a little water from the Samaritan woman. (Ms B 1v)

Therese's insights into God's Merciful Love inspired her to offer herself to Merciful Love, to be a vessel though which God's love would

flow into the world and touch the hearts of humanity. She offered her poverty, weakness, human fragility, her heart as an empty vessel through which God's merciful love would be satisfied in her and through her radiate to the world. Therese doesn't offer *her* love, but her poverty, her imperfection, and human fragility. She offers her heart as an empty vessel to be filled in order to be poured out for others.

With Therese, the experience of love always begins with her poverty. It was because of her inability to love as she desired and her weaknesses and imperfections that she offered herself to Love. We come to God as we are, not as we would like to be. God loves us, not only in spite of our human weakness and imperfections, but because of them, knowing that the weaker we are, the more we need God's healing love to take our nothingness and transform us into divine life.

What I find so amazing in Therese is how she began the combat against her tendency to focus on self at such an early age. On Christmas of 1886, she had what she calls the grace of leaving her childhood, her complete conversion. Having returned home from midnight Mass, it was time to open Therese's many presents before the fireplace. Her father, tired and a bit exasperated by this Christmas custom, said, "Finally, this is the last year." His little queen heard these words from the top of the staircase. "His words pierced her heart." But a miracle took place, rather than burst out in tears, Therese mastered her emotions, descended the stairs with a smile, opened her gifts and embraced her father who laughed with joy (cf. Ms A 45r).

A seemingly small event at Christmas, was major for Therese. She learned that it is by Jesus that we become an adult. The miracle of that night was that she began to live what she believed. She learned to love, to forget herself, to master her hypersensitivity, let go of her tears and childish reactions. It was a combination of exercising her will and of God's grace. She writes that from that moment she went from victory to victory.

Therese's conversion was not a passage from atheism to faith, but a daily activity, beginning each day, to become a great saint, that is to die to selfishness and unhealthy self-preoccupation in order that others may live. She threw herself into the battle of life, the spiritual battle, upheld by God's grace to battle constantly against her tendency to focus on self in a narcissistic way. She was conscious that it was a grace and that she must die to herself to allow Jesus to love through her.[14]

---

[14] JEAN DE SAINT-CHERRON, *Éloge d'une guerrière*, Bernard Grasset, Paris 2023, 80-81.

> On that night of light began the third period of my life, the most beautiful and the most filled with graces from heaven. The work I had been unable to do in ten years was done by Jesus in one instant, contenting himself with my good will which was never lacking… He made me a fisher of souls. I experienced a great desire to work for the conversion of sinners, a desire I hadn't felt so intensely before. I felt charity enter into my soul, and the need to forget myself and to please others, since then I've been happy. (Ms A 45v)

Following her Christmas grace, Therese had the experience of looking at a picture of Jesus on the Cross and the blood flowing from one of his divine hands. she heard the cry of Jesus in her heart, "I thirst." This awakened within her a great desire to help others, to pray for priests and great sinners. She had a burning desire to pray for the salvation of sinners. She began to live for others, to help them.

When we reflect on this, it is amazing that at age 13, going on 14, her burning desire to help others was enkindled in her heart. Shortly after this she read about the gruesome murder of three women in Paris and the murderer, Pranzini.

In Lisieux, as you make your way into the main Basilica, there is a corridor through which you pass called the "Cloister of Mercy" (*Cloître de la Miséricorde*). This is an exhibition of artwork depicting the Pranzini story and Therese's prayers for his conversion. When you come to the end, you encounter a bronze statue of Pranzini kneeling with his hands tied behind his back, waiting for his execution by the guillotine.

This "cloister of mercy" says so much about Therese, her mission, spirituality and message to us, and how we must live our lives. We must be vessels of mercy in a world marred by violence, hatred, conflict, poverty, and bloodshed.

Therese was a realist. To surrender to God's merciful love did not mean to sit back and "enjoy" an easy ride to heaven! She knew that love is proved by works. Hope for eternal life begins now with our love. The light of love cannot be hidden under a bushel basket; it must be placed in the open so that it can shine and dispel the darkness. Therese learned from John of the Cross that "Love is never idle; it is always in movement emitting flames everywhere" (*Living Flame of Love* 1,8). Love seeks to give itself: "To love is to give everything and to give oneself" (PN 54). Therefore, Therese made a firm choice to love in the nitty-gritty of daily life, by changing the water of daily life into the wine of eternal life – striving daily to make love the center of her life and actions: doing everything out of love: a look, a word, picking up a pin,

washing a dish, offering a helping hand, bearing patiently and joyfully trials, poor health, temptations, and the suffering of daily life.

Therese lived with great intentionality. Her program of love implies a heightened awareness of the present moment and a constant effort to do all for the love of God and neighbor. The Holy Spirit graced her with the intuition that love is eternal and has a ripple effect in the world. Simple acts of love, these "little nothings," as she called them, would pass through God's hands and have an ecclesial value for the Church Militant struggling on this earth and for the Church Suffering, souls who may be in their own process of purification in the next life. Her love would have a transforming effect in the world. Love is a powerful energy that radiates through space and time.

However, we must not think that Therese's desires to love and her commitment to love in daily was fueled by sensible feelings. Therese suffered a martyrdom of love in the sense that she lived in dryness and aridity most of her nine years of religious life, and in dark faith the last 18 months of her life. Even though she felt immense desires to love, she realized that those desires were spiritual riches if she clung to them.

In her remarkable letter of September 17, 1896, to her sister, Marie of the Sacred Heart, who felt discouraged after having read in her letter, *Manuscript B*, that Thérèse possessed intense desires to love God and to proclaim God's love, even to be a martyr. Therese shared her vocation to be 'Love' in the heart of the Church. Marie didn't share Therese's desires for martyrdom, nor did she understand the parable of the little bird who remains steadfast gazing at the Divine Sun obscured by stormy dark clouds. Thérèse replied by saying that her desires and feelings are not what pleases God.

> What pleases Him is that He sees me loving my littleness and my poverty, the blind hope that I have in His Mercy… That is my only treasure… Understand that to love Jesus, to be His victim of love, the weaker one is, without desires or virtues, the more one is suited for the workings of this consuming and transforming Love. We must remain always poor and without strength and Jesus will come looking for us and will transform us into flames of love. It is confidence and nothing but confidence that must lead us to love. (LT 197)

Love is not a matter of feelings, but an act of the will. It is steadfast in faith and confidence in the midst of the storms and darknesses of life. Love remains fixed on the Divine Sun even when

dark clouds cover it. Hope keeps our gaze on God alone, even in the darkest moments.

We see Therese's teaching on hope and love exemplified in her relationships with her sisters in community and her thoughts on charity. With exquisite depth and honesty, she shares in *Manuscript C* her reflections on charity. These pages are a masterpiece on fraternal love. She wrote this document between the 12 and 15th of June 1897, and in a very dark moment of her life of faith and the uncertainty of her illness.

> This year, dear Mother, God has given me the grace to understand what charity is; I understood it before, it is true, but in an imperfect way. I had never fathomed the meaning of these words of Jesus: "The second commandment is LIKE the first: You shall love your neighbor as yourself." (Ms C 11v)

First of all, she tells us that it was only the last months of her life that she was given the grace to understand the depths of Jesus' commandment of love. In 1896, she wrote *Manuscript B*, and discovered her vocation to be 'Love' in the heart of the Church and the value of apostolic love. Charity is only mentioned 2 times in *Manuscript B*, and in reference to the love of God. In *Manuscript C*, however, love is mentioned 26 times and always in reference to love of neighbor.

The last months of her life she received the grace to penetrate into the meaning of Jesus' new commandment:

> A new commandment I give you that you love one another: that as I have loved you, you also love one another. By this will all men know that you are my disciples, if you have love for one another. (John 13:34-35)

To understand fraternal love is a grace. We don't always consider that to understand the real meaning of Jesus' commando to love is a grace. She was given the grace to penetrate the meaning of Jesus' commandment of love. We, too, must ask for the grace to love our neighbor, to understand and plumb the depths of true Christian love.

Therese acknowledged that her love for her sisters was imperfect. Even though she was striving to love her sisters, she recognized that her love was still imperfect. She understood that love is not a matter of beautiful thoughts and wishes. "Love must not remain hidden in the bottom of her heart" (Ms C 12r), but must be like a lamp shining in the dark; it has to give light and warmth to others. Love has to be expressed in action. She realized that her love of others was a

participation in the love of Christ! The deeper our union with Christ, the more we love:

> Ah, Lord, I know that you don't command the impossible. You know better than I do my weakness and imperfection; You know very well that never would I love Sisters as you love them, unless You, O my Jesus, loved them in me. It is because you wanted to give me this grace that You made your new commandment. Yes, I feel it, when I am charitable, it is Jesus who is acting in me, and the more I'm united to Him, the more also do I love my sisters. (Ms C 12v)

Charity consists in simple but challenging ways such "as bearing with the faults of others, in not being surprised by their weaknesses and in being edified by the smallest acts of virtue they perform" (Ms C 12r). Not judging them by what we see exteriorly or what annoys us. We never know the inner battles that our sisters or brothers undergo and their hidden virtues (cf. Ms C 13r). She realized that she could only love her sisters as Jesus loved them to the degree that she allowed the Spirit of Love to transform her and love others in and through her.

We can see the Holy Spirit purifying and transforming Therese's love in her efforts to overcome her natural antipathy towards Sister Therese of St. Augustine, a woman whose personality displeased Therese in every way from the beginning of her religious life.

Through the difficult personality of Sister Marie de St. Joseph, the Holy Spirit taught Therese most about fraternal charity. Alienated from the community due to her outbursts of anger and mood swings, Therese offered to work with her in the linen room from March of 1896 until May of 1897. She serenely bore Sister Marie's mood swings. Therese described Sister Marie as "an old clock that had to be wound up every 15 minutes." Undoubtedly, it was through Sister Marie de St. Joseph that Therese came to her deeper insights into fraternal love.[15]

When reading what Therese writes about her antipathy towards Sr. Therese of St. Augustine, I cannot help of thinking about the multitude of "little souls" who, like Therese, struggle with inevitable antipathies, or people with whom we live, like Sister Marie of St. Joseph, who are psychologically wounded or whose temperament becomes so annoying and unbearable that we avoid them. Therese's spirituality does not suppress obstacles. Rather, obstacles become the very means of growing in dependency on God's love to flow through us. In humbly embracing

---

[15] Cf. P. DESCOUVEMENT, *Thérèse de Lisieux et son prochain,* Cerf, Paris 2003, 270-271.

her weakness, Therese let divine love lower itself and communicate His love and transform her into a vessel of hope and love.

3. Becoming witnesses of Hope and Love

Pope Francis has proclaimed 2025 a Jubilee Year of Hope. In the bull of Indiction, *Spes Non Confundit*,[16] Pope Francis explains why we need a Jubilee Year of Hope. Heedless of the horrors of the past, we find ourselves immersed in the tragedy of war; humanity is confronting yet another ordeal as many people are prey to brutality and violence: Russia and the Ukraine, Israel and Gaza. Violence is rampant in the United States. We hear of mass shootings almost daily. We view on the TV or internet the plight of immigrants attempting to enter our country for a more dignified, safe, and healthy life. We know of human trafficking that degrades the dignity and safety of the human person, as well addiction to drugs, alcohol and pornography that seriously wound the mind, heart, and body. Reverence for human life, from the womb to natural death is a critical and divisive issue in our country. Secularism permeates more and more our society and feeds into the lack of faith in God and eternal values. We see daily the sufferings of those who struggle with serious illnesses and disabilities and lack proper medical care, incarcerated prisoners who suffer from inhuman conditions and the death penalty.

At our Shrine to Mary Help of Christians, the sacrament of confession is one of our primary ministries. So many people come with hardships, both physical, psychological, and spiritual; conflictual marriages and family divisions. Fervent and faithful Christians, they often complain that they do not feel God's love for them. All these sufferings are the "trenches" in which we find ourselves in our world. What do we do in the face of sufferings and trials such as these? How can Therese's way of confidence and love help us to become beacons of hope and love?

3.1. Renew your faith in God's merciful love

To begin with, we are called to renew our faith in God's merciful love – each and every one of us are "*les paumés*" in one way or another. We have our weaknesses, defects, and wounded history. Therese

---

[16] Cf. https://www.vatican.va/content/francesco/en/events/event.dir.html/content/vaticanevents/en/2024/5/9/bolla-giubileo2025.html (14.01.2025).

discovered the heart of the Gospel: Divine Mercy. Our God is a God of the little ones, the poor and struggling of this world. God who pours himself out in the weak, the miserable, and the imperfect. He pardons and heals what is darkest in human beings, what is most broken, vile, and repugnant. Jesus came for the sick and imperfect, not for the healthy and self-righteous. Therese learned the lesson of the prodigal son: God is so good and merciful. Sinfulness, weakness, and imperfection prevent no obstacles to God's merciful love.

Therese's presence in the trenches of World War 1 and the graces the soldiers received, some extraordinary, reminded them and instilled in their hearts trust in God's unconditional love in the face of suffering and death, and to abandon themselves into God's hands. "Nothing can separate us from the love of God in Christ Jesus our Lord" (cf. Rom 8:38-39). Despite all appearances to the contrary, God is with us, and we are called to abandon ourselves into God's care with childlike trust.

Therese's act of oblation was a response to her great desire to love God and make him loved. It was not her love that she offered, but her poverty, her weakness and fragility, her empty heart so that the Merciful love of God would flow through her and heal and transform hearts. She was convinced God descends upon what is nothing and transforms it into fire.

3.2. Become a vessel of mercy

Don't we want to love God and make him loved? Therese wanted people to know the gentleness and tenderness of God's love. Do we desire that others know God's tender and gentle love? Don't we desire to do what we can to heal and transform this broken world? We, too, are called to offer our lives to Merciful love so as to be vessels of God's merciful and transforming love in our world marred by sin, war, and violence.

Yet, we feel our powerlessness and weakness. We look at our world and think, "What a mess! What is the answer?" When we look at our world and country and the massive suffering, it is easy to lose hope and fall into despair. This is where hope comes in: we must fix our eyes on God alone. Hope looks to eternal life. Eternal life begins now with love. We offer our poverty to allow God's Mercy Love to flow through us and becomes vessels of God's merciful love in a world of unrest, war, hunger, and violence.

Therese realized the transforming power of love. She believed that love is eternal and has a power to radiate beyond space and time. So, she chose to love in the small event of life. She made a commitment to love in the here and now, to transform the events of daily life into occasions of love, to change the water of daily life into the wine of eternal life. It was the little things she chose: a look, a smile, a helping hand, patiently accepting a disagreeable person, containing an angry word or look, or vengeful attitude such as the silent treatment; resisting an antipathy, offering up a headache, a busy day, an inconvenience, a prolonged medical appointment. But also offering the beautiful things of life: a sunny day, waking up feeling loved by our family and friends, a delicious meal with glass of good wine, a refreshing shower after a hot day, and a healthy and loving friendship. There are so many blessings to rejoice in and offer to God. They, too, are acts of love and confidence.

We need to strive to be peacemakers and merciful. How much we need mercy for ourselves and for others. Can we look at each other with mercy, with compassion and not with judgement? The English mystic, Julian of Norwich, wrote that "God looks at us with pity, not with blame."[17] Therese would agree with Julian.

Of course, we need to open ourselves to God's merciful love that transforms us through a life of prayer and meditating on the Word of God. Therese learned that when she loved, it was Jesus loving through her. Charity is a participation in divine love.

We need to commit ourselves to renouncing violence in our daily lives by becoming conscious and attentive to our thoughts of jealousy, anger, pride, envy and how we express them in our relationships in ways that create division, antipathies, and vengeful behavior. Peace and love begin where we live in the here and now. Patience, compassion, forgiveness. We must attempt to live one day at a time St. Paul's hymn of charity: "Love is patient, love is kind, it is not envious. Love does no evil, suffers all things, endures all things" (cf. 1 Cor 13:4-7).

To be vessels of mercy in a world marred by violence and suffering of all kinds, calls us to abandon ourselves to God with confidence and love in all that happens in our life as we engage in the spiritual battle to grow in love and to become witnesses of hope and love in our world.

---

[17] Chapter LXXXII in: JULIAN OF NORWICH, *Revelations of Divine Love,* Methuen & Company, London 1901, 197.

Instead of a conclusion

I would like to conclude with two stanzas of Therese's poem: *Vivre d'amour* ("Living on Love", PN 17). It is a profound poem expressing Thérèse desire to be love in the heart of the Church and the world.

> On the evening of Love, speaking without parable,
> Jesus said, "If anyone wishes to love me
> All his life, let him keep my Word.
> My Father and I will come to him.
> And we will make his heart our dwelling.
> Coming to him, we shall love him always.
> We want him to remain, filled with peace,
> In our Love!
>
> Living on Love is sailing unceasingly,
> Sowing peace and joy in every heart.
> Beloved Pilot, Charity impels me,
> For I see you in my sister souls.
> Charity is my only star.
> In its brightness I sail straight ahead.
> I've my motto written on my sail:
> "Living on Love."

SVJETIONIK NADE I LJUBAVI U TURBULENTNOM SVIJETU

Sveta Terezija od Djeteta Isusa i Svetog Lica

Daniel Chowning

Sažetak

Prvi dio članka prikazuje kako je sv. Terezija postala svjetionik nade odmah poslije smrti, prije svoje beatifikacije i kanonizacije, posebno u rovovima Prvog svjetskog rata. Utjecaj *Povijesti jedne duše* na prve čitatelje i na pobožnost vojnika prema njoj tijekom Prvog svjetskog rata često je nepoznat ili zanemaren. Ljude je ohrabrivala njezina upornost u isticanju Božje bezuvjetne milosrdne ljubavi i povjerenja u Boga, posebno u duhovnom ozračju 19. stoljeća, kada su jansenističke ideje snažno opterećivale savjesti mnogih kršćana. Ideja o Bogu ljubavi i milosrđa, objavljena u osobi i djelima Isusa Krista, bila je jedva poznata i slabo propovijedana. Čitatelji *Povijest jedne duše* osjećali su utjehu: "Postoji nada za mene u svim mojim ranama i siromaštvu. I ja također mogu postati svetac ako se predam Božjoj milosrdnoj ljubavi sa svim svojim siromaštvom i slabostima i nastojim izvršavati male radnje svakodnevnog života s ljubavlju i povjerenjem u Boga."

Drugi dio istražuje kako je ljubav bila srce njezine duhovnosti. "Ljubiti Isusa i učiniti da ga i drugi ljube" (LT 220) bila je njezina velika želja. Pred svoju smrt izjavila je: "Nije mi žao što sam se predala ljubavi" (CJ 30.9). "Ne znam drugi put do savršenstva osim ljubavi… Ljubav, naše je srce za to stvoreno!" (LT 109). Terezija je primila milost da razumije koliko Isus žudi za našom ljubavlju. Pored njezina otkrića *Malog puta*, razumjeti koliko Isus želi biti voljen je jedna od najvećih milost koju netko može primiti: spoznati da Bog nije ravnodušan prema našoj ljubavi, nego naprotiv, da Bog čezne za našom ljubavlju. Ova milost promijenila je njezin život i način na koji je voljela Boga i druge. K Bogu dolazimo takvi kakvi jesmo, a ne kakvi bismo željeli biti. Iskustvo ljubavi kod Terezije uvijek počinje njezinim siromaštvom. Zbog svoje nesposobnosti da voli kako bi željela i svojih slabosti i nesavršenosti, predala se Ljubavi. Bog nas voli, ne samo unatoč našim ljudskim slabostima i nesavršenostima, nego zbog njih, znajući da što smo slabiji, to više trebamo njegovu iscjeljujuću ljubav da uzme našu ništavnost i preoblikuje nas u božanski život.

U posljednjem dijelu autor donosi zaključke o tome što nas Terezijina duhovnost može poučiti kako da budemo svjedocima nade i ljubavi u turbulentnom svijetu. Pozvani smo obnoviti našu vjeru u Božju milosrdnu ljubav, i fiksirati svoj pogled isključivo na Boga. Nada gleda prema vječnom životu. Vječni život počinje sada s ljubavlju. Predati vlastito siromaštvo Bogu je Terezijin način koji omogućuje Božjoj milosrdnoj ljubavi da nas preobražava, te postanemo posude Božje milosrdne ljubavi u svijetu nemira, rata, gladi i nasilja. Terezija je iskusila preobražavajuću moć ljubavi. Stoga je odabrala voljeti u malim događajima života. Obvezala se voljeti ovdje i sada, preobraziti događaje svakodnevnog života u prilike za ljubav, promijeniti vodu svakodnevnog života u vino vječnog života.

L'OFFERTA ALL'AMORE MISERICORDIOSO
Centro della vita e della dottrina di santa Teresa di Lisieux

François-Marie Léthel

PROFESSIONAL PAPER UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta
27-534.35

Sommario

L'*Offerta all'Amore Misericordioso* è l'indispensabile porta di entrata nella spiritualità di Teresa. Bisogna che sia considerata nella grande prospettiva della *Storia di un'anima*, come centro di tutta la dottrina teresiana, e ciò dal punto di vista della fede, della speranza e dell'amore. Queste tre virtù sono i più grandi doni dello Spirito Santo a tutti i battezzati, le tre principali modalità della grazia del battesimo. Tutta la crescita spirituale consiste in crescere nella fede, la speranza e la carità, quali mezzi dell'unione con Dio, cioè della santità alla quale tutti sono chiamati (LG 39).

Questo studio si appoggia su due testi fondamentali della *Storia di un'anima*: la conclusione del *Manoscritto A* 83v-84v, dove Teresa racconta l'avvenimento della sua offerta all'Amore Misericordioso spiegando il senso di questa offerta, e poi il testo del suo *Atto d'Offerta all'amore Misericordioso* (Pri 6). In Teresa, la misericordia infinita di Gesù è la fonte e l'oggetto centrale della sua fede, della sua speranza e del suo amore. Questa fede suscita la speranza nella misericordia, speranza certa della salvezza e della santità, per sé stesso e per gli altri, fino a sperare per tutti. Ma non basta credere e di sperare nella Misericordia. La speranza teresiana è questa "fiducia che solo conduce all'amore" (cf. LT 197), che conduce precisamente all'amore come dono totale di sé, nell'*Offerta all'Amore Misericordioso*, conforme alla sua migliore definizione dell'amore: "Amare è dare tutto e dare sé stesso" (PN 54).

Atto di offerta all'Amore Misericordioso come vittima di olocausto di santa Teresa di Lisieux è pubblicato alla fine della *Storia di un'anima* come punto finale. Così, ogni lettore attento della *Storia di un'anima* è invitato alla fine a fare personalmente questa preghiera che è una vera consacrazione alla Misericordia Infinita.[1]

Parole chiavi: Teresa di Lisieux, misericordia, offerta, santità, virtù teologali.

La *Storia di un'anima* contiene la sintesi dottrinale di santa Teresa di Lisieux. Il suo *Atto di offerta all'Amore Misericordioso come vittima di olocausto* (Pri 6) è pubblicato alla fine della *Storia di un'anima* come punto finale.[2] Così, ogni lettore attento della *Storia di un'anima* è invitato alla fine a fare personalmente questa preghiera che è una vera consacrazione alla Misericordia Infinita.

---

[1] Cf. F.-M. LÉTHEL, "La misericordia infinita di Gesù nella teologia di Teresa di Lisieux", *Ho theologos*, 35 (2017) 1, 3-24.

[2] Per testo originale francese: THERESE DE LISIEUX, *Oeuvres Complètes*, Cerf, Paris 1992. In italiano: *Opere Complete*, Libreria Editrice Vaticana e Edizioni OCD, Roma 1997.

La mia intenzione è di fare comprendere l'importanza di questa *Offerta all'Amore Misericordioso*, l'indispensabile porta di entrata nella spiritualità di Teresa. Per questo, dobbiamo considerarla nella grande prospettiva della *Storia di un'anima*, come centro di tutta la dottrina teresiana, e ciò dal punto di vista della fede, della speranza e dell'amore (o carità). Queste tre virtù sono infatti i più grandi doni dello Spirito Santo a tutti i battezzati, sono le tre principali modalità della grazia del battesimo, e quella più grande delle tre è la carità (cf. 1 Cor 13,13). Tutta la crescita spirituale consiste in crescere nella fede, la speranza e la carità. Sono i soli mezzi dell'unione con Dio, cioè della santità alla quale tutti sono chiamati (LG 39). La breve vita di Teresa è una crescita vertiginosa nella fede, la speranza e l'amore, fino a straordinari livelli di intensità, nuovi nella storia della santità.

Questo studio si appoggerà su due testi fondamentali della *Storia di un'anima*: la *Conclusione del Manoscritto A* (Ms A 83v-84v), dove Teresa racconta l'avvenimento della sua offerta all'Amore Misericordioso spiegando il senso di questa offerta, e poi il testo del suo *Atto d'Offerta all'amore Misericordioso* che conclude tutta la *Storia di un'anima*. Questi due testi sono come due punti che tracciano una delle più importanti linee della dottrina teresiana, la linea della Misericordia. Seguendo questa linea, ritroveremo i testi più belli di Teresa sulla Misericordia.

1. La fede e la speranza nella Misericordia

1.1. La fede nella Misericordia

Alla fine del *Manoscritto A*, Teresa comincia il racconto della sua offerta all'amore Misericordioso con uno splendido testo sulla *Misericordia e la Giustizia* contemplate come "perfezioni divine" o attributi divini. È il fondamentale punto di vista della fede illuminata dalla Parola di Dio, da una citazione dell'Antico Testamento, Salmo 136,1:

> O Madre diletta! dopo tante grazie posso cantare con il salmista che «il Signore è buono, che la sua misericordia è eterna». Mi sembra che se tutte le creature avessero le stesse grazie che ho io, il buon Dio non sarebbe temuto da nessuno, ma amato fino alla follia, e che per amore, e non tremando, nessuna anima acconsentirebbe mai a darGli dispiacere. Capisco però che non tutte le anime possono somigliarsi: bisogna che ce ne siano di diversi tipi allo scopo di onorare in modo speciale ognuna delle perfezioni del buon Dio. A me Egli ha donato la sua Misericordia infinita ed è attraverso essa che contemplo ed adoro le altre perfezioni Divine! Allora tutte mi appaiono raggianti d'amore, perfino la Giustizia (e forse anche più di ogni altra) mi sembra rivestita d'amore. (Ms A 83v)

Per comprendere tutta la profondità teologica di queste semplici parole di Teresa, bisognerebbe rileggere il testo di san Giovanni della Croce sulle "lampade di fuoco" degli attributi divini (*Fiamma Viva,* strofa III), ed anche il grande trattato su *Dio Uno* all'inizio della *Somma Teologica* di San Tommaso d'Aquino (STh I, q. 2-26). Dottore della chiesa, Teresa è per eccellenza *Dottore della Misericordia,* attraverso la quale contempla la Giustizia e tutti gli altri attributi Divini.

Teresa conosceva questo testo di San Giovanni della Croce dove spiega come Dio si comunica alle anime sante attraverso le "lampade di fuoco" dei suoi attributi divini, facendo loro sperimentare l'una o l'altra di queste "lampade di fuoco". Egli ricorda a questo proposito la dottrina di san Tommaso riguardo "all'Essere unico e semplice" di Dio (STh I, q. 3-11) che contiene tutta la moltitudine dei suoi attributi infiniti. Perché Dio è semplice, senza nessuna composizione, i suoi attributi che ci sembrano differenti e anche opposti, come la Misericordia e la Giustizia, sono in realtà assolutamente identici. Così la Misericordia è essenzialmente giusta, siccome la Giustizia è essenzialmente misericordiosa, perché la Giustizia è realmente identica alla Misericordia. Di fronte ad una falsa concezione della Giustizia senza la Misericordia (nel clima giansenistico), Teresa non sceglie la Misericordia senza la Giustizia, ciò che sarebbe ugualmente falso (e che è oggi un rischio), ma contempla la Giustizia attraverso la Misericordia, ciò che corrisponde esattamente alla teologia di san Paolo. Per lui, l'effetto proprio della giustizia di Dio non è di giudicare né di condannare il peccatore, ma al contrario, di *giustificarlo* gratuitamente per mezzo della Redenzione in Cristo Gesù (cf. Rm 3,21-26), ciò che è la più grande opera della Misericordia.[3]

Ciò che Teresa afferma qui a proposito di queste differenti famiglie di anime che "onorano specialmente ciascuna delle perfezioni del Buono Dio" è ancora una chiave della teologia dei santi. Spesso si trova in loro la dominante dell'uno dell'altro attributo divino, per esempio dell'Essere in san Tommaso, della Bontà in Dionigi Areopagita, della Giustizia in sant'Anselmo. Ma questo attributo dominante non esclude mai gli altri: mai l'Essere senza la Bontà, né la

---

[3] Nel testo greco di san Paolo, il verbo che corrisponde alla *giustizia* è il verbo *giustificare*. In latino, e nelle lingue neo-latine, il verbo corrispondente alla giustizia è il verbo *giudicare*; ciò che dà evidentemente una tonalità differente.

Bontà senza l'Essere, come mai la Misericordia senza la Giustizia né la Giustizia senza la Misericordia! Ma nella teologia dei diversi santi, la "dominante" di tale o tale attributo dà un clima spirituale di una particolare bellezza. La "dominante" della Misericordia in Teresa dà questo clima di fiducia assoluta, di questo perfetto amore che esclude ogni forma di paura (cf. 1 Gv 4,18).

Senza nessuna visione né rivelazione particolare, Teresa ha ricevuto nella pura fede questo dono della Misericordia Infinita. Questa nuova conoscenza della Misericordia è fonte di un nuovo sviluppo della speranza come speranza della salvezza e della santità.

1.2. La speranza nella Misericordia

1.2.1. La salvezza del criminale Pranzini, "primo figlio" di Teresa

Circa la speranza nella Misericordia Infinita come speranza della salvezza eterna, il testo fondamentale di Teresa è il suo racconto della salvezza del criminale Pranzini, condannato a morte e ghigliottinato a Parigi il 31 agosto 1887. Questo racconto si trova al centro del *Manoscritto A*, seguendo immediatamente quello della "Grazia di Natale" 1886 per mezzo della quale Teresa è "uscita dell'infanzia" cominciando la sua "corsa di gigante" (Ms A 44v-45r). A 14 anni, prima della sua entrata al Carmelo, è già sposa e madre: "sposa di Gesù e madre delle anime" (cf. Ms B 2v). In un'unione già molto profonda con suo Sposo Crocifisso, riceve da lui, per la fecondità del suo sangue redentore, quest'uomo che lei stessa chiama "il mio primo figlio", il criminale Henri Pranzini.

Questo racconto è uno di testi più belli di Teresa, uno dei più forti sulla speranza nella Misericordia Infinita in una situazione apparentemente disperata. Nella sua semplicità e la sua freschezza, questo testo è molto ricco dal punto di vista teologico, sul mistero della redenzione e della cooperazione della Chiesa a questo mistero. Mette in gioco la fede, la speranza e la carità, ma con la dominante della speranza.

Il punto di partenza è una semplice immagine che rappresenta Gesù Crocifisso e Maria Maddalena baciando i suoi piedi,[4] secondo l'iconografia tradizionale:

> Una domenica guardando una immagine di Nostro Signore in croce, fui colpita dal sangue che cadeva da una delle sue mani divine, provai un grande dolore pensando che quel sangue cadeva a terra senza che nessuno si desse premura di raccoglierlo, e decisi di tenermi in spirito

[4] Questa immagine è riprodotta nelle *Opere Complete* (fuori testo, tra le pagine 416 e 417).

> ai piedi della croce per ricevere la rugiada divina che ne sgorgava, comprendendo che avrei dovuto in seguito spargerla sulle anime... Anche il grido di Gesù sulla croce mi riecheggiava continuamente nel cuore: "*Ho sete*!" Queste parole accendevano in me un ardore sconosciuto e vivissimo... Volevo dar da bere al mio Amato e io stessa mi sentivo divorata dalla *sete* delle *anime*... Non erano ancora le anime di sacerdoti che mi attiravano, ma quelle dei *grandi peccatori*, *bruciavo* dal desiderio di strapparli alle fiamme eterne (Ms A 45v).

Senza nessuna visione, senza niente di straordinario, ma per mezzo di un intenso sguardo di fede, Teresa contempla attraverso questa povera immagine tutta la verità del mistero della redenzione. Con gli occhi della fede contempla il sangue di Gesù (invisibile sull'immagine), versato dalla croce per la salvezza di tutti gli uomini. Nella fede sente risuonare nel suo cuore la parola di Gesù: "Ho sete" (Gv 19,28). La sua decisione di tenersi in spirito ai piedi della croce per raccogliere il sangue di Gesù e comunicarlo alle anime esprime con una grande chiarezza teologica la sua cooperazione al mistero della redenzione nella carità, in un unico amore: verso il Redentore e verso l'uomo redento dal suo sangue. Per lei, come per santa Caterina da Siena, la salvezza di tutta l'umanità peccatrice è totalmente contenuta nel sangue di Gesù. Nel sangue di Gesù, la Misericordia Infinita ha perdonato e cancellato tutta l'immensità del peccato del mondo, di tutti gli uomini in tutti i tempi e tutti i luoghi.[5] La cooperazione di Maria, della Chiesa, di Teresa e di ciascuno di noi alla redenzione non consiste mai ad "aggiungere" qualche cosa al sangue di Gesù, ma a riceverlo ed a comunicarlo agli uomini attraverso la preghiera, i sacramenti e l'esercizio della carità.

Dopo la sua decisione di tenersi vicino alla croce di Gesù, Teresa sentirà anche lei la sua parola di Gesù Crocifisso a Maria: "Donna, ecco tuo figlio" (Gv 19,26). Ed è questo criminale condannato a morte che lei stesso va a chiamare il "mio primo figlio". Per lui, ella spera contro ogni speranza (associando sua sorella Celina alla sua preghiera), e la parte seguente del suo racconto esprime meravigliosamente questa nuova speranza nella Misericordia Infinita del Redentore:

> Allo scopo di eccitare il mio zelo il Buon Dio mi mostrò che i miei desideri gli erano graditi. - Sentii parlare di un grande criminale che

---

[5] Per santa Caterina da Siena, la disperazione nasce da un errore contro la fede. L'uomo che dispera vede il suo peccato come più grande della Misericordia Divina. Al contrario la fede ci dà la certezza che la Misericordia è sempre infinitamente più grande di tutti i peccati più enormi.

era appena stato condannato a morte per dei crimini orribili: tutto faceva credere che sarebbe morto nell'impenitenza. Volli ad ogni costo impedirgli di cadere nell'inferno; allo scopo di riuscirvi usai tutti i mezzi immaginabili: capendo che da me stessa non potevo nulla, offrii al Buon Dio tutti i meriti infiniti di Nostro Signore, i tesori della Santa Chiesa; infine pregai Celina di far dire una messa secondo le mie intenzioni, non osando chiederla di persona nel timore di essere costretta a confessare che era per Pranzini, il grande criminale. Non volevo nemmeno dirlo a Celina, ma mi fece delle domande così affettuose ed insistenti che le confidai il mio segreto; invece di prendermi in giro mi chiese di aiutarmi a convertire il mio peccatore: accettai con riconoscenza, perché avrei voluto che tutte le creature si unissero a me per implorare la grazia per il colpevole. Sentivo in fondo al cuore la certezza che i nostri desideri sarebbero stati esauditi; ma allo scopo di darmi coraggio per continuare a pregare per i peccatori, dissi al Buon Dio che ero sicurissima che avrebbe perdonato al povero disgraziato Pranzini, che l'avrei creduto anche se non si fosse confessato e non avesse dato alcun segno di pentimento, tanto avevo fiducia nella misericordia infinita di Gesù, ma che gli domandavo soltanto "un segno" di pentimento per mia semplice consolazione... La mia preghiera fu esaudita alla lettera! Malgrado il divieto che il Papà ci aveva dato di leggere i giornali, pensavo di non disobbedire leggendo i brani che parlavano di Pranzini. Il giorno dopo la sua esecuzione mi trovo sotto mano il giornale: "La Croix". L'apro in fretta e cosa vedo?... Ah! le lacrime tradirono la mia emozione e fui costretta a nascondermi... Pranzini non si era confessato, era salito sul patibolo e stava per passare la testa nel lugubre foro, quando a un tratto, colto da una ispirazione improvvisa, si volta, afferra un *Crocifisso* che il sacerdote gli presentava e bacia per tre volte le piaghe sacre!... Poi la sua anima andò a ricevere la sentenza misericordiosa di Colui che dichiarò che in Cielo ci sarà più gioia per un solo peccatore che fa penitenza che per 99 giusti che non hanno bisogno di penitenza!

(Ms A 45v-46r).

Mai la certezza della speranza era stata espressa con tale forza, come speranza per un altro[6] apparentemente disperato: un criminale condannato a morte ed impenitente. Il racconto di Teresa tiene mirabilmente tutti gli aspetti della verità. Da una parte il terribile rischio dell'inferno per quello che sta per morire in tali condizioni, dall'altra parte la speranza certa che sarà salvato, cioè che accoglierà all'ultimo istante la salvezza, anche senza confessione e senza nessun segno visibile di pentimento. Il centro del racconto è l'affermazione: "Tanto avevo fiducia nella Misericordia Infinita di Gesù".

[6] Secondo san Tommaso, la speranza per un altro ha il suo fondamento nella carità (STh II-II, q. 17, art. 3).

L'ultimo gesto di Pranzini che bacia il Crocifisso riporta Thérèse al suo punto di partenza, a questa immagine di Gesù Crocifisso:

> Avevo ottenuto “il segno” richiesto e quel segno era l’immagine fedele delle grazie che Gesù mi aveva fatto per attirarmi a pregare per i peccatori. Non era forse davanti alle piaghe di Gesù, vedendo colare il suo sangue divino che la sete delle anime era entrata nel mio cuore? Volevo dar loro da bere quel sangue immacolato che avrebbe purificato le loro macchie, e le labbra del “mio primo figlio” andarono a incollarsi sulle piaghe sacre!!!... Che risposta ineffabilmente dolce!... Ah! dopo quella grazia unica, il mio desiderio di salvare le anime crebbe ogni giorno; mi sembrava di udire Gesù che mi diceva come alla samaritana: “Dammi da bere!” Era un vero e proprio scambio d’amore; alle anime davo il sangue di Gesù, a Gesù offrivo quelle stesse anime rinfrescate dalla sua rugiada divina: così mi sembrava di dissetarlo e più gli davo da bere più la sete della mia povera piccola anima aumentava ed era questa sete ardente che mi dava come la più deliziosa bevanda del suo amore (Ms A 46r-v).

In questo sconvolgente racconto, Teresa appare come Madre e Mediatrice, Madre del suo primo figlio per la fecondità verginale del sangue di Gesù. Mediatrice in quel "vero scambio di amore" che consiste a dare alle anime il sangue di Gesù per dare in ritorno queste stesse anime a Gesù. Si vede qui la costante dinamica della teologia di Teresa, come continuo passaggio da un'anima a tutte le anime. Dall'anima di Pranzini, Teresa passa a tutte le anime. Si nota la sua espressione: "salvare *le* anime" (cioè tutte), e non l'espressione abituale del suo tempo: "salvare *delle* anime" (cioè alcune). Questa esperienza della salvezza di Pranzini è evidentemente fondamentale come esperienza della speranza più estrema nella Misericordia Infinita di Gesù.

1.2.2. Con Maria, la speranza di un "cuore di Madre"

Teresa vive questa “mediazione materna” con Maria, che non è nominata nel racconto di Pranzini, come non era rappresentata sull'immagine di Gesù Crocifisso. Ma fortunatamente questa dimensione mariana dell'esperienza di Teresa viene esplicitata nella sua piccola opera teatrale *Fuga in Egitto* (RP 6), scritta e rappresentata in gennaio 1896, quando era appena finita la redazione del *Manoscritto A*. Il *leitmotiv* di questa opera è un "cuore di madre". La carmelitana ha immaginato l'incontro tra la Santa Famiglia ed una famiglia di peccatori durante la fuga in Egitto. Il vertice è il dialogo tra Maria, la Madre del bambino Gesù, e Susanna, la madre del bambino Disma, il futuro buon

ladrone del vangelo. Maria è la Vergine Madre, l'Immacolata. Al contrario, Susanna è una peccatrice, una pagana, la moglie di un bandito. E tuttavia le due donne sono vicine l'una all'altra e si capiscono perché tutte e due hanno un "cuore di madre". Scrivendo questo dialogo, Teresa rivela evidentemente il suo proprio cuore di madre, ed è certamente il suo testo più illuminante sull'amore materno, su questa "corda" essenziale del suo cuore di donna.[7]

Il momento culminante del dialogo è quando Teresa attribuisce alla Vergine Maria le parole che corrispondono esattamente alla sua esperienza con Pranzini. Il piccolo Disma è stato guarito dalla sua lebbra per il potere del bambino Gesù, e Susanna dice a Maria il suo timore che Disma faccia del male diventando un bandito come suo padre. Nella risposta di Maria troviamo esattamente le espressioni caratteristiche del racconto della salvezza di Pranzini. Ecco le parole che Teresa attribuisce a Maria:

> Certo, coloro che voi amate offenderanno il Dio che li ha colmati di ogni bene. Tuttavia, abbiate fiducia nella Misericordia Infinita del Buon Dio; è così grande da cancellare i più grandi crimini quando trova un cuore di madre che pone in essa tutta la sua fiducia. Gesù non desidera la morte del peccatore, ma che si converta e viva in eterno. Questo Bambino, che senza sforzo ha guarito vostro figlio dalla lebbra, lo guarirà un giorno da una lebbra ben più pericolosa. Allora un semplice bagno non basterà più; occorrerà che Disma sia lavato nel Sangue del Redentore. Gesù morirà per dare la vita a Disma ed egli entrerà nel Regno Celeste nello stesso giorno del Figlio di Dio. (RP 6,10r).

Teresa ha inventato una parabola narrativa a partire da due testi del vangelo: La Fuga in Egitto (Mt 2,13-19), e la salvezza "in extremis" del Buon Ladrone, crocifisso con Gesù (Lc 23,39-43). Allora, Maria sarà presente con tutto il suo "cuore di madre" trafitto dalla spada del dolore (cf. Lc 2,34-35), un cuore pienamente aperto al Figlio Salvatore ed al figlio peccatore e salvato. Qui Teresa esplicita la dimensione mariana della sua prima esperienza di maternità verso Pranzini. È Maria che insegna alla Chiesa, e specialmente alla donna nella Chiesa, questa totale

---

[7] Uno dei principali simboli che Teresa applica al suo cuore è quello della lira, uno strumento di musica a quattro corde (come il violino). Queste "corde" simboleggiano le dimensioni essenziali dell'amore nel suo cuore di donna, come sposa, madre, figlia e sorella. Si tratta di una verità antropologica universale: ogni donna ha un cuore di sposa e di madre, di figlia e di sorella, siccome ogni uomo ha un cuore di sposo e di padre, di figlio e di fratello. La vocazione universale alla santità come pienezza della carità è la vocazione ad "amare di tutto il suo cuore" Dio ed il prossimo nel Cristo Gesù, facendo vibrare tutte queste corde, sia nel matrimonio o nella verginità.

fiducia di "un cuore di madre" nella Misericordia Infinita per ottenere sicuramente la salvezza del figlio più peccatore, più disperato, anche colpevole dei più "grandi crimini", di "crimini orribili". "Abbiate fiducia nella Misericordia Infinita del Buono Dio," dice qui Maria. "Tanto avevo di fiducia nella Misericordia Infinita di Gesù" scriveva Teresa a proposito di Pranzini. Troviamo lo stesso riferimento al sangue di Gesù nei due testi. L'infinita Misericordia divina salverà sicuramente il peccatore, anche colpevole dei più grandi crimini, ma solamente attraverso il sangue del Redentore.

Per interpretare bene questo testo, bisogna dire che Teresa "obiettiva" al più alto livello, la sua esperienza di maternità spirituale, in Maria. Qui, la sua *scientia amoris* è conoscenza vera e profonda "obiettiva" del cuore materno di Maria attraverso la soggettività del suo proprio cuore di madre. Teresa non "inventa" le parole che attribuisce qui a Maria, ma le ascolta e le scopre nell'unione più intima tra il suo cuore di donna ed il cuore di Maria.

Qui ancora si ammira la sicurezza teologica di Teresa. La Misericordia Infinita che sola può salvare l'uomo dal suo peccato è interamente contenuta nel sangue di Gesù. Il cuore di Gesù è infinitamente misericordioso ed è l'unica sorgente della misericordia, e anzitutto per il cuore della sua Santa Madre. Contrariamente a certe rappresentazioni della pietà, il Cuore Immacolato di Maria non sarà mai più misericordioso del Cuore di Gesù, ma come lo dice molto bene Teresa, questo “cuore di madre” è precisamente il cuore che mette tutta la sua fiducia nella Misericordia Infinita dell'unico Salvatore per ottenere da lui la salvezza di tutti i suoi figli.

1.2.3. Un cuore di sposa che spera per tutti

Questa stessa speranza per la salvezza di tutti, Teresa l'esprimeva già nel giorno della sua professione, l’8 settembre 1890, nella festa della Natività di Maria, alla fine della breve preghiera scritta lo stesso giorno. Allora, con il suo cuore di sposa, di giovane sposa nel giorno del matrimonio, poteva dire queste parole:

> Gesù, fa’ che io salvi molte anime: oggi non ce ne sia una sola di dannata e tutte le anime del purgatorio siano salvate!... Gesù, perdonami se dico cose che non bisogna dire: io voglio solo rallegrarti e consolarti. (Pri 2)

Difatti, al tempo di Teresa, una tale preghiera era sconveniente. Si pensava che la dannazione di numerose anime, ogni giorno, era una cosa inevitabile: tra tutti quelli che muoiono ogni giorno, molti –

probabilmente la maggioranza – cadono nell'inferno. Al contrario, la sposa chiede con fiducia a suo Sposo che nessuna delle persone che muoiono oggi sia dannata. Ed è una preghiera che Teresa rinnova ogni giorno. Sperare, per la sposa di Gesù, significa allora veramente, *sperare per tutti*.[8]

1.2.4. La speranza della santità

Speranza della salvezza eterna, la speranza teresiana è inseparabilmente speranza della santità per sé stessa e per gli altri, specialmente per tutti quelli che vorranno seguirla sulla sua "piccola via di fiducia e di amore."

Nel *Manoscritto A*, Teresa racconta come, fin dalla sua infanzia, ha preso coscienza della sua vocazione alla santità, sotto l'influsso di santa Giovanna d'Arco (allora Venerabile), la santa il più amata da lei e più presente nella sua vita, dopo Maria e Giuseppe. Come Giovanna, Teresa si sente chiamata dal Signore a "diventare una grande santa", ma per lei sarà in una vita tutta nascosta. Questo desiderio infantile della santità è maturato, ed è diventato nel cuore della carmelitana "la fiducia audace di diventare una grande santa":

> Questo desiderio potrebbe sembrare temerario se si considera quanto ero debole e imperfetta, e quanto lo sono ancora dopo sette anni passati in religione. Tuttavia sento sempre la stessa *fiducia audace di diventare una grande Santa*, perché non faccio affidamento sui miei meriti, visto che non ne ho *nessuno,* ma spero in Colui che è la Virtù, la Santità Stessa: è Lui solo che accontentandosi dei miei deboli sforzi mi eleverà fino a Lui e, coprendomi dei suoi meriti infiniti, mi farà *Santa. (*Ms A 32r)

Tale è la concezione della santità che ritroveremo adesso nell'*Offerta all'Amore Misericordioso*, e che Teresa comunicherà poi a tutti quelli che seguiranno la sua strada di santità: non solo il desiderio della santità, ma anche la "fiducia audace" di diventare dei santi!

---

[8] *Sperare per tutti* è il titolo di una delle più significative opere del grande teologo Hans Urs von Balthasar: Jaca Book, Milano, 1989. Come Dottore della Chiesa, Teresa è sicuramente la migliore autorità in favore di questa posizione della *speranza per tutti*, per mettere in evidenza la sua perfetta ortodossia. Dal punto di vista teologico, la sua formulazione è superiore a quella di Balthasar, più semplice, più sicura e più serena, senza nessuna polemica.

2. L'Amore come dono totale di sé stesso

2.1. Il racconto dell'offerta

La fede e la speranza nella Misericordia Infinita conducono Teresa alla pienezza dell'Amore, di questo Amore come dono totale di sé stesso che si esprime nell'offerta all'Amore Misericordioso. È proprio l'oggetto di questa seconda parte dell’esposizione, riprendendo il racconto di Teresa alla fine del *Manoscritto A*.

Dopo aver parlato della Misericordia Infinita come "perfezione divina", in rapporto con la Giustizia, Teresa continua il racconto (indirizzato alla sua sorella e priora Agnese di Gesù), parlando adesso dell'Amore Misericordioso. È la stessa divina realtà, precedentemente considerata del punto di vista dell'Unità della Natura Divina che è adesso contemplata del punto di vista della Trinità delle Persone:

> Quest’anno il 9 giugno, festa della Santissima Trinità, ho ricevuto la grazia di capire più che mai quanto Gesù desideri essere amato. Pensavo alle anime che si offrono come vittime alla Giustizia di Dio allo scopo di stornare e di attirare su di sé i castighi riservati ai colpevoli; questa offerta mi sembrava grande e generosa, ma io ero lontana dal sentirmi portata a farla. «O mio Dio! esclamai in fondo al cuore, ci sarà solo la tua Giustizia a ricevere anime che si immolano come vittime? Il tuo *Amore* Misericordioso non ne ha bisogno anche lui? Da tutte le parti è misconosciuto, respinto; i cuori nei quali tu desideri prodigarlo si volgono verso le creature chiedendo loro la felicità con il loro miserabile affetto, invece di gettarsi tra le tue braccia ed accogliere il tuo *Amore* infinito. O mio Dio! il tuo Amore disprezzato deve restare nel tuo cuore? Mi sembra che se tu trovassi anime che si offrono come vittime di olocausto al tuo Amore, tu le consumeresti rapidamente; mi sembra che saresti felice di non comprimere affatto i fiumi di infinite tenerezze che sono in te. Se alla tua Giustizia piace essere soddisfatta, lei che si estende solo sulla terra, quanto più il tuo Amore Misericordioso desidera *incendiare* le anime, visto che la tua Misericordia s’innalza fino ai Cieli. O mio Gesù! che sia *io* questa felice vittima, consuma il tuo olocausto con il fuoco del tuo Amore Divino!». Madre diletta, lei che mi ha permesso di offrirmi così al buon Dio, lei conosce i fiumi o meglio gli oceani di grazie che sono venuti ad inondare la mia anima. Ah, da quel giorno felice, mi sembra che l’*Amore* mi penetri e mi circondi, mi sembra che ad ogni istante questo *Amore* Misericordioso mi rinnovi, purifichi la mia anima e non vi lasci nessuna traccia di peccato, perciò non posso temere il purgatorio.
>
> (Ms A 83v-84r)

Questo testo ci introduce alla lettura dell'*Atto di offerta all'Amore Misericordioso* che porta questa data del 9 giugno, festa della Santa Trinità. Qui, Teresa nomina solo la persona di Gesù, il

Figlio Incarnato, ma scopriremo la presenza del Padre e dello Spirito Santo nella sua *Offerta*. Teresa comprende in modo nuovo "quanto Gesù desidera essere amato", e non solamente quanto ci ama, ciò che era l'oggetto della fede e della speranza nella Misericordia. A presente è il punto di vista è quello dell'amore, della carità. Si tratta di amare rispondendo precisamente al suo Amore per noi, di "rendergli amore per amore", di amarlo donandosi totalmente a Lui.

Superando questa "generosa" offerta alla Giustizia di Dio (erroneamente separata della Misericordia), così diffusa nel clima giansenistico della sua epoca, Teresa vive ed insegna la sua "amorosa" offerta all'Amore Misericordioso, come "Vittima di olocausto". Questa parola biblica esprime la totalità (*holos*) del dono, interamente consumato dal fuoco. L'olocausto della nuova alleanza è il Sacrificio della Croce, dove Gesù, sacerdote e vittima, è consumato dal fuoco dello Spirito Santo.[9]

Qui, Teresa non nomina esplicitamente lo Spirito Santo, ma lo designa con i due grandi simboli biblici del fuoco e dell'acqua. Dandosi tutta intera al fuoco dello Spirito, ella apre il suo cuore al fiume di acqua viva dello stesso Spirito. Si tratta ancora qui di "un vero scambio di amore" tra Gesù e lei nello Spirito Santo, espresso nella sua preghiera: "Gettarsi nelle tue braccia ed accogliere il tuo Amore Infinito". Questa preghiera è indirizzata a Gesù: "O mio Dio", cioè "O il mio Gesù"! Qui, l'Amore Misericordioso è lo Spirito Santo. È lo stesso fuoco divino che brucia sempre nel cuore di Gesù, ed è poi comunicato da lui al cuore della Chiesa sua sposa nel giorno della Pentecoste. Lo stesso Spirito è l'Acqua viva, questi "fiumi d'infinite tenerezze" che riempiono il cuore di Gesù per traboccare nei nostri cuori. Donandosi così totalmente al fuoco dello Spirito come "vittima di olocausto", Teresa apre pienamente il suo cuore ai "fiumi o piuttosto agli oceani di grazia" dello stesso Spirito.

In un linguaggio semplice e chiaro, ma di una stupefacente precisione teologica, Teresa esprime qui il grande "teorema" della vita mistica: La necessità del dono totale di sé per ricevere in abbondanza il Dono di Dio.[10]

---

[9] Secondo san Tommaso, cf. STh III, q. 46, art. 4 ad 1.

[10] Il beato Padre Maria Eugenio di Gesù Bambino OCD (1894 – 1967) ha insistito particolarmente su questo punto nel suo grande libro *Voglio vedere Dio*, LEV, Città del Vaticano 2009, nella Parte Terza: *Contemplazione e vita mistica*, che ha come centro il Capitolo 3: *Il dono di sé*.

Con il linguaggio sacrificale della "vittima di olocausto", Teresa ci rivela il senso profondo della sua offerta come espressione del sacerdozio battesimale, come partecipazione all'unico sacrificio di Cristo, all'olocausto della Nuova Alleanza per la salvezza di tutti gli uomini. Così, ella propone la sua offerta a tutti i battezzati in tutti i diversi stati di vita.

2.2. L'Atto d'offerta

Nel suo racconto, Teresa ci ha dato la chiave di lettura del suo *Atto d'offerta all'Amore Misericordioso*, di questa meravigliosa preghiera di *Consacrazione alla Misericordia Infinita* offerta da lei a tutto lo Popolo di Dio. Conviene citarla integralmente per non romperne l'unità e la dinamica:[11]

Offerta di me stessa come vittima d'olocausto
all'Amore Misericordioso del Buon Dio

(1) O mio Dio, Trinità Beata, io desidero Amarti e farti Amare, lavorare alla glorificazione della Santa Chiesa salvando le anime che sono sulla terra e liberando quelle che soffrono nel purgatorio. Desidero compiere perfettamente la tua volontà e arrivare al grado di gloria che mi hai preparato nel tuo regno; in una parola, desidero essere santa, ma sento la mia impotenza e ti domando, o mio Dio, di essere tu stesso la mia santità!

(2) Poiché mi hai amata fino a darmi il tuo unico Figlio perché sia il mio Salvatore e il mio Sposo, i tesori infiniti dei suoi meriti sono miei ed io te li offro con gioia, supplicandoti di non guardarmi che attraverso il volto di Gesù e nel suo cuore ardente d'Amore.

(3) Ti offro ancora tutti i meriti dei santi (sia del Cielo che della terra), i loro atti d'Amore e quelli dei Santi Angeli; ti offro infine, o Beata Trinità, l'Amore e i meriti della Santa Vergine, mia Madre diletta. A lei abbandono la mia offerta pregandola di presentartela. Il suo Figlio divino, mio Amato Sposo, nei giorni della sua vita mortale ci ha detto: «Tutto ciò che domanderete al Padre mio, nel mio nome, ve lo darà»! Sono dunque certa che esaudirai i miei desideri. Lo so, o mio Dio: più vuoi dare, più fai desiderare! Sento nel mio cuore desideri immensi[12] ed è con fiducia che ti chiedo di venire a prendere possesso della mia anima. Ah, non posso ricevere la Santa Comunione tanto spesso come desidero! Ma, Signore, non sei tu Onnipotente?... Resta in me, come nel tabernacolo: non allontanarti mai dalla tua piccola ostia!

(4) Vorrei consolarti dell'ingratitudine dei cattivi e ti supplico di togliermi la libertà di dispiacerti. Se qualche volta cado per debolezza, il tuo Sguardo Divino purifichi subito la mia anima consumando tutte le mie imperfezioni, come il fuoco che trasforma ogni cosa in sé stesso...

---

[11] I numeri sono aggiunti per facilitare il commento.

[12] Teresa aveva scritto "infiniti", ma è stata ingiustamente censurata da un "teologo" consultato dalla Priora, mentre era teologicamente vera (nella luce di san Tommaso e di santa Caterina).

(5) Ti ringrazio, o mio Dio, di tutte le grazie che mi hai accordate, in particolare di avermi fatta passare attraverso il crogiuolo della sofferenza. Sarà con gioia che ti contemplerò nell'ultimo giorno mentre reggi lo scettro della croce. Poiché ti sei degnato di darmi in sorte questa croce tanto preziosa, spero di rassomigliarti nel Cielo e di veder brillare sul mio corpo glorificato le sacre stimmate della tua passione!

(6) Dopo l'esilio della terra, spero di venire a goderti nella Patria; ma non voglio ammassare meriti per il Cielo, voglio lavorare per il tuo solo Amore, con l'unico scopo di farti piacere, di consolare il tuo Sacro Cuore e di salvare anime che ti ameranno eternamente.

(7) Alla sera di questa vita, comparirò davanti a te a mani vuote, perché non ti chiedo, Signore, di contare le mie opere. Tutte le nostre giustizie hanno macchie ai tuoi occhi. Voglio dunque rivestirmi della tua propria Giustizia e ricevere dal tuo Amore il possesso eterno di Te stesso. Non voglio altro trono e altra corona che Te, o mio Amato!

(8) Ai tuoi occhi il tempo è nulla: un giorno solo è come mille anni. Tu puoi dunque prepararmi in un istante a comparire davanti a te.

(9) *Per vivere in un atto di perfetto Amore, mi offro come vittima d'olocausto al tuo Amore misericordioso, supplicandoti di consumarmi senza posa, lasciando traboccare nella mia anima i fiumi d'infinita tenerezza che sono racchiusi in te, così che io diventi martire del tuo Amore, o mio Dio!*

(10) Questo martirio, dopo avermi preparata a comparire davanti a te, mi faccia infine morire e la mia anima si slanci senza ritardo nell'eterno abbraccio del tuo Amore Misericordioso!

(11) Voglio, o mio Amato, ad ogni battito del cuore rinnovarti questa offerta un numero infinito di volte, fino a che, svanite le ombre, possa ridirti il mio Amore in un faccia a faccia eterno![13]

Questo *Atto d'offerta* è la più bella espressione del cristocentrismo trinitario di Teresa. Dopo l'invocazione iniziale a tutta la Trinità (1), la nostra Santa si rivolge successivamente al *Padre* che ha dato suo Figlio Unico (2), a *Gesù* nei misteri dell'eucarestia, della sua passione, del suo volto e del suo cuore (3-8), allo *Spirito Santo* come "Fuoco d'Amore" e "Fiumi di infinita tenerezza" (9).

Si offre tutta intera per le mani di *Maria* a cui "abbandona la sua offerta" (3). Si dà totalmente come "olocausto" al Fuoco dello Spirito Santo, ed in questo Fuoco, si dà a Gesù nella *Chiesa* sua Sposa. Per mezzo di Gesù Teresa si dà al Padre come Figlia nel Figlio Unico. Ella si dà al Padre per Gesù nello Spirito Santo: offerta battesimale, offerta

---

[13] Dal punto di vista teologico e spirituale, questa preghiera è di una ricchezza inesauribile. Essa sintetizza tutto ciò che abbiamo visto precedentemente, e ne daremo solo un brevissimo commento. Bisogna soprattutto pregarla spesso, e se possibile rinnovare ogni giorno, al momento della Comunione, le parole essenziali dell'offerta indicate in corsivo (9).

trinitaria di cui il centro è sempre Gesù. Questa preghiera è una magnifica illustrazione del simbolo battesimale, del nostro *Credo* dove Gesù è contemplato al centro della Trinità, tra il Padre e lo Spirito Santo.

Si nota fin dall'inizio (1) l'espressione dei due più grandi desideri di Teresa: “salvare le anime che sono sulla terra” (cioè tutte le anime), ed “essere santa”, i due desideri inseparabili che sono l'oggetto della sua speranza.

Teresa chiama Gesù: "Mio Sposo" (2 e 3), ed il "mio Amato" (7 e 11). Questa realtà dell'amore sponsale del Cristo è fondamentale per lei, ed è espressa soprattutto nella prospettiva della vita consacrata, come per esempio nella sua *Preghiera al giorno della Professione*, pubblicata alla fine della *Storia di un'anima* prima *dell'Atto d'offerta*. Ora, *nell'Atto d'offerta,* la prospettiva dell'amore sponsale è più profonda e più ampia, per tutti i battezzati, uomini o donne, sposati o consacrati. Ogni anima è realmente redenta e sposata da Gesù sulla croce e nella grazia del battesimo, ed ogni anima è chiamata vivere pienamente questa grazia fino al "matrimonio spirituale" della santità.[14]

Il breve riferimento a Maria nell'offerta di Teresa è in realtà essenziale, e per comprenderne tuta l'importanza, conviene riferirsi alla *Consacrazione di san Luigi Maria de Montfort*. Maria è nominata nel nostro *Credo,* al cuore del mistero dell'incarnazione. È per mezzo di Lei ed in Lei che il Padre ci ha dato suo Figlio Unico per opera dello Spirito Santo. San Luigi Maria mette in piena luce questo posto unico di Maria nel movimento discendente dell'Incarnazione e nel movimento ascendente della nostra divinizzazione. È più esplicito di Teresa nel riferimento alla consacrazione battesimale, una consacrazione ugualmente orientata verso l'eucaristia. La sua simbolica della *schiavitù d'amore* corrisponde esattamente a quella *dell'olocausto all'amore*. Queste due forti espressioni bibliche si riferiscono ugualmente al sacrificio della croce, del Figlio che "ha preso la condizione di schiavo per il nostro amore" (cf. Fil 2,7-8, ripreso nel *Trattato della Vera Devozione,* n. 72).[15]

---

[14] Cf. SAN GIOVANNI DELLA CROCE, *Cantico spirituale B*, strofa 23.

[15] Cf. Fil 2,7-8, ripreso nel: SAN LUIGI MARIA GRIGNION DE MONTFORT, *Trattato della Vera Devozione*, n. 72. Nella sua importante *Lettera alle Famiglie Monfortane* del 8 dicembre 2003, san Giovanni Paolo II spiega molto bene questo simbolo della schiavitù di amore. Purtroppo, il manoscritto autografo del *Trattato* è incompleto, e manca dunque la formula di consacrazione che doveva trovarsi alla fine. Al suo posto,

2.3. Dinamica e sviluppo dell'Offerta fino alla morte di Teresa

I *Manoscritti B e C*, gli ultimi scritti e le ultime parole di Teresa, ci mostrano come ella vive e rinnova continuamente la sua *Offerta all'Amore Misericordioso*, fino all'ultimo battito del suo cuore, fino all'istante della sua morte, ma sempre con nuovi sviluppi e nuove applicazioni, con questa straordinaria creatività che la caratterizza.

2.3.1. Manoscritto B

Scritto nel settembre 1896, il *Manoscritto B* è il capolavoro di Teresa, che prende allora chiaramente coscienza dell'immensità della sua vocazione: Essere l'amore nel cuore della Chiesa, e proporre la sua *Offerta* non solo alle sorelle della sua comunità ma a tutte le anime! Nella lettera di introduzione inviata a sua sorella e madrina Maria del Sacro Cuore, Teresa mostra come la sua propria "fiducia audace di diventare una grande santa" deve diventare la stessa speranza della santità per tutti i piccoli che seguiranno la sua via: "Ah, se tutte le anime deboli ed imperfette sentissero ciò che sente la più piccola di tutte le anime, l'anima della vostra piccola Teresa, nessuna dispererebbe di arrivare alla cima della montagna dell'amore" (Ms B 1v), vale a dire alla cima della santità, nella simbolica di san Giovanni della Croce.

Il cuore di questo manoscritto è la grande preghiera a Gesù, scritta da Teresa l'8 settembre 1896, sesto anniversario della sua professione. L'anima di questa preghiera è sempre l'atto di amore, adesso esteso alla Chiesa: "O mio Gesù! ti amo, amo la Chiesa mia Madre" (Ms B 4v). In questa preghiera, Teresa dilata la sua *Offerta* nelle due dimensioni antinomiche dell'infinita grandezza dell'amore "che racchiude tutte le vocazioni, che abbraccia tutti i tempi e tutti i luoghi" (cf. Ms B 3v) e dell'estrema piccolezza della creatura:

---

si pubblica sempre la formula di consacrazione che Luigi Maria aveva posto alla fine del suo primo grande trattato: *L'Amore dell'Eterna Sapienza* (nn. 223-227). Si può preferire la grande preghiera di rinnovamento della consacrazione nel *Segreto di Maria* (nn. 66-69), rivolta successivamente a Gesù, allo Spirito Santo ed a Maria. Ma la migliore espressione è probabilmente la formula molto breve, continuamente ricopiata da Karol Wojtyla, dall'età di 20 anni fino alla sua morte, e che si trova verso la fine del *Trattato*, come preparazione alla santa Comunione: "*Totus tuus ego sum et omnia mea tua sunt. Accipio Te in mea omnia. Praebe mihi Cor tuum, o Maria* – Io sono tutto tuo e tutto ciò che è mio è tuo. Ti prendo per ogni mio bene. Dammi il tuo Cuore, o Maria" (*Trattato della vera devozione*, n. 266).

> Sono solo una bambina, impotente e debole, eppure la mia stessa debolezza mi dà l'audacia di offrirmi come Vittima al tuo Amore, o Gesù! […] L'Amore mi ha scelta per olocausto, me, debole e imperfetta creatura. Questa scelta non è forse degna dell'Amore? Sì, perché l'Amore sia pienamente soddisfatto, bisogna che si abbassi, che si abbassi fino al niente e che trasformi in fuoco questo niente. O Gesù, lo so, l'amore si paga soltanto con l'amore: quindi ho cercato, ho trovato il modo per calmare il mio cuore rendendoti Amore per Amore. (Ms B 3v-4r)

Le ultime righe di questa preghiera si riferiscono sempre alla stessa *Offerta*, ma ora estesa alla moltitudine delle "piccole anime", cioè di tutti quelli e quelle che seguiranno questa via della piccolezza evangelica:

> O Gesù! perché non posso dire a tutte le *piccole anime* quanto la tua condiscendenza è ineffabile... sento che se per assurdo tu trovassi un'anima più debole, più piccola della mia, ti compiaceresti di colmarla di favori ancora più grandi, se si abbandonasse con fiducia completa alla tua misericordia infinita. Ma perché desiderare di comunicare i tuoi segreti d'amore, o Gesù, non sei tu solo che me li hai insegnati e non puoi forse rivelarli ad altri?... Sì lo so, e ti scongiuro di farlo, ti supplico di chinare il tuo sguardo divino su un gran numero di *piccole anime*... Ti supplico di scegliere una legione di *piccole* vittime degne del tuo amore! (Ms B 5v)

Ricordando che queste linee sono scritte l'8 settembre, nella festa della Natività di Maria, si può ricordare l'insistenza di Teresa sulla piccolezza di Maria. Raccontando la sua professione religiosa nel *Manoscritto A*, scriveva: "Che bella festa la Natività di Maria per diventare la sposa di Gesù! Era la *piccola* Santa Vergine di un giorno che presentava il suo *piccolo* fiore al *piccolo* Gesù" (Ms A 77r). Ma soprattutto, nella sua ultima poesia *Perché ti amo, O Maria!* (PN 54), Teresa mette in luce la piccolezza di Maria come il suo più grande privilegio durante la sua vita sulla terra. Maria è questa anima ancora più piccola di Teresa, più colmata di grazia, più abbandonata con un'intera fiducia alla Misericordia Infinita!

2.3.2. Manoscritto C

Nel *Manoscritto C*, scritto nel giugno 1897, Teresa scrive la data del 9 giugno, secondo anniversario della sua *Offerta*, come punto finale del racconto drammatico della sua grande prova contro la fede (Ms C 5r-7v). Come Maria vicino alla croce, Teresa vive ciò che

Giovanni Paolo II ha chiamato la *kenosi della fede* (*Redemptoris Mater*, n. 18), che non è dubbio né mancanza di fede, ma al contrario la fede più eroica e più provata. Secondo le parole di Teresa, è Gesù stesso che le fa scoprire il dramma dell'ateismo moderno: "Egli permise che la mia anima fosse invasa dalle più fitte tenebre" (Ms C 5v). Diventando la sorella di tutti gli atei che lei stessa chiama *fratelli*, accettando di "essere seduta alla loro tavola piena di amarezza", ella intercede per la loro salvezza come l'aveva fatto per Pranzini, con la stessa fiducia, ma con la sfumatura dell'amore fraterno che è la "corda" dominante del *Manoscritto C* (in risonanza con le altre tre "corde" dell'amore sponsale, materno e filiale). Sempre fedele al suo grande desiderio di "salvare le anime che sono sulla terra", Teresa raggiunge adesso le più lontane.

Nelle ultime pagine del *Manoscritto C*, Teresa commenta un testo della Sacra Scrittura: le parole della Sposa allo Sposo all'inizio del *Cantico dei Cantici*: "Attirami, noi correremo all'odore dei tuoi profumi" (Ct 1,4). Questa nuova sintesi del "io" e del "noi" unifica e spiega il duplice desiderio di santità personale e di salvezza universale, che era espressa all'inizio dell'*Atto d'offerta.* Si ritrovano anche i due grandi simboli dell'acqua e del fuoco.

Quando raccontava la sua *Offerta*, Teresa parlava di questi "fiumi, o piuttosto di questi oceani di grazia che erano venuti ad inondare la sua anima". Adesso, rievoca con straordinaria forza il movimento di ritorno di questa stessa acqua viva dello Spirito Santo:

> Come un torrente che si getta impetuoso nell'oceano trascina dietro di sé tutto ciò che ha incontrato sul suo passaggio, così, o mio Gesù, l'anima che si immerge nell'oceano senza rive del tuo amore attira con sé tutti i tesori che possiede. (Ms C 34r)

Nel cuore di Teresa, la grazia del battesimo è diventata questo torrente potente ed impetuoso che trascina la moltitudine delle anime nell'oceano dell'amore di Gesù. Allora, Teresa osa fare sua la *Grande preghiera sacerdotale* di Gesù (in Giovanni 17). Per Cristo, con Cristo e in Cristo, vivendo in pienezza il suo sacerdozio battesimale, Teresa risale alla prima ed eterna fonte che è il Padre.

La Santa commenta poi le stesse parole della sposa, ma con l'altro grande simbolo dello Spirito Santo, cioè il fuoco, il fuoco della Pentecoste, il fuoco dell'olocausto. Così ella ritrova spontaneamente il classico simbolo della divinizzazione nei Padri della Chiesa che è il ferro reso incandescente dal fuoco:

> Ecco la mia preghiera, chiedo a Gesù di attirarmi nelle fiamme del suo amore, di unirmi così strettamente a Lui, in modo che Egli viva ed agisca in me. Sento che quanto più il fuoco dell'amore infiammerà il mio cuore, quanto più dirò: Attirami, tanto più le anime che si avvicineranno a me (povero piccolo rottame di ferro inutile, se mi allontanassi dal braciere divino), *correranno rapidamente all'effluvio dei profumi del loro Amato*, perché un'anima infiammata di amore non può restare inattiva (...). Tutti i santi l'hanno capito e in modo più particolare forse quelli che illuminarono l'universo con la loro dottrina evangelica. Non è forse dall'orazione che i santi Paolo, Agostino, Giovanni della Croce, Tommaso d'Aquino, Francesco, Domenico e tanti altri illustri amici di Dio hanno attinto questa scienza divina che affascina i geni più grandi? Uno scienziato ha detto: «Datemi una leva, un punto d'appoggio, e solleverò il mondo.» Quello che Archimede non ha potuto ottenere perché la sua richiesta non era rivolta a Dio ed era espressa solo dal punto di vista materiale, i santi l'anno ottenuto in tutta la sua pienezza. L'Onnipotente ha dato loro come *punto d'appoggio: sé stesso*, e *sé solo*. *Come leva: l'orazione,* che infiamma di un fuoco d'amore, ed è così che essi hanno sollevato il mondo, è così che i santi ancora militanti lo sollevano e i santi futuri lo solleveranno fino alla fine del mondo. (Ms C 36r-v)

Dottore della Chiesa, Teresa si ritrova spontaneamente in compagnia dei più grandi Dottori: Agostino, Tommaso d'Aquino[16] e Giovanni della Croce, testimoni di questa stessa "scienza divina" che è la teologia dei santi. Nominando san Paolo, Teresa, ricordava la sua fonte biblica, ma è col Vangelo che mette il punto finale al suo manoscritto:

> Appena do un'occhiata al Santo Vangelo, subito respiro i profumi della vita di Gesù e so da che parte correre... Non è al primo posto, ma all'ultimo che mi slancio, invece di farmi avanti con il fariseo, ripeto, piena di fiducia, l'umile preghiera del pubblicano, ma soprattutto imito il comportamento della Maddalena, la sua stupefacente o piuttosto amorosa audacia[17] che affascina il cuore di Gesù, seduce il mio. Sì lo sento, anche

[16] Teresa non ha letto la *Somma Teologica*, ma c'è un'armonia profonda tra la sua teologia e quella di san Tommaso, per esempio sull'argomento tanto discusso oggi della visione beatifica nell'anima di Gesù durante la sua vita terrena, continuamente affermata da Tommaso. Teresa ha la certezza che Gesù la conosceva e l'amava personalmente nei misteri della sua infanzia come nella sua passione e durante tutta la sua vita sulla terra, ciò che è possibile solo grazie alla visione beatifica.

[17] La stessa espressione si trova nella lettera di Teresa a suo fratello spirituale Maurice Bellière, scritta il 21 giugno 1897, esattamente contemporanea del *Manoscritto C*: "Lei ama sant'Agostino, santa Maddalena, quelle anime alle quali 'molti peccati sono stati rimessi perché hanno molto amato'. Anch'io le amo, amo il loro pentimento e soprattutto... la loro *amorosa audacia*. Quando vedo Maddalena avanzarsi in mezzo ai convitati, bagnare con le sue lacrime i piedi del suo Maestro, che lei tocca per la prima volta, sento

se avessi sulla coscienza tutti i peccati che si possono commettere, andrei, con il cuore spezzato dal pentimento, a gettarmi tra le braccia di Gesù, perché so quanto ami il figliol prodigo che ritorna a Lui. Non perché Il buon Dio, nella sua misericordia *preveniente* ha preservato la mia anima dal peccato mortale, io mi innalzo a Lui con la fiducia e l'amore.

(Ms C 36v-37r)

Tali sono le due ultime parole del *Manoscritto C*: "la fiducia e l'amore", cioè la fiducia che solo conduce all'amore. Sono come i due "fari" che illuminano tutta la vita di Teresa, la sua via di santità insegnata da lei a tutto il popolo di Dio. La sua certezza di essere stata preservata dal peccato grave non l'allontana dai più grandi peccatori, ma al contrario la rende più vicina a loro, come Gesù e Maria nella loro perfetta innocenza. Teresa sa che il più grande peccatore può ancora diventare all'ultimo minuto un grande santo, come il Buon Ladrone del vangelo, come questa "peccatrice morta di amore" di cui voleva aggiungere la storia in seguito al suo manoscritto (e più tardi Jacques Fesch). L'offerta all'Amore Misericordioso è per loro, per tutti i poveri peccatori, questa offerta che consiste a "gettarsi nelle braccia di Gesù ed ad accogliere il suo Amore Infinito".

2.3.3. Ultima lettera ed ultime parole

L'ultima lettera di Teresa è un brevissimo testo scritto per il suo fratello spirituale Maurice Bellière. Su un'immagine che rappresenta Gesù Bambino nell'ostia consacrata nelle mani del sacerdote, la Santa ha scritto: "Non posso temere un Dio che si è fatto per me così piccolo. Lo amo, perché è soltanto Amore e Misericordia" (LT 266). È come il testamento spirituale di Teresa, il sigillo finale della sua dottrina della Misericordia Infinita e dell'Amore Misericordioso, nell'estremo abbassamento e piccolezza di Dio, nei Misteri del Natale, della Croce e dell'Eucarestia.

---

che il *suo cuore* ha penetrato gli abissi d'amore e di misericordia *del cuore di Gesù* e che, per quanto peccatrice sia, questo Cuore d'amore non solo è disposto a perdonarla, ma anche a prodigarle i benefici della sua intimità divina, ad elevarla fino alle più alte cime della contemplazione. Caro fratello mio, da quando mi è stato dato di capire così l'amore del Cuore di Gesù, le confesso che quest'amore ha scacciato dal mio cuore ogni timore. Il ricordo dei miei errori mi umilia, mi induce a non appoggiarmi mai sulla mia forza che non è che debolezza, ma ancor più questo ricordo mi parla di misericordia e d'amore. Quando con confidenza tutta filiale si gettano i propri errori nel braciere divorante dell'Amore, come potrebbero non essere consumati definitivamente?" (LT 247).

Infine, il giorno stesso della sua morte, il 30 settembre 1897, Teresa ha voluto un'ultima volta confermare la sua *Offerta* affermando:

> Non mi pento di essermi consegnata all'Amore... Oh! no, non mi pento, al contrario. Mai avrei creduto che fosse possibile soffrire tanto! mai! mai! Non posso spiegarmelo se non con gli ardenti desideri che ho avuto di salvare le anime.[18] (CJ 30.9)

Teresa voleva rinnovare la sua offerta ad ogni battito del suo cuore, fino a questo ultimo atto di amore: "Mio Dio, vi amo"! Dire in verità: "Ti amo", significa necessariamente: "Mi do tutto a te per sempre e sono tutto a te". È la formula sia del vero amore umano (nel matrimonio sacramentale), sia del vero amore divino (nel matrimonio spirituale della santità).

Conclusione

Dichiarata Dottore della Chiesa dal santo Papa Giovanni Paolo II, la piccola Teresa è il grande Dottore della Misericordia per tutto il popolo di Dio, e la sua *Offerta all'Amore Misericordioso* è al tempo stesso il centro ed il vertice del suo insegnamento. È la sua grande proposta di santità per tutti i battezzati, in tutti i differenti stati di vita ed a tutte le età della vita, laici e sacerdoti, uomini e donne, sposati e consacrati.

L'*Atto d'offerta all'amore Misericordioso* è un atto d'amore come dono totale di sé stesso a Gesù nello Spirito Santo per le mani di Maria. Teresa affida la sua *Offerta* a Maria. Ed è nella sua ultima grande preghiera a Maria che ci offre la sua migliore definizione dell'amore: "Amare è dare tutto e dare sé stesso" (PN 54).

Le semplici parole "Gesù, ti amo" alla fine della sua breve vita, sono l'anima di tutta la vita e di tutta la dottrina di Teresa, della sua *scienza di amore*. Un tale atto di amore non è l'espressione di un semplice sentimento umano, ma viene dello Spirito Santo nel dono della carità.

In Teresa, la Misericordia Infinita di Gesù è la fonte e l'oggetto centrale della sua fede, della sua speranza e del suo amore. La fede nella Misericordia Infinita di Dio in Gesù per la salvezza di

---

[18] Il testo, scritto da Madre Agnese, adopera l'espressione "salvare anime", espressione normale dell'epoca. Penso che conviene correggere il testo con l'espressione tipica di Teresa: "salvare le anime."

tutti gli uomini peccatori è evidentemente fondamentale, perché è essa che suscita la speranza nella Misericordia, speranza certa della salvezza e della santità, per sé stesso e per gli altri, fino a sperare per tutti. Ma non basta credere e di sperare nella Misericordia. La speranza teresiana è questa "fiducia che solo conduce all'amore" (cf. LT 197), che conduce precisamente all'amore come dono totale di sé, nell'*Offerta all'Amore Misericordioso.*

OFFERING TO MERCIFUL LOVE

Center of the Life and Doctrine of Saint Therese of Lisieux

François-Marie Léthel

Summary

The Offering to Merciful Love is the indispensable gateway to the spirituality of Therese. Therefore, we must consider it in the grand perspective of the 'Story of a Soul,' as the center of the entire Theresian doctrine, and this from the viewpoint of faith, hope, and love. These three virtues are indeed the greatest gifts of the Holy Spirit to all the baptized; they are the three main modalities of the grace of baptism. All spiritual growth consists of growing in faith, hope, and charity. They are the only means of union with God, which is the holiness to which all are called (LG 39).

This study relies on two fundamental texts of the 'Story of a Soul': the Conclusion of Manuscript A (Ms A 83v-84v), where Therese recounts the event of her offering to Merciful Love, explaining the meaning of this offering, and then the text of her Act of Offering to Merciful Love (Pri 6). These two texts are like two points that trace one of the most important lines of Theresian doctrine, the line of Mercy.

In Therese, the Infinite Mercy of Jesus is the source and central object of her faith, hope, and love. Faith in the Infinite Mercy of God in Jesus for the salvation of all sinful men is evidently fundamental because it is what inspires hope in Mercy, certain hope of salvation and holiness, for oneself and for others, to the point of hoping for everyone. But it is not enough to believe and hope in Mercy. Theresian hope is this "confidence which alone leads to love" (cf. LT 197), which precisely leads to love as a total gift of oneself, in the Offering to Merciful Love.

The Act of Offering to Merciful Love is an act of love as a total gift of oneself to Jesus in the Holy Spirit through the hands of Mary. And it is in her last great prayer to Mary that she offers us her best definition of love: "To love is to give everything and to give oneself" (PN 54).

Therese wanted to renew her Offering "at every heartbeat," and this act of love was like the continuous breathing of her soul, up to these words expressed in her very last breath: "My God, I love You!" Thus, the simple words of love become the soul of Therese's entire life and doctrine, her science of love. Such an act of love is not the expression of a mere human feeling, but comes from the Holy Spirit in the gift of charity. Loving Jesus, Therese lives in communion with the entire Trinity.

Her Act of Offering to Merciful Love as a victim of holocaust is published at the end of the 'Story of a Soul' as a final point. Thus, every attentive reader of the 'Story of a Soul' is invited, in the end, to personally make this prayer which is a true consecration to Infinite Mercy.

ČIN PRIKAZANJA MILOSRDNOJ LJUBAVI

Srž života i nauka svete Terezije iz Liseuxa

François-Marie Léthel

Sažetak

Prikazanje Milosrdnoj Ljubavi su ulazna vrata u razumijevanje duhovnosti svete Terezije iz Lisieuxa. Zato ga treba promatrati u široj perspektivi *Povijesti jedne duše* kao srž cjelokupnog terezijanskog nauka, i to s aspekta vjere, nade i ljubavi. Te tri kreposti su najveći darovi Duha Svetoga svim krštenima. Sav duhovni razvoj sastoji se u rastu u vjeri, nadi i ljubavi. To su jedina sredstva za postizanje sjedinjenja s Bogom, tj. za postizanje svetosti na koju su svi pozvani (LG 39).

Ova studija oslanja se na dva temeljna teksta *Povijesti jedne duše:* zaključak Rukopisa A (83v-84v), gdje Terezija pripovijeda o svom činu prikazanja Milosrdnoj Ljubavi objašnjavajući smisao tog prikazanja, i potom na sam tekst njenog *Čina prikazanja Milosrdnoj Ljubavi* (Pri 6). Ova dva teksta su poput dvije točke koje iscrtavaju jednu od najvažnijih crta terezijanskog nauka, crtu Milosrđa.

U Tereziji je beskrajno milosrđe Isusovo izvor i središnji predmet njezine vjere, nade i ljubavi. Vjera u beskrajno milosrđe Božje – kako se ono očitovalo u Isusu za spasenje svih grešnih ljudi – očito je temelj za izgradnju nade u Milosrđe, sigurnu nadu spasenja i svetosti, za sebe i za druge, sve do nade *za sve*. No, nije dovoljno vjerovati i nadati se Milosrđu. Terezijanska nada je „pouzdanje koje jedino vodi ljubavi" (cf. LT 197), koje vodi precizno ka ljubavi kao potpunom darivanju sebe, u prikazanju Milosrdnoj Ljubavi.

Čin prikazanja Milosrdnoj Ljubavi je čin ljubavi kao potpuni dar sebe Isusu u Duhu Svetom po rukama Marijinim. Upravo u svojoj posljednjoj velikoj molitvi Mariji Terezija otkriva svoju najbolju definiciju ljubavi: „Ljubiti znači dati sve i dati samoga sebe" (PN 54).

Terezija želi obnavljati svoje prikazanje „pri svakom otkucaju srca", a taj čin ljubavi bio je poput neprekidnog disanja njezine duše, do onih riječi izraženih u njezinom posljednjem dahu: „Moj Bože, volim Te!" Tako jednostavne riječi ljubavi postaju duša cijeloga Terezijinog života i nauka, njezine *znanosti ljubavi*. Takav čin ljubavi nije izraz običnog ljudskog osjećaja, već dolazi od Duha Svetog u daru ljubavi. Ljubeći Isusa, Terezija živi u zajedništvu cijeloga Presvetog Trojstva.

Njezin *Čin prikazanja Milosrdnoj Ljubavi kao žrtva paljenica* objavljuje se u tiskanim izdanjima redovito na kraju *Povijesti jedne duše* kao njena završna točka. Tako je svaki pozorni čitatelj Terezijine autobiografije na kraju pozvan ovu Terezijinu molitvu koja izražava srž njenog nauka i duhovnosti učiniti svojom i osobno ju izreći.

DODATAK: *Čin prikazanja Milosrdnoj ljubavi (Pri 6)*

Prikazanje mene same kao žrtve paljenice Milosrdnoj Ljubavi Dobroga Boga

(1) O moj Bože, blaženo Trojstvo! Želim ljubiti Tebe i učiniti da Te ljube i drugi, raditi na proslavi Svete Crkve spašavajući duše koje su na zemlji i oslobađajući one koje trpe u čistilištu. Želim savršeno ispuniti tvoju volju i postići stupanj slave koju si mi pripravio u svom kraljevstvu; jednom riječju, želim biti sveta, ali osjećam svoju nemoć i molim te, o moj Bože, da ti budeš moja svetost!
(2) Budući da si me toliko ljubio da si mi dao svoga Sina jedinorođenca za Spasitelja i Zaručnika moga, neizmjerna blaga njegovih zasluga pripadaju meni: ja Ti ih rado prinosim, moleći Te da me gledaš samo kroz Lice Isusovo i u njegovu Srcu žarkom od ljubavi.
(3) Prikazujem ti također sve zasluge svetaca (i onih na nebu i onih na zemlji), njihova djela ljubavi i ona svetih anđela. Prikazujem Ti naposljetku, o blaženo Trojstvo, ljubav i zasluge Svete Djevice, moje drage Majke. Njoj povjeravam svoje prikazanje moleći je da ga donese pred tebe. Njezin božanski Sin, moj Ljubljeni Zaručnik, rekao nam je u dane svoga smrtnog života: „Sve što zamolite Oca moga u moje ime, dat će vam.“ Uvjerena sam stoga da ćeš uslišiti moje želje. Znam, o moj Bože, ovo: što nam više želiš dati, to nam veću želju ulijevaš. Osjećam u svom srcu beskrajne želje i s pouzdanjem te molim da dođeš i zaposjedneš moju dušu. Ah, ne mogu primati Svetu pričest toliko puta koliko želim, ali, Gospodine, nisi li Ti Svemogući?... Ostani u meni, kao u svetohraništu, ne udaljuj se nikada od svoje male hostije...
(4) Htjela bih Te utješiti zbog nezahvalnosti zlih ljudi i molim Te da mi oduzmeš slobodu da ti išta nažao učinim. Ako ponekad padnem zbog slabosti, neka odmah tvoj Božanski Pogled očisti moju dušu uništavajući sve moje nesavršenosti, kao oganj što preobražava svaku stvar u sebe...
(5) Zahvaljujem Ti, moj Bože, za sve milosti koje si mi udijelio, osobito što si učinio da prođem kroz žrvanj patnje. S radošću ću Te promatrati u posljednji dan dok budeš nosio žezlo Križa; budući da si se udostojao dati mi u dio ovaj tako dragocjen Križ, nadam se da ću Ti u Nebu biti slična i vidjeti kako na mom proslavljenom tijelu blistaju sveti znakovi tvoje Muke!
(6) Nakon ovozemaljskog progonstva nadam Ti se radovati u Domovini, ali neću skupljati zasluge za Nebo, želim raditi samo za tvoju ljubav, s jedinim ciljem da Tebi ugodim, da utješim tvoje Presveto Srce i da spašavam duše koje će Tebe vječno ljubiti.
(7) Uvečer ovoga života pojavit ću se pred tobom praznih ruku, jer Te ne molim, Gospodine, da brojiš moja djela. Sve naše pravednosti su zamrljane u tvojim očima. Zato ću se odjenuti tvojom Pravednošću i od tvoje Ljubavi primiti vječno posjedovanje Tebe samoga. Ne želim drugoga prijestolja ni druge krune osim tebe, Ljubljeni moj!
(8) U tvojim očima vrijeme nije ništa, jedan jedini dan je kao tisuću godina: Ti me dakle možeš u jednom času pripraviti za pojavak pred tobom...
(9) *Da bih živjela u činu savršene Ljubavi, prikazujem se kao žrtva paljenica tvojoj Milosrdnoj Ljubavi, moleći Te da me izgaraš bez prestanka puštajući da mi dušu preplave valovi beskrajne nježnosti iz tvoje nutrine, i da tako postanem mučenik tvoje Ljubavi, o moj Bože!*
(10) Neka to mučeništvo, pošto me pripravi za pojavak pred Tobom, učini napokon da umrem i da se duša moja vine bez odgode u vječni zagrljaj tvoje Milosrdne Ljubavi!
(11) Želim ti, o moj Ljubljeni, sa svakim otkucajem srca moga obnoviti ovo prikazanje neizmjerno mnogo puta, sve do časa kad sjene iščeznu i ja Ti uzmognem obnoviti moju ljubav gledajući Te licem u lice zauvijek!

Marija Franciska Terezija od Djeteta Isusa i od Svetoga Lica, na svetkovinu Presvetoga Trojstva, 9. lipnja 1895.

SANTA TERESA DE LISIEUX HERALDO DE LA MISERICORDIA

Emilio J. Martinez

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta
2-167.3:27-423.79
27-144.894

Sumario

A la muerte de santa Teresa del Niño Jesús de la Santa Faz se desató un auténtico *huracán de gloria*, provocado por la recepción de los tres manuscritos autobiográficos publicados por el Carmelo de Lisieux con el título de *Historia de un alma* y por el poder taumatúrgico de la santa, reconocido por tantos creyentes que comunicaron desde bien pronto los beneficios recibidos de Teresa. Tras su fallecimiento, por lo tanto, la santa de Lisieux cumplió su sueño de dar a conocer a Jesús y hacerlo amar, una misión que, en realidad, ya había comenzado durante su vida. Impulsando la potencia evangelizadora de Teresa se halla su experiencia, su aventura espiritual. Ella ha llegado a conocer por experiencia, expresión que se repite con frecuencia en sus escritos, las verdades más profundas de la fe cristiana, tal y como han sido reveladas de modo definitivo en la persona de Jesús. Descubierto este tesoro, a través de un proceso que crece al ritmo de su vida, santa Teresa de Lisieux ha querido apasionadamente comunicarlo, concentrando su discurso en el eje de la predicación de Jesús: la misericordia divina, que es el motor del amor al prójimo hecho realidad en el cuidado del otro en la vida cotidiana.

Palabras llave: Teresa del Niño Jesús, misercordia, ciencia del amor, evangelización.

El 30 de septiembre de 1897, pasadas las 7 de la tarde, moría en el Carmelo de Lisieux Teresa Martin Guerin, sor Teresa del Niño Jesús y la Santa Faz. Nacida 24 años antes, estaba llamada a convertirse en una de las santas más conocidas en la historia de la Iglesia. Su autobiografía desató en torno a sí un auténtico *huracán de gloria*: la *Historia de un alma*, se convirtió muy pronto en un clásico de la literatura espiritual; desde el mundo entero llegaron cartas a Lisieux agradeciendo las intervenciones milagrosas de la carmelita. De ese modo, ella se convertía en heraldo del Evangelio de la misericordia, misionera del amor y el conocimiento de Cristo, tal y como había deseado en su vida.[1]

---

[1] Cf. Ms B 3r; LT 220 del 24 de febrero de 1897 al P. Bellière. Para las citas de santa Teresa de Lisieux uso la edición de *Obras Completas* de la Editorial Monte Carmelo, Burgos 1996. Este volumen contiene la traducción casi completa a cargo del P.

Pero Teresa, como espero demostrar, ya había sido evangelizadora en vida, comunicando en modos diversos los frutos de su aventura espiritual: para ella, lo divino es esencialmente presencia paterna que se manifiesta como ternura y misericordia.[2]

1. Amada en el Amado transformada

Teresa de Lisieux es un alma enamorada. Desde niña se sabe «rodeada de amor» (Ms A 4v) en el seno de su familia, pero también amada por Dios, por Jesús. Cada uno de los pasos de su vida supone una profundización en ese amor, fortalecido por eventos decisivos, como la gracia de Navidad (cf. Ms A 44v-45v). Es de esta transformación, a la luz de la potencia del Evangelio, de la que nos habla santa Teresa del Niño Jesús.

Poco a poco, en el camino de su vida, como quedó apuntado, Teresa descubre, experimenta, cree y confiesa que Dios ejerce su amor como misericordia entrañable, a cuya luz puede santa Teresa del Niño Jesús releer toda su existencia y comprenderla como el despliegue de la misericordia del Padre a lo largo de cada minuto de su vida:

> He aquí, en verdad, el misterio de mi vocación, de toda mi vida, y el misterio, sobre todo, de los privilegios que Jesús ha dispensado a mi alma... El no llama a los que son dignos, sino a los que le place, o, como dice San Pablo: "Dios tiene compasión de quien quiere y usa de misericordia con quien quiere ser misericordioso. No es, pues, obra del que quiere ni del que corre, sino de Dios, que usa de misericordia".
> (Ms A 2r)

Sabemos que cada uno de los tres manuscritos autobiográficos escritos por Teresa, terminan con una apelación al Amor; también su vida termina con un grito de amor: "Oh, le amo, Dios mío, os amo" (CJ 30.9).[3]

Estas continuas invocaciones revelan una relación auténtica y evangélica con Dios: ello hace que toda su existencia esté gobernada

Manuel Ordóñez, OCD, de la así llamada *Edición del Centenario*: THÉRÈSE DE LISIEUX, *Oeuvres Complètes*, Cerf – DDB, París 1992.

[2] Cf. FRANCISCO, *Exhortación Apostólica* C'est la confiance *sobre la confianza en el amor misericordioso de Dios con motivo del 150.º aniversario del nacimiento de Santa teresa del Niño Jesús y de la Santa Faz*, 14. En adelante se citará con la sigla CLC seguida del número.

[3] *Cuaderno Amarillo*, 30 septiembre.

por una estupenda apertura a la generosidad y gratuidad de un amor que nos ama primero.

Teresa ha tenido que hacer su propio camino: quiere “ser santa” (cf. Ms C 2v), pero es consciente de su pobreza y de sus límites. Sabe también que el Padre no le haría concebir un deseo irrealizable, por ello indaga el camino que le haga llegar a la meta.

Un camino que, Teresa de Lisieux lo sabe bien pronto, no será el de las grandes hazañas. Su fina sensibilidad le hace intuir un camino mejor, el de las pequeñas obras, el de la confianza y el amor. Poco a poco, ese camino se irá afirmando. De particular importancia será el encuentro con el P. Alejo Prou (cf. Ms A 80r-v) durante un retiro de la comunidad:

> Después de haber pronunciado unas pocas palabras, fui comprendida de un modo maravilloso, y hasta adivinada [...]. [El padre] me lanzó a velas desplegadas por los mares de la confianza y del amor, que me atraían enormemente, pero por los que no me atrevía a navegar... Me dijo que mis faltas no desagradaban a Dios, que, como representante suyo, y en su nombre, me aseguraba que Dios estaba muy contento de mí [...]. En el fondo de mi corazón estaba convencida de que era así, pues Dios es más tierno que una madre. (Ms A 80v)

Esta y otras experiencias hacen comprender a santa Teresa que, aun cuando es imposible reducir un ápice la distancia que nos separa de Dios, él, lleno de materna ternura, acercará su mano a nuestra existencia y nos tomará suavemente, en un abrazo de amor infinito.

No hay, pues, conquista. El Padre amoroso se hace uno con nosotros, nos transforma, de modo gratuito. Comprende nuestra santa que todo ello nos ha sido dado en Cristo;[4] por eso, la experiencia de Teresa se hace cristocéntrica:

> He aquí todo lo que Jesús exige de nosotros. No tiene necesidad alguna de nuestras obras, sino solamente de nuestro amor. Porque ese mismo Dios que declara no tener necesidad de decirnos si tiene hambre, no vacila en mendigar un poco de agua de la samaritana. Tenía sed... Pero al decir: dame de beber, era el amor de su pobre criatura lo que el Creador del universo reclamaba. Tenía sed de amor. (Ms B 1v)

---

[4] “El misterio del hombre sólo se esclarece en el misterio del Verbo encarnado [...] En Él la naturaleza humana ha sido asumida, no absorbida, por eso mismo, también en nosotros ha sido elevada a una dignidad sublime. Pues Él mismo, el Hijo de Dios, con su encarnación, se ha unido, en cierto modo, con todo hombre,” GS 22.

Santa Teresa de Lisieux ha aprendido, por tanto, a situar a Cristo en el centro, escuchar lo que él nos ha dicho del Padre con sus palabras y lo que nos ha mostrado de él con sus gestos, porque en la persona de Jesucristo se revela de modo definitivo lo que Dios hace por el hombre.[5] Para nuestra santa está claro que en la vida espiritual del cristiano no caben ni el temor ni el miedo. No podemos contemplar a Dios como realidad lejana que decide en un palacio aislado el destino de la humanidad, sin conmoverse por nuestros quejidos ni derramar su misericordia sobre nuestros pecados.

Teresa, por lo tanto, concibe a Dios como madre tierna que cuida amorosamente de todas sus criaturas, hasta el punto de llegar a compartir nuestra naturaleza dando un sentido a la existencia humana, regalándonos la redención y permaneciendo, además, por siempre, en medio de nosotros presente en la Eucaristía (cf. PN 23). Esa es, en síntesis, su experiencia.

Los Sumos Pontífices han subrayado el valor de la doctrina evangélica de Teresa de Lisieux. Por ejemplo, Juan Pablo II afirmará en *Divini Amoris Scientia*, la carta apostólica con la que, el 19 de octubre del 97 declaraba a Teresa del Niño Jesús doctora de la Iglesia:

> Su enseñanza no sólo es acorde con la Escritura y la fe católica, sino que también resalta por la *profundidad y la síntesis sapiencial lograda*. Su doctrina es, a la vez, una profesión de la fe de la Iglesia, una experiencia del misterio cristiano y un camino hacia la santidad. Teresa ofrece una síntesis madura de la espiritualidad cristiana: une la teología y la vida espiritual, se expresa con vigor y autoridad, con gran capacidad de persuasión y de comunicación, como lo demuestra la aceptación y la difusión de su mensaje en el pueblo de Dios.[6]

En su audiencia del 6 de abril de 2011 decía Benedicto XVI:

> Teresa es uno de los «pequeños» del Evangelio que se dejan llevar por Dios a las profundidades de su Misterio. Una guía para todos, sobre todo para quienes, en el pueblo de Dios, desempeñan el ministerio de teólogos. Con la humildad y la caridad, la fe y la esperanza, Teresa entra continuamente en el corazón de la Sagrada Escritura que contiene el Misterio de Cristo. Y esta lectura de la Biblia, alimentada con la *ciencia del amor*, no se opone a la ciencia académica. De hecho, la ciencia de

[5] De particular importancia me parece el poema *Jesús, amado mío, acuérdate* (PN 24).

[6] Juan Pablo II, *«Divini Amoris Scientia». Carta Apostólica con la que se declara Doctora de la Iglesia universal a Santa Teresa del Niño Jesús y de la Santa Faz,* numero 7. En adelante DAS seguido del número. La Carta apostólica está trufada de referencias a la fuente experiencial de la doctrina de santa Teresita.

> los santos, de la que habla ella misma en la última página de la *Historia de un alma*, es la ciencia más alta.[7]

Francisco hace referencia a la experiencia espiritual de Teresita como raíz de su doctrina, señalando su centro:

> En el nombre que ella eligió como religiosa se destaca Jesús: el "Niño" que manifiesta el misterio de la Encarnación y la "Santa Faz", es decir, el rostro de Cristo que se entrega hasta el fin en la Cruz. Ella es "santa Teresa del Niño Jesús y de la Santa Faz". El Nombre de Jesús es continuamente "respirado" por Teresa como acto de amor, hasta el último aliento. También había grabado estas palabras en su celda: "Jesús es mi único amor". Fue su interpretación de la afirmación culminante del Nuevo Testamento: "Dios es amor" (1 Jn 4,8.16). Como sucede en todo encuentro auténtico con Cristo, esta experiencia de fe la convocaba a la misión. (CLC 7-9)

Teresa de Lisieux, por tanto, ha comprendido la dimensión evangélica de su experiencia, así, manifiesta su deseo de ser atraída con más fuerza cada vez por las llamas del amor de Jesús, convencida de que, de ese modo:

> Cuanto más abrase mi corazón el fuego del amor, con mayor fuerza diré "Atráeme"; y que cuanto más se acerquen las almas a mí (pobre trocito de hierro, si me alejase de la hoguera divina), más ligeras correrán tras los perfumes de su Amado. (Ms C 36r)

En definitiva, la experiencia profunda del amor misericordioso de Dios manifestado en Cristo, recibido como un don salvífico que la toca personalmente, la ha convertido en heraldo de la misericordia. Lo que ha sido experimentado contiene una llamada a ser compartido, de modo que otros puedan gozar también de esa vivencia de salvación.

El papa Francisco nos dirá:

> Algo semejante ocurre cuando se refiere a la acción del Espíritu Santo, que adquiere de inmediato un sentido misionero [...] En el corazón de Teresita, la gracia del bautismo se convierte en un torrente impetuoso que desemboca en el océano del amor de Cristo, arrastrando consigo una multitud de hermanas y hermanos, lo que ocurrió especialmente después de su muerte. Fue su prometida "lluvia de rosas".[8] (CLC 12-13)

---

[7] https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/es/audiences/2011/documents/hf_ben-xvi_aud_20110406.html (14.10.2024).

[8] Cf. *Cuaderno Amarillo,* 9 junio. CJ 9.6.3.

Una vez reconocida esta realidad, Teresa de Lisieux emprenderá la tarea de desplazar hacia el Dios encarnado en Jesús el centro de su vida espiritual: lo importante, lo esencial, no es el *ego*, con todas sus obras. Eso no quiere decir que santa Teresa abandone las pequeñas obras de amor, sólo las iluminará con una doctrina de esperanza y confianza en el amor primero de Dios, invitándonos a enfocar toda acción de un modo nuevo, responsorial. Respuesta amorosa al amor primero de Dios que es fundamental y original (cf. Ms B 4v). En efecto, Teresa nos enseña que, quien centra su vida en Dios y se beneficia de su misericordia, no encuentra descanso hasta haber demostrado su amor en la entrega a los otros, en los que Cristo nos sale al encuentro.

Obviamente, la irrupción de la misericordia divina en la vida de santa Teresa de Lisieux es acogida en el marco de su historia humana. Una historia hecha de amor y esperanza, pero también de sufrimiento y de lucha. Eso la hace para nosotros más cercana y es, probablemente, una de las claves de la atracción que ejerce sobre tantos creyentes y no creyentes.

Nuestra Santa sufre, desde la infancia, el asedio de la enfermedad y el abandono y afrontará al final de su vida una terrible tuberculosis; pese a todo, se presenta ante nosotros entera y no quebrada, auténtica, plena. Es la *florecilla de invierno* que ha conseguido crecer a pesar de todas las dificultades:

> Si Dios no hubiese prodigado a su florecilla esos sus rayos bienhechores, nunca ella hubiera podido aclimatarse a la tierra, pues era todavía demasiado débil para soportar las lluvias y las tormentas, y necesitaba calor, el suave rocío y las brisas de primavera. Nunca le faltaron todas esas ayudas, Jesús hizo que las encontrase incluso bajo la nieve del sufrimiento. (Ms A 13r-v)

Dos fuerzas confluyen sosteniendo a Teresa y dándole los elementos necesarios para poder afrontar las situaciones de enfermedad, de debilidad física o psíquica: de una parte, un carácter determinado, fuerte, que le permite asentarse en la vida desde la seguridad de deber cumplir una misión; de otra, el influjo y la potencia de la gracia.[9]

Santa Teresa del Niño Jesús manifiesta desde su infancia una enorme voluntad de vivir, y de hacerlo en plenitud, cumpliendo cada acto cotidiano como un ejercicio supremo de vitalidad, no dejando que las

---

[9] Cf. D. GARCÍA PULIDO, *Teresa de Lisieux. Un modelo de desarrollo humano-espiritual hasta la plenitud*, Editorial Santa Teresa, México 2013, 209.

circunstancias la derriben o impidan su desarrollo. Todo ello, también desde niña, lo vive con un profundo realismo, constatando la intensidad y la levedad que se dan la mano en el desarrollo de la existencia humana.

En medio de su situación y determinada a cumplir su misión de vivir, se le revela la realidad de Dios de un modo particular, tomando forma, a veces en contradicción con lo que de Él oye decir, como Padre de misericordia, de infinito amor, en cuyas manos descansa toda vida humana.[10] Sus geniales intuiciones y la fuerza del Evangelio, la persona de Jesús experimentada en su vida, contribuyen a consolidar esta visión de Dios, que ella acoge como garantía trascendente de su fuerza vital inmanente: su misión, su deseo de vivir pese a todo, echa raíces, vive y se sostiene gracias a la garantía de un Dios que, en Cristo, ha tomado la carne, el pecado, el dolor, la miseria y la muerte del hombre, para transformarlas en vida.[11]

A pesar de las tormentas, de los sufrimientos, de las decepciones o las enfermedades, Teresita ha percibido siempre la presencia paternal de Dios en Cristo como fuente de seguridad y protección, estímulo de su proyecto de vida que la anima y sostiene frente a toda dificultad.[12] No en vano la *confianza* se convierte en clave de bóveda que permite comprender toda su vida y su experiencia espiritual, como punto de encuentro entre su deseo de abrazar la existencia que le ha sido regalada en plenitud y la condescendencia divina que llevará a plenitud lo que ansía:

> Teresa, pues, por el hecho de sentirse inacabada, se ve inducida a esperar que Dios supla su deficiencia. Pero como se dirige a un Dios de misericordia, esta esperanza se vuelve confianza, virtud esta que no solo implica fe en el poder del otro sino también en su fidelidad y en su

[10] "La experiencia de esta misericordia ha sido muy precoz en la corta vida de Teresa." G. GAUCHER, "Una mujer, una joven, una contemplativa, Doctora de la Iglesia", en: E. J. MARTÍNEZ GONZÁLEZ (ed.), *Teresa de Lisieux. Profeta de Dios, Doctora de la Iglesia. Actas del Congreso Internacional (Salamanca, 30 de noviembre – 4 de diciembre de 1998),* Universidad Pontificia de Salamanca – Centro Internacional de Ávila, Salamanca 1999, 23.

[11] "Ante todo, Teresa es una *mujer* que, leyendo el Evangelio, supo captar sus riquezas escondidas con la forma concreta y la profunda resonancia vital y sapiencial propia del genio femenino. Entre las innumerables mujeres santas que resplandecen por la sabiduría del Evangelio ella destaca por su universalidad" (DAS 11).

[12] Santa Teresa de Lisieux es *fragilidad habitada* (cf. J. A. MARCOS, "«Un no sé qué de grandeza y dignidad». Enfermedad y santidad en Teresa y Juan de la Cruz" en: J. DE LA TORRE (ed.), *Los santos y la enfermedad,* PPC, Madrid 2019).

> benevolencia, y que de esta manera encierra, junto con una certeza mayor de ser escuchada, un matiz más pronunciado de familiaridad.[13]

> La confianza, y nada más que la confianza, puede conducirnos al amor. (LT 197)

> Mi camino es todo de confianza y de amor, no comprendo a las almas que tienen miedo de un tan tierno amigo. (LT 226)

Superviviente de una experiencia de lucha y de esperanza, Teresa construirá su respuesta personal acompañada y sostenida por la gracia y se convertirá en heraldo del Evangelio que ha sanado sus heridas.[14]

2. La proclamación del Evangelio vivido

Al terminar el año 1894 ve llegado el momento de comenzar a proclamar la misericordia divina que ha experimentado: Teresa se encuentra en paz, acaba de reencontrarse en el Carmelo de Lisieux con su querida Celina y está descubriendo los cimientos bíblicos que le permitirán formular su *camino*. Va a iniciar en breve la redacción de su primer manuscrito y siente una cierta paz interior.

La presencia amorosa del Padre y del Esposo Cristo es, en este momento, muy intensa en el corazón de santa Teresa de Lisieux. Nuestra santa siente entonces la necesidad de narrar esa presencia, de poner palabra a su vivencia, para que su experiencia sea evangelizadora.

La entrega misionera de Teresa, al servicio de la Iglesia y por la salvación de las almas, encuentra dos campos propicios. El primero es el de la entrega de su existencia en unión con Cristo, viviendo su vocación de carmelita descalza como esposa de Jesús y madre de las almas, hasta llegar a ser "hermana de los pecadores" (cf. Ms C 6r).[15] La oración, la penitencia, los pequeños sacrificios de la vida de cada día en comunidad son para ella el espacio en el que sentirse apóstol de la

---

[13] C. DE MEESTER, *Dinámica de la confianza. El secreto de Teresa de Lisieux,* Monte Carmelo, Burgos 1998, 323; cf. 321-335.359-371.

[14] Para profundizar en el tema, que aquí sólo puedo esbozar, es muy aconsejable la lectura de: A. PICCIRILLI, *Fragile come tutti, felice come pochi. Teresa di Lisieux e le nostre ferite,* San Paolo, Cinisello Balsamo 2019. Me permito también citar este artículo mío: E. J. MARTÍNEZ GONZÁLEZ, "«Siempre veo el lado bueno de las cosas». Afrontar la enfermedad con Teresa de Lisieux", en: *Revista de Espiritualidad,* 78 (2019), 527-557.

[15] Esto revela hasta qué punto Teresa de Lisieux ha asimilado el sentido profundo de la vocación al Carmelo de Santa Teresa de Jesús.

misericordia divina unida a los predicadores de la Iglesia,[16] una misericordia que quiere hacer llegar a todos (cf. PN 32,2).

El segundo campo es el de sus escritos. Teresa del Niño Jesús estaba convencida de la necesidad de publicar sus *Manuscritos* por el bien que harían a las almas.[17] Lo mismo ocurre con alguna de sus poesías, en las que incluso realiza anotaciones en vistas a su envío a la imprenta para la publicación.

Dentro del Carmelo Teresa "predica" también a sus hermanas la misericordia infinita de Dios por ella experimentada en la unión con Jesús, su único amor. Son muy significativas estas palabras que encontramos casi al inicio de la *Historia de un alma*:

> Me encuentro en un momento de mi existencia en el que puedo echar una mirada hacia el pasado; mi alma ha madurado en el crisol de las pruebas exteriores e interiores. Ahora, como la flor fortalecida por la tormenta, levanto la cabeza y veo que en mí se hacen realidad las palabras del salmo XXII: «El Señor es mi pastor, nada me falta: en verdes praderas me hace recostar; me conduce hacia fuentes tranquilas y repara mis fuerzas... Aunque camine por cañadas oscuras, ningún mal temeré, ¡porque tú, Señor, vas conmigo!» Conmigo el Señor ha sido siempre compasivo y misericordioso..., lento a la ira y rico en clemencia... (Ms A 3r)

Este texto, del año 1895,[18] nos habla de esa intensidad de la presencia amorosa en su vida de Cristo esposo a la que me refería más arriba, añadiendo que se trata de "algo" que no puede guardar para sí, sino que ha de compartir. Así, se pone manos a la obra y encuentra para ello algunos espacios: sus cartas, las poesías y oraciones que le solicitan sus hermanas y, sobre todo, las *Recreaciones Piadosas*, breves obras de teatro que Teresa escribe por mandato de sus superioras para los momentos de asueto de la comunidad en las fiestas más importantes.

---

[16] "¡Qué hermosa es, Madre querida, la vocación que tiene como objeto conservar la sal destinada a las almas! Y ésta es la vocación del Carmelo, pues el único fin de nuestras oraciones y de nuestros sacrificios es ser apóstoles de apóstoles, rezando por ellos mientras ellos evangelizan a las almas con su palabra, y sobre todo con su ejemplo" (Ms A 56r).

[17] "Teresa no consideraba sus escritos como un álbum de recuerdos familiares, una especie de cuaderno íntimo, destinado a un pequeño círculo familiar, sino que por el contrario ella se dio cuenta de la misión eclesial que habría realizado a través de ellos. La 'pequeña' Teresa sabía muy bien que le había sido confiada una 'gran' misión". S. CANNISTRÀ, "Actualidad de la experiencia mística de Teresa de Lisieux", en: *Revista de Espiritualidad*, 83 (2024), 12.

[18] Es este el año de la *Ofrenda al amor misericordioso* (Pri 6). De mucho interés la oración siguiente: *A Jesús ante el Sagrario* (Pri 7).

Por lo que se refiere a estas últimas, a lo largo de su vida religiosa Teresa compondrá ocho piezas que no son una parte despreciable de su producción literaria. Doctrinalmente, las piezas tienen pasajes que explicitan claramente su espiritualidad; en este punto merece la pena resaltar tres recreaciones: *Los ángeles en el pesebre* (Navidad, 1894), *El divino niño mendigo* (Navidad, 1895) y *La huida a Egipto* (Santa Inés, 1896), sin duda su obra maestra, por contenidos doctrinales y recursos teatrales.

Destaca en estas, sobre todo, la presentación del amor inefable de Jesús, que ha asumido la condición humana abajándose e invitándonos a ser con él presencia salvífica en medio de la comunidad. Misericordia divina que hace brotar la misericordia humana. La contemplación y experiencia del Misterio de Cristo escondido, humillado por amor es un tesoro que santa Teresa del Niño Jesús regala a sus hermanas en esas pequeñas piezas teatrales como fuente de sanación y salvación, la misma que ella ha experimentado y que se resume en una fórmula que nos traslada su hermana de sangre y priora, madre Inés: "un Dios que se hace pequeño no puede ser otra cosa que amor y misericordia".[19]

Su "predicación" traspasará los muros del Carmelo gracias, sobre todo, a la correspondencia con sus hermanos espirituales, los misioneros M. Bellière y A. Roulland.[20] Las cartas que les dirige nos permiten profundizar en esta faceta más activa de la misión apostólica de Teresa de Lisieux: a ellos anima, consuela, estimula y, también, instruye en el camino del descubrimiento de la misericordia divina manifestada en Cristo, induciéndoles a experimentarla para convertirla después de objeto de su predicación y de su testimonio.

Su "experiencia de lucha y esperanza"[21] es ahora luz que quiere compartir. Si su tarea es, como Moisés, orar en el monte, al misionero toca combatir en la llanura "para conquistarte corazones, mientras yo, en la montaña del Carmelo, te pediré que le des la victoria" (Pri 8).[22]

De modo particular, es en sus últimas cartas en las que santa Teresa del Niño Jesús comparte con sus hermanos su "tesoro" más

---

[19] La cita en: SAINTE THERESE DE L'ENFANT-JESUS ET DE LA SAINTE-FACE, *Théâtre au Carmel. «Récréations pieuses»*, Cerf – DDB, Paris 1985, 90, nota 8.

[20] Cf. A. SICARI, *La Teologia di S. Teresa di Liseux. Dottore della Chiesa,* Edizioni OCD – Jaca Book, Roma – Milano 1997, 374-381; D. MOLINA, "Teresa de Lisieux a los misioneros", en: MARTÍNEZ GONZÁLEZ (ed.), *Teresa de Lisieux. Profeta de Dios, Doctora de la Iglesia*, 707-729.

[21] Feliz expresión que resume la existencia de Teresa, que debo a Conrad de Meester, OCD.

[22] Oración al P. Bellière.

preciado: a ellos les habla de su Dios, de Jesús esposo, de la misericordia que él encarna. Aunque está sumida en la gran prueba de la fe, los anima a no temer a Dios, a predicar su Evangelio de gratuidad y misericordia, un Dios que es justo porque nos justifica:

> Yo sé que hay que estar muy puros para comparecer ante el Dios de toda santidad, pero sé también que el Señor es infinitamente justo. Y esta justicia, que asusta a tantas almas, es precisamente lo que constituye el motivo de mi alegría y de mi confianza. Ser justo no es sólo ejercer la severidad para castigar a los culpables, es también reconocer las intenciones rectas y recompensar la virtud. Yo espero tanto de la justicia de Dios como de su misericordia. Precisamente porque es justo, "es compasivo y misericordioso, lento a la ira y rico en clemencia. Pues él conoce nuestra masa, se acuerda de que somos barro. Como un padre siente ternura por sus hijos, siente el Señor ternura por sus fieles.
> (LT 226 al P. Roulland del 9 de mayo de 1897)[23]

Conclusión

Finalmente, como nos explica el papa Francisco en la Exhortación *C'est la confiance*, Teresa pasará de la "predicación" al "testimonio" – algo que, como quedó dicho más arriba, ella pedía para los sacerdotes – a través de la práctica de la caridad en su comunidad (cf. CLC 30-37).

El "testimonio de caridad" (CLC 31) de Teresa de Lisieux se encuentra, sobre todo en el último de sus manuscritos, el C. También ella ha escrutado la Palabra de Dios, ha escuchado atentamente a Jesús para aprender de ese modo qué significa realmente amar:

> ¿Y cómo amó Jesús a sus discípulos, y por qué los amó? No, no eran sus cualidades naturales las que podían atraerle. Entre ellos y él la distancia era infinita. El era la Ciencia, la Sabiduría eterna; ellos eran unos pobres pescadores, ignorantes y llenos de pensamientos terrenos. Sin embargo, Jesús los llama sus amigos, sus hermanos. Quiere verles reinar con él en el reino de su Padre, y, para abrirles las puertas de ese reino, quiere morir en una cruz, pues dijo: Nadie tiene amor más grande que el que da la vida por sus amigos.
> Madre querida, meditando estas palabras de Jesús, comprendí lo imperfecto que era mi amor a mis hermanas y vi que no las amaba como las ama Dios. Sí, ahora comprendo que la caridad perfecta consiste en

[23] Cf. Sal 102,8.14.13. Nos dice Madre Inés de Jesús: "Todas sus exhortaciones a las novicias, los consejos que les daba en sus penas, las cartas que escribía a los misioneros son una constante predicación de la confianza en Dios" *Procès de Béatification et Canonisation de Sainte Thérèse de L'Enfant-Jésus et de la Sainte-Face. II. Procès Apostolique,* Teresianum, Roma 1976, 161.

> soportar los defectos de los demás, en no extrañarse de sus debilidades, en edificarse de los más pequeños actos de virtud que les veamos practicar. Pero, sobre todo, comprendí que la caridad no debe quedarse encerrada en el fondo del corazón: Nadie, dijo Jesús, enciende una lámpara para meterla debajo del celemín, sino para ponerla en el candelero y que alumbre a todos los de la casa. (Ms C 11v-12r)

Teresa de Lisieux llama, pues, a amar, como Jesús, no a quien lo merece, sino a todos, porque todos lo necesitamos, especialmente aquellos que más carecen de méritos. Con obras y palabras se convierte, así, en heraldo de la misericordia.

SAINT THERESE OF LISIEUX, HERALD OF MERCY

Emilio J. Martinez

Summary

Sister Therese of the Child Jesus of the Holy Face died in Lisieux, in the evening of 30 September 1897. For some sisters she had been a more or less ordinary nun, whose life could not be highlighted or presented as an example of sanctity. However, the publication of her autobiography, *The Story of a Soul*, unleashed a veritable hurricane of glory around her figure. Her unlimited trust in God, her dedication to him in the acts of daily life, her abandonment even in the middle of the darkest night, were elements that greatly impressed Theresa's first readers, even non-believers. In addition, the Carmel of Lisieux soon began to receive news of miracles and prodigious interventions by the Carmelite on behalf of people who entrusted themselves to her.

However, Therese of Lisieux did not attract only her first devotees to herself, but she inflamed their hearts by encouraging them to know Jesus better in order to love him more. In this way, she fulfilled the dream of her life, explicitly stated in her writings: to be a missionary. Therese's missionary power is the fruit, above all, of her experience. Enamored of Scripture, and particularly of the Gospel of Jesus, she meditated deeply on the word of the Lord and sought to illuminate her life with it. Her experiences are, then, illuminated by the essential category that defines God the Father according to the preaching of Jesus: mercy.

Therese of Lisieux knew from her childhood that she was "surrounded by love" (Ms A 4v) within her family, but also loved by God, by Jesus. Each step in her life involves a deepening of that love, strengthened by decisive events, such as the grace of Christmas (cf. Ms A 44v-45v).

The path of the one who makes her the herald of this profound mercy is not one of great deeds. She intuits and discovers a better path, the path of trust and love that is embodied in small works. Thus, Therese will tell us, in the life of the Christian there is no place for fear or dread. God is not a distant reality, but a Father with a mother's heart who is moved and pours out his forgiveness on our sins.

Therese of Lisieux had understood the evangelizing dimension of her experience, and so she expressed her desire to be drawn ever more strongly by the flames of Jesus' love, convinced that in this way she would be able to attract more souls to him. The task of Therese of Lisieux will therefore be to help us place God incarnate in Jesus at the center of our spiritual life. This has been emphasized by the Supreme Pontiffs, who, from St Pius X to Francis, have asked believers to pay attention to Theresian doctrine as a privileged source of life according to the Gospel.

A task that she had already begun in her life, first through her dedication to the space of prayer and gift of herself that her life as a Discalced Carmelite offered her. Then, through her writings: letters, poems, prayers, pious recreations, etc., which she addressed to her sisters in the community and to her spiritual missionary brothers.

In short, the profound experience of God's merciful love manifested in Christ, received as a saving gift that touches Therese personally, has made her a herald of mercy. What has been experienced contains a call to be shared, so that others may also enjoy this experience of salvation.

SVETA TEREZIJA IZ LISIEUXA, GLASNICA MILOSRĐA

Emilio J. Martinez

Sažetak

Sestra Terezija od Djeteta Isusa i Svetog Lica umrla je u Lisieuxu, uvečer 30. rujna 1897. godine. Za neke sestre bila je više-manje obična redovnica, čiji se život nije mogao posebno istaknuti niti predstaviti kao primjer svetosti. Međutim, objavljivanje njezine autobiografije, *Povijest jedne duše*, izazvalo je pravi uragan slave oko njezine osobe. Njezino neograničeno povjerenje u Boga, njezina posvećenost njemu u svakodnevnim životnim poslovima, njezino predanje čak i usred najmračnije noći, bili su elementi koji su duboko impresionirali prve čitatelje Terezijine knjige, čak i one koji nisu vjerovali. Osim toga, Karmel u Lisieuxu ubrzo je počeo primati vijesti o čudima i čudesnim zahvatima ove karmelićanke u korist ljudi koji su joj se molitvom povjeravali u zagovor. Međutim, Terezija iz Lisieuxa nije samo privukla svoje prve štovatelje, već je zapalila njihova srca potičući ih da bolje upoznaju Isusa kako bi ga više voljeli. Na taj način ostvarila je san svoga života, izričito izražen u njezinim spisima: biti misionarka.

Zaljubljena u Sveto pismo, a posebno u Isusovo Evanđelje, Terezija je duboko razmišljala o Gospodinovoj riječi i njome nastojala osvijetliti svoj život. Njezina iskustva stoga su osvijetljena temeljnom kategorijom koja definira Boga Oca prema Isusovu propovijedanju: milosrđem. Od djetinjstva je znala da je „okružena ljubavlju" (Ms A 4v) unutar svoje obitelji, ali i voljena od Boga, od Isusa. Svaki korak u njezinu životu uključuje produbljenje te ljubavi, osnaženo značajnim događajima, poput Božićne milosti (usp. Ms A 44v-45v). Ta preobrazba omogućila joj je da spozna i prigrli božansko milosrđe, u svjetlu snage Evanđelja, i da ga dalje naviješta.

Put kojim je postala glasnicom ovog dubokog milosrđa nije put velikih djela. Ona naslućuje i otkriva bolji put, put povjerenja i ljubavi koji se izražava u malim djelima. Tako će nam Terezija reći da u životu kršćanina nema mjesta za strah ili očaj. Bog nije daleka stvarnost, već Otac s majčinskim srcem koji s ganućem izlijeva oprost na naše grijehe. Terezija iz Lisieuxa shvatila je navjestiteljsku dimenziju svog iskustva, pa je izrazila svoju želju da bude sve snažnije privučena plamenovima Isusove ljubavi, uvjerena da će mu na taj način moći privući više duša.

Zadatak Terezije iz Lisieuxa stoga će biti da nam pomogne da postavimo Boga utjelovljenog u Isusu u središte našeg duhovnog života, dijeleći tako s nama svoje vlastito iskustvo. To su naglasili pape, od svetog Pija X. do Franje, koji su vjernike usmjeravali na Terezijin nauku kao povlašteni izvor evanđeoskog načina života. Taj zadatak je već započela za života, najprije kroz svoju posvećenost molitvenom vremenu i vlastitom sebedarju kao bosonoga karmelićanka. Potom kroz svoje spise: pisma, pjesme, molitve, pobožne igrokaze itd., koje je upućivala sestrama u zajednici i svojoj duhovnoj misionarskoj braći.

Ukratko, duboko iskustvo Božje milosrdne ljubavi, očitovano u Kristu i primljeno kao dar spasenja koji je osobno dotaknuo Tereziju, učinilo ju je glasnicom milosrđa. Ono što je doživljeno nosi sa sobom poziv da se podijeli, kako bi i drugi mogli doživjeti to iskustvo spasenja.

THÉRÈSE, DONNA FORTE E GENIALE PER TUTTI
Un magistero ancora da sfruttare pienamente

Bruno Moriconi

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta
27-184.3
299.2

Sommario

In questo studio, la cosa che si sottolinea a partire dalla genialità riconosciuta a Santa Teresa di Gesù Bambino del Volto Santo anche con il titolo di Dottore della Chiesa, è la necessità di prenderne sempre più consapevolezza. Thérèse è, infatti, la testimone vivente che, pur avendo raggiunto un livello di santità come pochi, dimostra che la chiamata alla santità è davvero per tutti i credenti in forza del comune Battesimo, come insegna ormai la Chiesa a partire dal Vaticano II (LG 39). Ed è proprio su questa linea che la *genialità* della Santa di Lisieux deve essere, nella sua essenzialità, recuperata *per tutti*, approfondendo ulteriormente i suoi scritti. In questo studio si propongono, dunque, alcuni aspetti dell'insegnamento di Teresa di Lisieux che potrebbero aiutare a rendere ancora più evidente la sua forza magisteriale per ogni battezzato. Il suggerimento è quello di prendere Teresa di Lisieux ancora più in considerazione, valutando, non solo i vertici raggiunti nel suo abbandono fiducioso tra le braccia del Signore, ma anche la tenacia e la fatica con cui ha percorso la sua breve esistenza e il coraggio che ha avuto di raccontarsi fuori da ogni schema tradizionale. La sua, infatti, è una costanza e una risolutezza che non escludono la fragilità, ma la rafforzano e la rendono più reale.

Parole chiavi: Teresa di Gesù Bambino, santità, piccola via, infanzia spirituale.

Nel titolo di questa riflessione, la *forza* si riferisce al suo modo di affrontare la vita e alla sua santità, la *genialità* al suo insegnamento che l'ha portata a essere riconosciuta ufficialmente come uno dei pochi maestri della stessa Chiesa.

Con "geniale per tutti" intendo sottolineare il fatto che quel suo alto insegnamento, come quello di Gesù, privo di estasi, locuzioni e altri fenomeni mistici, è per tutti i credenti, nessuno escluso. Senza occuparmi del suo apporto specificamente teologico, mi limiterò, dunque, a proporre alcuni aspetti che potrebbero aiutare a rendere ancora più evidente la sua forza magistrale per ogni battezzato come ho in parte già fatto in un mio recente studio.[1]

Thérèse, infatti, è la testimone vivente che, pur avendone raggiunto il culmine come pochi, la santità è davvero la meta di tutti.

[1] B. MORICONI, "Teresa di Lisieux, maestra e sorella sul sentiero della universale vocazione alla santità (LG 39)", in *Studia Sancti Romuli*, 2 (2024), 53-68.

Se finalmente lo ha detto anche la Chiesa,[2] è anche perché la santa di Lisieux lo aveva insinuato con la sua esistenza, oltre che aver confidato, esplicitamente, a Madre Agnese che la sua semplice via era per tutti (cf. CJ 1.8.2).[3] Una certezza contenuta anche nella testimonianza di una delle sue novizie che riferirò tra poco.

1. Geniale perché messaggera di nuovo

Prima, nella pastorale ordinaria della Chiesa si pensava che, per la salvezza eterna, alla gran parte dei fedeli bastasse attenersi ai comandamenti e ai precetti, dato che i consigli evangelici erano stati identificati con i Voti dei consacrati. Ma non è così, prima di tutto, perché Gesù non è venuto a dare consigli[4] e, inoltre, perché, merito di Thérèse, la Chiesa lo ha finalmente capito e proposto.

Da questo punto di vista vorrei semplicemente suggerire come prendere Teresa di Lisieux ancora più in considerazione, valutando la tenacia e la fatica con cui ha percorso la sua breve esistenza e il coraggio che ha avuto di raccontarla fuori da ogni schema tradizionale. Una forte tenacia che non solo non esclude la sua fragilità,[5] ma la presuppone, dato che l'eroismo cristiano non è *impavido*, ma, coraggioso solo perché fondato sull'esperienza evangelica riassunta dalla dichiarazione di Paolo, "quando sono debole, è allora che sono forte" (2 Cor 12,10), *fiducioso*.

Anche se la figura di "donna forte" rimanda al libro dei Proverbi 31,10-31, l'applicazione a Thérèse la dobbiamo al Patriarca di Venezia Albino Luciani, divenuto poi Papa col nome di Giovanni Paolo I.[6] Fortezza e genialità che non sono difficili da cogliere anche

---

[2] Cf. LG 39 citata più avanti.

[3] Cf. *Procès de Béatification et Canonisation de Sainte Thérèse de L'Enfant-Jésus et de la Sainte-Face, vol. II. Procès Apostolique*, Teresianum, Roma 1976, 202; *Quaderno Giallo* 1.8.2.

[4] Cf. B. MORICONI, "I consigli del Vangelo non sono consigli", in AA.VV., *O mistici o nulla. Evangelizzare all'esperienza della fede*, Edizioni OCD, Roma 2014, 85-100.

[5] Cf. A. PICCIRILLI, *Fragile come tutti. Felice come pochi*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2019.

[6] "Cara piccola Teresa, avevo diciassette anni, quando lessi la vostra autobiografia. Fu per me un colpo di fulmine. *Storia di un fiorellino di maggio* l'avevate definita. A me parve la storia di una *spranga d 'acciaio* per la forza di volontà, il coraggio e la decisione, che da essa sprizzavano. Scelta una volta la strada della completa dedizione a Dio, niente v'ha più sbarrato il passo: né malattia, né contraddizioni esterne, né nebbie e tenebre interiori". A. LUCIANI, *Illustrissimi. Lettere del Patriarca*, Edizioni Messaggero, Padova [3]1978, 200.

semplicemente nella distanza di mentalità che c'è tra lei e l'ambiente, sia pur elevato, del Carmelo in cui ha vissuto, ma anche tra lei e gli altri santi. Come loro, Thérèse sa che "tutto è grazia" e, con Paolo, potrebbe anch'ella dire: "Per grazia di Dio sono quella che sono, e la sua grazia in me non fu vana; anzi, ho faticato più di tutti, non io certo, ma la grazia di Dio con me" (1 Cor 1,10). Lo potrebbe come tutti gli altri grandi santi, ma con una peculiarità rivoluzionaria più che notevole.

Se, infatti, un buon concetto di sé è indispensabile, per una retta crescita psicologica e spirituale, nella nostra Santa, dirsi "petite Thérèse" non è in contraddizione con la consapevolezza che in lei Dio ha fatto cose grandi, dato che è lo stesso atteggiamento della Vergine Maria cantato nel *Magnificat* (cf. Lc 1,46-48)! Rispetto al buon concetto di sé al semplice livello psichico, cambia solo la base che, per chi non vive di fede, è solo una acquisita autonomia, mentre, per il credente, è abbandono fiducioso tra le braccia di Dio e poter cantarne le misericordie.[7] Con Paolo (cf. 1 Cor 15,7), Thérèse può dire di essere l'ultima, ma anche che, per grazia di Dio, è quella che è. E se lei non l'ha mai detto in maniera esplicita, ha potuto scoprirne bene il senso, dato che, pur non essendo teologa e neppure autrice di trattati come quelli di Teresa d'Ávila, è stata dichiarata Dottore della Chiesa.

A sottolineare per primo la genialità di Thérèse fu, già nel 1954, Jean Guitton.[8] Geniale in quanto, mentre il cammino di tutti i santi è ascendente (dalla terra verso il cielo), quello di Thérèse, – a cui Jean Guitton abbina santa Giovanna d'Arco – percorre la via inversa (dal cielo alla terra). Al punto che il voler "passare il cielo facendo del bene sulla terra" (CJ 17.7),[9] espresso dalla Santa, corrisponde al suo desiderio più profondo di occuparsi dell'umanità, soprattutto delle condizioni spiritualmente più umili (i peccatori!), delle piccole anime, con pochi e semplici metodi, in modo da raggiungere la spiritualità silenziosa e senza privilegi della gran parte dei battezzati che, a sua volta, deve essere valorizzata.

---

[7] Vedere il racconto del passaggio svizzero sul "guardare dall'alto" in Ms A 57v-58r.
[8] Lo fece in un saggio sul genio spirituale della dottrina di Santa Teresa del Bambino Gesù, apparso sugli *Annales* de Lisieux nel 1954 (*Essai sur le génie spirituel dans la doctrine de Sainte Thérèse de l'Enfant-Jésus*) e, in seguito, ripubblicato, con alcune integrazioni, come libro: J. GUITTON, *Il genio di Teresa di Lisieux*, Sei, Torino [3]1995.
[9] Così Thérèse, prossima alla morte, alla priora, Madre Agnese di Gesù. *Ultimi Colloqui*, 17 luglio 1897.

2. Una delle sante “inviate”

Nel suo libro dedicato a Teresa di Lisieux e a Elisabetta di Digione,[10] Hans Urs von Balthasar parla di santità *mandate* alla Chiesa e di santità *emergenti* da essa. Di alcuni santi, cioè, inviati alla Chiesa “direttamente” da Dio e della maggioranza degli altri, cresciuti e santificatisi nella stessa comunità ecclesiale. Non che i primi non crescano ugualmente nella Chiesa e attraverso i suoi sacramenti, ma i santi riconosciuti come “inviati”, sono come pietre miliari (geniali, potremmo dire) sulla strada della storia ecclesiale. Per farsi capire meglio, con una arguta annotazione il Balthasar, scrive:

> Nella canonizzazione del primo gruppo (i santi inviati) è piuttosto la Chiesa che obbedisce al Signore, mentre, nella canonizzazione del secondo (i santi emergenti) è più il Signore che accondiscende al giusto desiderio della sua Chiesa.[11]

Spesso, anche per una cattiva interpretazione della realtà, si dice che i santi sono come noi. Non è vero! Al punto di partenza, certo, ma non a quello dello sviluppo esistenziale, visibile nei risultati eccezionali. L’altro errore ancor più pernicioso, tuttavia, è quello di pensare che la santità sia solo quella dei santi riconosciuti come tali. Al loro fianco, infatti, c’è quella della porta accanto,[12] altrimenti il cielo sarebbe quasi vuoto.

Questo lo ha sottolineato ultimamente, dal Concilio a papa Francesco, anche la Chiesa ufficiale, ma la pioniera è Teresa di Lisieux, genio inviato, ma proprio per affiancarsi a tutti gli artigiani e gli apprendisti cristiani. Anche perché, dal punto di vista esterno, a parte la sua irreprensibilità, potrebbe aver avuto ragione quella monaca che si poneva il problema di cosa scrivere nella circolare necrologica di suor Teresa una volta morta.

I suoi scritti supplirono in maniera impensata a questo scopo, ma l’invio di Teresa alla sua Chiesa è proprio per la sua sublime ordinarietà. Non solo, infatti, non ha avuto estasi, ma non le avrebbe neppure volute per non essere di impaccio ai semplici cristiani, come

---

[10] H. U. VON BALTHASAR, *Sorelle nello Spirito. Teresa di Lisieux e Elisabetta di Digione,* Jaca Book, Milano ^{3}1991.
[11] BALTHASAR, *Sorelle nello Spirito,* 20.
[12] L’espressione è di Papa Francesco che, al n. 6 dell’Esortazione Apostolica *Gaudete et exsultate,* scrive: “Questa è tante volte la santità ‘della porta accanto’, di quelli che vivono vicino a noi e sono un riflesso della presenza di Dio”.

testimoniò una delle sue novizie al Processo Ordinario.[13] A differenza di tutte le agiografie dei santi del passato (piene di miracoli, visioni, estasi e grandi penitenze), l'autobiografia di Teresa non nasconde che ha affrontato la vita con le stesse difficoltà di molti perfino nella preghiera comune.

Leggendo i suoi Scritti, il racconto di come ha interpretato la sua vita alla luce di Cristo, non solo vi si scopre una grande santità, ma il suo modo di interpretarla diventa una nuova "fonte teologica". I santi "inviati" come Teresa di Lisieux sono e debbono essere (è ancora il Balthasar ad affermarlo) "fonte di teologia". Infatti, "simili apostoli stimolano, riaccendono la Chiesa e tutto il popolo cristiano [...] influiscono sulla ricerca dei teologi".[14] Da parte mia, aggiungo che in Thérèse, i teologi dovrebbero cercare e valutare sempre di più la sua *esegesi esistenziale* del Vangelo. Affinché emerga pienamente la novità dell'eredità di Thérèse, è su questo che ci si deve concentrare, superando il concetto della "santina" che sparge le rose come santa Rita delle grazie impossibili, e concentrandosi sull'insegnamento specifico che ne fa un Dottore della Chiesa, grande, nel proprio campo, come Tommaso d'Aquino nel suo.

La *scientia amoris* che le è stata riconosciuta nella sua proclamazione a Dottore della Chiesa,[15] deve venir identificata nei dettagli. Non basta, cioè, dire che Thérèse è teologa perché – attraverso questo tipo di approccio amoroso – è arrivata a dire verità che confermano quello che aveva detto san Tommaso o altri grandi teologi. Bisogna sottolineare ciò che, da pioniera, ha fatto emergere dal Vangelo, e che quelli che l'avevano preceduta, non l'avevano ancora messo in risalto come ha fatto lei, per esempio, sulla vita imitabile di Maria e sulla piena *kenosis* del Figlio di Dio (cf. PN 54; 24).[16]

---

[13] "Suor Thérèse di Gesù Bambino intuiva che sarebbe stata modello di una legione di 'piccole anime'. Lo manifestava spesso con una semplicità incantevole. Un giorno io le dissi: 'Vorrei che voi moriste durante il vostro ringraziamento dopo la comunione'. 'Oh no', mi rispose lei, 'non è così che io desidero morire, sarebbe una grazia straordinaria che scoraggerebbe le piccole anime perché esse non potrebbero imitare questo'." MARIE DE LA TRINITÉ, OCD, *Procès Informatif Ordinaire*, Teresianum, Roma 1973, 469.

[14] BALTHASAR, *Sorelle nello Spirito*, 21.

[15] Cf. Lettera Apostolica "Divini Amoris" del 19 Ottobre 1997 di Giovanni Paolo II e l'omelia dallo stesso pronunciata durante l'Eucarestia del giorno della proclamazione: AAS, 90 (1998) 930-944 e 409-413.

[16] Cf. la *Poesia* 54 per la mariologia, e la 24 per la cristologia.

Sul piano del suo magistero (Dottorato), è questo – e questo solo – che deve essere sottolineato. Come santa, è una ulteriore prova della salvezza in atto, ma come "luogo teologico", un ulteriore mezzo dello Spirito per far compiere alla Chiesa un passo in avanti nell'avvicinamento alla verità tutta intera promessa da Gesù stesso come frutto dello Spirito (Gv 16,12-15). E questo, proprio nel momento in cui si è compresa e dichiarata, al Concilio Vaticano II, l'universale chiamata alla santità.[17]

3. Alcuni insegnamenti originali

Sotto questo paragrafo dal titolo così ambizioso vorrei solo proporre qualche esempio di posizioni originali di Thérèse, conosciute da tutti ormai, ma la cui portata teologico pastorale dovrebbe essere valutata più di quanto lo sia stata finora.

3.1. A proposito della Vergine Maria

Un primo esempio, e non certo secondario, riguarda la *Mariologia* che non può non tener conto del giudizio negativo che Thérèse ha lasciato sul modo di parlare della Vergine da parte dei predicatori del suo tempo che, in base al principio "de Maria numquam satis",[18] abbandonavano la sobria serietà del dato evangelico, tenendo la Vergine lontana dal poter essere imitata nelle virtù praticabili da tutti. Nonostante l'eco che la posizione di Thérèse ha avuto nel Magistero a partire da Vaticano II, dove non si ha più avuto paura di nascondere che anche Maria ha percorso un cammino di fede non esclusa l'oscurità della notte,[19] si ha l'impressione che, per incidere su una giusta pastorale

[17] "Tutti nella Chiesa, sia che appartengano alla gerarchia, sia che siano retti da essa, sono chiamati alla santità, secondo le parole dell'Apostolo: 'Sì, ciò che Dio vuole è la vostra santificazione' (1 Ts 4,3; cf. Ef 1,4)" LG 39.

[18] Aforisma da attribuire probabilmente al carmelitano dell'antica osservanza Robertus Berthelot (†1630).

[19] "La Beata Vergine – si legge nella *Lumen Gentium* – avanzò nel cammino della fede e serbò fedelmente la sua unione col Figlio sino alla croce" (LG 58). Una affermazione che, nella sua enciclica *Redemptoris Mater* del 25 marzo 1987, n. 17, portò Giovanni Paolo II a precisare che Maria sperimentò anche "una particolare fatica del cuore, unita a una sorta di 'notte della fede' – per usare le parole di san Giovanni della Croce – quasi un 'velo' attraverso il quale bisogna accostarsi all'Invisibile e vivere nell'intimità col mistero. È infatti in questo modo che Maria, per molti anni, rimase nell'intimità col mistero del suo Figlio, e avanzava nel suo itinerario di fede, man mano che Gesù 'cresceva in sapienza... e grazia davanti a Dio e agli uomini' (Lc 2,52)".

mariana, suggerita da Paolo VI con l'Esortazione Apostolica *Marialis Cultus*,[20] si debba fare ancora molto.

Si pensi che perfino Giovanni Paolo II che, dieci anni dopo, avrebbe dichiarato Teresa di Lisieux Dottore della Chiesa come "esperta *in scientia amoris*", nella sua Enciclica *Redemptoris Mater* del 1987, non la menziona neppure nei passaggi appena ricordati che trattano del duro cammino di fede della Vergine Maria, sottolineato così bene dalla Santa, soprattutto nella Poesia n. 54.

Mentre nella Cristologia l'incarnazione viene sempre più letta nel rispetto dei limiti del tempo e dello spazio in cui il Figlio di Dio si è incluso volontariamente con una *kenosis* totale, per quanto riguarda la Mariologia, si ha l'impressione che non si faccia altrettanto, continuando più sulla linea dell'antico principio di convenienza che su quello del Vangelo. Ed è quello che Thérèse, a pochi giorni dalla morte, sottolineò nella sua poesia "Perché t'amo Maria".[21]

3.2. Sulla vita di grazia e la difficoltà del credere

Quanto alla grazia, il suo modo di parlare dell'aiuto divino come delle braccia del Salvatore nelle quali gettarsi e farsi portare, facendo appello all'immagine dell'ascensore (cf. Ms C 2v-3r), non è da considerare un atteggiamento infantile, come potrebbe apparire dal suo modo di raccontarlo. Uno dovrebbe entrare nei trattati teologici sulla Grazia, spesso tanto aridi e astratti! Soprattutto perché la Chiesa ha finalmente dichiarata la vocazione universale alla santità (LG 39), ma si continuano a proporre a tutti solo i grandi trattati mistici scoraggiando la maggior parte delle persone, compresa la maggioranza dei consacrati, mentre è l'esperienza altrettanto profonda e, forse, ancor più esplicitamente evangelica, di Thérèse che bisognerebbe approfondire e proporre. Anche la Santa di Lisieux ha, di fatto, sperimentato il disagio dei più, dinanzi alle agiografie dei Santi, dipinti come montagne irraggiungibili, al cui confronto, com'ebbe a confessare, non poté non sentirsi un granello di sabbia (cf. Ms C 2v-3r).

Se, però, è vero che siamo tutti chiamati alla santità ("il Buon Dio non potrebbe ispirare desideri irrealizzabili", Ms C 2v), si deve

[20] Esortazione Apostolica del 2 Febbraio 1974 in cui Paolo VI indica i fondamenti e i giusti criteri del culto e della devozione mariana.

[21] Si tratta della Poesia n. 54 "Perché t'amo, Maria" del Maggio 1897, ossia, quattro mesi prima di morire.

partire da questa impotenza confessata dal Dottore della Chiesa di Lisieux e insegnare che non c'è altra via che farsi portare dalle braccia del Signore. L'aveva già detto san Paolo, che è quando si è deboli che si può essere davvero forti (cf. 2 Cor 12,10), ma Thérèse lo risveglia e, vivendolo in maniera, potremmo dire "ordinaria", lo rende comprensibile ad ogni cristiano.[22]

Anche sulla *fede*, Thérèse ha un insegnamento particolare. Giovanna d'Arco, cara a Jean Guitton e a Teresa di Lisieux, visse e operò in un secolo, il quindicesimo, ancora totalmente cristiano, capace addirittura di santificare la guerra in nome di Dio. Lei, Teresa, vive nella Francia scristianizzata di cui, verso la fine della vita, si rende pienamente conto anche a proprie spese. E che cosa accade anche a lei, pur essendo una contemplativa? Una notte della fede talmente profonda da sentirsi vicina agli stessi atei.[23] Prega per loro come aveva fatto per il suo primo figlio, il criminale Pranzini, ma, facendone ora l'esperienza, si siede con essi, come Gesù, alla mensa dei peccatori[24]. Non vuol essere santa *per* loro, ma santa *con* loro! Prega così: "Abbi pietà *di noi* Signore, perché *siamo* poveri peccatori!... Oh! Signore, *rimandaci* giustificati..." (Ms C 6r). È vero che, cosciente di non avere grandi peccati, continua a offrirsi per loro,[25] ma anche la sua fede è ormai un *voler credere*,[26] che può dire molto al cristiano di oggi, chiamato ad essere "mistico" da solo, in un mondo senza fede, dato che il contesto sociale non è più cristiano.

---

[22] Su questo argomento, cf. B. MORICONI, "Verso una teologia della *santità* del battezzato come tale", in: *Teresianum*, 69 (2018) 1, 13-47.

[23] "L'immagine che ho voluto darle delle tenebre che oscurano la mia anima", scrive alla Superiore, "è tanto imperfetta quanto un abbozzo paragonato al modello, tuttavia non voglio andare avanti a scrivere, temerei di bestemmiare... ho paura di aver già detto troppo..." Ms C 7r.

[24] Cf. B. MORICONI, "Sorella e Commensale degli increduli: Teresa di Lisieux", in: AA. VV., *Cercare Dio. L'esperienza carmelitana*, Teresianum, Roma 1993, 121-150.

[25] "O Gesù", scrive, "se è necessario che la tavola insudiciata da essi sia purificata da un'anima che ti ama, accetto di mangiarvi da sola il pane della prova fino a quando ti piaccia introdurmi nel tuo regno luminoso," Ms C 6r.

[26] "Quando canto la felicità del Cielo, il possesso eterno di Dio, non provo alcuna gioia, perché canto semplicemente ciò che voglio credere. A volte, è vero, un piccolissimo raggio di sole illumina le mie tenebre, allora la prova cessa per un momento, ma poi il ricordo di quel raggio invece di causarmi gioia rende le mie tenebre ancora più fitte," Ms C 7v.

3.3. Sulla preghiera come abbandono totale

C’è un altro aspetto, trascurato dai più, in cui Thérèse si affianca al semplice cristiano, ma che non può non essere preso in considerazione. Come è stato messo in rilievo dal primo grande studioso dei manoscritti della Santa a cui mi ispiro, André Combes,[27] si tratta della sua difficoltà di pregare nelle ore stabilite dalla Regola del Carmelo. Anche la confessione di questo limite, addirittura nell’aspetto più tipico della vocazione del Carmelo da lei scelta con tutte le forze, è importante, dato che – come quello della santità basata unicamente sull’affidamento alle braccia della misericordia – la spinge a trovare vantaggio, alla scuola di Paolo (cf. 2 Cor 12,9), nella propria debolezza, per far dimorare in lei solo la potenza di Cristo.

Una verità conosciuta e predicata, ma finché una Santa canonizzata (la prima!), non solo continua a protestarsi bisognosa della misericordia, come tutti gli altri santi, ma confessa la propria concreta debolezza, addirittura nella preghiera, anche il “quando sono debole è allora che sono forte” di Paolo, sembrerà restare solo un’utopia. Da parte sua, Thérèse, non solo non teme di confessare quanto le pesi la recita individuale del Rosario,[28] ma anche di non riuscire a restare sveglia durante le ore comuni di preghiera silenziosa.

---

[27] Teologo all’Institute Catholique e alla Sorbona di Parigi, oltre che alla Lateranense di Roma che – prima di esserne estromesso dalle monache e dal visitatore dell’Ordine, père Marie Eugène, oggi beato – aveva passato 4 anni di studi a Lisieux, sui manoscritti di Teresa (1946-1950). Mi riferisco al capitolo VII (“Notion et pratique thérésiennes de l’exercice de l’oraison mentale”) del suo libro *Introduction á la spiritualité de Sainte Thérèse de l’Enfant Jésus,* Éditions du Carmel, Toulouse 2022, 235-271.

[28] “Vorrei essere sicura che la Santa Vergine mi ama”, confidò alla sorella il 20 agosto 1997 e poco dopo, come volendo giustificare quella sua speranza, con la sua abituale schiettezza, aveva aggiunto: “Quando penso che ho fatto tanta fatica tutta la mia vita a dire il mio rosario!” *Quaderno Giallo*, 20 agosto, 15 e 16. “Madre amata”, aveva scritto alla superiora Maria di Gonzaga due mesi prima per rassicurarla dopo averle manifestata le sue difficolta nella preghiera comune, “non vorrei però che lei credesse che le preghiere fatte in comune in coro o negli eremi, le reciti senza devozione. Al contrario amo tanto le preghiere comuni perché Gesù ha promesso di essere presente in mezzo a coloro che si riuniscono nel suo nome: allora sento che il fervore delle sorelle supplisce al mio, ma da sola (ho vergogna a confessarlo) la recita del rosario mi costa più che mettermi uno strumento di penitenza... Mi accorgo che lo dico così male, per quanto mi sforzi di meditarne i misteri, non riesco a fissare la mente... Per molto tempo mi sono afflitta per questa mancanza di devozione che mi stupiva, perché amo così tanto la Madonna che mi dovrebbe essere facile fare in suo nome delle preghiere che le sono gradite. Adesso mi affliggo di meno, penso che poiché la Regina dei Cieli è mia Madre, vede la mia buona volontà e se ne accontenta,” Ms C 25v.

Ovviamente, questa confessione di Teresa, non riguarda la preghiera in quanto tale, di cui ha una opinione e una pratica formidabile, un concetto alto ed evangelico al pari della sua santità di vita.[29] Si tratta, invece e come già detto, della difficoltà – non meno importante – relativa ai tempi della preghiera silenziosa e comunitaria (l'*Orazione*), stabiliti dalla Regola del Carmelo. Dell'impegno orante in tempi specifici che – ed è questo che può confortare e che deve essere preso in considerazione nella pastorale – non è stato facile neppure per una santa del suo livello. Sebbene da questi momenti non abbia mai voluto essere dispensata neppure parzialmente, quando, data la salute precaria, dalle sue superiori le veniva consigliato di ridurne i tempi, questa impotenza Teresa l'ha voluta confessare schiettamente, dando, allo stesso tempo, l'esempio della perseveranza e indicando la via per viverla come provvidenziale opportunità. Scrive nel 1895/6 a Madre Agnese:

> Sono veramente lontana dall'essere una santa, solo questo ne è già la prova. Invece di rallegrarmi per la mia aridità, dovrei attribuirla al mio poco fervore e fedeltà, dovrei affliggermi perché dormo (da 7 anni) durante le mie orazioni e i miei ringraziamenti, ebbene, non me ne affliggo... penso che i bambini piccoli [*les petits enfants*] piacciono ai loro genitori quando dormono come quando sono svegli; penso che per fare delle operazioni, i medici addormentano i malati. Infine penso che: 'Il Signore vede la nostra fragilità, e si ricorda che non siamo che polvere'. (Ms A 75v-76r)[30]

Come si può capire, non è triste di quanto le capita, perché, dopo averne sofferto, ha ormai trovato il modo di risolvere evangelicamente questa incapacità e, volendo proporre lo stesso atteggiamento a chiunque si trovi a sperimentare la stessa difficoltà, ne parla. C'è il fatto (da sette anni, durante le orazioni e i ringraziamenti, Thérèse dorme) e

---

[29] "La preghiera", scrive con tutta sicurezza, "è uno slancio del cuore, è un semplice sguardo gettato verso il Cielo, è un grido di gratitudine e di amore nella prova come nella grazia; insomma è qualche cosa di grande, di soprannaturale, che mi dilata l'anima e mi unisce a Gesù," Ms C 25r-v.

[30] Difficilmente, di Teresa di Gesù Bambino si potrebbe dire ciò che, di Elisabetta d'Ungheria (1207-1231), testimoniò il suo direttore spirituale, Corrado di Marburgo, in una lettera al Papa dell'anno 1232. "Affermo davanti a Dio", scrisse, "che raramente ho visto una donna così contemplativa come Elisabetta, che pure era dedita a molte attività. Alcuni religiosi e religiose constatarono assai spesso che, quando ella usciva dalla sua preghiera privata, emanava dal volto un mirabile splendore e che dai suoi occhi uscivano come dei raggi di sole." A. WYSS, *Hessisches Urkundenbugh* I, Lipsia 1879, 31-35.

c'è la soluzione che durante tutto quel tempo è andata scoprendo. Una soluzione in cui, se seguiamo attentamente i tre passaggi del suo ragionamento, scopriamo che non ha nulla di sentimentale e, al contrario, è del tutto evangelica. La questione, infatti, non è se si piace al Signore sia da svegli che da addormentati (cosa indubbia ed evidente!), ma se Gli si è graditi quando si dorme e si dovrebbe stare svegli (durante la preghiera!).[31]

È questo il passo in avanti compiuto da Thérèse con una sensibilità evangelica fuori dal comune, come risulta soprattutto a partire dal secondo passaggio del suo ragionamento, quello della necessaria anestesia prima di un intervento del chirurgo che, qui, rappresenta il buon Dio. Il paragone con l'anestesista può sembrare eccessivo, ma è fondato sulla consapevolezza della Santa d'aver fatto, da parte sua, tutto il possibile. Ed è questo che trasforma la sua impotenza nella migliore esperienza spirituale (in vera mistica!). Dopo aver fatto di tutto per raccogliersi, proprio perché non c'è riuscita, Thérèse lascia che sia Lui, il suo buon Gesù, a operare!

La terza ragione, "il Signore vede la nostra fragilità, e si ricorda che non siamo che polvere", libera completamente Teresa: "dovrei affliggermi perché dormo […] ebbene, non me ne affliggo", e tutti coloro che vogliano tentare la stessa esperienza. Ed è l'elementare riscoperta della liberazione evangelica, dato che Gesù, non è venuto per i sani ma per i malati (cf. Mt 9,12-13). Un insegnamento, prima che da Teresa, fatto suo da Paolo con questa confessione: "Mi compiaccio nelle mie debolezze, negli oltraggi, nelle difficoltà, nelle persecuzioni, nelle angosce sofferte per Cristo: infatti quando sono debole, è allora che sono forte" (2 Cor 12,10).

Teresa si abbandona al Signore sicura, tra l'altro, che ciò che conta è vivere alla presenza di Dio durante tutta la giornata, segue rigorosamente l'orario del monastero e non vuole esserne dispensata per nessuna ragione, ma sa che la vera preghiera coincide con quella presenza. Confessa:

> Mai l'ho udito parlare, ma sento che Egli [il Signore] è in me, ad ogni istante, mi guida, mi ispira quello che devo dire o fare. Scopro proprio nel momento in cui ne ho bisogno delle luci che non avevo ancora visto, il più delle volte non è durante le orazioni che sono più abbondanti, ma piuttosto tra le occupazioni della giornata. (Ms A 83v)

[31] Cf. COMBES, *Introduction*, 263.

Come a dire che, “pregare sempre senza stancarsi” (Lc 18,1) richiesto da Gesù ai suoi discepoli, non è una esortazione a recitare continuamente delle preghiere o a rimanere a lungo vigili in meditazione, ma a operare sempre alla presenza di Dio.

L’insegnamento più profondo e, allo stesso tempo, più pratico con cui Teresa di Gesù Bambino del Volto Santo libera e incoraggia qualsiasi battezzato è questa sensibilità totalmente evangelica. Invece di desiderare d’essere liberati dalla propria incapacità – come sicuramente sarà capitato anche a lei prima di giungere a dire che, anche se lo dovrebbe, non se ne affligge – vuol dire essere sicuri che, per operare liberamente, il Signore ha bisogno proprio di questa nostra impotenza. Invece di vergognarsene, bisogna sapersene compiacere, poiché a Lui gradita, e la lezione più feconda, secondo la lettura acuta del Combes, deve sgorgare proprio dall’apparente silenzio divino.[32]

3.4 Sull’infanzia come filialità

Per finire, anche il ribadito tema dell’infanzia spirituale, va approfondito, tenendo conto che il linguaggio, a volte, “infantile” di Thérèse è limitato all’ambito familiare, ove, nei confronti delle sue sorelle (Paolina, Maria e Celina) è sempre stata considerata e si è sempre sentita “la piccola!”. Solo quando si rivolge a loro, anche nei suoi scritti, Thérèse si qualifica così, come la loro bambina e la loro discepola. Fuori da questo contesto, tuttavia, leggendo con attenzione – come ha fatto per primo l’Abbé André Combes[33] – dato che il suo unico "direttore" è stato Gesù, la santa dell’infanzia spirituale (*La petite voie d’enfance spirituelle*) non va intesa a partire dalla “bambina”, ma dal “Figlio di Dio”, Gesù (Bambino, di fatto, dal Volto Santo).

Come ha scritto Conrad De Meester, Thérèse, nei suoi scritti, non ha mai parlato di “infanzia spirituale”, anche se può aver usato oralmente anche questa formula per spiegare la sua “piccola via” della fiducia e dell’abbandono totale[34]. Non solo, ma – come ha precisato

---

[32] Cf. COMBES, *Introduction*, 268.
[33] Cf. COMBES, *Introduction*, 273-303.
[34] “Mentre si è tanto parlato dell’«infanzia spirituale» di Teresa di Lisieux – scrive Conrad de Meester – è sorprendente conoscere che invano si leggono le sue opere autobiografiche, le sue lettere e le sue poesie, per ritrovare questa formula anche una sola volta. In sé, è possibile tuttavia che la religiosa l’abbia usata nel suo insegnamento orale e, infatti, più di una volta si incontra nelle deposizioni dei testimoni, nel cuore stesso di una dichiarazione solenne sulla sua missione.” C. DE MEESTER, *Teresa di Lisieux. Dinamica della Fiducia*, San Paolo, Cinisello Balsamo, 1996, 51.

Gianni Gennari, discepolo ed erede di Combes – tra le mille e più citazioni bibliche nelle pagine della Santa, stranamente, non compare la celebre dichiarazione di Gesù: “Se non diventerete come bambini” (Mt 18,3).[35] Quando si propone l’insegnamento magisteriale di Teresa, bisogna, dunque, uscire dagli schemi ormai prefabbricati.

Se addirittura Papa Benedetto XVI, il 16 aprile 2011, l’ha dichiarata “una guida per tutti, soprattutto per coloro che, nel popolo di Dio, svolgono il ministero di teologi”,[36] Thérèse non può più venir considerata come la “Santina dell’infanzia”, ma, semmai, della divinizzazione dell’uomo. Infatti, la via che la Santa qualifica come “piccola”, si ispira a l’*Enfant Jésus*, ma soprattutto in quanto è il Figlio della passione, dato che il nome completo di Teresa di Lisieux è, dal giorno della Vestizione, *Thérèse de l’Enfant Jésus de la Sainte Face*.

4. Necessità di scoprirne la specificità

Di San Francesco si dice che Dio gli chiese di restaurare la sua Chiesa e l’avere quel Santo sposato la povertà in base al Vangelo *sine glossa*, resterà per sempre un insegnamento che la Chiesa, sia pur nell’incoerenza pratica, non potrà più ignorare. Lo ha voluto sottolineare anche Papa Francesco, spiegando il perché aveva scelto quel nome.[37] Bisognerebbe, dunque, enucleare meglio anche il messaggio che, inviando Teresa di Lisieux, Dio ha voluto dare per sempre alla sua Chiesa.

I primi passi per superare l’angelica e dolce Thérèse che, indebitamente, perfino Papa Francesco nel suo bellissimo e attuale documento *C’est la confiance*[38] ha continuato a chiamare “Teresina”, furono dati da André Combes,[39] da padre Marie Eugène[40] e, anche se in

---

[35] Cf. G. GENNARI, *Teresa di Lisieux. Il fascino della santità. I segreti di una “dottrina ritrovata”*, Edizioni Lindau, Torino 2012, 92-115.

[36] BENEDETTO XVI, *Santa Teresa di Lisieux* (Udienza Generale del 6 aprile 2011 in Piazza San Pietro.

[37] “Come vorrei una Chiesa povera e per i poveri!”, disse il Papa in una conferenza stampa composta da 5000 giornalisti, il 16 marzo 2013, “Per questo mi chiamo Francesco, come Francesco da Assisi.”

[38] Esortazione Apostolica del 15 ottobre 2023.

[39] Cf. A. COMBES, *Introduction à la spiritualité de sainte Thérèse de l´Enfant-Jésus*, Librairie philosophique J. Vrin, Paris 1946. In italiano: *Introduzione alla spiritualità di Santa Teresa del Bambino Gesù*, Libreria Editrice Fiorentina, Firenze 1949.

[40] Cf. MARIE-EUGÈNE DE L'ENFANT-JÉSUS, *Je veux voir Dieu*, Éditions du Carmel, Toulouse 1947. Qui in italiano: P. MARIA EUGENIO DI GESÙ BAMBINO, *Voglio vedere Dio*, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2009, 966-998.

modo perfino un po' esuberante, da Jean-François Six.[41] Quegli autori lo fecero prima del riconoscimento ecclesiale di Thérèse come Dottore della Chiesa, ma purtroppo non sono ancora stati superati, mentre è proprio su quella strada, che bisogna muoversi e andare avanti.
Avanzare, come aggiungeva P. Emilio J. Martínez nel 2001,[42] riferendosi alla Lettera dei Superiori dei due Ordini Carmelitani, scritta nel 1997 "*para mostrarnos a la Teresa mujer apasionada que ha roto los esquemas de la religiosidad farisaica para abrir la puerta a lo esencial, al Evangelio"*.[43] Una Teresa appassionata che ha rotto gli schemi della religiosità farisaica per aprire la porta all'essenziale, al vangelo, si diceva giustamente anche in quella lettera ufficiale.

Al seguito di Combes, lo hanno fatto Gianni Gennari,[44] Antonio Sicari[45] e continua a farlo P. François Marie Léthel.[46] Senza trascurare il Balthasar, citato sopra, per il quale la dottrina di Teresa di Lisieux è sostanzialmente una "pneumatologia", incentrata sulla divinizzazione per grazia della creatura umana che si abbandona all'invasione trasformante dello Spirito Santo, "appropriandosi" del suo stesso Amore. Amando, cioè, Dio e il Prossimo con lo stesso Suo Amore che è lo Spirito.[47]

---

[41] Cf. per esempio J.-F. SIX, *Thérèse de Lisieux au Carmel*, Éditions du Seuil, Paris 1973.
[42] Cf. E. J. MARTÍNEZ, *La ternura es el rostro de Dios: Teresa de Lisieux*, Editorial de Espiritualidad, Madrid 2001, 13-14.
[43] "Volver al Evangelio. El mensaje de Teresa de Lisieux". Carta circular de los Superiores Generales O. Carm. y OCD en ocasión del Centenario de la muerte de Santa Teresa de Lisieux.
[44] Cf. G. GENNARI, "Teresa di Lisieux. Un'Eco del Cuore di Dio", in: *Ephemerides Carmeliticae*, 19 (1968), 88-192.
[45] Cf. A. SICARI, *La teologia di Santa Teresa di Lisieux Dottore della Chiesa*, Edizioni OCD – Jaca Book, Roma – Milano 1997. Una analisi precisa dove l'autore continua a leggere Teresa con lo schema dell'infanzia, ma fondandola sui testi verificati come autentici.
[46] Tra i molti suoi studi sulla teologia di Thérèse, cominciando da F.- M. LÉTHEL, *Connaître l'Amour du Christ qui surpasse toute Connaissance. La Théologie des Saints*, ed. du Carmel, Venasque, 1989, vedi, per esempio, uno degli ultimi suoi contributi: "Il posto del Manoscritto A nella sintesi Teologica di Teresa di Lisieux", in D. AYALA – E. J. MARTÍNEZ – M. TORBAY (ed.), *Una carrera de gigante. Manuscrito A de la Historia de un Alma*, Grupo editorial Fonte – Monte Carmelo, Universidad de la Mística – CITeS, Burgos 2024, 169-190.
[47] Cf. lo studio di G. Gennari su Balthasar in: R. FISICHELLA (ed.), *Solo l'amore è credibile*, Laterano University Press, Roma 2007, 237-247. Che la "dottrina" di Teresa sia essenzialmente una teologia dello Spirito Santo, viene dichiarato anche da Bernard Sesboué a pagina 90 di un suo articolo "Lo Spirito nella Chiesa", in: *Concilium*, 17

4.1. Carmelitana nella semplicità evangelica

Anche al Carmelo sulla strada aperta dagli autori citati e da un'attenta lettura degli scritti di Thérèse priva di precomprensioni e con il necessario distacco campanilistico, si deve saper discernere sempre meglio in che consiste l'originalità della rilettura evangelica come cammino di liberazione valido anche per la pastorale della Chiesa che ha appena intrapreso i primi passi del terzo millennio. Un messaggio vissuto, da Thérèse, in modo eccezionale, ma che può, data l'assenza di grazie particolari, servire anche per il semplice battezzato.

È facile, infatti, dire che il santo può essere quello della porta accanto, per poi continuare a proporre a tutti solo gli schemi e i percorsi dei grandi mistici.[48] Non saprà mai (quello della porta accanto) come coniugare la sua vita (familiare, di lavoro, di padre e madre di famiglia, ecc.) con quei grandi trattati mistici. Thérèse ha il racconto della sua esperienza che ha scritto per tutti e che, proprio per questo, non deve restare solo un incoraggiamento, ma anche una decisa semplificazione della santità sulla via evangelica *tout court*.[49] Ella, al contrario di Teresa di Gesù e di Giovanni della Croce, non ha teorizzato su nulla, ma dal racconto della sua avventura, può e deve emergere l'essenziale della vita cristiana da proporre a tutti i credenti com'ella stessa ha voluto (cf. CJ 1.8.2),[50] facendolo uscire dagli schemi monastici e prendendo sul serio il fatto che la sua maturazione nella fede attraverso gli avvenimenti che hanno accompagnato la sua esistenza, come persona, prima che carmelitana.

Forse, riflettere su questo, potrebbe perfino portare a riscoprire che considerare laici la maggioranza dei cristiani può aver prodotto una

---

(2011) 4, 84-94, dove, inoltre, ne parla come di un "segno dello Spirito nella vita della Chiesa", considerandola la più recente di una lista di Grandi che, iniziando da Ireneo del II secolo, continua con Agostino, Francesco, Domenico, Bernardo, Ignazio di Loyola, Teresa d'Ávila, Giovanni della Croce, Francesco di Sales e il Curato d'Ars.

[48] Cf. B. MORICONI, "Verso una teologia della *santità* del battezzato come tale", in: *Teresianum*, 69 (2018) 1, 13-47.

[49] Cf. per esempio, quanto dice su come adempiere il Comandamento nuovo dell'amore in Ms C 12v.

[50] Lo disse a sua sorella (Madre Agnese) mentre le raccomandava la pubblicazione della storia della sua anima non appena fosse morta. "Farà bene a tutti – le disse – eccetto che a coloro che vanno per vie straordinarie." Cf. *Procès Apostolique,* 202; *Quaderno Giallo* 1.8.2.

emarginazione spirituale e, forse, potrebbe non essere più opportuno.[51] Nei Vangeli e negli scritti apostolici ricorrono, infatti, solo espressioni quali *eletti, discepoli*, *santi,* soprattutto *fratelli,* dato che la vocazione cristiana è comune, ed è lo stesso Dio che opera "tutto in tutti" (1 Cor 12,6).

Osservante al massimo, come abbiamo ricordato, ma eccezionalmente originale nell'interiorizzarne i contenuti. Con una *fiducia* così particolare da costituire, come ha dichiarato Papa Francesco, il motivo del suo Dottorato, ma non basta riproporla come una sua conquista e un incoraggiamento per gli altri. Per renderla condivisibile e, quindi, realmente incoraggiante, bisogna sottolineare anche la fatica che le è costata, messa alla prova da eventi reali, di famiglia e di comunità. Altrimenti, succede lo stesso al ribadire l'estrema fedeltà di Maria al suo "fiat", slegandolo dalla vita reale e dalla difficoltà che lei stessa ha fatto per capire quando accadeva sulla via del Figlio.

Potrebbe essere utile, a proposito della fiducia, la cruda storiella ebraica del bambino sulla scala narrata da James Hillman in chiave psicologica, per mettere in guardia sulla possibilità ordinaria dei tradimenti.[52] Nella sua crudezza, sottolinea la difficoltà della fiducia quando ciò che accade sembrerebbe contraddirla, come è accaduto anche a Teresa. Scrive, in chiave positiva Edith Stein, anch'ella ebrea:

> So di essere sostenuta e qui sta la mia tranquillità e sicurezza – non la sicurezza consapevole dell'uomo che sta su un terreno sicuro con le proprie forze, ma la dolce e beata sicurezza del bambino sorretto da un braccio forte – che in pratica è una sicurezza non meno ragionevole. Sarebbe forse ragionevole quel bambino che vivesse costantemente nella paura che la mamma lo lasciasse cadere?[53]

4.2. Una crescita legata alle vicende concrete della vita

Thérèse entrò al Carmelo già molto decisa e senza altre motivazioni sentimentali che potrebbero venire in mente, come la

---

[51] Il termine *laicus* è attestato nella traduzione latina delle Scritture nota col nome di *Vulgata*, ma non per designare persone, bensì cose inanimate (ossia, ciò che non è sacro, ma "profano").

[52] La storiella ebraica racconta che un padre volendo insegnare al figlio ad essere meno pauroso, lo fa salire sul secondo gradino, poi sul quinto e, infine su uno molto più alto. Ogni volta lo esorta a buttarsi che lui, suo padre, lo prenderà. E così avviene, ma nell'ultimo caso, il padre lo lascia cadere lungo disteso a battere il viso per terra. "Così impari", gli dice poi, "a non fidarti di un ebreo neppure se è tuo padre." Cf. J. HILLMAN, *Puer aeternus,* Adelphi, Milano 1999, 13-14.

[53] E. STEIN, *Essere finito ed essere eterno,* Città Nuova, Roma 1988, 96.

presenza di Paolina, dato è lei stessa a dichiarare espressamente che fu solo per la necessità di rispondere ad una chiamata del Signore (cf. Ms A 26r). Del resto, come si sa dal racconto della sua storia spirituale, le era già accaduto qualcosa di molto decisivo la notte di Natale del 1886 quando, da un'occasione in sé stessa banale, aveva tratto occasione per diventare discepola in tutto e per tutto, del Signore Gesù che, quella notte, aveva fatto, per lei, quanto per i suoi discepoli con la pesca miracolosa. Ne nacque il caso Pranzini. Merito suo? Non importa, importa come lo sentì Thérèse in unione con Gesù. Un sentire che ne aveva già fatto una donna e una "madre", sebbene ancora adolescente.

Questo, prima di entrare, ma anche poi, al Carmelo, non è stata la semplice fedeltà ai tempi monastici a "cristificarla" (ed ecco una chiave importante per valutare il messaggio di Thérèse) ma alcune vicende concrete della sua vita, vissute individualmente alla luce di Cristo. A cominciare dalla scelta di aggiungere al nome suggeritole di Teresa di Gesù Bambino e, senza virgola, quello del Volto Santo. Fu, infatti, per affrontare il peso del ricovero di suo Padre con una malattia socialmente disonorevole che volle affiancarsi a Gesù sofferente, fin dall'inizio della sua vita da religiosa.

La grazia di Pasqua, all'inizio non è dissimile a quella di altri santi, l'essere chiamati a partecipare alla passione che, per lei, attraverso la tisi, l'avrebbe portata presto anche alla morte desiderata. Da qui la sua gioia, senza sapere che questo significherà anche una lunga notte di fede, a causa di delusioni concrete, quali l'essere ingannata dal massone Leo Taxil e provata dall'abbandono della fede cattolica del padre Loison, Superiore Provinciale dei fratelli del Carmelo. Quando, dunque, con Gesù, decide di sedere alla mensa dei peccatori, non è per la pura misericordia che la contraddice da sempre, ma per una prova di tenebra reale, dato che non pregherà più semplicemente *per* gli increduli, ma *con* loro, sia pur sempre volutamente abbracciata al suo Signore.

Mentre, per quanto naturalmente ne possiamo dedurre o da quanto appare dall'esterno, le altre monache, comprese le sorelle di sangue – tutte piene di buona volontà – si davano al Signore attraverso l'osservanza delle pratiche religiose, Teresa, senza trascurare quelle, camminava per il suo "Cammino di Perfezione" e, attraverso le stanze del suo "Castello" giungeva alla Settima, attraverso tappe, tuttavia, esistenziali e sostanzialmente simili a quelle di tutti i mistici "ordinari".

5. Enciclica *Dilexit nos* e Thérèse

L'originalità di Thérèse è grande ed è su questa originalità che bisogna insistere in favore del suo magistero universale. Finalmente, con il suo linguaggio imprevedibile quanto provvidenziale, Papa Francesco, con la sua ultima enciclica *Dilexit nos* del 24 ottobre 2024 sull'Amore umano e divino del Cuore di Gesù,[54] apre magnificamente questa strada, dando ampio spazio all'autorevolezza di Teresa di Lisieux. Tra i Padri dei primi secoli, i Dottori medievali, i molti mistici che, da Caterina fino a Charles de Foucauld, hanno percorso e illuminato la Chiesa, e ai quali il Papa da voce in tutto il quarto capitolo dell'Enciclica (DN 92-163), non solo c'è anche lei, Thérèse, ma in quella folla di santi e dottori, la voce dominante è proprio la sua.

Sui settantadue numeri del capitolo quarto (*L'Amore che dà da bere*), il Papa le dà la parola in dieci di essi (DN 133-142). Cominciando col sottolineare che, sebbene figlia del suo tempo e della tradizione spirituale corrente, la devozione al Sacro Cuore di Thérèse ha "caratteristiche proprie, al di là delle forme in cui si esprimeva all'epoca" (DN 133). La stessa Thérèse in una lettera a Celina, citata nel DN 134, dichiara, infatti:

> Tu lo sai io non guardo al Sacro Cuore come tutti; penso che il cuore del mio sposo è solo mio, così come il mio appartiene solo a lui, e allora nella solitudine gli parlo di questo delizioso cuore a cuore, aspettando di contemplarlo un giorno faccia a faccia. (LT 122)

Una devozione, scrive il Papa citando, poi, la *Poesia* 23, "fatta più di amicizia e fiducia che di sicurezza nei propri sacrifici" (DN 135). "Forse il testo più importante per poter comprendere il significato della sua devozione al Cuore di Cristo – scrive il Papa al numero 136 – è la lettera che scrisse, tre mesi prima di morire, all'amico Maurice Bellière". Qui, infatti, Thérèse, dopo aver confidato di essersi vista davanti a Gesù come la peccatrice che, avendo "compreso gli abissi d'amore e di misericordia *del Cuore di Gesù*", gli unge i piedi pur essendo una peccatrice, gli dice:

> Fratello mio, da quando mi è stato dato di capire così l'amore del Cuore di Gesù, le confesso che esso ha scacciato dal mio cuore ogni timore. (LT 247)

[54] Cf. https://www.vatican.va/content/francesco/it/encyclicals/documents/20241024-enciclica-dilexit-nos.html (21.01.2025). In seguito DN.

Parole che smentiscono, continua autorevolmente Papa Francesco “le menti moralistiche, che pretendono di controllare la misericordia e la grazia […] rinchiudere lo Spirito Santo in uno schema che permetta d’avere tutto sotto la propria supervisione” (DN 137).

L’ampio numero 138 dell’Enciclica è, poi, quasi totalmente dedicato alla lettera a Suor Maria del Sacro Cuore in cui, scrive il Papa, la Santa la esorta a “non concentrare la sua devozione su un aspetto doloristico, giacché alcuni intendevano la riparazione come una sorta di primato dei sacrifici o di adempimento moralistico”. Arriva a scriverle Thérèse:

> A dire il vero, sono le ricchezze spirituali che rendono ingiusti quando ci si riposa in esse con compiacenza e si crede che siano qualcosa di grande. (LT 197)

Il Papa scrive in nota:

> Questo non significa che Teresa non offrisse sacrifici, dolori, angustie come un modo di associarsi alle sofferenze di Cristo, ma quando voleva andare a fondo si preoccupava di non dare a queste offerte un’importanza che non hanno. (DN 138, nota 134)

Continua l’Enciclica al n. 139:

> In molti dei suoi testi si nota la sua lotta contro forme di spiritualità troppo incentrate sullo sforzo umano, sul merito proprio, sull’offerta di sacrifici, su determinati adempimenti *per guadagnarsi il cielo*.

Per Thérèse, infatti: “il merito non consiste nel fare né nel donare molto, ma piuttosto nel ricevere” (LT 142 a Celina).

L’incoraggiamento che dà a Leonia, riferito al n. 140, è “a prendere Gesù per il cuore!” (LT 191) e, nella lettera a padre Adolph Roulland, citata nel numero successivo (DN 141), il consiglio è quello di avere piena fiducia e a diffidare di proposte spirituali anche autorevoli, se vanno contro questo sentimento radicato nell’amore:

> Talvolta, quando leggo certi trattati spirituali, nei quali la perfezione è presentata attraverso mille ostacoli, circondata da una folla di illusioni, il mio povero spirito si stanca molto presto; chiudo il dotto libro, che mi rompe la testa e mi inaridisce il cuore, e prendo la Sacra Scrittura. (LT 226)

Come afferma Thérèse nella LT 258 al sacerdote Maurice Bellière, evocata nell’ultimo numero 142 dedicato al magistero di Thérèse nell’Enciclica *Dilexit nos*, Dio non può resistere, nonostante le ricadute, alla nostra fiducia filiale.

Come si vede, anche le piste da approfondire suggerite autorevolmente da Papa Francesco sono tante. Certamente, anche l'esperienza intima di Teresa di Lisieux resterà un mistero insondabile (*secretum meum mihi*) ma, in quanto ha raccontato, va cercato ciò che ella stessa ha voluto lasciare per tutti narrando la fatica e la lotta che è costata anche a lei tenersi stretta all'Amore.

Conclusione

Thérèse è una donna che pensa con la propria testa e non ha paura di dire che tutti i sacerdoti che ha sentito parlare della Madonna l'hanno lasciata indifferente, dato che si trattava solo di elevazioni lontane dal reale discorso evangelico. Una critica che, come già accennato, è anche la rivelazione di come ella, lontana da ogni privilegio mistico, ha interpretato la sua risposta alla vocazione alla santità. Bisogna recuperare questa crescita evangelica che, pur superandola negli approfondimenti teologico dogmatici, era poco considerata dalla teologia e rimandata del tutto alla pastorale spirituale. Il modello della "piccola via" di Thérèse non è il *bambino* come tale, ma il *Bambino Gesù*! Il Figlio di Dio fattosi debole, dato che il nome della Santa, anch'esso trascurato nella sua interezza, dal giorno della sua vestizione è: *Thérèse de l'Enfant Jésus de la Sainte Face*. Sono importanti la sua innocenza e la sua verginità, ma solo in funzione – dopo il caso Pranzini – della sua matura consapevolezza di *madre*. Ha le sue devozioni e il suo linguaggio, a volte apparentemente infantile, ma dietro di esso, c'è una consapevolezza e una maturità non valutata a sufficienza.

Aiutata dalla Famiglia, dalla lettura dell'*Imitazione di Cristo*, dal Carmelo, dal suo San Giovanni della Croce, Teresa di Lisieux ha fatto scoprire alla Chiesa (ecco uno dei motivi del suo Dottorato) che la via del Vangelo (al Carmelo e dovunque per le strade del mondo), è anche per "i santi della porta accanto" (cf. GE 6-9), come Papa Francesco ha chiamato "i genitori che crescono con tanto amore i loro figli, gli uomini e le donne che lavorano per portare il pane a casa, i malati e le religiose anziane che continuano a sorridere" (GE 7).

José Tolentino Mendonça, Consultore del Pontificio Consiglio della Cultura scrive:

> Purtroppo, la maggior parte delle interpretazioni sulla mistica che si pubblicano [ancora] oggi sono soltanto di carattere storico, si limitano a sezionare il passato –- rafforzando il senso di distanza e di inattualità dell'argomento che affrontano. O ancora, optano per una tale specificità

della mistica, che sembra possibile pensarla solo attraverso casi individuali (la mistica di Hadewijch, di Hildegarda di Bingen, di Teresa d'Ávila, di Giovanni della Croce), e mai in un'accezione davvero comune.[55]

Neppure Teresa di Lisieux, è una santa della porta accanto, e la sua tempra spirituale è immediatamente venuta fuori al punto da essere, non solo dichiarata Santa e Patrona delle Missioni insieme al più grande dei missionari (Francesco Saverio) ma, addirittura, annoverata tra i Dottori della Chiesa! L'esperienza di Thérèse è e resta a quell'altissimo livello, ma è stata da lei raccontata perché sia sempre più capita come una *via* per tutti.

Tra i pochi Dottori già proclamati dalla Chiesa prima di lei, si trovano Sant'Agostino, San Girolamo, San Basilio, San Gregorio Magno, San Tommaso d'Aquino e, in tempi più recenti, San Giovanni della Croce, San Francesco di Sales, Sant'Alfonso de Liguori, Santa Teresa d'Ávila e Santa Caterina da Siena. Erano solo trentadue[56] e se Thérèse, terza donna, è stata riconosciuta all'altezza di occupare il trentatreesimo posto, se ne deve, sempre più, scoprire la "novità e grandezza", come si è cominciato a fare poco tempo dopo il suo riconoscimento come tale.[57]

---

[55] J. T. MENDONÇA, *La mistica dell'istante. Tempo e promessa*, Vita e Pensiero editrice, Milano [4]2023, 38.

[56] Dopo ne sono stati proclamati altri quattro: San Giovanni d'Avila e Santa Ildegarda di Bingen nel 2012, San Gregorio di Narek nel 2015 e Sant'Ireneo di Lione nel 2022.

[57] Cf. il prezioso volume in collaborazione: *Teresa di Lisieux. Novità e grandezza di un Dottorato*, Ed. Teresianum, Roma 2000.

THERESE: A STRONG AND BRILLIANT WOMAN FOR ALL

A teaching still to be fully exploited

Bruno Moriconi

Summary

In this study, the thing that is emphasised, starting from the genius recognised in St Therese of the Child Jesus of Holy Face even with the title of Doctor of the Church, is the need to become increasingly aware of this. Therese is, in fact, the living witness who, despite having reached a level of holiness like few others, demonstrates that the call to holiness is truly for all believers by virtue of their common Baptism, as the Church has clearly taught since Vatican II. And it is precisely along this line that the 'genius' of the Saint of Lisieux must be, in its essentiality, recovered 'for all', by further deepening her writings. This study therefore proposes some aspects of Therese of Lisieux's teaching that could help make her magisterial power even more evident for every baptised person.
The suggestion is to take Therese of Lisieux into even greater consideration, evaluating not only the heights she reached in her trusting abandonment into the arms of the Lord, but also the tenacity and fatigue with which she travelled her short existence and the courage she had to tell her story outside any traditional framework. A tenacity and resolution that not only don't exclude his fragility, but presupposes it, since Christian heroism is not fearless, but, courageous only because it is *confident* (cf. 2 Cor 12:10).

The study, after emphasising that Therese is one of those few Saints sent by God to his Church with a *magisterium* for all the faithful, goes on to suggest concrete points that would deserve even more attention in view of an ever-broader pastoral evaluation. The first example concerns *Mariology*, which cannot fail to consider the negative judgement that Therese left on the way of speaking of the Virgin by preachers who, against the sober seriousness of the evangelical datum, kept the holy Mary far from being imitated in virtues that could be practised by all. Then the way of understanding *grace* and *faith* that converge in the confidence that fully characterises her, as Pope Francis declared in the Apostolic Exhortation of 15 October 2023 entitled, precisely, "*C'est la confiance*". There is, then, the aspect in which Therese comes even closer to the simple Christian. An aspect overlooked by many, but which was highlighted by the first great scholar of the manuscripts of the Sainte, André Combes, namely, her *difficulty in praying* during the hours established by the Carmelite Rule. Therese was able to transform even this helplessness into strength and abandonment, and give us encouragement with her sincere confession and example. Hence, the need underlined also in the Letter written in 1997, the year of the Saint's Doctorate, by the Superiors of the two Carmelite Orders, "to show Therese, a passionate woman who broke the mould of Pharisaic religiosity to open the door to the essential, to the Gospel".

Even with regard to its belonging to Carmel, one must try as much as possible to be objective, since its originality with respect to the norm is great. And it is on this that one must insist in favour of her universal magisterium. In what she has narrated in the history of her soul, one must seek what appears to be her specific or particular and, at the same time, valid for all. If, in fact, as the thirty-third, Therese of Lisieux has been included among the few Doctors already proclaimed by the Church, one must, more and more, discover why.

TEREZIJA, SNAŽNA I GENIJALNA ŽENA ZA SVE

Nauk koji tek treba u potpunosti istražiti

Bruno Moriconi

Detaljniji sažetak

Izraz "snaga" u naslovu se odnosi na Terezijin način suočavanja sa životom i njezinu svetost, a genijalnost na njezino učenje koje ju je dovelo do toga da bude službeno priznata kao jedna od rijetkih naučiteljica Crkve. "Za sve" naglašava da je njezin visok nauk – poput Isusovog lišen ekstaza, viđenja i drugih mističnih fenomena – namijenjen svim vjernicima, bez iznimke.

Prije se u redovitoj pastoralnoj praksi Crkve mislilo da je za vječni spas vjernicima dovoljno učiti ih samo poslušnosti zapovijedima i propisima, budući da su evanđeoski savjeti bili "viša razina" i poistovjećeni sa redovničkim zavjetima, pa je spasenje bilo za sve, a svetost samo za one "posvećene". No, Isus je put do zajedništva s Bogom, a ne djelitelj savjeta i zapovijedi. Na tom tragu je Terezija proživjela svoj kratki život, te nam ga hrabro ispripovijedala, izvan svih dotad tradicionalnih okvira. Izričaj "snažne žene" upućuje na knjigu Izreka 31,10-31, ali primjenu na Tereziju dugujemo patrijarhu Venecije Albinu Lucianu, kasnijem papi Ivanu Pavlu I.:

> Draga Mala Terezijo, imao sam sedamnaest godina kad sam pročitao tvoju autobiografiju. Za mene je to bila ljubav na prvi pogled. Definirali ste to kao priču o malom svibanjskom cvijetu. Činilo mi se to kao priča o čeličnoj šipki zbog volje, hrabrosti i odlučnosti koja je prštila iz nje. Nakon što ste odabrali put potpunog predanja Bogu, ništa Vam nije stajalo na putu: ni bolest, ni vanjska proturječja, ni unutarnje nejasnoće i tame.

Prvi je istaknuo Terezijinu genijalnost 1954. Jean Guitton navodeći kako je put svih svetaca uzlazan (od zemlje k nebu), a Terezijin put da je obrnut (s neba na zemlju). Tako da Terezijina izreka "provesti Nebo čineći dobro na zemlji", odgovara njezinoj najdubljoj želji da se bavi čovječanstvom, posebno duhovno najnižima (grešnicima!), malim dušama, s nekoliko jednostavnih metoda, koje mogu aktivirati tihu i nenametljivu duhovnost većine krštenika, prihvaćajući vlastitu krhkost i stavljajući je Bogu na raspolaganje.

Hans Urs von Balthasar razlikuje svece koje Bog šalje Crkvi i većinu drugih svetaca koji su izrasli u Crkvi. Među prve ubraja Tereziju iz Lisieuxa, koja je poslana svojoj Crkvi upravo zbog svoje uzvišene običnosti. Ne samo da nije imala ekstaze, nego ih ne bi ni željela imati, da ne budu prepreka jednostavnim kršćanima kojima je poslana.

Za razliku od svih životopisa svetaca iz prošlosti (punih čudesa, viđenja, zanosa i velikih pokora), Terezijina autobiografija ne skriva činjenicu da se i ona u životu suočavala s istim poteškoćama kao i mnogi, čak i u zajedničkoj molitvi. A ipak je postala svetom i naučiteljicom Crkve. I to upravo u trenutku kada je u Crkvi trebala sazrijeti svijest da su svi kršćani – a ne samo svećenici i časne sestre" – pozvani na svetost.

Autor navodi neke već poznate primjere Terezijinih originalnih stavova, za čije pozornije teološko-pastoralno vrednovanje zalaže. Npr. mariologija ne može ne uzeti u obzir negativan sud koji je Terezija ostavila o načinu na koji su propovjednici njezina vremena govorili o Djevici Mariji: napustili su trijeznu ozbiljnost evanđeoskih podataka, i Marijin lik udaljili od mogućnosti nasljedovanja u krepostima koje bi svakome bile izvedive.

Što se tiče milosti, govor o božanskoj pomoći kao rukama Spasitelja u koje se treba baciti i dati nositi, upotrebljavajući pri tom i sliku dizala, može izgledati djetinjasto, ali stav iz kojega proizlazi uopće ne treba smatrati djetinjastim. I Terezija iz Lisieuxa je iskusila nelagodu većine ljudi kad su se suočili sa životopisima svetaca, prikazanih kao nedostižne planine, u usporedbi s kojima se, kako je priznala, nije mogla ne osjećati nego kao malo zrno pijeska. Ako je, međutim, istina da smo svi pozvani na svetost – jer "dobri Bog ne nadahnjuje nedostižne želje", veli – moramo krenuti od ove nemoći koju je ispovjedila i naučiteljica Crkve iz Lisieuxa, i podučavati da nema drugog načina nego dati se nositi na rukama Gospodnjim.

Čak i glede vjere, Terezijin nauk ima posebnosti. Pred kraj života, u dekristijaniziranoj Francuskoj, proživljava noć vjere toliko duboku da je čini bliskom i samim ateistima. Moli za ateiste kao i za svog prvog sina, ubojicu Pranzinija, ali sada proživljavajući njihovu situaciju, zajedno s njima sjedeći, poput Isusa, za stolom grešnika. Ne želi biti sveta za njih, nego sveta s njima. I nije to stav čvrste i sigurne vjere, jer Terezijina vjera je sad već više tek želja da vjeruje. Ovo iskustvo može puno pomoći i današnjem kršćaninu koji je pozvan i ostavljen da sam stekne "iskustvo Boga", u svijetu bez vjere, budući da društveni kontekst više nije kršćanski.

Terezija je bliska jednostavnim kršćanima po pitanju poteškoća u molitvi. Tereziju ne opterećuje samo pojedinačno moljenje krunice, nego i to da ne može ostati budna tijekom zajedničke molitve razmatranja u šutnji. Očito se ovo Terezijino priznanje ne tiče molitve kao takve. Radi se o poteškoći u molitvenom zalaganju u određenim vremenima, a to je ono što može utješiti i što se mora uzeti u obzir u pastoralnoj skrbi, jer nije bilo lako ni za sveticu njezine razine. Pitanje nije voli li Gospodin nekoga i kad je budan i kad spava, nego voli li Gospodin da je netko u snu onda kad bi trebao ostati budan, tj. za vrijeme molitve! Nakon što je učinila sve da se sabere, upravo zato što nije uspjela, Terezija prepušta Njemu, svom dobrom Isusu, da obavi posao! Terezija se prepušta Gospodinu u uvjerenju da je važno živjeti u Božjoj prisutnosti tijekom cijeloga dana: strogo se drži samostanskog rasporeda i ne želi izuzeća s bilo kojeg razloga, ali je uvjerena da prava molitva nije u obdržavanju propisa, nego u svijesti prisutnosti Božje.

Tema duhovnog djetinjstva također se mora dublje istraživati. Terezija u svojim spisima nikada ne spominje izraz "duhovno djetinjstvo", iako je možda i usmeno koristila ovu formulu da objasni svoj "mali put" povjerenja i potpunog predanja. I nigdje ne navodi čuvenu Isusovu izreku: "Ako ne postanete kao djeca…" (Mt 18,3). Potrebno je dakle odvojiti se od već uspostavljenih kalupa. Put koji Svetica kvalificira kao "mali" nadahnut je Djetetom Isusom, ali prije svega zato što je on Sin Muke. Tako je i njeno puno ime Terezija od Djeteta Isusa od Svetog Lica, i što se u potpunosti odrazilo u njenom ovozemaljskom životu: sinovski odnos s Bogom koji osposobljava za prihvaćanje muke kao sredstva spasenja duša.

Lako je reći da bi svetac mogao biti i obična osoba iz susjedstva, a onda i dalje svima predlagati samo sheme i putove velikih mistika. Obični susjed nikada neće znati kako spojiti svoj konkretan život u obitelji i na radnom mjestu, itd. s tim velikim

mističnim traktatima. Terezija nije ni o čemu teoretizirala, ali iz priče o njezinom iskustvu izranjanju jednostavne i bitne spoznaje kršćanskog života, izvlačeći svetost iz kleričkog kalupa. Činjenica je da se njeno sazrijevanje u vjeri događalo i prije nego li je postala karmelićanka, uz veliki trud koji ju je koštao. Kao i da je Terezijin nauk uspješno testiran njenim stvarnim obiteljskim, zajedničkim i društvenim događanjima, što ga čini razumljivijim i prihvatljivijim.

Terezijin ulazak u Karmel, bio je tek vrhunac serije njenih ustrajnih i velikih napora i događanja, kroz koje je Terezija jačala svoju vjeru i pročišćavala svoje motive. Banalna emotivna epizoda u Božićnoj noći 1886. pokazala se prigodom za najvažnijom mortifikacijom u životu, nakon koje je postala sposobnom biti Isusov apostol. Tako je nastao slučaj molitvene borbe za spas duše ubojice Pranzinija. Ima li tu Terezija zasluga? Nije bitno, bitno je da je Terezija cijeli slučaj proživljavala u zajedništvu s Isusom. I zato se osjetila "majkom", premda je još uvijek bila adolescentica.

Ono što je Tereziju učinilo *kristolikom* nije bila jednostavna vjernost redovničkim pravilima, već konkretni događaji iz njezina života, proživljeni u Kristovom svjetlu. Kao primjer, evo odluke pri svom redovničkom oblačenju da imenu Terezija od Djeteta Isusa doda "Svetog Lica". To je bilo u periodu kad se teško nosila s teretom hospitalizacije svog oca s tada društveno sramotnom bolešću, zbog čega je željela biti uz patničkog Isusa od samog početka svoga redovničkog života. Pashalna milost na koncu njenog života, slično kao i kod drugih svetaca, počinje pozivom na udioništvo u muci koja bi je, kroz tuberkulozu, uskoro odvela do željkovane smrti. Raduje se tom pozivu, iako nije znala da će to značiti i dugu noć vjere, zbog konkretnih razočaranja: u svojoj najvećoj tjelesnoj iznemoglosti zbog bolesti, još ju je bio prevario mason Leo Taxil, i javno izvrgao ruglu. Na to treba nadodati i kušnju kroz koju je prolazila zbog napuštanja vjere nekad čuvenog karmelićanina i bivšeg provincijala, Hijacinta Loisona. Pa kada, dakle, s Isusom odluči sjesti za stol s grešnicima, nije to zbog puke milosrdnosti koja ju je oduvijek obilježavala, nego zbog vlastite kušnje stvarne tame, s obzirom da više neće moliti za nevjernike, nego s njima, iako uvijek voljom prigrljena uz svog Gospodina.

I tako dok su se ostale redovnice iz njene zajednice, uključujući njezine sestre po krvi, sve pune dobre volje posvećivale Gospodinu kroz obdržavanje pobožnih djela, Terezija, ne zanemarujući ta ista djela, hodala je svojim „Putem k savršenosti", da bi preko odaja svog „Zamka" stigla do Sedmih odaja, na način u biti sličan onome svih uobičajenih "mistika".

Enciklika *Dilexit nos* koju je objavio papa Franjo 24. listopada 2024. ističe originalnost svete Terezije od Lisieuxa kao ključnu za njen univerzalni nauk. U četvrtom poglavlju enciklike, koje se bavi ljubavlju, Terezija je predstavljena kao dominantna figura među svecima i naučiteljima Crkve. Papa naglašava da je njezina pobožnost prema Srcu Isusovu jedinstvena: Terezija naglašava osobnu i prijateljsku povezanost sa Svetim srcem, umjesto da se fokusira na tradicionalne oblike pobožnosti.

Papa citira Terezijino posljednje pismo duhovnom bratu Mauriceu Bellièreu, u kojem izražava svoje razumijevanje bezgranične ljubavi i milosrđa Božjeg Srca, što joj je donijelo mir i oslobodilo je strahova. Terezija potiče odricanje od prekomjerne usredotočenosti na žrtve i moralistička shvaćanja duhovnosti, naglašavajući da prava zasluga nije u onome što činimo, već u onome što primamo. Papa Franjo skreće pažnju na Terezijine misli o važnosti povjerenja u Boga unatoč osobnim borbama i

poteškoćama. Njena iskustva, iako duboko osobna i tajanstvena, mogu biti nadahnuće za druge vjernike, a njezina borba i napori da ostane blizu Božje ljubavi predstavljaju vrijednu inspiraciju za sve, zaključuje Papa.

Terezija je žena koja misli svojom glavom i ne boji se reći da su je svi svećenici koji su govorili o Mariji ostavili ravnodušnom, jer se radilo samo o uzvišenim temama dalekim od stvarnog i evanđeoskog govora. Kritika koja, kao što je već spomenuto, također otkriva kako je ona, daleko od svake mistične povlastice, protumačila svoj odgovor na poziv na svetost. Potrebno je obnoviti proučavanje ovoga rasta u evanđeoskoj jednostavnosti koji je bio zanemaren u teologiji i potpuno prepušten pastoralu duhovnosti.

Terezija iz Lisieuxa zapravo nije „svetica iz susjedstva", a njezin je duhovni značaj došao do te mjere da je ne samo proglašena svetom i zaštitnicom misija zajedno s najvećim misionarom sv. Franjom Ksaverskim, nego je čak i ubrojena među naučitelje Crkve! Terezijino iskustvo jest i ostaje na toj vrlo visokoj razini, ali ga je ona opisala tako da se sve više shvaća kao put za sve. I zato ga vrijedi još više proučavati.

VAŽNOST KREPOSTI U DUHOVNOSTI SVETE MALE TEREZIJE

Vedran Pavlić

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta
27-423.79
27-584

Sažetak

U ovom članku prikazan je kratak osvrt na kreposti koje su oblikovale život Male Terezije, kao i na njezin nauk koji tematski dotiče kreposti. Teologalne kreposti su od osobitog značaja za svetičinu karmelsku duhovnost, a u ovom se članku naglašava krepost vjere i nade u povezanosti s pouzdanjem u Božju milosrdnu ljubav. Teologalna krepost ljubavi predstavljena kao srce Terezijina duhovnog života dolazi do izražaja u svetičinoj pobožnosti kao i u aktivno-kontemplativnoj dimenziji života ove karmelićanke. U članku je prikazana ljubav kao zvanje u Crkvi s izraženom eshatološkom dimenzijom u životu svetice. Uz brojne citate vezane uz kreposti iz svetičinih spisa i pomoću tumačenja pape Franje u apostolskoj konstituciji „C'est la confiance" članak naglašava ključne naglaske u duhovnosti Male Terezije. U članku se naglašava shvaćanje kršćanskog života prožetog teologalnim krepostima, te se ukazuje i na povezanost između kardinalnih i teologalnih kreposti u životu svetice. Kao zaključak u članku se naglašava važnost kreposti kao autentičnom putu do svetosti pri čemu primat imaju teologalne kreposti, a osobito ljubav. Život i nauk Terezije iz Lisieuxa je u tom kontekstu moguće usporediti i s drugim ranijim svecima, ali i pratiti njezin utjecaj na život i nauk suvremenih svetaca. Na taj način ova svetica pokazuje velik utjecaj na suvremenu duhovnost.

Ključne riječi: sveta Terezija iz Lisieuxa, kreposti, teologalne kreposti, ljubav, duhovnost, svetost.

Uvod

Marija Franciska Terezija, deveto i najmlađe dijete Ljudevita i Zelije Martin, u Katoličkoj crkvi poznatija kao sveta Terezija od Djeteta Isusa i Svetoga Lica, djevica i crkvena naučiteljica, rođena je 1873. godine u Alençonu u Normandiji u Francuskoj. S petnaest godina ulazi u samostan bosonogih karmelićanki u Lisieuxu gdje prima svoje redovničko ime i živi redovničkim životom s iznimno izraženim krepostima poniznosti, evanđeoske jednostavnosti i pouzdanja u Boga. Uz pomoć Svetog Pisma, kojim se nadahnjivala u redovničkom pozivu, pronalazi svoj osobiti poziv tj. zvanje u Crkvi. U svom autobiografskom spisu *Povijest jedne duše* Mala Terezija piše: „Napokon sam našla svoje zvanje! Moje je zvanje ljubav! […] U srcu Crkve, svoje majke, bit ću

ljubav“ (Ms B 3v).[1] Do osobitog izražaja u životu Male Terezije dolazi njezina nutarnja nakana da prikaže svoj život za spasenje duša i za proširenje svete Crkve kao i njezin put „duhovnog djetinjstva“, koji se očituje u obavljanju redovitih svakodnevnih dužnosti s ljubavlju, pouzdanjem i predanjem, čak i u „tami vjere“, a osobito prihvaćanjem Božjeg bezuvjetnog milosrđa. Njena pisana ostavština obuhvaća njezine duhovne spise u koje se ubraja autobiografija *Povijest jedne duše,* zatim njezina pisma, pjesme, igrokaze, molitve, ali i zbirku razgovora posljednjih mjeseci njenog života *Posljednji razgovori*.[2]

Mala Terezija umire 1897. u dobi od 24 godine od tuberkuloze, ali njezini spisi ostvarili su iznimno značajan utjecaj na duhovnost Crkve, te ju papa Ivan Pavao II. proglašava crkvenom naučiteljicom 1997. godine.[3] Već i u ovako posve sažetom prikazu njezinih biografskih podataka naglašene su neke kršćanske kreposti temeljne za razumijevanje cjelokupnog duhovnog nauka ove francuske karmelićanke. Značajan prikaz njezinog temeljnog nauka o krepostima i načina kako je Mala Terezija živjela kršćanske kreposti pružaju nam i dokumenti za beatifikaciju i kanonizaciju svetice.[4]

1. Teologalne kreposti u životu i nauku Male Terezije

Kod Male Terezije primjećuje se postojanost vježbanja i ulaganje truda u usavršavanju u kršćanskim krepostima. Premda su njezine kreposti u redovničkom životu rasle, treba naglasiti njezinu spremnost da velikodušno ustraje u izdržljivosti s obzirom na napore koje je ulagala da se dostigne herojski stupanj kreposti. Herojski stupanj kreposti razlikuje osobu svetice od osobe dobre redovnice, što je usporedivo sa slikom bitke gdje postoji razlika između ratnog heroja i hrabrog vojnika u ratu.[5] Dokumenti za proces beatifikacije i kanonizacije svetice ispitivanjem 44 svjedoka, uz četiri

---

[1] Citati Terezijine autobiografije su preuzeti iz: TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Povijest jedne duše. Rukopisi A, B, C*, Glas Koncila, Zagreb, [12]2022.
[2] Sabrana djela na francuskom jeziku: THÉRÈSE DE LISIEUX, *Œuvres complètes*, Éditions du Cerf – Desclée de Brouwer, Paris 1992.
[3] Malu Tereziju je papa Pio XI. proglasio blaženom 29. travnja 1923., svetom 17. svibnja 1925., a 1927. godine isti ju je Papa proglasio zaštitnicom misija. Tereziju je papa Pio XII. 1944. proglasio jednom od svetaca zaštitnika Francuske.
[4] Cf. T. ALVAREZ – V. MACCA et. al. (ed.), *Prozesse der Seligsprechung und Heiligsprechung der heiligen Theresia vom Kinde Jesu und vom Heiligen Antlitz. 1. Bischöflicher Informativprozess*, Badenia Verlag, Karlsruhe, 1993.
[5] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 22-23.

dodatna službena svjedoka[6] omogućili su uvid u način kako je svetica živjela čitav niz određenih relevantnih kršćanskih kreposti. U tu svrhu pripremljena su standardizirana pitanja vezana uz život i nauk svetice na koja su svjedoci odgovarali.[7] S obzirom na stupanj herojstva kreposti u općem smislu, svjedoci su odgovarali na pitanje je li žar u izvršavanju kreposti općenito bio intenzivan više od uobičajene mjere, te je li to trajalo postojano s gorljivošću čitav život ili samo određeni dio života.[8]

U tom smislu proces za beatifikaciju i kanonizaciju tragao je za izvanrednim očitovanjima života kreposti i po mogućnosti tijekom čitavog njezinog života. Kreposti koje su u procesu bile od najznačajnijeg interesa jesu teologalne kreposti vjere, nade i ljubavi prema Bogu, zatim krepost ljubavi prema bližnjemu, kardinalne kreposti razboritosti, pravednosti i njezinih podvrsta, hrabrosti, umjerenosti, ali i dodatne kreposti vezane uz redovničke zavjete kao što su poslušnost, siromaštvo i čistoća. Također se ispitivalo i o nadnaravnim darovima te o pozivu na svetost tijekom života.[9]

1.1. Teologalna krepost vjere u Terezijinom životu i nauku

Promatrajući teologalne kreposti može se zaključiti da je s obzirom na krepost vjere svetica rano sazrijevala u kreposti vjeri. Još kao malo dijete pokazivala je elemente zrelosti vjere razmišljajući o Božjoj svemoći, o Nebu, zatim vježbajući se u shvaćanju žrtve i življenju odricanja od nekih stvari u asketskom smislu. Ona je sama svjedočila da se trudila svidjeti Isusu u svim njezinim djelovanjima, te da se trudila nikada ne povrijediti ga (cf. Ms A 15v). S otprilike pet i pol godina toliko duboko ju je ganula propovijed o Kristovoj muci, da je nakon toga shvaćala dublji smisao vjerskih uputa s kojima se kasnije susretala. Njezina autentična kršćanska pobožnost bila je vrlo izražena i jasno prepoznatljiva u njenom ponašanju te vlastitom stavu o Crkvi, ali i u njezinom razumijevanju pobožnih tema o kojima je pričala ili o kojima je čula.[10]

---

[6] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 109-114. Od 44 ispitanih svjedoka 23 je osobno poznavalo sveticu, šest je bilo u rodu sa Terezijom (četiri sestre te jedna rođakinja i njezin suprug), osam karmelićanki koje su živjele s Terezijom u Karmelu u Lisieuxu, četiri benediktinke koje su živjele u opatiji u Lisieuxu i poznavale su sveticu, jedna benediktinka iz Bayeuxa koja je bila u službi obitelji Guérin, šestorica svećenika s kojima se u njihovoj pastoralnoj skrbi svetica susretala i jedan duhovni brat Terezije (A. J. Roulland). Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 111.
[7] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 115-123.
[8] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 119.
[9] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 119-121.
[10] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 23.

Vjera dolazi do izražaja i u pripravi za prvu pričest njezine sestre Céline kada je Terezija imala sedam godina. Terezija je htjela u tom pogledu imitirati i nasljedovati svoju sestru, a uz pomoć svoje sestre Marije udvostručila je trud oko priprave osobito kad se bližila neposredna priprava za njezinu prvu pričest. Kako bi to savršenije ostvarila zatvarala se u vlastitu sobu kako bi u pravoj nutarnjoj molitvi mogla misliti na Boga.[11] Taj elemenat svjesnog zajedništva s Bogom dolazi do izražaja kada se ona sama prisjeća dana svoje prve pričesti. Terezija kaže za sebe da je od toga dana ona sama nestala poput kapi vode u velikom moru, jer nije više bilo dvoje odvojenih, tj. Terezija i Isus, već je ostao samo Isus kao njen učitelj i kralj (cf. Ms A 35v). Terezijina vjera u otajstvo euharistije rano se očitovala njezinom euharistijskom pobožnošću i čežnjom da se često približi svetom oltaru. Ona naglašava da Isus ne silazi nama s neba svaki dan kako bi ostao u zlatnom kaležu, već on čezne za jednim dugim nebom, a to je nebo naše duše.[12] Na taj način Terezija se približava nauku karmelskih svetaca poput Terezije Avilske i Ivana od Križa, koji svoj nauk temelje na Božjoj prisutnosti u kontemplativnoj duši tj. na bogonastanjenju duše u Božjoj milosti.[13]

S obzirom na sadržaj vjere koju vjernik uči (u teološkom smislu *fides quae*), svetica je već prije ulaska u Karmel čitala i bila vrlo dobro upoznata sa knjigom „Nasljeduj Krista“ Tome Kempenca, a sadržaje te za kršćansku duhovnost utjecajne knjige, znala je gotovo napamet. Poznavala je Sveto pismo, a u njem je nalazila, kako sama svjedoči, sakrivenu *mannu*, hranu s neba koja je snažna i čista, posebno ističući evanđelje koje joj koristi tijekom molitve (cf. Ms A 83v). U evanđelju Terezija nalazi skrivena značenja i otajstvene stvarnosti, te otkriva uvijek novo svjetlo, razumijevajući da je kraljevstvo Božje, o kojem Krist govori, u nama. Sama naglašava da Isusu nije potrebno knjiga niti učenjaka kako bi podučavao duše, jer on kao Učitelj nad učiteljima poučava bez zvuka riječi. Terezija svjedoči da nije Isusa nikada čula govoriti, ali zna da je prisutan u njezinoj duši, da ju vodi i nadahnjuje, tako da ona uz Isusovu pomoć pronalazi s jasnoćom one istine koje su joj u tom trenutku potrebne (cf. Ms A 83v).

---

[11] Cf. ALVAREZ, *Prozesse,* 23.
[12] „On ne silazi svaki dan s neba zato da ostane u zlatnom ciboriju, nego da nađe drugo nebo koje mu je neizmjerno milije nego prvo: nebo naše duše načinjeno po njegovoj slici, živi hram Presvetoga Trojstva!“ (Ms A 48v).
[13] Cf. TEREZIJA AVILSKA, *Zamak duše*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb ^{3}2004.

Jednom misionaru pisala je kako joj se duh vrlo brzo umori kada čita neke učene knjige (cf. LT 226).[14] Premda posjeduju teološku ili duhovnu tematiku, takve knjige ostavljaju joj srce ipak u duhovnoj suhoći, zadaju joj glavobolju i umor. No kada potom uzme Sveto pismo sve biva puno svjetla, a jedna jedina riječ otključava joj nepregledne horizonte, lakše shvaća savršenost Božju. Tada razumije da je dovoljno biti poput Božjeg djeteta, koje se baca u naručje Božje. Pišući misionaru o tim svojim iskustvima Terezija se tješi da će na nebesku gozbu biti pripuštena djeca i oni koji su poput djece. Ona se raduje mnoštvu stanova u Božjem kraljevstvu, te očekuje ući u one nebeske stanove koje razumije ili barem shvaća objašnjenje puta kojim bi trebalo ići do tih stanova. Sama pritom shvaća da ne razumije sve stanove Božje u kraljevstvu nebeskom.[15] Ovdje se primjećuje kako Terezija prihvaća postojanje učene teološko-duhovne misli, primjerice o eshatološkoj nebeskoj stvarnosti, ali njezino nerazumijevanje ne znači pritom nikakvo negiranje. Terezija se ipak priklanja duhovnoj i teološkoj jednostavnosti koja donosi duhovni dobitak u duši.

Papa Franjo u svojoj apostolskoj pobudnici *C'est la confiance* o sv. Maloj Tereziji, koju je objavio 15. listopada 2023. povodom 150. obljetnice njezina rođenja, naglašava tzv. „Mali put pouzdanja i ljubavi":

> Jedan od najvažnijih Terezijinih uvida za dobrobit cijelog Božjeg naroda je njezin „mali put", put pouzdanja i ljubavi, poznat i kao put duhovnog djetinjstva. Svatko može slijediti taj put, bez obzira na godine ili položaj u životu. To je put koji Otac nebeski otkriva malenima (cf. Mt 11,25).[16]

Ujedno to je i put koji Isus Krist stavlja pred svakoga kao „slatki put ljubavi" (Ms A 84v) i put istinske sreće za malene i siromašne. Papa Franjo vidi ovaj Terezijin mali put u kontrastu tj. suprotnosti s pelagijanskim poimanjem svetosti koje je karakterizirano individualističkom, elitističkom i više asketskom nego mističnom poimanju svetosti.[17] Za razliku od onog poimanja svetosti ili puta k postizanju svetosti, koje prvenstveno naglašava ljudski trud, Terezija uvijek ističe primat Božjeg djela, njegova dara milosti. U tom kontekstu značajan je njezin citat:

[14] Pismo o. Roullandu od 9. svibnja 1897.
[15] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 24.
[16] FRANJO, *C'est la confiance*, 14. Cf. hrvatski prijevod fra Tomislava Pervana na: https://ika.hkm.hr/novosti/apostolska-pobudnica-cest-la-confiance-pape-franje/ (17.01.2024). Dalje: CLC.
[17] Cf. FRANJO, *Gaudete et Exsultate. Apostolska pobudnica* (19. ožujka 2018.), 47-62, u: AAS, 110 (2018), 1124-1129.

> Međutim, uvijek osjećam isto smjelo pouzdanje da ću postati velika svetica, jer ne računam na svoje zasluge, jer ih nemam, nego se uzdam u onoga koji je sama Krjepost i Svetost. Jedini će me Bog, zadovoljan mojim slabašnim naporima, uzdići k sebi i učiniti me sveticom, odijevajući me u svoje beskonačne zasluge. (Ms A 32r)

Logika koja se krije u temeljima Terezijinog *Malog puta* jest vlastita svijest svoje malenosti i svojih nesavršenosti, težnja za svetošću, a u razumijevanju njenog malog puta osobito pomaže slika ili alegorija dizala, kojim je opisala način nebeskog uzdizanja čak i ako se ostaje čvrsto na Zemlji. Tu nije toliko važna sigurnost u sebe, već čvrsta sigurnost u snagu Gospodinovih ruku (cf. CLC 16) Terezija piše u svojoj autobiografiji *Povijest jedne duše*:

> Mogu, dakle, unatoč svojoj malenosti, težiti prema svetosti. Nemoguće mi je odrastati, pa se moram nositi sa samom sobom ovakvom kakva jesam, sa svim svojim nesavršenostima. Ali želim potražiti način da odem u nebo malim putem, putem koji je vrlo izravan, vrlo kratak i potpuno nov put. (Ms C 2v)

Koristeći sliku dizala za objašnjenje uzdignuća duše Terezija kaže: „Dizalo koji me mora podići u nebo tvoje su ruke, o Isuse! A za to nemam potrebe odrastati, nego moram samo ostati mala te to postajati sve više i više“ (Ms C 3r).

Nakon što smo jednom besplatno opravdani posvećujućom milošću, te preobraženi i osposobljeni surađivati na putu svetosti svojim dobrim djelima, katoličko učenje o rastu u milosti naglašava također i postizanje čovjekovih istinskih zasluga i mogućnost daljnjeg razvijanja primljene milosti (cf. CLC 14).[18] Činjenicu da su sveci imali uvijek živu svijest da su njihove zasluge čista milost Katekizam naglašava Terezijinim riječima upućenim Gospodinu: „Pojavit ću se pred tobom praznih ruku“ (Pri 6).[19] U skladu s učenjem Tome Akvinskog, da milost „ne liječi čovjeka u potpunosti“[20] i budući da „određena tama neznanja ostaje također u umu“[21] *Katekizam Katoličke Crkve* uči da je nemoguće

---

[18] Papa Franjo ukazuje na činjenicu da je Terezija stavljala naglasak na primat prvenstveno Božjeg djelovanja i na spoznaju da ne možemo biti posve sigurni u svoje zasluge, budući da nismo u stanju „biti sigurni u sebe“, te da stoga nije moguće potpuno vjerovati svojim naporima odnosno postignućima. Cf. CLC 19.

[19] „Čin prikazanja milosrdnoj ljubavi“ od 9. lipnja 1895., u: *Povijest jedne duše,* 269. Cf. *Katekizam Katoličke Crkve,* Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 1994., broj 2011. Dalje: KKC.

[20] T. AKVINSKI, *Summa Theologiae* I-II, q. 1, art. 5, ad 2. Dalje: STh.

[21] STh. I-II, q. 109, art. 9.

doći do bilo kakve sigurnosti promatrajući sebe ili svoje vlastite postupke (cf. KKC 2005), jer sigurnost povjerenja ne nalazimo u samima sebi.[22] Prikladan stav u duhovnosti je stavljati pouzdanje svoga srca „u beskrajno milosrđe Boga koji nas bezuvjetno ljubi i koji nam je sve već dao na križu Isusa Krista“ (CLC 20).[23] U tom smislu Terezija naglašava važnost pouzdanja i predanja milosrdnoj ljubavi, a njezin pogled usmjeren je prema Kristu koji ljubi, traži, želi i prebiva u njoj samoj (cf. CLC 21-22). Terezijine riječi: „Isus ne traži velikih djela, nego samo predanost i zahvalnost“ (Ms B 1v) samo dodatno naglašavaju važnost kreposti vjere, važnost čvrstoće vjere kao i jednostavnosti u pouzdanju i predanju, zahvalnosti i malenosti djeteta. Bogonastanjenje duše ova svetica duboko osjeća i u duhu karmelskih svetaca to otajstvo Terezija živi i u svakodnevnici sakramentalnog života. Čak i kada se žali zbog nemogućnosti da se svakodnevno pričešćuje, ona Isusu govori: „Ostani u meni kao u svetohraništu“ (Pri 6).[24]

Vjera koja je oživljavala njezin redovnički život i obogaćivala njezine riječi i spise, bila je potresena snažnim i ustrajnim iskušenjima, koja su njezinu vjeru samo učinila još vjerodostojnijom i prokušanijom.[25] Na početku njezine bolesti Terezija piše:

> Ah, neka mi Isus oprosti ako sam ga ražalostila. On zna dobro da, uza sve to što ne nalazim užitka u vjeri, bar pokušavam vršiti djela vjere. Mislim da sam u posljednjoj godini izrekla čin vjere više puta nego za cijeloga svog života. U svakoj novoj prilici za borbu, kad moj neprijatelj dolazi da me izazove, vladam se junački: znajući da je kukavičluk boriti se u dvoboju, okrećem leđa svome protivniku tako prezirno da ga ne gledam u lice; tada trčim k svome Isusu, govorim mu da sam spremna proliti i zadnju kap svoje krvi da posvjedočim svoju vjeru u nebo. Govorim mu da sam sretna što ne uživam to lijepo nebo na zemlji, da bi ga otvorio za vječnost siromašnim nevjernicima.
>
> (Ms C 7v)

Upravo na tim temeljima potpunog pouzdanja i predanja u ljubavi Terezija dolazi u svojoj duhovnosti do življenja osobitog međudjelovanja dviju teologalnih kreposti: vjere i nade. Tamna noć vjere, o kojoj opsežno naučava sveti Ivan od Križa[26] duhovni je fenomen, koji nije zaobišao ovu sveticu, a kako sama opisuje, Terezija je to najintenzivnije proživjela u

[22] Cf. TRIDENTSKI KONCIL, *Dekret o opravdanju*, IX. (DH 1534). Cf. i 1 Kor 4,3-4.
[23] Cf. TRIDENTSKI KONCIL, *Dekret o opravdanju*, IX. (DS 1534), XIII. (DS 1541).
[24] „Čin prikazanja milosrdnoj ljubavi“ od 9. lipnja 1895., u: *Povijest jedne duše*, 269.
[25] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 25.
[26] Cf. SAN JUAN DE LA CRUZ, *Obras Completas*, Monte Carmelo, Burgos, 1982.

posljednjim mjesecima svog života u velikoj kušnji vjere, koja je počela na Uskrs 1896. godine (cf. Ms C 5r-7v). Razlog koji Terezija sama navodi u svojoj autobiografiji za ovaj dar tamne noći vjere jest stvarnost raširene nevjere, osobito posljednjih godina devetnaestog stoljeća kao „zlatnog doba“ modernog ideološkog ateizma te odbacivanja kršćanstva i vjere (cf. CLC 25). Svu duševnu muku koju je prolazila teško je opisati riječima. Ona se u tu svrhu koristi izrazima kao što su „najgušći mrak“ koji ulazi i napada njenu dušu, koji je povezan sa tamom ateizma i potpunog odbacivanja kršćanske vjere. U toj „mrkloj noći“ Terezija je počela shvaćati svu prazninu očaja i ništavila kao glavnih grijeha protiv nade (cf. Ms C 5r-7v).

Za proces beatifikacije i kanonizacije potreban herojski stupanj kreposti ovdje je jasno prepoznat u primjeru nade koju je posjedovala i očitovala. Značenjski okvir kršćanske kreposti nade obuhvaća pouzdanje i ufanje, uzdanje položeno u Boga. Terezija je nadu u spasenje čak i nevjernika duboko proživljavala, pa i vlastitom spremnošću na žrtvu i prikazivanjem svojih patnji u sjedinjenju s Kristovom žrtvom zato da bi Krist zauvijek otvorio nevjernicima nebo (Ms C 7r; CLC 26).

1.2. Teologalna krepost nade – odnos vjere i pouzdanja u Terezijinom životu

Papa Franjo naglašava da je jedan od najuzvišenijih Terezijinih uvida i velikih doprinosa Crkvi upravo Božje milosrđe kao ključ za ono što se o Bogu može reći, a iz dubine božanskog milosrđa u koji je svetica uronila, crpila je i svjetlo svoje najčvršće nade. Tri teologalne kreposti vjera, nada i ljubav neodvojivo su isprepletene, te ako jedna raste rastu i ostale dvije, a u tom smislu može se shvatiti i Terezijino učenje o „pouzdanju koje nas mora dovesti do Ljubavi“ (LT 197).[27] Povezanost među tim krepostima naglašena je i kada Terezija kaže:

> Meni je dao svoje neizmjerno milosrđe i kroza nj ja promatram i klanjam se ostalim savršenstvima Božjim! Tada mi se čini da sva ona odsijevaju ljubavlju, pa i sama pravednost (i to možda još više nego svako drugo savršenstvo) čini mi se obavita ljubavlju... (Ms A 83v)

Govoreći o teologalnoj kreposti ljubavi Katekizam uči da je ljubav „forma kreposti (*forma virtutum*); ona ih spaja i međusobno raspoređuje; ona je izvor i cilj njihova kršćanskog vršenja. Ljubav osigurava i čisti našu ljudsku sposobnost ljubavi“ (KKC 1827). U tom

[27] Pismo sestri Mariji od Presvetog Srca od 17. rujna 1896.

pogledu Terezija povezuje božansku milosrdnu ljubav s ostalim Božjim savršenstvima, pa čak i kada to uzima na primjeru pravednosti. Božja pravednost nije ljudska, već je ona ljudskoj pravednosti uzor, ali ljudska pravednost mora biti prožeta ljubavlju. Terezija naglašava u tom pogledu Božju milosrdnu ljubav, koja, budući da je darovana od Boga (teologalna krepost), treba oblikovati ostale kreposti (CLC 27).

Vjeru, ali i pouzdanje u milosrdnu ljubav Božju svetica je očitovala i na primjeru njene zauzetosti za spasenje duše teškog prijestupnika protiv zakona, tada poznatog ubojice Henrija Pranzinija, osuđenog na smrt zbog trostrukog ubojstva za koje se nije pokajao (cf. Ms A 46v-46r). Terezija je s 14 godina proživjela ovo iskustvo na osobiti način, a budući da je smatrala da njezine male žrtve neće biti dovoljne za obraćenje i znak njegovog obraćenja, molila je svoju sestru Céline da omogući slavljenje Mise na tu nakanu. Terezija se čak odricala njoj poklonjenog novca da bi se slavila Misa na tu nakanu, a osuđenog Pranzinija nazivala je svojim „djetetom“ kojeg rađa za nebo. Tada, još prije ulaska u Karmel ona je bila mlada, ali i vjerski dovoljno sazrela (cf. Ms A 46v).[28] Kasnije je u svojoj autobiografiji pisala da nikako nije htjela da njegova duša propadne za vječnost, te je zato činila što je mogla pod svaku cijenu, znajući da sama od sebe ne može puno. Stoga je molila Boga za milosrđe po neizmjernim zaslugama Kristovim i po blagu svete Crkve.

Da bi se ohrabrila u prikazivanju molitava na tu nakanu na duhovan je način govorila Bogu kako ima potpunu sigurnost u to da će se Bog smilovati i oprostiti grešniku, te da vjeruje u toliko veliko Isusovo milosrđe da će se to dogoditi čak i ukoliko se grešnik ne ispovijedi i ne pokaže znake kajanja. Za vlastitu utjehu tražila je znak kajanja, a kako opisuje u *Povijesti jedne duše* taj je znak dobila kada je Pranzini pred smrt triput poljubio raspelo u znak kajanja za svoje grijehe (Ms A 45v-46r).

Iz ovog događaja prepoznaje se svetičin odnos prema širokom spektru teološki važnih stvarnosti kao i način življenja vjere (vjerski stav i čin u životu) osobito u egzistencijalnom smislu (*fides qua*), živeći povjerenje u Boga, u njegovo neizmjerno milosrđe, u milost spasenja po zaslugama Krista i po blagu Crkve: sakramenti, blagoslovine, moć zagovorne molitve i zasluge svetaca itd.[29] U blago Crkve svakako se

[28] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 24.
[29] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 24.

ubraja i marijanska pobožnost. Svetica ju je posjedovala sa vlastitim naglascima.

1.3. Krepost pobožnosti u povezanosti s ljubavi

Terezija je polagala veliko povjerenje u Blaženu Djevicu Mariju kao zaštitnicu, a također joj se utjecala u bolesti. Prikazujući devetnicu Majci Božjoj, koja je bila uslišana, Terezija je osjećala veliku zahvalnost. U vođenju novakinja kao magistra, Terezija je u težim situacijama usmjeravala svoj nutarnji pogled na Mariju. Slika Blažene Djevice Marije tješila je Tereziju i u njezinoj bolesti, a zahvalnost koju je osjećala prema njoj ostajala je trajno u njenom srcu.[30]

Kada je u studenom 1887. godine Terezija s ocem otišla na hodočašće, u Parizu je vidjela „divotu“ koja ju je očarala i koju opisuje ovim riječima:

> Ja sam našla samo jednu koja me očarala, a ta je divota bila *Naša Gospa od Pobjeda*. Ah, što sam osjetila do Gospinih nogu, ne bih mogla iskazati... Milosti koje mi je udijelila tako su me duboko uzbudile da su samo suze iskazale moju sreću, kao na dan moje prve Pričesti... Blažena Djevica dala mi je da osjetim da mi se zaista ona nasmiješila i ozdravila me. Shvatila sam da ona bdije nada mnom, da sam njezino dijete, i tako sam je mogla zvati još samo imenom *Mama* jer mi se ono činilo još nježnije nego ime *Majka*... S kakvim sam je žarom molila da me uvijek čuva i da naskoro ostvari moj san krijući me u sjenu svoga djevičanskog plašta! (Ms A 56v-57r)[31]

Terezija je još za svog zemaljskog života živjela kao dijete Božje jednim posebnim oblikom eshatološkog obiteljskog života u kojem je prisutna i nebeska „mama“ – Blažena Djevica Marija i nebeski otac – Bog Otac. Tu je na osobiti način bila stalno prisutna svijest da nema nikakvog govora o ikakvoj napuštenosti „malenog djeteta“, neovisno o kojoj se životnoj poteškoći radi. Kada su za sveticu na smrtnoj postelji ustanovili da je prava milost da je sestra Terezija doprla do takvog predanja, ona je odgovorila riječima:

---

[30] Cf. ALVAREZ, *Prozesse,* 26.

[31] Terezija dalje opisuje i svoju pobožnost prema svetom Josipu i Presvetom Srcu Isusovu: „Molila sam i svetog Josipa da bdije nada mnom; od svog sam djetinjstva gajila posebnu pobožnost koja se sjedinjivala s mojom ljubavi prema Blaženoj Djevici. Svaki dan sam molila molitvu: 'Sveti Josipe, oče i čuvaru djevica.' Tako sam bez straha pošla na svoje dugo putovanje; bila sam tako dobro zaštićena da mi se činilo nemogućim bojati se. Posvetivši se Presvetom Srcu u bazilici na Montmartreu, krenuli smo iz Pariza u ponedjeljak 7. studenoga ujutro,“ Ms A 57r.

> Ova Jobova riječ: 'Čak kad bi me Bog i ubio, još bih se u njega uzdao', očarala me još od mog djetinjstva: Ali sam dugo čekala prije nego sam se ustalila na tom stupnju predanja. Sada sam tu; dragi Bog me tu stavio, uzeo me u svoje ruke i tu me posadio. (CJ 7.7.3)[32]

U osobitom teološkom smislu Terezijina se marijanska pobožnost ne može odvojiti od kristološke dimenzije, to je jesno iz mnogih mjesta u Terezijinim spisima, ali niti od povezanosti s kreposti bogoštovlja, tj. od povezanosti sa pobožnošću usmjerenom prema nebeskom Ocu, prema Duhu Svetom i otajstvu Presvetog Trojstva.

Primjer za to je Terezijin čin prikazanja milosrdnoj ljubavi dragoga Boga:

> O moj Bože, Presveto Trojstvo! Želim te ljubiti i širiti ljubav prema tebi, raditi za proslavu Svete Crkve spasavajući duše koje su na zemlji i oslobađajući one koje trpe u čistilištu. Želim savršeno ispuniti tvoju volju i postići stupanj slave koju si mi pripravio u svom kraljevstvu; jednom riječju, želim postati svetica, ali osjećam svoju nemoć i molim te, o moj Bože, da ti budeš moja svetost! […] Napokon ti, Presveto Trojstvo, prikazujem ljubav i zasluge Blažene Djevice, moje ljubljene Majke. Njoj povjeravam svoju žrtvu moleći je da je donese pred tebe. Njezin božanski Sin, moj ljubljeni Zaručnik, rekao nam je u dane svoga smrtnog života: „Sve što zamolite moga Oca u moje ime, dat će vam". (Pri 6)[33]

Terezijina duhovnost karakterizirana njezinim malenim putem i duhovnim djetinjstvom, njezinim odnosom prema Bogu kao dijete prema ocu, omogućila je to da se ona nadala pravednosti Božjoj podjednako kao i njegovom milosrđu. Prema njenom nauku vrijedi ovaj misaoni slijed: premda je Bog pravedan on je također i suosjećajan i pun blagosti, spor u kažnjavanju i bogat praštanjem, a uz to on poznaje naše slabosti i sjeća se da smo samo prah, ali kako otac ljubi svoju djecu, onda i Bog pokazuje milosrđe prema nama.[34] Duhovno djetinjstvo, koje je Terezija živjela, oblik je kršćanske duhovnosti, koji olakšava živjeti prema logici naglašene Božje milosrdne ljubavi.

2. Teologalna krepost ljubavi – srce Terezijinog duhovnog života

[32] SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Ulazim u život*, Glas Koncila, Zagreb 1991., 66. Također i *Povijest jedne duše*, 257.
[33] „Čin prikazanja milosrdnoj ljubavi" od 9. lipnja 1895., u: *Povijest jedne duše,* 268.
[34] Cf. ALVAREZ, *Prozesse*, 27.

Teološki promatrano teologalna krepost ljubavi je uz vjeru i nadu jedna od tri bogoslovnih ili božanskih kreposti. Ljubav kao teologalna krepost ima za cilj (tj. materijalni objekt) i motiv (tj. formalni objekt) Boga, a ne stvorene stvarnosti poput obitelji, prijateljstva, društvenih i poslovnih dužnosti, zdravlja, materijalnog blagostanja itd. Sve teologalne kreposti ulivene su s posvetnom milošću u dušu, te osposobljuju dušu za zajedništvo s Bogom, no čovjek ih pritom ne može sam steći, već su one darovane od Boga za usmjeravanje vlastitog života prema Bogu. Bogoslovne kreposti oblikuju i oživljavaju sve moralne kreposti (cf. KKC 1813).

Katekizam naglašava da je Trojedini Bog izvor, uzrok i objekt bogoslovnih kreposti, i one potiču kršćane da žive u vezi s Presvetim Trojstvom (cf. KKC 1812). Sveti Toma Akvinski naučava da prijateljska ljubav prema osobi samoga Boga rađa odanost i predanost te želju za prebivanjem u Božjoj dobroti i ljepoti, a pod utjecajem Božje milosti u čovjekovoj se volji rađa trajna želja ili habitus za sjedinjenjem s Bogom.[35] Prema Tominom učenju teologalna krepost ljubavi jest prijateljstvo čovjeka s Bogom, natprirodno je darovana tj. ulivena, i predstavlja trajno raspoloženje koje nas navodi da Boga nadasve ljubimo radi njega samoga, a sebe i bližnjega radi Boga.[36]

U tom kontekstu govora o teologalnoj kreposti ljubavi u nauku i životu svete Male Terezije može se promotriti one životne epizode ili događaje, koje su u svetičinim spisima opisane, ili su posvjedočene od strane svjedoka u procesu za beatifikaciju i kanonizaciju svetice, a vezane su uz takvu krepost ljubavi koja potječe od Boga i usmjeruje k Bogu. Mnogo već gore spomenutog sadržaja ukazuje na jasnu prisutnost i očitovanje teologalne kreposti ljubavi kod svetice, no postoje i određeni vrlo značajni dijelovi Terezijinog života karakterizirani njenom ljubavlju prema Bogu s važnim implikacijama za duhovni život tj. za duhovnost Terezijinog malog puta.

2.1. *Milosrdna ljubav u aktivnom i kontemplativnom životu*

Terezija već iz realnosti svoje vlastite stvorenosti od Boga Stvoritelja jasno naglašava: „Moje je nebo osjećati u sebi sličnost Bogu koji me stvori svojim moćnim dahom“ (PN 32).[37] U toj svojoj stvorenosti

---

[35] Cf. STh II-II, q. 27, a. 2; q. 28, a. 2.

[36] Cf. STh II-II, q. 23, a. 1.

[37] SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Neizreciva Nježnost*, Verbum, Split ^{3}2011., 8.

Terezija vidi Božji osobni dar: „I mislio si na mene!“ (PN 24)[38] „I mogu sebe nazvati djelom tvoje ljubavi“ (PN 53).[39] Razmišljajući o prispodobi kvočke koja čuva svoje piliće Terezija sa suzama u očima izjavljuje: „Plakala sam misleći kako je dragi Bog uzeo ovu prispodobu da bismo vjerovali u njegovu nježnost. Cijeloga mog života je tako postupao sa mnom! Posve me je sakrio pod svoja krila“ (CJ 7.6.1).[40]

Božju osobnu ljubav prema njoj Terezija osjeća tijekom svog života postojano, ali svjesna svoje slabosti, osobito za vrijeme svoje borbe s bolešću, ljubav Božja, koju je osjećala, pokazivala je posve iskristaliziranu formu. Terezija je shvaćala bit forme one kreposti koja daje formu svim drugim krepostima, tj. ljubavi Božje. Kada su joj tijekom njezine posljednje bolesti rekli da ju njeguju s mnogo ljubavi, Terezija izjavljuje:

> Da, vidim to vrlo dobro… To je slika ljubavi koju dragi Bog ima prema meni. Nikada mu nisam drugo davala osim ljubavi, sad mi on vraća ljubav, i tome nije kraj, uskoro će mi vratiti još više! (CJ 22.7.1)[41]

Ta slika ljubavi jest milosrdna ljubav, premda uz ovu postoji također i ona ljubav, koja proizlazi iz zaručničke mistike ove svetice. Terezija u jednoj svojoj pjesmi piše: „Imam Tvoje Srce, Tvoje sveto Lice. Tvoj blagi pogled koji me ranio… Imam poljubac tvojih svetih usta; Ljubim Te i ne želim ništa više Isuse!“ (PN 18).[42]

Jasno je da milosrdna ljubav može biti izuzetno snažno djelatna, kao i da se zaručnička ljubav ili simbolika bračne ljubavi ne percipira toliko djelatnom tj. aktivnom koliko kontemplativnom i stoga pasivnijom, barem u okvirima kršćanske duhovnosti. Ali u tom smislu treba prepoznavati primat kreposti ljubavi nad svakom drugom krepošću koja sudjeluje u ljudskom djelovanju, kao i povezanost kreposti ljubavi sa svim drugim krepostima. Tako se može iščitavati Terezijino učenje:

> To je dakle sve što Isus traži od nas. On ne treba naših djela, nego samo našu ljubav, jer se taj isti Bog koji izjavljuje da mu nije potrebno da nam kaže ako je gladan, ne ustručava prositi malo vode od Samaritanke. Bio je žedan... Ali govoreći: „Daj mi piti“ [Iv 4,7], tražio je Stvoritelj svijeta ljubav svoga bijednoga stvora. Bio je žedan ljubavi... (Ms B 1v)

[38] *Neizreciva nježnost,* 8.
[39] *Neizreciva nježnost,* 8.
[40] *Neizreciva nježnost,* 12.; cf. *Ulazim u život,* 48.
[41] *Neizreciva nježnost,* 14.; cf. *Ulazim u život,* 95.
[42] *Neizreciva nježnost,* 20.

U karmelskoj duhovnosti akcija ide uvijek s kontemplacijom, tako su naučavali Terezija Avilska i Ivan od Križa i kasnija, ali i ranija tradicija Karmelskoga Reda. Marija ide uvijek s Martom, naučavala je sveta Terezija Avilska o ispravnom tumačenju ove evanđeoske perikope (Lk 10,38-42).

Milosrdna ljubav koja je djelatna može se uskladiti s kontemplativnom ljubavlju simboliziranom u slikama zaručničkog motrenja, istinske zaljubljenosti ili bračne ljubavi. Prepoznavanje Božje prisutnosti u drugome upućuje na nauk o bogonastanjenju duše, i o jednom osobitom tumačenju nove Isusove zapovijedi ljubavi: „da ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio“ (Iv 15,12).[43]

Papa Franjo u svojoj apostolskoj pobudnici „C’est la confiance“ jasno naglašava:

> Čin ljubavi – ponavljajući riječi „Isuse, ljubim te“ – koji je Tereziji postao naravan kao i disanje, ključ je njezina razumijevanja Evanđelja. Tom je ljubavlju uronila u sva otajstva Kristova života, učinivši se njegovom suvremenicom, smještajući se u Evanđelje zajedno s Marijom i Josipom, Marijom Magdalenom i apostolima. Zajedno s njima prodrla je do dubine ljubavi Srca Isusova. (CLC 34)

Ali upravo u vrhunskoj jednostavnosti nalazi se najveća ljubav, ona ljubav koja je omogućila svetici jedan tajanstveni mistični život, bez nekih izraženih izvanrednih fenomena, koji se svim vjernicima nudi kao iskustvo ljubavi u svakodnevici (cf. CLC 35).

Terezija je živjela svoj *Mali put* prakticirajući milosrdnu ljubav u najjednostavnijim svakodnevnim stvarima, a uzor takvog života koji može svom svojom jednostavnošću uzdići do slave velikih svetaca bila je Blažena Djevica Marija (cf. CLC 36):

> Majko, milosti puna, znam u Nazaretu ti si živjela u siromaštvu, i da ništa nisi za sebe tražila. Nikakvi zanosi, čudesa ili ekstaze nisu uljepšavali tvoj život, o Kraljice izabranih! Broj malenih na zemlji uistinu je golem. Smiju oni bez drhtanja podići svoje oči prema tebi. Jer se tebi svidjelo, neusporediva Majko, ići običnim putem kako bi ih vodila u Nebo. (PN 54)

Bez ikakva osjećaja potrebe da u svojoj marijanskoj pobožnosti veliča ili naglašava veličinu Majke Božje, što je bilo uobičajeno za ono vrijeme, Terezija se ugledala u Marijin ponizan, jednostavan i siromašan život, njezinu blizinu Isusu u njegovoj nemoći kao dijete i njegovu poniženju u muci i stoga papa Franjo naglašava da je Blažena

[43] Cf. CLC 31; također i Ms C 11v-31r.

Djevica Marija bila prva koja je živjela *Mali put*, a Terezija je to svoje otkriće nastavila djelatno živjeti u svojoj svakodnevnici (cf. CLC 36). Poznata je njezina izjava „Ah! ni za tisuću godina uživanja svjetskih svečanosti ne bih bila dala onih deset minuta što sam ih upotrijebila u ispunjavanju svoje ponizne službe ljubavi..." (Ms C 30r).

U životu svetaca jasno se može prepoznati izlijevanje teologalne kreposti ljubavi, koja je milosno od Boga ulivena u dušu, na ostale kreposti, prvenstveno na krepost ljubavi prema bližnjemu, prema čovjeku općenito. Kod mnogih se svetaca ova ljubav prema bližnjemu reflektira kroz ljubav prema Crkvi, i ta eklezijalna dimenzija kreposti ljubavi izražena je kod karmelskih svetaca, Terezije Avilske i Ivana od Križa, ali i kod drugih svetaca koji su predstavljali potporu ili „stupove" Crkve kao npr. sv. Benedikt, sveti Franjo, sv. Dominik, sv. Ignacije Lojolski itd.

2.2. Ljubav kao zvanje i eshatološka dimenzija teologalne kreposti ljubavi

Mala Terezija je svoje otkriće srca Crkve kao metaforu za njezino mjesto u Crkvi pronašla inspirirana 12. i 13. poglavljem Prve poslanice svetoga Pavla Korinćanima, osobito *Hvalospjevom ljubavi*, te je jasno zaključila svojim možda i najvažnijim tekstom koji objašnjava njezinu radikalnu opciju, njezinu definitivnu sintezu tj. njezin najdublji duhovni identitet (cf. CLC 41). Terezija piše:

> Promatrajući mistično tijelo Crkve nisam prepoznala sebe ni u jednom od udova koje opisuje sv. Pavao, ili bolje, htjela sam prepoznati sebe u svima... Ljubav mi je dala ključ moga zvanja. Shvatila sam, ako Crkva ima tijelo sastavljeno od različitih udova, da joj onda ne nedostaje najpotrebniji i najplemenitiji od svih udova: shvatila sam da Crkva ima Srce i da to Srce gori od ljubavi. Shvatila sam da jedino ljubav oživljuje udove Crkve, te kad bi se ljubav ugasila, ne bi više apostoli navješćivali Evanđelja, mučenici ne bi više htjeli prolijevati svoju krv... Shvatila sam da ljubav obuhvaća sva zvanja, da je ljubav sve, da ona obuhvaća sva vremena i sva mjesta... jednom riječju, da je ona vječna!... Tada sam u zanosu svoje mahnite radosti uzviknula: O Isuse, Ljubavi moja... napokon sam našla svoje zvanje moje zvanje je ljubav! Da, našla sam svoje mjesto u Crkvi, i to si mi mjesto dao ti, o moj Bože!... U srcu Crkve, svoje majke, bit ću ljubav... Tako ću ja biti sve... Tako će se ostvariti moj san! (Ms B 3v)

Iščitavajući ovaj Terezijin tekst iz njezinog autobiografskog *Rukopisa B*, tj. iz pisma njezinoj sestri Mariji od Presvetog Srca, može se steći dojam da esencija ili suština čitavog njezinog bića, svega onoga što Terezija jest nalazi svoj paralelizam i simboliku ne samo u središnjem organu tijela – u srcu, već i u središnjem mjestu Mističnog Tijela Kristova – u srcu Crkve, ali i u središnjoj kreposti svih vrlina koje

ostvaruju čovjekov moralni život – u ljubavi. Tu dakako nije pronađen individualni vrlo osoban poziv jedne specifične osobe određenog profila u Crkvi, već je tu pronađen jedan specifičan put duhovnosti, karakteriziran malenošću djeteta, nadahnut milosrđem Božjim, a ispunjen ljubavlju zaljubljenih – Terezijin *Mali put* svetosti.
Terezija je ušla u Karmel da bi spasila duše, da bi dijelila „milosrdnu Očevu ljubav prema njegovu grješnom sinu i ljubav Dobrog pastira prema izgubljenim, zalutalim i ranjenim ovcama" (CLC 9) i upravo zato što je zajedno sa svojim posvećenjem gledala i na dobro drugih ljudi, na njihovo spasenje, poput nečeg neodvojivog od vlastitog zvanja, zbog toga je uzor evangelizacije i zaštitnica misija. No njezino misionarsko služenje nije htjela vlastitom smrću prekinuti, a to se može potkrijepiti svojevrsnim eshatološkim nizom njezinih izjava koje apostolska pobudnica navodi (cf. CLC 9,43,44):

> Htjela bih činiti na nebu isto što činim i sada na zemlji: ljubiti Isusa i učiniti da bude ljubljen. (LT 220)[44]
>
> „Stvarno računam da neću ostati neaktivna na nebu. Želja mi je i dalje raditi za Crkvu i za duše". (LT 254)[45]
>
> „Moje nebo bit će na zemlji do kraja svijeta. Da, želim provesti svoje nebo čineći dobro na zemlji". (CJ 17.7.17)[46]
>
> „Mislim na sve dobro koje bih htjela (u)činiti nakon svoje smrti". (CJ 13.7)[47]
>
> „Bog mi ne bi dao želju da činim dobro na zemlji nakon moje smrti, da ju nije htio i ostvariti." (CJ 18.7.1)[48]
>
> „Bit će to kao kiša ruža". (CJ 9.6.3)[49]

Krepost ljubavi iz eshatološke perspektive gledanja pokazuje jednu trajnu dimenziju, i upravo zato posjeduje dimenziju vječnosti, te zbog toga i dimenziju rasta. Lako je zaključiti da je veličina svetosti ove svetice rasla utoliko što posjeduje eshatološku dimenziju rasta. Terezija je i danas zauzeta pomaganjem dušama, djelatna u ljubavi i na nebu radeći na slavu Crkve, za duše, čineći da Krist bude ljubljen, makar i njezinim

---

[44] Pismo o. Bellièreu od 24. veljače 1897.; cf. TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Mala Terezija – velika misionarka. Pisma Male Terezije duhovnoj braći u misijama*, Karmelska izdanja, Zagreb ^{2}2022, 33.
[45] Pismo o. Roullandu od 14. srpnja 1897.; cf. *Mala Terezija – velika misionarka*, 109.
[46] *Ulazim u život*, 91.
[47] *Ulazim u život*, 83.
[48] *Ulazim u život*, 91.
[49] *Ulazim u život*, 49.

zagovorom i njezinim naukom – bacajući kišu ruža, kako je i sama nagovijestila – i upravo je u tome njezina veličina, njezina današnja relevantnost, njezina sposobnost da ljude i danas nadahnjuje autentičnom kršćanskom duhovnošću i da obogaćuje Crkvu svojim naukom.

3. Prožimanje kršćanskog života teologalnim krepostima

Sav moralni život čovjeka prožet je općenito djelovanjem različitih kreposti. Najčešće je tu prisutna borba između kreposti i njihovih suprotnosti tj. mana. Kreposti koje su od osobitog značaja za čovjekov odnos prema stvorenoj stvarnosti jesu četiri kardinalne kreposti kojima pripada čitav niz „manjih" kreposti unutar moralno-teoloških podjela i pod vidom analitičkih pristupa fenomenu. Terezija piše o svojim „malim krepostima" u svojoj autobiografiji:

> Osobito sam se trudila da se vježbam u malim krepostima, jer mi nije bilo lako činiti velike. Tako sam, na primjer, rado slagala ogrtače što bi ih sestre zaboravile, i činila im male usluge koje sam mogla. Ljubav prema trpljenju bila mi je također dana, a narasla je toliko veća da mi nije bilo dopušteno ništa da je zadovoljim... (Ms A 74v)

Budući da je „krepost postojana i čvrsta spremnost činiti dobro" (KKC 1803), onda vrijedi i da je svaka krepost prožeta ljubavlju kao teologalnom krepošću usavršena, jer je ljubav temelj drugih kreposti, ona ih oživljava, nadahnjuje i raspoređuje (cf. KKC 1827).

3.1. Kardinalne kreposti u Terezijinu životu i nauku

Sve moralne kreposti odnose se na detalje praktičnog života čovjeka, uređujući ga i usmjeravajući, a Katekizam katoličke crkve zove ih ljudskim krepostima, no premda ih ima mnogo svode se na četiri kardinalne kreposti. Stožerna (kardinalna) krepost razboritosti „upućuje praktični razum da u svim prilikama razlikuje naše istinsko dobro i da izabere prikladna sredstva da ga izvrši" (KKC 1806). Terezija jasno primjećuje slabost ljudske razboritosti i pronalazi lijek tom problemu u ljubavi i pouzdanju:

> Zaista je istina da „ljubav nikada ne uzima za izgovor nemogućnosti, jer sve smatra mogućim i sve dopuštenim" [*Nasljeduj Krista* III,5,4]. Ljudska razboritost naprotiv dršće na svakom koraku i ne usuđuje se, tako reći, zakoračiti; zato se dragi Bog, koji me je htio iskušati, poslužio njome kao poučnim sredstvom, i ja sam na dan svojih zaruka zaista bila siroče, nemajući više oca na zemlji, ali sam mogla s pouzdanjem gledati u nebo i reći potpuno istinito: „Oče naš koji jesi na nebesima." (Ms A 75v)

Pravednost kao stožerna krepost „sastoji se u postojanoj i čvrstoj volji dati drugima ono što im pripada, a pravednost prema Bogu zove se 'krepost bogoštovlja'“ (KKC 1807). Terezija prožeta ljubavlju prema Bogu na osobiti način živi pravednost u vidu bogoštovlja, što se osobito primjećuje u njezinom prikazanju milosrdnoj ljubavi:

> O Bože moj! - zavapih u dnu srca - zar će samo tvoja pravednost primati duše koje se prinose kao žrtve?... Zar ih ne treba i Tvoja milosrdna ljubav? […] Ako se Tvoja pravednost rado rasterećuje, pravednost koja se proteže samo po zemlji, koliko više Tvoja milosrdna ljubav želi da zagrli duše, jer se Tvoje milosrđe diže do nebesa... O moj Isuse! Daj da to budem ja, ta sretna žrtva! Spali svoju žrtvu paljenicu vatrom svoje božanske ljubavi! (Ms A 84r)

Kardinalna krepost jakosti „u poteškoćama osigurava čvrstoću i postojanost u traganju za dobrom […] Ona daje hrabrost da se čovjek odrekne i žrtvuje vlastiti život, da bi obranio pravednu stvar.“ (KKC 1808). Kod Terezije nalazimo svjedočanstvo primanja ove kreposti tijekom primanja sakramenta svete potvrde:

> Ah, kako je moja duša bila radosna! Poput apostola očekivala sam sva sretna pohod Duha Svetoga... Uživala sam pri pomisli da ću naskoro biti potpuna kršćanka, a osobito što ću zauvijek nositi na čelu tajanstveni križ što ga biskup označuje stavljajući sakramenat… Napokon je došao sretni trenutak. Nisam osjetila silnog vjetra u času silaska Duha Svetoga, nego prije onaj blagi lahor kojega je šum čuo prorok Ilija na brdu Horebu... Toga dana primila sam jakost da trpim, jer naskoro iza toga imalo je da započne mučeništvo moje duše. (Ms A 36v)

S obzirom na krepost umjerenosti „koja obuzdava privlačnost naslada i osposobljuje za ravnotežu u upotrebi stvorenih stvari […] osigurava gospodstvo volje nad nagonima i drži želje u granicama čestitosti“ (KKC 1809), Terezija ima jednu posebnost kada naglašava da se u jednoj stvari ne može nikako pretjerati neumjerenošću, a to je ljubav prema Bogu:

> Čini mi se, kad bi svi stvorovi imali iste milosti kao ja, da se nitko ne bi bojao dragoga Boga, nego bi ga svi ljubili preko svake mjere, i da iz ljubavi, a ne od straha, nikada nijedna duša ne bi pristala da ga ražalosti... (Ms A 83v)

Mnoge moralne kreposti pronalaze svoje ostvarenje u životu ove svetice, ali već i samo nabrajanje kreposti prema njihovoj moralno-

teološkoj podjeli[50] dovodi nas do temeljne misli pape Franje o središnjem smislu svega Terezijinog duhovnog nauka. Papa Franjo naglašava da je središte cjelokupnog kršćanskog morala ljubav kao naš odgovor na bezuvjetnu ljubav Presvetog Trojstva (cf. CLC 48), i upravo u tome vidi ulogu Terezijinog duhovnog nauka: „u trenutku velike kompleksnosti, složenosti, ona nam može pomoći da ponovno otkrijemo značenje jednostavnosti, apsolutni primat ljubavi, povjerenja i predanja“ (CLC 52).

3.2. Zaključno o krepostima kao putu do svetosti – usporedbe i utjecaji

Papa Benedikt XVI. jasno naglašava važnost kristološke dimenzije svetosti:

> Svetost, punina kršćanskog života ne sastoji se u tome da se čine izvanredne stvari, već u tome da se sjedinimo s Kristom, da živimo njegova otajstva, da usvojimo njegove stavove, njegove misli, njegovo vladanje. Mjera je svetosti uzrast koji je Krist postigao u nama, koliko smo, snagom Duha Svetoga, oblikovali čitav svoj život sukladno njegovom. To znači biti suobličeni Kristu, kao što kaže sveti Pavao: „Jer koje predvidje, te i predodredi da budu suobličeni slici Sina njegova“ (Rim 8,29).[51]

Usvojiti stavove i misli Kristove te njegovo vladanje i oblikovati čitav vlastiti život sukladno Kristovom ukazuje na izravnu neophodnost rada na kreposnom životu, što samo potvrđuje činjenicu da su kreposti

---

[50] Pod kardinalnu krepost razboritosti moralna teologija ubraja: kreposti poučljivosti, pronicljivosti, razumnosti, predviđanja, uviđavnosti ili smotrenosti, predostrožnosti, osvrt na prošlost, poznavanje sadašnjosti, predviđanje budućnosti, dobar savjet, dobar praktični smisao, pronicava prosudba. Pod kardinalnu krepost pravednosti moralna teologija ubraja: kreposti opće ili zakonske pravednosti, razdiobne pravednosti, uzajamne pravednosti, bogoštovlje, poslušnost, zahvalnost, pravedna kazna, istinitost, ljubaznost, *epikeia* ili osjećaj pravičnosti. Pod kardinalnu krepost jakosti moralna teologija ubraja: kreposti velikodušnosti, darežljivosti, strpljivosti, postojanosti, a pod kardinalnu krepost umjerenosti moralna teologija ubraja: kreposti stidljivosti, čestitosti, apstinencije, trijeznosti, čistoće, blagosti, milostivosti, poniznosti. Cf. A. ŽIVKOVIĆ, *Katoličko moralno bogoslovlje. Posebni dio: 1. Kršćanske kreposti*, II., Zagreb, 1942., 174-180, 274-288, 289-301, 307-335. Utjecajni njemački moralni teolog Bernard Häring koristi drugačiji pristup opisivanja kreposti i njihove biti u svoja tri sveska iz moralne teologije. Kreposti su obrađene po različitim temama iz moralne teologije, ali na jedan manje skolastički stil pisanja. Cf. B. HÄRING, *Frei in Christus. Moraltheologie für die Praxis des christlichen Lebens* (I-III), Herder, Freiburg – Basel – Wien, 1980.

[51] BENEDIKT XVI, „Biti svet znači biti suobličen Kristu“, audijencija srijedom, 13. travnja 2011. Dostupno na: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2011/documents/hf_ben-xvi_aud_20110413.html (21.01.2025).

preduvjet rasta i sazrijevanja u kršćanskoj svetosti. Sveti Alfonz Maria de Liguori definira svetost povezujući kristološku i moralnu dimenziju: „Sva se svetost i savršenstvo duše nalazi u ljubavi prema Isusu Kristu, našemu Bogu, našem najvećem dobru i otkupitelju. Na ljubavi je da ujedini i podržava sve kreposti koje čovjeka čine savršenim.“[52]

Na tom tragu misli ostvarila je Terezija svetost života i postala vrlo utjecajna unutar kršćanske duhovnosti. Svojim je spisima nadahnjivala kasnije svece, pa stoga danas postoji dostupna literatura u kojoj se tumači svetičin utjecaj i uspoređuje duhovni nauk svete Male Terezije sa drugim kanoniziranim svecima. Primjerice Hans Urs von Balthasar u svojoj knjizi *Sestre u duhu. Terezija iz Lisieuxa i Elizabeta iz Dijona*[53] opisuje usporedbu nauka i liniju utjecaja koji je Mala Terezija imala na svetu Elizabetu iz Dijona. U svojoj knjizi *Moja mala naučiteljica. Mala Terezija koju tek treba otkriti*[54] Henoc Tailleau prati liniju utjecaja i uspoređuje nauk Male Terezije, svete Faustine Kowalske i svete Majke Terezije iz Kalkute.

Jasno je da i kod četiri crkvenih naučiteljica postoji mogućnost usporedbe nauka o krepostima i načina kako je svaka pojedina živjela krepostan život. Važno je ipak uočiti različiti povijesni kontekst kao i različitost karizme koju je pojedina svetica živjela u Crkvi. U tom kontekstu primjećuju se mnogi dogmatski, moralno-teološki i razni drugi sadržaji u spisima svete Hildegarde iz Bingena (1098-1179), koja (od ukupno 38 crkvenih naučitelja) sa sv. Izidorom Seviljskim i sv. Albertom Velikim pripada grupi od svega tri univerzalno učenih (tzv. *Universalgelerhte*) naučitelja Crkve poznatih po „sveobuhvatnom nauku“, koji uključuje i teme iz medicine, kozmologije, muzike, politike, onodobnih prirodnih znanosti itd. Poznato je naime da je sam papa Eugen III. dao izričito crkveno odobrenje Hildegardi na sinodi u Trieru pred crkvenim velikodostojnicima, kardinalima i (nad)biskupima da nastavi sa svojim zapisivanjem vizija i spisa.[55]

---

[52] SVETI ALFONZO MARIJA DE' LIGUORI, *Rasprava o ljubavi prema Isusu Kristu*, latinsko izdanje, Rim 1909., 9-14, ovdje navedeno prema: *Časoslov Rimskog obreda IV*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1997., 945.

[53] Cf. H. U. VON BALTHASAR, *Sestre u duhu. Terezija iz Lisieuxa i Elizabeta iz Dijona*, Karmelska izdanja, Zagreb 2009.

[54] Cf. H. TAILLEAU, *Moja mala naučiteljica. Mala Terezija koju tek treba otkriti*, Glas Koncila, Zagreb 2023.

[55] Na Sinodi u Trieru 1147. godine papa Eugen III. upoznat je s vizionarskom nadarenošću Hildegarde potiče i ohrabruje sveticu da zapisuje sve što u Duhu Svetome spozna te joj izričito daje odobrenje objavljivanja dajući joj poticaj za daljnji spisateljski rad u koji se

Iznimna zauzetost za onodobnu Crkvu, papinstvo i eklezijalnost nauka svete Katarine Sijenske (1347-1380) daje i danas svoj obol priznanju snage i važnosti ženske karizme u Crkvi, a bogati duhovni i moralno-teološki sadržaji iz njezinih stotina pisama kao i iz teoloških rasprava, npr. *Dijalog božanske providnosti*, daju uvid u način življenja i shvaćanja kreposti iz kršćanske perspektive u doba visokog srednjeg vijeka.[56] Sveta Terezija Avilska (1515-1582) poznata je kao veliki autoritet na području mistične teologije, a među suvremenim teolozima zamjetljivo je i priznanje njezinog velikog doprinosa razumijevanju teološke antropologije, osobito nauka o čovjekovoj duši i nutarnjega duhovnog života. Njezini najznačajniji spisi (*Moj život*, *Put savršenosti* i *Zamak duše*), njezina obimna korespondencija i opis njezinih osnutaka čak 17 samostana (*Osnuci*) reformiranog Karmela daju uvid u prve korake crkvenog priznanja ženskog teološkog genija i autoriteta.[57]

Različitost pristupa temi kreposti kod svake od ovih svetica potiče na misao da je Crkvi potrebna različitost karizmi. Teološko-analitički pristup krepostima svetog Tome Akvinskog u njegovoj *Summa theologiae* može se uspoređivati sa sadržajnim bogatstvom Hildegardine mistične moralne teologije iz njezine „Knjige životnih zasluga“ ili iz „*Sciviasa*“, kao što se i kod Terezije Avilske stavljanje naglaska na bitne kreposti poniznosti, bratske/sestrinske ljubavi i nenavezanosti uz odlučnu volju i potpunu otvorenost Bogu može

---

ubrajaju: literarni prvijenac *Scivias* (od lat. *sci vias Domini* – spoznaj putove Gospodnje), *Liber vitae meritorum, Liber divinorum operum,* prirodoslovni i medicinski spisi, kraći teološki spisi, obimna korespondencija od oko 380 pisama i njezina teološka lirika. Najznačajnije Hildegardino moralno-teološko djelo je „Knjiga životnih zasluga“ (*Liber vitae meritorum*) koju je započela pisati 1158. i posvetila se tom djelu pet godina. Ovo djelo stavlja antropološko-moralni naglasak na povijesno-spasenjske koncepte i sadržaje iz knjige *Scivias*. Od početka do kraja ovog djela izmjenjuje se sveukupno 35 dijaloga između međusobno paralelnih i ujedno teološki suprotstavljenih vrlina (kreposti) i mana (izopačenosti), kao npr. *amor saeculi* (svjetovna ljubav, ljubav prema svijetu) - *amor caelestis* (nebeska ljubav, ljubav za nebeskim); *petulantia* (obijest, razuzdanost) - *disciplina* (disciplina, stega); *fallacitas* (laž) - *veritas* (istina); *contentio* (svadljivost) - *pax* (mir); *superbia* (oholost) - *humilitas* (poniznost); *invidia* (zavist, jal) - *charitas* (ljubav, milosrđe); *discordia* (razdor, nesloga) - *concordia* (sloga); *tristitia saeculi* (svjetska bol, pesimizam) - *coeleste gaudium* (nebeska radost) itd. Cf. H. VON BINGEN, *Wisse die Wege. Liber Scivias. Eine Schau von Gott und Mensch in Schöpfung und Zeit,* Abtei St. Hildegard, Rüdesheim – Eibingen ^{3}2013; *Das Leben der Heiligen Hildegard von Bingen. Vita sanctae Hildegardis,* Abtei St. Hildegard Rüdesheim – Eibingen 2013; *Das Buch der Lebensverdienste. Liber vitae meritorum,* Abtei St. Hildegard, Rüdesheim – Eibingen 2014.

[56] Cf. SV. KATARINA SIJENSKA, *Dijalog božanske providnosti*, Symposion, Split ^{2}2006.

[57] Cf. TEREZIJA AVILSKA, *Sabrana djela,* vol. I., Karmelska izdanja, Zagreb 2015.

uspoređivati sa stavljanjem naglaska na krepost ljubavi kod Male Terezije kao ključnog elementa njezine duhovnosti malog puta.

Zaključak

Posebnost nauka o krepostima kod Male Terezije je – uz naglasak na milosrdnu Božju ljubav – također i malenost, jednostavnost i krotkost, ne samo u okvirima življenja kreposti, nego prisutno i u spisima. Možda je upravo zbog tih osobina njezin nauk toliko prodoran, budući da je percipiran kao krotak, nevin, neagresivan, ne težak, jednostavan, pitak, kao onaj nauk koji dohvaća srca, ne predbacuje, već se zadržava na bitnom – na Božjoj ljubavi i pokazuje kako se Božja ljubav pretače u život svakodnevnice, obogaćujući svaku krepost iskustvom Boga prisutnog u našim životima. Mala Terezija zbog toga ima veliki utjecaj na suvremenu kršćansku duhovnost, a kreposti imaju u tome odlučujuću ulogu.

THE IMPORTANCE OF THE VIRTUES IN THE SPIRITUALITY OF ST. THERESE OF LISIEUX

Vedran Pavlić

Summary

This article provides a brief overview of the virtues that characterized the life of Therese of Lisieux, as well as her teachings that thematically touch on the virtues. The theological virtues are of particular importance to the Carmelite spirituality of the saint, and this article emphasizes the virtues of faith and hope in the context of trust in the merciful love of God. Her faith wasn't merely intellectual assent but a deep, personal relationship with God, demonstrated in her simple acts of devotion and persistent prayer. Her faith is presented not as an absence of doubt, but a trust in God's plan even when that plan is unclear. The text even analyzes her experience of a "dark night of the soul" – a common mystical experience where the feeling of God's presence is absent – and emphasizes her unwavering trust in God's love even during this difficult period. Therese's hope is portrayed not as naive optimism but as steadfast trust in God's ultimate plan for her and humanity, even in the face of suffering and personal limitations.

The theological virtue of charity, which is presented as the centerpiece of Therese's spiritual life, is expressed in the saint's piety as well as in the active-contemplative dimension of her Carmelite life. The article presents love as a vocation in the Church with a strong eschatological dimension in the life of the saint. Using numerous quotations on the virtues from the writings of the saints and with the help of Pope Francis' interpretation in the apostolic exhortation „C'est la confiance“, the article highlights central accents in the spirituality of Therese of Lisieux.

Therese's life is analyzed through the lens of the four cardinal virtues. Her prudence is less about shrewd calculation and more about a reliance on God's guidance. She sought divine wisdom above human intellect. Her justice extended beyond simple adherence to rules: her dedication to prayer and sacrifice for the salvation of souls demonstrate her pursuit of a higher, more holistic justice. Her fortitude is illustrated by her perseverance in her spiritual life, her courageous acceptance of suffering, and her unwavering commitment to her religious vows. Therese's temperance isn't asceticism but rather a balanced approach to earthly goods. She lived a simple life, but not one devoid of joy or comfort.

The article emphasizes the understanding of the Christian life as permeated by theological virtues and points out the connection between the cardinal virtues and the theological virtues in the life of the saint. Finally, the importance of virtue as an authentic path to holiness is emphasized, with the theological virtues, especially charity, taking precedence. In this context, the life and teachings of Therese of Lisieux can be compared with other earlier saints, but also to trace her influence on the lives and teachings of contemporary saints. In this way, Therese shows a great influence on contemporary spirituality.

„LIEBE DEINE OHNMACHT“
Die Aszese des Vertrauens im Kleinen Weg der hl. Thérèse von Lisieux

Peter M. Pendl

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta
27-584

Zusamenfassung

Die aszetische Praxis hat innerhalb der katholischen Kirche im Verlauf des 20. Jahrhunderts einen erheblichen Wandel durchlaufen. Das, was man die „traditionelle aszetische Tradition“ nennen kann, ist weitgehend hinter andere Formen der Aszese zurückgetreten. Eine besondere Rolle spielt in dieser Entwicklung die Spiritualität der hl. Thérèse von Lisieux bzw. diejenige ihres „Kleinen Weges“. Der Artikel führt eine vergleichende Analyse der klassischen Aszese in der Tradition Johannes Cassians und jener „Aszese des Vertrauens“ durch, die den Kleinen Weg der hl. Thérèse charakterisiert. Hierbei zeigt sich, dass der Kleine Weg keinesfalls als ein geistlicher Weg geringeren Anspruchs missverstanden werden darf. Vielmehr verlagert sich auf diesem Weg die Aufmerksamkeit vom Training der geistlichen Kräfte des Menschen hin zur rechten Disponierung für den Empfang und das Wirken der Gnade. Wesentliche Elemente, die die hier einzunehmende Haltung prägen, sind: Demut, Vertrauen, Hingabe und Einfachheit. Insgesamt kann der Kleine Weg der Hl. Thérèse von Lisieux als Antwort auf die veränderten spirituellen Fähigkeiten und Bedürfnisse des modernen Menschen verstanden werden, für dessen geistliches Wachstum er häufig als hilfreicher erscheint als die traditionellen Formen christlichen Aszese.

Schlüsselwörter: Askese, Vertrauen, Thérèse von Lisieux, Cassian, Kleiner Weg.

Einleitung

> Wenn ich mich mit den Heiligen verglich, habe ich immer festgestellt, dass zwischen ihnen und mir derselbe Unterschied existiert wie zwischen einem Berg, dessen Gipfel sich im Himmel verliert, und einem kaum erkennbaren Sandkorn, das von den Füßen der Vorübergehenden zertreten wird; anstatt mich dadurch entmutigen zu lassen, habe ich mir gesagt: Der liebe Gott kann keine unerfüllbaren Sehnsüchte eingeben, also kann ich trotz meiner Kleinheit die Heiligkeit anstreben; größer zu werden ist mir unmöglich, ich muss mich mit all meinen Unvollkommenheiten ertragen wie ich bin; aber ich will das Mittel suchen, um in den Himmel zu kommen – durch einen kleinen, recht geraden und kurzen Weg, einen kleinen, ganz neuen Weg. (Ms C 2v)

Dieser Satz der heiligen Thérèse von Lisieux steht im Zentrum dieser Untersuchung. Er ist von zwei Momenten bestimmt: erstens dem Verlangen nach Vollkommenheit und zweitens vom Anspruch, einen neuen Weg gefunden zu haben, um dieses ersehnte Ziel zu erreichen. Thérèse wurde für diesen „Kleinen Weg“ im Jahr 1997 zur Kirchenlehrerin erhoben, was bedeutet, dass ihre Lehre von großer und bleibender Bedeutung für die gesamte Kirche ist.

Aber worin besteht diese Bedeutung konkret? Eine mögliche Antwort auf diese Frage hängt meines Erachtens mit einer Wende in der Anthropologie und Gesellschaft zusammen, die sich im 20. Jahrhundert mit großer Geschwindigkeit vollzogen, aber freilich schon zur Zeit Thérèses ihre Schatten vorausgeworfen hat. Diese Wende zog auch einen weitgehenden Zusammenbruch der klassischen aszetischen Tradition der Kirche auf allen Ebenen (Laien, Priester, Ordensgemeinschaften) nach sich.[1]

In diesem Zusammenhang stellt sich nun die Frage, ob es sich hier tatsächlich schlicht um einen Zusammenbruch handelt, bei dem es bis heute geblieben ist, oder ob an die Stelle der klassischen aszetischen Tradition nicht doch eine andere Aszese getreten ist, die jene alte gewissermaßen „ersetzt“ hat. Diese Frage stellt den Ausgangspunkt dieser Arbeit dar. In einem Satz formuliert lautet sie: Ist der Kleine Weg der hl. Thérèse von Lisieux Ausdruck eines Wandels in der asketischen Tradition der Kirche hin zu einer „Vertrauensaszese“?

Der etwas ungewöhnliche Begriff „Vertrauensaszese“ meint in diesem Zusammenhang eine Art von Aszese, die nicht weniger anspruchsvoll, aber in ihrer Art doch angemessener für den Christen von heute ist als die traditionellen Wege. Es geht um eine Aszese, die gewissermaßen „Gott beim Herzen packt“ und die es versteht, auf dem Weg zur Vollkommenheit mehr auf seine Barmherzigkeit zu setzen als auf die eigene Leistung. Eine Aszese, die nicht um die Mittel kreist, um zu Gott zu gelangen, sondern die auf Gott selbst ausgerichtet ist.

---

[1] In Bezug auf das Verschwinden des Fastengebotes hat sich diese Entwicklung bereits Mitte des 19. Jahrhunderts angebahnt und sukzessive fortgesetzt bis hin zur heute geltenden Vorschrift von nur noch zwei Fasttagen im Jahr (Aschermittwoch und Karfreitag). Cf. dazu den Aufsatz von: S. H. DE FRANCESCHI, „Jeûne et abstinence dans le catholicisme contemporain“, in: *Revue d’histoire de l’Église de France*, 105 (2019), 85-111.

Der erste Schritt, um die gestellte Frage zu beantworten, wird sein, den von mir verwendeten Begriff der „traditionellen Aszese“ zu klären bzw. die Eigenart dieser Aszese klarzumachen. Der zweite Abschnitt des Artikels wird dann den Kleinen Weg selbst zum Thema haben. Ich werde versuchen, diesen insbesondere im Hinblick auf die besondere Aszese, die auf ihm geübt werden muss, darzustellen. Durch die Gegenüberstellung dieser beiden Zugänge soll ein tieferes Verständnis möglich werden, was den Kleinen Weg ausmacht bzw. dessen Neuheit darstellt. Zugleich sollen dadurch auch gewisse Missverständnisse in Bezug auf die Spiritualität der hl. Thérèse ausgeräumt werden, die zuweilen einer gewissen Banalisierung derselben Vorschub geleistet haben.[2]

1. Der Weg der traditionellen Aszese

Im folgenden Abschnitt werde ich zunächst die Anfänge der christlichen Aszese skizzieren und sodann diese „traditionelle Aszese“ anhand des Beispiels von Johannes Cassian erläutern. In Bezug auf die Ausgangsfrage geht es hier also darum, die Voraussetzungen für eine Rede von einem „ganz neuen kleinen Weg“ zu klären, d.h. zu zeigen, inwieweit es einen traditionellen aszetischen Weg in der Geschichte der Kirche tatsächlich gegeben hat (bzw. gibt), von dem sich der Kleine Weg von Thérèse qualitativ unterscheidet. Ganz zu Beginn versuche ich jedoch die zentralen Begriffe zu klären.

---

[2] Zur Zitierweise: die Werke von Thérèse von Lisieux und Johannes Cassian im Folgenden gemäß den allgemein anerkannten Kapiteleinteilungen, mit deren Hilfe man die entsprechende Stelle in den verschiedenen Werkausgaben leicht finden kann. Die Texte aus den Manuskripten zitiere ich nach der Übersetzung von Otto Iserland und Cornelia Capol, die Zitate aus den Prozessakten und den Briefen sind Eigenübersetzungen. Cf. THERESE VOM KINDE JESUS, *Selbstbiographische Schriften*, Johannes Verlag, Einsiedeln 1958; THÉRÈSE DE L’ENFANT-JÉSUS ET DE LA SAINTE-FACE, *Œuvres complètes. Textes et Dernières Paroles*, Cerf – DDB, Paris 1992. (LT); *Procès de béatification et canonisation de sainte Thérèse de l’Enfant-Jésus et de la Sainte-Face*, vol. 1: *Procès informatif ordinaire*, Teresianum, Rome 1973 (PO); *Procès de béatification et canonisation de sainte Thérèse de l’Enfant-Jésus et de la Sainte-Face*, vol. 2: *Procès apostolique*, Teresianum, Rome 1976 (PA); JOHANNES CASSIAN, *Unterredungen mit den Vätern*, vol. 1-3, Vier-Türme-Verlag, Münsterschwarzach 2011-2015 (*Collationes Patrum*); JOHANNES CASSIAN, *Sämtliche Schriften*, vol. 1: *Von der Einrichtung der Köster*, Verlag der Kösel’schen Buchhandlung, Kempten 1879. (*De institutis coenobiorum*).

1. 1. Erläuterung der Begriff

1. 1. 1. „Spiritualität“ und „Aszese“

Wenn im Folgenden von einer „traditionellen Aszese“ gesprochen wird, stellt sich natürlich die Frage, ob es so etwas überhaupt gibt – d.h. eine bestimmte aszetische Form, die über Jahrhunderte und bis in unsere Tage hinein dieselbe geblieben wäre. Ich meine, dass es, um diese Frage beantworten zu können, notwendig ist, zwischen „Spiritualität“ und „Aszese“ zu unterscheiden. Die beiden Begriffe sind natürlich eng miteinander verbunden, aber doch nicht deckungsgleich. Ich möchte die Begriffe folgendermaßen definieren: Der Begriff der „christlichen Spiritualität“ beschreibt die Theorie und Praxis der Nachfolge Christi. Dementsprechend beschreibt eine bestimmte Spiritualität (also z. B. die „benediktinische“, „franziskanische“ oder „karmelitische Spiritualität“) Theorie und Praxis einer spezifischen Interpretation der Nachfolge Christi. Jede spezifische Spiritualität dreht sich um das eine Geheimnis der Nachfolge Christi, sieht aber von einem spezifischen Blickwinkel auf dieses und erschließt es den Gläubigen auf je eigene Weise.

Der Begriff der „Aszese“, der schon vom griechischen Wortsinn her nichts anderes meint als „üben“ (ἀσκεῖν), beschränkt sich demgegenüber auf den Bereich der Praxis, d.h. auf die konkreten Übungen, derer sich der Gläubige zu unterziehen hat, um Christus gleichförmig zu werden. Von da her kann man sagen, dass – nachdem der umfassendere Begriff der Spiritualität jenen der Aszese heute weitgehend ersetzt hat – der Begriff der „Aszese“ den praktischen Teil einer Spiritualität beschreibt. Diese Unterscheidung ist von Bedeutung, da dadurch klar wird, dass sich verschiedene Spiritualitäten ähnliche aszetische Formen teilen können, wodurch die Rede von einer „traditionellen Aszese“ angesichts der offenkundigen Vielfalt verschiedener Spiritualitäten erst möglich und sinnvoll wird. Des Weiteren ist diese Unterscheidung hier von Bedeutung, da ich in diesem Artikel nicht die Spiritualität der hl. Thérèse insgesamt darstellen möchte, sondern mich auf den Bereich der Aszese ihres Kleinen Weges beschränken möchte.

1. 1. 2. Was ist mit „traditioneller Aszese“ gemeint?

Klassische Formen der „traditionellen Aszese“ sind Fasten, Nachtwachen, verschiedene Mortifikationen der Sinne, bestimmte betrachtende Gebetspraktiken, etc. Es sind dies bewährte Mittel, die innerhalb der Kirche über Jahrhunderte in den verschiedenen

spirituellen Traditionen und Ständen – d.h. sowohl von Priestern bzw. Ordensleuten als auch von Laien – praktiziert wurden und die zum allgemein akzeptierten Ideal von Heiligkeit gehörten. Diese Praktiken blieben trotz mancher Kritik – etwa von protestantischer Seite – innerhalb der katholischen Kirche bis ins zwanzigste Jahrhundert im Ganzen dominant und sind erst in den letzten Jahrzehnten massiv infrage gestellt und weitgehend aufgegeben worden.[3] Im Folgenden versuche ich nun die Grundelemente dieser traditionellen Aszese zu skizzieren, um so besser verstehen zu können, was die hl. Thérèse meint, wenn sie von einem „ganz neuen kleinen Weg" spricht. Dabei stütze ich mich v.a. auf das Beispiel Johannes Cassians.

1. 2. Das Beispiel Johannes Cassians

Man kann sich die Frage stellen, warum hier gerade Johannes Cassian als exemplarischer Vertreter der traditionellen Aszese gewählt wird. Es gibt dafür zwei wesentliche Gründe. Zum einen zeichnet sich Cassian durch eine reife Lehre aus. Mit ihm erreicht die Entwicklung der monastischen Aszese zwar kein Ende, aber doch eine Reife, die später nicht mehr wesentlich übertroffen wird. Seine Schriften „bilden ohne Zweifel die beste Synthese der Frömmigkeit des alten Mönchtums"[4] und können dementsprechend als repräsentativ gelten. Dies drückt sich auch in seiner Ausgewogenheit aus. Natürlich kann man anderswo – etwa bei einem Johannes Klimakos – eine radikalere aszetische Lehre finden, aber gerade die Tatsache, dass das Ziel der Lehre Cassians in der „Vollkommenheit der Liebe, nicht in der Perfektion der Askese"[5] besteht, weist darauf hin, dass hier bereits gewisse Übertreibungen überwunden und eine gute Mitte gefunden worden ist.

Die zweite Begründung, weshalb ich ihn hier als exemplarischen Repräsentanten der „traditionellen Askese" heranziehe, ist seine unübertroffene Wirkungsgeschichte:

> Als der gelesenste unter den alten geistlichen Schriftstellern, nährte er mit seiner Lehre unzählige Mönchsgenerationen. Überall kann man seinem Einfluss auf die ganze Überlieferung begegnen, selbst noch bei den Autoren der ‚Devotio moderna'.[6]

---

[3] J. DE GUIBERT, „Ascèse: l'époque moderne", in: *Dictionnaire de Spiritualité,* vol. 1, Beauchesne, Paris 1937, 981.

[4] K. RAHNER – M. VILLER, *Aszese und Mystik in der Väterzeit. Ein Abriss der frühchristlichen Spiritualität*, Herder, Freiburg im Breisgau 1990, 186.

[5] R. NÜRNBERG, „Johannes Cassianus", in: *Lexikon für Theologie und Kirche,* vol. 5, Herder, Freiburg im Breisgau 1996, 889.

[6] RAHNER – VILLER, *Aszese und Mystik in der Väterzeit*, 186.

Besonders zu erwähnen ist hier die Prägung der Benediktsregel durch Cassian, bzw. die Tatsache, dass dessen Schriften in den Benediktinerklöstern praktisch Pflichtlektüre waren. Aber auch später hörte die Wirksamkeit seiner Lehre tatsächlich nicht mit der „Devotio moderna“ auf. Sie findet sich ebenfalls bei fast allen spirituellen Meistern der Neuzeit: Ignatius von Loyola, Teresa von Avila, Johannes von Avila, Johannes vom Kreuz, Franz von Sales – sie alle lassen implizit oder explizit den Einfluss seiner aszetischen Doktrin erkennen. Und so kann Michel Olphe-Galliard in seinem grundlegenden Artikel über die Wirkungsgeschichte Cassians im *Dictionnaire de Spiritualité* sagen: „Wir können Cassians Platz in den unmittelbaren Ursprüngen der modernen Spiritualität ansetzen.“[7]

Auf eine Darstellung von Leben und Werk des Johannes Cassian verzichte ich an dieser Stelle. Das alles kann leicht nachgelesen werden. Ich nenne nur die gröbsten Daten: Geboren um 360 (wahrscheinlich im heutigen Rumänien), zog er früh mit einem Freund nach Palästina und Ägypten, um das dortige Mönchtum kennenzulernen. Nach jahrelangem Aufenthalt bei den dortigen Mönchen ging er nach Konstantinopel zu Johannes Chrysostomos, dann nach Rom. Schließlich ließ er sich um 415 in Marseille nieder, wo er zwei Klöster gründete und seine Hauptwerke verfasste: *De institutis coenobiorum* und *Collationes patrum in scetica eremo*. Das Ziel beider Werke besteht darin, das gallische Mönchtum nach dem Vorbild der Väter Ägyptens – die seiner Ansicht nach unmittelbar in apostolischer Tradition stehen – zu formen, weshalb er mit Recht als der große Vermittler der monastischen Tradition des Ostens in den Westen betrachtet werden kann.[8]

1. 2. 1. Ziel

Das Ziel des geistlichen Lebens besteht für Johannes Cassian zunächst schlicht in der Vollkommenheit, womit er – wie oben bereits erwähnt – jedoch nicht die Perfektion der Aszese, sondern die Vollkommenheit in der Liebe meint, die letztlich zur Kontemplation, zur

---

[7] M. OLPHE-GALLIARD, „Jean Cassien“, in: *Dictionnaire de Spiritualité,* vol. 2/I, 1953, 272-273.

[8] Cf. K. S. FRANK, „Johannes Cassian. Vater der Kirche und Vermittler der Väter“, in: J. ARNOLD, R. BERNDT, R. STAMMBERGER (ed.), *Väter der Kirche, Ekklesiales Denken von den Anfängen bis in die Neuzeit,* Schöningh, Paderborn – München – Wien – Zürich 2004, 484.

Schau Gottes, führt. Der Weg zu diesem Ziel führt über die „Reinheit des Herzens“. Für diese Herzensreinheit muss man bereit sein, viel auf sich zu nehmen:

> Dafür ist der Einsamkeit nachzujagen, dafür müssen wir die Nachwachen und Mühen, die Blöße des Körpers, das Studium der Heiligen Schrift und die anderen Tugenden auf uns nehmen, damit wir – wohlgemerkt durch jene Tugenden – unser Herz gegen alle schädlichen Leidenschaften rüsten, es unverletzt bewahren und zur Vollkommenheit der Liebe emporsteigen können.[9]

Und doch sind diese aszetischen Übungen für Cassian nicht Selbstzweck, sondern dienen der Vollkommenheit in der Liebe:

> Erfolglos freilich wird diese Übungen bewerkstelligen, wer allzeit auf sie als höchstes Gut ausgerichtet ist und [sich] nicht an dem zu erstrebenden letzten Ziel [der Herzensreinheit bzw. Liebe] ausrichtet, um dessentwillen diese Dinge zu erstreben sind.[10]

Wie sehen an diesen Ausführungen, dass das letzte Ziel allen aszetischen Tuns die Liebe ist und dass dieses Ziel nicht aus den Augen verloren werden darf, sollen die geistlichen Übungen nicht zum Selbstzweck pervertieren. Zugleich – so viel sei bereits an dieser Stelle gesagt – ist auch klar, dass sich in Bezug auf das „letzte Ziel“ die alte aszetische Tradition und die Aszese des Kleinen Wegs der hl. Thérèse selbstverständlich einig sind. Die Unterschiede beginnen sich allerdings in der inneren Haltung und der Methode zu zeigen. Sehen wir uns auch diese beiden Aspekte in der aszetischen Lehre des Johannes Cassian an.

1. 2. 2. Haltung

Für Cassian ist der Mönch, bzw. der nach Vollkommenheit strebende Christ, zunächst und vor allem ein „Soldat“ (*miles*) *oder* „Athlet“ (*athleta*) Christi. Dieses Bild zieht sich wie ein roter Faden durch *De institutis coenobiorum*, findet sich aber auch mehrmals in den *Collationes.* So schreibt er schon zu Beginn des ersten Buches von *De institutis coenobiorum*: „Der Mönch soll als Streiter Christi stets mit der Kriegsrüstung angetan sein und darum allezeit mit gegürteten Lenden einhergehen“.[11] Ein weiteres Beispiel findet sich sodann im fünften

---

[9] *Collationes Patrum,* I, 7.
[10] *Collationes Patrum,* I, 7.
[11] *De institutis coenobiorum,* I, 1.

Buch, wo er über die Bekämpfung der acht Hauptlaster zu schreiben beginnt:

> Solange der Streiter Christi im Körper weilt, fehlt ihm nie die Palme des Kampfes, sondern je mehr er durch Triumpfe und Erfolge gestiegen ist, ein umso härterer Kampf tritt jedes Mal an ihn heran. Ist das Fleisch unterjocht und besiegt, welche Scharen von Gegnern, welche Heereszüge von Feinden, aufgestachelt von seinen Triumpfen, erheben sich dann gegen den siegreichen Streiter Christi![12]

Mit diesem Bild vom geistlichen Leben als Kriegsschauplatz, in dem man als Soldat zu bestehen hat, greift Cassian einerseits auf biblische Texte zurück (etwa 2 Tim 2,3 und Eph 6,11-17), andererseits aber auch auf die ihm vorangegangenen Väter.[13] Diese Bilder legen es bereits nahe: Cassian traut der menschlichen Freiheit und Leistung sehr viel zu. Zwar steht auch für ihn das Tugendstreben in einer Spannung von menschlicher Freiheit und göttlicher Gnade, die nicht einfach in die eine oder andere Richtung aufgelöst wird, aber die Vorstellung, dass der Mensch auch aus eigener Kraft entscheidende Siege zu erringen vermag, will er nicht aufgeben.[14]

1. 2. 3. Methode

Was sind nun aber die Mittel, die Johannes Cassian vorsieht, um die Vollkommenheit, die Reinheit des Herzens zu erlangen? Cassian – der auch hier in den Bildern von Kampf und Krieg schreibt – teilt den praktisch-aszetischen Weg in zwei Etappen auf. Zunächst gilt es die Laster zu besiegen, dann die Tugenden zu erwerben, wobei ersteres nur durch eine genaue Kenntnis der Laster möglich ist. Hier greift er auf die Lehre von den acht Hauptlastern (bzw. „bösen Gedanken“) zurück, die Evagrios Pontikos (auf Basis von Origenes) entwickelt hatte. Die acht Laster lauten bei Cassian wie folgt: Gaumenlust (*gastrimargia*), Unzucht (*fornicatio*), Habsucht (*filargyria*), Zorn (*ira*), Traurigkeit (*tristitia*), Trägheit (*acedia*), Ruhmsucht (*cenodoxia*) und Stolz (*superbia*).

---

[12] *De institutis coenobiorum*, V, 19.

[13] Cf. J. AUER, „Militia Christi“, in: *Dictionnaire de Spiritualité*, vol. 10/II, 1980, 1215-1216.

[14] Am deutlichsten wird das in Coll. XIII, 13, wo es nach Cassian Ijob selbst war, der den Versucher besiegte, „nicht die Kraft Gottes“. Olphe-Galliard betont hingegen eher jene Abschnitte, in denen Cassian die Notwendigkeit der Gnade hervorhebt: cf. OLPHE-GALLIARD, „Jean Cassien“, 244.

Ab der fünften *Collatio* beginnt Cassian, den schwierigen Weg der Entsagung, der nötig ist, um diese acht Hauptlaster zu überwinden, konkret zu beschreiben. Zunächst unterstreicht er, dass zwar jeder Mensch von den acht Lastern betroffen ist, aber nicht jeder von jedem in der gleichen Intensität: „Obwohl nun diese acht Laster die gesamte Menschheit plagen, greifen sie doch nicht alle gleichermaßen an.“[15] Daraus ergibt sich, dass ein gezieltes Vorgehen nötig ist:

> Deshalb müssen wir die Kämpfe gegen diese Laster so aufnehmen, dass ein jeder nach Erforschung des Lasters, durch das er am meisten gefährdet wird, vorrangig gegen dieses den Kampf aufnimmt.[16]

Auf diese Regel, die die grundlegende Bedeutung der Selbsterkenntnis in Erinnerung ruft, folgt dann die Aufzählung der Mittel, derer man sich als Soldat Christi zu bedienen hat, um die Laster zu besiegen:

> [Es gilt] alle Aufmerksamkeit und Sorgfalt des Geistes auf die Beobachtung und Bekämpfung dieses einen Lasters [zu] heften. Darauf die täglichen Pfeilspitzen des Fastens richten und in jedem Augenblick die sehnsuchtsvolle Klage des Herzens und zahlreiche Geschosse an Seufzern schleudern. Unaufhörlich unter Tränen vor Gott Gebete ausgießen und die Überwindung der Versuchung ohne Unterlass und allein von ihm erbitten.[17]

Hier führt Cassian im Wesentlichen den klassischen aszetischen Kanon auf: Fasten, Wachen, Beten – verbunden mit einer beständigen inneren Zerknirschung. Es muss noch einmal betont werden: Auch Cassian warnt im Folgenden ausdrücklich davor, sich die Überwindung der Laster selbst zuzuschreiben, wo dies doch nur mit Hilfe der Gnade möglich ist. Allerdings setzt er in der Praxis doch entschieden auf das Training der geistigen Kräfte des Menschen, um das Ziel zu erreichen:

> So wird [der Soldat Christi] jedes Mal, wenn die stärkeren [Leidenschaften] überwunden sind, einen schnellen und leichten Sieg über die verbleibenden gewinnen, weil der Geist einerseits im Verlauf der Siege erstarkt, andererseits der nachfolgende Kampf gegen die schwächeren [Leidenschaften] ihm den Erfolg im Kampf leichter macht.[18]

[15] *Collationes Patrum*, V, 13.
[16] *Collationes Patrum*, V, 14.
[17] *Collationes Patrum*, V, 14.
[18] *Collationes Patrum*, V, 14.

Gabriele Ziegler hat dieses Vorgehen folgendermaßen zusammengefasst:

> Um in den Anforderungen dieser Welt unsere Seele nicht preiszugeben, brauchen wir innere Stärke. Cassian erklärt […] in konkreter Weisung, wie wir unsere Spannkraft aufbauen. Eben indem wir tun, was Athleten tun: Meiden, was uns schadet. Einüben, was unsere Verletzungen heilt und unsere Kraft aufbaut.[19]

Zu diesen Grundregeln in Bezug auf den Kampf, den der *miles Christi* zu führen hat, treten in *De institutis coenobiorum* sehr konkrete Aussagen hinzu, die mehr die äußeren Normen betreffen, die in den Klöstern gelten sollen. Diese Normen illustrieren noch deutlicher die rigoristische Tendenz der traditionellen Aszese. Einige Beispiele:

> Vor und nach der festgesetzten Mahlzeit hütet man sich mit ängstlicher Sorgfalt, etwas Speise überhaupt zum Munde zu bringen. Wohl kommt es oft vor, dass beim Spaziergang durch den Obstgarten hier und da das verführerisch von den Bäumen herabhängende Obst sich gegen die Brust der Vorüberwandernden kehrt und auf dem Boden herumliegend […] zum Sammeln reizt. […] Allein es gilt nicht nur für einen Raub am Heiligen, etwas davon zu kosten, sondern auch es nur mit der Hand zu berühren.[20]

Und über die Art und Weise wie verschiedene Nachlässigkeiten bestraft werden:

> Wenn ein Bruder ein Gefäß zufällig zerbricht, so kann er nur durch öffentliche Buße seine Nachlässigkeit wieder gut machen. Vor der ganzen Versammlung der Brüder zur Erde hingeworfen muss er so lange um Gnade bitten, bis das feierliche Gebet beendet ist und diese wird ihm zu Teil, wenn nach des Abtes Ermessen ihm Befehl zum Aufstehen gegeben wird. Auf dieselbe Weise muss einer Genugtuung leisten, der zur Arbeit oder zur gewohnten Versammlung nicht eilig genug erscheint oder beim Psalmengesang nur ein wenig stottert. Dieselbe Strafe erleidet ein Mönch, wenn er eine zu weitläufige, harte oder trotzige Antwort gibt, wenn er einige Nachlässigkeit in der Beobachtung des von ihm verlangten Gehorsams zeigt, wenn er nur leise murrt, […] wenn er nach Entlassung der Versammlung sich nicht eilig in seine Zelle begibt, wenn er bei einem andern Mönch nur kurze Zeit sich aufhält oder auf einen Augenblick sich irgendwohin entfernt.[21]

---

[19] G. ZIEGLER, *Frei werden. Der geistliche Weg des Johannes Cassian*, Vier-Türme-Verlag, Münsterschwarzach 2011, 86-88.
[20] *De institutis coenobiorum*, IV, 18.
[21] *De institutis coenobiorum*, IV, 16.

1. 3. Zusammenfassung und Interpretation

Was an all dem sichtbar wird, ist, dass der geistliche Weg in der aszetischen Tradition Johannes Cassians von einem Geist der athletischen Übung und des soldatischen Kampfes geprägt ist. Daraus ergibt sich wenigstens implizit eine Betonung der menschlichen Leistung gegenüber der göttlichen Gnade. Es geht um ein „Besser-Werden" durch aktives Üben in der Art eines Athleten. Cassian bietet dem nach Vollkommenheit Strebenden gewissermaßen ein Übungsprogramm an, das für sich in Anspruch nimmt, denjenigen zu heiligen, der es mit Eifer und Ausdauer durchläuft.

Diese Art von Aszese hat die abendländische aszetische Tradition maßgeblich geprägt und fraglos vielfach auch sehr gute Ergebnisse erzielt. Dennoch wohnen ihr auch gewisse Schwächen oder Gefahren inne, die gerade in den letzten Jahrzehnten angesichts von großen gesellschaftlichen und anthropologischen Umwälzungen zu Tage getreten sind. Von monastischer Seite hat etwa der Zisterzienser André Louf eine kritische Unterscheidung der Probleme und Chancen dieser Aszese vorgenommen. Eine ihrer Hauptschwierigkeiten liegt nach ihm darin, dass sie im Prinzip dem Ideal des „heidnischen Vollkommenheitsstrebens" verhaftet geblieben ist. So folgt der Mensch auf diesem Weg einem „objektiven, nach außen projizierten Ideal", einer „autoritären Instanz", die letztlich jedoch verhindert, dass sich seine Person entfalten kann.[22]

Zweifellos gab es in der Geschichte der christlichen Spiritualität immer auch gegenläufige aszetische Tendenzen,[23] doch konnten sich diese aufs Ganze gesehen nicht durchsetzen und jedenfalls nicht verhindern, dass die traditionelle Aszese spätestens seit dem Zweiten Vatikanischen Konzil in eine tiefe Krise geriet. Offenkundig war die Zeit für neue Formen christlicher Aszese gekommen, die diese traditionelle Aszese nicht unbedingt obsolet machen, aber doch neu interpretieren und in einen neuen Kontext stellen, der dem modernen Menschen mehr entspricht. Für diese Neuformulierung der christlichen Aszese war der Kleine Weg der hl. Thérèse von entscheidender Bedeutung.

---

[22] Cf. A. LOUF, *Demut und Gehorsam bei der Einführung ins Mönchsleben*, Vier-Türme-Verlag, Münsterschwarzach 1979, 17.

[23] Man denke hier nur an die Bedeutung der Milde bzw. Sanftheit bei Teresa von Avila oder Franz von Sales.

2. Der Kleine Weg der hl. Thérèse von Lisieux

Nachdem nun die zentralen Wesenszüge der traditionellen Aszese erläutert worden sind, hat dieser Teil das Ziel, das Wesen des Kleinen Weges der hl. Thérèse darzustellen. Bezogen auf die Ausgangsfrage geht es also darum, den Kontrast bzw. die Übereinstimmungen zwischen den beiden Wegen klarzumachen und den Begriff „Aszese des Vertrauens" zu klären. Zur Darstellung des Kleinen Weges wird jenes Schema dienen, dass ich schon in Bezug auf die Lehre Johannes Cassians verwendet habe. Und zwar der Dreischritt von Ziel, Haltung und Methode.

2. 1. Eigenart des Kleinen Weges

2. 1. 1. Ziel

Wenn man nach dem Ziel der Aszese des Kleinen Weges und damit dem Vollkommenheitsideal der hl. Thérèse fragt, so unterscheidet sich dieses im Kern nicht von jenem, das Johannes Cassian in seinen Schriften formuliert. Es ist – auch wenn Sprache und Begriffe etwas differieren – die Vollkommenheit in der Liebe. Wenn es hier also darum geht, die beiden Wege gegenüberzustellen, so findet sich – wenig überraschend – in diesem Stadium noch keine wesentliche Differenz. Was bei Thérèse an dieser Stelle dennoch auffällt und erstaunt, ist die Radikalität ihres Vollkommenheitsideals.

Deutlich wird das an jener berühmten Stelle in Manuskript B, an der es Thérèse nicht genügt, „nur" Braut Christi zu sein. Sie möchte dem Erlöser ebenso als Krieger, Priester, Apostel, Kirchenlehrer und Märtyrer nachfolgen (cf. Ms B 2v). Hier wird der Begriff der Vollkommenheit gewissermaßen transzendiert, da diese nicht mehr nur darin besteht, die eigene Rolle bzw. Berufung makellos zu erfüllen, sondern die Nachfolge Jesu radikal bis zum Paradoxon, völlig jenseits dessen, was menschenmöglich ist, zu leben. Thérèse ist sich der Widersprüchlichkeit ihrer Wünsche bewusst, wenn sie ausruft: „O Jesus! Meine Liebe, mein Leben... wie diese Gegensätze miteinander vereinen?" (Ms B 2v). Und dann findet sie jene Antwort, die allein fähig ist, diese Widersprüche aufzulösen, in der Liebe:

> Die Liebe gab mir den Schlüssel zu meiner Berufung. […] Ich habe verstanden, dass die Liebe alle Berufungen in sich einschließt, dass die Liebe alles ist, dass sie alle Zeiten und Orte umfasst… mit einem Wort,

> dass sie ewig ist! […] Ja, ich habe meinen Platz in der Kirche gefunden und diesen Platz, o mein Gott, hast du mir gegeben… im Herzen der Kirche, meiner Mutter, werde ich die Liebe sein… so werde ich alles sein… so wird sich mein Traum erfüllen!!! (Ms B 3v)

Hier wird nun ein Aspekt der Spiritualität von Thérèse deutlich, der mit der Frage nach dem „Ziel“ in Zusammenhang steht, nämlich der Begriff der „Sehnsucht“. Die ganze Energie, Kreativität und Originalität des Kleinen Wegs kann nicht verstanden werden, wenn man nicht versucht, sich das Ausmaß der Sehnsucht von Thérèse nach der vollkommenen Gottesliebe vor Augen zu halten. Von dieser Sehnsucht, „Jesus bis zur Torheit zu lieben“ (Ms A 82v), ist die Logik des Kleinen Weges zutiefst geprägt, da diese Sehnsucht, die Liebe Gottes in vollkommener Weise zu beantworten, in Verbindung mit der Erfahrung der eigenen Begrenztheit, zu einer Erfahrung beinahe völliger Ohnmacht führt. Und gerade diese Erfahrung der Ohnmacht zwingt Thérèse schließlich dazu, die Vollkommenheit der Liebe eben nicht als *miles Christi* oder „Tugendathletin“, sondern in einer weitaus bescheideneren Rolle anzustreben.[24] Welche innere Haltung sie nun einnimmt, um aus ihrer Not eine Tugend zu machen, will ich im folgenden Abschnitt beschreiben.

2. 1. 2. Haltung

Die Frage nach der inneren Haltung, in der wir etwas tun, ist entscheidend, da diese maßgeblich die Auswahl und Qualität der aszetischen Akte bestimmt, die wir setzen. Thérèse selbst hat in Bezug auf diese innere Haltung im Lauf der Jahre eine bedeutende Entwicklung durchgemacht, die ich im Folgenden skizzieren will.[25] Es geht dabei im Kern um eine Entwicklung hin zu einem Begriff der Liebe, der durch und durch von der Barmherzigkeit gegenüber den Kleinen, bzw. den Unvollkommenen und Ohnmächtigen, geprägt ist. Dass nichts als die Liebe Ziel und Mittel der Vollkommenheit ist, war Thérèse schon zu Beginn ihres Noviziats klar, wenn sie an ihre Cousine

---

[24] Der Vollständigkeit halber muss hier erwähnt werden, dass sich Thérèse durchaus auch als Kämpferin sah – man denke hier nur an ihre große Verehrung der hl. Jeanne d’Arc (cf. Ms A 32r). Aber dieses Ideal ist in das der „Geistlichen Kindschaft“ einzuordnen bzw. diesem untergeordnet.

[25] Cf. dazu ausführlich: C. DE MEESTER, *Dynamique de la Confiance. Genèse et structure de la „voie d’enfance spirituelle“ de sainte Thérèse de Lisieux*, Cerf, Paris [2]1995, 261-271.

Marie Guérin schreibt: „Ich, für meinen Teil, kenne kein anderes Mittel, um zur Vollkommenheit zu gelangen, als die Liebe“ (LT 109).

Doch fehlt in dieser Phase noch jene tiefe Erfahrung der Barmherzigkeit Gottes gegenüber den ganz Kleinen, die für die Logik des Kleinen Weges von zentraler Bedeutung sein wird. Den Zeitpunkt, an dem Thérèse diese Erfahrung, die man auch als Entdeckung des Kleinen Weges interpretieren kann, geschenkt worden ist, lässt sich zeitlich ziemlich genau bestimmen und fällt in den September des Jahres 1894. Zu dieser Zeit ist sich Thérèse neben der Liebe als Ziel und Mittel des Weges auch ihrer Unvollkommenheit und Ohnmacht bereits deutlich bewusst, doch fehlt ihr noch das Mittel, um die Distanz, die sich zwischen der Unendlichkeit der göttlichen Liebe und ihrer eigenen geschöpflichen Begrenztheit auftut, zu überwinden. Dieses Mittel ergibt sich für sie schließlich aus der Lektüre zweier Bibelstellen des Alten Testaments (Pr 9,4 und Is 66,12-13):

> ‚Wenn einer *ganz klein* ist, so komme er zu mir‘ hat der Heilige Geist durch den Mund Salomons gesagt, und derselbe Geist der Liebe hat ferner gesagt: ‚*Barmherzigkeit wird den Kleinen gewährt*.‘ In seinem Namen verkündet uns der Prophet Isaias, dass am letzten Tage ‚*Der Herr seine Herde auf die Weideplätze führen, dass er die kleinen Lämmer versammeln und an seinen Busen drücken wird*‘. Und als genügten alle diese Verheißungen noch nicht, ruft im Namen des Herrn der gleiche Prophet, dessen erleuchteter Blick bereits die Tiefen der Ewigkeit durchdrang: ‚*Wie eine Mutter ihr Kind liebkost, so werde ich euch trösten; an meinem Busen werde ich euch tragen und auf meinen Knien euch wiegen*. (Ms B 1r)

In diesem Text geht es um die Entdeckung der Barmherzigkeit als dem Wesen Gottes, und dass sich diese bevorzugt den Kleinen – also den Unvollkommenen und Ohnmächtigen – mitteilt. Das Vertrauen ist schließlich die Konsequenz aus dieser Konstellation von geschöpflicher Unvollkommenheit und Ohnmacht einerseits sowie göttlicher Barmherzigkeit andererseits. Das Ausharren in der persönlichen Ohnmacht und das Vertrauen auf Gottes Hilfe stellen die wesentliche innere Haltung des Kleinen Weges dar. Thérèse erkennt hier, dass der objektive Mangel unvollkommen zu sein, und dieser Unvollkommenheit auch noch ohnmächtig gegenüberzustehen, zum Mittel der Vollkommenheit wird, wenn man diesen Zustand bejaht und sich sodann dem barmherzigen Gott voll Vertrauen „in die Arme wirft“, so wie sich ein Kind in den Armen seiner Mutter birgt. Und so schreibt sie:

> Mein Weg besteht ganz im Vertrauen und in der Liebe […] Die Vollkommenheit erscheint mir einfach, ich sehe, dass es genügt, sein Nichts zu erkennen und sich selbst loszulassen, wie ein Kind in den Armen des Lieben Gottes. (LT 226)

Conrad de Meester drückt es zusammenfassend so aus: „Das Vertrauen bildet die Brücke zwischen der Realität und dem Ideal. Oder besser: Gott wird durch das Vertrauen von Thérèse eingeladen einzugreifen."[26]

Bildhaft bringt Thérèse diese Haltung sehr sprechend im Gleichnis von „Kleinen Vogel" zum Ausdruck, das sich im *Manuskript B* findet (cf. Ms B 4v-5v). In diesem Bild wird die innere Haltung, in die man sich auf dem Kleinen Weg einüben muss, klar zum Ausdruck gebracht: Die Sehnsucht nach Vollkommenheit verbunden mit der Erfahrung der eigenen Ohnmacht, dieses Ziel zu erreichen, führen hier nicht zur Entmutigung. Im Gegenteil: Das erwartungsvolle Vertrauen auf die barmherzige Liebe Gottes zieht dessen Gnade auf das schwache Geschöpf herab.

2. 1. 3. Methode

Die Frage nach der Übung des Kleinen Weges ist von Bedeutung, da jede authentische christliche Aszese sowohl aus rechter Haltung als auch aus rechtem Tun bestehen muss, insofern sich diese beiden Dimensionen ja stets wechselseitig beeinflussen. Dementsprechend antwortet Thérèse auf eine Frage ihrer Schwester Céline (Sr. Geneviève de la Sainte Face):

> Man muss alles tun, was an einem selbst liegt: geben ohne Berechnung, bei jeder Gelegenheit die Tugenden üben, sich beständig selbst verleugnen, seine Liebe durch alle Arten von Zartheit und Zärtlichkeit beweisen, mit einem Wort, alle guten Werke, die in unserer Macht stehen, aus Liebe zu Gott vollbringen. Aber da dies alles in Wahrheit wenig bedeutet, ist es dringend notwendig, sein ganzes Vertrauen auf den zu setzen, der allein die Werke heiligt, da er selbst aus Steinen Kinder Abrahams hervorbringt. Ja, wenn wir alles getan haben, was wir glauben, tun zu müssen, ist es notwendig, dass wir uns als unnütze Diener bekennen, in der Hoffnung, dass der Liebe Gott uns aus Gnade alles geben wird, was wir wünschen. Das ist der ‚Kleine Weg der Kindschaft'.[27]

---

[26] DE MEESTER, *Dynamique de la Confiance*, 440-441.
[27] PO, 289.

Dieses wertvolle Zeugnis ihrer Schwester beschreibt nicht nur die Bedeutung der Werke im Verhältnis zum Glauben, sondern spricht auch nochmals die wesentlichen Dimensionen des Kleinen Weges an, in denen man sich üben muss: Demut, Vertrauen, Hingabe, Einfachheit. Diese könnte man als „die aszetische Methode“ der hl. Thérèse bezeichnen. Es geht hier nicht um ein objektives Programm von aszetischen Übungen, sondern um ein individuelles und kreatives Ausschauhalten nach allen möglichen Gelegenheiten, die Gottes- und Nächstenliebe zu üben. Dabei behält der Kleine Weg als ein Weg der Vollkommenheit seinen absoluten Charakter, wie P. Marie-Eugène zurecht betont, wenn er in diesem Zusammenhang von einer „absoluten Aszese“ spricht.[28]

Dieser Ausdruck mag etwas unglücklich sein, weil er wiederum den Eindruck eines geradezu übermenschlichen Anspruchs erzeugt, den Thérèse gerade nicht erwecken wollte. Aber das Gemeinte ist zweifelsohne zutreffend. Sinngemäß könnte man diese Aussage so übersetzen: Der Kleine Weg ist klein, weil er von den Kleinen gegangen werden kann und diese äußerlich betrachtet nur kleine Werke vollbringen können, aber es ist kein kleiner Weg in dem Sinn, dass man auf ihm nur einen kleinen Teil der zur Verfügung stehenden Kräfte einsetzen müsste. Nein, auch auf diesem Weg müssen die zur Verfügung stehenden Kräfte – so gering sie objektiv sein mögen – so weit wie möglich eingesetzt werden.

Wie nun diese theresianische Aszese im Einzelnen aussieht, wollen wir uns im Folgenden ansehen.

a) Demut

Die Übung der Demut ist von Beginn an ein zentrales Element der Aszese von Thérèse. Dabei geht es ihr nicht darum, sich nicht vorhandene Schwächen, Fehler oder Sünden einzureden, sondern schlicht die eigene Wirklichkeit ungeschönt anzuschauen. Die Übung besteht also darin, die Unvollkommenheiten – d.h. das Versagen in den Tugenden –, die sich im alltäglichen Umgang mit den Mitmenschen zeigen, nicht zu verdrängen, sondern als Teil der eigenen Wirklichkeit zu akzeptieren. Dazu kommt bei Thérèse besonders die Annahme der Ohnmacht, d.h. der Unfähigkeit, diese Unvollkommenheiten aus eigener Kraft zu überwinden. Um es noch konkreter zu machen: Wenn etwa mein Verhalten gegenüber einem Mitmenschen nicht dem Ideal

---

[28] Cf. MARIE-EUGENE DE L’ENFANT-JESUS, *Je veux voir Dieu,* Éditions du Carmel, Tarascon [3]1956, 87-88.

des Evangeliums entsprochen hat und ich mir dessen bewusst geworden bin, lehne ich die Ohnmacht, diese Fehler aus eigener Kraft überwinden zu können, nicht ab, sondern bejahe diese als Ausdruck meiner Bedürftigkeit Gott gegenüber. Sehr deutlich wird das in einer Aussage von Thérèse, die uns eine ihrer Novizinnen, Marie de la Trinité, überliefert:

> Was sie ihren ‚Kleinen Weg der geistlichen Kindschaft' nannte, war der andauernde Gegenstand unserer Gespräche. ‚Die Privilegien Jesu sind für die ganz Kleinen' – wiederholte sie mir gegenüber. Sie wurde nicht müde, über das Vertrauen, die Hingabe, die Einfachheit, die Aufrichtigkeit, die Demut eines kleinen Kindes zu sprechen und stellte mir das immer als Vorbild vor Augen. […] [Sie sagte:] ‚Akzeptiere, bei jedem Schritt zu stolpern, sogar zu fallen, dein Kreuz mit geringen Kräften zu tragen, liebe deine Ohnmacht.'[29]

In diesen Sätzen wird die Logik des Kleinen Weges in aller Deutlichkeit sichtbar und es zeigt sich, dass auf ihm jegliches Streben nach Stärke, nach Stärker-Werden, aufgegeben werden muss. Im Gegenteil: Das Wesen des Kleinen Weges – und damit der entscheidende Unterschied zur traditionellen Aszese – liegt darin, die Ohnmacht, die Unvollkommenheiten aus eigener Kraft überwinden zu können, als Weg zu betrachten, auf dem Gott dem Menschen entgegenkommen möchte. Und die umfassende Annahme der eigenen Wirklichkeit, die sich hierin ausdrückt, ist letztlich auch das, was nach Teresa von Avila den Kern der Demut darstellt, so wie sie ihn in ihrer berühmten Definition beschreibt:

> Ich ging einmal mit dem Gedanken um, warum unser Herr wohl so sehr Freund der Tugend der Demut sei, und da kam mir – meines Erachtens ganz plötzlich, ohne Überlegung – dies: Weil Gott die höchste Wahrheit, und Demut in der Wahrheit leben ist. Es ist nämlich eine ganz große Wahrheit, dass wir von uns aus nichts Gutes haben, sondern nur Elend und Nichtssein; wer das nicht erkennt, lebt in Lüge. Je besser ein Mensch das erkennt, desto wohlgefälliger ist er der höchsten Wahrheit, da er in ihr lebt. Möge es Gott gefallen, Schwestern, uns die Gnade zu schenken, dieser Selbsterkenntnis nie davonzulaufen! Amen.[30]

b) Vertrauen

Wir haben zuvor schon gesehen, dass das Vertrauen wesentlich die innere Haltung, die man auf dem Kleinen Weg einzunehmen hat,

---

[29] PO, 468.

[30] 6 M 10,7. Zitiert nach: TERESA VON AVILA, *Wohnungen der Inneren Burg*, Herder, Freiburg im Breisgau 2005, 318-319.

bestimmt. Bei der Übung des Vertrauens geht es v.a. darum, sich von der Erfahrung der Schwachheit bzw. Kleinheit nicht entmutigen zu lassen. D.h. es genügt nicht – im Sinne der Demut –, nur seine Unvollkommenheit und Ohnmacht anzuerkennen, sondern man muss auch Akte des Vertrauens setzen, in denen man den Glauben an die Barmherzigkeit Gottes zum Ausdruck bringt. Denn tatsächlich birgt die Übung der Demut – nach Teresa von Avila bis hin zur Erkenntnis und Erfahrung des eigenen Nichts vor Gott – auch die Gefahr der Entmutigung in sich. Das Vertrauen zu üben ist notwendig, um dieser Gefahr zu begegnen. Man kann es auch so ausdrücken: Bei der Übung der Demut geht es vor allem um die Akzeptanz der eigenen Unvollkommenheit vor Gott, bei der Übung des Vertrauens jedoch um den Glauben an die Barmherzigkeit Gottes, der gekommen ist, die Sünder zu rufen und nicht die Gerechten (cf. Mk 2,17).

Denn Thérèse weiß aus Erfahrung, dass das Vertrauen der Kleinen die Macht hat, „Jesus beim Herzen zu packen…“, wie sie ihrer Schwester Léonie schreibt. Und sie fährt im selben Brief fort:

> Schau dir ein kleines Kind an, das gerade seine Mutter verärgert hat, weil es wütend war oder ihr nicht gehorcht hat; wenn es sich mit schmollendem Gesicht in einer Ecke versteckt und aus Angst vor der Bestrafung schreit, wird seine Mutter ihm seinen Fehler sicher nicht verzeihen. Aber wenn es kommt und seine kleinen Arme lächelnd nach ihr ausstreckt und sagt: ‚Küss mich, ich werde es nie wieder tun.‘ Wird seine Mutter dann in der Lage sein, es nicht liebevoll an ihr Herz zu drücken und seine kindlichen Unarten zu vergessen? ... Dennoch weiß sie genau, dass ihr kleiner Liebling es bei der nächsten Gelegenheit wieder tun wird, aber das macht nichts, denn wenn er sie wieder bei ihrem Herzen packt, wird er nie bestraft werden... (LT 191)

Es wäre freilich ein schweres Missverständnis dessen, was Thérèse uns sagen möchte, wenn man daraus die Rechtfertigung irgendeiner Art von Laxismus ableiten würde. Das Bauen auf die Barmherzigkeit Gottes schließt bei Thérèse – wie schon betont worden ist[31] – immer den ernsthaften Versuch ein, alles zu tun, was im Bereich der eigenen Verantwortung liegt.

c) Hingabe

Jeder wahrhaft christliche Weg, insofern er ein Weg der Gottes- und Nächstenliebe ist, ist ein Weg der Selbsthingabe. Liebe ohne Selbsthingabe ist nicht möglich. Thérèse hat sich, wie das Manuskript

---

[31] Cf. Kapitel II. 1. 3.

B bezeugt, innig danach gesehnt, diese Hingabe als Antwort auf die Hingabe Jesu in allen denkbaren Weisen bis hin zum Martyrium zu leben (cf. Ms B 2v).

De facto stand Thérèse keine große Welt zur Verfügung, um diese Sehnsucht zu leben – ganz im Gegenteil, sie musste sich mit der engen Welt des Karmel in Lisieux und ihren eigenen begrenzten Kräften und Möglichkeiten zufriedengeben. Die Genialität und Begnadung von Thérèse bestehen darin, dass sie es verstanden hat, unter diesen sehr begrenzten Bedingungen die vollkommene Selbsthingabe zu leben. Doch wie hat sie diese Selbsthingabe geübt? Wir wissen, dass Thérèse zu Beginn durchaus versucht war, das „Programm der traditionellen Aszese“ auf sich anzuwenden, doch hat sie dieses Unterfangen aufgrund körperlicher Probleme sowie – was wohl schwerer wiegt – der Gefahr des Stolzes bald aufgegeben.[32] In der Folge hat sie sich damit begnügt, alle möglichen alltäglichen Gelegenheiten zu nützen, um die Selbsthingabe zu leben:

> Ich bemühte mich vor allem darum, die kleinen Tugenden zu üben, da ich nicht die Fähigkeit besaß, die großen zu üben, so legte ich etwa gerne die Mäntel zusammen, die die Schwestern vergessen hatten, und tat ihnen alle kleinen Dienste, die ich konnte. (Ms A 74v)

Wenn wir an dieser Stelle nun einen Schritt weitergehen und die Frage stellen, wie man diese Selbsthingabe unter den heutigen Bedingungen im Sinne des Kleinen Weges üben kann, möchte ich v.a. auf Bedeutung der Aufmerksamkeit hinweisen. Die Aufmerksamkeit ist ein Ausdruck der Hingabe, da sie eine Weise der „Selbstentäußerung“ ist. Wenn ich aufmerksam beim Nächsten bin, bei dem, was er mir verbal oder non-verbal mitteilen möchte, bin ich nicht mehr bei mir selbst – oder in gewisser Weise sogar tiefer bei mir selbst, aber eben nicht mehr im Sinne einer „Ich-Bezogenheit“. Diese Form der Hingabe lässt sich beständig und in vielfältigen Formen üben. In jeder

---

[32] Mutter Agnès de Jésus (Pauline) berichtet im Prozess zur Seligsprechung: „Eines Tages, als sie ein kleines Kreuz mit Spitzen zu lange getragen hatte, entstand eine Wunde, die immer schlimmer wurde und sie schließlich dazu zwang, sich behandeln zu lassen. Sie sagte bei dieser Gelegenheit: ‚Sie sehen, dass schwere Bußübungen nichts für mich sind; der liebe Gott weiß wohl, dass ich sie begehre, aber er hat nie ihre Umsetzung gewollt, sonst wäre ich nicht wegen so einer Kleinigkeit krank geworden. Was ist das schon im Vergleich zu den Selbstkasteiungen der Heiligen? Außerdem hätte ich darin zu viel Freude gefunden, und die natürlichen Befriedigungen können sich sehr wohl mit der strengsten Buße vermischen. Man muss sich davor hüten. Glauben Sie mir, meine Mutter, gehen Sie niemals diesen Weg, es ist nicht der Weg von kleinen Seelen wie den unseren“ (PO, 168-169).

Begegnung – und mag sie noch so banal erscheinen – eröffnet sich in dieser Aszese eine Möglichkeit, die Selbsthingabe zu üben.

Der Jesuit Franz Jalics hat diese Form der Aszese auf seinem „Kontemplativen Weg“ ins Zentrum gerückt. Für ihn stellte die Entdeckung der spirituellen Bedeutung der Tugend der Aufmerksamkeit eine Wende in seinem geistlichen Leben dar, da sich am Verhalten in diesem Punkt wesentlich die Frage nach der Gottes- und Nächstenliebe insgesamt entscheidet. Er entdeckte die Bedeutung der Aufmerksamkeit, also die Bereitschaft, sich auf den anderen einzulassen, während einer schweren persönlichen Glaubenskrise. Es war eine an sich banale Begebenheit, die ihn „auf die richtige Spur“ brachte, nämlich das Nicht-Beachten der Klage eines Mitbruders, der sich mit einer Arbeit innerhalb der Gemeinschaft allein gelassen fühlte. Franz Jalics schreibt:

> Ich hörte mir sein Geschimpfe an, kehrte an meine Arbeit zurück und hatte den Zwischenfall in wenigen Minuten vergessen. Nachmittags in einer Pause ging ich ein wenig spazieren. Auf einmal kam mir die Einsicht, dass dieser Mitbruder mit einem Problem an uns herangetreten war und dass ich sein Anliegen überhaupt nicht an mich herangelassen hatte. Ich war über meine Haltung schmerzlich betroffen. Als ich so in Gedanken weiterging, überfiel mich noch eine viel unangenehmere Einsicht. Meine Glaubenskrise stand mir vor Augen. Mir wurde die Parallele zwischen diesem Ereignis und meiner Krise bewusst. Ich hörte zwar das Anliegen des Mitbruders, nahm es jedoch nicht ernst. Ich hatte mich seiner nicht angenommen. Ich fragte mich, ob sich in meiner Beziehung zu Gott nicht etwas Ähnliches vollzog. War ich nicht in mir, in meinen Gedanken und in meinen Aktivitäten so verstrickt, dass ich Gott nicht mehr an mich heranlassen und deswegen nicht mehr an ihn glauben konnte? Die Parallele war nahe liegend und erschütterte mich tief. Ich erkannte aber anschließend, dass diese Einsicht mir die Tür zu einer Klärung meiner Glaubenskrise öffnete. [...] Ich bemühte mich ein Jahr lang, offener auf die Menschen einzugehen und sie mehr an mich heranzulassen. Nach einem Jahr war die Krise vorbei. Der Zusammenhang zwischen Menschen- und Gottesbeziehung war mir ein für alle Mal aufgegangen und wurde mir zum Leitfaden für mein ganzes Leben.[33]

Zusammenfassend bedeutet das:

> Die *Hingabe* bedeutet den Menschen gegenüber, dass wir die kurze Zeit, die wir einem Menschen schenken, ihm wirklich hundertprozentig geben. Wenn man auf der Straße von jemandem etwas gefragt wird, dann

---

[33] F. JALICS, *Kontemplative Exerzitien. Eine Einführung in die kontemplative Lebenshaltung und in das Jesusgebet*, Echter, Würzburg [5]1998, 64-65.

> schenkt man ihm diese kurze Zeit ganz. Man sollte ganz bei ihm sein, ihn ganz aufnehmen und ihm die volle Aufmerksamkeit schenken.[34]

Wenn man die Berichte über das Verhalten von Thérèse gegenüber ihren Mitschwestern im Karmel liest, so wird klar, dass diese Form der Aszese auch eine für sie zentrale Übung darstellte. So bezeugt ihre Novizenmeisterin, Marie des Anges:

> Als die Dienerin Gottes in den Karmel eingetreten war, bemerkten wir sofort, dass sie voller Aufmerksamkeit für alle Schwestern war und sich bemühte, alle Dienste zu leisten, die ihr möglich waren. [...] Der Bericht über ihr Leben ist voll von Zeichen ihrer aufmerksamen und immer selbstvergessenen Liebe.[35]

Es ist nicht schwer nachzuvollziehen, dass die Aszese des Kleinen Weges genau vom konsequenten Nützen dieser Gelegenheiten zur Selbsthingabe lebt. Im Laufe ihres Ordenslebens ist die Übung der Nächstenliebe für Thérèse von immer größerer Bedeutung, ja zu ihrer hauptsächlichen Übung geworden. Dabei ist bezeichnend, dass die Entdeckung der wahren Größe des Gebotes der Nächstenliebe in das letzte Lebensjahr der Heiligen fällt (cf. Ms C 11v-12r). Dass ihr diese Einsicht gewissermaßen am Gipfel ihres persönlichen Weges der Vollkommenheit geschenkt wurde, gibt ihr zusätzliches Gewicht.

d) Einfachheit

Wir haben gesehen, dass die traditionelle Aszese einen Hang zur Systematik hatte, wie sich etwa in der Lehre von den acht Hauptlastern bei Johannes Cassian zeigt. Aus diesem systematischen Charakter ergab sich in der Folge ebenfalls eine Systematisierung der Mittel, die zur Bekämpfung der einzelnen Laster anzuwenden waren. Dieses an sich sinnvolle Unterfangen führte jedoch zuweilen zu einer Überbetonung der aszetischen Mittel sowohl im Rahmen des Ordenslebens als auch für die Christen in der Welt.[36]

Thérèse hat dieses System von aszetischen Mitteln selbst treu und gewissenhaft befolgt. Zugleich findet man in ihren Aussagen zur Aszese des Kleinen Weges kaum eine Spur davon. Das liegt daran,

---

[34] JALICS, *Kontemplative Exerzitien*, 368.
[35] PO, 423-414.
[36] Ein prägnantes Beispiel hierfür findet sich im *papier d'exaction*, das zur Zeit von Thérèse die Weisungen der Konstitutionen konkretisierte und von jeder Schwester befolgt werden musste. Cf. archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/le-style-de-vie/regle-et-autres-textes-de-base/le-papier-dexaction (31.10.2024).

dass es auf diesem Weg zu einer Art Umkehrung von „Mittel“ und „Ziel“ kommt. Es geht dabei um Folgendes: In der traditionellen Aszese geht es darum, durch ein System von aszetischen Übungen (Mittel) zur vollkommenen Liebe zu Gott (Ziel) zu gelangen. Thérèse jedoch macht die Erfahrung, auf diesem Weg zu scheitern. Anstatt nun aufzugeben, dreht sie schlicht den Spieß um: Sie geht davon aus, dass mit Gottes vollkommener Liebe zu uns das Entscheidende schon gegeben ist.

Die aszetischen Übungen sind dann nicht mehr die Mittel des Aufstiegs zur Vollkommenheit, sondern gewissermaßen nur noch hilflose Versuche, auf die Liebe Gottes zu uns irgendwie Antwort zu geben. Das entspricht der oben zitierten Aussage von Schwester Geneviève de la Sainte Face, in welcher Thérèse in Bezug auf den Kleinen Weg sagt:

> [Wir müssen] alle guten Werke tun, die uns möglich sind, aus Liebe zu Gott. Aber, ehrlich gesagt, weil das alles nur wenig ist, muss man unbedingt sein ganzes Vertrauen auf den setzen, der allein die Werke heiligt und aus Steinen Kinder Abrahams erweckt.[37]

Es geht hier um die konsequente Anerkennung der Tatsache, dass letztlich nur Gott selbst unsere Heiligung bewirkt und alle menschlichen Bemühungen demgegenüber Geringfügigkeiten sind. Die Kunst der Aszese von Thérèse, könnte man sagen, besteht darin, Gott so zu begegnen, dass unser Verhalten ihn dazu motiviert, in uns zu wirken. Hier hat dann auch das bekannte Bild vom „Aufzug“ seinen Platz, mit dem Thérèse den Kleinen Weg als „Abkürzung“ zur Heiligkeit illustriert (cf. Ms C 3r). Es handelt sich um ein radikales Anerkennen des Vorrangs der allmächtigen und allumfassenden Liebe Gottes zu uns, der der Mensch nur stammelnd antworten kann – und dass dieses Stammeln genügt. Conrad de Meester spricht in diesem Zusammenhang von einem „Machen-Lassen“, von einem

> Sich-Öffnen für das Handeln Gottes in uns. Dies ist keine teilnahmslose Passivität, sondern eine dichte, bewusste und gewollte Haltung, die die Kräfte der Seele mobilisiert.[38]

Was muss der Mensch dann noch tun? Im Prinzip nicht viel und doch Entscheidendes. Grundsätzlich wird die Aszese auf dieser Basis sehr einfach. Die nun noch möglichen Übungen wurden im

---

[37] PO, 289.
[38] DE MEESTER, *Dynamique de la confiance*, 480.

Wesentlichen bereits genannt: Annehmen der eigenen Schwäche und Ohnmacht, festes Vertrauen auf die Gegenwart und das Wirken Gottes, Übung der Aufmerksamkeit gegenüber den Mitmenschen im Alltag. Die Bedeutung jeder systematischen, auf die Mittel konzentrierten Aszese, mit deren Hilfe man zur Vollkommenheit der Liebe aufsteigen soll, wird stark relativiert. Die Aszese wird kreativ und erwächst nun eher spontan aus der Intuition der Liebe als aus vorgegebenen Schemata. Es geht um die sogenannte Aszese der „kleinen Dinge", die Thérèse im Alltag des Klosterlebens jenseits der allen gemeinsamen Regeln geübt hat.

Die Frucht dieses Weges ist schließlich die kindliche Einfachheit der theresianischen Aszese. Am Anfang steht die Beziehung zu Gott, wie die eines Kindes, das vertrauensvoll zum Vater aufschaut. Diesen einfachen inneren Blick zu üben und zu bewahren ist die wichtigste Übung. Erst daraus folgen dann sozusagen organisch und intuitiv die einzelnen aszetischen Übungen als Antwort auf die erfahrene – bzw. geglaubte – Güte Gottes. Klar dargelegt ist diese Einfachheit der Aszese von Thérèse im Bild des kleinen Vogels, der nichts kann, als seinen Blick ohne Unterlass auf die göttliche Sonne zu richten und dieser seine Flügel entgegenzustrecken.

Die Botschaft ist klar: Auf dem kleinen Weg gilt es zuallererst seinen Blick vertrauensvoll auf den Schöpfer gerichtet zu halten. Große Werke – symbolisiert im Fliegen der Adler – sind auf ihm nicht erforderlich, das ehrliche Bemühen in den kleinen Dingen, ja schon das Sehnen danach, auf die Liebe zu antworten, genügt:

> Wie kann nur eine so unvollkommene Seele wie die meine sich danach sehnen, die Fülle *der Liebe* zu besitzen? […] Warum behältst du dies ungeheure Sehnen nicht den großen Seelen vor, den *Adlern*, die in den Höhen schweben?... Ich sehe mich selbst nur als einen *schwachen, kleinen Vogel*, der bloß mit leichtem Flaum bedeckt ist; ich bin kein *Adler*; von ihm habe ich nur *die AUGEN und das HERZ*, denn trotz meiner äußersten Kleinheit wage ich es, das Auge unverwandt auf die *Göttliche* Sonne, die Liebessonne zu richten, und mein Herz fühlt in sich all das Sehnen des *Adlers* […] Ach! alles, was er vermag, ist, seine *kleinen* Flügel zu *heben*, aber aufzufliegen, das steht nicht in seiner kleinen Macht! Was soll aus ihm werden! Muss er vor Gram sterben, weil er so machtlos ist?... O nein! der kleine Vogel betrübt sich nicht einmal. In einem verwegenen Sich-Überlassen (*abandon*) will er im Anblick seiner göttlichen Sonne verharren. (Ms B 4v-5r)

Resümee

Wenn man die Aszese des Kleinen Weges in wenigen Sätzen zusammenfassen möchte, ergibt sich folgendes Bild: Wie in der traditionellen Aszese besteht das Ziel darin, Gott vollkommen zu lieben. Jedoch geht es auf dem Kleinen Weg nicht darum, diese vollkommene Gottesliebe durch eine systematische Reinigung des Herzens zu erwerben. Die Aszese dieses Weges besteht vielmehr darin, die Ohnmacht, die Vollkommenheit durch eigenes Bemühen erreichen zu können, radikal anzuerkennen und zu lernen, sich Gott ganz zu überlassen, damit er selbst die Heiligung des Menschen bewirkt. Das bedeutet nicht, dass die traditionellen aszetischen Mittel und Tugendübungen bedeutungslos würden, aber sie treten hinter die hauptsächliche Übung des Vertrauens zurück, weshalb man in Bezug auf den Kleinen Weges auch von einer „Aszese des Vertrauens“ sprechen kann.

Diese „Aszese des Vertrauens“, die den Kleinen Weg ausmacht, ist als Reaktion auf die Schwäche der *conditio humana* zu verstehen, wie sie gerade im Verlauf des 20. Jahrhunderts auf dramatische Weise zu Tage getreten ist. Sie ist außerdem – gegen die Logik von Nietzsches Übermenschen – als Ruf Gottes zu interpretieren, diese Schwäche der *conditio humana* nicht mit Verachtung zu verwerfen, sondern vielmehr in Demut anzuerkennen und gleichzeitig die Erfüllung aller menschlichen Sehnsüchte allein von Gott, dem Schöpfer und Erlöser, zu erwarten.

“LOVE YOUR FAINT”

The Asceticism of Trust in the Little Way the Saint Therese of Lisieux

Peter M. Pendl

Summary

The article carries out a comparative analysis of the classical asceticism in the tradition of John Cassian and that “asceticism of confidence” that characterizes the Little Way of St. Therese.

Therese was elevated to Doctor of the Church in 1997 for her "Little Way", which means that her teaching is of great and lasting importance for the entire Church. But what exactly does this importance consist of? One possible answer to this question is related to a change in anthropology and society that took place very quickly in the 20th century, but which of course had already cast its shadow ahead of Therese's time. This change also led to a widespread collapse of the classical ascetic tradition of the Church at all levels (lay people, priests, religious orders).

In this context, the question arises whether this is really simply a breakdown that has continued to this day, or whether the classical ascetic tradition has not been replaced by another asceticism that has in some way "replaced" the old one. This question is the starting point of this work. In one sentence, it is: Is the Little Way of St. Therese of Lisieux an expression of a change in the ascetic tradition of the Church towards an "asceticism of confidence"? In this context, the somewhat unusual term "asceticism of confidence" means a type of asceticism that is no less demanding, but in its nature more appropriate for the Christian of today than the traditional paths. It is about an asceticism that in some way "takes God by the heart" and that knows how to rely more on his mercy than on one's own performance on the way to perfection. An asceticism that does not revolve around the means to reach God, but is directed towards God himself.

The first step in answering the question posed will be to clarify the term “traditional ascesis” that I use or to clarify the nature of this ascesis. The second section of the article will then focus on the Little Way itself. I will try to present this with particular reference to the special ascesis that must be practiced on it. By comparing these two approaches, a deeper understanding of what constitutes the Little Way or what represents its novelty is intended to be possible. At the same time, this is also intended to clear up certain misunderstandings regarding the spirituality of St. Therese, which has sometimes encouraged a certain banalization of the same. The Little Way should in no way be misunderstood as a spiritual path of lower standards. Rather, it shifts the attention from training the spiritual powers of man to the right disposition for receiving grace and working with it. The essential elements that shape the attitude to be adopted here are: humility, confidence, dedication and simplicity. Overall, the Little Way of St. Therese of Lisieux can be understood as a response to the changing spiritual abilities and needs of modern people, for whose spiritual growth it often appears to be more helpful than traditional forms of Christian asceticism.

“VOLI SVOJU SLABOST”

Asketizam pouzdanja u Malom putu svete Terezije iz Lisieuxa

Peter M. Pendl

Sažetak

U članku se usporedno analizira klasična askeza u tradiciji Ivana Kasijana i izvjesna “askeza pouzdanja” koja obilježava Mali put sv. Terezije iz Lisieuxa. Terezija je 1997. godine za svoj „Mali put“ proglašena crkvenom naučiteljicom, što znači da je njezin nauk od velike i trajne važnosti za cijelu Crkvu. Ali u čemu se točno sastoji ta važnost? Jedan od mogućih odgovora na ovo pitanje vezan je uz promjenu antropologije i društva koja se vrlo brzo dogodila u 20. stoljeću, ali koja je naravno već bacila svoju sjenu i prije, u Terezijino vrijeme. Ta je promjena također dovela do sveopćeg urušavanja klasične asketske tradicije Crkve na svim razinama (laici, svećenici, redovništvo).

U tom kontekstu postavlja se pitanje radi li se doista samo o slomu klasične asketske tradicije koji se i danas osjeća, ili je došlo do nove koncepcije asketske prakse koja je na neki način „zamijenila“ onu staru. Ovo pitanje je polazište ovog rada. Drugim riječima: je li Mali put svete Terezije iz Lisieuxa izraz promjene asketske tradicije Crkve prema „asketizmu pouzdanja“? U tom kontekstu, pomalo neobičan izraz „asketizam pouzdanja“ označava vrstu askeze koja nije manje zahtjevna, ali je po svojoj naravi prikladnija kršćaninu današnjice od tradicionalnih putova. Riječ je o asketizmu koji Boga na neki način „uzima za srce“ i koji se na putu do savršenstva više pouzdaje u Božje milosrđe nego u vlastito djelovanje. Askeza koja se ne vrti oko načina da se dođe do Boga, već je usmjerena prema samom Bogu.

Prvi korak u odgovoru na postavljeno pitanje bit će razjašnjenje pojma “tradicionalna askeza” koji koristim. Drugi dio članka usredotočit će se na sam Mali put. Pokušat ću to predstaviti s posebnim osvrtom na posebne askeze koje se na njemu moraju prakticirati. Usporedbom ova dva pristupa, namjerava se omogućiti dublje razumijevanje onoga što čini Mali put ili što predstavlja njegovu novost. Time se ujedno žele razjasniti određeni nesporazumi o duhovnosti svete Terezije, koji su ponekad poticali njenu stanovitu banalizaciju. Mali put ni na koji način ne treba pogrešno shvatiti kao duhovni put nižih standarda. Umjesto toga, prebacuje pozornost s treniranja čovjekovih duhovnih snaga na treniranje čovjekovog ispravnog raspoloženja za primanje milosti i rad s njom. Bitni elementi koji oblikuju stav koji ovdje treba usvojiti su: poniznost, povjerenje, predanost i jednostavnost.

Općenito, Mali put svete Terezije iz Lisieuxa može se shvatiti kao odgovor na promijenjene potrebe i duhovne sposobnosti suvremenog čovjeka, za čiji se duhovni rast Mali put često čini korisnijim od tradicionalnih oblika kršćanskog asketizma.

EKUMENSKI POTENCIJAL EKLEZIOLOGIJE I DUHOVNOSTI SVETE TEREZIJE IZ LISIEUXA

Ivan Pleše

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta 27-675

Sažetak

Duhovnost svete Terezije iz Lisieuxa ima ekumenski potencijal, jer je utemeljena na jednostavnosti i predanju Božjoj volji, i kao takva nudi univerzalne kršćanske vrijednosti koje nadilaze konfesionalne granice. Autor najprije istražuje kako sv. Terezija iz Lisieuxa interpretira Crkvu kao zajednicu ljubavi, te kakav to odjek ima u suvremenim ekumenskim teološkim strujanjima, osobito ekleziologiji. Cilj je uvidjeti postoji li Terezijina eklezijološka vizija koja bi bila prihvatljiva u suvremenom ekumenizmu.

Na tragu promišljanja o Terezijinom shvaćanju svetosti i uloge svetaca kao onih koji mole, zagovaraju i upućuju ljude na Krista, u drugom dijelu rada bit će istaknuto nekoliko odrednica svetosti prema Terezijinim mislima, a koje mogu u ekumenskom kontekstu biti univerzalni orijentir svim kršćanima na putu svetosti, odnosno ispunjavanja u punini vlastitog kršćanskog identiteta: pouzdanje u Boga i ljubav, te mir usred protivština.

U ekumenskom kontekstu shvaćanja štovanja svetih kao očitovanja univerzalnog i transcendentnog zajedništva Crkve, te oblika duhovnog prijateljstva, zagovora kojemu je konačni cilj Krist i Kraljevstvo nebesko, Terezijina perspektiva može doprinijeti boljem razumijevanju naravi čašćenja svetaca u Crkvi. Također, njena univerzalna popularnost svjedoči da je i izvan katoličkih krugova, Terezija postala duhovna prijateljica mnogima na putu prema Kristu bilo kroz svoje spise, bilo pomoću molitava i isprošenih milosti njenog zagovora. Poseban naglasak stavljen je na njezinu ulogu u međukršćanskom dijalogu i mogućnosti koji njezin nauk pruža za promicanje jedinstva među kršćanima.

Ključne riječi: sveta Terezija, ekumenizam, ljubav, duhovnost, Crkva.

Uvod

Sveta Terezija od Djeteta Isusa jedna je od najistaknutijih figura suvremene katoličke duhovnosti. Njezin *Mali put* duhovnog djetinjstva, utemeljen na poniznosti, ljubavi i potpunom predanju Božjoj volji, privlači vjernike različitih kršćanskih konfesija. Ovaj rad istražuje ekumenski potencijal njezine eklezijološke misli i duhovnosti, s naglaskom na njezino razumijevanje Crkve kao zajednice ljubavi. Njeni spisi, posebice autobiografsko djelo *Povijest jedne duše*, pružaju mističnu viziju Crkve kao Tijela Kristova, u kojem je ljubav središnji princip koji povezuje sve članove.

U kontekstu Drugog vatikanskog sabora, koji je otvorio Crkvu suvremenom ekumenskom pokretu, Terezijina duhovnost nudi univerzalnu perspektivu prihvatljivu svim kršćanima. Njezin život, utemeljen na autentičnom življenju Evanđelja koje su očitovalo u Terezijinoj molitvi, služenju bližnjima, ljubavi prema Kristu itd., čine ju važnim duhovnim mostom između različitih kršćanskih denominacija. Kroz analizu njezinih spisa, osobito razumijevanja vlastitog poslanja kao ljubavi u „srcu Crkve", ovaj rad istražuje mogućnosti koje Terezijina duhovnost pruža za promicanje međukršćanskog dijaloga i zajedništva.

Osim toga, razmatra se kako njezino shvaćanje svetosti, poniznosti i predanja Bogu može poslužiti kao nadahnuće za ekumenske procese u suvremenom kršćanstvu. Terezijina misija ljubavi, koju je nastavila i nakon smrti svojim zagovorom za Crkvu, pokazuje kako se svetost može živjeti u najjednostavnijim svakodnevnim trenucima, te kako ta jednostavnost može služiti kao zajednička osnova za dijalog među kršćanima različitih tradicija.

1. Ekumenska dimenzija Terezijine ekleziologije i duhovnosti

Crkva u Terezijinoj misli zauzima jedno od ključnih mjesta jer je Crkva za nju Kraljevstvo Božje na zemlji. Svoj život i svoje zvanje Terezija stavlja u službu Crkve, ali na taj način zapravo stavlja čitavu sebe na raspolaganje Kristu.

1.1. Ljubav kao Srce Crkve

Crkva kao zajednica onih koji vjeruju u Krista, prema nauku Drugog vatikanskog koncila, proteže se i izvan vidljivih kanonsko-juridičkih granica Katoličke Crkve (cf. LG 8; UR 3). Upravo je ova jezično suptilna, a sadržajno velika promjena ekleziološkog naglaska iz *est* u *subsistit in*, omogućila snažan ekumenski zamah, odnosno hod prema punom jedinstvu kršćana. Prvi dio rada želi istražiti Terezijino razumijevanje Crkve kako bi se stvorilo polazište za suvremeni ekumenski dijalog. Točnije, istražuje se kako sv. Terezija iz Lisieuxa interpretira Crkvu kao zajednicu ljubavi te kakav to odjek ima u suvremenim ekumenskim teološkim strujanjima, osobito ekleziologiji. Cilj je uvidjeti postoji li Terezijina eklezilološka vizija koja bi bila prihvatljiva u suvremenom ekumenizmu.

Terezija živi u vremenu prije Koncila, no u njenim spisima nalaze se misli o Crkvi koje daju širu perspektivu na pripadnost Crkvi.

Prije svega, Crkva je za Tereziju, prema mislima sv. Pavla (cf. 1 Kor 12), „Tijelo“ koje je sastavljeno od mnoštva udova. No, u središtu tijela Crkve je srce koje daje puni smisao svim udovima, odnosno za Tereziju srce predstavlja ljubav Kristovu koja pokreće cijelo Tijelo Crkve i koja svim udovima daje smisao pripadnosti Tijelu Kristovu. Tako Terezija u svome autobiografskom spisu izlaže:

> Kad su mi kod razmatranja moje želje zadavale pravo mučeništvo, otvorih poslanice sv. Pavla da potražim kakav odgovor. Padoše mi u oči 12. i 13. glava Prve poslanice Korinćanima... Ondje pročitah, u 12. glavi, da ne mogu svi biti apostoli, proroci, učitelji itd., da je Crkva sastavljena od različitih udova i da oko ne može u isti čas biti ruka... Odgovor je bio jasan, ali nije zadovoljio mojih želja, nije mi donio mira. […] Ne gubeći srčanosti nastavih čitanje, i ova me rečenica utješi: `Brinite se za savršenije darove, a ja ću vam pokazati još izvrsniji put.´ I Apostol tumači kako svi najsavršeniji darovi nisu ništa bez ljubavi... i da je ljubav izvrstan put koji sigurno vodi k Bogu. Napokon sam našla odmor. Promatrajući mistično tijelo Crkve nisam prepoznala sebe ni u jednom od udova koje opisuje sv. Pavao, ili bolje, htjela sam prepoznati sebe u svima... Ljubav mi je dala ključ moga zvanja. Shvatila sam, ako Crkva ima tijelo sastavljeno od različitih udova, da joj onda ne nedostaje najpotrebniji i najplemenitiji od svih udova: shvatila sam da Crkva ima Srce i da to Srce gori od ljubavi. Shvatila sam da jedino ljubav oživljuje udove Crkve, te kad bi se ljubav ugasila, ne bi više apostoli navješćivali Evanđelja, mučenici ne bi više htjeli prolijevati svoju krv […] Da, našla sam svoje mjesto u Crkvi, i to si mi mjesto dao ti, o moj Bože!... U srcu Crkve, svoje majke, bit ću ljubav. (Ms B 3rv)[1]

U citiranom odlomku iz *Rukopisa B,* Terezija povezuje svoje životno zvanje s mjestom u Crkvi. Njeno zvanje ima duboku i neraskidivu eklezijološku dimenziju. Zvanje kršćanina nije samo u svezi s osiguranjem imanentne egzistencije, nego je u službi transcendencije, odnosno izgradnje Tijela Kristova po ljubavi. Upravo ljubav, prema Tereziji, izvire iz „Srca“ Isusova koje „oživljuje udove Crkve“. Terezijina „muka“ svoje razrješenje zadobiva otkrićem vlastitog poziva u Tijelu Kristovu. Isprva mučena različitim željama, Terezija svoj smiraj i ispunjenje pronalazi u ljubavi koja obuhvaća sva zvanja svih udova Crkve.

Širina shvaćanja zvanja koje je za Tereziju prije svega u službi Tijela Kristova, povezanost s ljubavlju koje proizlazi iz Srca Isusova, daje eklezijološki okvir koji je široko primjenjiv na sve kršćane općenito. Terezija ne promatra životno zvanje kršćanina u svezi s

[1] Hrvatski prijevod prema: SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Povijest jedne duše (Rukopisi A, B, C),* Glas Koncila – Karmelska izdanja, Zagreb [11]2021.

vršenjem određene službe ili pripadnosti određenom staležu u Crkvi, već autentično zvanje dovodi u vezu s Kristom. Po povezanosti s Kristom krštenik, odnosno kršćanin, se sjedinjuje u ljubavi sa svim udovima Crkve. U ovom shvaćanju trijada *zvanje – ljubav – Krist* zadobiva snažnu ekumensku dimenziju koja je dostupna svim kršćanima, a očituje se u tome da međusobna povezanost svih udova Crkve tim više raste što je jača ljubav i povezanost s izvorom ljubavi i života Crkve – Kristom.

1.2. Crkva kao zajednica ljubavi

U međusobnoj povezanosti kršćana u ljubavi, koja svoj izvor i uzor ima u Božjoj imanentnoj i ekonomijskoj ljubavi, pronalazi se temelj Kristove Crkve. Upravo Kristova ljubav nalazi se u srcu Crkve te predstavlja univerzalnu/ekumensku dimenziju koja povezuje u jednu Kristovu Crkvu sve krštenike. Koncilski Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* govori kako sve one koji nisu u punom zajedništvu s Katoličkom Crkvom „Katolička ih crkva grli s bratskim poštovanjem i ljubavlju" (UR 3,1). Dekret, govoreći o odnosu prema Istočnim kršćanima, ali što je primjenjivo na ekumensku situaciju općenito, ističe kako je razdijeljenost kršćana nastala, između ostaloga, „zbog pomanjkanja uzajamnoga razumijevanja i ljubavi" (UR 14,3). No, iznad svega, u svijesti o ljudskoj slabosti koncilski Dekret o ekumenizmu zaključen je molitvom i nadom da će u ljubavi, po Duhu Svetom, svi kršćani jednom biti pomireni:

> Pomirenje svih kršćana u jedinstvu jedne i jedine Kristove Crkve, nadilazi ljudske snage i sposobnosti. Stoga svoju nadu posve polaže u Kristovu molitvu za Crkvu, u Očevu ljubav prema nama i u silu Duha Svetoga. (UR 24,2)

Značajan ekumenski dokument kojeg izdaje komisija Vjera i ustrojstvo Ekumenskog vijeća Crkava *The Church: Towards a Common Vision* daje dragocjene uvide u međukršćansko shvaćanje Crkve. Naime, ovaj dokument predstavlja konsenzus velikog i značajnog dijela kršćanskog svijeta po pitanju ekleziologije. Govoreći o Crkvi, dokument *The Church* ističe kako su već sami sveci znak svetosti Božje i svetosti Crkve. U tom smislu i Terezijina svetost je među kršćanima raznih konfesija prihvatljiva kao svjedočanstvo svetosti Crkve: „Bitna svetost Crkve svjedoči se u svakoj generaciji

kroz svete muškarce i žene te kroz svete riječi i djela koje Crkva proglašava i vrši u ime Boga, Sve-Svetoga.“[2]

Crkva je u svojoj naravi eshatološka zajednica koju karakteriziraju konkretni znakovi novoga života darovanog po Kristovu pashalnom otajstvu:

> Vidljivi i opipljivi znakovi koji izražavaju da je ovaj novi život zajedništva učinkovito ostvaren jesu: primanje i dijeljenje vjere apostola, krštavanje, lomljenje i dijeljenje euharistijskog kruha, molitva jednih za druge i za potrebe svijeta, služenje jedni drugima u ljubavi, sudjelovanje u međusobnim radostima i tugama, pružanje materijalne pomoći, naviještanje i svjedočenje radosne vijesti u misiji te zajednički rad za pravdu i mir.[3]

Osobito je dragocjeno, u kontekstu ovoga rada, uočiti dimenziju ljubavi, ali koja je ovdje dopunjena dimenzijom služenja kako bi se ispravno shvatila narav kršćanske ljubavi, koja je temeljna odrednica Crkve.

Razlog zašto je upravo ljubav u temelju Crkve, ekumenski dokument *The Church* pronalazi u samome Bogu:

> Razlog za Isusovu misiju sažeto je izražen riječima: `Bog je tako ljubio svijet da je dao svoga jedinorođenoga Sina´ (Iv 3,16). Stoga je prvi i najvažniji Božji stav prema svijetu ljubav – prema svakom djetetu, ženi i muškarcu koji su ikada postali dio ljudske povijesti, kao i prema cijelom stvorenju. Kraljevstvo Božje, koje je Isus naviještao otkrivajući Božju riječ u prispodobama i započeo svojim silnim djelima, osobito vazmenim otajstvom svoje smrti i uskrsnuća, konačna je sudbina cijeloga svemira. Crkva nije zamišljena od Boga radi sebe same, već kako bi služila božanskom planu preobrazbe svijeta.[4]

U tom smislu, Crkva je eshatološki znak punine odnosa s Bogom koje se očituje u prihvaćanju dara Božje ljubavi u Isusu Kristu. Ljubav je Božja spasenjska naklonost prema čovjeku i svijetu, ali istovremeno i poziv na zajedništvo u Kristu. Svjesna toga, Terezija s pravom ističe kako je u središtu Crkve srce Isusovo, odnosno Kristova ljubav koja okuplja sve krštenike, ali koja želi okupiti čitavo čovječanstvo u novu zajednicu čije se potpuno ostvarenje iščekuje u eshatološkom dovršenju.

Zanimljivo promišljanje u drugom ekumenski važnom dokumentu, takozvanom dokumentu iz Lime, daje na razmišljanje kako

---

[2] FAITH AND ORDER, *The Church: Towards a Common Vision,* World Council of Churches Publications, Geneva 2013., 22. Dalje: *The Church*.

[3] *The Church,* 34.

[4] *The Church,* 58.

apostolska tradicija koja se od početaka Crkve prenosi, uključuje u sebi temeljne elemente apostolske Crkve:

> Apostolska predaja u Crkvi označava kontinuitet trajnih obilježja Crkve apostola: svjedočenje apostolske vjere, naviještanje i novo tumačenje Evanđelja, slavljenje krštenja i euharistije, prenošenje službenih odgovornosti, zajedništvo u molitvi, ljubavi, radosti i patnji, služenje bolesnima i potrebitima, jedinstvo među mjesnim crkvama i dijeljenje darova koje je Gospodin darovao svakoj od njih.[5]

Kontinuirano prenošenje (grč. *paradosis;* lat. *tradere*) sadržaja apostolske vjere Crkve ne odnosi se samo na prenošenje sakramentalne ovlasti, ili cjelovitosti ortodoksnog nauka, već i na djelotvorno zajedništvo kršćana u „molitvi, ljubavi, radosti, patnji i služenju". Terezija, govoreći o svojoj čežnji da objedini u sebi sva zvanja kako bi služila Kristu i Crkvi, uočava središnju ulogu ljubavi kao one koja obuhvaća sva zvanja i daje im svima puni smisao u Kristu. Na ove načine, temeljeći se na Terezijinom promišljanju o njenom zvanju u Crkvi u čijem srcu želi biti ljubav, Terezija se pogađa u srž suvremenih ekumenskih promišljanja o Crkvi kao zajednici ljubavi, odnosno zajednici onih koji žive novi život spašenih po Kristovoj ljubavi i koji tu ljubav, u služenju Bogu i bližnjima, žele utjeloviti u svijetu i u množini svojih zvanja.

Papa Franjo pobliže ističe kakvo je to „srce Crkve" kojeg je sv. Terezija iz Lisieuxa otkrila u trenutku razmatranja nad Svetim pismom:

> Ovo srce nije bilo srce trijumfalističke Crkve, već srce ljubavi, poniznosti i milosrđa. Terezija se nikada nije postavljala iznad drugih, već je zauzimala najniže mjesto zajedno sa Sinom Božjim, koji je radi nas postao sluga i ponizio se, poslušan sve do smrti, smrti na križu (usp. Fil 2,7-8). Ovo otkriće srca Crkve i danas je za nas veliki izvor svjetla. Ono nas čuva od sablažnjavanja zbog ograničenja i slabosti crkvene institucije s njezinim sjenama i grijesima te nam omogućuje da uđemo u \`srce koje gori ljubavlju´, a koje je planulo na Duhove zahvaljujući daru Duha Svetoga. To je ono srce čiji se plamen obnavlja svakim našim činom ljubavi. \`Bit ću ljubav´. Ovo je bila radikalna odluka Terezije, njezina konačna sinteza i njezin najdublji duhovni identitet.[6]

---

[5] FAITH AND ORDER, *Baptism, Eucharist and Ministry,* World Council of Churches, Ženeva 1982., 25.

[6] FRANCIS, *C'est la Confiance. Apostolic Exhortation of the Holy Father Francis on Confidence in the Merciful Love of God for the 150th Anniversary of the Birth of Saint Therese of the Child Jesus and the Holy Face* (15. X. 2023.), 40-41, na: https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/20231015-santateresa-delbambinogesu.html (20.12.2024). Dalje: CLC.

U ovome odlomku, papa Franjo otkriva da „srce Crkve“ ostaje uvijek privlačno svim ljudima, unatoč slabostima i skandalima Crkve jer je to srce samoga Krista. Povezujući se sa srcem Kristovim u životnom služenju čovjek ostvaruje puninu svoga poziva, gradi univerzalno bratstvo među ljudima i na taj način doprinosi izgradnji Kraljevstva Božjega. Samo ljubavlju koja je odjelotvorena služenjem kršćanin može nadići sve međukršćanske podjele te graditi autentično zajedništvo otkrivajući kako je ono što ih povezuje – sam Krist – veće od svega onoga što ih razdvaja. Srce Crkve, naspram ljudskim skandalima podjele Kristove Crkve, ponovno otkriva u ekumenskom kontekstu da je ono što kršćane već sada povezuje veće od svih ostalih stvari koje ih razdvajaju.

1.3. Univerzalnost poruke svete Terezije

Ističući svetu Tereziju iz Lisieuxa kao crkvenu naučiteljicu, uočava se kako pape, počevši od Ivana Pavla II. pa sve do Franje, u usku svezu dovode njen nauk o ljubavi, izražen osobito u tzv. *Malom putu*, i njezinu naučiteljsku ulogu. Terezija je naučiteljica čitave Crkve jer je učiteljica ljubavi, odnosno *Malog puta* predanja Bogu u jednostavnosti života i velikoj ljubavi u svakodnevnim životnim situacijama. Terezijina *ekumeničnost* ili univerzalnost ogleda se u njenom nauku o ljubavi čiji je ključni dio citiran na početku ovog rada. U tom smislu, taj nauk predstavlja svojevrsnu *ekumensku točku* koja može biti prihvatljiva svim kršćanima, a istovremeno izvire iz tradicije Katoličke Crkve.

Iz homilije pape Ivana Pavla II. prilikom proglašenja naučiteljicom Crkve, može se iščitati narav toga zašto se neki svetac ili svetica proglašava crkvenim naučiteljem ili naučiteljicom:

> Doista, kada Učiteljstvo proglasi nekoga crkvenim naučiteljem, ono želi ukazati svim vjernicima, a osobito onima koji u Crkvi obavljaju temeljnu službu propovijedanja ili preuzimaju osjetljiv zadatak teološkog poučavanja i istraživanja, da nauk koji je neka osoba ispovijedala i proglašavala može biti referentna točka – ne samo zato što je u skladu s objavljenom istinom, već i zato što baca novo svjetlo na otajstva vjere i omogućuje dublje razumijevanje Kristova otajstva. […] *Lumen gentium* uči, s druge strane, da nam sam Bog `govori´ (br. 50) u svojim svecima. Upravo iz tog razloga duhovno iskustvo svetaca ima posebnu vrijednost za produbljivanje našega znanja o božanskim otajstvima, koja su uvijek veća od naših misli. Nije slučajno da Crkva za naslov `naučitelja´ odabire samo svece.[7]

[7] JOHN PAUL II, *Proclamation of St Thérèse of the Child Jesus and the Holy Face as a „Doctor Of The Church“. Homily of Pope John Paul II* (19.X.1997.), 3. Cf.

Značaj crkvenih naučitelja pronalazi se u originalnom načinu spajanja drevne i neprekinute Tradicije Crkve i apostolskog nauka sa suvremenim okolnostima života i potrebama čovjeka. Iznoseći istovremeno i staro i novo (cf. Mt 13,52) crkveni naučitelji, poput Terezije, svjedoče o tome kako Duh Sveti u skladu s duhom vremena daje evanđeoske odgovore na konkretne potrebe čovjeka.

Papa Ivan Pavao II. ističe središnju ulogu ljubavi u životu Crkve: „Ljubav je srce Crkve koje ujedinjuje sve članove i nadilazi podjele.“[8] Ljubav je ono što ujedinjuje sve vjernike u jedno Tijelo i koja nadilazi sve razlike.

Terezijina ekumenska dimenzija očituje se i u njenom univerzalnom čašćenju: „Katolička Crkva časti je u različitim istočnim i zapadnim obredima. Mnogi su vjernici mogli iskusiti snagu njezina zagovora.“[9] Terezijina duhovnost postala je integralni dio ne samo katoličke zapadne, već i istočne duhovnosti.

Terezijina ostavština, autobiografsko djelo *Povijest jedne duše* postalo je vrlo popularno štivo ne samo unutar katoličkih, nego i van katoličkih krugova: „Ova autobiografija, koja je zajedno s njezinim ostalim spisima prevedena na otprilike 50 jezika, učinila je Tereziju poznatom u svim krajevima svijeta, čak i izvan Katoličke Crkve“ (DAS 3). Ova brza popularnost Terezijina autobiografskog djela svjedoči o privlačnosti i univerzalnosti njene poruke, što svjedoči o ekumenskom utjecaju i izvan katoličkih krugova, ali i izvan kršćanskih krugova.

Terezija se odlikuje snažnim misionarskim duhom jer želi da svi ljudi upoznaju Krista te, na taj način, samo Srce Crkve:

> Ona otkriva i prenosi novakinjama koje su joj povjerene ‘mali put duhovnog djetinjstva’, kojim sve dublje ulazi u otajstvo Crkve te, privučena Kristovom ljubavlju, u sebi osjeća rast apostolskog i misionarskog poziva koji je potiče da sve povede sa sobom na susret s božanskim Zaručnikom. (DAS 5)

---

https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/homilies/1997/documents/hf_jp-ii_hom_19101997.html (20.01.2025). Dalje: Homilija proglašenja.

[8] Homilija proglašenja, 5.

[9] JOHN PAUL II, *Apostolic Letter of His Holiness Pope John Paul II „Divini Amoris Scientia“. Saint Thérèse of the Child Jesus and the Holy Face is Proclaimed a Doctor of the Universal Church* (19.X.1997.), 2. Cf. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/apost_letters/1997/documents/hf_jp-ii_apl_19101997_divini-amoris.html (20.01.2025). Dalje: DAS.

Kod Terezije nema sustavno razrađen duhovno-teološki traktat, ali prodire u samu srž Crkve po nadahnuću Duha Svetoga:

> U Terezijinim spisima možda ne nalazimo, kao kod drugih crkvenih naučitelja, znanstveno obrađen prikaz božanskih stvarnosti, ali možemo prepoznati prosvijetljenu svjedokinju vjere koja, prihvaćajući s povjerljivom ljubavlju Božje milosrdno oplijenjenje i spasenje u Kristu, otkriva otajstvo i svetost Crkve. (DAS 7)
>
> Duhovna nauka Terezije od Lisieuxa pomogla je u širenju Kraljevstva Božjega. Svojim primjerom svetosti, savršene odanosti Majci Crkvi i potpunim zajedništvom sa Stolicom sv. Petra, kao i posebnim milostima koje je zadobila za mnogu braću i sestre misionare, pružila je osobitu pomoć novom naviještanju i iskustvu Kristova Evanđelja te širenju katoličke vjere među svim narodima na zemlji. (DAS 10)
>
> Kao što je bilo za svece Crkve u svakom razdoblju, tako je i za nju, u njezinom duhovnom iskustvu, Krist središte i punina Objave […] Terezija je primila posebno svjetlo o stvarnosti Kristova Mističnog Tijela, o raznolikosti njegovih karizmi, darova Duha Svetoga, o uzvišenoj snazi ljubavi, koja je na neki način samo srce Crkve, gdje je pronašla svoje zvanje kao kontemplativka i misionarka. (DAS 8)

Univerzalnost Terezijine poruke o Božjoj ljubavi ili „znanosti ljubavi“, počiva na njenom životnom iskustvu, kako to donosi papa Benedikt XVI., nadovezujući se na papu Ivana Pavla II.:

> Moj ju je ljubljeni prethodnik nazvao „vrsnom poznavateljicom nauka ljubavi (*scientia amore*)“ (*Ulaskom u novo tisućljeće*, 42). Taj nauk, koji uči da u ljubavi blista sva istina vjere, Terezija izražava prije svega u opisu svojega života, objavljenog godinu dana poslije njezine smrti pod naslovom Povijest jedne duše. Ta je knjiga odmah doživjela silan uspjeh, prevedena je na mnoge jezike i proširila se čitavim svijetom.[10]

Ključno je njeno životno iskustvo. Terezija kad govori o tome što je sve postigla u životu na putu rasta predanja Bogu, pripisuje to milosti Božjoj (Ms A 3rv). Papa Franjo osobito ističe Terezijinu genijalnost u sintetiziranju onog bitnog iz cjelokupnosti teologije i duhovnosti Crkve:

> Poseban doprinos koji nam Terezija nudi kao svetica i crkvena naučiteljica nije analitički, poput, primjerice, svetog Tome Akvinskog. Njezin je doprinos više sintetički, jer se njezin genij sastoji u tome da nas vodi prema onome što je središnje, bitno i neophodno. Svojim riječima i osobnim iskustvom pokazuje da, premda sva učenja i pravila Crkve imaju svoju važnost, vrijednost i jasnoću, neka od njih su potrebnija i temeljnija za kršćanski život. Upravo na to je Terezija usmjerila svoj pogled i svoje srce. (CLC 49)

---

[10] BENEDIKT XVI., *Kateheza na općoj audijenciji* (6. IV. 2011.), na: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2011/documents/hf_ben-xvi_aud_20110406.html (20.12.2024).

Terezija, dakle, ne razvija sustavno-analitičku teologiju, ali iz cjelokupnosti duhovno-teološke baštine sintetizira ono sržno što može, u kontekstu ekumenskog dijaloga, poslužiti za promicanje jedinstva među kršćanima prema načelu da se jedinstvo traži, prije svega, u onom bitnom, a u onome što ne spada na bit vjere, dopušta se različitost pristupa. Tako Terezijina „znanost ljubavi" postaje moguća točka ekumenskog dijaloga.

2. Ekumenski potencijal Terezijina svetačkog lika

Terezijina svetost i status crkvene naučiteljice svjedoče o univerzalnosti njezine poruke. Pape Ivan Pavao II. i Benedikt XVI. prepoznaju njezinu „znanost ljubavi" kao temeljnu točku za međukršćanski dijalog, naglašavajući kako ljubav nadilazi sve podjele. Svetost za Tereziju ne znači pasivnost, nego aktivno zauzimanje za cijelu Crkvu, čak i u nebu (cf. CJ 17.7).[11]

Štovanje svetih i njihova uloga u životu kršćana tijekom povijesti bivala je predmetom sporenja, osobito između katolika i pobornika Reformacije. No, Terezija jednostavnom mišlju pokazuje kako štovanje svetaca u Crkvi nije kult čovjeka, nego je u konačnici klanjanje Kristu, zahvala za milosti koje je ostvario u životu svetaca te svjedočanstvo neraskidive povezanosti Crkve u nebu i na zemlji. Zato Terezija govori: „Da, proći ću svoje nebo čineći dobro na zemlji" (CJ 17.7).[12] Ova jednostavna Terezijina misao govori o suštini štovanja svetih: sveci žele pomoći svakome čovjeku da dođe u zajedništvo s Kristom. Tako shvaćena svetost i štovanje svetih može pomoći nadići sve prijepore jer stavlja u središte Krista i puno ostvarenje čovjekova poziva na svetost, odnosno zajedništvo s Bogom.

U pismu ocu Bellièreu od 24. veljače 1897., Terezija piše o tome da se njenom smrću njihovo zajedništvo neće prekinuti, nego usavršiti te će postati potpunije jer će biti neposrednije:

> Ne znam budućnost, ali ako Isus ostvari ono što osjećam da me čeka, obećavam da ću ostati vaša mala sestra gore na nebu. Naše zajedništvo sigurno neće biti prekinuto, bit će bliže nego ikada; tada više neće biti klauzure, niti rešetaka, moja duša moći će letjeti s vama do najudaljenijih misija. (LT 220)[13]

---

[11] Na hrvatskom dostupno u: *Povijest jedne duše,* 253.

[12] Cf. SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA I SVETOG LICA, *Ulazim u život. Posljednji razgovori*, Glas Koncila i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb 1991., 91.

[13] Cf. SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Mala Terezija – velika misionarka. Pisma Male Terezije duhovnoj braći u misijama*, Karmelska izdanja, Zagreb ^{2}2022., 33.

U ekumenskom kontekstu, shvaćanje štovanja svetih kao očitovanja univerzalnog i transcendentnog zajedništva Crkve te oblika duhovnog prijateljstva, zagovora, kojemu je konačni cilj Krist i Kraljevstvo nebesko, Terezijina perspektiva može doprinijeti boljem razumijevanju naravi čašćenja svetaca u Crkvi. Također, njena univerzalna popularnost svjedoči da je i izvan katoličkih krugova, Terezija postala duhovna prijateljica mnogima na putu prema Kristu bilo kroz svoje spise, bilo pomoću molitava i isprošenih milosti njenog zagovora.

2.1. Svetost kao pouzdanje u Boga i ljubav

Na tragu promišljanja o Terezijinom shvaćanju svetosti i uloge svetaca kao onih koji mole, zagovaraju i upućuju ljude na Krista, u ovome dijelu rada bit će istaknuto nekoliko odrednica svetosti prema Terezijinim mislima, a koje mogu u ekumenskom kontekstu biti univerzalni orijentir svim kršćanima na putu svetosti, odnosno ispunjavanja u punini vlastitog kršćanskog identiteta.

Svetost o kojoj Terezija iz Lisieuxa govori nije, u pelagijanističkom smislu, stjecanje vlastitih zasluga, nego egzistencijalan odnos s Bogom za kojeg je već Ivan u svojim spisima definirao kao ljubav (1 Iv 4, 8.16). U tom smislu papa Benedikt ističe da je Terezijin život, opisan u njenom autobiografskom djelu, ništa drugo nego evanđelje ljubavi, tj. povijest ljubavi Božje prema Tereziji:

> Ali koja je to ljubav ispunila cio Terezijin život, od djetinjstva do smrti? Dragi prijatelji, ta ljubav ima lice, ona ima ime, to je Isus! Svetica neprestano govori o Isusu. Želimo, dakle, ponovno prijeći velike etape njezina života, da bismo prodrli u srž njezina nauka.[14]

Kršćani, polazeći od Objave, mogu uočiti da se u Terezijinom životu ne radi ni o čemu drugome, nego o povijesti Božje ljubavi prema Tereziji i njen postupni rast u prihvaćanju i življenju Božje ljubavi. Ako se tako shvati kršćanska svetost, postajati sve više čovjek ljubavi, a što nije ništa drugo nego ispunjenost Bogom, onda je takva svetost zajednička baština svih kršćana jer su svi kršćani usmjereni prema tom Pavlovom iskustvu: „Živim, ali ne više ja, nego Krist živi u meni“ (Gal 2,20).

Drugi ključni moment u razmatranju Terezijinog shvaćanja svetosti koji nije izvan eklezioloških konteksta, jest prvenstvo Božjeg djelovanja u ostvarenju svetosti. Terezija ne krije svoje veliko pouzdanje u Gospodina da će ju učiniti velikom sveticom:

---

[14] Već citirana Kateheza pape Benedikta XVI. na općoj audijenciji 6. IV. 2011.

> Ta bi se želja mogla činiti drskom ako se promisli kako sam bila slaba i nesavršena i kako sam to još sada, poslije sedam godina redovničkog života. Međutim, uvijek osjećam isto smiono pouzdanje da ću postati velikom sveticom, jer ne računam na svoje zasluge, kojih uopće nemam, nego se uzdam u Onoga koji je sama Krepost i Svetost. On će se jedino zadovoljiti mojim slabim naporima i podići me k sebi, pokriti me svojim beskrajnim zaslugama i tako me učiniti sveticom. (Ms A 32r)

Gospodin će ubrzo nakon ovih riječi početi kroz patnju oblikovati Tereziju prema velikoj svetosti, ali u ekumenskom kontekstu važan doprinos je prvenstvo Božjeg djelovanja. Terezija se ne želi pouzdati u svoje zasluge, u svoja djela, već isključivo u Boga. Terezijina vjera se na najbolji način očituje u tome što su se ove njene riječi ispunile: postala je velika svetica, ne po svojim zaslugama, nego po pouzdanju u Boga i vjeri da to Bog želi ostvariti u njenom životu, ali i u životu svakog kršćanina.

Terezija se, stoga, u rastu u svetosti usredotočuje na bitno, a to je odnos ljubavi isključivo s Bogom:

> Budući da ne mogu pronaći nijedno stvorenje koje bi me moglo ispuniti, odlučujem sve dati Isusu. Ne želim nijednom stvorenju dati ni atom svoje ljubavi. Neka mi Isus uvijek udijeli milost da shvatim kako je On jedini savršena sreća, čak i onda kada se čini da je odsutan! (LT 76)[15]

Upravo ova usredotočenost na Krista i odnos ljubavi prema njemu, snažno je ekumensko svjedočanstvo o tome što može zbližiti kršćane: usredotočenost na Krista i na ono što im je već sada zajedničko, a što je veće od svega što ih razdvaja. Upravo su to i plodovi ekumenskog dijaloga: „Produbljuje se svijest zajedničke pripadnosti Kristu. […] Jednom riječju, kršćani su se obratili k bratstvu ljubavi koje obuhvaća sve učenike Kristove.“[16]

Poziv svakog kršćanina na svetost, kao i poticaji i sve očitiji znakovi djelovanja Duha Božjega u Crkvi koji zbližuje kršćane, nije primarno stvar ljudskog napora ili konsenzusa, iako se ne isključuje ni taj element, nego vjere u Božju svemoć i dobrohotnost. U tom smislu, Terezija poučava:

> Ah! Céline, naše beskonačne čežnje nisu, na kraju krajeva, snovi ili maštanja, jer nam je sam Isus dao ovu zapovijed. Céline, zar ti se ne čini da nam na zemlji više ništa ne ostaje? Isus želi da do kraja ispijemo svoju čašu ostavljajući našeg dragog oca ondje. Ah! Ne uskraćujmo mu

---

[15] Pismo s. Agnezi od Isusa od 7. siječnja 1889.

[16] IVAN PAVAO II, *Ut unum sint. Enciklika o ekumenskom nastojanju,* Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1995., br. 42.

> ništa. Toliko mu je potrebna ljubav, toliko je žedan da čeka kap vode od nas kako bismo ga osvježili. Ah! Dajmo bez računanja, jednog će nam dana moći reći: `Sad je red na mene.´ (LT 103)[17]

Kristova zapovijed ljubavi (cf. Iv 13,34-35; 15,12-13) te molitva Ocu za jedinstvo svojih učenika (cf. Iv 17,21) pisano su svjedočanstvo Božje zapovijedi i molitve koju želi ostvariti u onima i s onima koji, po Terezijinim riječima, imaju dovoljno vjere i pouzdanja u Boga, a iznad svega ljubavi. Evanđeoska ljubav živi se uvijek u dvostrukom odnosu jednog veza ljubavi: prema Bogu i prema čovjeku.[18]

2.2. Svetost kao mir usred protivština

Druga odrednica Terezijine svetosti koja može imati univerzalno prihvatljive, odnosno ekumenski obogaćujuće elemente je traženje mira. Prilikom jednog susreta s majkom Genovevom, Terezija bilježi za nju značajne riječi koje joj je ona uputila:

> Čekajte, draga kćerko, reći ću vam jednu riječcu. Svaki put kad dođete molite me da vam dadem kiticu duhovnog cvijeća. Dakle, danas ću vam dati ovu: `Služite Bogu u miru i radosti; sjetite se, drago dijete, da je naš Bog – Bog mira´“ (cf. 1 Kor 14,33). Pošto sam joj prostodušno zahvalila, izašla sam ganuta do suza i uvjerena da joj je dragi Bog otkrio stanje moje duše. Toga sam dana bila do krajnosti kušana, gotovo žalosna, u takvoj noći da više nisam znala da li me dragi Bog ljubi, ali vi pogađate, ljubljena moja Majko, radost i utjehu koju sam osjetila!
> (Ms A 78r)

Poput Terezijina osobnog iskustva, tako je i u ekumenskom kontekstu važno uočiti da je Bog – Bog mira – te da je svako nastojanje oko mira Bogu ugodno djelo. Tako i rad na pomirenju kršćana je svjedočanstvo kršćana kako je mir plod Božjeg djelovanja i prisutnosti, a nasuprot toga stoji nemir i razdor koji nisu plodovi Božjega Duha. Isticanje mira kao temeljnog aspekta duhovnosti i svetosti, što je Terezija prepoznala kao Božje nadahnuće preko usta majke Genoveve, daje suvremenim kršćanima novu perspektivu i poticaj za zauzetiju ekumensku djelatnost, te rad na svetosti, odnosno autentičnosti kršćanskog života koji nužno rađa plodovima mira i zajedništva.

No, Terezija je svjesna da za jedinstvo i mir, osobito u njenom životu redovnice, treba znati pretrpjeti te na taj način prinijeti Bogu

---

[17] Pismo Celini od 19. svibnja 1890.

[18] Cf. S. R. TABILE, „Reciprocal Union in St. Therese of Lisieux Story of a Soul“, u: *Scientia*, 11 (2022.) 1, 28-39. Dostupno na: https://scientia-sanbeda.org/index.php/scientia/article/view/9/9 (20.01.2025).

žrtvu sebe. Ove njene misli mogu biti osobito korisne u nastojanju oko kršćanskog jedinstva. Tako ona donosi:

> Gospodin se često zadovoljava željom da radimo za njegovu slavu, i vi znate, draga Majko, da su moje želje vrlo velike. Vi znate i to da mi je Isus dao više nego jednu gorku čašu, ali ju je odmakao od mojih usana prije nego sam je pila, no opet ne prije nego sam okusila njezinu gorčinu. Predraga Majko, sveti je kralj David imao pravo kad je pjevao: `Kako je dobro, kako je ugodno kad braća žive zajedno u slozi.´ (Ps 132,1) To je istina, to sam osjetila vrlo često, ali ta se sloga postizavala na zemlji samo žrtvama […] Ah, pravo sam slutila da to mora biti predmet trajne patnje ako se živi sa svojim sestrama, a ne želi se ništa popuštati prirodi. (Ms C 8v)

Terezija ovdje daje važan uvid za ekumenska nastojanja i kršćansku savršenost: ne popuštati „prirodi“, odnosno naravnim nagnućima kojima se čovjek često vodi, nego živjeti nadnaravnim životom, koji uključuje „umiranje“ naravnim nagnućima, te odabirom opraštanja i ljubavi nasuprot osveti i neopraštanju. Ključno za ekumenske odnose može biti prepuštanje kršćana nadnaravnom životu u čijem svjetlu svi kršćanski sukobi postaju prilika za opraštanje, pomirenje i rast u vjernosti Evanđelju.

Patnja i proces svetosti su neodvojivi jedno od drugoga. Terezija je to vrlo rano shvatila:

> Kad sam kasnije spoznala što je savršenost, shvatila sam da treba mnogo trpjeti da se postane sveticom, tražiti uvijek ono što je najsavršenije, i zaboravljati sebe; shvatila sam da ima mnogo stupnjeva u savršenosti i da je svaka duša slobodna da odgovara na poticaje našega Gospodina, da čini malo ili mnogo za Njega, jednom riječju, može birati među žrtvama koje On traži. Tada sam kao u dane svoga ranog djetinjstva kliknula: `Bože moj, ja biram sve! Ne želim biti napola svetica; ne bojim se trpjeti za Tebe, bojim se samo jednoga: da bih vršila svoju volju; uzmi je od mene, jer ja biram sve što Ti hoćeš.´
> (Ms A 10rv)

Tako se i ekumenski napori mogu učiniti često puta kao žrtva koja traži odricanje od sebe, učiniti prvi korak prema drugome unatoč vlastitim uvjerenjima, početi graditi mostove. Ekumenizam tako postaje istovjetan procesu svetosti koji također traži umiranje vlastitog ega i otvaranje drugome u poniznosti. Upravo to „umiranje ega“ biva najveća patnja i poteškoća za ljude. No, valja zaključiti s Terezijom: „Da, osjećam, kad vršim djela ljubavi, da to Isus sam djeluje u meni; što sam više sjedinjena s njim, to više ljubim sve svoje sestre“ (Ms C 12v). Izvor mira te putokaz prema pomirenju i istinskoj svetosti

postaje nadvladavanje prirodnih nagnuća, odnosno nadnaravni život kojeg Krist objavljuje.

2.3. Poniznost

Iduća važna točka svetosti koja može postati zajednički ekumenski putokaz ili važan ekumenski element u razmatranju Terezijina svetačkog lika jest poniznost. U pismu svojoj sestri Paulini, odnosno s. Agnezi od Isusa, Terezija je u zahvalnosti radosna slikom malenog zrna pijeska, kao simbola poniznosti za kojom čezne:

> O, Paulina, želim uvijek biti maleno zrno pijeska. Tvoje mi je pismo učinilo toliko dobra. Kad bi samo znala kako je to duboko dotaknulo moje srce. Htjela bih ti reći mnogo toga o tom malenom zrnu pijeska, ali nemam vremena… Želim postati svetica. Nedavno sam vidjela riječi koje su mi se jako svidjele, ne sjećam se koji ih je svetac rekao: `Nisam savršena, ali želim to postati´. Kakva zbrka riječi, oprosti mi, najdraža mala sestro, u velikoj sam žurbi. (LT 45)[19]

Upravo se poniznost u ekumenskom kontekstu očituje kao univerzalna kršćanska vrlina. Poniznost je temelj kršćanskog života, duhovnosti uopće, stoga svi kršćani koji žele napredovati na putu svetosti zajednički rastu u kreposti poniznosti koju Sveto Pismo na puno mjesta spominje: „Ne činite ništa iz suparništva ni taštine, nego u poniznosti smatrajte jedni druge višima od sebe“ (Fil 2,3-4); „Svi se u poniznosti snizite jedan prema drugome, jer Bog se oholima protivi, a poniznima daje milost“ (1Pt 5,5-6); „Zaodjenite se dakle, kao izabranici Božji, sveti i ljubljeni, u milosrdno srce, dobrostivost, poniznost, blagost i strpljivost“ (Kol 3,12); „Sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću; podnosite jedni druge u ljubavi“ (Ef 4,2) itd.

2.4. Zauzetost koja prelazi sve ljudske granice

Svetost se očituje i kao briga za one koji su van granica Crkve. U ekumenskom smislu, sljedeći događaj iz Terezijina života može kršćane potaknuti na to da u autentičnom kršćanskom življenju budu zauzeti za one koji su na rubovima društva ili koji su se od Kristove Crkve odvojili.

Radi se o slučaju Hyacintha Loysona, bivšeg svećenika koji je 1912. godine preminuo pod ekskomunikacijom. Jedno vrijeme bio je bosonogi karmelićanin, čak i provincijal. Terezija je osjećala potrebu i

[19] Pismo s. Agnezi od Isusa od 27. ožujka 1888.

veliku želju da moli za svoga „brata“ te je za njegovo obraćenje to i činila tijekom svoga života. Štoviše, svoju posljednju svetu pričest 1897. prikazala je za njegovo obraćenje. Terezija u pismu Celini od 8. srpnja 1891. izražava svoje uvjerenje da joj Isus sigurno ne bi dao u srce žarku želju da moli za njega i njegovo obraćenje da to nije mogao ispuniti (cf. LT 129).

Vrijedi uočiti Terezijinu iskrenu zauzetost za obraćenje osobe koja je, stjecajem životnih okolnosti, završila pod kaznom ekskomunikacije. Pouzdanje u Božje milosrđe i njena zauzetost polazi od vjere da joj je sam Bog usadio u dušu poticaj da moli za Hyacintha i njegovo obraćenje. U tom smislu, u ekumenskim odnosima, osobito molitvama koje se poduzimaju za jedinstvo kršćana, valja poći od iskrene zauzetosti za drugog čovjeka i vjere da je Božje nadahnuće, kao i uvjerenje da će to ispuniti, ono dobra i sveta želja koju kršćanin nosi u srcu.

2.5. Zajedništvo i jedinstvo

Govoreći o ekumenizmu, mogu se razlikovati pojmovi jedinstva i zajedništva, na temelju Terezijinih misli. Ona, dakako, ne govori u ekumenskom smislu, ali jednako je primjenjivo na ekumenski kontekst. U tom smislu, zajedništvo se može smatrati nedostatnim stupnjem, a jedinstvo puni stupanj ostvarenja kršćanstva. Terezija, navodeći citat koji ju je dotakao, piše Celini 20. listopada 1888.:

> Nedavno sam pronašla jedan vrlo lijep odlomak. Evo ga, mislim da će ti se svidjeti: `Predanost je još uvijek različita od Božje volje; postoji ista razlika kao između zajedništva i jedinstva; u zajedništvu smo još uvijek dvoje, u jedinstvu smo samo jedno.´ Oh! Da, budimo samo jedno s Isusom. (LT 65)

Tri godine kasnije, u pismu iz 20. listopada 1891. Terezija opet piše Celini:

> Sada je četvrti put da ti pišem čestitku za blagdan otkako sam u Karmelu!... Osjećam da su ove četiri godine još više učvrstile veze koje su nas već tako blisko povezivale. Što duže živimo, to više volimo Isusa, i budući da se volimo u Njemu, vidiš zašto naša privrženost postaje toliko snažna da između naših dviju duša postoji više jedinstvo nego puko zajedništvo! (LT 132)

Upravo je jedinstvo kršćana cilj ekumenskog pokreta, a Terezija to shvaća kao nešto više od pukog zajedništva. Pišući Celini, Terezija otkriva kako među njima vlada jedinstvo, jer su one dvije jedno u

Kristu. Ekumensko jedinstvo, također, ne može biti drugačije od jedinstva u Kristu. Ekumenski napori ne mogu se iscrpiti u ostvarenju „zajedništva" među Crkvama, u smislu konfederacije Crkava i crkvenih zajednica, već kao puno i savršeno jedinstvo u Kristu koje onda može ostvarivati i euharistijsko jedinstvo.

Sam kraj njezina života, kulminacija je svega što je prethodno rečeno, a što papa Benedikt XVI. u svojoj katehezi donosi sažeto i pogađajući u bit njena svetačkog lika:

> Terezija je umrla 30. rujna 1897. navečer, izgovarajući jednostavne riječi: `Bože moj, ja vas ljubim´, gledajući raspelo koje je čvrsto stiskala u svojim rukama. Te su posljednje svetičine riječi ključ njezina nauka, njezina tumačenja evanđelja. Čin ljubavi, izražen u njezinu posljednjem uzdahu, bio je poput stalnog daha njezine duše, kao kucaj njezina srca. Jednostavne riječi: `Isuse, ljubim Te´ u središtu su svih njezinih spisa. Čin ljubavi prema Isusu uranja je u Presveto Trojstvo.[20]

Terezijin svetački lik donosi mnoge ključne elemente relevantne za život svakoga kršćanina. U njenoj jednostavnosti, stavljanju prvenstva na Božju milost i ljubav, življenju poniznosti, sebedarja i strpljivosti, kršćani svih konfesija mogu otkriti duhovno blago, utemeljeno na Evanđelju, koje prelazi sve konfesijske granice. Terezija tako postaje svijetla točka koja svojim životom i naukom prekoračuje granice kršćanskih konfesija i nudi primjer autentičnog evanđeoskog života koji može potaknuti sve kršćane da budu vjerniji Kristu i Evanđelju što će rezultirati i većim jedinstvom među kršćanima.

3. Ekumenski potencijal Terezijine duhovnosti

Govoreći o ekumenskom potencijalu Terezijine ekleziološke misli i duhovnosti, na temelju dvaju prethodnih poglavlja koja nude kratki pregled ključnih elemenata, može se uočiti kako je razlog popularnosti svete Terezije iz Lisieuxa u tome što piše vrlo jednostavno, iskreno i evanđeoski povijest Božje ljubavi u svojoj duši i u svome življenju. Otkriva kako se autentičan kršćanski život ne sastoji od uzvišenog umovanja, nego jednostavnosti, malenosti i ljubavi. Gotovo kao da svome vremenu ponovno otkriva jednostavnost i privlačnost Evanđelja.

U svojim posljednjim pismima, kao osoba koja je svjesna smrtnog časa koji joj se približava, ostavlja osobama kojima piše

---

[20] Kateheza pape Benedikta XVI. na općoj audijenciji 6. IV. 2011.

dragocjene savjete koji uvelike nude daljnju perspektivu razvoju njene duhovnosti u ekumenskom kontekstu kao platforme za zajedničko međukršćansko promišljanje, uzor svetosti i putokaz evanđeoske jednostavnosti.

Temeljeći se na malenosti, njen duhovni nauk, zvan *Mali put*, predstavlja univerzalni put za međukršćanski dijalog. Njezino shvaćanje ljubavi kao temeljne poveznice među kršćanima otvara prostor za dublje razumijevanje Crkve kao zajednice ljubavi. Crkva je neraskidivo povezana tom ljubavlju, što se osobito očituje u dragovoljnom podnošenju križeva, odnosno patnji. Na tragu svoga duhovnoga učitelja, svetoga Ivana od Križa, sv. Terezija iz Lisieuxa je svjesna kako i na zemlji, ne samo u nebu, može doprinijeti Crkvi svojim patnjama. Tako Adolfu Roullandu, misionaru, piše 19. ožujka 1897.:

> Sveti Ivan od Križa kaže: `Najmanji pokret čiste ljubavi korisniji je Crkvi od svih djela zajedno.´ Ako je to tako, koliko li su tek korisne tvoje boli i kušnje za Crkvu, budući da ih, iz same ljubavi prema Isusu, podnosiš s radošću! (LT 221)[21]

U drugom svome pismu majci Agnezi od Isusa u lipnju 1897., Terezija opet ponavlja i govori o neizmjernoj vrijednosti ljubavi za Crkvu citirajući riječi iz *Duhovnog spjeva B* 29,2 sv. Ivana od Križa:

> Najmanji pokret čiste ljubavi korisniji je Crkvi od svih ostalih djela zajedno. Stoga je od najveće važnosti da se duša mnogo vježba u ljubavi, kako bi, dosegnuvši brzo svoje ispunjenje, ostala samo na trenutak ovdje dolje i bez odgađanja stigla do gledanja svoga Boga licem u lice. (Sv. Ivan od Križa). (LT 245)

U ekumenskom smislu dijaloga s Crkvama reformacije, dragocjeno je primijetiti njeno uvjerenje o tome kako je najmanji čin čiste ljubavi vrjedniji od svih djela.

Terezija opet svjedoči svoje uvjerenje o povezanosti zemaljske i nebeske Crkve u molitvi. Zato želi zagovarati svaku dušu s neba. Uostalom, svome duhovnom bratu, misionaru, piše da ne želi činiti ništa što već anđeli ne bi činili, zauzimajući se za ljude:

> Brate, osjećam da ću ti biti mnogo korisnija na Nebu nego na zemlji, tako da s radošću najavljujem svoj skorašnji ulazak u taj blaženi grad, sigurna da ćeš podijeliti moju radost i zahvaliti Gospodinu što mi daje mogućnost da te još učinkovitije podupirem u tvojim apostolskim naporima. Potpuno sam sigurna da neću biti neaktivna na Nebu; moja

---

[21] Cf. *Mala Terezija – velika misionarka,* 91.

> je želja nastaviti raditi za Crkvu i za duše. To je ono što neprestano tražim od Boga, i uvjerena sam da će reći da. Uostalom, anđeli su neprestano zauzeti nama, a ipak nikada ne prestaju gledati Božje lice i zauvijek su uronjeni u beskrajni ocean Ljubavi. Zašto Isus ne bi dopustio i meni da činim isto? (LT 254)[22]

Terezija iz Lisieuxa, odlazeći sa zemlje u nebeski život, čvrsto je vjerovala da njezino poslanje ljubavi, odnosno zagovaranja za čitavu Crkvu ne prestaje, nego se nastavlja na savršen i potpun način. U suvremenom ekumenskom kontekstu, na tragu dokumenata Drugog vatikanskog koncila[23] prošireno i potpunije shvaćanje Crkve polazi od toga da Kristova Crkva, dok u punini opstoji u Katoličkoj Crkvi, ipak nadilazi vidljive, institucionalne granice Katoličke Crkve.

Stoga, Terezija ne samo da ostavlja svetački primjer svakome kršćaninu, već i zagovara s neba svakog kršćanina molitvom kako bi ostvario u punini svoj život s Kristom i u Kristu. Svaki kršćanin ovdje znači svaka osoba koja je krštena te na taj način pritjelovljena jednom Tijelu Kristovu. U duhovnom smislu, kao i u eklezioloških, Terezija, prema vlastitim riječima, ostaje svijetli svetački lik koji na ekumenskom području doprinosi jedinstvu kršćana. Također, prepoznata je od strane UNESCO-a kao jedna od najznačajnijih figura suvremenog čovječanstva (cf. CLC 4).

Njen *Mali put* predstavlja ekumenski povratak evanđeoskoj jednostavnosti, Riječi Božjoj, poniznosti, ljubavi i požrtvovnosti, odnosno svemu onome kako je sam Krist živio.[24] Stoga, mnogi kršćani, koji nisu katolici, prepoznaju Tereziju kao autentičnu učiteljicu kršćanskog života. Sveci, stoga postaju nova točka ekumenskog dijaloga, a njihov nauk utjelovljenje univerzalnih kršćanskih vrijednosti.[25]

---

[22] Pismo Adolfu Roullandu od 14. srpnja 1897. Cf. *Mala Terezija – velika misionarka*, 109.
[23] Cf. primjerice: *Unitatis redintegratio, Lumen gentium,* itd.
[24] Cf. K. Maes, „Therese de Lisieux et le mouvement oecumenique”, u: *Therese de Lisieux et les missions. Mission et Contemplation*, Editions Carmel Afrique, Kinshasa 1996, 209-216, ovdje 213.
[25] Cf. https://www.acistampa.com/story/19686/ecumenismo-in-svizzera-sei-profili-di-santita-esempio-di-unita-19686 (20.12.2024).

Zaključak

Duhovni nauk svete Terezije od Djeteta Isusa predstavlja vrijedan doprinos ekumenskom dijalogu svojim naglaskom na ljubavi, poniznosti i jednostavnosti kao temeljnim vrijednostima kršćanskog života. Njezina vizija Crkve kao Tijela Kristova, u kojem ljubav pokreće sve njezine članove, pruža inspiraciju za produbljivanje jedinstva među kršćanima. Terezijina predanost molitvi za obraćenje i jedinstvo svih vjernika nadilazi konfesionalne granice i pokazuje da je svetost univerzalna težnja svih kršćana.

Kroz njezino shvaćanje svetosti kao potpune predanosti Božjoj volji i prihvaćanja životnih poteškoća s ljubavlju, kršćani različitih tradicija mogu pronaći zajednički jezik i put prema međusobnom razumijevanju. Terezijin *Mali put* duhovnog djetinjstva nudi model ekumenskog življenja Evanđelja, koji nudi jednostavno življenje ljubavi u svakodnevnom životu.

Zaključno, sveta Terezija iz Lisieuxa ostaje trajno nadahnuće za sve koji žele raditi na jedinstvu Crkve. Njezin zagovor, spisi i primjer života pokazuju da ljubav može nadići sve prepreke i podjele, donoseći kršćanima svijest o zajedničkoj pripadnosti Kristu i njegovoj Crkvi.

THE ECUMENICAL POTENTIAL OF THE ECCLESIOLOGY AND SPIRITUALITY OF SAINT THERESE OF LISIEUX

Ivan Pleše

Summary

This paper explores the ecumenical potential of Saint Therese of Lisieux's spirituality through an analysis of her understanding of the Church, and fundamental aspects of Therese's spirituality. It argues that Therese's emphasis on simplicity, surrender to God's will, and profound love offers universally relevant Christian values that transcend denominational boundaries. The paper's main argument is that Thérèse's approach can foster inter-Christian dialogue and contribute significantly to Christian unity.

The paper begins by examining Therese's understanding of the Church. It highlights her portrayal of the Church not as a rigid institution but as a community of love, united by Christ's love, symbolized as the "heart" of the Church. This image of the Church, the paper argues, resonates with the ecumenical movement's emphasis on the fundamental unity of Christians despite denominational differences. The author links Therese's view to the Second Vatican Council's teaching that the Catholic Church subsists in (rather than simply "is") the one true Church, opening up space for recognizing the presence of Christ in other Christian traditions.

The core of the paper analyzes Therese's "Little Way" to holiness. The paper argues that her emphasis on humility, simplicity, and complete trust in God's grace offers a universally accessible path to holiness, applicable to all Christians regardless of denominational affiliation. This resonates with the ecumenical desire to find common ground and shared spiritual practices. Specific elements of her "Little Way" are examined: (a) Love as the Heart of the Church: This is identified as a central and unifying virtue, extending beyond the Catholic Church to encompass all humanity; (b) Childlike Trust in God: Therese's complete dependence on God's grace, even in spiritual dryness, is presented as a model of faith that transcends denominational differences; (c) Holiness in Everyday Life: her emphasis on achieving holiness through small acts of love, rather than extraordinary feats, is presented as a particularly accessible and ecumenical approach; (d) The Power of Prayer and Intercession: the author examines Therese's belief in the power of prayer and the intercession of saints as potentially unifying elements, despite differing theological perspectives on such practices within various Christian traditions.

The widespread devotion to Saint Therese across various Christian denominations is highlighted as evidence of her universal appeal. This popularity, the paper argues, suggests that her message transcends denominational boundaries and can resonate with people of diverse Christian backgrounds. For that reason, the paper explores Therese's message in relation to specific ecumenical dialogues and documents, notably those emanating from the World Council of Churches. The author attempts to draw parallels between her views and official ecumenical statements on the nature of the Church and the pursuit of Christian unity. The document possibly touches upon discussions related to the "common vision" of the Church and the importance of shared theological principles among diverse Christian communities.

SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA I SVETOG LICA – ODGOJITELJICA

Kist koji je izabrao Isus da naslika svoju sliku u dušama

Srećko Rimac

REVIEW

UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta
27-788-051-055.2:27-584.5
37.048

Sažetak

Na temelju tekstova svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica i svjedočanstava novakinja, koje su joj bile povjerene, izdvojili smo najvažnija obilježja njezine duhovne pedagogije. Terezija nije pohađala nikakve tečajeve za odgojitelje i nije sustavno pisala o odgoju. Zadaću pratiteljice duša uvijek je shvaćala kao posrednicu i pomoćnicu, te se smatrala malim kistom što ga je izabrao Isus da njime naslika svoju sliku u dušama. Ona dušama pristupa sa velikim strahopoštovanjem, ne oslanjajući se na sebe jer zna da vođenje duša nadilazi njezine snage. Ona „zna da ne zna“. Terezija uvijek ima pred očima posljednji cilj za kojega je svaka duša stvorena, a to je ulazak u krilo Očevo, po sjedinjenju s Kristom i po preobražavajućem ognju koji je Duh Sveti. Ona zna da je svaka duša na to pozvana, unatoč manjih ili većih poteškoća nedostataka koje duša ima.

Povjerene joj novakinje nije vodila putem kojim je Bog nju vodio i nije im nametala svoj duhovi put, nego se uvijek prilagođavala putu kojim je Bog vodio pojedinu dušu. U vodstvu duša bila je blaga i nježna, ali beskompromisna u borbi s iskorjenjivanjem nedostataka koje je uočila kod novakinja. Nikada nije osuđivala novakinje zbog njihovih slabosti, nego ih je uvijek bodrila i tješila u njihovoj borbi. Savjeti koje je davala novakinjama bili su jako korisni, no molitva i žrtva bili su još važniji. Tako ona piše: „Ah! molitva i žrtva sačinjavaju svu moju snagu, one su nepobjedivo oružje koje mi je Isus dao, one mogu mnogo bolje nego riječi djelovati na duše... Kako je velika moć molitve!“ (Ms C 25r).[1]

Ključne riječi: Sveta Terezija od Djeteta Isusa, odgojiteljica, duhovna pedagogija, Kristov kist, osobni pristup.

Uvod

U ovome radu slijedit ćemo tekst Terezijinog *Rukopisa C* u kojem ona govori o svome radu s novakinjama, te ćemo u njemu i u svjedočanstvu novakinja, koje su joj bile povjerene, potražiti najvažnije elemente njezine duhovne pedagogije. Terezijin *Rukopis C* je najvažniji

[1] Cf. SV. TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Povijest jedne duše. Rukopisi A, B, C,* Glas Koncila – Karmelska izdanja, Zagreb, [13]2023.

tekst iz kojega možemo vidjeti način njezina rada s povjerenim joj dušama. Uočivši njezinu duhovnu zrelost neke sestre iz njezine zajednice rado su dolazile kod nje na duhovne razgovore, a dvojicu svoje duhovne braće duhovno je usmjeravala i davala im je poticaje na njihovom duhovnom putu.[2] O tome iskustvu nećemo ovdje govoriti, zbog ograničenog prostora, nego ćemo se samo zaustaviti na njezinu radu s novakinjama.

Svjedočanstva njezinih novakinja uglavnom ćemo uzimati iz njihovih svjedočenja na biskupijskom i apostolskom procesu[3] koji su bili vođeni za njezino proglašenje blaženom i svetom. Osim ovih svjedočanstava, svakako najvrjedniji izvor koji nam može poslužiti da upoznamo način i metodu rada Terezije sa novakinjama je svjedočanstvo koje nam je ostavila sestra Genoveva od Svetoga Lica (Celina).[4] To su svjedočanstva novakinja koje je Terezija formirala, te su ta svjedočanstva najdragocjeniji izvor.

U ovome radu nismo detaljno razrađivali njezine pojedine odgojne metode. Za svaki pojedini aspekt mogao bi se napisati poseban članak. Ovdje se ograničavamo samo na prepoznavanje najvažnijih zakona njezine duhovne pedagogije.

Terezija nije nigdje sustavno opisala svoj rad sa novakinjama, nije napisala nikakav traktat ili priručnik za odgoj novakinja, nego ona jednostavno priča o onome što je ona proživjela. U članku ćemo kratko prikazati na koji način je Terezija postala pomoćnica učiteljice novakinja i u kakvim je uvjetima izvršavala tu svoju službu. U središnjem dijelu članka vidjet ćemo kako Terezija sebe shvaća kao mali kist kojim Isus slika svoju sliku u dušama. Zatim ćemo vidjeti na koji način ona konkretno vodi dvije svoje novakinje koje su imale dosta poteškoća. Na kraju ćemo vidjeti koji su glavni elementi Terezijine duhovne pedagogije.

---

[2] Cf. SV. TEREZIJA OD DJETETA ISUSA I SVETOG LICA, *Mala Terezija – Velika misionarka. Pisma Male Terezije duhovnoj braći u misijama*, Karmelska izdanja, Zagreb [2]2022.

[3] Cf. https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/ (18.12.2024).

[4] SŒUR GENEVIEVE DE LA SAINTE-FACE ET DE SAINTE-THERESE, *Conseils et souvenirs*, Carmel de Lisieux, 1952.; Hrvatsko izdanje: C. MARTIN, *Terezija iz Lisieuxa. Sjećanja na moju sestru*, UPT, Đakovo, 2005.

1. Terezija odgojiteljica novakinja

Terezija nikada nije bila službeno imenovana učiteljicom novakinja Karmela u Lisieuxu. Svoju dužnost pomoćnice učiteljice novakinja u novicijatu Terezija je neslužbeno počela obavljati u veljači 1893. Nakon polaganja svojih zavjeta,[5] ostala je među novakinjama do svoje smrti i nije se pridružila zajednici zavjetovanih sestara.[6] U svojim uspomenama na svoju sestru, njezina sestra Celina, sestra Genoveva od Svetog Lica, opisuje to na slijedeći način:

> Kada je majka Agneza od Isusa bila 20. veljače 1893. izabrana za glavaricu karmelićanskog samostana u Lisieuxu, postavila je svoju prethodnicu, majku Mariju od Gonzage za učiteljicu novakinja. Ona je malo kasnije opunomoćila sestru Tereziju od Djeteta Isusa, kojoj je bilo tek dvadeset godina, ali čiju je inteligenciju i vrline poznavala bolje od svih drugih ljudi, da se s mnogo takta u ophođenju posveti brizi za novakinje, da postane njihovom pouzdanicom i uvede ih u redovnički život.[7]

Novoizabrana poglavarica majka Agneza od Isusa mogla je postaviti u službu učiteljice novakinja i neku drugu sestru, npr. sestru Mariju od Anđela i Presvetog Srca, koja je već ranije bila učiteljica novakinja, ali zbog delikatne situacije u odnosima s bivšom poglavaricom, majkom Marijom od Gonzage, imenovala je potonju službenom učiteljicom novakinja i ponudila joj je kao pomoćnicu sestru Tereziju od Djeteta Isusa i Svetoga Lica koju je majka Marija od Gonzage inače jako cijenila i voljela. Majka Agneza je jako dobro znala da sestri Tereziji neće biti nimalo lako sa službenom učiteljicom novakinja koja je teškoga karaktera. Majka Agneza je na Apostolskom procesu o tome odnosu kazala:

> Ostaje istina da majka Marija od Gonzage nije htjela dijeliti svoj autoritet ni s kim, čak ni onaj učiteljice novakinja, tako da je sestra Terezija od Djeteta Isusa više puta izazivala njezinu ljubomoru, i morala se neprestano skrivati kako bi izvršila svoju skromnu službu pomoćnice u novicijatu.[8]

---

[5] Na blagdan Male Gospe, 8. rujna 1890.

[6] U vrijeme polaganja Terezijinih zavjeta u samostanu su bile još dvije njezine rođene sestre (s. Agneza od Isusa i s. Marija od Presvetog Srca), te kao treća rođena sestra, prema običaju toga vremena, nije imala pravo glasa u samostanskom kapitulu.

[7] MARTIN, *Terezija iz Lisieuxa*, 11.

[8] MARTIN, *Terezija iz Lisieuxa*, 11.

Nakon tri godine, 21. ožujka 1896. održani su novi izbori i majka Marija od Gonzage ponovno je bila izabrana za prioricu. Međutim, ona nije povjerila službu učiteljice novakinja nekoj drugoj sestri, kao što to obično biva, nego je za sebe zadržala i službu učiteljice novakinja. Budući da nije mogla vršiti dvije službe, ona je je praktički svu odgovornost za novakinje prepustila sestri Tereziji. Evo što o tome piše sestra Genoveva od Svetoga Lica:

> 21. ožujka 1896. bila je majka Marija od Gonzage ponovno izabrana za glavaricu, ali je ona željela dalje ostati i učiteljica novakinja. Majka Agneza od Isusa savjetovala joj je da si što više da pomagati od sestre Terezije od Djeteta Isusa koja je tri godine odlično ispunjavala povjereni joj zadatak. Glavarica je rado prihvatila taj savjet i prepustila sestri Tereziji cjelokupno vođenje novicijata. Tako je ona do svoje smrti 30. rujna 1897. bila učiteljica novakinja, a da nikada nije nosila taj naziv.[9]

Terezija je službu pomoćnice učiteljice novakinja prihvatila samo iz poslušnosti, jer nikada nije htjela vršiti svoju volju, nego volju Božju, preko volje poglavara. Ona je svaki događaj u svome životu gledala nadnaravno i u teškom karakteru majke Marije od Gonzage uvijek je gledala priliku za svoje posvećenje i za spasenje duša.

O mudrom Terezijinom vodstvu svjedočile su i same novakinje, od kojih je najopširnije svjedočenje sestre Marije od Presvetog Trojstva i o njemu ćemo posebno govoriti.[10] Spomenimo sada samo svjedočanstvo sestre Marije Magdalene od Presvetog Sakramenta,[11] sestre konverze[12] o Bogu nadahnutom vodstvu sestre Terezije. Tako ona piše:

> Čini mi se da je imala sve što je trebalo da nas vodi i da učini da postanemo svetice. Vidjelo se da ona čini sve ono što kaže, pa je to poticalo da je se nasljeduje. Kad ju se nešto pitalo uvijek je malo razmislila prije nego što je odgovorila. Uvijek je slagala stvari tako da dobri Bog bude zadovoljan. Njezine su odluke bile vrlo jasne i vrlo pravedne. U naš je odgoj unijela puno žara i nesebičnosti. „Što god se

---

[9] MARTIN, *Terezija iz Lisieuxa*, 11.

[10] https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-ordinaire/les-temoignages-du-proces-ordinaire/#temoin-17-soeur-marie-de-la-trinite (20.11.2024).

[11] Cf. https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/soeur-madeleine-du-saint-sacrement/ (21.12.2024).

[12] U Terezijino vrijeme u samostanu su bile korne sestre, sestre konverze i vanjske sestre. Sestre konverze su i nakon zavjeta nosile bijeli veo, te nisu morale sudjelovati u molitvi časoslova, nego su umjesto toga molile određene molitve. Nisu sudjelovale na kapitulima zajednice i nisu mogle obnašati neke službe u samostanu.

> dogodi”, rekla je, „reći ću vam istinu; radije bih bila prisiljena napustiti zajednicu nego ostaviti dušu u neznanju.“[13]

Iz ovoga svjedočanstva sestre Marije Magdalene može se pronaći više elemenata koji su važni u odgoju duša za Boga. Terezija je vodila novakinje kako bi postale svetice, kako bi ih Krist preobrazio u sebe. Ona je bila samo posrednica Duha Svetoga koji je duše preobražavao u Krista. Terezija je bila dosljedna i ono što je govorila i podučavala novakinje to je i činila, tako da je njezin primjer poticao novakinje da prihvaćaju njezine pouke i da ih same prakticiraju.

Terezija nije htjela raditi po svojoj procjeni nego je nadahnuće tražila od Boga. Duše su Božje i Terezija ih nije prisvajala i oblikovala prema svojim pogledima na duhovnost ili psihologiju. Kada je trebala odgovoriti na neko pitanje malo je zastala, moleći Mariju za nadahnuće, i tek onda bi odgovorila. Upravo jer je ljubila Isusa i duše novakinja Terezija ih je nastojala osloboditi svih nedostataka koje je kod njih uočila. Zato je bila toliko revna u ispravljanju njihovih nedostataka.

Činila je to na različite načine, prilagođavajući se svakoj novakinji i prilici u kojoj su se nalazile. Od svojih novakinja Terezija je tražila da budu spremne na žrtve i da budu samozatajne. Nekada je to bilo vrlo blago i nježno, a nekada je činila prave „kirurške zahvate“ koji su duboko djelovali na dušu novakinje tako da su je potpuno oslobodile svoga nedostatka. Tako sestra Marija od Presvetog Trojstva piše o jednome događaju:

> Jednoga blagdanskog dana zaboravili su u blagovaonici dati mi desert. Nakon objeda otišla sam pronaći sestru Tereziju od Djeteta Isusa u prostoru za bolesnice i tamo sam pronašla sestru koja sjedi u blagovaonici do mene i dala sam, prilično jasno, do znanja da sam bila zaboravljena. Sestra Terezija od Djeteta Isusa me je čula i naredila mi je da idem obavijestiti o tome sestru koja je bila zadužena za posluživanje. Ja sam je silno molila da mi to ne naređuje. No, ona mi je odgovorila: „Ne. To će biti vaša pokora. Vi niste dostojna žrtava koje od vas traži dobri Bog. On je tražio da se odrečete vašega deserta, jer je upravo On taj koji je dopustio da vas zaborave: On vas je smatrao dovoljno velikodušnom za tu žrtvu, a vi ste razočarali njegova očekivanja žaleći se.“ Mogu reći da mi je ova

[13] https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-ordinaire/les-temoignages-du-proces-ordinaire/#temoin-18-soeur-marie-madeleine-du-saint-sacrement (20.12.2024).

njezina lekcija donijela mnogo plodova i zauvijek me je oslobodila od volje da protestiram.[14]

Sestra Marija od Presvetog Trojstva bila je Tereziji posebno draga i simpatična. U životu u zajednici, kao i u vodstvu duša to nosi sa sobom mnoge opasnosti o kojima govore duhovni učitelji i mnogi sveci. No, Terezija nikada nije dopuštala da bude vođena simpatijama ili antipatijama, te je, kako se može vidjeti u ovome slučaju, s njom postupila, mogli bismo reći vrlo strogo. Ali ona je tako tražila upravo zato da joj pomogne da se oslobodi nedostataka, ma koliko to boljelo. Rezultati ove bolne „operacije“ bili su izvrsni i sestra se oslobodila volje da protestira, i usmjerila da u svakoj situaciji vidi što joj Bog kroz to govori i kako to može iskoristiti za slavu Božju i za spas duša.

2. Terezija – kist kojim Isus slika svoju sliku u dušama

Svoju službu pomoćnice učiteljice novakinja Terezija opisuje u *Rukopisu C*:

> Kad mi je bilo dano da prodrem u svetište duša, vidjela sam odmah da taj posao nadilazi moje snage; tada sam se bacila u naručje dragoga Boga, kao malo dijete, i rekla mu, skrivajući svoje lice u njegovu kosu: „Gospodine, ja sam premalena da hranim tvoje kćeri; ako hoćeš da im preko mene daješ ono što svakoj odgovara, napuni moju malu ruku, i ja ću, ne ostavljajući tvoje naručje i ne okrećući glavu, davati tvoga blaga duši koja dođe da me moli hrane. Ako joj hrana bude prijala, znat ću da je ona ne duguje meni, nego tebi; naprotiv, ako se bude tužila i smatrala gorkim ono što joj dajem, moj mir neće biti pomućen; pokušat ću je uvjeriti da ta hrana dolazi od tebe, i dobro ću se čuvati da joj ne tražim druge.“ (Ms C 22r-v)

Terezija je bila duboko svjesna da duše koje su joj bile povjerene nisu njezine nego Božje i zato je prema njima pristupala s velikim strahopoštovanjem, te ih nikada nije vezivala na sebe. Ona je bila duboko svjesna da je samo posrednica i željela im je uvijek biti od pomoći kako bi vršile volju Božju. Htjela je biti kist koji je izabrao Isus da naslika svoju sliku u dušama.[15]

---

[14] Cf. https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-ordinaire/les-temoignages-du-proces-ordinaire/#temoin-17-soeur-marie-de-la-trinite (21.12.2024).

[15] Ona sebe u biti ne naziva kistom, nego „malim kistom“. „Kistom“ smatra majku Mariju od Gonzage. Cf. Ms C 20r-v.

Terezija je znala iz svoga osobnog iskustva da je Bog onaj koji uvijek prvi ima inicijativu. Kao vjerna učenica, svoga velikog duhovnog učitelja, svetog Ivana od Križa iskusila je duboko koliko su istinite njegove riječi: „Ako duša traži Boga – mnogo više njezin ljubljeni Gospodin traži nju“ (L 3,28).[16] Bog nastoji s čovjekom uspostavljati jedan sve prijateljskiji odnos „kako bi ga pozvao i priveo u zajedništvo sa sobom“ (DV 2).[17] Bog je, dakle, glavni protagonist u procesu postupnoga usavršavanja i preoblikovanja čovjeka sve do sjedinjenja i preobrazbe u ljubavi.

Svi dokumenti Crkve koji govore o Božjem pozivu i o odgoju jako naglašavaju da je Bog prvi i glavni protagonist formacije. Tako npr. dokument koji govori o bitnim elementima naučavanja Crkve o redovničkom životu o djelatnicima formacije kaže slijedeće:

> Budući da je inicijativa redovničkog posvećenja urođena Božjemu pozivu, iz toga slijedi da je sam Bog, djelujući po Isusovu Duhu, prvi i glavni djelatnik u formaciji redovnika. On djeluje po svojoj riječi i sakramentima, molitvi i liturgiji, učiteljstvu Crkve i, na najneposredniji način, po onima koji su pozvani da, u poslušnosti, pridonesu na poseban način formaciji braće.[18]

Terezija je ovoga bila duboko svjesna i sebe je smatrala pomoćnicom novakinjama na njihovom duhovnom putu, kako bi se one otvarale glavnom protagonistu svoga duhovnog života, Duhu Svetom, i kako bi on preko nje, kista, u njihovim dušama naslikao sliku Kristovu.[19] Njezin veliki duhovni učitelj sv. Ivan od Križa također to vrlo jasno naglašava govoreći:

---

[16] Cf. SVETI IVAN OD KRIŽA, *Živi plamen ljubavi*, Symposion, Split 1997., 79.
[17] Cf. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ^{3}1980.
[18] SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, „Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata“, u: V. NUIĆ (ed.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*, HKVRP i HUVRP, Zagreb 1997., 205. Cf. B. GOYA, *Formazione integrale alla vita consacrata*, EDB, Bologna 1997., 17-22.
[19] Upravo ovako noviji dokumenti Crkve o odgoju poimaju ulogu odgojitelja. Cf. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŠTVA APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Smjernice za formaciju u redovničkim ustanovama*, HKVRP, Zagreb 1990., 19; IVAN PAVAO II., *Vita consecrata. Posinodalna apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996., 19; GENERALNA KUĆA BOSONOGIH KARMELIĆANA, *Formacija redovnika bosonogih karmelićana. Ratio institutionis O.C.D.*, Karmelska izdanja, Zagreb 2011., br. 67-68.

> Glavni djelatnik, vođa i pokretač duša, nisu oni (duhovni vođe) nego je to Duh Sveti koji nikad ne napušta brigu o dušama; i da su oni samo oruđe da ih upute prema savršenosti putem vjere i božanskog zakona, prema duhu što ga Bog daje pojedinoj duši. (L 3,46)[20]

Svi noviji dokumenti o formaciji govore o važnosti integralnog izrastanja osobe koju se formira. Nažalost to se uvijek ne događa, tako da se nekada previše naglasak stavlja na intelektualnu formaciju, koja je sigurno važna, ali zanemaruju se ostale važne dimenzije duhovne formacije.

Terezija je bila istinska pratiteljica i duhovna majka novakinjama, uvodeći ih u redovnički život i pratila ih je na njihovom duhovnom putu. Sestrinski i majčinski razgovarala je sa novakinjama o njihovim trenutnim interesima ili brigama. Slušala je o njihovim iskušenjima i davala im prikladne savjete, baš kao pustinjski oci i majke. Nije ih podučavala odozgo ili po nekim unaprijed određenim formama, nego je kretala odozdo – tj. od čovjeka i od njegovih konkretnih pitanja i problema. I na taj način pomagala je sestrama u rješavanju njihovih konkretnih pitanja. Odgovori su bili prikladni za konkretnu situaciju i za konkretnu sestru. S empatijom je pristupala svakoj sestri, ali i odlučno primjenjivala „lijekove“ koji su bili prikladni za svaku pojedinu dušu ovisno o etapi duhovnoga puta na kojoj se ona nalazila.

Terezija je duboko svjesna da se ne može i ne smije oslanjati na sebe, nego samo na Boga. Tako ona piše:

> Draga Majko, otkako sam shvatila da ništa ne mogu činiti sama po sebi, nije mi se zadaća koju ste mi nametnuli više činila teškom, jer sam osjetila da je potrebno samo jedno: da se sve više sjedinjujem s Isusom, i da ću „ostatak dobiti povrh toga“ (Mt 6,33). I doista, moja nada nikad nije bila prevarena, dragi se Bog udostojao napuniti moju malu ruku toliko puta koliko je bilo potrebno da nahranim dušu svojih sestara. Priznajem vam, predraga Majko, da bih vam bila brzo položila oružje da sam se i najmanje oslonila na svoje snage. (Ms C 22v)

U vođenju duša, Terezija shvaća da ona treba zaboraviti svoje sklonosti, svoja shvaćanja, svoje poglede. Dušama se ne smije nametati svoju duhovnost i svoj vlastiti duhovni put nego im pomoći da budu raspoložive da ih Bog vodi putem koji je njihov.

Na putu preobrazbe u Krista po Duhu Svetom potrebno je da se duša odlijepi od svega što je veže. Na tome putu potrebna joj je pomoć.

---

[20] Cf. *Živi plamen ljubavi*, 88-89.

Terezija je toga potpuno svjesna, te svim srcem želi pomoći novakinjama u njihovoj borbi. Tako piše Terezija: „Ali to još nije ono najteže: najviše me stoji muke paziti na pogreške, na najsitnije nesavršenosti i započeti s njima rat do uništenja,“ (Ms C 23r). Ta služba ju je jako koštala, ali prihvaćanje te žrtve donosilo je ploda, tako da su duše mogle prihvatiti i iskorijeniti ono na što ih je ona upozoravala. I ovdje se vidi koliko je potrebno da se dušama ne pristupa po prirodnoj sklonosti, što ne donosi plod. Tako piše Terezija:

> Tisuću puta bih radije primila ukore nego da druge korim, ali osjećam da je vrlo potrebno da mi to bude patnja, jer kad radim po svojoj naravnoj sklonosti, onda duša kojoj hoću otkriti njezine pogreške ne može upoznati svoju krivnju, ona vidi samo jedno: sestra koja ima dužnost da me vodi zlovoljna je danas, i sve pada na mene, koja sam ipak puna najboljih namjera. (Ms C 23r)

Iskorjenjivanje nedostataka u čovječjoj duši je bolno i stari čovjek se opire. To se može vidjeti i kod novakinja kojima je Terezija revno pomagala da se oslobode svojih nedostataka. Novakinjama nije bilo lako, i pala ljudska narav se u njima bunila, ali one su u dubini svoje duše osjećale da ih sestra Terezija ljubi i da sve na što ih upozorava nije zato što ih ne voli, nego upravo zato jer ih voli i želi im pomoći. Evo što Terezija piše o tome svome iskustvu:

> Mali jaganjci mogu reći sve što hoće; u dubini srca oni osjećaju da ih ja ljubim pravom ljubavlju i da nikada neću učiniti kao „najamnik koji, videći vuka gdje ide, ostavlja stado i bježi“ (Iv 10,12). Ja sam spremna dati život svoj za njih, ali moja je ljubav tako čista da ne želim da oni to znaju. Nikada nisam, hvala milosti Isusovoj, pokušala privući k sebi njihova srca; ja sam shvatila da je moja dužnost voditi ih k Bogu. (Ms C 23v)

Iz iskustva rada sa nekoliko duša Terezija je izvukla zaključke da sve duše imaju gotovo iste borbe, ali da su međusobno i jako različite i da svakoj treba pristupiti na drugačiji način. Terezija je svakoj duši pristupala na način koji je bio prikladan za tu dušu. Nije imala šablone, nego se svakoj duši pristupala tako da iz nje izvuče maksimalno, tj. nije radila nikakvo nasilje nad dušama vodeći ih putem koji njima ne odgovara. O tome svjedoče njezine novakinje. O svome iskustvu rada s dušama Terezija piše:

> Vidjela sam najprije da sve duše imaju gotovo iste borbe, ali da su opet s druge strane tako različite među sobom da mi nije teško razumjeti što je govorio otac Pichon: „Ima više razlike među dušama nego među licima.“ Zato je nemoguće sa svima dušama raditi na isti način. U radu s jednim dušama osjećam da se moram učiniti malenom, da me ne smije biti strah

ponižavati se priznajući svoje borbe, svoje pogreške; videći da imam iste slabosti kao one, moje mi sestrice za uzvrat priznaju pogreške koje sebi predbacuju, i raduju se što ih razumijem iz iskustva. U radu s drugima vidjela sam, naprotiv, da treba, ako im se hoće učiniti dobro, imati mnogo čvrstoće i nikada se ne vraćati na već riješenu stvar. Sniziti se ne bi u njihovim očima bila poniznost, nego slabost. (Ms C 23v)

Terezija želi hrabriti duše i ne poučava ih s visoka, nego im priznaje svoje vlastite borbe, svoje pogreške i to stvara raspoloženje u dušama, tako da i one mogu priznati svoje pogreške. Ovo je način koji su koristili duhovni oci i majke u vođenju duša. Tako npr. veliki duhovnik Evagrije Pontski pokazuje da razumije patnje drugoga, jer se on sâm još uvijek bori sa istim ili sličnim kušnjama. Otac Matoj hrabri monaha koji se bori protiv grijeha jezikom, tako što mu priznaje da je i on slab i da se upravo zato povukao u samoću. Kada otac govori o vlastitim slabostima pred bratom, oslobađa ga idealiziranja s kojima mnogi dolaze duhovnom pratitelju. Na taj način brat može osjetiti očevu solidarnost i empatiju.[21]

Terezija je bila izuzetan duhovni pedagog i izvrsno je poznavala ljudske duše kao i duboke korijene strasti, kako to kažu istočni duhovni oci, s kojima se treba boriti. Ona zna da je preobrazba čovjeka bolna jer traži umiranje staroga čovjeka, a to nije nimalo lako jer stari čovjek se opire. No, bez dubokih zahvata u korijenje i bez „ operacija“ ne može se doći do cilja. To je bolno i čovjek bi to htio izbjeći. No nakon „operacije“ duše uviđaju da je malo gorčine bolje od šećera. O tome iskustvu Terezija piše:

Dragi mi je Bog udijelio milost da se ne bojim borbe, pod svaku cijenu treba da činim svoju dužnost. Više nego jedanput čula sam ovo: „Ako hoćete kod mene što postići, treba mi prići s blagošću; silom nećete postići ništa.“ Ali ja znam da nitko nije dobar sudac u vlastitoj stvari i da će dijete koje liječnik podvrgava bolnoj operaciji sigurno jako vikati i govoriti da je lijek gori nego bolest; ali kad ozdravi poslije nekoliko dana, presretno je što se može igrati i trčati. Isto je tako i s dušama: one naskoro uviđaju da je ono malo gorčine bolje od šećera, i ne ustručavaju se to priznati. Katkada ne mogu da se ne nasmijem u sebi videći kakva se promjena događa od danas do sutra; to je divno... Kazali su mi već: „Imali ste jučer pravo što ste bili strogi; najprije me je to ogorčilo, ali kasnije sam sve dobro razmislila i vidjela da ste bili vrlo pravedni... Slušajte: kad sam odlazila od vas, mislila sam da je svršeno, i govorila sam u sebi: 'Idem našoj Majci i reći ću joj da više ne idem k sestri Tereziji od Djeteta Isusa.' Ali osjetila sam da me to nadahnjuje đavao, a onda mi se učinilo da se vi molite za mene; tada sam se primirila, i svjetlo je počelo ulaziti

[21] Cf. A. GRŰN, *Pustinjski oci kao duhovni pratitelji*, Teovizija, Zagreb, 2008., 39.

u moju dušu; sada treba da me vi potpuno prosvijetlite, i zato dolazim k vama.“
Razgovor se vrlo brzo započinje; ja sam presretna što mogu raditi po sklonosti svoga srca, ne dajući nijedno gorko jelo. Da, ali... brzo opazim da ne smijem ići predaleko, jedna riječ mogla bi razoriti lijepu zgradu sagrađenu u suzama. Ako na nesreću kažem riječ koja bi se mogla shvatiti kao da hoću ublažiti što sam rekla dan prije, odmah vidim kako se moja draga sestra pokušava ponovno uhvatiti za grane; tada se ja kratko pomolim u sebi, i istina uvijek pobjeđuje. (Ms C 23v-24r)

Kada se duša podvrgne „operaciji“ uklanjanja korijenja, u dušama se događaju nevjerojatne promjene, kako to svjedoči Terezija. Duše sebe nisu mogle prepoznati i nakon toga opet su dolazile Tereziji da ih prosvijetli. No, ako promjena nije dušu zahvatila duboko, stari nedostatak ponovno želi izaći na vidjelo, te je potrebno poraditi na tome da ga se pobijedi. Iz ovoga primjera se vidi koliko je Terezija realna i koliko dobro poznaje zamke pale ljudske naravi koja se ne želi preobraziti u novoga čovjeka na sliku Isusa Krista.

Duhovni otac i majka se u molitvi osjećaju povezani s dušom koja im se povjerava, dublje nego u razgovoru. Nose je u svom srcu i neprestano je prikazuju Bogu. To se jako dobro vidi i u odnosu koji ima Terezija sa dušama novakinja koje su joj bile povjerene. Ne samo da ih je savjetovala riječima, nego ih je nosila u molitvi, za njih zagovarala. Takvih primjera ima jako puno. Ovdje donosimo samo jedan primjer molitve za novakinju Mariju od Presvetog Trojstva. Evo njezinog svjedočanstva:

Više puta sam bila iznenada i čudesno utješena jednostavno snagom njezine molitve. Jedan dan prije mojih zavjeta bila sam slomljena od umora i uznemirena duhovnim brigama. Te noći, prije razmatranja, željela sam razgovarati s njom, ali ona me je otpustila s opaskom: „Zvoni zvono za razmatranje i nemam vremena da vas tješim; osim toga, očito vidim da bi to bilo beskorisno. Bog želi da trpite sami". Slijedila sam je na razmatranje toliko obeshrabrena da sam prvi put posumnjala u svoje zvanje. Nikad neću moći biti karmelićanka. Ovaj je život pretežak. Nekoliko sam minuta klečala, mučena tim mislima, kad sam odjednom, usred ove unutarnje borbe – a da nisam to tražila niti čak poželjela mir – osjetila iznenadnu izvanrednu promjenu u mojoj duši. Shvatila sam slatkoću i neprocjenjivu vrijednost patnje i otišla sam sa svoga razmatranja potpuno preobražena. Sljedeći dan rekla sam sestri Tereziji od Djeteta Isusa što se dogodilo i, vidjevši da je duboko ganuta, htjela sam znati razlog tomu. „Kako je Bog dobar“, rekla mi je, „sinoć ste u meni pobudili duboko sažaljenje da sam se neprestano molila za vas od početka razmatranja. Molila sam našeg Gospodina da

vam donese utjehu, da promijeni vaše raspoloženje i da vam pokaže vrijednost patnje. On je uslišio moje molitve.“[22]

Osim zagovorne molitve, duhovni otac i majka se zauzimaju za duše koje im je Bog povjerio i na sebe preuzimaju učenikov teret kad mu on postane pretežak. Nose ga kako ne bi pritiskao učenika. Tako npr. otac Barsanufije piše učeniku koji s velikim poteškoćama nosi svoj teret: „Od sada nosim polovicu tvog tereta. Zato će ti Bog iznova pomoći.“[23] Iako je otac Barsanufije bio svjestan i svojih grijeha i nedostataka, on je iz ljubavi prema svojem učeniku nosio njegov teret. Jednako tako i Terezija se zauzimala za „jaganjce“ koje joj je Isus dao. Preuzimala je na sebe njihov teret i prikazivala ga Bogu.

3. Primjer formacije dviju sestara novakinja

3.1. Sestra Marija od Presvetog Trojstva

Sestra Marija od Presvetog Trojstva[24] je vrlo osjećajna i ranjiva duša. U Maloj Tereziji, pomoćnici učiteljice novakinja, nalazi izuzetno razumijevanje i prihvaćanje. Izuzetno je napredovala na duhovnom putu i, kako svjedoče druge sestre, dostigla je veliku savršenost i duhovnu zrelost. Tereziji ni u kojem slučaju nije bilo lako s njom i izuzetno se puno namučila, no nikada nije posustala, i rekla je da bi dala i svoj život samo da sestra Marija postane karmelićanka.[25] Sestra Marija je imala jako puno problema sa osjetljivošću zbog rana iz djetinjstva. Između nje i Terezije se razvio izuzetan odnos, ali ne odnos osjećajnosti i afektivne navezanosti iako je sestra Marija imala takve sklonosti. Terezija je jako voljela svoju novakinju, no, njihovi odnosi se nisu zaustavljali na zemaljskim odnosima nego su bili prožeti nadnaravnim svijetlom. To ćemo vidjeti iz više primjera.

---

[22] https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-ordinaire/les-temoignages-du-proces-ordinaire/#temoin-17-soeur-marie-de-la-trinite (23.12.2024).

[23] Cf. I. HAUSHERR, *Direction spirituelle en orient autrefois*, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, Rome 1955., 142.

[24] Za detaljnije upoznavanje ove sestre vidi stranicu Arhiva Karmela Lisieux: https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/soeur-marie-de-la-trinite/ (20.12.2024). Cf. P. DESCOUVEMONT, *Une novice de Sainte Thérèse, sœur Marie de la Trinité, carmélite de Lisieux, souvenirs et témoignages*, Cerf, Paris 1985.; C. PERGEAUS, *Maria della Trinità, l’amica di Thérèse*, Mimep – Docete, Monza – Milano 2002.

[25] Cf. PERGEAUS, *Maria della Trinità*, 3.

Na biskupijskom procesu za proglašenje blaženom sestra Marija daje slijedeće svjedočanstvo:

> O redovitosti i savršenstvu u djelovanju ništa mi nije govorila, ali nije tolerirala nikakav moj nemar. Jednoga dana me je strogo ukorila jer moj krevet nije bio dobro uređen. Tako mi je rekla: „Ovo pokazuje da uopće nisi ujedinjenja s dobrim Bogom. Da ste trebali urediti krevet za Dijete Isusa, biste li ga tako spremili?... Zašto ste uopće došli u Karmel, kada ne djelujete unutrašnjim duhom. Za vas bi bilo bolje da ste ostali u svijetu da budete korisni vršeći neka vanjska djela". Ali čim je vidjela da želim ponizno priznati svoje krivice, ton njezinog glasa je postajao blag i počela je govoriti o zaslugama vjere, o dušama koje mi spašavamo našom vjernošću, o znakovima ljubavi koje možemo dati dobrome Bogu.[26]

O opasnostima posebnih prijateljstava puno govore učitelji duhovnog života. No, kada su odnosi nadnaravni tada vlada odnos Božanske slobode i nema nikakvih zapreka obje osobe da pripadaju potpuno Bogu. Tako piše sestra Marija:

> Prema Službenici Božjoj sam gajila najživlju ljubav, ali u potpunosti nadnaravnu. S čuđenjem sam uočila kod sebe da što više volim sestru Tereziju tim više ljubim Boga, a kada je moja ljubav prema sestri Tereziji postajala mlaka, uočavala sam da se nalazim u lošem stanju duše i da je moj žar splasnuo. Jednog dana mi je dala sličicu i na poleđini sličice su pisale riječi našeg oca svetog Ivana od Križa. „Kada je ljubav koja se nosi stvorenju potpuno nadnaravna ljubav i kada je utemeljena samo u Bogu, u mjeri u kojoj raste, raste također i ljubav prema Bogu u našoj duši"… Naši odnosi su bili potpuno duhovni. Bila je spremna da me ukori za svaki moj nedostatak: „Trebam vam reći istinu i govorit ću vam istinu sve do moje smrti. Istina je, stroga sam, ali osjećam da vrijeme ističe i trebam se požuriti da vas oblikujem za savršenost, jer neću dugo ostati na zemlji."[27]

Sestra Marija kaže za sebe:

> Uvijek sam imala veliku duhovnu korist kada sam joj otvorila dušu. Ona mi je govorila: „Glavni razlog vaše patnje, vaših borbi proizlazi iz činjenice da previše gledate zemaljski, a premalo duhom vjere. Previše tražite svoja zadovoljstva. I znate li kada ćete naći sreću? Kada je više ne budete tražili. Vjerujte mi, imala sam to iskustvo."[28]

---

[26] https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-ordinaire/les-temoignages-du-proces-ordinaire/#temoin-17-soeur-marie-de-la-trinite (23.12.2024).

[27] *Ibidem.*

[28] *Ibidem.*

Terezija je uvijek stvari gledala nadnaravno, a nije se zaustavljala na ljudskim odnosima. Tako kada je sestra Marija jednom išla na razgovor majci Mariji od Gonzage, Terezija joj je kazala:

> Jeste li pomislili da se pomolite, da preporučite vaš razgovor dobrome Bogu? To je jako važno da bismo postigli to da riječi majke priorice budu za nas posredništvo Božje volje. Inače samo gubite vaše vrijeme.[29]

Kada je sestra Marija imala probleme u svojoj obitelji Terezija joj je dala slijedeći savjet:

> Pouzdajte se u dobrog Boga i nemojte se previše brinuti. Sve će se preokrenuti u dobro za njih. A ako se također i vi brinete za njih, dobri Bog se neće tada brinuti, i tada vašoj rodbini uskraćujete milosti koje biste pridobili za njih ako biste sve predali u Božje ruke.[30]

Terezija je u duhovnom vodstvu svojih novakinja bila vrlo razborita i diskretna. Tako kaže sestra Marija:

> Prilikom duhovnog vodstva sestra Terezija nikada mi nije postavila nikakvo pitanje iz radoznalosti. Niti s namjerom da time učini dobro. Uvijek je slušala sa zanimanjem to što sam joj govorila, ali nikada nije provocirala da o nečemu govorim.[31]

Terezija je svojim novakinjama objašnjavala važnost kušnji kroz koje su trebale prolaziti. Tako piše sestra Marija da joj je jednom prilikom rekla:

> Uočite metodu koja se koristi da bi se napravilo da mjed postane sjajan. Mjed se prekriva blatom i drugim materijalima koji ih prljaju. No nakon što se očiti od blata mjed sjaji kao zlato. I upravo napasti su kao to blato za dušu koje čine da u njoj zasjaje kreposti koje se protive tim napastima.[32]

Terezija je bila vrlo osjećajna i nježna, no bila je vrlo realna i nije voljela neke vanjske izljeve osjećajnosti nego je uvijek duše pozivala da iskoriste svaku mogućnost kako bi ugodili Isusu. Tako piše sestra Marija:

> Jednog dana kada sam plakala, sestra Terezija od Djeteta Isusa mi je rekla da se naviknem na to da ne pokazujem na van svoje male patnje i dodala je da ništa ne čini tužnim život u zajednici koliko nestabilnost dobrog raspoloženja. Da, točno je, odsada neću više plakati osim pred

[29] *Ibidem*.
[30] *Ibidem*.
[31] *Ibidem*.
[32] *Ibidem*.

> dobrim Bogom. A sestra Terezija je živo dodala: „Plakati pred dobrim Bogom? Nemojte to raditi. Pred Bogom se trebate pokazati manje žalosnom nego pred stvorenjima." Na moje pitanje „Zašto?" sestra Terezija je odgovorila: „Naš dobri Učitelj nema nikog drugog osim naših samostana da bi razveselio svoje Srce. Dolazi k nama da se odmori, da zaboravi trajne jadikovke svojih prijatelja iz svijeta, jer u svijetu, umjesto da se raspozna vrijednost Križa, plače se i kuka se. A vi, zar biste i vi živjeli isto kao obični smrtnici? To nije ljubav bez interesa. Na nama je da tješimo Isusa, a ne da očekujemo da nas on tješi. Znam, on ima toliko dobro srce da ako vi plačete, On će osušiti vaše suze, ali nakon toga će otići vrlo tužan, jer nije mogao kod vas nasloniti svoju glavu. Bog ljubi radosna srca. Ljubi dušu koja je vesela. Sakrijte svoje patnje ili mu ih kažite pjevajući da ste zadovoljni što možete trpjeti za Njega."[33]

Terezija je dobro znala, poput sv. Pavla, da Bog ljubi radosna darivatelja i da je za duhovni napredak potrebna atmosfera radosti i predanja, a ne straha i tuge. Terezija je puno patila, ali uvijek je zadržala radost u dubini svoje duše. Na to je poticala i novakinje, jer đavao u duše želi unijeti strah i tugu. A duhovnost koja bi se temeljila na strahu i vodila dušu do tuge, samosažaljevanja, pa i depresije, to nije prava duhovnost. Terezija je to duboko iskusila, te se protiv takvih shvaćanja otvoreno borila. Novakinje je podučavala da ne trebaju skupljati zasluge za nebo, nego da sve što čine trebaju činiti da razvesele Isusa, da tješe njegovo presveto Srce i da spašavaju duše.

3.2. Sestra Marta od Isusa

Sestra Marta od Isusa[34] je sa šest godina izgubila majku, a sa osam oca. Bila je u sirotištu kod sestara svetog Vinka u Parizu, a kasnije u sirotištu Bernay. U Karmel je ušla s dvadeset dvije godine. Počeci njezina redovničkog života bili su teški i majka Marija od Gonzage joj je dopuštala male duhovne susrete sa sestrom Terezijom koja je ušla u Karmel tri mjeseca nakon nje. Sestra Marta je bila pobožna, ali nedruštvena. Cijeli život je pokazivala agresivnost i bila je frustrirana. Sa sestrom Terezijom,

---

[33] *Ibidem.*

[34] Cf. P. GIRES, „Biographie de Soeur Marthe de Jésus", na: https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/soeur-marthe-de-jesus/biographie-de-soeur-marthe-de-jesus/ (06.01.2025).
Cf. također i nekrolog koji je napisala majka AGNEZA OD ISUSA, „Circulaire de Soeur Marthe de Jésus", na: https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/soeur-marthe-de-jesus/circulaire-de-soeur-marthe-de-jesus/ (06.01.2025).

koju je jako voljela, bila je spremna ući u konflikte, te dugo ne razgovarati s njom. Unatoč tome bila je jako vezana, pa i navezana na sestru Tereziju do te mjere da je tražila – i to je od poglavara dobila – da ostane u novicijatu i nakon zavjeta. Tako je nakon toga ona bila pod vodstvom svoje mlade sestre isto kao i ostale novakinje, iako su prije toga nje dvije zajedno bile u novicijatu.

Prema sestri Marti, koja je bila teškog karaktera, Terezija je iskazivala neizmjernu strpljivost i veliku ljubav koja se pokazivala u žrtvama koje je za nju podnosila. Sestra Marta je to sama potvrdila na biskupijskom procesu:

> Mogu s punim pravom reći da je sestra Terezija od Djeteta Isusa uvijek bila prava majka za moju dušu zbog brige koju je vodila da formira moju dušu. Shvaćam da sam često iskušavala njezine kreposti i uvjerena sam da bi me druga sestra na njezinom mjestu napustila jer sam bila tako nepodnošljiva. Uvijek se prema meni odnosila s puno ljubavi i pažnje, a da nije pokazala ni najmanje ljutnje.[35]

Sestra Marta je prepoznala Terezijinu neizmjernu strpljivost i dobrotu. Tako piše:

> Imala je za mene dobrotu koja se ne može riječima opisati. Međutim, ja sam joj zadavala patnje zbog moga teškog karaktera. Mogu iskreno reći da je uvijek zadržala istu ljupkost… Nisam mogla vjerovati s kakvom se ljubaznošću odnosila prema meni.[36]

Terezija je svojim odnosom željela izgraditi u njoj samopouzdanje i pokazati joj da nema ništa ponižavajućeg u njezinom položaju sestre konverze.

> Ne vjerujte da je potrebno činiti velike stvari da biste postali savršeni... kako bih ja samo htjela biti na vašem mjestu, u vašoj poziciji male sestre konverze! Vaš život je ponizan i skriven, ali znajte da u Božjim očima nema ništa malo ako se ono što činimo čini s ljubavlju.[37]

Terezija se, nakon smrti, nekoliko puta ukazala sestri Marti. Nekoliko mjeseci nakon njezine smrti pojavila se u kuhinji Karmela i rekla joj: „Sestro Marta, budite ljubaznija sa sestrama ako želite biti sretna.“[38]

---

[35] https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-ordinaire/les-temoignages-du-proces-ordinaire/#temoin-15-marthe-de-jesus-et-du-bienheureux-perboyre-o-c-d (23.12.2024.)

[36] *Ibidem.*

[37] *Ibidem.*

[38] *Ibidem.*

Prije svega Terezija je pomogla sestri Marti da radi na svome teškom karakteru i da uđe na put poniznosti do te mjere da je jednog dana sestra Marta mogla reći svojoj priorici:

> Uvijek pošteđujete moj loš karakter. Oh, ne činite to više od sada. Na kraju sam svog života i želim zaslužiti milosti poniznosti poput mojih sestara.[39]

Nakon mnogo godina Terezijine pomoći, pa i njezinih ukazanja nakon smrti, sestra Marta se promijenila. Na početku je Terezija za sestru Martu bila rekla:

> Bilo je toliko stvari u njezinu ponašanju prema sestrama za koje bih bila željela da ih promijeni... Od toga mi je vremena dragi Bog pokazao da ima duša koje njegovo milosrđe strpljivo čeka i kojima samo postupno daje svoja rasvjetljenja; zato sam se dobro čuvala da ne preteknem njegov čas, i strpljivo sam čekala dok se Isusu svidi da taj čas dođe. (Ms C 20v-21r)

Zahvaljujući velikoj Terezijinoj strpljivosti sa sestrom Martom ona se potpuno promijenila i sveto umrla. Tijekom posljednjih tjedana svog života "pokazala se kao ona koja zaboravlja na sebe, slatka, strpljiva i isključivo zaokupljena pripremama za smrt", napisali su za nju.[40] Nakon što je 28. kolovoza 1916. primila bolesničko pomazanje, rekla je:

> Tijekom obreda osjetila sam prisutnost naše Male Svetice. Bio je to poput nebeskog glasa koji mi je rekao u uho: „I vi, ako želite unatoč svom siromašnom životu, možete ići ravno u nebo." I shvatila sam da i najveći grešnik može dobiti tu milost po povjerenju i poniznosti.[41]

Pred samu smrt je izjavila:

> Mir koji osjećam je nevjerojatan. Dobri Bog je sama slast. Nikada ne bih očekivala da ću ga naći tako nježnog; moje povjerenje u njega je neograničeno […] Lako je Gospodinu iznenada obogatiti siromaha. Siromah, zar to nisam ja, majko? Što je netko jadniji, to je On milostiviji.[42]

Umrla je 4. rujna 1916. izgovarajući riječi poput Terezije: „Bože moj, ja te ljubim... svim mojim srcem."[43] Terezijina nevjerojatna strpljivost i čini ljubavi prema ovoj ranjenoj sestri teškoga karaktera donijeli su velikog ploda.

---

[39] https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/soeur-marthe-de-jesus/circulaire-de-soeur-marthe-de-jesus/ (26.12.2024).
[40] *Ibidem.*
[41] *Ibidem.*
[42] *Ibidem.*
[43] *Ibidem.*

4. Terezijina duhovna pedagogija

4.1. Terezijina metodologija

Terezija je bila vjerna suradnica Duha Svetoga koji je vodio i preobražavao povjerene joj duše. Terezija nije imala neku određenu razrađenu metodu formacije koju je naučila i po kojoj je radila. O Terezijinoj metodi poduke novakinja, kao i o okolnostima i mjestu pouke novakinja govorila je sestra Genoveva u svojim sjećanjima na svoju sestru. Tako ona piše:

> Nakon što je – od ožujka 1896. godine – na taj način preuzela mjesto majke Marije Gonzage, okupljala je oko sebe novakinje svakog dana poslije Večernje (tako je tada bilo uobičajeno) oko dva i pol do tri sata. Nije im držala predavanja u pravom smislu. Ni u njezinim poukama nije bilo ničeg sistematičnog. Radije je čitala naglas odlomke Pravila, Konstitucija ili Knjige statuta (priručnik običaja u karmelskom samostanu) ili je prepustila nekoj novakinji da ih čita. Ona je razjašnjavala ili davala objašnjenja koja su joj se činila korisnima ili odgovarala na pitanja mlađih sestara. Ako ih je zbog grešaka trebalo ukoriti, učinila je to, da bi zatim s njima neusiljeno i prijateljski razgovarala o nečemu što ih je zanimalo, bilo o duhovnom životu ili o predstojećim poslovima.[44]

Iz ovoga kratkog opisa sestre Genoveve vidimo na koji način je Terezija odgajala novakinje. No, ipak proučavajući svjedočanstva novakinja koje su joj bile povjerene, mogu se uočiti neki elementi njezine duhovne pedagogije i može ih se predstaviti na sustavan način.[45]

Terezija je iz svoga vlastitog duhovnog iskustva znala da je glavni cilj čovjekovog postojanja sjedinjenje po ljubavi sa Presvetim Trojstvom. Doći u krilo Očevo po Isusu Kristu. Onaj koji preobražava dušu u Isusa Krista jest Duh Sveti. I zato ona svoju zadaću odgojiteljice duša shvaća kao onu koja duše treba privesti Isusovoj ljubavi. A to znači pomoći im da ih Božji oganj preoblikuje u novoga čovjeka, kao što je preoblikovao i nju. Oganj Božje ljubavi je onaj koji dušu preobražava u Krista, kako to detaljno u svojim djelima opisuje sveti Ivan od Križa, ali duša je ona koja treba surađivati sa tim Ognjem. Terezija, vjerna učenica svetog Ivana od Križa govori o tome na slijedeći način:

---

[44] MARTIN, *Terezija iz Lisieuxa*, 11-12.

[45] Jean Lafrance u svojoj knjizi o Terezijinoj misiji odgojiteljice u IV. poglavlju govori o velikim zakonima Terezijine duhovne pedagogije. Cf. J. LAFRANCE, *Thérèse de Lisieux et sa mission de formatrice*, Editions du Carmel, Toulouse 2023., 149-246.

> Da bi ljubav bila potpuno zadovoljena, treba se poniziti, sniziti do ništice i da tu ništicu pretvori u oganj... O Isuse, znam da se ljubav plaća samo ljubavlju. Zato sam tražila i našla sredstvo da olakšam svoje srce vraćajući ti ljubav ljubavlju. (Ms B 3v-4r)

Terezija sebe shvaća kao onu koja pomaže dušama da se oslobode svojih navezanosti kako ne bi pravili prepreku djelovanju Duha Svetoga. No, kako s pravom piše Raúl Rodríguez Pulido: „Realno je nemoguće da odgojitelj surađuje s Bogom, da ih približava Bogu kako bi ih on mogao preobraziti, ako se sam nije dao preobraziti.“[46]

Prije svega, Terezija govori o identifikaciji odgojitelja s voljom Božjom. Odgojitelj treba pomoći da odgajanik otkrije volju Božju i koristi sliku kista, kako smo već ranije vidjeli. „Predraga moja Majko, ja sam mali kist što ga je izabrao Isus da njime naslika svoju sliku u dušama koje ste mi vi povjerili“ (Ms C 20r).

Svaka duša stvorena na sliku Božju je sveta i ona je otajstvo i prodrijeti u svetište duše koja je povjerena odgojitelju je zadaća koja nadilazi odgojitelja. Terezija je toga bila jako svjesna i ona „zna da ne zna“, kako se to kaže. Za vođenje duša potrebna je poniznost i osjećaj siromaštva. Terezija priznaje da nema nepogrešiv recept. Ona poznaje složenost stvarnosti i savjetuje poslušnost Duhu Svetome.

Terezijina prva zadaća nakon preuzimanja vodstva novakinja je da se osloni na Boga, Oca svjetla i davatelja svakog savršenog dara. Terezija u blizini Gospodina traži hranu koja je prikladna za svaku dušu i da ju može nasititi. I zato se uvijek oslanja na Sveto pismo jer dobro zna da je Božja riječ najbolja hrana dušama. Ona osvjetljava riječ doživljenu u konkretnim životnim situacijama kroz riječ Božju izrečenu u Bibliji:

> U svojim razgovorima, prilikom duhovnog vodstva kod nje, uvijek su joj neki odlomci iz božanskih knjiga dolazili kao izvor koji bi potkrijepio ono što mi je rekla; kao da ih je znala napamet.[47]

Terezija nije bila savjetnica koja samo pomaže u rješavanju sukoba ili postizanju harmonije u međuljudskim odnosima. U te zamke redukcionizma se ponekad upada u suvremenom pristupu formacije, ostajući na razini za koju je kompetentna psihologija grupe.

---

[46] R. RODRÍGUEZ PULIDO, „Teresa de Lisieux: Modelo de formadora“, u: *Ecclesia,* 46 (2010.) 2-3, 399-408, ovdje 402.

[47] https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-apostolique/les-temoignages-du-proces-apostolique/#temoin-21-marie-de-la-trinite-et-de-la-sainte-face-o-c-d (27.12.2024).

Terezija se jako brinula za istinsku kvalitetu redovničkog života i ljudsku zrelost koju on zahtijeva, ali je također dobro znala da je to pročišćenje usmjereno prema rastu u teologalnom životu. Drugim riječima, cilj joj nije bio formirati dobro uravnotežene ljudske osobnosti da bi ih potom usmjerila prema susretu s Kristom, nego ona je željela konkretno pomoći dušama koje su imale određene uvjetovanosti da dopuste da u njima procvjeta Božji život primljen u krštenju. Terezija čini razliku između dva područja, između svetosti i psihološke zrelosti čovjeka. Ona dobro zna da stvarna svetost može supostojati u istoj osobi koja ima stvarne psihičke poremećaje. Krist je došao spasiti sve ljude i on poziva na svetost ne samo dobro uravnotežene, nego i one s različitim psihološkim poteškoćama.[48]

Može se to vidjeti u primjerima novakinja sestre Marte od Isusa i sestre Marije od Presvetog Trojstva koje su bile dosta ranjene i psihološki nezrele, ali su jako duhovno napredovale i sveto umrle. Osobe treba formirati na različitim razinama koje se nadopunjuju, a ne isključuju. Psihološka razina i rad na psihološkoj zrelosti je jako važan, ali nije dovoljno i na njemu se ne može zaustaviti. To je Terezija jako dobro znala.

4.2. Elementi Terezijine duhovne pedagogije

Iz konkretnih načina Terezijinog vodstva duša mogli bi se izvući elementi koji se mogu predstaviti na sistematičan način.[49]

4.2.1. Strahopoštovanje prema dušama

Terezija dušama pristupa sa velikim strahopoštovanjem, ne oslanja se na sebe jer zna da vođenje duša nadilazi njezine snage. Ulazak u svetište duša je nešto što nadilazi vlastite snage odgojitelja. Terezija je toga potpuno svjesna.

4.2.2. Svaka duša je predodređena za sjedinjenje s Bogom

Terezija uvijek ima pred očima posljednji cilj za kojega je svaka duša stvorena, a to je ulazak u krilo Očevo, po sjedinjenju s Kristom i po preobražavajućem ognju koji je Duh Sveti. Ona zna da je svaka duša na to pozvana, unatoč manjih ili većih poteškoća nedostataka koju duša ima. I duše koje imaju nedostatke pozvane su na sjedinjenje s Kristom.

---

[48] Cf. GOYA, *Formazione integrale alla vita consacrata*, 46-56.
[49] Cf. LAFRANCE, *Thérèse de Lisieux et sa mission de formatrice*, 149-246.

4.2.3. Svakoj duši pristupati osobno i hraniti je onim što njoj odgovara

Terezija je imala općenite principe, ali znala se uvijek prilagoditi dinamici duhovnog rasta svake duše. Tako piše Terezija:

> Što bi se dogodilo kad nespretan vrtlar ne bi znao cijepiti svoje drveće i kad ne bi umio raspoznavati prirodu svakoga stabla te htio uzgojiti ruže na breskvi?... Upropastio bi stablo koje je međutim bilo dobro i sposobno da donosi plodove. (Ms A 53r).

Sestra Genoveva u svojim sjećanjima piše:

> U pojedinačnim razgovorima s novakinjama prilagođava se ta svetica veoma tankoćutno svakoj sestri. Razgovarala je s njima o pitanjima njihove savjesti i teškoćama primjereno njihovim osobnim sklonostima, potrebama i trenutačnim kušnjama ili radostima. Tako savjeti što ih je dala nekoj sestri nisu bili prikladni za druge, kako je naglašavala sama Terezija.[50]

4.2.4. Biti strpljiv s dušama i uvažavati dinamiku duhovnog rasta

Terezija je bila s povjerenim joj novakinjama vrlo strpljiva i nije tražila od pojedine novakinje ono što ona još nije bila spremna niti mogla nositi. To ne znači da je bila popustljiva. Ne! Bila je jako zahtjevna i novakinjama je postavljala visoke ciljeve, ali u hodu prema tome cilju jako je uvažavala dinamiku rasta duše.

Na primjer, Terezija je sestru Martu odgajala s velikom strpljivošću, pa čak i nakon smrti joj se ukazivala i poticala je da radi na sebi i, kako smo vidjeli, sestra Marta je na kraju sveto umrla. Terezija piše: „Treba znati raspoznavati od djetinjstva što dragi Bog traži od duša, i pomagati djelovanje njegove milosti, ali nikada je ne pretjecati niti usporavati.“ (Ms A 53r)

4.2.5. Ohrabrivati i tješiti duše kako bi nastavile duhovni put

Terezija nikada nije osuđivala nikoga, nego je uvijek nastojala bodriti i tješiti. Kada su joj novakinje dolazile sa svojim problemima ona ih je prvo nastojala utješiti, pa onda ohrabriti u njihovoj borbi. Zadaća duhovne majke i oca je da hrabri kćeri i sinove. Potrebno je uživjeti se u drugoga da bi ga se razumjelo, da bi mu se pružio savjet koji bi mu pomogao.

---

[50] MARTIN, *Terezija iz Lisieuxa*, 12.

Terezija je bila zahtjevna, ali nikada nije predbacivala novakinjama njihove slabosti, jer bi ih tada obeshrabrila, nego ih je hrabrila i davala im polet da idu naprijed. To je u skladu sa starom monaškom tradicijom kada su duhovni oci na različite načine pokušavali ponovno ohrabriti monahe koji su bili deprimirani i digli ruke od sebe. Često su im govorili o svojim nedostatcima, te ih ohrabrivali. Tako je upravo činila i Terezija. Na taj način sestre su bile ohrabrene te su joj iznosile svoje nedostatke. Terezija nikada nije u vodstvu postavljala pitanja kako bi zadovoljila svoju radoznalost i to je dušama pomagalo da joj se potpuno otvore.

4.2.6. Pomoći dušama da same uvide koje odluke trebaju donijeti

Terezija nikada nije donosila odluke umjesto novakinja, nego im je pomagala da same dođu do zaključka kako trebaju postupati. Voditelj duša nikada ne naređuje da slomi volju drugoga, jer bi to u drugome izazvalo otpor. Drugi mora sam naučiti što je dobro za njega. Terezija je postupno i blago vodila novakinju do toga da realno sagleda sebe i da sama spozna što joj je činiti. Evo jednog primjera o kojemu piše sestra Genoveva:

> Jednom sam joj na primjer rekla: „Sad je već subota, a moja kolegica koja je imala nalog da ovaj tjedan napuni sanduk drvljem nije uopće mislila na to, iako se ja toliko mnogo trudim kad sam na redu!" Ona uopće nije pokušala izbrisati ili uljepšati mračnu sliku što sam je prikazala, već se trudila da mi jasnije pokaže kako zapravo stoji stvar. Činilo mi se da dijeli moje mišljenje: „Pretpostavimo da tvoja kolegica ima sve greške koje joj pripisuješ..." Time je postavila temelj za razgovor. Malo pomalo dovela me do toga da sam znala realno procijeniti svoj položaj i čak poželjela da druge sestre budu prema meni manje obzirne i susretljive, da svoje obveze ispunjavaju nepotpuno, a ja da budem umjesto njih kuđena i okrivljavana kako sam učinila loše nešto što mi uopće nije bilo naloženo. Tako je ona pročistila moje stavove i odnos prema drugima. Kad sam napredovala u vještini samosvladavanja pričala mi je o dobrim djelima što ih je već ostvarila ona novakinja na koju sam se isprva žalila, a da ja o tome nisam ništa znala. Uskoro su srdžba i čak pritajena mržnja ustupile mjesto divljenju i mislila sam da su drugi mnogo bolji od mene. Iako je Terezija znala da je ona druga sestra u međuvremenu napunila sanduk drvljem, čuvala se toga da mi to kaže, jer bi to upropastilo napor da svlada moju srdžbu. Tek nakon što joj je uspjelo promijeniti moje unutarnje držanje, rekla je samo: „Znam da je sanduk napunjen." Katkad nas je pustila da i same otkrijemo takva iznenađenja i iskoristila priliku, kako bi nam pokazala da često bez razloga i zbog čiste umišljenosti same sebi stvaramo teškoće.[51]

[51] MARTIN, *Terezija iz Lisieuxa*, 15-16.

Na ovome primjeru vidi se kako je novakinje vodila mudro i blago poput pustinjskih majki i otaca kako bi duše same otkrile svoj put, jer nikoga ne treba poštedjeti borbe za volju Božju. Pažljivo ih je vodila prema istini kako bi sami pronašli odgovor. Iako nije čitala o metodama duhovne pratnje crkvenih otaca, Terezija je postupala na istovjetan način.[52]

4.2.7. Beskompromisno i ustrajno iskorjenjivati nedostatke

Terezija je u svome poslanju odgojiteljice duša bila beskompromisna i odlučna, ali duše je vodila s blagošću i ljubavlju. Međutim, njezina blagost i dobrota nisu bili slabost koja bi bila na štetu duhovnog napretka dušâ. Kao što smo vidjeli npr. kod sestre Marije od Presvetog Trojstva, koju je jako voljela i bila joj je, na neki način, ljubimica, Terezija je znala primjenjivati oštre „kirurške“ zahvate koji su bili ljekoviti i duboko su djelovali na iskorjenjivanje nedostataka. Sestra Genoveva u sjećanjima na svoju sestru piše:

> Ta je svetica osim svoje velike dobrote posjedovala i golemu čvrstinu i ustrajnost i nije propuštala ukazivati na greške i krivnje; čim je tako nešto primijetila, tražila je krivce i ništa je nije moglo odvratiti od ispunjavanja svoje obveze, čak i kad ju je to veoma mnogo stajalo.[53]

4.2.8. Molitvom i žrtvom pomagati dušama na njihovom putu pročišćenja

Terezija je poput duhovnih otaca i majki bila svjesna da je osim savjeta potrebno i da se moli za dušu kojoj treba pomoći. U molitvi se duhovni otac i majka solidariziraju s dušom kojoj žele pomoći da bude otvorena djelovanju Duha. Znaju jako dobro da je samo Bog onaj koji može preobraziti ljudske strasti. Njihovi savjeti su samo pomoć. Terezija je to dobro iskusila, pa tako piše: „Ah! molitva i žrtva sačinjavaju svu moju snagu, one su nepobjedivo oružje koje mi je Isus dao, one mogu mnogo bolje nego riječi djelovati na duše“ (Ms C 24v-25r). U molitvi duhovni otac ili majka iskazuju duši u borbi svoju ljubav

---

[52] U svojoj knjizi o duhovnoj pratnji kod otaca Anselm Grün piše: „Rogers, koji je razvio tu vrstu terapije, smatra da je zadaća pratitelja aktivirati duševne snage za samoiscjeljenje, tj. da stvori uvjete koji će toj osobi omogućiti da se vrati svojem pravom 'ja'. U poukama otaca češće susrećemo taj model terapije, kada otac ne proturječi razmišljanjima sugovornika, nego ga u miru pušta da objasni sve što misli. Tek tada sugovornik postaje tako otvoren i sâm od sebe spoznaje i prihvaća istinu.“ GRŰN, *Pustinjski oci kao duhovni pratitelji*, 57.

[53] MARTIN, *Terezija iz Lisieuxa*, 13.

i predaju Bogu njezinu nemoć. Oni sami ne mogu pomoći duši. Oni znaju što joj nedostaje i što bi morala učiniti, međutim izliječiti i preobražavati ognjem svoga Duha može samo Bog. Mnoštvo primjera učinkovitosti Terezijine molitve za duhovni napredak novakinja mogu se vidjeti u njihovim svjedočanstvima.

No, povezanost duhovnih majki i otaca sa svojom duhovnom djecom prelaze ovozemaljske granice. Pri kraju života, govori majka Agneza, da je Tereziju progonila želja da se vrati na zemlju i da nastavi svoje poslanje. Većina novakinja koje su joj bile povjerene posvjedočile su na procesima za njezino proglašenje blaženom i svetom da su nakon Terezijine smrti osjetile njezino djelovanje i njezinu duhovnu pomoć.[54] Terezija je tada u potpunosti ostvarila proročanske riječi koje je jednoga dana rekla majci Mariji od Gonzage, kad ju je ona zamolila da se skrbi za novakinje: „Vaša je želja, ja to znam, da uz vas ispunjavam vrlo ugodnu, vrlo laku misiju; a zar ja tu misiju neću moći dovršiti iz nebeskih visina?“ (Ms C 3v)

Zaključak

Iz Terezijinih tekstova o iskustvu rada s novakinjama i iz svjedočanstava novakinja koje je Terezija duhovno pratila vidjeli smo kako je Terezija pristupala dušama. Svakoj duši pristupala je velikim strahopoštovanjem, dobrotom, blagošću, nježnošću, ali i s velikom odlučnošću da im pomogne da se oslobode svojih navezanosti i svih nedostataka, koji su bila zapreka djelovanju Duha Svetoga na putu sjedinjenja duše s Bogom.

Zadaću pratiteljice duša Terezija je uvijek shvaćala kao posredničku i njima na pomoć, smatrala se malim kistom što ga je izabrao Isus da njime naslika svoju sliku u dušama. U povjerenoj zadaći bila je neumorna i beskompromisna u pomaganju da se oslobode nedostataka, upravo zato jer je silno ljubila povjerene joj duše. Svakoj duši pristupala je na način koji je bio prikladan za nju i nije bila nestrpljiva, te je strpljivo čekala moment kada je duša bila spremna na slijedeći korak. Ona nije određivala njihov duhovni put, nego je slušala

[54] Cf. https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/soeur-marthe-de-jesus/ (07.01.2025); https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/soeur-marie-de-la-trinite/ (07.01.2025); https://archives.carmeldelisieux.fr/au-carmel-du-temps-de-therese/la-communaute/soeur-marie-madeleine-du-saint-sacrement/ (07.01.2025).

i gledala što se događa u njima, te im je pomagala da otkriju Gospodinov poziv u događajima i okolnostima njihova života. Ona im nije trasirala put, a nije ih čak niti poučavala nauk, nego im je pomagala da otkrivaju prisutnost Gospodinovu u svome životu.

Terezija je bila svjesna kolika je moć zagovorne molitve u vođenju povjerenih joj duša. Ona je dobro znala da se njezino djelovanje ne može zaustaviti samo na psihološkoj razini, koja je samo naravna razina, nego više puta napominje da je njezino djelovanje instrumentalno i da je pozvana surađivati u Božjem djelu u dušama. Terezijino djelovanje odvijalo se dakle na dvjema razinama: naravi i milosti.

Terezija je uvijek imala pred očima čovjekov cilj, a on je sjedinjenje s Bogom po ljubavi. Put do sjedinjenja, motrenja Boga, vodi kroz pustinju, tj. vodi kroz samoopažanje, borbu sa strastima, slobodu od svih navezanosti, svih uznemirujućih misli i strasti. Kao i pustinjski oci i majke, Terezija se nije zaustavljala na duhovnoj borbi, nego je uvijek imala pred očima cilj, a to je sjedinjenje duše s Bogom. Terezija je pomagala novakinjama da pronađu i slijede Božju volju u svome životu, ali poput duhovnih majki i otaca poticala ih je da se tu ne zaustavljaju nego da se po sjedinjenju s voljom Božjom u ljubavi sjedine s Bogom samim.

ST. THERESE OF THE CHILD JESUS AND THE HOLY FACE – EDUCATOR

The Brush Chosen By Jesus To Paint His Image In Souls

Srećko Rimac

Summary

Based on the texts of St. Therese of the Child Jesus and the Holy Face and the testimonies of the novices entrusted to her, we have highlighted the most important features of her spiritual pedagogy. Teresa did not attend any courses for educators and did not systematically write about education. She always understood the task of the accompaniment of souls as a mediator and assistant, and considered herself the little brush chosen by Jesus to paint his image in souls. She approaches souls with great awe, not relying on herself because she knows that guiding souls exceeds her strength. She “knows that she does not know”.

Therese approached guiding souls with great reverence, acknowledging her limitations and relying entirely on God's guidance. Her primary focus was the soul's ultimate union with God through Christ and through the transforming fire of the Holy Spirit, the ultimate goal for which every soul was created. She recognized each soul's unique path towards this goal. She did not lead the novices entrusted to her along the path that God had led her, nor did she impose her own spiritual path on them, but always adapted to the path that God had led each soul. She was compassionate and understanding, yet resolute in addressing the flaws she observed in the novices. Her advice was helpful, but prayer and sacrifice were deemed even more crucial. She didn't impose a uniform method but adapted to each novice's individual needs and spiritual journey. Therese emphasized discernment and prayer, seeking God's guidance in her interactions with the novices. She wouldn't make decisions for them, but would help them find their own path. She was uncompromising in helping the novices overcome their weaknesses. However, this wasn't done through condemnation but through a loving, yet firm approach. She carried the novices' burdens in prayer, demonstrating a deep spiritual connection and supportive mentorship.

In guiding souls, Therese was gentle and tender, but uncompromising in her struggle to eradicate the shortcomings that she noticed in the novices. She never judged the novices for their weaknesses, but always tried to encourage and comfort them in their struggle. Advices she gave the novices were very useful, but prayer and sacrifice were even more important. Thus, she writes: “Ah! prayer and sacrifice constitute all my strength, they are the invincible weapons that Jesus gave me, they can act on souls much better than words... How great is the power of prayer!“ (Ms C 24v-25r).

TEREZIJINO OTKRIĆE MALOGA PUTA

Duhovni put najmlađe naučiteljice Crkve

Stipe Tomić

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta
27-423.77
27-185.33

Sažetak

U ovom članku autor se bavi porukom života i djela Terezije iz Lisieuxa. U tri poglavlja nastoji se ukratko prikazati značenje tzv. Malog puta – ili kako ga neki još nazivaju put „Duhovnog djetinjstva“ – za život današnjih kršćana.

Tako u prvom poglavlju autor ukratko donosi obrise Maloga puta. Taj duhovni put uključuje prije svega poniznost, tj. spoznaju sebe i vlastitog ništavila, ali i odvažno pouzdanje u Božje milosrđe i služenje koje je motivirano čistom ljubavlju prema Bogu. U drugom poglavlju autor se bavi vjerom kao bezrezervnim predanjem koje je nužno u življenju Maloga puta. Pri tom autor pokazuje kako je kod Terezije upravo Sveto pismo bilo izvor vjere i potvrda njezinog egzistencijalnog iskustva. Na putu duhovnog sazrijevanja Terezija naglašava potrebu da djeca stalno budu s Ocem, da ga gledaju i slušaju, kako bi njihova vjera rasla i kako bi im bilo moguće vršiti njegovu volju.

U posljednjem dijelu članka autor se bavi jednom u teološkim krugovima zanemarenom sastavnicom Maloga puta: davanjem zadovoljštine. Autor ukratko navodi problematiku i razloge teoloških prigovora s obzirom na namjesničku zadovoljštinu, a potom tumačenjima teologa Balthasara i Hoffmanna pokazuje da ne bi trebali u teološkom diskursu olako odbaciti ove kategorije. Na koncu autor navodi primjer Terezije iz Lisieuxa kako bi pokazao njezino svjedočanstvo s obzirom na ovu dimenziju kršćanskog poslanja, koja je i nezaobilazna sastavnica Malog puta.

Ključni pojmovi: Mali put, poniznost, samospoznaja, predanje, namjesnička zadovoljština.

Sveta Terezija od Djeteta Isusa i Svetog Lica (svjetovnim imenom Marie Françoise-Thérèse Martin) jedna je od zacijelo danas najpoznatijih svetica Katoličke Crkve, kojoj pripada posebno mjesto u teologiji duhovnosti. Ona je već u mladosti osjetila duboki poziv na kontemplativni život, te je s petnaest godina ušla u samostan karmelićanki u Lisieuxu. Možda je u kratkim crtama njezin duhovni put najbolje teološki interpretirao belgijski karmelićanin John Abraham Peackal,[1] koji u jednom svom članku za nju tvrdi da ona, iako se u svom promišljanju očituje kao osoba iznimne dubine, uvijek ostaje vrlo

[1] Cf. S. PEACKEL, „An attempt at theologizing the doctrine of little way of saint Thérèse of Infant Jesu“, u: *Teresianum,* 54 (2003) 1, 117-163, ovdje 117.

jednostavna u konkretnom ostvarivanju vjerskih ideala. Terezija nikada nije sustavno razrađivala svoje misli u smislu nekog teološkog nauka, ali je bila obdarena sposobnošću izvanredne introspekcije i intuicije. To joj je pomoglo da u svakodnevnom življenju iskusi duboku stvarnost vjerskih istina, koje je onda vrlo jednostavno prenosila u svojim spisima i praktičnim uputama povjerenim joj novakinjama. Tako švicarski teolog Hans Urs von Balthasar ističe da je „Terezija živjela i prije nego li je počela pisati.“[2] Ona, koja nije primila nikakvu teološku naobrazbu, svu svoju potrebu za istinom pokušala je naći u ostvarivanju Božje riječi unutar svoje egzistencije. Njezin je život bio taj koji je izražavao istine vjere i tako je ona te istine učinila konkretnima, u smislu u životu ostvarenima, što se jasno vidi iz njezinih spisa.[3]

1. Kratki prikaz *Malog Puta*

Kad pomislimo da je Terezija završila svoje životno hodočašće kao mlada redovnica s pravom se moramo pitati što je to što nam donosi život ove svetice i u čemu je vrijednost njezinog nauka za život suvremenog kršćanina? Kakav je trag ostavio jedan tako kratak prolaz zemljom? Na koncu, u čemu je ona uspjela?

1.1. Upoznati samoga sebe i priznati vlastito ništavilo

Život Male Terezije završio je s dvadeset četiri godine posve nepoznat u šutnji bolničke sobe Karmela u Lisieuxu, ljudski gledano kao veliki neuspjeh. Ipak, čitajući *Povijest jedne duše*,[4] primjećujemo veličinu ove male svetice obdarene izvanrednom intuicijom i introspekcijom. To što se zbivalo u godinama njezinog mladenaštva i kasnijeg redovničkog života bilo je isto, kako dobro primjećuje francuski autor Van der Meersch, kao kad je bila tvrdoglava beba:

> Ukočena, preosjetljiva, ohola […] Svaki čas, kod svake geste, kod svakog čina poslušnosti, kod svakog odricanja, kod svakog djela ljubavi nalazi samu sebe, i u sebi iste sklonosti koje treba nadvladati, iste duboke instinkte tisuću puta smrvljene – tisuću puta uskrsnule.[5]

---

[2] H. U. VON BALTHASAR, *Sestre u duhu. Terezija iz Lisieuxa i Elizabeta iz Dijona*, Karmelski studiji duhovnosti i Karmelska izdanja, Zagreb 2009., 48.
[3] Cf. BALTHASAR, *Sestre u duhu*, 48-49.
[4] Cf. SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Povijest jedne duše (Rukopisi A, B, C)*, Glas Koncila i Karmelska izdanja, Zagreb [13]2023.
[5] M. VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1967., 3.

Suvremenog bi čitatelja, koji se odlučio koračati putem svetosti, ovakav opis mogao iznenaditi, ali veličina Terezije iz Lisieuxa je upravo u tome što je prihvatila svoju fizičku slabost i zadovoljila se time da ljubi samozatajno, bez nekog velikog djelovanja. Poslušavši Evanđelje, ljubila je svoje bližnje, i to joj je nastojanje otkrilo ljudsku nesavršenost i sebeljublje, koji su duboko ukorijenjeni u nama i za koje često nismo svjesni da upravljaju našim djelovanjem. Tako je Terezija naučila upoznati samu sebe i ono najvažnije, a to je spoznaja da je prava svetost, jedina koja vrijedi u očima Božjim: „predati se, uzeti se takav kakav jesi i podnositi sam sebe."[6]

Priznati se zločestim i prikazati Bogu svoje ništavilo, to je dosta da se od nas može načiniti svetac; bitno je, dakle, spoznati sama sebe. Ovakvo uvjerenje možda najviše dolazi do izražaja u pismu od 26. srpnja 1897. svom duhovnom bratu, o. Mauriciju Bellièru, u kojem Terezija naglašava:

> Ah, moj brate, kako je dobrota i srdačna milosrdna ljubav malo poznata!… Istina je da se treba poniziti, priznati svoje ništavilo, da bi se uživala ta bogatstva, a evo to je ono što mnoge duše neće učiniti.
> (LT 261)[7]

Koliko duboko je ovo uvjerenje proživljeno svjedoče nam njezine riječi: „Sada se više ničemu ne čudim, i ne žalostim se kad vidim da sam sama slabost, naprotiv, u njoj se proslavljujem [usp. 2 Kor 12,5] i svaki dan očekujem da otkrijem na sebi novih nesavršenosti" (Ms C 15r). Ovomu je potrebno dodati i njezino iznenađujuće priznanje da joj to svjetlo o njezinom ništavilu čini više dobra nego svjetlo vjere.

Za Tereziju je, dakle, svijest o vlastitoj nemoći nadasve važna i po njezinu duboku uvjerenju trebalo je da sveti Petar tri puta zataji Učitelja, kako bi taj prvi ribar duša na sebi iskusio što čovjek može bez Božje pomoći i kako bi mogao pokazati svojoj braći slabost ljudskih sila.[8]

---

[6] VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće,* 4. Cf. pismo s. Genovevi od 7. lipnja 1897.: „Stoga se skromno svrstajmo među nesavršene, smatrajmo se malim dušama koje Bog treba podržavati u svakom trenutku; čim nas vidi uvjerene u našu ništavnost, pruža nam ruku; ako još uvijek želimo pokušati učiniti nešto veliko, čak i pod izlikom revnosti, dobri Isus ostavlja nas same. 'Ali čim pomislim: Noga mi posrće, dobrota me tvoja Gospodine podupire!' Da, dovoljno je poniziti se, podnositi sa strpljenjem svoje nesavršenosti. Evo prave svetosti!" (LT 243).

[7] Cf. SV. TEREZIJA OD DJETETA ISUSA I SVETOGA LICA, *Mala Terezija – velika misionarka. Pisma Male Terezije duhovnoj braći u misijama*, Karmelska izdanja, Zagreb [2]2022., 58-59.

[8] Cf. VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće,* 4.

U toj svijesti ona piše o. Roullandu 9. svibnja 1897.:

> Ja mogu činiti vrlo malo, ili bolje gotovo ništa kad bih bila sama; jedino što me tješi jest misao da uz Vas mogu služiti za nešto; zaista, i ništica, sama po sebi ne znači ništa, ali stavljena uz jedinicu, postaje moćna, i to samo ako se stavi na pravo mjesto, iza, a ne ispred! (LT 226)[9]

U *Rukopisu C* svoje autobiografije, upućenom poglavarici Mariji od Alojzija Gonzage, Terezija priznaje da je uvijek željela biti svetica, ali kad god bi se pokušala usporediti s drugim svecima zaključila bi da je između njih i nje ista razlika kao između brda kojega se vrh gubi u nebeskim visinama i zrna neuglednog pijeska što ga prolaznici gaze nogama. No, ona se nije dala obeshrabriti, nego odlučno dodaje:

> Umjesto da klonem, rekoh sama sebi: Dragi Bog ne može ulijevati neispunjivih želja; ja dakle mogu, uza svu svoju sićušnost, težiti za svetošću; povećati se ne mogu, moram podnositi sebe takvu kakva jesam sa svim svojim nesavršenostima; ali ja hoću potražiti način kako poći u nebo malim, vrlo ravnim i vrlo kratkim putem: malim, sasvim novim putem. (Ms C 2v)

1.2. Biti poput djeteta koje bez straha zaspe u naručju svog Oca

Ipak promišljajući o navedenim recima iz Terezijinih spisa, čitatelj bi se mogao pitati: znači li to da su za taj mali i sasvim novi put nepotrebni djela i borba? Zar se smisao Maloga puta krije samo u priznanju svojeg ništavila i podnošenju svojih slabosti?

Terezija, energična i neukrotiva po prirodi, sama daje odgovor na ovo pitanje tako što odlučno potiče da se borimo bez popuštanja, makar i bez nade da ćemo pobijediti.[10] Kako ona to konkretno razumijeva vidimo kada novakinji Mariji od Presvetog Trojstva, malodušnoj zbog njezinih nesavršenosti, kaže:

> Dajete mi povoda da mislim na posve malo dijete koje počinje stajati na nogama, ali još ne zna hodati. U želji da dođe do svoje majke gore na stubištu, ono diže svoju nožicu da se popne na prvu stepenicu. Uzaludna muka! Ono padne uvijek iznova, ne mogavši ići naprijed. Pa dobro, pristanite biti ovo malo dijete. Vježbom u svim krepostima, dižite uvijek vašu nožicu da se uspnete po stubištu svetosti. Nećete uspjeti popeti se ni na prvu stepenicu, ali od vas dragi Bog traži dobru volju.[11]

---

[9] Cf. *Mala Terezija – velika misionarka*, 106.
[10] Cf. VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće*, 4-5.
[11] SV. TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Oči i srce*, Verbum, Zagreb [3]2011., 29.

Terezija je pritom svjesna da put ne možemo prevaliti mi sami, ali je istovremeno duboko uvjerena da će sam Bog to učiniti za nas: „Napokon, pobijeđen vašim uzaludnim naporima, On će sam sići i, uzevši vas u naručaj, odnijet će vas zauvijek u svoje kraljevstvo.“[12] Dakle, nije važna pobjeda, nego prije svega naš neumorni trud i srčanost kojom smo se borili.

Smisao Maloga puta se sastoji upravo u tome da se posve jednostavno i prije svega pristane na to da budemo slabi, da prihvatimo čak i to da budemo pobijeđeni. Jaki trebaju tražiti pobjedu, to je njihovo pravo i dužnost, ali i slabi se trebaju boriti makar znaju da će biti pobijeđeni. Njihov poraz će biti njihova pobjeda, i premda su u očima ljudi bili potučeni, Bog neće vidjeti njihova poraza, nego samo njihovo uporno nastojanje. To bi bio smisao ovoga puta malenih duša.[13]

U prilog ovakvom tumačenju Malog puta govori i zgoda u kojoj se jedna novakinja tuži Tereziji da se nikako ne može uzdići nad jednu napast, a ona pritom smiono odgovara da to nije ni potrebno, jer dovoljno je proći ispod napasti. Ona je svjesna da velike duše lete iznad oblaka kad bijesni oluja, dok maleni moraju strpljivo podnositi pljusak. Ne treba nas žalostiti ako budemo mokri, jer poslije toga ćemo se ipak osušiti na suncu Božje ljubavi. Prema tome nije grijeh najveće zlo, nego naša oholost koja trpi što smo sagriješili i koja nam ne dopušta da pristanemo na to da budemo slabi i maleni.[14]

Terezija je shvatila duboki smisao Isusova poziva „Maleni dođite k meni“ (cf. Mk 10,14) i ona živi duhovno djetinjstvo. Kad su je jednom pitali što to znači biti dijete i ostati malen, ona je odgovorila da ostati malen znači priznati svoje ništavilo i sve očekivati od dragoga Boga, kao što malo dijete sve očekuje od svoga oca. Pritom ona dodatno pojašnjava: „Na kraju, to znači nikad se ne obeshrabriti zbog svojih pogrešaka, jer djeca često padaju, ali su premalena da bi se jako ozlijedila.“[15]

Tako je po Tereziji jedini put predanje posve malog djeteta, koje bez straha zaspi u naručju svoga oca. Na taj način Terezija nam otkriva, zapravo oživljuje, nešto što je bilo zaboravljeno kroz vjekove. Poslije mnogih stoljeća pruža nam Evanđelje u svoj njegovoj čistoći i otkriva svijetu duboki smisao Kristova savjeta: „Postanite nanovo kao mala djeca“ (cf. Mt 18,3). U cijelom toku svoga života, a osobito promišljajući

---

[12] *Oči i srce*, 29.
[13] Cf. VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće*, 5-6.
[14] Cf. VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće*, 6.
[15] *Oči i srce*, 35

u bolesničkoj sobi Karmela, Terezija otkriva znakove ovog poziva, još od djetinjstva pa dalje – njezina mala ruka koje je jedina mogla u Rimu dotaknuti grobove apostola, njezin prst na Kristovim čavlima i kruni, silaženje u Kolosej i kasnije njezino redovničko ime – u svemu tome Terezija uočava privilegij djetinjstva.[16]

U suvremenom svijetu ogrezlom u zlu čovjek se često osjeća bespomoćnim i mnogi, umorni od silnog padanja, odustaju od borbe i rada na sebi. Ali toj beznadnosti je Terezija iz Lisieuxa ponudila Mali put, koji jedan od njezinih poznavatelja sažima na ovaj način:

> Ne tražiti da ozdravim: uzeti se takav kakav jesam, podnositi se, i boriti. To je dosta. Bog ne traži savršenost, nego samo da se trudimo oko savršenosti. Samo je to svetost – nastojanje.[17]

Kako bi izrazila tu misao, Terezija koristi posve kratke i duboke izjave, poput: „Bog ne treba naših djela, nego samo našu ljubav“ (Ms B 1v). Na drugom mjestu ona to slikovito pojašnjava i kaže da jedna podignuta nit konca iz ljubavi prema Isusa u stanju našeg kukavičluka, vrijedi više nego neko veliko djelo u času revnosti.[18]

1.3. Ne gledati na vlastite zasluge nego raditi samo iz ljubavi

Prema mišljenju Maxence Van der Meerscha jedna od Terezijinih najsmionijih misli koja po njemu pokreće sav njezin život je ta da dragi Bog ne zna aritmetiku, tj. da on ne pozna znanost računa. Što nam ovime Terezija pokušava reći? Izvršimo što možemo, makar to bilo neizmjerno malo, i nemojmo očajavati. Bog više voli naše ponizno i nemoćno nastojanje nego ohole uspjehe i on neće računati ako mi ne računamo. Bitno je, dakle, da ne stojimo pred njim oholo. Koliko je ovo uvjerenje bilo duboko možda najbolje pokazuju ove njezine riječi: „Samo je jedno sredstvo kojim možemo prisiliti dragoga Boga da nas ne osudi, a to je da dođemo pred njega s praznim rukama.“[19]

Čovjek bi se s pravom mogao pitati zar je nemoguće da bar malo umnožimo svoja dobra? Ako je suditi po Tereziji onda je to nemoguće ili skoro nemoguće, jer čim počnemo mjeriti svoju dobrotu sve zasluge nam iščeznu. Terezija je duboko iskusila da je sve dobro što mislimo da ga imamo, skoro uvijek smjesa nečistoće i slabosti. To je izrazila i u *Činu*

---

[16] Cf. VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće*, 7.
[17] VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće*, 8-9.
[18] Cf. VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće*, 9.
[19] VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće*, 9.

prikazanja Milosrdnoj Ljubavi, koji je sama sastavila i kao molitvu ju dan i noć nosila na grudima, ušivenu u jednoj torbici:

> Ja ne želim skupljati zasluge za nebo, hoću raditi samo za tvoju ljubav, s jednim ciljem da tebe razveselim, da tješim tvoje presveto Srce i da spašavam duše koje će te vječno ljubiti. Uvečer ovoga života pojavit ću se pred tobom praznih ruku, jer te ne molim, Gospodine, da brojiš moja djela. Sva naša pravedna djela imaju mrlje u tvojim očima. (Pri 6)[20]

Na ovaj način Terezija svima donosi poruku radosti i vedre pobožnosti – poruku pouzdanja svim malim dušama. Ne smijemo, opominje ona, biti malodušni, jer je i malodušnost oholost. Trebamo se s pouzdanjem boriti i protiv nemogućeg. Trebali bi uvijek nastojati činiti dobro, ali uvijek u poniznosti, jer poniznost je prije svega istina. Tako na samrtnoj postelji Terezija kliče: „Da, čini mi se da sam uvijek tražila samo istinu. Da, shvatila sam poniznost srca" (CJ 30.9).[21] Kad je sestre šest tjedana prije smrti pitaju je li se morala mnogo boriti da postigne toliko stupanj savršenosti – da svlada i pobijedi samu sebe – Terezija odgovara s neopisivim naglaskom: „O, to nije to!"[22]

Terezija se manje borila da svlada samu sebe, a više da se upozna, te kad je spoznala svoje ništavilo, borila se da se uzme takva, da se podnosi takva bez oholosti i da se u tom stanju prikaže Bogu.[23] Ona je po tome sveta, a ne po herojskim djelima ljudski zamišljene kršćanske svetosti. Takva je svetost na dohvatu svakome od nas, i nju prati istinska poniznost koju susrećemo kod svetaca – poniznost koja je spontana, naravna, koja je istina o sebi pred Bogom.

Kako konkretno izgleda ta poniznost Malog puta vidimo u Terezijinoj reakciji na govor sestara da je ona svetica. Jednostavno i posve iskreno Terezija pritom odgovara: „Ne, ja nisam svetica. Nikada nisam činila djela svetaca. Ja sam sasvim mala duša, koju je dobri Bog obdario milostima" (CJ 9.8.4).[24] No, unatoč ovom uvjerenju u jednom pismu o. Bellièreu ona odvažno svjedoči: „Nemojte misliti da me poniznost sprečava da priznam darove dragoga Boga! Ja znam da je on učinio u meni velika djela i ja to pjevam svaki dan s veseljem" (LT

---

[20] Cf. *Povijest jedne duše,* 269.
[21] Cf. SV. TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Ulazim u život. Posljednji razgovori,* Glas Koncila i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb, 1991, 196.
[22] I. F. GÖRRES, *Thérèse von Lisieux. Ein Lebensbild,* Herder, Freiburg – Basel – Wien 1998., 236.
[23] Cf. VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće,* 13.
[24] Cf. *Ulazim u život,* 133.

224).[25] Uistinu, samo se sveci usude reći to i to s takvom smionošću, samo oni znaju spojiti to jasno gledanje svoje veličine sa svjetlom o svojem ništavilu. Takva poniznost uvijek vodi u potpuno pouzdanje u Boga, a kako to Terezija živi posve je očito u njezinim riječima:

> Međutim uvijek osjećam isto smiono pouzdanje da ću postati velikom sveticom, jer ne računam na svoje zasluge, kojih uopće nemam, nego se uzdam u Onoga koji je sama Krepost i Svetost. On će se jedino zadovoljiti mojim slabim naporima i podići me k sebi, pokriti me svojim beskrajnim zaslugama i tako me učiniti svetom. (Ms A 32r)

2. Temelj Maloga puta – vjera kao bezrezervno pouzdanje u Boga

U duhovnom putu Terezije iz Lisieuxa nema nijedne iluzije, a to je upravo Mali put: „neprestano, neumoljivo nastojanje i traganje za svjetlosti, za istinom, za potpunom prozirnosti samoga sebe; sva je tajna svetosti u tome.[26] A da se možemo uzdići „iznad dobra“ i „iznad zla“, iznad zla koje činimo u svojoj slabosti i iznad dobra koje nam je nemoguće činiti zbog te iste slabosti, traži se vječno dobra volja i potpuno pouzdanje u nebeskog Oca, tj. vjera u Boga koji nam se objavio kao Otac koji nas neizmjerno ljubi.

Teologalna krepost vjere je prije svega dar Božji i ona je glavni temelj našeg kršćanskog života. Pri tom vjera uvijek traži našu suradnju i našu borbu kako bi postala djelatna u našem svagdašnjem životu, kao što je to bila u životu Male Terezije. O tome je puno pisano, a ovdje navodim samo kako već u počecima Crkve autor Judine poslanice piše da osjeća potrebu da naslovnike svoje poslanice potakne da vojuju za dar vjere koja je jednom zauvijek predana svetima (cf. Jd 1,3).

O ključnoj ulozi vjere govorili su mnogi, a među njima i sv. Ivan Zlatousti. U jednoj od svojih propovjedi na Matejevo Evanđelje ovaj crkveni otac tumači što znači Kristov savjet da budemo bezazleni kao golubovi, a mudri kao zmije (cf. Mt 10,16). I tumačeći taj dio o mudrosti zmije, on ukazuje na primjer zmije koja sve stavlja na kocku samo da glavu sačuva, te potiče kršćane da stave sve na kocku, tj. da se odreknu svega osim vjere, ako je to nužno čak i imanja, tijela i samoga života. Jer vjera je po Ivanu Zlatoustom „glava i korijen; a ako

---

[25] Pismo od 25. travnja 1897. Cf. *Mala Terezija – velika misionarka,* 38.
[26] VAN DER MEERSCH, *Terezijino otkriće,* 15.

se ona sačuva, makar sve izgubili, sve ćemo opet izobilnije steći s još većim sjajem.“[27]

2.1. Sveto pismo kao izvor vjere i potvrda egzistencijalnog iskustva

Temelj i izvor vjere je Božja objava. Središte ove objave je Isus Krist, a najvažniji pristup toj objavi jest Sveto pismo. No, treba imati na umu da je i Stari zavjet plod povijesnih iskustava izraelskog naroda i važnih likova povijesti spasenja, poput Abrahama i Mojsija, koji su imali osobne, tj. egzistencijalne susrete s Bogom. U Novom zavjetu središnje mjesto zauzima povijesna osoba Isusa Krista i egzistencijalna iskustva njegovih učenika s njim. Teologija nastoji na znanstveni način razumjeti tu objavu i vjeru povezanu s njom. Međutim, u kršćanstvu nije riječ samo o nauku vjere ili o teološko-refleksivnom pristupu istinama vjere, već i o ostvarivanju tih istina u praktičnom životu.

Upravo u tom kontekstu Terezija iz Lisieuxa se u svojoj, kako bi Balthasar rekao, teološkoj egzistenciji[28] očituje kao izvrsna učiteljica. Za nju je Sveto pismo neposredan kontakt s Bogom i njegovom riječju. U življenju Malog puta Terezija se posve oslonila na Sveto pismo, posebno na Evanđelje, koje je čitala samostalno. U njemu ona jednostavno i bez poteškoća nalazi ono što joj treba za potvrdu onoga što je na temelju iskustva vlastitog odnosa s Učiteljem spoznala. Koliko joj je Pismo bilo na srcu pokazuje činjenica da je ona Novi zavjet u svakoj prigodi nosila sa sobom, a u svojoj je redovničkoj sobi iz njega mnogo prepisivala i sastavljala vlastite konkordancije. Ono što njezinim sestrama upada u oči je to da su mjesta iz Evanđelja jednostavno provirala u njezinim podukama i uvijek bi njima potkrijepila ono što je htjela reći, a što je samo u životu spoznala.[29]

Proučavanje Pisma je Tereziju dovelo do još prisnijeg odnosa s Učiteljem, kojeg je doživljavala kao prisutnoga u vlastitom srcu i koji je bio u svakoj prigodi izvor njezinog nadahnuća za djelovanje. O tome svjedoče njezine riječi:

> Ja sasvim priprosto vjerujem da mi Isus sam, skriven u dnu moga siromašnog srdašca, udjeljuje milost da djeluje u meni i ulijeva u moju dušu sve ono što želi da ja činim u određenom času. (Ms A 76r)

---

[27] P. SCHAFF (ed.), *Saint Chrysostoms‘s Homilies on the Gospel of St. Matthew. Nicene and Post-Nicene Fathersm,* vol. 10, Christian Literature Publishing Co., Buffalo – New York 1888., 473-474.
[28] Cf. BALTHASAR, *Sestre u duhu*, 68.
[29] Cf. BALTHASAR, *Sestre u duhu*, 70-73.

Tako se njezina vjera, posve utemeljena u Svetom pismu, očituje kao živi odnos s Isusom Kristom koji posve oblikuje njezinu svakodnevnicu i prožima svako njezino djelovanje

2.2. Vjera ljubavlju djelotvorna – gledanje u Božje oči kako bi spoznali Njegovu volju

Današnje izazovno vrijeme i situacija u kojoj živimo zahtijevaju od nas kršćana da produbimo svoju vjeru i snažnije je svjedočimo u konkretnom životu. To pak od nas traži da se obratimo živomu Bogu, koji se objavio kao Otac koji nas ljubi. Pritom je nužno srušiti u sebi one nepotpune i iskrivljene slike Boga, kreacije koje smo sami stvorili i kojima sami manipuliramo. Terezija nam nudi jedan jednostavan način kako bismo to postigli: gledati u Božje oči kako bismo spoznali njegovu volju. Jedna od njezinih sestara svjedoči:

> Kada bi [Terezija] izražavala svoje želje o činjenju dobra na zemlji nakon svoje smrti, isticala je kao uvjet gledanje u Božje oči, da vidi je li to Njegova volja.[30]

Nažalost često vjernici, štoviše i štovatelji Terezije iz Lisieuxa, malo obraćaju pozornost na ovu nezaobilaznu sastavnicu njezine duhovnosti, kojoj je ona sama pridavala veliku važnost. Mogli bi se, doduše, pitati kako to razumjeti. Ali dovoljno je početi od općeg ljudskog iskustva. Dvoje koji se vole razumiju se i samo uz jedan pogled, a majka može prepoznati što je njezinu djetetu samo što ga pogleda.[31] Terezija je uvjerena da se jednako događa i s Isusom, i u tom duhu ona potiče svoju sestru Celinu: „Shvatimo Njegov pogled! Tako je malo onih koji Ga znaju shvatiti!“ (LT 096).[32]

Iz tog razloga svi bi se trebali iskreno preispitati, kako se mi savjetujemo s Isusom? Tražimo li u našem pastoralnom djelovanju njegovu volju? Razmišljamo li o njegovim rješenjima naših životnih problema? Nastojimo li vršiti njegovu volju u svakoj situacijí? Ako ga ne gledamo, kako ćemo ju prepoznati?

Često uzimamo zdravo za gotovo Božju volju i više ga ne gledamo. Ponašamo se kao da Isus nikada nema ništa za reći. Uvjereni smo da

---

[30] TERESA DEL NIÑO JESÚS, *Procesos de béatificación y canonización (selección)*, Monte Carmelo, Burgos 1996., 682.

[31] Cf. H. TAILLEAU, *Moja mala naučiteljica*. *Mala Terezija koju tek treba otkriti*, Glas Koncila, Zagreb 1993., 69.

[32] Pismo Celini od 15. listopada 1889. T. MARTIN, *Briefe der heiligen Therese von Lisieux*, Johannes Verlag, Leutesdorf am Rhein [3]1983., 126-127.

znamo sve i često sumnjamo da Gospodin zaista progovara i pokazuje svoju volju preko nadahnuća svoje milosti. Veliki promašaj Isusovih učenika danas se očituje upravo u nastojanju da se Isusu služi bez te vjere djeteta koje Oca s pouzdanjem stalno gleda i sluša što mu govori. To je kao da pokušavamo ugoditi Isusu, a da pritom ne računamo na Njega. U konačnici baš „zbog toga često živimo poput praktičnih ateista, držeći, mi sami, uzde i preuzimajući inicijativu za sve. Bogu jedva dajemo mjesta: mnogo radimo za Njega, da… ali bez Njega."[33]

Terezija iz Lisieuxa ovo jako dobro shvaća i pritom se služi primjerom Lazarove sestre iz Evanđelja:

> Duša zapaljena ljubavlju ne može ostati troma; ona bez sumnje poput sv. Magdalene sjedi do nogu Isusovih, sluša njegovu blagu i vatrenu riječ. Naoko ništa ne dajući, ona daje mnogo više nego Marta koja se brine oko mnogih stvari [cf. Lk 10,41] i koja bi htjela da se sestra ugleda u nju. (Ms C 36r)

Pritom je Tereziji jasno da Isus ne kori Martine poslove, jer je te poslove radila i njegova Majka, koja je cijeli život morala priređivati obroke za svetu Obitelj. Isus blago prekorava samo uznemirenost svoje gorljive domaćice. On je svjestan da ga Marta jako ljubi, ali ne odobrava Martinu brigu „za mnogo", jer na taj način ona zaboravlja ono „jedino potrebno" (Lk 10,41-42).

Ono jedino potrebno, što je nezaobilazna sastavnica Malog puta, upravo je gledati i slušati Isusa. Marta je htjela da njezina sestra Marija prestane slušati Gospodina i da joj pomogne posluživati ga. Ona je, s najboljom namjerom, mislila da jako dobro poznaje što se Isusu sviđa i nije osjećala potrebu pitati ga. A Isus želi da Marija ostane ondje do njegovih nogu – da ga gleda i pažljivo sluša njegove riječi. Upravo je to temeljna okosnica vjere i preduvjet svakog ostvarivanja kršćanskog poslanja – biti s Isusom (usp. Mk 3,14). Terezija je ovo jako dobro razumjela, o čemu svjedoče njezine riječi:

> Otkako sam shvatila da ništa ne mogu činiti sama po sebi, nije mi se zadaća […] više činila teškom, jer sam osjetila da je potrebno samo jedno: da se sve više sjedinjujem s Isusom, i da ću 'ostatak dobiti povrh toga'. I doista, moja nada nikad nije bila prevarena. (Ms C 22v)

2.3. Živjeti vjeru – živjeti iz ljubavi u bezrezervnom predanju

Terezija je u svom konkretnom životu iskusila Božju beskrajnu ljubav i njegovo silno milosrđe i kad piše svoj životopis, ona veli da piše

[33] TAILLEAU, *Moja mala naučiteljica*, 70-71.

„pjesmu o milosrđu Gospodnjem“ (Ms A 3v). Ta božanska ljubav koja nas doduše ne oslobađa trpljenja, jer ono je udio u Isusovom pashalnom misteriju, toliko je beskrajna da Terezija ne nalazi riječi kad je želi izraziti. Ona se sama pita „kako izreći određene stvari koje i sama misao jedva prevodi u riječi, dubine koje se nalaze u najskrovitijim ponorima duše“ (LT 108).[34]

Na svetkovinu Presvetog Trojstva 1895. godine Terezija je primila milost po kojoj je na poseban način razumjela tu Božju ljubav. Što to konkretno znači svjedoči nam njezina sestra Genoveva (Celina):

> Sveta Terezija od Djeteta Isusa imala je dubok osjećaj za božansko Očinstvo. Nije prestajala naglašavati svojim novakinjama bogatstva neizrecive Milosrdne Ljubavi, neophodnu potrebu očinskoga srca da prašta, da pomogne, da ispunjava, i tako privlači k sebi svoju djecu uz uvjet da Mu se predaju punoga povjerenja u Njegovu dobrotu.[35]

Iz takve spoznaje božanske ljubavi i prisnog odnosa s Isusom hranila se Terezijina vjera, i to ju je vodilo prema bezpridržajnom predanju. Za nju ljubiti znači dati samoga sebe (cf. PN 54,22).[36] Na taj način nam ona usmjerava korake prema jednostavnom, a opet tako dubokom putu nutarnjega života. Ona ide ispred i pokazuje nam pravac. Živjeti iz vjere i ljubiti Boga, znači tražiti njegovo lice, slušati ga i vršiti Njegovu volju. U pjesmi „Vivre d'Amour“ Terezija još više naglašava što to znači: „Živjeti od ljubavi znači dati se bez mjere“ (PN 17,5).[37]

Pripadati Isusu, to je dubinska čežnja bića Terezije iz Liseuxa koja proizlazi iz njezine djetinje vjere. Možda je u ovom kontekstu dobro spomenuti razmišljanja o. Tailleaua koji s obzirom na ovakav Terezijin stav primjećuje da je takvu težnju imala i Isusova Majka. Marija je čeznula da se posve izruči Bogu i da ništa ne ostavi za sebe. Tako ovaj karmelićanin ukazuje na Marijino predanje:

> Ona, koja je već sva bila puna Boga! Zbog toga njezin odgovor nije bio sramežljiv, odmjeren, proračunat. Njezin pristanak nije bio sitničav, polovičan, suzdržan. Ne, ne: ‚Evo službenice Gospodnje‘ (Lk 1,38). Kao da govori: ‚Dajem ti sve, Bože moj. Ovo što od mene tražiš i sve ostalo. Sve što želiš. Cijeli svoj život. Svoju dušu i tijelo. Svoje srce. Tvoja sam. Tvoja sam ropkinja. Tvoja sam službenica.

---

[34] Pismo Celini od 18. srpnja 1890. *Briefe*, 141.

[35] GENEVIÈVE DE LA SAINTE FACE, *Conseils et souvenirs*, Cerf, Paris 2015., 263.

[36] Cf. preuređena verzija pjesme „Zašto te volim, Marijo“. M. BREIG (ed.), *Gedichte der heiligen Theresia von Lisieux*, Johannes Verlag, Leutesdorf am Reihn ^{2}1997., 174. Također: MALA TEREZIJA, *Izabrane pjesme*, Hrvatska karmelska provincija sv. oca Josipa, Zagreb 1997., 80.

[37] Cf. BREIG (ed.), *Gedichte der heiligen Theresia von Lisieux*, 57.

> Tvoja sam zaručnica. Pripadam Tebi. Sve što jesam i što imam, Tvoje je. Imaš me na raspolaganju. Za što god želiš.‘[38]

Na sličan način Terezija iz Lisieuxa odmah na početku svojih autobiografskih rukopisa zapisuje plod njezine duboke vjere, a to je veliki program svojega predanja Bogu:

> Kad sam poslije spoznala što je savršenost, shvatila sam da treba mnogo trpjeti da se postane sveticom, tražiti uvijek ono što je najsavršenije, i zaboravljati sebe; shvatila sam da ima mnogo stupnjeva u savršenosti i da je svaka duša slobodna odgovarati na poticaje našega Gospodina, činiti malo ili mnogo za Njega, ukratko, može birati među žrtvama koje On traži. Tada sam kao u dane svojega ranoga djetinjstva kliknula: Bože moj, ja biram sve! Ne želim biti napola svetica; ne bojim se trpjeti za Tebe, bojim se samo jednoga: da bih ispunjavala svoju volju; uzmi ju od mene, jer ja biram sve što Ti hoćeš. (Ms A 10r-v)

Vjerujem da će se svi poznavatelji Terezije iz Lisieuxa složiti s o. Taeilleauom kad kaže da je ona održala što je rekla, te da je to uvijek bio veliki plan njezina predanja. U stavu predanja Svetice ovaj karmelićanin vidi njen odgovor na ono što ju je Isus tražio u svakom trenutku. To je praktična vjera svakodnevnice koja Terezijin Mali put čini toliko velikim, jer plemenita ljubav prema Isusu nuka uvijek na velika djela i potiče nas da težimo za sve većim savršenstvom.[39]

Tu čežnju za potpunim predanjem i savršenom ljubavlju nailazimo posvuda u njezinim spisima: Tako s četrnaest godina ona piše svojoj sestri Paulini 8. listopada 1887.: „Morala bih hitno s tobom razgovarati, no to je još jedna žrtva više koju mogu ponuditi Isusu. Ne želim Mu ništa odbiti!“ (LT 027).[40] Drugom zgodom kada nije dobila papino dopuštenje za ulazak u Karmel, ona s neopisivom uvjerljivošću piše: „Ja sam loptica maloga Isusa; ako On želi potrgati svoju igračku, može to učiniti. Da, prihvaćam sve što On želi“ (LT 036).[41] O toj čvrstoj raspoloživosti za Isusa i njezinom predanju čitamo i u jednom pismu istoj sestri nešto prije toliko željenog ulaska u Karmel: „Želim se predati Njemu u potpunosti, ne želim živjeti doli za Njega“ (LT 043).[42]

Ova duboka vjera iz koje proizlazi njezino bezrezervno predanje Isusu dala je krila srcu Terezije iz Lisieuxa. Ona ništa ne odbija Isusu i ništa u njezinom životu nije ostalo da mu ona nije predala. Pritom nas

[38] TAILLEAU, *Moja mala naučiteljica*, 96.
[39] TAILLEAU, *Moja mala naučiteljica*, 97.
[40] Pismo s. Agnezi od Isusa od 8. listopada 1887. *Briefe*, 33.
[41] Pismo s. Agnezi od Isusa od 20. studenoga 1887. *Briefe*, 43.
[42] Pismo s. Agnezi od Isusa od [18.?] ožujka 1888. *Briefe*, 54.

očarava njezina poniznost, jer ona nikada ne prestaje biti svjesna svoje malenosti i nemoći. O tome možda najbolje svjedoče ove njezine riječi:

> A eto, ja sam dijete Crkve […] Srce malog djeteta ne traži bogatstva ni slave […] Ono shvaća da slava s pravom pripada njegovoj braći, anđelima i svecima […] Sjajna djela njemu su uskraćena, ono ne može propovijedati evanđelje, prolijevati svoju krv […] Ali kako će ono zasvjedočiti svoju Ljubav kad se ljubav dokazuje djelima? Eto, malo će dijete bacati cvijeće […] Da, Ljubimče moj, evo, tako će se istrošiti moj život... Ja nemam drugoga sredstva da ti dokažem svoju ljubav nego da bacam cvijeće, to jest, da ne propustim ni jednu malu žrtvu, ni jedan pogled, ni jednu riječ, da iskoristim sva najmanja djela i da ih činim iz ljubavi... Želim trpjeti iz ljubavi i, dapače, radovati se u ljubavi; zato ću bacati cvijeće pred Tvojim prijestoljem, neću proći ni kraj jednoga cvijeta, a da mu ne skinem latice za Tebe. [...] Isuse, što će Ti moje cvijeće i moje pjesme?.. Ah, znam to dobro: ta mirisna kiša, te krhke i bezvrijedne latice, te pjesme ljubavi najmanjega od svih srdaca veselit će Te. (Ms B 4r-v)

Terezija iz Lisieuxa se u svojoj jednostavnosti pokazuje kao svetački primjer koji svima može biti i izazov, poticaj i ohrabrenje u življenju vjere u vlastitoj svakodnevnici. U njezinu su životu, kako dobro primjećuje Peackel, vjera i ljubav bile toliko povezane da bi se moglo reći kako je bila s Isusom u svojim mislima, djelima i riječima. Ona je jednostavno bila u prisutnosti Onoga koga je voljela. Da bi se dublje shvatio ovakav Terezijin stav i njezina vjera u milosrdnu Božju ljubav, dovoljno je analizirati njezino iskustvo Božje prisutnosti u konkretnom životu – iskustvo koje je duboko proželo i oblikovalo cijelo njezino biće. Istovremeno ne smijemo gubiti iz vida da je sama Terezija shvatila je da je prihvaćanje vlastite ništavnosti nužan uvjet ostvarivanja ljubavi prema Bogu, a vjera u milosrđe Božje je bila korak prema potpunom izručenju tj. predanju toj beskonačnoj ljubavi. Tako su poniznost i vjera u milosrdnu Božju ljubav dva preduvjeta za življenje Maloga puta.[43]

Dakako to nije lagan i bezbolan put, jer ta vjera djeteta nije lišena trpljenja i kušnji. Štoviše, Terezija nam sama svjedoči u svojem životopisu, da je posljednju godinu života provela u velikoj kušnji vjere, kušnji koja ju je stavila u veliku tamu o kojoj svjedoče njezine riječi: „Kad pjevam o nebeskoj sreći, o vječnom posjedovanju Boga, ne osjećam nikakve radosti, jer pjevam jednostavno ono što hoću da vjerujem“ (Ms C 7v). Ipak ta ju je kušnja toliko učvrstila u vjeri, i toliko pročistila u ljubavi, da već tada kad je imala dvadeset i tri godine tvrdi da nema više velikih želja, osim želje

[43] Cf. PEACKEL, „An attempt at theologizing the doctrine of little way of saint Thérèse of Infant Jesu“, 148.

da ljubi dok ne umre od ljubavi (cf. Ms C 7v). Tako ona na samrtnoj postelji smionije nego ikad govori:

> Ja sam sad premalena da bih mogla biti tašta. Premalena sam za lijepe fraze po kojima bi se moglo pomisliti da sam jako ponizna. Radije volim jednostavno priznati da je svemogući učinio u meni velike stvari, a najveća od njih je u tom što mi je pokazao moju majušnost.
>
> (Ms B 4r)

Na ovaj način može govoriti samo osoba čvrste i nepokolebljive vjere, svetica koja autentično poznaje i u poniznosti živi istinu svojega biće pred Bogom – istinu o sebi i svom ništavilu. Pritom takva osoba ne pada u malodušje, jer nikad ne zaboravlja na Boga i njegovo milosrđe. Ona je potpuno uvjerena ta je taj Bog njezin Otac koji neizmjerno ljubi svako svoje dijete, a posebno one najmanje, koji tu ljubav prije svega trebaju.

3. Posljedica življenja Malog puta: namjesnička zadovoljština

Kad govorimo o konkretnim posljedicama nasljedovanja duhovnog puta Terezije iz Lisieuxa sigurno je da ih ima mnogo i o tome je dosta pisano, a literatura je svakom dostupna. Iz tog razloga, ne želeći ponavljati ono što su drugi autori često obrazlagali, želja mi je prigodom izdavanja ovog zbornika promisliti o jednoj sastavnici Maloga puta koja je često u teološkim krugovima danas zanemarena, a osobno je smatram jako važnom. Iz nekog razloga većina teologa danas, pa i u Karmelskom redu, u širem krugu izbjegava govoriti o tome.

3.1. Problematika ispravnog razumijevanja namjesništva i zadovoljštine

Poznati njemački teolog Karl Heinz Menke intenzivno se bavio ovom problematikom. Za mnoge teologe u 20. stoljeću, navodi Menke, poput Karla Rahnera, Paula Tillicha i Leonarda Boffa govor o namjesništvu je samo zastarjeli model iz srednjeg vijeka, te se stoga zalažu za njegovo potpuno uklanjanje iz teološkog diskursa.[44]

Kad je posrijedi ovakav negativan pristup ovom teološkom pojmu Menke smatra da je tomu korijen u prosvjetiteljskom izjednačavanju slobode i autonomije, koje je dovelo do teze da sloboda jednog subjekta počinje tamo gdje prestaje utjecaj drugog subjekta. Prema navedenoj tezi, pojam namjesničkog tj. zamjeničkog zastupanja definiran je u opreci s

---

[44] Cf. K.-H. MENKE, S*tellvertretung. Schlüsselbegriff christlichen Lebens und theologische Grundkategorie*, Johannes Verlag, Einsiedeln – Freiburg 1991., 17.

pojmom slobode, tako da je vrijedilo pravilo: „Što više namjesničkog zastupanja, to manje slobode, i obrnuto.“[45]

Njemački teolog ističe da gotovo svi zagovornici pojma zamjeničkog zastupanja razlikuju autentično od neautentičnog značenja namjesništva. Oni govore o potiskivanju osnovnog (autentičnog) značenja namjesništva, tj. zamjeničkog zastupanja, filozofijom prosvjetiteljstva i njemačkog idealizma, te pravnim, sociološkim i psihološkim kategorijama, kao i mehanicističkim načinom razmišljanja tehnički orijentiranog svijeta u kojem ništa i nitko ne mora biti zastupan, jer je sve i svatko zamjenjiv i nadomjestiv.[46]

U svom istraživanju Menke je otkrio da su dvoje teologa s vrlo različitim načinima razmišljanja, Dorothee Sölle i Norbert Hoffmann, došli do iste teze o pojmu namjesništva.[47] Kroz komparativnu analizu opće razumljivih fenomena poput borbe, radnog svijeta, odgoja i bajki, njemačka teologinja, Dorothee Sölle, je došla do teze da se autentično namjesništvo mora strogo bipolarno shvatiti kao odnos između dvije osobe, od kojih prva na taj način zauzima mjesto druge da svoj vlastiti identitet veže za identitet zastupane osobe, ali tako da tu osobu ne zamjenjuje, ne lišava autonomije niti je instrumentalizira, nego je oslobađa da bude ono što jest.[48]

Norbert Hoffmann pak ističe da osnovna i odlučujuća značajka strukture ispravno shvaćenog namjesništva (zamjeničkog zastupanja) nije jednostavno u tome da netko djeluje umjesto drugoga, već u tome što se on tako stavlja na mjesto drugoga i tamo se postavlja na način da ga ne zamjenjuje, nego – naprotiv – ne potiskuje ga s njegova mjesta, i otvara i oslobađa mjesto njegovog vlastitog ja što mu omogućuje da bude ono što jest.[49]

---

[45] MENKE, *Stellvertretung,* 17.
[46] MENKE, *Stellvertretung,* 18.
[47] Cf. MENKE, *Stellvertretung,* 20.
[48] Cf. MENKE, *Stellvertretung*, 19. Polazeći od sasvim drugačije perspektive Norbert Hoffmann, koji je možda nevjerniji Balthasarov učenik, tumači ideju namjesništva imajući pred očima imanentno Trojstvo, koje je po njemu „pramatrica“ tj. temeljni model svakog autentičnog namjesništva. Ovaj teolog primjećuje da savršeno jedinstvo i savršena različitost u Trojstvu nisu u proturječnosti, nego se međusobno uvjetuju. Upravo se tako u Trojstvu događa praiskonski čin ljubavi, koja po svojoj biti znači predanje drugome, izlazak iz sebe i svojevrsni ulazak u drugoga, ali na način koji drugoga ne potiskuje, nego ga uzdiže do njegove potpune drugotnosti i omogućuje mu da taj drugi bude potpuno drugačiji. Cf. N. HOFFMANN, *Kreuz und Trinität. Zur Theologie der Sühne,* Johannes Verlag, Einsiedeln 1982., 74.
[49] Cf. N. HOFFMANN, *Sühne. Zur Theologie der Stellvertretung,* Johannes Verlag, Einsiedeln 1981., 47.

Ova struktura je, prema Balthasaru, prepoznatljiva ne samo u herojskim primjerima poput onog Maksimilijana Kolbea, već i u mnogim iskustvima svakodnevnog života ili, kako on piše, u tisućama oblika međuljudskog postojanja, brige i služenja. Za Balthasara se dimenzija namjesništva očituje ne samo u odnosima roditeljstva i prijateljstva, nego i u mnogim profesijama kao što su liječnik, političar, vojnik, policajac i istraživač. Ovu strukturu zamjeničkog namjesništva teolog smatra prepoznatljivom u svim slučajevima u kojima netko, kroz vlastitu žrtvu i osobnu angažiranost, drugome na neki način „otvara mjesto“ za njegovo vlastito postojanje. Tako ovaj njemački teolog tvrdi da za svakog pojedinca vrijedi princip prema kojem je on u onoj mjeri stvarno i zapravo on sam, koliko živi ono „biti za drugoga“, odnosno, za ljubav, koja je na nenadmašiv način postala vidljiva u liku Raspetoga.[50]

3.2. Sudjelovanje grešnika u procesu pomirenja s Bogom

Norbert Hoffmann podsjeća da središnja starozavjetna ideja Saveza uvijek uključuje dvije razine u procesu pomirenja grešnika s Bogom. Prije svega naglašava suverenost Božju kao prvu dimenziju procesa pomirenja, te pokazuje da je Bog Starog saveza uvijek bio inicijator procesa pomirenja, odnosno da ga nije trebalo potaknuti na pomirenje.[51] Pritom ovaj teolog ukazuje na antropomorfni način govora o Božjem gnjevu u Starom zavjetu, koji, premda vrlo nesavršen, otkriva njegovu gorljivost za spasenje ljudi. Jahve se srdi i kažnjava kako bi potaknuo grešnika da sa svoje strane stvori uvjete koji su potrebni za oprost (cf. Ez 39,23-24).[52]

Tako se očituje druga, ljudska dimenzija procesa pomirenja, jer Bog grešnika ne tretira jednostavno kao objekt kojega zamjenjuje ili uklanja, već ga postavlja i oslobađa da može djelovati kao subjekt. Bog Starog zavjeta osposobljava čovjeka da sam učini obrat od grijeha i krene putem obraćenja. A prinesena žrtva je samo medij koji nikako ne može zamijeniti ovaj nutarnji aspekt u grešniku. No, na početku je Božje okretanje prema grešniku, on je taj koji potiče srce grešnika na obraćenje i želi mu obnoviti izgubljenu ljubav.[53]

---

[50] Cf. MENKE, *Stellvertretung*, 318.
[51] Cf. HOFFMAN, *Sühne*, 23-24.
[52] Cf. HOFFMAN, *Sühne*, 29.
[53] Cf. HOFFMANN, *Kreuz und Trinität*, 26-27.

Tako se zadovoljština od strane grešnika pokazuje kao milost, ali ona postaje učinkovito uklanjanje grijeha samo ondje gdje se grešnik slobodno okreće Bogu u ljubavi. Ljubavi u Bogu, ranjenoj grijehom, koja dotiče srce grešnika, kod grešnika odgovara zadovoljština za grijehe, koja pokazuje da je sam grijeh preobražen u trpljenje iz ljubavi zbog počinjenog grijeha.[54]

Na taj način postaje jasno kako su zadovoljština i oproštenje, prema Hoffmannu, u „značajnoj i duboko smislenoj korelaciji.“[55] Ova povezanost ukazuje na uzajamnu isprepletenost pomirenja kao procesa koji uključuje ljudsku slobodu i suradnju, te oprosta kao Božje inicijative i milosti, čime se ostvaruje puno zajedništvo između Boga i čovjeka.

Istinsko razumijevanje uzajamnog odnosa između Božjeg praštanja i zadovoljštine grešnika vidljivo je samo u kontekstu cjelokupnog Pisma. Iz tog razloga Hoffmann ukazuje na središte novozavjetne objave – na Kristov križ. Upravo događaj na križu pokazuje da u Novom savezu Božje namjesništvo ne završava u tome da se omogući grešniku davanje zadovoljštine, nego štoviše to namjesništvo ide toliko daleko da Krist stupa na mjesto gdje se nalazi ljudski grijeh. Ovakav Božji postupak naglašava dubinu njegove ljubavi i potpune identifikacije s grešnikom u njegovoj bijedi, kako bi se omogućilo istinsko oslobođenje i obnova odnosa između Boga i čovjeka. [56]

Na križu Isus Krist umire za nas tj. umjesto nas i samim time on po Zakonu postaje prokletstvom tj. grijehom (cf. Gal 3,13). Ovime se, smatra Hoffmann, pokazuje da u Novom savezu ovakvo Kristovo namjesništvo omogućava pomirenje tj. zadovoljštinu od strane samog grešnika, jer sam Krist zauzima mjesto grijeha, tj. grešnika. Božje praštanje i zadovoljština za grijehe su zapravo u uzajamnom odnosu, jer se po Kristovoj žrtvi, koja pomiruje čovjeka s Bogom, grešnik ponovo stavlja u odnos s Ocem kao sin u Sinu – odnos koji je grijehom bio izgubljen.[57]

Kada je grijeh jednom počinjen, grešnik može svoje sinovstvo ostvariti, tj. ponovno zadobiti, jedino u raspetom Isusu Kristu. Pri takvom povratku u sinovstvo, koji podrazumijeva davanje zadovoljštine, uvijek postoji i zajedničarska dimenzija, jer grešni

---

[54] Cf. HOFFMANN, *Kreuz und Trinität*, 29.

[55] HOFFMANN, *Kreuz und Trinität*, 27.

[56] Cf. N. HOFFMANN, „Stellvertretung. Grundgestalt und Mitte des Mysteriums. Ein Versuch trinitäts-theologischer Begründung christlicher Sühne“, u: *Münchener Theologische Zeitschrift*, 30 (1979) 3, 161-169, ovdje 167.

[57] Cf. HOFFMANN, „Stellvertretung“, 77.

čovjek prema Hoffmannu istinski postoji kao sin u Sinu upravo tamo gdje postaje „inkluzivni namjesnik u Kristu“, odnosno onda kada on, zajedno s Raspetim, na mjestu grijeha svoje braće i sestara njima omogućava taj isti povratak u sinovstvo, koji je njemu Krist omogućio.[58] Štoviše, Hoffmann je uvjeren da je zadovoljština kršćana unutarnji moment Kristove zadovoljštine na križu, drugim riječima da u zadovoljštini raskajanog grešnika Kristova zadovoljština na neki način doseže svoj puni procvat.[59]

Ovo sudjelovanje u Kristovoj namjesničkoj ulozi ostvaruje se po Duhu Svetom, po kojem je Isus postao čovjekom i po kojem ljudi postaju djeca Božja – sinovi u Sinu. Duh Sveti prenosi ljudima sinovstvo, ali valja primijetiti da je to isti Duh koji prebiva i u čovjeku i u Kristu. Dakle, po Duhu Svetom, ljudi nisu sinovi niti namjesnici pored Krista, nego su oni sinovi i namjesnici jedino u Kristu. Kod ovakve interpretacije Hoffmann se oslanja na Pavlov govor o uzajamnom prebivanju kršćana u Kristu i Krista u kršćanima („Krist u nama“ i „mi u Kristu“ cf. Rim 8,10; Kol 1,27), kao i na govor o novom stvaranju (Gal 6,15; 2 Kor 5,17). U ovoj perspektivi postaje jasno da su vjernici po božanskom Duhu uvedeni u otajstvo osobnog zajedništva u Trojstvu. Time se pokazuje duboko sudjelovanje vjernika u životu Trojstva, ne samo kao promatrača, već kao aktivnih sudionika u božanskom zajedništvu.[60]

Ipak, opravdano se može postaviti pitanje kako je uopće moguće da jedan čovjek djelotvorno može činiti zadovoljštinu za tuđe grijehe, ili: kako čovjek može učinkovito činiti zadovoljštinu u ime drugoga? U svom odgovoru, ovaj teolog naglašava da je to milost, odnosno dar Isusa Krista po Duhu Svetom. Hoffmann naglašava da kršćanin nipošto ne smije mjeriti učinak svojega poslanja samo u granicama onoga što je ljudima moguće. Kroz vjeru i krštenje, kršćaninov način postojanja i djelovanja duboko je oblikovan stvarnošću „biti u Kristu“, odnosno supostojanjem u onome koji kroz snagu svoga Duha želi biti Sin u mnogim sinovima. Tako, Hoffmann snažno naglašava:

> Kršćanin mora zato vjerovati ne samo u ‚Boga‘, ‚Krista‘ i ‚Duha Svetoga‘; on mora vjerovati u sebe kao prebivalište i djelatno mjesto trojedinog Boga, kao (kvazi-) sakrament njegova univerzalnog trojstvenog djelovanja u svijetu. Krist je taj, koji se po svom Duhu u vjernicima očituje kao velika zadovoljština za dobro grešnika. Otac je

---

[58] Cf. MENKE, *Stellvertretung,* 319.
[59] Cf. HOFFMAN, *Sühne,* 91.
[60] Cf. HOFFMAN, *Sühne,* 79-81.

taj koji u njima, po istom Duhu, rađa svoga Sina kao prvorođenca među mnogom braćom.[61]

3.3. Terezija iz Lisieuxa i stol grešnika

Neovisno o različitim teološkim promišljanjima nedvojbeno je ipak da se i Terezija iz Lisieuxa, poput mnogih drugih svetaca, trudila oko davanja zadovoljštine za grijehe braće i sestara što svjedoče ovi reci iz njene autobiografije:

> Ali, Gospodine, tvoje je dijete shvatilo tvoju božansku svjetlost, ono te moli da oprostiš njegovoj braći, spremno je da jede kruh muke dokle god ti hoćeš, i ne želi se od toga stola puna gorčine, za kojim se hrane siromašni grešnici, dići prije dana koji si ti označio... Ali zar ne može tvoje dijete reći u svoje ime i u ime svoje braće: ‚Smiluj nam se, Gospodine, jer smo siromašni grešnici!'... [Lk 18,13] O, Gospode, otpusti nas opravdane... Neka svi oni koje još nije obasjala svijetla luč vjere ugledaju napokon njezino svjetlo... O Isuse, ako treba da stol što su ga oni oskvrnuli očisti duša koja ljubi, spremna sam da sama s njega jedem kruh kušnje dok ti se ne svidi da me uvedeš u svoje svijetlo kraljevstvo. Jedina je milost koju te molim, da te nikada ne uvrijedim! (Ms C 6r)

Koliko je Terezija iz Lisieuxa bila uvjerena u spasonosnu vrijednost trpljenja svjedoče i riječi koje piše 26. prosinca 1896. svom duhovnom bratu o. Bellièreu: „Ja Vas, dakle, smatram povlaštenim. On hoće da već sada počnete svoje poslanje i da po patnji spašavate duše" (LT 213).[62] U tom istom pismu ona spomenutog oca ohrabruje:

> Osjećam da je molitva i trpljenje najsigurnije sredstvo […] Radimo zajedno na spasenju duša, imamo samo jedan dan u ovom životu da ih spašavamo i pružamo Gospodinu dokaze svoje ljubavi. Drugi dan već dolazi vječnost. Tada će vam Isus stostruko uzvratiti tako slatke i opravdane radosti što mu ih žrtvujete. (LT 213)[63]

Ovo uvjerenje posebno dolazi do izražaja u jednom drugom pismu istom duhovnom bratu u kojem Terezija sama priznaje da nije izabrala strogi život da ispašta svoje grijehe nego grijehe drugih. U tom pismu ona pojašnjava:

---

[61] N. HOFFMANN, „Herz-Jesu-Frömmigkeit und Sühne. Versuch einer Wesenserhellung im Licht des Prinzips ‚Stellvertretung'", u: L. SCHEFFCZYK (ed.), *Christusglaube und Christusverehrung. Neue Zugänge zur Christusfrömmigkeit*, Paul Pattloch Verlag, Aschaffenburg 1982., 176-259, ovdje 254.
[62] Cf. *Mala Terezija – velika misionarka*, 26.
[63] Cf. *Mala Terezija – velika misionarka*, 27.

> Nemojte misliti da Vas korim zbog Vašeg kajanja za vlastite pogreške i zbog Vaše želje da ispaštate. Oh ne, daleko od toga, ali znajte, sada nas je *dvoje* pa će se zadovoljština obaviti brže (a ja ću, *na svoj način,* obaviti veći dio posla od Vas), pa se nadam da će Vas Isus jednog dana povesti istim putem kao mene. (LT 247)[64]

U *Povijesti jedne duše* Terezija opisuje kušnju vjere kroz koju prolazi i pritom svjedoči da, iako ne nalazi užitka u vjeri, stalno pokušava vršiti djela vjere. Štoviše, njoj se samoj čini da je u toj posljednjoj godini izrekla čin vjere više puta nego za cijeloga njezinog života (cf. Ms C 7r). A kada je kušnja iznimno jaka ona, kako kaže, trči Isusu i govori mu da je sretna što ne uživa „to lijepo nebo na zemlji, da bi ga otvorio za vječnost siromašnim nevjernicima“ (Ms C 7r). Koliko je ta kušnja bila teška, ali i Terezijina spremnost da je podnosi kao zadovoljštinu za grijehe braće svjedoče ove riječi:

> Tako, unatoč ovoj kušnji, koja mi oduzima svaki osjećaj radosti, mogu ipak klicati: ‚Gospodine, ti me razveseljuješ svim djelima svojim.‘ [Ps 91,4] Jer, ima li veće radosti nego trpjeti za tvoju ljubav?... Što je patnja dublja, to se manje pokazuje očima stvorova, to više razveseljuje tebe, o Bože! Ali kad bi se – što je nemoguće – dogodilo da ti ne znaš za moju patnju, ja bih opet bila sretna što je posjedujem, kad bih po njoj mogla spriječiti ili popraviti jedan jedini grijeh počinjen protiv vjere.
> (Ms C 7r)

Povezano s milosti koju je Terezija primila na blagdan Trojstva 1895. njezina sestra Genoveva svjedoči:

> Njoj je tada bilo žao Boga te je dobila nadahnuće da se prikaže kao žrtva Njegovoj Ljubavi, s ciljem da Mu da zadovoljštinu, dopustivši Mu da u njezinu srcu kćeri izlije valove Ljubavi svoga srca.[65]

Pritom su za nju najbolja sredstva za davanje zadovoljštine molitva i žrtva, o čemu piše i u svom životopisu:

> Molitva i žrtva sačinjavaju svu moju snagu one su nepobjedivo oružje koje mi je Isus dao, one mogu mnogo bolje nego riječi djelovati na duše: često sam to iskusila. (Ms C 24v)

Koliko je Tereziji iz Lisieuxa ova dimenzija Malog puta važna možemo uočiti i u spisima kanonizacije u kojima, između ostalog, čitamo i ove retke:

---

[64] Pismo od 21. lipnja 1897. Cf. *Mala Terezija – velika misionarka,* 46.
[65] GENEVIÈVE DE LA SAINTE FACE, *Conseils et souvenirs,* 264.

> Službenica Božja smatrala je da je od Boga pozvana davati zadovoljštinu za grijehe koji se čine u svijetu. To je bio razlog koji ju je nukao da objeručke prihvati svu težinu karmelićanskog načina života […] Nosila je u srcu spasenje duša, a kako bi zadobila obraćenje grješnika, srčano je živjela svoj život bosonoge karmelićanke, život pokore i žrtve za spasenje grešnika. Uvijek je bila prva u mrtvljenju i neprestano je poticala svoje novakinje da se žrtvuju kako bi za Boga pridobile što veći broj duša“[66]

Svaku duhovnost možemo shvatiti kao jedan konkretan način življenja vjere, koji nosi sa sobom poteškoće i izazove. U tom kontekstu teologija se pokazuje kao dobar i koristan korektiv duhovnog života. Ali odnos je obostran, tako da se iz življene duhovnosti mogu izvući neki uvidi koji obogaćuju teologiju. Prema tome, duhovnost se može shvatiti kao produbljivanje teologije ili, na neki način, kao usmjeravanje teologije na ono bitno.

U tom smislu prihvatljiva je poznata Balthasarova izreka da „ima mnogo više istine u Kristu, nego u vjeri Crkve, i mnogo više istine u vjeri Crkve, nego u formuliranim dogmama,“ zbog čega švicarski teolog naglašava da su velike karizmatske osobe poput Augustina, Franje Asiškog ili Ignacija Loyolskog od Duha primile uvid u središte objave, što „Crkvu na neočekivan, ali trajan način obogaćuje“. Balthasar pritom posebno ističe važnost karizmi, u kojima su razumijevanje, ljubav i nasljedovanje nerazdvojni. Na temelju toga se može prepoznati da Duh, koji uvodi kršćane u puninu istine „istodobno predstavlja božansku ljubav i božansku mudrost, i da nikako nije samo teorija, već uvijek i živa praksa.“[67]

Umjesto zaključka

Tereziju iz Lisieuxa, posve jednostavnu sveticu i najmlađu crkvenu naučiteljicu, karakterizira sposobnost da uđe u srž duhovnih stvarnosti, razotkrije njihovu bit i prepozna njihovu univerzalnu važnost. Dubina njezine osobnosti očitovala se u njezinoj introspektivnosti, izuzetnoj osjetljivosti na Božju prisutnost i njezinoj sposobnosti da svakodnevne situacije promatra kroz prizmu vječnih istina.

Iako je Terezija živjela jednostavan i naizgled neupadljiv život u samostanu, njezine misli i iskustva otkrivaju duboku kontemplaciju o

---

[66] T. ÁLVAREZ (ed.), *Procès de Bèatification et Canonisation de Sainte Thérèse de Lisieux*,. vol. II. *Procès Apostolique*, Teresianum, Rome 1973, 560-561.

[67] H. U. VON BALTHASAR, *Theologik. III. Der Geist der Wahrheit*, Johannes Verlag, Einsiedeln 1987, 17.

ljubavi, patnji i povjerenju. Bila je svjesna vlastite malenosti i slabosti, ali je upravo u toj malenosti i slabosti pronašla svoju snagu, koju je crpila iz odnosa sa svojim nebeskim Ocem, kojem se ona uvijek obraća smjelošću i povjerenjem malog djeteta. Ta njezina „duboka jednostavnost" čini je jedinstvenim primjerom duhovne zrelosti koja se ne oslanja na intelektualnu analizu, već na intuitivno i afektivno razumijevanje Božje ljubavi.

Dakle, Terezijina „dubina" ili njezina stvarna veličina nije u kompleksnosti njezinih ideja, već u njezinoj sposobnosti da u svakodnevnim, malenim stvarima prepozna najdublje duhovne istine i pretoči ih u ljubav prema Bogu i bližnjemu. Upravo je to ono što njezinu duhovnost – duhovnost Malog puta – i danas čini toliko aktualnom i privlačnom ljudima svih uzrasta i različitih osobnosti.

Tako danas bolje nego prije shvaćamo njezine riječi koje je ova crkvena naučiteljica izrekla malo prije svoje smrti na pitanje kako bi ju trebalo zazivati kad bude u Nebu: „Zvat ćete me Mala Terezija."[68]

---

[68] Cf. *Ulazim u život,* 252.

THERESE'S DISCOVERY OF THE LITTLE WAY

Stipe Tomić

Summary

This paper delves into the spiritual journey of St. Therese of Lisieux, focusing on her unique approach to holiness known as the "Little Way" (or "Spiritual Infancy"). The paper is structured into three main sections:

1. Understanding the Little Way – This section provides a concise overview of the core tenets of Therese 's Little Way. It emphasizes her profound humility and self-awareness—a recognition of her own nothingness and complete dependence on God's grace. This humility wasn't passive; it fueled a profound confidence in God's mercy and a life dedicated to selfless service. The driving force behind this service was not a desire for personal achievement, but rather a pure, unadulterated love for God. This love, Therese believed, was best expressed through simple acts of kindness and devotion in daily life.

2. Faith as the Foundation of the Little Way – This section explores the central role of faith in Therese's spiritual practice. The author argues that Therese's faith wasn't a mere intellectual assent to theological doctrines, but a deep and abiding personal relationship with God. The cornerstone of this relationship was the Bible, which Therese immersed herself in, finding constant affirmation and guidance. The Bible served not just as a source of theological knowledge, but as a living testament to God's love and a roadmap for her own spiritual growth. She emphasized the need for continuous communication with God, urging her fellow believers to "look at and listen to" God, cultivating a childlike trust and dependence upon him.

3. Making Amends: A Neglected Aspect of the Little Way – This section highlights a frequently overlooked component of Therese's spirituality: the idea of making amends or vicarious satisfaction. The author acknowledges the theological debates surrounding this concept, particularly concerns about its potential to undermine personal responsibility. However, the author uses both theological interpretations and the example of Therese herself to suggest that this practice, when properly understood, is a valuable component of Christian life, demonstrating a deep connection to Christ's suffering and demonstrating profound empathy and solidarity with humanity. This section doesn't endorse a simplistic understanding of 'making up for sins' but rather presents it as a profound expression of love and solidarity with Christ's suffering and with those in need.

The paper concludes by reiterating the ongoing relevance of Therese's message for contemporary Christians, demonstrating that her simple yet profound approach to spirituality remains a powerful model of holiness for modern life.

PUSTINJA U ŽIVOTU I NAUKU SVETE MALE TEREZIJE

Dražen M. Vargašević

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER UDK 27-36Theresia ab Infante Iesu, sancta
27-587.7
2-586.5

Sažetak

Otajstvo pustinje, biblijski bitno, ostaje i u povijesno teološkom i duhovnom smislu nezaobilaznom dimenzijom kršćanskog iskustva. Sveta Mala Terezija, premda se redovito ne dovodi u vezu s pustinjačkim iskustvom, dinamikom svoga života i odrednicama nauka ipak nudi puno građe za kršćansko poimanje pustinje.

Temi se pristupa u širem kontekstu i kroz razne slojeve: od prirodnih obilježja pustinje kao pustog prostora do doživljaja-iskustva pustinje, psihičkom i duhovnom smislu. U odnosu na Tereziju od Djeteta Isusa pustinja je percipirana kao poprište iskustva samospoznaje, spoznaje svijeta i Boga te intenzivnog spasenjskog zahvata Božjeg u život. Promišljanje na fenomenološki i sustavni način zahvaća sljedeće dimenzije Terezijinog iskustva: izdvojenost kao zaštitu, samotno prostranstvo, odsutnost i samoću, ozračje izloženosti kušnjama i napastima, ozračje samotne borbe, ogoljenost i nemoć, šutnju, pustoš i neobuhvatljivo događanje. Kroz sve to otkriva se snažno kristološko, mistično i solidarno-apostolsko obilježje Terezijina iskustva, koje nudi obećavajuće perspektive aktualizacije.

Ključne riječi: pustinja, pasivnost, solidarnost, fenomenologija, mistično iskustvo, svetost, *locus theologicus,* metaforika.

Uvod

Unutar biblijske objave i njezinog povijesnog i egzistencijalnog zrelog ploda, kršćanskog duhovnog iskustva, što se u ovim promišljanjima uzima za mjerodavno motrište i obzor, fenomen i iskustvo pustinje imaju poglavito spasenjski značaj. Oslanjajući se na naravna obilježja pustinje kao pustog prostora i doživljaja-iskustva u materijalnom, psihičkom i duhovnom smislu, kršćanska duhovnost percipira ju kao poprište iskustva samospoznaje, spoznaje svijeta i Boga te intenzivnog spasenjskog zahvata Božjeg u život. S obzirom na bitnost osobnog i međuosobnog obilježja Trojedinog Boga u samome sebi i prema čovjeku, tišina samoće (*solitudinis silentio*[1]) nezaobilazno je i povlašteno okrilje istinskog susreta s Bogom kroz njegovu riječ, a potom i duhovnog rasta i preobrazbe: „Otac

---

[1] Cf. Kanon 603; KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Oblik pustinjačkoga života u mjesnoj Crkvi*. „*Put ću napraviti u pustinji“ (Iz 43,19)*, Hrvatska redovnička konferencija, Zagreb 2023., br. 14.

je izrekao jednu riječ koja je njegov Sin, i nju uvijek izgovara u vječnoj šutnji, i duša je u šutnji ima slušati".[2]

Paradigma pustinje pri izlasku izabranog naroda iz egipatskog ropstva (cf. Izl 11) otkriva nam fenomenologiju pustinje u njezinoj datosti, težini i procesualnosti; teologiju pustinje u njezinoj nužnosti za objavu Božju i vjeru naroda te, kroz ta prva dva vida, također antropologiju pustinje u njezinu potencijalu za samospoznaju čovjeka, njegovu društvenost i mudrost. Pojam i iskustvo pustinje se pritom mijenja i sazrijeva, pročišćava i preobražava: od bazične odrednice i površnog doživljaja oni prerastaju u simbol i premosnicu, što se s jedne strane izražava kroz metaforu kao mogućnost približavanja božanskoga ljudskomu, ljudskoga međusobno i u samome sebi, a s druge strane kao rastuće ozbiljenje te mogućnosti.

U životu jednog sveca na djelu je povijest spasenja u malom. Njegov življeni život, kao aplikacija i afirmacija biblijske objave, pravi je rudnik teološke spoznaje (*locus theologicus*), povijesna aktualizacija i emanacija mudrosnog potencijala Svetog pisma i teologije. Kao takav on predstavlja predloživo i prihvatljivo svjedočanstvo živoga Boga u tijelu i srcu bliskoga čovjeka, protumačenu mudrost biblijskih vremena za aktualna vremena. Važnost svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica u tom smislu nagovijestio je već nedugo nakon njezine smrti sveti papa Pio X. izjavivši da će „ona postati najveća svetica modernog doba"[3], a to je potvrdila kako nezapamćena recepcija njezine poruke u kršćanskoj duhovnosti, tako i svjedočanstvo narednih pontifikata, osobito njezino proglašenje crkvenom naučiteljicom 1997. godine.

Premda sveta Mala Terezija nije živjela pustinjački u užem smislu te riječi, po karmelskoj karizmi koja ju obilježava, te brojnim odrednicama njezina života i nauka, pojam i stvarnost pustinje su u širem smislu na različitim razinama kod nje više nego prisutni. Vrijedno je stoga Tereziju pitati o pustinji, ali i pustinju pitati o Tereziji – kako bismo u susretu s tom dimenzijom svjedočanstva i poruke ove crkvene naučiteljice, uzmogli bolje vrednovati značaj pustinje za kršćansko iskustvo, a kroz tu prizmu i općenito Terezijinu poruku.

---

[2] *Puntos de amor*, 21, u: JUAN DE LA CRUZ, *Obras completas*, Monte Carmelo, Burgos, 2000. Cf. SVETI IVAN OD KRIŽA, *Kraći spisi*, Symposion, Split 1978., 34.

[3] FRANJO, *C'est la confiance, apostolska pobudnica o pouzdanju u milosrdnu ljubav Božju povodom 150. obljetnice rođenja svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetoga Lica*, dostupno na: https://ika.hkm.hr/dokumenti/apostolska-pobudnica-cest-la-confiance-pape-franje (15.01.2025). Ovdje br. 6. Dalje CLC.

Bit će korisno ponajprije fenomenološki promotriti tijek Terezijina života pod vidom pojavnosti i razvoja iskustva pustinje. Povezivanje osobnog iskustva s mjerodavnim evanđeoskim mjestima (1. dio) otvorit će put razumijevanju pustinje kao doktrinalne sastavnice Terezijine poruke, u smislu vrednovanja življene svetosti kao mjesta teološke spoznaje (2. dio). Na taj način će se pružiti mogućnost sustavnijeg promišljanja o otajstvu pustinje kao bitnoj odrednici Terezijinog duhovnog identiteta i poruke (3. dio).

Pojam pustinje pritom će se primjenjivati na sljedeće dimenzije slojevitog ljudskog iskustva: izdvojenost kao zaštitu, samotno prostranstvo, odsutnost i samoću, ozračje izloženosti kušnjama i napastima, ozračje samotne borbe, ogoljenost i nemoć, šutnju, pustoš i neobuhvatljivo događanje.

Ovo istraživanje poglavito se temelji na izvornim Terezijinim spisima, s osobitom pozornošću na njezin epistolarij, premda nažalost ne u francuskom originalu, nego u španjolskom prijevodu.[4] Nije u cjelovitom obimu konzultirana „Opća korespondencija“[5] koja donosi puno širi spektar pisama članova Terezijine obitelji niti „Akti postupka za beatifikaciju i kanonizaciju“[6], a s obzirom na sekundarnu literaturu učinjen je tek jedan uži izbor. Ta i brojna druga ograničenja razlog su mojoj otvorenosti za provjeru, dopunu, dobronamjernu kritiku i daljnji razvoj iznesenog, u nadi da će ovaj pokušaj nekome biti koristan i u iskrenoj zahvalnosti na poticaju i povjerenoj prilici za proučavanje Svetice milosrdne ljubavi Božje.

[4] TERESA DEL NIÑO JESÚS Y DE LA SANTA FAZ, *Obras completas. Escritos y Últimas palabras*, Monte Carmelo, Burgos, 1996. Radi se o španjolskom prijevodu djela: THÉRÈSE DE L'ENFANT-JÉSUS ET DE LA SAINTE-FACE, *Oeuvres Complètes (Textes et Dernières paroles)*, Cerf – Desclée De Brouwer, Paris, 1992. Dostupno na: https://www.ocdcolombia.org/elementos/contenidos/Revista/Obras_Completas_Teresa_Lisieux.pdf (23.12.2024). Prijevodi navoda se donose iz tog djela, uz iznimku autobiografskih rukopisa „A“, „B“ i „C“ za koje se uglavnom koristi hrvatski prijevod: TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Povijest jedne duše. Rukopisi A, B, C,* Glas Koncila, Zagreb [7]2007.

[5] THÉRÈSE DE LISIEUX, *Correspondence générale,* I-II, Paris, 1986. (dalje: *CG*). Sva epistolarna građa dostupna je i na: https://archives.carmeldelisieux.fr/it/oeuvres-de-therese/correspondance-de-therese/ (01.01.2025).

[6] Cf. https://archives.carmeldelisieux.fr/it/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-apostolique/les-temoignages-du-proces-apostolique/, (31.12.2024).

1. Pustinja u životu sv. Terezije od Djeteta Isusa i Svetoga Lica – fenomenologija u svjetlu Evanđelja

Motrenje Terezijinog života u potrazi za otkrićem iskustva pustinje uglavnom će slijediti životnu kronologiju. Navedeni vidovi iskustva nisu jedini, ali su svakako nosivi i bitni.

1.1. Obiteljsko ozračje – „nazaretska pustinja“

Terezijin otac Ljudevit Martin (1823.-1894.), od 2015. priznat kao svetac Katoličke Crkve, kao dvadesetogodišnjak kucao je na vrata benediktinske opatije „Velikog sv. Bernarda“ s čežnjom prema „šutnji i dubokom miru samoće“.[7] Premda je ondje odbijen, te je nakon petnaest godina prihvatio bračni poziv, čitav je život na prilagođen način sačuvao naklonost prema šutnji u Božjoj prisutnosti. Intenzivni molitveni i sakramentalni život (voditelj noćnog klanjanja u Lisieuxu[8]), ljubav prema hodočašćima i pristup vođenju obitelji, za koju se trudio osigurati zaštitu pred svjetovnošću– gotovo po uzoru na neki samostan[9] – sve je to odisalo gorljivim traženjem Boga (*querere Deum*) i kao takvo predstavljalo jedno tiho, ali snažno svjedočanstvo koje su njegove kćeri prihvaćale u spontanosti i radosti njegove roditeljske ljubavi. Koliki je to utjecaj izvršilo na Tereziju, njegovu najmlađu kćer, primjećuje se na primjer u trenutku kad ona kao osmogodišnjakinja pohađa zavod benediktinskih monahinja. Mlada i tetošena „samotnica“ ne uspijeva se ugraditi u skupinu, gorak joj je iskorak iz „izabrane zemlje“ u „običnu zemlju“.[10]

Iskustvo Ljudevitove samoće razvijalo se na nepredviđen način kroz rano preminuće supruge Zelije (1831.-1877.),[11] kroz napuštanje Alençona u kojemu je živio od svoje sedme godine,[12] zatim kroz rano preminuće četverogodišnje kćeri i dvojice sinčića dojenčadi,[13] kroz

---

[7] J. LONCHAMPT, *Hitos importantes en la historia de Teresa*, u: *Obras completas*, 15.
[8] Cf. https://www.bitno.net/vjera/duhovnost/svetost-u-braku-supruznici-bl-louis-martin-i-bl-marie-zelie-guerin-roditelji-svete-male-terezije/ (31.12.2024).
[9] Ljudevit se raduje skrovitosti kuće u Lisieuxu koju unajmljuje za svoju obitelj: „'U kući nas se ne može vidjeti ni sa koje strane', a iz nje 'se uživa u divnoj panorami mjestašca'“. LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 16; cf. *Correspondence générale,* 112-113.
[10] LONCHAMPT, *Hitos importantes*, 16-17; cf. Ms A 22r.
[11] On u tom trenutku ima 54, a ona 46 godina.
[12] Cf. T. ÁLVAREZ, „Martin, Luis-José-Aloisio-Estanislao“, u: *Diccionario de Santa Teresa de Lisieux,* Monte Carmelo, Burgos [2]2003., 587-591.
[13] „Helena (1864.-1870.), Josip-Ljudevit (1866.-1867.) i Josip Ivan Krstitelj (1867.-1868.)“. Cf. „Arbol genealogico“, u: *Diccionario,* 421.

napuštanje doma od strane njegovih kćeri koje su odlazile u samostan[14] i konačno kroz duševnu bolest[15] koja ga je posve odvojila u trpeću samoću, u bolnu pustinju poniženja i neistražive muke. Pobožni udovac nije se opirao žrtvi, štoviše otvorio se za nju u zahvalnosti za veliku Božju ljubav.[16] Sve to nije ostajalo bez odjeka na njegove kćeri: postupno ih je svih pet učinilo iskorak u smjeru monaštva.[17] Mala Terezija u takvom ozračju s jedne strane svjedoči privlačnost pustinje: kao devetogodišnjakinja povjerava Paulini, koja je prema njoj preuzela ulogu majke odgojiteljice, da želi „biti samotnica, ići s njom u daleku pustinju“ (Ms A 25v), a s druge strane zamjećuje i sjetni vid osamljivanja: „Od radosne i brojne obitelji u Buissonnetsu ostale su još samo dvije posljednje kćeri“ (Ms A 43v).[18]

---

[14] U jedanaest godina četiri od pet njegovih kćeri ulaze u klauzurne samostane. Cf. „Arbol genealogico“, u: *Diccionario,* 421.

[15] Intenzivnije halucinacije nastupaju 12. veljače 1889. LONCHAMPT, *Hitos importantes*, 23.

[16] Cf. LT 261 o. Belliereu od 26.VII.1897. Bilješka 5. tog pisma navodi djelo *Histoire d'un âme* Terezije od Djeteta Isusa iz 1989. gdje se u bilješci 19. na str. 347. donosi dodatak s. Agneze koji sadrži riječi njezine sestre Terezije: „Moja majko, sjećaš li se onog dana, one posjete govornici u kojoj nam je rekao: 'Kćeri, dolazim iz Alençona, gdje sam u crkvi Naše Gospe primio tako velike milosti i takve utjehe da sam se ovako pomolio: Bože moj, ovo je previše! Da, previše sam sretan, tako se ne može ići u nebo, želim nešto trpjeti za tebe. I prikazao sam se...“? Riječ *žrtva* iščezla je s njegovih usana, nije se usudio izgovoriti ju pred nama, ali mi smo razumjele“.

[17] Prva u Karmel u Lisieux ulazi Paulina (2.X.1882.), druga po dobi (1861-1951) i dobiva ime s. Agneza od Isusa; druga ulazi Marija (15.X.1886.), najstarija kći Martinovih (1860.-1940.), i dobiva ime s. Marija od Presvetoga Srca; treća koja napušta obiteljsko ognjište je Leonija (1863-1941), no ona će imati više pokušaja da se ostvari kao posvećena osoba (prvo 7.X.1886. ulazi u samostan klarisa u Lisieux i iste godine ga napušta, potom ulazi u samostan Sestara od Pohođenja u Caen 16.VII.1887. iz kojega će izići početkom 1888. godine; dana 24. lipnja 1893. pokušava ponovno na istom mjestu, te ponovno izlazi 20. srpnja 1895.; konačno, 29. siječnja 1899. ulazi u isti samostan po treći put, dobiva ime s. Franjka Terezija, te ondje ustrajava do kraja i završava život na glasu svetosti); zatim slijedi Terezijino (1873-1897) stupanje u Karmel u Lisieux 9.IV.1888.; posljednja koja se predaje pozivu posvećenog djevičanstva je Celina (1869.-1959.) stupanjem u isti Karmel 14.IX.1894. i dobivajući prvo ime s. Marija od Svetoga Lica koje se kasnije mijenja u s. Genoveva od Sv. Terezije. Cf. „Arbol genealogico“, u: *Diccionario,* 421; T. ÁLVAREZ, „Martin, Francisca Teresa (Leonia)“, u: *Diccionario,* 586-587; T. ÁLVAREZ, „Martin, Genoveva de Santa Teresa“, u: *Diccionario*, 423-426; H. U. VON BALTHASAR, *Sestre u duhu,* Karmelska izdanja, Zagreb 2009., 332-335.

[18] To je komentar situacije pravog egzodusa 1886. godine u domu Martinovih nakon odlaska Pauline, Marije i Leonije (jedna nakon druge u samo osam dana!) kojeg Terezija piše deset godina kasnije u svom autobiografskom rukopisu.

U obiteljskom ozračju Martinovih se može prepoznati i čežnja za pustinjom i križ pustinje. Kao duboko kršćanska obitelj oni žive u svojevrsnoj pustinji u odnosu na svijet, a međusobno su duboko povezani i u bogatoj komunikaciji. Osobna čežnja za samoćom pojedinih članova obitelji je prisutna i potvrđuje se stupanjem kćeri u kontemplativne samostane, ali na način da se njihova međusobna komunikacija ne prekida, premda će se odvijati na vrlo prilagođeni način. Primjećuje se čak da se samoća i komunikativnost kod njih međusobno potpomažu.[19]

To prvo razdoblje Terezijinog doticaja s duhom pustinje može se usporediti sa skrovitim životom Svete Obitelji u Nazaretu u kojemu je Sin Božji proveo vrlo značajnih i teološki često nedovoljno vrednovanih trideset godina svoga života (cf. Lk 2, 51-52), odnosno deset puta više nego u javnom djelovanju. Znakovito je i da to razdoblje Isus zaokružuje radikalnim četrdesetodnevnim iskustvom posvemašnje pustinje (cf. Mt 4,1-11; Mk 1,12-13; Lk 4,1-13).

1.2. Kozmička pustinja – „Duh ga [...] *vodio pustinjom"* (Lk 4,1)

Doticaj s pustinjom kod sv. Terezije od Djeteta Isusa događa se i kroz kozmičke ambijente obilježene prostranošću, nenastanjenošću i tišinom. Evo tek malog izbora njihovih opisa: od rane dobi privlače ju prostranstva prirode: „neizmjerno more" (Ms A 21v-22r), „daljine" u koje „uranja pogled... bijeli mjesec koji se uzdizao iza visokih stabala... i srebrnasti odsjevi koje je sipao na usnulu prirodu, blistave zvijezde koje su treperile u dubini nebeskoga plavetnila" (Ms A 48r). Za vrijeme hodočašća u Italiju motri: „ogromne švicarske planine" gdje se može „tako dobro moliti", „krasno plavo nebo" (PN 10,2) Italije. U kasnijoj poeziji doživljaj privlačnih samotnih prostranstava, na tragu mistične izražajnosti svetog Ivana od Križa, prerasta u metafore za izricanje Kristove ljepote:

> U tebi imam
> i dugu i snijeg bijeli,
> beskrajni obzor i zelenilo,
> otoke daleke i žetvu zrelu. (PN 18,41)

---

[19] Iz toga se već nazire da je kršćanska samoća s Bogom i radi Boga uključiva. Cf. snažno uvjerenje Martina Bubera da je odnos sa svakim „ti" sjedinjen s odnosom s Bogom: M. BUBER, *Die Schriften über das dialogische Prinzip*, Lambert Schneider, Heidelberg 1954., 10., citirano prema: M. THEUNISSEN, *Der Andere. Studien zur Sozialontologie der Gegenwart*, Walter de Gruyter, Berlin 1965., 241.

Ovaj vid Terezijinog iskustva poveziv je s Isusovim odnosom prema fizičkim, odnosno kozmičkim osamljenim mjestima, kao što su npr. samotno mjesto na koje se on jutrom povlači na molitvu (cf. Mk 1,35), samoća gore u izbjegavanju da ga zakralje (cf. Iv 6,15), povučenost na samotnom mjestu nakon pogibije Ivana Krstitelja (cf. Mt 14,13) i posebno Isusov četrdesetodnevni boravak u pustinji (cf. Lk 4,1, ali i: Mt 13,5; *Iv* 4,35; 11,41; 17,1).

1.3. Pustinja odvajanja od majčinske blizine i duševne bol(est)i – „Rub nazaretskog brijega" (cf. Lk 4,29)

Bol i stres zbog naglog preminuća majke Zelije Terezija je utopila u šutnji: „Ne sjećam se da sam mnogo plakala. Nisam nikome govorila o dubokim osjećajima koje sam gajila... Gledala sam i slušala šuteći..." (Ms A 12v). Ta neotkupljena šutnja ju je međutim postupno uvukla u drugačiju pustinju od priželjkovanog odlaska u samoću s Paulinom – bila je to pustinja prisilne odcijepljenosti od biološke majke zbog njezina preminuća, koja se udvostručila novim odvajanjem – odlaskom u Karmel sestre Pauline koju je Terezija bila izabrala kao zamjenu za naravnu majku. U okolnosti izbivanja oca Ljudevita i dviju sestara u Parizu u Velikom tjednu 1883. nastupa petotjedno teško psihofizičko stanje za koje je Svetica „uvjerena da je to bilo djelo đavla",[20] a za koje kasnije neki stručnjaci tvrde da se može okarakterizirati kao „infantilna regresija"[21] ili „akutna infantilna depresija".[22]

Iz Terezijina kazivanja čini se da se nije radilo o svjesnom prepuštanju otuđujućem emocionalnom stanju, ali to stanje se neupitno očituje kao stranputica, kao balast lažne ponude „egipatskih lonaca" (cf. Izl 16,2-3), to jest pokušaja iznuđivanja određene sjetilne satisfakcije u trpkom hodu kroz afektivnu pustinju, a na uštrb istinskog obećanja

---

[20] „Bolest koja me je zahvatila dolazila je jamačno od đavla, koji je bio bijesan zbog vašega ulaska u Karmel te se htio na meni osvetiti za štetu koju mu je naša obitelj imala nanijeti u budućnosti" (Ms A 27v). To potvrđuje von Balthasar, oslanjajući se i na Roquettea koji tu bolest smatra „nekom mističnom kušnjom, tjelesnim odjekom Božjega zaposjedanja njezinom dušom." BALTHASAR, *Sestre u duhu*, 25, bilješka 2.

[21] U *Obras completas* na tragu svjedočanstva Terezijine rođakinje Ivane Néele (djevojačko Guérin) u postupku za beatifikaciju (240-241), tvrdi se da je to bilo mišljenje Guérinovih i navodi tvrdnju dr. Gayrala da se radilo o neurozi „infantilne regresije" zbog šest mjeseci tjeskobe, kojom se želi zadobiti pažnja i maženje kao da se radi o djetetu. Cf. Ms A 28v, bilješka 42.

[22] M. Á. DIEZ, „Enfermedad", u: *Diccionario,* 325.

slobode. Iz prokletstva takve zamagljene pustinje Tereziju izvlači izvanredna milost Bogorodičina ozdraviteljskog osmijeha,[23] izmoljena od strane njezinih sestara i oca. Dvostruki naravni gubitak majke iscijeljen je emocionalno-duhovnom toplinom osmijeha One u kojoj se Nadnaravni sjedinio s ljudskom naravi. Ne čudi stoga što Terezija kasnije ne može pristati na poimanje Marije kao udaljene i nedostižne kraljice, nego ju doživljava kao blisku osobu u običnosti utjelovljene svakodnevice.[24]

Opisani vid Terezijinog iskustva pustinje može se smjestiti kako u spomenuti svetopisamski kontekst pustinjskih kušnji izabranog naroda pri izlasku iz Egipta, tako i u kontekst Isusovog iskustva odvedenosti „na rub brijega na kojem je sagrađen njihov grad [Nazaret] da ga strmoglave." I Terezija je bila na rubu strmoglavljivanja, u čemu je prepoznala zlodušno djelovanje, ali na kraju je, kao i Isus, milošću Božjom ipak umakla prijetnji: „No on prođe između njih i ode" (Lk 4,29-30).

1.4. Pustinja početnih duhovnih iskušenja – „iskušavao ga je Sotona" (cf. Mk 1,13)

Tijekom upravo predstavljene bolesti u prostoru Terezijine nutarnje samoće počinju i njezine duhovne muke (cf. Ms A 31r) na dubljoj razini, a intenziviraju se odavanjem tajne o viđenju Blažene Djevice Marije i „užasnom bolešću skrupula" (Ms A 39r) uslijed „dvojbe između [moralne dimenzije] voljnoga i podsvjesnih manjkavosti ili maštanja".[25] U tom kontekstu tlači ju strah da su i prethodna bolest i ozdravljenje bile opsjena. Strah traje čak četiri do pet godina, dok bolest skrupula prestaje djelomično nakon godinu i pol dana, a konačno čini se tek 1893.[26]

Kristološki obrisi te duhovne razine pustinjske borbe mogu se razaznati osobito pred ikonom Isusove četrdesetodnevne iskušanosti u pustinji, gdje se Spasitelj ljudskoga roda dragovoljno izložio podmuklim đavlovim iluzijama i nadvladao ih (cf. Lk 4,1-13), te na taj način zapravo duhovno prokrčio put kroz pustinju. Terezija će se

---

[23] „Najednom mi se Blažena Djevica ukaza lijepa, tako lijepa da nikada prije nisam vidjela ništa tako lijepo. Njezino je lice odisalo neizrecivom dobrotom i nježnošću, ali do dna duše dirnuo me je 'divni osmijeh Blažene Djevice'. Tada nestade svih mojih muka" (Ms A 30r).

[24] Cf. Terezijinu pjesmu „Zašto te ljubim, Marijo" (PN 54).

[25] "Enfermedad", u: *Diccionario,* 325.

[26] "Enfermedad", u: *Diccionario,* 326.

postupno uzmoći probiti kroz taj prokrčeni, ali nipošto lagani put, koji će i nju, kao i Gospodina, uvesti u puninu poslanja. Srodnost iskustva vrijedit će i za završnu opasku evanđeoskog izvještaja: „Pošto iscrpi sve kušnje, đavao se udalji od njega do druge prilike“ (Lk 4,13).

1.5. Pustinja borbe za pustinju – „Kraljevstvo nebesko silom se probija i siloviti ga grabe“ (Mt 12,11)

Iako bosonoge karmelićanke načelno žive cenobitski, njihov život ima snažne pustinjačke elemente. Sv. Terezija od Isusa (Avilska) reći će da su one „pustinjakinje“.[27] Primivši poziv za tu karizmu posvećenog života sveta Terezija od Djeteta Isusa odmah je primila udjela u njezinu samotničkom obilježju te će njezino pregnuće prema Karmelu i svi napori da u nj stupi biti svojevrsna *pustinja borbe za pustinju*. Kad joj je kao devotogodišnjakinji Paulina protumačila karmelski život, on joj se učinio „veoma krasnim. Vraćajući se u svojoj nutrini na ono što si mi bila rekla shvatila sam da je Karmel *pustinja* gdje Bog želi da se i ja sakrijem“ (Ms A 26r).[28] Put do te pustinje Terezija uspoređuje s tamnom noći sv. Ivana od Križa. Morala je „proći kroz mnoge kušnje“ (Ms A 49r). Odlučnost da do nje dođe ukorijenjena je u istinitosti njezina poziva,[29] motivirana je „samo Isusom“ (Ms A 26r) i zato je tako snažna: „da sam morala *proći* kroz *vatru*, učinila bih to da budem vjerna Isusu“ (Ms A 49r). Usprkos neshvaćenosti od strane mnogih Terezija kroz ovu pustinju ipak ne kroči posve sama. Uz nju je „samo jedna duša koja me hrabrila u mom pozivu – duša moje *ljubljene Majke*“ (Ms A 49r).[30]

Borbeni duh svetice iz Lisieuxa posebno se živopisno očituje u naporima za osvajanje karmelske „tvrđave“. Radi se o pravom ratu za djevojčicu s nepunih petnaest godina koji se (gledajući samo eklezijalnu razinu) sastojao od zahtjevnih bitaka[31] u okolnostima koje su započele protivljenjem kanonika Delatroëttea, poglavara Karmela u Lisieuxu, da bi se nastavile kucanjem na vrata biskupa Hugonina uz podršku

---

[27] „Čitav način života koji hoćemo provoditi nije samo takav da budemo monahinje, već pustinjakinje.“ TERESA DE JESUS, *Camino de perfección (V)* 13,6 u: *Obras Completas*, EDE, Madrid ^{5}2000., 693. Cf. TEREZIJA AVILSKA, *Put k savršenosti*, Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb 1982., 58.
[28] Ranije navedeno kritičko izdanje Terezijinih djela donosi u kurzivu mjesta koja su u rukopisu podcrtana. U ovom radu preuzimamo takvo označavanje.
[29] Priorica Karmela u Lisieuxu daje važni vid eklezijalne potvrde tom njezinom nutarnjem uvjerenju: „povjerovala [je] u moj poziv“ (Ms A 26v).
[30] Misli na Paulinu.
[31] Cf. LONCHAMPT, *Hitos importantes*, 24.

karmelskog kapelana o. Youfa, neodređenošću biskupova stava, te poduzimanjem hodočašća u Rim radi podizanja molbe na najvišu instancu – onu Svetog Oca Lava XIII. Prigodom audijencije izostala je podrška generalnog vikara Révéronyja, sam Sveti Otac bio je neodređen, a otpori su se nastavili i nakon povratka u Lisieux. Konačni uspjeh uslijedio je tek nakon krajnjih napora utoka na instancu biskupa. Terezijin komentar bit će: „Bog je htio da tvrđavu Karmela osvojim oštricom mača“ (LT 201).[32]

Borbeno obilježje evanđeoskog truda za kraljevstvo nebesko koje Isus sasvim otvoreno objavljuje i koje se ovdje zorno prepoznaje tipično je za karmelsku karizmu. Ono se ukorjenjuje u križarskom iskustvu prvih eklezijalno organiziranih pustinjaka na izraelskoj gori Karmelu i nadahnjuje poticajima svetoga Pavla na odijevanje bojne „opreme Božje“ (Ef 6,11-17), koji sačinjavaju bitni naglasak izvornoga Karmelskog pravila.[33]

O Terezijinom proživljavanju osamljenosti uslijed neostvarenog cilja rimske audijencije još će biti govora kasnije.[34] U kontekstu rimskog iskustva zanimljivo je primijetiti kako čežnja prema pustinji samoće s Bogom preokreće percepciju zemaljskih čari u neprivlačnu pustinju. Vidljivo je to u Terezijom doživljaju rimske umjetnosti:

> Već vidiš, sestrice, kako u Rimu nema ništa za mene. Sve je za umjetnike. Kad bih mogla dobiti samo jednu Papinu riječ, ne bih tražila ništa više. (LT 35)[35]

Na koncu je potrebno istaknuti kako *pustinja borbe za pustinju* za Tereziju ne prestaje ulaskom u Karmel. I unutar karmelske tvrđave borba za pustinju za nastavlja, kako se to vidi u kritici nemarnosti oko šutnje:

> Kako je malo savršenih redovnica [...] Na primjer šutnja: koliko dobra duši čini, koliko pogrešaka u ljubavi izbjegne i koliko neugodnosti svake vrste. (CJ 6.8.5)[36]

i teško ostvarivanoj potrebi za šutnjom, osobito kao ozračjem duhovnog stvaralaštva:

---

[32] Pismo o. Roullandu od 1.XI.1896.
[33] Cf. http://karmel.hr/?page_id=1513 (31.12.2024).
[34] Cf. podnaslov 3.4.2. Pustinja kao pasivna noć osjeta i duha.
[35] Pismo Mariji Guérin od 19.XI.1887.
[36] Cf. SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA I SVETOG LICA, *Ulazim u život. Posljednji razgovori*, Glas Koncila i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb 1991., 126.

> Da bih mogla iskazati svoje misli, morala bih biti kao vrabac pustinjak [cf. Ps 101,7], a to je rijetko moja sudbina. Kad hoću da uzmem pero, evo jedne dobre sestre koja prolazi kraj mene s vilama na ramenima. Ona misli da će me zabaviti ako malo prozbori sa mnom: sijeno, patke, kokoši, liječnikov posjet – sve dolazi na red. (Ms A 17r)

Upravo zbog važnosti na putu posvećenja borba za zaživljavanje karizme je silovita (cf. Mt 12,11). Poziv na specifični životni stalež je poziv na specifično oživljenje Krista u vjerniku. Zato je trud oko Karmela kao pustinje i trud za pustinju u Karmelu za Tereziju predstavljao sasvim poseban zahtjev, sasvim posebni vid osobne pustinje.

1.6. Karmel – pustinja i vrt – „nijedan od vas koji se ne odrekne svega što posjeduje, ne može biti moj učenik" (Lk 14, 33)

Prema programskom crtežu sv. Ivana od Križa *Uspon na goru Karmel*[37] karmelski put prolazi kroz trajno ponavljani „ništa" da bi se došlo do „svega", uspinjući se korak po korak na „goru" Kristove osobe sve do plodnosti njezina vrhunca – sjedinjenja s Kristom. „Ništa" i „sve" tako određuju ritam života u Karmelu. U taj ritam intenzivno ulazi i petnaestogodišnja postulantica Terezija:

> Zatvorila su se iza mene vrata svete arke, i ondje me zagrliše ljubljene sestre koje su mi bile kao majke i koje sam odlučila da odsada uzimam kao uzore... Sve mi se ondje činilo divno. (Ms A 69v)

Vrata koja su se zatvorila vrata su stroge papinske klauzure s izražajnom zaštitom visokih zidova, rešetaka i masivnog monaškog habita sa širokom koprenom kojom se kao zavjesom prekrivalo lice prilikom otvaranja klauzurnih vrata i u drugim zgodama izrazitije zaštite nutarnjeg života, kao što su npr. osobne duhovne vježbe.[38]

Najsnažnije pustinjačko mjesto u karmelskom ispreplitanju pustinjaštva i cenobitizma je ćelija karmelićanke:

> Sve vrijeme kad (redovnica) nije u zajednici ili u zajedničkim zaduženjima neka bude svaka zasebno, u ćeliji ili eremitoriju koji im priorica naznači; konačno, neka u danima koji nisu blagdanski obavlja neki posao na mjestu svoje sabranosti, pridržavajući se u tom boravištu onoga što određuje *Pravilo*, da svaka boravi zasebno.[39]

---

[37] Cf. „Monte de perfección", u: JUAN DE LA CRUZ, *Obras completas,* Monte Carmelo, Burgos ^{7}2000., 136-139.

[38] Cf. bilješku 1 za Pismo s. Agnezi od Isusa od 11.VII.1888. (LT 56)

[39] *Ustanove* na snazi u vremenu sv. M. Terezije 2,8. Cf. T. ALVAREZ, „Celda", u: *Diccionario,* 168.

U postulantičinoj ćeliji obijeljenih zidova nalazi se samo ono zaista nužno: krevet, jednostavna slamarica na dasci i nekoliko komada oporog namještaja. Bez vode, struje, grijanja. Nema ni osobitog pogleda, no dojam samoće i mira bio je snažan:

> Bilo mi je kao da sam prenesena u pustinju, a osobito me očaravala naša mala ćelija. (Ms A 69v)[40]
>
> Moja je duša osjećala tako sladak i tako dubok MIR[41] da bi mi ga bilo nemoguće izraziti, i već sedam i pol godina taj je intiman mir ostao moj udio, nije me ostavio ni usred najtežih kušnja. (Ms A 70r)

Znakovit je naziv Terezijine ćelije iz kasnijeg razdoblja boravka u samostanu: „Sveti Elizej“, s adresom: „Hodnik sv. Ilije“. Iz nje se vidio križ u klaustru.[42]

Samostanski život donio je i tvrdoću i trpljenje pa su već prvi koraci obilježeni „više trnjem, nego ružama“.[43] Zorno to može dočarati već i samo odnos s majkom poglavaricom za koju je “dragi Bog dopuštao da je *bez svoga znanja* bila VEOMA STROGA[44]“ (Ms A 70v). U kontekstu izraženog trpljenja krize majčinske uloge u Terezijinu životu kontrast između topline obiteljskog doma i ove tvrdoće više je nego očit, no Terezija nastanjuje pustinju koja svoje težište ima dublje od takvih kontrasta:

> Kakve li neprocjenjive milosti!... Kako je dragi Bog vidljivo djelovao u onoj koja ga je zastupala!... Što bi bilo od mene da sam, kako su to mislili ljudi od svijeta, bila „igračka“ redovničke zajednice? (Ms A 70r)

O životu u Karmelu Terezija nije gajila iluzije. Slutila je teškoće zajedničkoga života koje će se i obistiniti, kao npr. „razlike u odgoju, temperamentu, više ili manje naglašene antipatije“,[45] za koje se nekad i sama osjeća uzrokom zbog svoje sporosti i nespretnosti. Bilo je tu i nepristojnih komentara i otpora prema čitavoj skupini sestara Martin.

---

[40] Cf. LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 20.

[41] Kritičko izdanje Terezijinih pisama velikim slovima označuje mjesta koja je Svetica dvaput podcrtala.

[42] Cf. LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 20.

[43] LONCHAMPT, *Hitos importantes*, 20.

[44] Riječi prenesene velikim slovima jedini su slučaj gdje nas priređivači upozoravaju da se radi o čak trostrukom Terezijinom podcrtavanju. (Cf. *Obras completas,* 104, bilješka 116.)

[45] S. CHANTAL, „Vida de Teresa en Comunidad“, u: *Diccionario,* 186.

Nije zanemariva ni razlika u dobi u odnosu na ostale sestre koja je zasigurno utjecala na naglašeniji doživljaj samoće.[46]

S obzirom da razlog Terezija ulaska u Karmel nije bio idilični zajednički život, već „spašavati duše i osobito moliti za svećenike" (Ms A 69v) poteškoće ju nisu pokolebale. Izazove zajedničkog života iskoristit će za vježbanje u krepostima, a prednosti sestarske blizine neće otupjeti, nego još više izoštriti odlučnost njezina sasvim osobnog i samotnog duhovnog boja. Bit će to osobito vidljivo u posljednjoj etapi njezina života kad će, usprkos okruženosti sestrama i preporukama u njihove molitve, proživljavati agoniju bez trunka utjehe: „Više ne vjerujem da ću umrijeti... Vjerujem još samo u trpljenje [...] Sestrice, sestrice, molite za mene!" (DE/G 30.9).[47]

U Terezijinoj karmelskoj pustinji isprepliću se dakle ugodni i teški dojmovi, a ona kroz nju napreduje odlučno prihvaćajući dragovoljno siromaštvo i ogoljenje koje zahvaća i njezinu vanjsku i nutarnju dimenziju, što se savršeno podudara s Isusovim zahtjevom učeništva (cf. Lk 14,33).

1.7. Pustinja očeve bolesti – „getsemanska pustinja": „Abba! Oče! [...] *Otkloni čašu ovu od mene! Ali ne što ja hoću, nego što hoćeš ti!"* (Mk 14,36)

Prvi koraci u Karmelu obilježeni su poletom i zamjetljivim napretkom u krepostima. Fizičko odvajanje od oca i nemogućnost slobodnijeg razgovora s dvjema rođenim sestrama koje se već nalaze u samostanu (zbog karmelskog naglaska na šutnju) za Terezijinu pustinju ne predstavlja preveliku težinu. Njezina pisma ocu Ljudevitu pršte odanošću i nježnošću. Zove ga „taticom", svojim „Kraljem", a on nju svojom „malenom Kraljicom".[48] Područje gdje će Terezija osjetiti pritisak nalazi se na dubljoj razini. To se osobito vidi u pismima iz razdoblja duhovnih vježbi uoči oblačenja habita i početka novicijata: osjeća se „lišena svake utjehe" (LT 76)[49] tijekom tri ili četiri sata

[46] Srednja dob sestara pri ulasku u novicijat u Terezijino vrijeme je 25 i pol godina. Cf. T. ÁLVAREZ, „Comunidad de Lisieux", u: *Diccionario,* 180.

[47] Cf. *Ulazim u život,* 220.

[48] Nadimak „Mala kraljica" pojavljuje se čak pedeset puta u postulantičinim pismima. Osobito si daje oduška u svom prvom pismu upućenom ocu dvadeset dana nakon ulaska u samostan: LT 46 od 29.IV.1888. Ljudevit je davao nadimke odmilja i drugim svojim kćerima: Paulinu je npr. zvao „Finim biserom" (cf. LT 46; 52 i dr.), a Mariju „Dijamantom" (cf. LT 52; 61 i dr.). Cf. *Obras completas,* 170, bilješka 2.

[49] Pismo s. Agnezi od Isusa od 7.I.1889.

molitve dnevno „pored Isusa, ništa, suhoća!, san!...“ (LT 74),[50] uspoređuje se s probušenom loptom,[51] osjeća odbojnost od stvorenja: „Vjerujem da se Isusov posao tijekom tih vježbi sastojao u tome da me liši svega što nije on“ (LT 78).[52]

Svečanost oblačenja 10. siječnja 1889. bila je ipak veoma ugodna. „Nije nedostajalo ništa, čak niti snijeg“, njoj omiljen. Uživao je i gospodin Martin: „Moj dragi Kralj nikad nije bio tako zgodan i dostojanstven... Čitav mu se svijet divio“ (Ms A 72r).

Utjeha međutim nije dugo trajala. Već nakon mjesec dana, 12. veljače, očevo stanje se naglo pogoršava, doživljava ponižavajuće halucinacije[53] i biva zbrinut u zdravstvenoj ustanovi u Caen. Time se naglo zamračio pogled na najvažnijeg svjedoka Božje očinske, ali i majčinske ljubavi u Terezijinu života. Promatrajući lice svoga oca u djetinjstvu „nije trebala učiniti ništa više od toga da bi znala kako mole sveci“ (Ms A 18r).

Mjesec dana ranije, uoči svečanosti početka novicijata, dobivši izvanrednu dozvolu pisati svom ocu tijekom duhovnih vježbi, uvjerljivo ističe opravdanost takvog ustupka: „Može li se narušiti mir pišući svecu?“ (LT 77).[54] To kristalno bistro zrcalo Božje plemenitosti i skrbi sada se naglo „razbija u tisuću dijelova“.[55] Pored toga, neki u Liseiuxu smatraju samu Tereziju odgovornom za ovu bolest, zato što je svojim ulaskom u Karmel dodatno potresla već načetoga oca:[56] „Ne, tog dana nisam kazala da bih mogla još trpjeti!“ (Ms A 73r). Njezina patnja tako je oštra da kroz godinu dana gotovo da i ne spominje riječi *otac* i *tata* u svom dopisivanju. Pišući ponajviše Celini, koja se posvećuje skrbi o ocu, „u sadržaju i grafici vidljiva je i nutarnja jakost i slomljenost srca.“[57]

Dodatni udarac predstavlja opustošenje Terezijina obiteljskog gnijezda: Martinovi više neće koristiti obiteljsku kuću u Buissonnetsu koju je Ljudevit bio unajmio. Odlaze u nepovrat „sve njezine *relikvije*“ (LT 91).[58] Zadivljujući je Terezijin komentar na tu činjenicu kad to piše

---

[50] Pismo s. Agnezi od Isusa od 6.I.1889.
[51] Cf. LT 36; 74; 76; 78; 79; 176; Ms A 64r-v.
[52] Pismo s. Agnezi od Isusa od 8.I.1889.
[53] Cf. LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 23.
[54] Pismo Ljudevitu Martin od 8.I.1889.
[55] C. DE MEESTER, „Caminito“, u: *Diccionario,* 140.
[56] Cf. LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 23.
[57] LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 23.
[58] Pismo s. Mariji od Presvetog Srca od kraja svibnja 1889.

svojoj sestri Mariji: „Dragi Lavu, život će proći vrlo brzo. Na nebu će nam [to] biti svejedno. Što nas briga za zemlju?“ (LT 91).

Pored toga polaganje doživotnih monaških zavjeta (u ono doba nije bilo privremenih) odgađa se za dugih osam mjeseci, jer ju već spomenuti mons. Delatroëtte smatra premladom za taj čin. Desetodnevne duhovne vježbe uoči tih zavjeta donose „najsveobuhvatniju suhoću i gotovo napuštenost“, a sami zavjeti još i „teško shvatljivu bol“ (LT 120)[59] odsutnosti oca za čijim je blagoslovom, usprkos bolesti, ipak čeznula. Od tog trenutka za nju više ne postoji kralj osim „onoga Nebeskog“:[60] „Da mi ti, Isuse, budeš sve...!“ (Pri 2).[61]

Široki veo kojim je prekrivena na Badnjak 1890., što je predstavljalo vanjski i javni vid zavjetovanja, rječiti je znak i metafora definitivne usredotočenosti na nutarnji život, na pustinju klauzure i skrovitosti.[62]

U dobi nastupa očeve bolesti sveti Ivan od Križa bit će joj jedini duhovni učitelj (cf. Ms A 83r). Prosvjetljivana njegovim naukom o tamnoj noći, uspijeva nadići sumnje koje se nameću s obzirom na očinski lik Nebeskoga Oca: ljubi li ju zaista (cf. Ms A 78r) i postoji li zaista nebo? (cf. Ms A 80v). Te kušnje mogu se usporediti s Isusovim iskušenjem u Getsemaniju, gdje je tešku muku nadolazećeg kaleža nadvladalo sinovsko povjerenje u Očevu volju, koju je On prihvaćao usprkos svoj boli, ne dovodeći u pitanje ljubav kao njezinu srž (cf. Mk 14,36).

1.8. Pustinja borbe za Celininu pustinju – „Morijska pustinja“ (cf. Post 22,2) *ili „tko ne mrzi svoje sestre ne može biti moj učenik!“* (cf. Lk 14,26)

Celina je četiri godine starija Terezijina sestra, najbliža joj po dobi, koju je Terezija osjećala tako bliskom da je strastveno isticala kako je ona njezino „drugo ja“ (LT 90).[63] Spoznavši 1888. razliku između *sjedinjenja* s Bogom i *jedinstva* s Njim (LT 65),[64] pri čemu se u drugom slučaju radi o dubljem iskustvu zajedništva, Terezija tri godine kasnije ističe da se takvo duhovno iskustvo u njoj ne zadržava samo na odnosu s Bogom, već se očituje i u jedinstvu s Celinom: „Budući da se ljubimo u njemu, naš osjećaj

[59] Pismo Celini od 23.IX.1890.
[60] *Correspondence générale*, 587. Cf. LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 24.
[61] Sa sličice zavjetovanja.
[62] Cf. LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 25.
[63] Pismo Celini od 27[?].IV.1889.
[64] Cf. Pismo Celini od 20.X.1888.

postaje tako snažan da je ono što postoji između naših dviju duša više *jedinstvo* nego sjedinjenje“ (LT 132).[65]

U tom kontekstu razumljiva je Terezijina gorljivost i sveta ljubomora spram Celinina poziva. Uslijed brige za bolesnog oca, Celina je primorana odgoditi ulazak u Karmel za koji se odlučila i zadržati se duže u svijetu, te se ondje susreće s ponudama za brak. Terezija ju sestrinskom i majčinskom revnošću sokoli da ustraje u vjernosti samo Isusu.[66]

Iskustveno spoznavši da je „djevičanstvo duboka šutnja svih zemaljskih briga“ (LT 122),[67] Terezija istu šutnju želi svojoj sestri, dotiče ju neka vrsta svetog straha da joj sestra ne bi „predala svoje srce smrtniku“ (Ms A 82r) i proteže se svom snagom ne bi li ju zaštitila. Udaja sestre je „ono jedino što nisam mogla prihvatiti“ (Ms A 82r). Međutim tvrdo iskušenje za Tereziju neće sačinjavati udaja, nego mogućnost da Celina ode u daleku Kanadu (cf. LT 167).[68] Uspoređuje to sa zahtjevom upućenim Abrahamu da žrtvuje Izaka, no kao i kod njega, tako ni ovdje Bog nije tražio više od spremnosti: „Ako ne tražiš drugo doli njegovu *volju,* [...] njegovu ljubav, ne boj se. *Ovom kušnjom* Bog čisti sve što je moglo ostati pretjerano senzibilno u našem osjećaju; no sama *dubina* tog osjećaja preveć je čista da bi ga on slomio“ (LT 167).[69] Na istom tragu je Terezijina raspoloživost za odlazak u misijski Karmel u Saigon u Kini, koja se zbog nastupa njezine bolesti također nije ostvarila.[70]

O punini afektivne slobode Terezija će ipak svjedočiti tek tri mjeseca prije smrti. Do tada su sve pružene i primljene nježnosti morale proći kroz taljik kušnje. Pustinja afektivnih odvajanja i otrgnuća ustupit će tada prostor oazi zrelih odnosa.[71] Spremnost žrtvovanja svoga

---

[65] Pismo Celini od 20.X.1891.

[66] LT 57; 85; 124; 149.

[67] Pismo Celini od 14.X.1890.

[68] Radilo se o ideji njezina duhovnika o. Pichona koji je Celinu vidio kao utemeljiteljicu novog svjetovnog instituta u Kanadi, te ju obvezao na šutnju s obzirom na taj prijedlog. Celina se, u spremnosti da žrtvuje blizinu s Terezijom, otvorila toj mogućnosti, premda dršćući u srcu. Terezija, očito uvjerena da je Božja volja da uđe u Karmel u Lisieux, uvjerava ju da fizička blizina neće nipošto umanjiti intenzitet njihove žrtve. Cf. dugu bilješku 1 pri navedenom pismu Celini od 18.VII.1894., koja donosi odlomke pisma koje prethodi Terezijinom navedenom odgovoru.

[69] Isto pismo Celini od 18.VII.1894.

[70] Cf. *Correspondence générale,* 728., u: LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 29.

[71] „Koliko sam sada sretna zbog svih odricanja koja sam si nametnula od početka svog redovničkog života! Sada uživam u nagradi obećanoj onima koji se hrabro bore. Osjećam da više ne moram uskraćivati sebi utjehe srca, jer je moja duša učvršćena u Jedinom koga sam željela ljubiti. Vidim s radošću da se, ljubeći Njega, srce širi i da

„Izaka“ donijet će Tereziji neizmjerni blagoslov. Posljednji iskoraci u toj spremnosti dogodili su se velikim dijelom u blagotvornom razdoblju Paulinina priorata, upravo kad se njezino naravno „majčinstvo“ združilo s duhovnim, ali i na dubljoj razini od toga – nakon što je Paulina ustupila mjesto novoj/staroj priorici majci Mariji od Gonzage, godinu i pol dana prije Terezijina preminuća.

1.9. Pustinja šutnje – čuvati događaje i prebirati ih u svome srcu (cf. Lk 2,19)

Terezija u svom pismenom izražavanju[72] koristi široki komunikativni repertoar, ali se neprestano sudara i s njegovim granicama: „hladno pero“ (LT 58)[73] i „hladni zemaljski jezik“ ne mogu „izraziti intimne osjećaje srca“ (LT 163).[74] Usprkos nedostatnosti govora, povlačenje u *pustinju šutnje* je vrlo zahtjevno: od prešućivanja reakcije na poniženje u djetinjstvu[75] i nepravedne optužbe na početku samostanskog života,[76] preko spomenutih oskudnih mogućnosti za razgovor s rođenim sestrama u samostanu[77] do kratkoće vremena za dopisivanje.[78] No Karmel joj otkriva iskonsku vrijednost šutnje „koja duši donosi toliko mira“ (CJ 6.4.1)[79] i ona ju svjesno izabire kao pustinju kroz koju joj se rastvara horizont nove komunikativnosti. Jezik šutnje „vam može sam od sebe kazati što se događa u mojoj duši“ (LT

---

može dati neusporedivo veću ljubav onima koje ljubi nego da se zatvori u sebičnu i neučinkovitu ljubav.“ LONCHAMPT, *Hitos importantes*, 27.

[72] Cf. D. SORRENTINO, *L'esperienza nella mistagogia di Teresa di Lisieux,* u: J. ZEČEVIĆ, D. TOKIĆ, A. JELIČIĆ, D. VARGAŠEVIĆ (ed.), *Iskustvo Boga danas i karmelska mistika. Mistagogija i međureligijski i kulturalni dijalog. Zbornik radova Međunarodnog seminara Zidine, Bosna i Hercegovina, 17.-22. rujna 2007.*, Karmelska izdanja, Zagreb, 2009., 197-216. Osobito 4. poglavlje: Il “mistero” nel quadrato dei “registri”, 201-204.

[73] Pismo Ljudevitu Martinu od 31.VII.1888.

[74] Pismo s. Tereziji Dositeji (Leoniji) od 20.V.1894.

[75] Kad je njezina sestra Marija rekla da nema dara za crtanje: „Još danas se pitam kako sam imala snage prešutjeti“. *Correspondence générale* I, 179, bilj. 1., prema: G. DEVERGNIES, „Silencio“, u: *Diccionario,* 872.

[76] „Morala sam misliti na posljednji sud gdje će sve biti očitovano“ (Ms A 74v).

[77] „Naravno da je za mene, draga Majko, bila velika radost biti u istoj službi kao ti i moći izbliza gledati tvoje kreposti. Ali ta ista blizina bila je za mene uzrok trpljenju. Nisam se osjećala slobodnom, *kao nekoć*, da ti sve kažem. Morale smo opsluživati pravilo i nisam ti mogla otvoriti dušu“ (Ms A 75r).

[78] Cf. prekinuto pismo u trenutku zvuka zvona: „Uskoro će zazvoniti, zvoni...“ (LT 49) i opetovani „nedostatak vremena“ (LT 105; 122).

[79] Cf. *Ulazim u život,* 23.

106),[80] „ovaj Ljubljeni podučava moju dušu, govori joj u šutnji, u tminama“ (LT 135).[81]

Koliko je pustinja šutnje u Božjem promislu bila važna za Terezijin duhovni put možda se ipak najbolje vidi na primjeru njezine nevjernosti poticaju na šutnju kad je izliječena ukazanjem Blažene Djevice Marije: „Ah, pomislih, Blažena mi se Djevica nasmiješila, kako sam sretna!... Ali to nikada nikome neću reći, jer *bi onda nestalo moje sreće*“ (Ms A 30r-v). Izbrbljavši se usprkos tomu spustio se na nju teški teret i na planu nutarnjih sumnji, i na planu percepcije od strane okoline koja ju je uvjetovala praktički do smrti i otežala hod kroz egzistencijalnu i pozivsku pustinju, o čemu uvjerljivo piše von Balthasar u svom eseju „Sestre u duhu“.[82] Paradigma ovog vida Terezijine pustinje skriva se u Marijinoj evanđeoskoj šutnji iz koje ona upućuje samo jednu usmenu poruku, potpuno kristocentričnu: „Što god vam rekne, učinite!“ (Iv 2,5).

1.10. Pustinja nesvete Crkve – „Ti si učitelj u Izraelu pa to da ne razumiješ?“ (Iv 3,10)

Terezija se na hodočašću u Rim, na kojemu je trećinu hodočasnika sačinjavao kler, susrela s nesavršenostima svećenika. Njezina sestra Celina jednom joj piše o zapuštenosti svetohraništa u jednoj seoskoj župi, a njih dvije u pismima dijele i bol zbog napuštanja svetog poziva karmelskog svećenika o. Hijacinta Loysona. Ta svijest rađa u njoj često obnavljanu odlučnost molitve za svećenike. U odgovoru na upit o razlogu ulaska u Karmel prigodom svojih monaških zavjeta, Terezija piše: „Došla sam da spasavam duše, a osobito da molim za svećenike“ (Ms A 69v). Nakon dvije godine u pismu Celini naglašava:

> Celina draga, ono što ti moram reći *uvijek* je isto: molimo za svećenike! Svaki novi dan pokazuje nam kako su rijetki prijatelji Isusovi... Čini mi se da je ono što ga najviše boli upravo nezahvalnost. Osobito kad vidi da duše koje su mu se posvetile daju drugima srce koje pripada njemu na tako sveobuhvatan način...“ (LT 122)[83]

U svojoj lepršavoj metaforičnosti Terezija svećenike uspoređuje s ljiljanima pa je stanje palog o. Loysona za nju stanje „uvelog ljiljana“

---

[80] Pismo s. Agnezi od Isusa od 10.V.1890.
[81] Pismo Celini 15.VIII.1892.
[82] BALTHASAR, *Sestre u duhu*, 85.
[83] Pismo Celini od 14.X.1890.

(LT 127).[84] Trenuci uvida u nevjernost posvećenih osoba za nju su „tužni trenuci izgnanstva u ovome svijetu“ (LT 129).[85] Pustinja je to kroz koju Terezija stupa bolno, ali odlučno: „Ali upravo tada je ovo izgnanstvo dragocjeno, tada blistaju dani spasenja“ (LT 129).[86]

S nesavršenostima crkvenih službenika najmlađa kći Martin suočava se i prigodom ulaska u Karmel. Tijekom same ceremonije, naočigled njezinom ocu i cijeloj okupljenoj zajednici karmelićanki, mons Delatroëtte je sve samo ne srdačan.[87] Kasnije, u Karmelu, poglavarica Marija od Gonzage ima ozbiljne promašaje u ponašanju, no Terezija time nije pokolebana. Ili će preko tih stvari prijeći bez da ih i spomene (Ms A 69v). ili će ih prihvatiti a onda kasnije i predstaviti na vrlo uviđavan i evanđeoski nadasve konstruktivan način.[88]

Čini se da pustinju nesvetosti u Crkvi još puno više od gore navedenog predstavlja jansenistički duh koji je u dušama mnogih rađao strahom, tjeskobom i duhovnom zarobljenošću. Pustinja je to koja je svojom strahotom Tereziju okruživala od propovijedi o. Domina u pripravi za njezinu drugu pričest,[89] preko prenaglašenosti poticaja na stjecanje zasluga[90] do skučenosti duhovnosti njezinih susestara u Karmelu koje su

[84] Pismo Celini od 26.IV.1891.

[85] Pismo Celini od 8.VII.1891.

[86] Isto pismo Celini od 8.VII.1891.

[87] „'Dobro, Časne Majke, možete pjevati *Te Deum*! Kao izaslanik gospodina Biskupa predstavljam vam ovo dijete od petnaest godina, čiji ste ulazak vi željele. Nadam se da ne će iznevjeriti vaše nade; ali vas podsjećam da, ako se to dogodi, samo vi preuzimate odgovornost'. Cijela zajednica ostala je zaleđena pred tim riječima” Majka Agneza u: PA, 141. Bilješka uz 7. poglavlje Ms A, u: *Obras completas*, 104.

[88] „Teško je sa sigurnošću vrednovati Terezijine odnose s majkom Marijom od Gonzage zbog istinskih pritužbi koje su majka Agneza i druge redovnice podigle protiv nje u Postupcima (cf. ponajprije PA 142, 148). Terezijini tekstovi pokazuju veliko poštovanje i rezerviranost pred pretjeranim afektima (Ms C 22r); u konačnici vrlo oštar sud, ublažen ljubavlju.“ LONCHAMPT, *Hitos importantes*,104.

[89] Terezija sudjeluje u kod benediktinki u opatiji na duhovnim vježbama priprave za svoju „drugu pričest“ (21. svibnja 1885.) na kojemu propovjednik inzistira na predstavljanju stanja smrtnoga grijeha, prokletstva pakla i mogućnosti nagle smrti. „Ono što nam je Otac [Domin] rekao je užasno.“ Terezijina bilješka s duhovne obnove 17.-20.5.1885, nagovor 2, u: *Obras completas*, 783.

[90] Evo odvažne reakcije na takvo prenaglašavanje: „uvijek osjećam isto smiono pouzdanje da ću postati velikom sveticom, jer ne računam na svoje zasluge, kojih uopće nemam, nego se uzdam u Onoga koji je sama Krepost i Svetost. On će se jedini zadovoljiti mojim slabim naporima i podići me k sebi, pokriti me svojim beskrajnim zaslugama i tako me učiniti sveticom“ (Ms A 32r).

se „prikazivale kao žrtve Božjoj pravdi“ (Ms A 84r) bez uočljivog pouzdanja u Božju milosrdnu ljubav.[91]

Koliko je taj vid pustinje ograničavao Tereziju može se na poseban način primijetiti u načinu kako uvodi u predstavljanje otkrića *Malog puta* koji je zapravo prečac za izlaz iz tog labirinta: „hoću potražiti način kako ću poći u nebo malim, vrlo ravnim i vrlo kratkim putem: malim, sasvim novim putem“ (Ms C 2v). Dakle u pustinji nedorečene i ukočene duhovnosti tek završnica Terezijina života donosi otkriće oaze Božjeg očinskog bezuvjetnog prihvaćanja njegove djece i njegova snishodljivoga[92] Milosrđa. Ovaj vid Terezijina iskustva srodan je duhovnoj praznini koja se otkriva u Isusovu razgovoru s pismoznancem Nikodemom, kojemu usprkos intelektualnoj upućenosti u Sveta pisma, ostaje dalek njihov preobražajni i preporodni vid (cf. Iv 3,1-21).

2. Iskustvo pustinje prerasta u nauk – življena svetost kao *locus theologicus*

Promatranjem pustinje u životu svete Male Terezije na kraju svakog od prethodnih deset koraka zamijećen je, kao u zrcalu, odraz nekog otajstva Isusa Krista. U tom zrcalu, sličnom Veronikinom rupcu, mogla su se se zamijetiti otajstva: Marijine betlehemske šutnje pred Neizrecivim, nazaretske skrovitosti Svete Obitelji, Isusova četrdesetodnevnog pustinjačkog rata protiv Sotone i posljedičnog Njegova poziva na silovitu borbu za osvajanje Kraljevstva nebeskoga. Uočena je zatim otajstvena povezanost s Isusovim progonstvom u rodnom Nazaretu – kad je Isus gotovo strmoglavljen s ruba brijega, potom s radikalnošću poziva na nasljedovanje, s teretom malovjernosti Njegovih učenika i konačno s Isusovom samotnom borbom u Getsemaniju.

Za puno ostvarenje Terezijina iskustva pustinje u Isusu[93] bit će joj potrebno još dublje proživjeti otajstvo betlehemske malenosti i kalvarijskog ogoljenja. To će joj otvoriti vrata iskustva Pedesetnice. Na

---

[91] Primjer za to je s. Marija od Isusa, karmelićanka iz Luçona, preminula na Veliki petak 1885., čiji se životopis u tom razdoblju čitao i u Karmelu u Lisieuxu. Ovo su njezini samrtni vapaji: „Trpim strogoće božanske pravde... božanska pravda... božanska pravda! [...] Nemam dovoljno zasluga i moram ih steći.“ Cf. uvod u bilješke za Pri 6.

[92] Značenje te riječi u našem slučaju nadilazi definiciju „Hrvatskog jezičnog portala“ („koji je pretjerano ponizan, koji se ulaguje, koji se dodvorava“) u istom smislu u kojem „ludost“ i „sablazan“ Isusova križa nadilazi „mudrost svijeta“. Cf. 1 Kor 1,18.

[93] Cf. K. KAVANAUGH, „Deserto“, u: L. BORRIELLO (ed.), *Dizionario di mistica*, Libreria editrice vaticana, Città del Vaticano 1998., 386-388.

taj će se način obistiniti otajstva danog joj redovničkog imena – od Djeteta Isusa i Svetoga Lica – pri čemu se misli na ispaćeno Spasiteljevo lice. To ime, zajedno s pozivom na ljubav kojeg će Terezija otkriti,[94] otajstvima utjelovljenja i muke kristološki uokviruje tijek i poruku cijelog njezina života.

Budući da suobličenošću Isusovoj sudbini sam življeni život krštenika postaje izvorom bogoslovne mudrosti, promatranje isprepletenosti i sklada između Terezijina iskustva i Isusovih otajstava omogućit će nam u njenom životu, kao u nekom rudniku, pronalazak dragocjenih iznašašća. S obzirom na prekobrojnost rukavaca u takvim rudnicima i neistraživost njihovih bogatstava, radovat ćemo se otkriću makar djelića toga blaga.[95]

2.1. Pustinja vlastite malenosti – „Betlehemska pustinja“ (Lk 2,6-7)

Veliko otkriće malog puta (cf. Ms C 2v), posvemašnjeg i pouzdanog predanja svoje slabosti Božjoj snishodljivoj dobroti, nezamislivo je bez prihvaćanja „pustinje“ vlastite malenosti i slabosti. Radi se o „nedostacima“ (Ms A 80v), „nevjernostima“ (Ms A 83r), nepopravljivoj činjenici da „sve naše pravednosti imaju mrlju“ (Pri 6).[96] Skrupuli i tjeskoba znak su da vlastita malenost još nije prihvaćena, da čovjek još nije zauzeo svoje pravo mjesto, ono posljednje (cf. LT 173).[97] Posljednje mjesto je najnepopularnije i zato njegovo ozračje odiše samoćom, rubnošću, zabačenošću. To je prostor ogoljenja i nebježanja od ogoljenosti, umirenje ostvarivo jedino kao odgovor na uvjerljivost poziva upućenog malenima (cf. Izr 9,4).[98] Biti u središtu vlastite istine-bijede i u tom središtu prihvatiti Božji ljubavni poziv na bliskost (cf. Iz 66,12-13) Terezijino je iznašašće prečaca do svetosti koje u sebi skriva značajne elemente pustinjačkoga.

---

[94] „Da, našla sam svoje mjesto u Crkvi, i to si mi mjesto dao ti, o moj Bože!... U srcu Crkve, svoje majke, bit ću ljubav...“ (Ms B 3v).

[95] „Koliko god su otajstava i čuda sveti naučitelji otkrili i svete duše spoznale, većina je još preostala da bude izrečena i shvaćena; stoga je potrebno puno kopati u Kristu: jer On je poput izdašnog rudnika s puno blagonosnih rukavaca u kojima, koliko god kopali, nikad ne pronalaze kraja ni svršetka, štoviše u svakom rukavcu posvuda pronalaze nove vene novih bogatstava“ (SVETI IVAN OD KRIŽA, *Duhovni spjev B* 37,4).

[96] Čin prikazanja Milosrdnoj ljubavi. Cf. *Povijest jedne duše*, 268.

[97] Pismo s. Tereziji Dositeji (Leoniji) iz siječnja 1895.

[98] Aktualni hrvatski prijevod *Jeruzalemske Biblije* taj za Tereziju ključni redak donosi ovako: „Tko je neiskusan, neka se svrati ovamo!“ *Jeruzalemska Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996. Terezija ga čita: „Tko je *sasvim malen*, neka dođe k meni“ (Ms C 3r).

Rubnost i ogoljenost tog *malog puta* kristološki je duboko ukorijenjena u otajstvu betlehemske pustinje, u paradigmi izbačenosti iz grada i polaganju u hladnu pećinu koja nije obilježje samo božićnog početka (cf. Lk 2,7), nego i kalvarijskog vrhunca Kristova života (cf. Lk 24, 53) – kao očitovanje Božje veličine kroz radikalnu malenost.

2.2. Pustinja tjelesne i duhovne razapetosti – „pustinja Kalvarije“

O Uskrsu 1896. kod Terezije se očituju napadaji tuberkuloze, popraćeni duhovnim iskušenjem na najdubljoj razini, kojeg ona naziva grubim ulaskom u tunel (cf. Ms C 4v-7r). Konzumacija mladog života, plamtećeg darom ljubavi Božje, događa se progresivnim gubitkom tjelesnih snaga i agresivnim napadima na okosnice duhovne konstitucije. Mlada karmelićanka postaje živućom interpretacijom Isusovog otkrivenja: „Sotona zaiska da vas prorešeta kao pšenicu. Ali ja sam molio za tebe da ne malakše tvoja vjera“ (Lk 22,31-32). Napadnut je dinamizam hodočašća prema raju, pouzdanja, opstojnosti vrhunaravnoga i stvarnost Božje skrbi i zauzimanja za čovjeka.[99] Najintenzivniji navještaj Božje ljubavi s pozivom na pouzdanje u nj Terezija ostvaruje s *katedre križa*, trpeći pritom izrugivanje i provokacije poput svoga Spasitelja na Kalvariji (cf. Mt 27, 39-44).

Pred zlodušnim ruganjima i noseći teret pustoši ateističkog racionalizma,[100] Terezija ne kapitulira. Isukane oštrice mača sebedarne ljubavi, ona izabire biti prisutna u tom grijehom pritisnutom ambijentu, u solidarnosti sjediti za stolom grešnika,[101] ne blagujući „poslastica njihovih“ (Ps 141,4) i tako dopunjati „što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu“ (Kol 1,24).

Ljubav je to kojoj ona ima neodoljivi poticaj žrtvovati se[102] i koja će prevladati nad „nesuvislim“ navalama na (ne)razumnoj razini (cf. CJ 3.7.3).[103] Posljednja Terezijina pustinja bit će pustinja srca koje izgara u ljubavi i boli. U toj vatri sve više blijede kontrasti između života i smrti,

---

[99] Cf. E. RENAULT, „Noche (de la fe)“, u: *Diccionario,* 680-682.

[100] T. ÁLVAREZ, „Ateos“, u: *Diccionario,* 93-95.; A. Z. KORDIĆ, *Duševne i tjelesne patnje svete Terezije od Djeteta Isusa,* Glas Koncila, Zagreb 2007., 34.

[101] „Gospodine, tvoje je dijete shvatilo tvoju božansku svjetlost, ono te moli da oprostiš njegovoj braći, spremno je da jede kruh muke dokle god ti hoćeš, i ne želi se od toga stola puna gorčine, za kojim se hrane siromašni grešnici, dići prije dana koji si ti označio... Ali zar ne može tvoje dijete reći u svoje ime i u ime svoje braće: 'Smiluj nam se, Gospodine, jer smo siromašni grešnici!'... [Lk 18,13] O, Gospode, otpusti nas opravdane... Neka svi oni koje još nije obasjala svijetla luč vjere ugledaju napokon njezino svjetlo...“ (Ms C 6r).

[102] Cf. Pri 6, Čin prikazanja Milosrdnoj ljubavi, u: *Povijest jedne duše,* 268.

[103] Cf. *Ulazim u život,* 60.

zdravlja i bolesti, pa i između raznih vrsta crkvenih poziva. Kao jedino konačno istinsko zvanje očitovat će se Ljubav (cf. Ms B 3v). Poziv je to na svetački totalitet koji nadilazi strukturalne okvire, pri čemu se oni u ovom dinamizmu očituju tek kao ljestve do vrhunca gore Karmela – gdje prema svetom Ivanu od Križa „za pravednika više nema zakona – jer on je sam sebi zakon (cf. 1 Tim 1,9 i Rim 2,14)".[104] Nikakvo čudo da će u tom kontekstu preobraženo Terezijino vjerničko srce iz klauzure misionariti, naučavati, prorokovati, doticati vrhunce krsnog svećeništva i dovršiti svoje mučeništvo.

Kako se posljednja Terezijina egzistencijalna pustinja – pustinja iskušenja vjere (cf. CJ 6.6.2),[105] agonije i golog bezutješnog trpljenja na samrtnoj postelji (cf. DE/G 30.9)[106] bude dovršavala – tako će se sve jasnije očitovati da kršćanska pustinja nema svrhu sama u sebi. Ona je u službi objave spasenjske ljubavi Isusa Krista i poticaja na bespridržajni odgovor toj ljubavi. U tom je smislu upravo proročka činjenica da se posljednja Terezijina pustinja dovršava riječima „Moj Bože, ljubim te" (CJ 30.9),[107] otvarajući neizmjerno polje posthumnog apostolata: „Moje nebo će biti činiti dobro na zemlji" (CJ 18.7.1).[108] U kalvarijskoj agoniji prevladavat će herojsko predanje u ljubav – *oslonac bez oslonca* (cf. PN 30)[109] – i uvesti u otajstvo uskrsnuća na kojega Terezija u razdoblju do općeg suda gleda kao na priliku činiti dobro na zemlji.

2.3. Pustinja vatre – Pedesetnica (cf. Dj 2,3)

Terezija već kao novakinja čezne „ljubiti Isusa kako ga nitko nije ljubio" (LT 74).[110] Intenzitet te želje pripravljao ju je na zahtjevni iskorak prema prvenstvu prihvaćanja nad darivanjem. Bila je pozvana ući u puno neizvjesniji prostor od prostora najuzvišenijih i najvelikodušnijih osjećaja i nakana prema Bogu, pa čak i od najdragovoljnije raspoloživosti za žrtvu trpljenja.[111] Radi se o neistraživom bezdanu Božje milosrdne ljubavi, u ozračju u kojemu osoba biva lišena i posljednjih preostalih tragova vlastite

---

[104] Cf. „Monte de perfección", u: JUAN DE LA CRUZ, *Obras completas*, 139.
[105] Cf. *Ulazim u život*, 45.
[106] Cf. *Ulazim u život*, 219-220.
[107] *Ulazim u život,* 197.
[108] *Ulazim u život,* 91.
[109] Cf. pjesma „U božanskim tminama", u: MALA TEREZIJA, *Izabrane pjesme*, Hrvatska karmelska provincija sv. oca Josipa, Zagreb 1997., 40.
[110] Pismo s. Agnezi od Isusa od 6.I.1889.
[111] „Kada budem u Karmelu želim samo jedno: zauvijek trpjeti za Isusa" (LT 43). Pismo s. Agnezi od Isusa od 18[?].III.1888.

volje i nadzora nad svojom sudbinom. Ostaje još jedino „ludost“ (Ms A 82v) koja „izluđuje“ svu stečevinu do tog trenutka dosegnute „mudrosti“ (cf. 1 Kor 1,20), umijeća, zasluga i protagonizma. Radi se o duhovnom prostorju koje ne samo da razvlašćuje, već je i u žustrom pokretu, plamtećem i invazivnom, s očitom pretenzijom potpunog spaljivanja (cf. Pri 6).[112]

Dok druge vrste pustinje još zadržavaju dozu statičnosti i barem minimalne predvidivosti, ova se izdiže posve iznad racionalnih zakonitosti. Gubi čak i obličje prostora i očituje se na način posvemašnjeg izvijanja u događaj Božjeg gledanja,[113] u nepovratni proces koji do te mjere zaposjeda sve što njime biva obuhvaćeno, da sve biva uvučeno u njegove neistražive dubine. Prihvativši *pustinju vatre* na svetkovinu Presvetog Trojstva 1895., Terezija je prihvatila sveti oganj Pedesetnice (cf. Dj 2,3) i tako se oraspoložila za završnu ovozemaljsku dionicu. Pustinja vatre most je zemlje s nebom, metafora i žareće središte jedinstva pustinje i vrta, smrti i uskrsnuća, poniženja i uzdignuća – do dovršetka vremena.

3. Obrisi teologije pustinje kod svete Male Terezije

U razmatranju Terezijinog iskustva pustinje Kristovo pashalno i duhovsko otajstvo u prethodnom su se poglavlju pridružili otajstvu Njegova utjelovljenja i javnog života, predstavljenima u prvom poglavlju, čime su se na neki način zaokružili obrisi Kristova lika u mladoj karmelskoj naučiteljici. Iz tog motrišta, koje predstavlja vjerodostojno *teološko mjesto*, pruža se mogućnost sustavnijeg promišljanja o *otajstvu pustinje* kao bitnoj odrednici Terezijinog duhovnog identiteta i poruke.

3.1. Zemlja i nebo - pustinja kao izlazak

Predstavljajući u prvom poglavlju obiteljsko ozračje Terezijina života kao ikonu evanđeoske „nazaretske pustinje“ ocrtani su zaštitnički i utočišni obrisi odmaka od svijeta. Taj odmak nije proizveo

---

[112] Čin prikazanja Milosrdnoj ljubavi. Cf. *Povijest jedne duše,* 268-270.

[113] „Da tvoj božanski pogled odmah očisti moju dušu, spaljujući sve moje nesavršenosti, poput vatre koja sve pretvara u sebe“ (Pri 6,10-11). Cf. *Povijest jedne duše,* 270.

otuđenost, nego se pokazao kao preduvjet pozitivne bliskosti.[114] Dok Terezija biva zaštićenom od svjetovne zavodljivosti, koja za nju ne predstavlja ozbiljniji izazov[115] (i čak trijumfirajući nad njom[116]), ona ne propušta vrednovati pozitivne vidove svijeta.[117]

Ono što Tereziju privlači i obuzima jest nebo. Već kao malo dijete poželjela je majci da umre i opravdala to željom da što prije dođe u nebo (Ms A 4v), prva riječ koju je naučila pročitati bila je „nebesa" (Ms A 13 v), a posljednja riječ koju je čula izgovoriti iz usta svog duševno bolesnog oca bila je „Na nebo!".[118] U usađivanju čežnje prema nebu obiteljskom svetačkom odgoju pridružuju se mistične milosti. Odgojiteljski navještaj Evanđelja Bog potvrđuje znamenjima: stapanje s Isusom na prvoj pričesti, sveta opijenost na krizmi.[119]

S takvom čežnjom prema nebu život u svijetu je „izgnanstvo",[120] svijet „pustinja i izgnanstvo", a nebo „beskrajne daljine" koje dolaze.[121] Zato se u odnosu prema pustinji „ove zemlje izgnanstva" (francuski *cette terre d'exil*) nameće nužnost (pro)putovanja, a još bolje čak i leta:[122] snaga vjere, nade i ljubavi, koju Terezija u velikoj mjeri upoznaje utjelovljenu u kvaliteti evanđeoskih odnosa unutar obitelji, snaga je njezina koračanja

---

[114] Za primjer se može vidjeti vedrina Terezijina oca prema nezadovoljnom hodočasniku, njihovu suputniku u Rim (cf. Ms A 59r); Terezijina spremnost da molitvom odgovori na nesavršeno ponašanje svećenika na istom hodočašću (cf. Ms A 56r) i posebno njezina molitvena revnost da pomogne zločincu – osuđeniku na smrt Pranziniju za koga doznaje iz novina (cf. Ms A 45v-46v).

[115] Premda su se znale u njoj pojaviti tašte misli, npr. kad diskretno priželjkuje razgolititi ramena. Cf. Ms A 8r.

[116] Cf. pismo rođakinji Mariji Guerin iz rujna 1888., u prvoj godini svoga boravka u Karmelu, u kojemu prepričava teatralni posjet „elegantne dame iz SVIJETA", koja je „gledajući me s druge strane rešetaka gotovo pjevala: Kako me boli moje srce, moje srce!" Terezija pri tom na sebi svojstven način podcrtava riječ „monde" i dodaje komentar: „O, svijete, svijete!" (LT 62).

[117] Cf. „silnu želju za znanjem" (Ms A 46v), zanimanje za tehnološka otkrića (lift – cf. Ms C 3r), kritiku sporosti poštanskih usluga (cf. LT 35).

[118] LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 26.

[119] Prva pričest 8. svibnja 1884. (Ms A 35r); Sveta potvrda: 14. lipnja iste godine (Ms A 36v). Cf. LONCHAMPT, *Hitos importantes,* 17.

[120] Francuski *exil* – tu riječ koristi preko četrdeset puta u svojim pismima.

[121] Dvije godine nakon ulaska u Karmel Terezija piše 3. rujna 1890. sestri Agnezi od Isusa, svojoj Paulini: „Kako tajanstven je život...! On je pustinja i izgnanstvo... Ali najdublje u duši znamo da će doći dan beskrajnih DALJINA, DALJINA koje će učiniti da zauvijek zaboravimo žalosti pustinje i izgnanstva..." (LT 114).

[122] „Uz ljubav ne samo da napredujem nego upravo letim [...] poslije blagoslovljenoga dana kad ste bili izabrani za prioricu, ja sam letjela putovima ljubavi" (Ms A 80v).

kroz pustinju svijeta. Ti su odnosi usporedivi sa sigurnim plovilom na prijetećoj pučini svijeta, plovilu kojeg se ona čvrsto drži.[123]

3.2. Zajedništvo i samoća u svjetlu Pashalnog otajstva – pustinja kao prolaz

Paradigma međusobnih odnosa Martinovih pokazuje se kao podijeljena ili uzajamno podržana samoća. Međusobnom komunikacijom jačaju njihove bogoslovne kreposti koje svakoga pojedinačno osposobljuju za sve intenzivniji prisni odnos s Bogom, za rastuću kakvoću nutarnjeg vjerničkog života. Zajedništvo i samovanje se uzajamno jačaju i pospješuju ovozemaljsku plovidbu. Tu se prepoznaje jedinstvena paralela sa sržnim obrisima dinamike izvornog Karmelskog pravila.

S vremenom i postupnim ulaskom svih kćeri Martin u monaške samostane i udovačkim posvećenjem njihova oca Ljudevita ta dinamika se samo intenzivira, sazrijevajući pritom kroz trpljenje, urastajući u pashalno otajstvo Isusa iz Nazareta. Koliko među Martinovima više raste ljubav, toliko se važnijim pokazuje njezino pročišćenje. Koliko spontanije raste potreba za komunikacijom, toliko se ozbiljnije traže i događaju odvajanja. Suvremena fenomenologija darivanja objasnila bi tu dinamiku krilaticom: „toliko redukcije, koliko darivanja“.[124] Odvajanja čine dio hodočasničkog napora, koji je sa svoje strane podređen dostizanju punine zajedništva na odredištu – nebu. Za Tereziju je to željkovano združivanje s rano preminulima majkom, sestrom i braćom, a kasnije i s preminulim ocem.

3.3. Eklezijalnost i samoća u svjetlu poslanja – odlučnost za pustinju

Obiteljski odnosi, koji se u njezinu kratkom životu uvjerljivo najzastupljeniji,[125] pri tom se *izlasku* i *prijelazu* zajedno sa svim ostalim

---

[123] Metafora morske pučine kao nesavladive pustinje spram malenosti jednog djeteta u pismu Celini zorno predočava dramu odnosa spram pustinje svijeta i važnost sredstva koje pruža zaštitu od potonuća, te stvara pretpostavku za duhovni čin pouzdanja i predanja kao jedinu nadu izbavljenja pred bespućem. Kormilar na plovilu bespomoćnog djeteta je sam Isus, premda ga dijete ne vidi. Cf. LT 144 Celini od 23.VII.1893. Terezija je i karmelski samostan doživljavala u istom duhu – kao svetu korablju. Cf. Ms A 1v; 68r-69v; LT 154; 158.

[124] J.-L. MARION, *Étant donné: essai d'une phénoménologie de la donation étant*, na talijanskom: *Dato che: saggio per una fenomenologia della donazione*, Inschibboleth Edizioni, Torino 2001., 13.

[125] Kao potvrdu te tvrdnje dovoljno je već primijetiti statistički udio članova obitelji u njezinoj pisanoj korespondenciji (dosad otkrivenih 263 pisama) – koji iznosi čak 78%. Cf. „Cartas“, u: *Obras completas*, 149.

zemaljskim odnosima[126] sve više izdižu s razine rizika autoreferentnosti na razinu služenja poslanju: „spašavati duše“ (LT 191).[127] Familijarnost prerasta u eklezijalnost. Međusobno obiteljsko tepanje: *tatice, mamice, janješce, kralju, kraljice* i sl. s vremenom se pročišćava, ogolijeva i širi da bi realnom toplinom i neposrednošću zahvatilo novu braću i sestre.[128] Čak i prestanak toliko radosno doživljenog priorata s. Agneze od Isusa, svoje *mamice* Pauline iz obiteljskog gnijezda, Terezija doživljava blagotvorno: upravo majka Marija od Gonzage, premda prilično nesavršena,[129] izrazito će potaknuti njezino apostolsko otvaranje povjeravajući joj u duhovno majčinstvo dvojicu misionara.[130]
Sloboda za samoću važna je pretpostavka vrlo specifičnog, kontemplativnog vida apostolskog služenja:

> Naš poziv nije žetva zrelih žitnih polja [...] naše je poslanje još uzvišenije [...] Evo Isusovih riječi [...] vi ste kao moj Mojsije koji mole na gori, tražite od mene radnike i poslat ću ih, ne očekujem više nego molitvu, uzdah vašega srca... (LT 135)[131]

Samoća je poprište duhovnog boja i zato je bilo potrebno egzistencijalno zavoljeti tu pustinju izgnaničkog života koju je buduća zaštitnica misija s oduševljenjem programski izabrala ulaskom u

---

[126] Na susestre u Karmelu, ne računajući njezine rođene sestre, otpada 12% Terezijinih pisama, a preostalih 10% se dijeli na dvanaest naslovnika: sedam službenih crkvenih osoba, tri redovnice i dvije prijateljice. Pritom valja naznačiti da je o. A. Pichon, koga je smatrala duhovnikom, uništio sva njezina pisma, kojih je bilo najmanje pedeset. Cf. „Cartas“, u: *Obras completas,* 149. Rijetkost njegovih odgovora predstavljao je značajan vid Terezijine pustinje: „Ušavši u Karmel, upoznala sam se s onim koji mi je imao biti [duhovni vođa], ali tek što me je uzeo među svoju duhovnu djecu, otišao je u progonstvo. Tako sam ga upoznala samo zato da odmah ostanem bez njega... [primala] sam od njega po jedno pismo na godinu kao odgovor na mojih dvanaest koje sam mu pisala,“ Ms A 71r.
[127] Pismo Leoniji od 12.VII.1896.
[128] L 193 od 30.VII.1896. o. Roullandu: „Brate, zar ne da ćete mi dopustiti ne oslovljavati vas više drugim imenom, kad nas je već Isus sjedinio vezama apostolata? Očarava me razmišljati da je Naš Gospodin od čitave vječnosti pripravio to sjedinjenje, pozvano spašavati duše, i da me je stvorio da budem vašom sestrom...“
[129] Radi se o izraženom izmjenjivanju uspona i padova u raspoloženju i psihičkoj ravnoteži s neizbježnim odjekom na ozračje u zajednici, što je bila važna tema tijekom postupka za beatifikaciju i kanonizaciju svete Terezije, a o čemu je u to doba zajednički iskaz pripremilo pet članica karmelske zajednice u Lisieuxu. Cf. T. ÁLVAREZ, „María de Gonzaga”, u: *Diccionario,* 563-566.
[130] Cf. TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Mala Terezija, velika misionarka. Pisma Male Terezije duhovnoj braći u misijama*, Karmelska izdanja, Zagreb, [2]2022.
[131] Pismo Celini od 15.VIII.1892.

Karmel: „Doživljavala sam se prenesenom u pustinju“ (LT 69).[132] Doživjevši u djetinjstvu pogubnost (nesvjesnog) bijega od afektivne pustinje uslijed višestrukih gubitaka prisnosti (duševna bolest), kao i bijega od praznine uslijed nemoći da svojim naporima bude na visini odgovora na Božju bezdnu ljubav[133] (duhovna bolest skrupuloznosti i frustracije), upoznala je koliko takva lutanja pustinjskim stranputicama samo otežavaju hod kroz *zemlju izgnanstva* prema obećanoj zemlji (*pasha* – prolaz), i zato se nadnaravnom energičnošću oduprijela napastima opetovane sputanosti.[134] Ako su izrazito plemeniti obiteljski odnosi nedostatni i kao takvi podvrgnuti aktivnom i pasivnom odmaku, pustinji čišćenja, onda to vrijedi i za svu ostalu ovozemaljsku stvarnost.

3.4. Aktivna i pasivna pustinja – hoditi i biti nošen

3.4.1. Pustinja kao aktivna noć osjeta i duha

Ako je ovaj svijet zemlja izgnanstva, onda je srž mudrosti života na zemlji odlučno zagaziti na nju i upotrijebiti ju kao tlo za hodočasnički put povratka u domovinu koja je nebo, to jest prihvatiti izgnanstvo kao pustinju izlaska jer ono što nije prihvaćeno nije ni spašeno.[135] To aktivno prihvaćanje Terezija herojski svjedoči prije svega na osjetnoj razini, npr.:

- blagovanjem ostataka hrane koja je drugim sestrama odbojna:

> U blagovaonici je uzimala bez razlike sve što joj je davano, čak i ako joj je hrana škodila;[136]

- nošenjem najlošijih sandala:

> Đonovi su postali tako teški da ih nitko ne bi htio obuti. Ali sestra Terezija od Djeteta Isusa time još nije bila zadovoljna: sama je na platnu učinila tolike zahvate da se više nije vidjela prvotna tkanina;[137]

---

[132] Pismo Mariji Guerin iz studenoga 1888.
[133] Ovako opisuje nesrazmjer između veličine Božjeg dara i neznatnosti svog odgovora: „Terezija je nestala poput kapljice vode koja se gubi u oceanu“ (Ms C 35r).
[134] Npr. afektivna kompenzacija u odnosu prema krvnim sestrama u Karmelu ili malodušnost uslijed očevog pomračenja uma.
[135] Drevni otački teološki princip: „Quod non est assumptum, non est sanatum“.
[136] Svjedočanstvo s. Terezije od sv. Augustina na Apostolskom postupku za proglašenje blaženom, 2. rujna 1915., u: https://archives.carmeldelisieux.fr/it/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-apostolique/les-temoignages-du-proces-apostolique/ (31.12.2024).
[137] Svjedočanstvo s. Marije od Presvetoga Srca Terezije od sv. Augustina na Apostolskom postupku za proglašenje blaženom, 23.7.1915., u: https://archives.carmeldelisieux.fr/it/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-apostolique/les-temoignages-du-proces-apostolique/ (31.12.2024).

- podnošenjem hladnoće:

> Bilo je za mene izgrađujuće kad sam joj vidjela sirote natekle ruke, prekrivene ozeblinama. Jedva je držala iglu [...] pozivala sam ju da se malo zagrije; ali ona nije htjela i sve moje molbe ostale su bez ploda, premda to nije bilo zabranjeno, ali koliko je sestra Terezija od Djeteta Isusa imala priliku trpjeti da ugodi Bogu, toliko je bila sretnija;[138]

- podnošenjem neugodnosti za vrijeme zajedničkih poslova:

> Najprije sam se htjela odmaknuti i obrisati lice, da pokažem sestri koja me je prskala da će mi učiniti uslugu ako mirnije radi svoj posao, ali odmah sam pomislila kako sam vrlo glupa kad odbijam blago koje mi se pruža tako obilato, te sam dobro pazila da ne pokažem svoga svladavanja. Uložila sam sve svoje napore kako bih željela dobiti mnogo prljave vode, tako da sam na kraju zaista dobila volju za tom novom vrstom škropljenja i odlučila da ću drugi put opet doći na to sretno mjesto gdje se stječe toliko blago (Ms A 30v-31r);

- podnošenjem buke u vrijeme zajedničke molitve:

> Čim bi ta sestra došla na svoje mjesto, počela bi praviti neobičnu laganu buku [...] Nitko to nije primjećivao osim mene [...] Ne mogu vam iskazati, draga Majko, koliko me ta lagana buka umarala [...] imala sam vruću želju da okrenem glavu i pogledam tu sestru [...] ali u dnu srca osjećala sam da više vrijedi podnositi to za ljubav dragom Bogu i zato da ne zadajem boli toj sestri. [...] usprkos patnji tražila sam sredstvo da ne molim s razdražljivošću [...] Tada sam nastojala da mi ta mala buka, tako neugodna, bude mila: mjesto da pokušam da je ne čujem (jer je to bilo nemoguće), nastojala sam da je pažljivo slušam, kao da je to bio kakav divan koncert, i sva moja molitva (koja nije bila molitva mira) prolazila je u tom da sam taj koncert prikazivala Isusu (Ms A 30v);

- te osobito podnošenjem agresivnih tjelesnih boli od tuberkuloze. Jezgrovito će to izraziti: „Ne smijemo se navezati ni na što na zemlji, niti na najnevinije stvari, jer one nam ponestanu u trenutku kad to najmanje očekujemo“ (LT 42).[139]

Na duhovnoj razini Terezija prihvaćanje pustinje svjedoči ne prisvajajući si zasluge za duhovnu pomoć koju pruža ili za kreposno ponašanje koje uspije ostvariti:

---

[138] Svjedočanstvo s. Marte od Isusa na Apostolskom postupku za proglašenje blaženom, https://archives.carmeldelisieux.fr/it/naissance-dune-sainte/les-proces-la-sainte-de-therese/le-proces-apostolique/les-temoignages-du-proces-apostolique/, (31.12.2024). Zanimljiva je filmska interpretacija iz 1967. redatelja Vittorija Cottafavi dijela procesa za proglašenje blaženom u kojoj se iznose spomenute teme, cf. https://youtu.be/HQtvTI1HqNw?feature=shared (31.12.2024).

[139] Pismo s. Mariji od Presvetog Srca od 21.II.1888.

> Jamčim ti da ne padam u pogrešku misliti da imam u tome i najmanju zaslugu... Najljepši nagovori najvećih svetaca ne bi uspjeli iznjedriti niti jedan *jedini* čin ljubavi nekog srca ako Isus ne bi njime ovladao.
> (LT 147)[140]

> Bože moj [...] molim te [...] da *pomazanje* hvale, tako slatko mojoj naravi, ne pomaže moju glavu, to jest moj duh, navodeći me na to da vjerujem da posjedujem kreposti koje sam jedva koji put prakticirala.
> (LT 259)[141]

Korisnost duhovnih darova Terezija uspoređuje s jednim od najdražeg joj voća – lubenicom „tako ugodnom pogledu i dodiru“ na kojega je Stvoritelj „potrošio toliko šećera“. Sav raskoš njegova „dragocjenog crvenog“ ploda određen je da se potroši za čovjeka dok „*bit* njegova života“ ostaje malena *koštica*. Tako je i čovjek pozvan, usredotočen na svoju neznatnu *bit*, razdati svu svoju raspoloživu krasotu kao bogatstvo koje nije njegovo (cf. LT 147).[142]

3.4.2. Pustinja kao pasivna noć osjeta i duha

Pustinja je međutim nesvodiva na ono što hodočasnik kroz nju aktivno poduzima. Ona skriva svoje maglovite i iznenađujuće tajne koje izmiču ljudskom nadzoru i protagonizmu. Radi se o pasivnom vidu pustinje, o suhoći i lišenosti koja nije rezultat vlastitog vježbanja i aktivnosti, već je (za)dana kao zahtjevna i povlaštena prilika za dublje oslobođenje i preobrazbu, kao neka vrsta anestezije za važne operativne zahvate milosti. Na tragu svetoivanovskog nauka i pasivni vid pustinje može se promatrati na osjetnoj i na duhovnoj razini.

Pregršt je zgoda u kojima se Terezijino osjetno biće suočava s pasivnom suhoćom i udarcima. Uzmimo za prvi primjer neispunjena očekivanja u odnosu prema audijenciji kod pape Lava XIII.:

> Ne mogu ti izreći što sam osjećala, kao da sam bila poništena, osjećala sam se napuštena, i tako daleko, tako daleko […] Nisam uopće napisala što sam htjela, no mogu napisati te stvari: imala bih potrebu razgovarati, ali ti nećeš pročitati moje pismo nego za tri dana. Paulina, nemam nikoga osim Boga, posve sama, posve sama! (LT 36)[143]

Upečatljiva je i zgoda u kojoj ju posjećuje ujak, a ona u tom susretu, iako to priželjkuje, ne uspijeva primiti nikakvu utjehu:

---

[140] Pismo Celini od 13.VIII.1893.
[141] Pismo s. Genovevi (Celina) od 22.VII.1897.
[142] Cf. pismo Celini od 13.VIII.1993.
[143] Pismo s. Agnezi od Isusa od 20.XI.1887.

> Današna kušnja bol je koju je teško shvatiti. Vidiš da ti su nudi radost, da je ta radost moguća, prirodna radost, ispružiš ruku... i ne možeš uhvatiti tako željenu utjehu [...] kako je to tajanstveno! (LT 120)[144]

Najintenzivnija pasivna osjetna pustinja za Tereziju je ipak duševna bolest oca. Najkraće, evo samo svjedočanstva o vrhuncu te kušnje: „nije li vanjština već posve poništena [...] U našemu dragom ocu Isus nas je udario u najosjetljiviji vanjski dio našega srca“ (LT 137).[145] Da bi približila svoje proživljavanje Terezija poseže za metaforom igre u kojoj se, kako je već spomenuto, poistovjećuje s Isusovom loptom bačenom u kraj, čak probušenom (cf. Ms A 64r-v), kao i za metaforom Isusovog sna,[146] šutnje (cf. LT 74)[147] i skrivenosti (LT 57).[148]

Konačno, duhovnu razinu pasivnog vida pustinje Terezija proživljava kroz iskustvo lišenosti svake „*sjene* sreće“ (LT 75),[149] osobito tijekom kušnje vjere posljednjih šesnaest mjeseci života, kad su u gustu tamu zapale vitalne okosnice Terezijine duhovnosti: dinamizam duhovnog hoda, pouzdanja, neodoljive oslonjenosti na nadnarav i usmjerenosti na raj, doživljaj obljubljenosti od strane Boga i njegova očinskog interesa za nju.[150]

U ranijim godinama već je priznavala da se, protivno uvjerenju susestara o lakoći njezina puta, nalazi „u veoma tamnom podzemlju“ (LT 112)[151] i da je njezina duša „u tunelu“ (LT 115),[152] a pred kraj života dogodila se neka vrste transpozicije pomračenja očeva uma na najdublju dimenziju njezine nutrine. Za Terezijino konačno pročišćenje nisu bila dovoljna naravna odvajanja paradigmatski predstavljena klauzurnim zidovima i rešetkama Karmela, trebalo je doživjeti odsutnost Božju kao iza „zida koji se uzdiže do nebesa i zakriva zvjezdani svod“ (Ms C 7v).

---

144 Pismo Celini 23.IX.1890.
145 Pismo Celini od 19.X.1892.
146 „On gotovo uvijek spava“, LT 159. Cf. također Ms A 64v.
147 Pismo s. Agnezi od Isusa od 6.I.1889.
148 Pismo Celini od 23.VII.1888.
149 Pismo s. Mariji od Presvetog Srca od 6/7.I.1889.
150 Cf. CJ 9.6.2; Ms C 6v-7r. Prema: „Noche (de la fe)“, u: *Diccionario,* 680-682.
151 Pismo s. Agnezi od Isusa od 1.IX.1890.
152 Pismo s. Agnezi od Isusa od 4.IX.1890.

3.5. Pustinja i mistika

Promotrena iskustva noći osjeta i duha u jednu su ruku priprava za mistični život, a u drugu ruku već sačinjavaju jedan njegov dio. Pritom je neizostavno prihvaćanje Boga koji izmiče ljudskoj kontroli.

3.5.1. Drugačijost Božja

Govoreći o Terezijinu iskustvu pustinje pod duhovskim vidom u prvom poglavlju istaknut je njezin izvanredni entuzijazam za ljubav prema Isusu. Sada je potrebno naglasiti da taj entuzijazam, sa svim vrijednim pothvatima koji su iz njega proizišli, ipak nije bio dostatan za preskakanje zida odvojenosti od Boga. U tom iskušenju zgusnula su se sva proturječja života, pustinja je dosegnula svoj vrhunac. Posljednje natruhe uvjetovanosti krvnim srodstvom, idealiziranim poimanjem svetosti, ograničenim okvirima eklezijalnih i redovničkih struktura, otuđujućim projekcijama i nevangeliziranim motivacijama, teško odgonetivim pritiscima spram uloge u zajednici i širem okružju[153] – sve to sada iščezava, kao što su pred prorokom Ilijom na Horebu iščeznuli i vihor i potres i oganj (cf. 1 Kr 19,9). Terezija sada na ilijanski način posve izlazi iz svoje pećine i staje pred Boga koji je posve drugačiji i od njezinih predodžbi i od predodžbi njezine okoline. Naporni hod kroz pustinju doveo ju je do sukusa pustinje: lišenost svih duhovnih moći, radikalna egzistencijalna samoća i siromaštvo – pustinja drugačijosti Božje.

Ranije spoznaje o Isusovoj prisutnosti onkraj zida odsutnosti i izražaji odlučnosti u prihvaćanju upravo tako prisutnog Isusa, bili su izuzetno važna priprema za posljednje iskušenje – u isto vrijeme i proroštvo koje ga je najavljivalo i duhovna vježba za njegovo svladavanje[154] – ali kruta realnost definitivno nadmašuje prethodne predodžbe.

[153] Cf. BALTHASAR, *Sestre u duhu*, 80.

[154] „Ona [govori o sebi] uopće ne čuje nebeske skladbe. Njezino bračno putovanje je zastrašujuće suho. Sigurno da ju njezin vjerenik vodi plodnim zemljama iz snova, ali *noć* joj priječi da se bilo čemu zadivi [...] Možda misliš da je tvoja kćerkica zbog toga potištena. Ali ne; naprotiv, sretan je idući za svojim vjerenikom *jedino* iz ljubavi prema *njemu*, a ne zbog njegovih darova“ (LT 111); „Pomno vodi računa o tome da je dim koji te okružuje dim samo za tebe da ti potpuno oduzme viđenje tvoje ljubavi prema Isusu; plamen vidi samo Isus [...] kad bi nam ga malo pokazao, odmah bi nadošlo sebeljublje“ (LT 81); „Neću se bojati njegovih udaraca jer sve i u najgorčim patnjama uvijek osjećam da udara njegova slatka ruka“ (LT 43); „Naš Gospodin želi ostaviti 'vjerne ovce u pustinji'. Koliko mi to progovara...! On je *siguran u njih*: ne mogu zalutati jer su

> Da bi došao do onoga što nisi / moraš ići putem gdje nisi.[155]
>
> Crna rupa u kojoj se više ništa ne razaznaje... Ah, kakva tama![156]
>
> Čini mi se da poslije ovog smrtnog života ne postoji više ništa: sve je za mene iščezlo. Više mi ne ostaje ništa osim ljubavi.[157]

Prije ulaska u posjed Svega potrebno je potpuno prigrliti ništavnost, potpuno prihvatiti pustinju svijeta. Pustinja posljednje kušnje onemogućuje bilo kakvo opredmećivanje i izmiče svakom ovladavanju. Iščezava statična iluzija o subjektu akteru i obistinjuje se novo konstituiranje osobe kao obdarenika. Ništavost je prestala biti zamišlju ili pobožnom odlukom i postala je utjelovljenom istinom koja na novi način obistinjuje osobu.[158] Posve je obznanjena pustinja kao put u mistiku.

3.5.2. Pustinja i solidarnost

Tek sada solidarnost može postati zrelim plodom. Solidarnost sa čitavim čovječanstvom preko solidarnosti s čitavim Presvetim Čovještvom. Grešnici više nisu tek negdje vani, već se s njima sjeda za stol.[159] Svijet više nije samo nešto što treba izdržati da bi se došlo u raj, već želja za činjenjem dobra u njemu prevaguje nad žudnjom za rajskim slastima. Ukopanost u tamnu zemlju kušnje i napasti razgradila je pšenično zrno Terezijinog duhovnog sustava i sada iz tog humusa izlazi klica koja ne raste snagom zrna, nego snagom čuda novog života. To je otajstvo koje je sama Terezija prorekla nekoliko godina ranije pišući Celini.

---

zarobljene ljubavlju. Isus ih lišava svoje osjetne prisutnosti kako bi njihove utjehe ponudio grešnicima“ (LT 142); „Već nemamo ništa za očekivati na zemlji, ništa osim trpljenja i uvijek trpljenja. I kad završimo, trpljenje će nam i ondje širiti ruke. Kakva sreća na kojoj se može zavidjeti... Kerubini u nebu zavide nam na našem dobitku“ (LT 83); „Moja utjeha je ne imati ju na zemlji“ (LT 196) „Trpljenje je u meni postalo nebo ovdje na zemlji“ (LT 254); „Pomisao na nebesku sreću ne samo da mi ne daje nikakvu radost, nego se ponekad čak pitam kako ću biti sretna bez trpljenja“ (LT 258).

[155] „Monte de perfección”, u: JUAN DE LA CRUZ, *Obras completas*, 136.

[156] CJ 28.8.3. Cf. *Ulazim u život*, 163.

[157] *Posljednje riječi s. Tereziji od sv. Augustina,* broj 1. Dostupno na https://archives.carmeldelisieux.fr/it/oeuvres-de-therese/dernieres-paroles-de-therese/dernieres-paroles-a-dautres-soeurs/, (1.1.2025).; cf. „Noche (de la fe)“, u: *Diccionario*, 682.

[158] Za osobu da se promatra više kao obdarenika (*l'adonné*), nego kao subjekta: cf. J.-L. MARION, *Étant donné. Essai d'une phénoménologie de la donation*, Presses Universitaires de France, Paris 1997., 327 i 402.

[159] Za ovaj odsjek cf. podnaslov 2.2. Pustinja tjelesne i duhovne razapetosti – „pustinja Kalvarije“ i pripadajuća citirana mjesta.

> Da bi se pronašlo što je skriveno i sam se tražitelj mora sakriti. Naš život dakle ima biti otajstvo. Moramo naličiti Isusu, Isusu čije lice bijaše skriveno. (LT 145)[160]
>
> Zašto se Isusu sviđa „vidjeti ju u pustinji, bez druge službe osim one da ljubi, trpeći čak bez da i *osjeća* da *ljubi*...!“? [...] Ja to ne znam... To je Isusova tajna [..., no] Isus jako dobro zna da je život samo san i zato se raduje gledajući svoju zaručnicu kako plače na obalama babilonskim [...] Brzo će doći dan kad će Isus [...] reći: „Ti si mi dala na zemlji *jedini gostinjac* kojega se nijedno ljudsko srce ne želi odreći – to jest dala si mi *samu sebe* – i sada ja tebi dajem za stan svoju vječnu bit, to jest 'samoga sebe'“. (LT 157)[161]

Isus se posve nastanio u „gostinjcu“ koji mu je Terezija ponudila i obnovio u njoj otajstvo svoga kalvarijskog „Bože moj, zašto si me ostavio?“ (Mt 27,46), svoga ukopa u mračni grob grešnoga svijeta i silaska nad pakao. Snaga njegova božanskog života nad kojim smrt i pakao nemaju premoć zove se ljubav. Premda je ta snaga skrivena izlizanim zemaljskim ruhom pojma „ljubav“, ona je ipak nadmoćna nad ciničnim vladarima kneževstva ovoga svijeta koji su protagonisti posljednjih Terezijinih napasti.[162]

3.5.3. Onkraj proturječja – metafore i humor[163]

Snaga Božje ljubavi je strana zemaljskom životu, kao što je java strana snu, i zato se afirmira samo onkraj svijetu nepremostivih proturječja. Tu dinamiku Terezija je intuirala kroz čitav život[164] i zato je od kad zna za sebe obilno posezala za metaforama koje upravo proizvode šok na naravnoj razini da bi postale premosnicama (cf. lift!) prema

---

[160] Pismo Celini od 2.VIII.1893

[161] Pismo Celini iz ožujka ili svibnja 1894.

[162] „Molite za mene da ne slušam đavla koji me pokušava uvjeriti u tolike laži.“ *Ulazim u život,* 236.

[163] „Metafora naznačuje i označuje neiscrpnost stvarnosti, mišljenja i njihove promjenjive poveznice, ostvaruje premošćivanje, trajnu preobrazbu između mjesta, procesa, sadržaja. [...] Metafore su zgusnute parabole koje pre-oblikuju svijet i otvaraju ga nečuvenom onkraj svake sličnosti“. E. SALMANN, *Presenza di spirito: il cristianesimo come gesto e pensiero,* Edizioni Messaggero Padova, Noventa Padovana 2000., 337; Cf. također: P. RICOEUR, *Ermeneutica filosofica ed ermeneutica religiosa* e *Posizione e funzione della metafora nel linguaggio biblico* u: P. RICOEUR – E. JÜNGEL, *Dire Dio. Per un'ermeneutica del linguaggio religioso*, Queriniana, Brescia 2005., 41-107.

[164] Znakovit je način kako predstavlja „promišljenu nepravilnost“ kojom su razmješteni genijalni kipovi na Camposantu u Rimu što „za moj ukus, dodatno uvećava njihov čar“ (Ms A 58v).

nadnaravnome. Taj šok protresa zemaljsku uspavanost[165] i u Terezijinu nauku često je pomazan humorom koji na način relativiziranja stvorenja, posebno same sebe, pospješuje polet prema Stvoritelju:[166]

> Draga Marija, pustila sam pero da trči kao ludo i napisalo je stvari koje uopće nisu lagane ni za pročitati ni za razumjeti. Molim te da samo njega okriviš za sve što ne valja, ali ne želim da mu pripišeš naklonost koju prema tebi ima tvoja sestrica […]
>
> Nije ti palo na pamet nešto drugo, nego razboljeti se? (LT 26)[167]
>
> Boli te jedna noga? Kako čudno, jer tvoje su noge tako male da zbilja nema mjesta za bol... (LT 50)[168]

Zid koji se uzdiže do nebesa ne može se preskočiti, ali se preko njega može biti prenesen. Tajna je u sjedinjenju s Isusom koji „pregradu razdvojnicu, neprijateljstvo razori u svome tijelu“ (Ef 2,14).

3.5.4. Kenotička i euharistijska pustinja

Isus je prvi ušao u pustinju odvojenosti od Oca, postao krajnje siromašan i potrebit i tako pobudio naše suosjećanje – kao ekstremni pokušaj da se tako otvorimo za blizinu i jedinstvo s Njim, da kroz iskazivanje milosrđa Isusu zaista primimo milosrđe od Isusa:[169]

> Vrlo je blizu i gleda nas i *prosi* našu žalost, našu agoniju... *Treba* ju za duše, za našu dušu. (LT 57)[170]

S takvom bliskošću se jedino može proći kroz životnu pustinju. To je tajna Terezijine ljubavi prema Isusu kao odgovora na Njegovu

---

[165] U ovom kontekstu nije zanemariva ni činjenica da je liturgija Terezijina vremena na latinskom. Zagonetni i tek djelomično razumljiv jezik, u svojstvu provociranja pregnuća premošćivanja ovostranosti, raspoloživosti za drugačijost Božju, kao medij komunikacije s vrhunaravnim – okolnost možda stimulativnija mističnom iskustvu od korištenja isključivo suvremenog jezika u liturgiji? Cf. LONCHAMPT, *Hitos importantes*, 23.

[166] Cf. KORDIĆ, *Duševne i tjelesne patnje svete Terezije od Djeteta Isusa*, 87-90.

[167] Pismo Mariji Guerin od 18.VIII.1887.

[168] Pismo Mariji Guerin od 13.V.1888.

[169] Sv. Ivan Pavao II. u enciklici o Božjem Milosrđu ističe u br. 8 da „Bog svoje milosrđe naročito objavljuje kad čovjeka potiče na 'milosrđe' prema svome vlastitom Sinu, prema Raspetome“. IVAN PAVAO II., *Dives in misericordia*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb [2]1994. To je prema svetom Papi bio vrhunac ljudskog dostojanstva.

[170] Pismo Celini od 23.VII.1888.

snishodljivu i poniznu ljubav u otajstvu Djetinjstva i Muke,[171] koja se euharistijski otajstveno produžuje kroz povijest zbog čega je on „božanski Zatočenik ljubavi" (LT 189).[172] Solidarnost prema Isusu – euharistijskom pustinjaku, osposobljava Tereziju za isusovsku euharistijsku solidarnost sjedanja za stol s grešnicima u ljubavnom sebedarju.[173]

To nije solidarnost samo prema (ne)dostojnim primateljima Sakramenta, nego i prema onomu mnoštvu čiji su stolovi daleko od misnih žrtvenika. Radi se o pustinji ateizma i agnosticizma njezina vremena na koju Terezija ne gleda samo s jezom, nego i s nadom i s kojom ju kušnja vjere, na razini naravnoga dojma odsutnosti Božje, čini vrlo bliskom. Pustinja je to solidarnog supatništva u koju Duh Sveti nagoni sve one prijatelje Božje koji su, neovisno o crkvenom staležu, otvoreni za njezine biblijske razmjere i preobraznu snagu. Riječ je o *kenozi* Sina Božjega u kojoj su pustinja i misija neshvatljivi jedna bez druge, i u kojoj središnjost služenja spasenju dominira (o)mjerom jednoga spram drugoga u njihovu osobnom i staleškom izražaju i egzistencijalnom duhovnom rastu, a koji je utkan u neotuđivi identitet *Karmela* kao takvog u Crkvi.[174]

3.6. Terezija – „pustinjačka misionarka"

Tako biva razumljivim da mistična kenotička i euharistijska solidarnost Tereziju oblikuje u neku vrstu „pustinjačke misionarke" i motivira ju da produži dioništvo u Kristovoj euharistijskoj sudbini[175] i

---

[171] Njegova „šutnja prvi je dokaz njegove neizrecive ljubavi" (PN 13,13); „Šutio je pred sucima! Ah, kakva melodija za moje srce – ta šutnja Isusova" (LT 145).

[172] Pismo o. Roullandu od 23.VI.1896.

[173] Prikladna ilustracija se nalazi na slici „Posljednja večera" Sieger Ködera: https://www.khspiritualdirection.com/blog/meditating-with-art-sieger-koder-and-2-eucharist-tables (25.1.2025).

[174] Smjernice za dijecezanski oblik pustinjačkog života u mjesnoj Crkvi, govoreći o tradiciji pustinjačkog života, spominju srednjovjekovni pomak eremitizma prema anahoretskim redovima i među njima, uz kamaldoljane i kartuzijance, navode i „pustinjake Blažene Djevice od Gore Karmela" te dodaju: „Ti su anahoretski redovi nova cenobitska utemeljenja koja integriraju neke elemente vlastite pustinjačkom životu, kao što je odvajanje od svijeta – čak i fizičko, strogost i ručni rad. Grgurovska reforma, koju su pronosili ti novi redovi, u svojim je najradikalnijim aspektima bila nadahnuta duhovnošću pustinje." KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Oblik pustinjačkoga života u mjesnoj Crkvi*. *„Put ću napraviti u pustinji." (Iz 43,19)*, Hrvatska redovnička konferencija, Zagreb 2023., br. 4.

[175] „Da bi se bilo Isusovom zaručnicom, *nužno je* biti sličan Isusu. A Isus je sav okrvavljen, trnjem okrunjen...!" (LT 87).

nakon ovozemaljskog života kroz krajnje nestereotipnu želju da do konca svijeta bude uskraćena za nebesku proslavu kako bi u pustinji svijeta nastavila svoje misionarenje slično kenotičkom „božanskom zatočeniku“. Ta začuđujuća nakana, dodatno ilustrirana pjesmom o ogoljeloj ruži (cf. PN 51),[176] konačno potvrđuje Terezijin „pustinjački identitet“. Kako je to samo nenastanjen prostor i nepoznat kraj, dalek od svih čari ovoga i ogoljen svakog nesavršenog vida žudnje za proslavom budućeg svijeta. Naoko suludi bijeg u kojemu se *fuga mundi* združuje s *fuga coeli*, u kojem se izaziva neizreciva samoća lišenosti jednoga i neuživanja drugoga[177] – kako bi se zauzelo tu stratešku poziciju *par excelence* u borbi za Kraljevstvo nebesko. Bitka za osvajanje karmelske tvrđave[178] bila je samo blijeda uvertira ovoga trijumfalnog pohoda u kojemu se zgušnjava sva ratnička odlučnost Terezijine doktrine: uzljubiti „pustinju i izgnanstvo zemlje“:

> Moja je utjeha ne imati ju na zemlji. (LT 196)[179]
> Trpljenje se pretvorilo u moje nebo na zemlji. (LT 254)[180]
> Kako ću biti sretna bez trpljenja? (LT 258)[181]

Koliko je veća šokantnost takve ljubavi, toliko je veća njezina čistoća i evanđeoska svrhovitost. Iščezava sva romantika, tako tipična odrednica Terezijina stila. Pustinja je ostala samo sredstvom, željena je i ljubljena samo kao sredstvo, privlačno je i na nadnaravan način cvatuće i plodeće mjesto samo u perspektivi traženja Boga i Božjega. Ako je za Veliku Tereziju Karmel „nebo, ako ga može biti na zemlji, za onog koji se zadovoljava samo time da udovolji Bogu“[182] (u smislu privučenosti neba zemlji snagom bogotraženja) kod Male Terezije bi se moglo reći da je njezin Karmel *zemlja na nebu, ako tako može biti, za one koji još snažnije traže samo Boga* (u smislu privučenosti zemlje nebu snagom traženja Boga koje je jače od traženja neba).

---

[176] Cf. *Izabrane pjesme*, 64.
[177] „Bog mi ne bi dao tu želju činiti dobro na zemlji nakon moje smrti ako to ne bi htio ostvariti. Dao bi mi naprotiv želju da otpočinem u njemu.“ (CJ 18.7.1). Cf. *Ulazim u život*, 91.
[178] „Isus je rekao da se 'kraljevstvo nebeskom silom probija i da ga samo siloviti grabe'. Isto se dogodilo meni s kraljevstvom Karmela. Prije nego sam postala Isusova zatvorenica, morala sam putovati jako daleko da bih osvojila zatvor kojeg sam željela više od svih zemaljskih palača“ (LT 201).
[179] Pismo s. Mariji od Presvetog Srca od 13[?].IX.1896.
[180] Pismo o. Roullandu od 14.VII.1897.
[181] Pismo o. Belliereu od 18.VII.1897.
[182] TERESA DE JESUS, *Camino de perfección (Escorial)* 20,3.

3.7. Novost razobličujućeg obličja *karizme i službe*

Isticanjem Terezijina duhovnog pustinjačkog identiteta nipošto se ne umanjuje važnost cenobitskog vida njezina života. Naprotiv, ta se dva vide u integritetu Kristova otajstvenog tijela, animirani središnjom snagom ljubavi (prepoznate kao otajstvo vlastita poziva), uzajamno još snažnije potvrđuju. Pustinja za kojom se ne ide radi pustinje, jednako kao i zajedništvo za kojim se ne ide radi zajedništva, nego radi širenja spasenjske Kristove vlasti, posve su u službi misionarenja. Otud Terezijina uvjerljivost u zauzetosti i bliskosti s braćom i sestrama na „misijskom" polju njezine korespondencije.[183] A takvo misionarenje, osim što potvrđuje i produbljuje pustinju kao preduvjet svoje vitalnosti, rađa i zajedništvom koje se, na isti način kao i pustinja i misija – slobodno od autoreferentnosti – posve izvija u hvalu i službu Bogu. Tako se, onkraj različitosti karizmi, najsnažnije potvrđuju njihov identitet i vlastitosti u *razobličujućem obličju* vatre, granične i najsnažnije Terezijine metafore.

Izgaranje u ognju milosrdne Ljubavi, daleko od toga da bi bilo tek romantična i patetična metafora pobožne duše, predstavlja neizostavnu strukturalnu nužnost ne samo za shvaćanje i ulazak u misao najmlađe naučiteljice Crkve, nego i za ostvarenje kristocentričnosti koja nadilazi nedostatnost teocentričnosti i antropocentričnosti.[184] Zato je iz motrišta egzistencijalne potvrde „Creda" posve utemeljena primjedba velikog poznavatelja Terezijinog nauka F.-M. Lethela da bavljenjem Malom Terezijom nismo učinili puno ako joj se na koncu ne pridružimo u činu prikazanja ognju milosrdne Ljubavi:[185]

> Da bih živjela u činu savršene ljubavi, ja se prikazujem kao žrtva paljenica tvojoj Milosrdnoj Ljubavi, moleći te da me spaljuješ bez prestanka puštajući da mi dušu poplavljuju valovi beskrajne nježnosti koji su zatvoreni u Tebi, i da tako postanem mučenica tvoje ljubavi, o moj Bože!... Neka to mučeništvo, pošto me pripravi da se pojavim pred tobom, učini napokon da umrem i da se moja duša nezaustavno vine u vječni zagrljaj tvoje Milosrdne Ljubavi...
> Hoću, o moj Ljubljeni, da Ti pri svakom kucaju svoga srca obnovim ovo prikazanje bezbroj puta sve do časa kad sjene iščeznu a ja Ti budem mogla ponavljati svoju ljubav u vječnom gledanju licem u lice!..." (Pri 6)[186]

---

[183] Cf. LT 61; 62. „Radimo zajedno na spašavanju duša" (LT 213; 226).
[184] F.-M. LÉTHEL, *Kristologija svetih*, bilješke s predavanja na istoimenom kolegiju, Teresianum, Rim, 2009.
[185] „Svaka osoba u Crkvi mora učiniti prikazanje milosrdnoj ljubavi Isusovoj i posvetu Mariji." LÉTHEL, *Kristologija svetih*.
[186] Čin prikazanja Milosrdnoj ljubavi. Cf. *Povijest jedne duše*, 268-270.

Umjesto zaključka

Otkrivajući zadivljujući nutarnji svijet svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetoga Lica u kontekstu zapadnoeuropskoga društva i Crkve na kraju 19. stoljeća spontano se nameće potreba za aktualizacijom njegovih poruka. Dublji odgovor na tu potrebu zahtijevao bi opsežne i slojevite studije, no možda na zaključku ovih promišljanja može biti korisno povući bar poneku skicu paralele s aktualnim časom stanja zapada na zaokruženju prve četvrtine 21. stoljeća. Poslužit će to i da se na neki način objedini glavnina rezultata ovoga rada.

Indikativno je u tom smislu sociološko istraživanje o usamljenosti u Njemačkoj provedeno u svibnju 2024.[187] Rezultati pokazuju da rastući doživljaj osamljenosti u različitoj mjeri zahvaća već oko 60% Nijemaca. Kod mladih to je još izraženije, pa već više od trećine ispitanika od 18 do 39 godina priznaje da na njih usamljenost utječe jako ili čak vrlo jako. Za razliku od zanemarivog utjecaja razine obrazovanja, posla i veličine životne sredine na usamljenost, partnerske veze i društveni kontakti imaju veći utjecaj, no i među onima koji su u stabilnoj vezi čak 22% je onih koji se osjećaju jako ili vrlo jako usamljeni. Kod gotovo četvrtine ispitanika usamljenost se podudara i sa zdravstvenim problemima. Kod mnogih bolesti očito je međudjelovanje duše i tijela, premda ga se fiziološki ne zna objasniti.

Prislanjajući ove uvide duhovnom iskustvu svete Male Terezije na nižoj razini doživljajnosti mogu se prepoznati mnoge paralele, koje smo u ovom radu predstavili kao odvajanja, gubitke, suhoće, napuštenosti i sl. Tmurni doživljaji slični onima suvremenog čovjeka nisu je mimoišli, ali tmurnost za njezinu vjerničku dušu uvijek je premostiva. Nije potrebno puno tražiti u njenim spisima da bi se pronašle rečenice poput ovih: „Kakav mir preplavljuje dušu kad se uzdigne povrh prirodnih osjećaja...“ (Ms C 16v) i „uzdignimo se povrh svega prolaznoga“ (LT 57).[188]

Odricanje od kršćanskih korijena zapadnog čovjeka očito dolazi na naplatu. Nakon što je stablo odsječeno od svoga korijena, ono još neko vrijeme zadržava svježinu, a potom još prilično vremena svoju čvrstoću i konzistentnost, no više ne daje plodova, prestaje se izgrađivati i počinje razgrađivati. Rastuća usamljenost zapadnog

---

[187] Istraživanje je na uzorku od 1403 osobe proveo institut „Forsa“, a predstavila ga je ustanova za zdravstveno osiguranje „Techniker Krankenkasse“. Cf. B. KNIGHT, *Usamljenost se širi Njemačkom*, https://www.dw.com/hr/usamljenost-se-%C5%A1iri-njema%C4%8Dkom/a-71036885 (29.12.2024).
[188] Pismo Celini od 23.VII.1888.

čovjeka čini se već simptomom razgradnje u smislu dezorijentacije i bezperspektivnosti. Ako je u Terezijino vrijeme aktivnog ateizma bilo potrebno sjesti za stol grešnika, u sadašnje vrijeme (s)umornog agnosticizma potrebno je potražiti one koji su se svjesno ili nesvjesno već kontaminirali (i čak predozirali) zavodljivim poslasticama s tog stola i sada osjećaju gorčinu egzistencijalne depresije. Koliko je današnji čovjek duhovno nazadovao, toliko je potrebniji duhovnog napretka.

Kod Terezije se prepoznaje nadnaravni i herojski naboj spremnosti da na takvu vrstu potrebe odgovori: „Misleći na muke koje će podnositi kršćani u vrijeme Antikristovo, osjećam da mi srce dršće, i htjela bih da te muke budu sačuvane za mene“ (Ms B 3r). Stoga su danas još aktualniji nego krajem 19. stoljeća njezini snažni i vjernički kristalno bistri stihovi:

Nek ostavi me ljubav stvorenja zemnih svih
Bez mrmljanja ću s Tobom ja živjet i bez njih.

A pustiš li me i Ti, moj Bože, u dan loš,
Sve bez Tvog milovanja ja smiješit ću se još.

U miru ja ću čekat da povratiš se Ti,
I nastavljat ću vazda svoj kantik ljubavni.

Ne, ništa ne plaši me, nit smućuje me šta,
Uzlijetat moja duša od ptice bolje zna.

U visu vrh oblaka vijek plav je neba svod
I k carstvu dobrog Boga doplovit mora brod. (PN 52)[189]

Istovremenost iskustva ljudske i božanske obljubljenosti Tereziju je učinila slobodnom i jakom da dragovoljno prihvati zemaljska odvajanja i samoću, da hrabro uđe u tmurnu pustinju svijeta uzdižući je Bogu. Današnji prevladavajući rascjep između ljudskoga i božanskoga, čovjeka čini nesposobnim za tamu pustinje, jer on nije istinski obasjan plavetnilom neba iznad oblaka.

Evanđeoska solidarnost sa suvremenicima na planu doživljaja njihovih patnji danas je možda još izazovnija nego u Terezijino vrijeme i stoga što je kriza vrhunaravnog života intenzivnije zahvatila i sam živi organizam Crkve. Potreba preporodne solidarnosti i u tmurnim

[189] Iz Terezijine pjesme „Predanost je slatki plod ljubavi“, u: *Izabrane pjesme*, 68.

pustinjama unutar Crkve snažnije se pridodala potrebi navjestiteljske solidarnosti u duhovno opustošenim bespućima svjetovnoga grada.[190]

Terezija je upoznala i jednu i drugu: prvo posve sama u pustinji sasvim novog, vrlo kratkog i vrlo izravnog malog puta, spram mnogih njezinih susestara koje su otežano kročile dugim i mučnim putovima (cf. 1.10.), a potom posve sama u pustinji bezpridržajne i neograničene ljubavi kojom je nastavljala ljubiti i onda kad je na nju bio navaljen neizrecivi teret nevjere i sarkazma duhova grešnoga svijeta. Nije li i danas u tmurno prostorje crkvenih i društvenih pustoši potrebno stupiti posve sami i solidarno ćuteći njihove bezdane dočekati otvaranje većeg „žarkog bezdana one Ljubavi kojoj se ona prikazala kao žrtva“ (Ms B 5v)?

Terezija je toliko više čeznula za pustinjom i prigrljivala ju koliko je više u njoj na djelu bila Božja milosrdna ljubav kroz predanje i zahvalno uzdarje i sebedarje Bogu i bližnjima. Ljubav očito ima potencijal ne samo učiniti da pustinja procvjeta, nego tu pustinju još prije njezina procvata učiniti ludo privlačnom. Na taj je način Terezija, *luda* od ljubavi, *bezumno* hrlila u pustinju, kako se moglo vidjeti osobito u predstavljanju njezine pasivne noći duha (cf. 3.4.2.).

Ona koja se proglasila sitnijom od zrnca pijeska, upravo atomom,[191] posljednjim atomima snage, sada očito posve rascijepanih jezgri[192] i zato „nuklearno“ snažno, kao u svetom bunilu, na svom smrtnom času uzvikuje: „Naprijed...! Naprijed...!“ u agoniju, naprijed

---

[190] Cf. karizmatsku nakanu monaškog bratstva „Jeruzalem“, predstavljenu u: P.-M. DELFIEUX, *Bog u srcu grada*, Teovizija, Zagreb 1996.
[191] Cf. LT 95; PN 15; 19.
[192] „Ono što je izvana grubo nasilje – raspeće – iznutra postaje činom ljubavi koja se do kraja dariva. To je bitna preobrazba koja se ostvaruje u dvorani Posljednje večere i koja je određena da pobudi proces preobrazbi čiji je konačni cilj preobrazba svijeta u ono stanje u kojem će Bog biti sve u svima (cf. 1 Kor 15,28) [...] taj čin mijenja smrt u ljubav [...]. Smrt je, da tako kažemo, intimno ranjena na način da ona više ne može biti posljednja riječ. To je, da uzmemo danas nama dobro poznatu sliku, nuklearna fisija unesena u najveću dubinu bitka [...] Samo ta intimna eksplozija dobra koje pobjeđuje zlo može poslije pobuditi lanac preobrazbi koje malo po malo mijenjaju svijet. Sve druge promjene ostaju površne i ne spasavaju. Zato govorimo o otkupljenju: ono što je u najvećoj dubini bilo nužno dogodilo se, a mi možemo ući u taj dinamizam. Isus može podijeliti svoje Tijelo jer stvarno daje samoga sebe”. BENEDIKT XVI., Propovijed prigodom XX. Svjetskog dana mladih (18.-21. kolovoza 2005.), održana u Kölnu, dana 21. kolovoza 2005., na: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2005/documents/hf_ben-xvi_hom_20050821_20th-world-youth-day.html (01.01.2025).

u pustinju! „Ne bih željela skratiti trpljenje..." i prikiva pogled na Raspelo: „Ljubim ga...!" (DE/G 30.9).[193]

Prema Terezijinom duhovnom učitelju svetom Ivanu od Križa takva ludost kristološki je ukorijenjena u Isusovoj „najvećoj napuštenosti što ju je osjetno iskusio u svome smrtnom životu", zbog čega je On „upravo tada izvršio najveće djelo od svih što ih je izvršio potresnim čudesima i znakovima na zemlji i na nebu: djelo kojim je pomirio i ujedinio ljudski rod s Bogom, posredstvom milosti".[194] Crkveno-povijesno ona je na zapadu potvrđena pustinjačkim pokretom u kontekstu društveno situiranog i duhovno onemoćalog kršćanstva u dekadentnom Rimskom carstvu, obnovnim iskoracima posvećenog života nošenima duhom pustinje[195] i aktualnim novim buđenjem pustinjaštva, i to ne samo u uskom crkveno staleškom smislu. Možda je s tim povezivo i svojevrsno proroštvo Josepha Ratzingera:

> Nakon današnje krize Crkve sutra će se pojaviti – Crkva koja je mnogo izgubila. Ona će biti mala i morat će početi iznova, više ili manje od početka. [...] izgubit će mnoge od svojih društvenih povlastica. [...] U potpuno planiranom svijetu ljudi će se naći neopisivo usamljeni. Ako su u potpunosti izgubili iz vida Boga, oni će osjećati cijeli užas svog siromaštva. Tada će otkriti malo stado vjernika kao nešto posve novo. Otkrit će ga kao nadu koja im je namijenjena.[196]

Plodno povezivanje kršćanstva i kulture nije se povijesno dogodilo kroz zemaljsku moć bilo jednoga bilo drugoga. Sva kršćanska kraljevstva, društva i misaoni sustavi bili su samo u tolikoj mjeri plodni i održivi ukoliko su se zemaljske stvarnosti u priznavanju svojih slabosti i ludosti približavale Evanđelju u njegovoj zemaljskoj slabosti i ludosti. Bili su to susreti u ozračju uzajamnih pustinja. U susretu Evanđelja i grčke misli kršćanstvo je trebalo priznati nedostatnost pojmova da se izrazi (npr. *hipostaza*), a Grci neznanje s obzirom na drugačijeg Boga (cf. Dj 17,23); u susretu Evanđelja i rimske misli kršćanstvo je trebalo priznati potrebu za organizacijom i pravom, a Rimljani promašenost politeizma i razvrata; u susretu Evanđelja i barbarskih naroda, kršćanstvo je trebalo priznati političku

[193] Cf. *Ulazim u život*, 219-220.
[194] IVAN OD KRIŽA, *Uspon na goru Karmel* 2,7,11.
[195] Cf. samo pustinjački vid sv. Benedikta, sv. Franje, sv. Ignacija..., a na Istoku kontinuitet monaštva, osobito fenomen *jurodiva* – evanđeoskih luda. C. DOHERTY, *Jurodivi - svete lude*, Stella Maris, Zagreb, 2013.
[196] https://www.bitno.net/vjera/formacija/kardinal-ratzinger-o-buducnosti-crkve/ (01.01.2025).

nezaštićenost, a barbarski narodi kulturnu i duhovnu neprosvijećenost... i tako dalje sve do sadašnjeg trenutka kad kršćanstvo treba priznati nedostatnost dosadašnjeg društvenog statusa, te svakog neplodnog teološkog i pastoralnog sustava, a osiromašeni zapadnjak svoju usamljenost i bezperspektivnost.

Terezijin susret s ateizmom dogodio se u uzajamnoj egzistencijalnoj slabosti, ne u onome što su Terezija i ateisti mogli, nego u onome što nisu mogli, a to je osjetno doživjeti i imanentno dokazati Božju opstojnost i ljubav. Takav susret potvrđuje Božju ljubav kao bogatstvo kojim nitko, pa ni najveći sveci ne mogu ovladati (istinski sveci baš to i ne žele), već ju samo nezasluženo, zahvalno i s pouzdanjem primati. Tako razvlašćeno kršćanstvo puno će lakše prihvatiti svatko tko ima i najmanje otvoreno srce, a njegovu vitalnost treba pratiti (ne predvoditi!) trajno pročišćavana teologija koja ne može zaobići trajno aktualiziranu fenomenologiju – kako duhovnog iskustva, tako stanja čovjeka i svijeta – koja će dopunjavati nedostatni sustav metafizike koji sam za sebe riskira ostati dalekim i neplodnim.[197] Čovjek je spašen događajem Isusa Krista, a ne idejom; Evanđelja prenose fenomenologiju,[198] a ne ideologiju, ne isključujući pritom metafizičku stabilnost istine.

U cijelom tom kontekstu možda i dublje otkrivanje evangelizacijskog potencijala Svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetoga Lica[199] prolazi upravo kroz dublje otkrivanje njezina „pustinjačkog“ potencijala pa bi ju u tom smislu svatko tko osjeća poticaj na ovaj ili onaj način hrabro zagaziti u suvremene pustinje (Crkve, naroda, Zapada i dr.) mogao s pravom zazivati i kao svoju zaštitnicu.

---

[197] Pogotovo uslijed kroničnog otpora spram *velikih priča* i (pre)sigurnih sustava. Cf. G. VATTIMO – P. A. ROVATTI (ed.), *Il pensiero debole*, Feltrinelli, Milano 1983.

[198] P. SEQUERI, *L'interesse teologico di una fenomenologia di Gesù*, u: *Teologia*, 23 (1998), 289-329.

[199] Cf. H. TAILLEAU, *Moja mala naučiteljica. Mala Terezija koju tek treba otkriti,* Glas Koncila, Zagreb, 2023.

THE DESERT IN THE LIFE AND TEACHINGS OF ST. THERESE OF LISIEUX

Dražen M. Vargašević

Summary

The mystery of the desert, deeply woven into the historical-salvific journey of the Old Testament Israel and into the completion of the biblical revelation in Jesus Christ, continuously forms a part of the Christian spiritual experience throughout history. The reality of the desert has regularly not been brought into a more articulated connection with the life and message of Saint Thérèse of Lisieux; nevertheless, the dynamics of her life and the defining elements of her doctrine offer plenty of material for contemplating the desert aspects of the Christian experience. In relation to Thérèse of Lisieux, the desert is perceived as a realm of self-awareness, knowledge of the world and God, and an intense salvific intervention of God in life.

The concept of the desert is linked to the following dimensions of layered human experience: isolation as protection, solitary vastness, absence and solitude, an atmosphere of exposure to temptations and trials, an environment of solitary struggle, vulnerability and powerlessness, silence, desolation, and incomprehensible happenings. Primarily, Thérèse's life is phenomenologically observed through the lens of the appearance and development of the experience of the desert. Connecting personal experience with relevant Gospel passages (Title 1) opened the way to understanding the desert as a doctrinal component of Thérèse's message, in terms of valuing lived holiness as a place of theological knowledge – *locus theologicus* (Title 2). In this way, the possibility of a more systematic reflection on the mystery of the desert as an essential determinant of Thérèse's spiritual identity and message was provided (Title 3).

The essential leitmotif of the research is the Christological and Christocentric significance of the desert aspect of Thérèse's experience: it extends from the predominantly external circumstances of Thérèse's life to her inner experience of inadequacy in relation to the world, family, stereotypes of spiritual life, and even the very foundations of her spiritual system. The peak of the experience of the desert revealed itself as the trial of faith, understood as the passive night of the spirit, surmountable only through the acceptance of the uncertainty of the manifestation of merciful love experienced through the metaphor of fire. Together with other metaphors and the agility of humor, the metaphor of fire represents the symbolic pinnacle of the spiritual components of the desert.

In this context, the historical-cultural backdrop that intertwines with Thérèse's experience through the mystery of salvific solidarity is inescapable: she sits at the table with the unbelievers of her time, never ceasing to love the abandoned God, whom she experiences together with them as absent. In this circumstance, the determination of the Carmelite Doctor of the Church is extraordinarily manifested as she proactively embraces the martyr-like efforts of the spiritual desert and sincerely wishes to see the time after earthly death as an opportunity to continue serving people through co-redemptive solidarity.

Keywords: desert, passivity, solidarity, phenomenology, mystical experience, holiness as locus theologicus, metaphorics.

II.

DODACI / *ADDENDA*

VEHEMENTER EXSULTAMUS
BULA KANONIZACIJE[1]

17. svibnja 1925.

PIO BISKUP
SLUGA SLUGU BOŽJIH

Na vječni spomen

S osjećajem žarke radosti i najživljeg veselja, na ovaj dan, unutar ove godine milosti, Mi, koji smo mladu Tereziju od Djeteta Isusa, redovnicu Karmelskog reda, uvrstili među blažene djevice, i predložili je preljubljenoj djeci Crkve kao uzoran primjer, slavimo, u ime Gospodina našega Isusa Krista, svetih apostola Petra i Pavla i u skladu s vlastitim ovlastima, njezinu svečanu kanonizaciju.

Ova doista mudra i razborita djevica hodila je putem Gospodnjim u jednostavnosti i neiskvarenosti svoje duše, i u malo vremena stekavši savršenstvo dugo je živjela. Još u cvijetu mladosti, uzletjela je u Nebo, pozvana da primi krunu koju joj je nebeski Mladoženja pripremio za vječnost. Poznata malo komu za života, odmah nakon njezine dragocjene smrti, zaprepastila je kršćanski svijet odjekom svoje slave i bezbrojnim čudesima koja su od Boga zadobivena njezinim posredovanjem. Kao što je prije svoje smrti predvidjela, činilo se da na zemlju širi kišu ruža. Zbog tih divnih djela, Crkva je odlučila dodijeliti joj počasti rezervirane za svete, ne čekajući uobičajene i određene rokove.

Rođena je u Alençonu, gradu u biskupiji Séez, u Francuskoj, 2. siječnja 1873., od uglednih roditelja Ljudevita Stanka Martin i Marije Zelije Guérin poznatih po svojoj iznimnoj i revnoj pobožnosti. Četvrtog dana istog mjeseca primila je krštenje s imenima Marija Franciska Terezija.

U dobi od četiri godine i sedam mjeseci, na njenu ogromnu bol, njena majka joj je oduzeta, i radost se ugasila u njenom srcu. Njezino obrazovanje tada je povjereno njenim dvjema starijim sestrama, Mariji i Paulini, kojima se nastojala savršeno pokoriti, dok je živjela pod marljivim i budnim okom svog dragog oca. Zahvaljujući svojim učiteljicama, Terezija je poput diva požurila putem savršenstva. Već u svojim najranijim godinama često je govorila o Bogu, i uvijek je imala na umu misao da ne nanese ni najmanju bol Djetetu Isusu.

[1] Cf. T. N. Taylor, *Saint Thérèse of Lisieux, The Little Flower of Jesus*, P.J. Kennedy & Sons, New York 1930, 279-289. Dostupno na: https://www.ewtn.com/catholicism/library/canonization-13797 (14.01.2025). Cf. također i https://archives.carmeldelisieux.fr/naissance-dune-sainte/la-beatification-et-la-canonisation/bulle-de-la-canonisation/ (14.01.2925).

Imajući, po nadahnuću božanskog Duha, želju da živi potpuno svetim životom, donijela je čvrstu odluku da nikada ne odbije Bogu ništa od onoga što bi joj se činilo da od nje traži, i tome je ostala vjerna do smrti.

Kada je navršila devetu godinu, povjerena je za svoju pouku redovnicama samostana reda svetog Benedikta u Lisieuxu. Ondje je provodila cijeli dan pohađajući nastavu, a navečer se vraćala kući. Iako je bila mlađa od drugih učenica, sve ih je nadmašila napretkom i pobožnošću. Proučavala je otajstva vjere s tolikim žarom i pronicavošću da ju je samostanski kapelan nazvao „teologinjom“ ili „malom naučiteljicom“. Već tada je napamet naučila cijelu knjigu „Nasljeduj Krista“, i Sveto pismo joj je postalo toliko poznato da ga često citira s autoritetom u svojim spisima.

Jedna tajanstvena i teška bolest jako ju je mučila [u njenoj desetoj godini]. Od nje je bila čudesno oslobođena, kako je sama ispričala, uz pomoć Blažene Djevice Marije, koja joj se pojavila nasmiješena tijekom devetnice kada joj se molila pod naslovom Naše Gospe od Pobjeda. Potom, ispunjena anđeoskim žarom, posvetila je svu svoju pažnju pripremi za pristupanje svetom stolu gdje se Krist daje za hranu.

Čim je kušala euharistijski kruh, iskusila je neutaživu glad za tom nebeskom hranom. Kao nadahnuta, molila je Isusa, u kojem je nalazila svoje zadovoljstvo, da „za nju promijeni svu ljudsku utjehu u gorčinu“. Od tada, potpuno obuzeta ljubavlju prema Kristu i prema Katoličkoj Crkvi, ubrzo je jedva imala veću želju nego da uđe u Red bosonogih karmelićanki, kako bi, svojom žrtvom i stalnim odricanjima, „pomogla svećenicima, misionarima, cijeloj Crkvi“, i da bi pridobila bezbroj duša za Isusa Krista. Na samrti je obećala da će, kada bude s Bogom, nastaviti ovo djelo.

Tijekom svoje petnaeste godine, zbog svoje krhke dobi, naišla je na ozbiljno protivljenje od strane crkvenih vlasti u vezi svog poziva na život u klauzuri. Te poteškoće prevladala je s gotovo nevjerojatnom snagom duha i, unatoč svojoj prirodnoj sramežljivosti, otkrila je svoju želju našem prethodniku, Lavu XIII., blažene uspomene, koji je, međutim, prepustio stvar odluci nadređenih. Odbijena u svojoj nadi, Terezija je osjećala veliku bol, ali je ipak potpuno pokorila svoju volju božanskoj volji.

Nakon ove teške kušnje njezine strpljivosti i poziva, 9. travnja 1888. godine, konačno je, s odobrenjem svog biskupa i u svoj radosti svoje duše, ušla u samostan Karmela u Lisieuxu. Tamo joj je Bog učinio velika djela u srcu, te je Terezija, nasljedujući skriveni život Blažene Djevice Marije u Nazaretu, proizvodila, kao plodni vrt, cvjetove svih vrlina, posebno goruće ljubavi prema Bogu i izvanrednog milosrđa prema bližnjem, budući da je savršeno razumjela ovu zapovijed Gospodnju: „Ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio.“

U svojoj želji da što više ugodi Isusu Kristu, i čitajući i meditirajući poziv iz Svetog pisma: „Ako tko želi biti mali, neka dođe k meni“, odlučila je postati mala u duhu, i od tada je s djetinjim i savršenim pouzdanjem

potpuno i zauvijek predala sebe Bogu, kao najljubaznijem Ocu. Ovaj put duhovnog djetinjstva, u skladu s naukom Evanđelja, podučavala je druge, posebno novakinje, koje se iz poslušnosti obvezala poučavati u vježbanju vrlina redovničkog života; a zatim, kroz svoje spise ispunjene apostolskim žarom, i svijet ispunjen taštinom koja ljubi ispraznost i služi se lažima, putu evanđeoske jednostavnosti.

Isus, njen Zaručnik, potpuno ju je zapalio željom da trpi kako tijelom tako i dušom. Shvaćajući s najvećom tugom kako je Božanska ljubav na sve strane zaboravljena, dvije godine prije svoje smrti, u potpunosti se ponudila kao žrtva „Milosrdnoj ljubavi". Kako se izvješćuje, tada je bila ranjena nebeskim ognjem, tako da je, potrošena božanskim plamenom, u zanosu, s riječima „Moj Bože, volim Te!" na usnama, radosno otišla svom Zaručniku 30. rujna 1897. u dobi od dvadeset četiri godine, zaslužujući tako poznatu pohvalu - već spomenutu - iz Knjige mudrosti „stekavši savršenstvo u malo vremena, dugo je živjela."

Pokopana je na groblju u Lisieuxa, s prikladnim počastima. Odande se njena slava proširila po cijelom svijetu, a njezin grob postao je slavan. Jedva što je ušla u Raj, već je počela ispunjavati nebrojenim čudima – kao što i dalje nastavlja ispunjavati – svoje obećanje slanja na zemlju stalne kiše ruža, to jest, milosti. Veliko poštovanje koje je uživala među onima koji su je poznavali za života, nevjerojatno se povećalo nakon njene smrti.

Potaknuti njenim velikim glasom svetosti, brojni kardinali Svete Rimske Crkve, patrijarsi, nadbiskupi i biskupi, posebno iz Francuske, također mnogi apostolski vikari, redovnički poglavari i poglavarice slali su našem prethodniku svete uspomene, Piju X., zamolbe za početak postupka za proglašenje svetom sestre Terezije od Djeteta Isusa, podupirući ih s mnogim potpisima i svjedočanstvima.

Ovaj Papa ih je vrlo rado prihvatio, i 9. lipnja 1914. godine vlastoručno potpisao dekret o pokretanju kauze, koja je povjerena vrlo marljivom generalnom postulatoru Reda bosonogih karmelićana, časnom o. Rodrigu od svetog Franje Paulskog.

Sve faze postupka su prošle prema pravilima, i pitanje herojskih vrlina ispitano, te se Generalna sjednica održala 2. kolovoza 1921. godine, u prisutnosti Pape Benedikta XV., našeg prethodnika blažene uspomene. Vrlo istaknuti i vrlo revni kardinal Antoine Vico, povjerenik za postupak, iznio je na raspravu sljedeće pitanje: „Je li sigurno da su teološke vrline vjere, nade i ljubavi prema Bogu i bližnjem, kao i kardinalne vrline razboritosti, pravednosti, jakosti i umjerenosti te prateće vrline, bile prakticirane na herojski način od službenice Božje Terezije od Djeteta Isusa, u predmetu i sa ciljem o kojem se radi?" Svi prisutni kardinali Svete Rimske Crkve i očevi savjetnici iznijeli su svaki svoje mišljenje. Isti Papa, saslušavši ih s dobrom voljom, ipak je odgodio svoj konačni sud, želeći prvo zazvati od Boga više svjetla u tako važnoj stvari.

Na uočnicu blagdana Uznesenja Blažene Djevice Marije, naš prethodnik konačno je predstavio svoju odluku i svečano izrekao: „Sigurno je da su teološke vrline vjere, nade i ljubavi prema Bogu i bližnjem, kao i kardinalne kreposti razboritosti, pravednosti, jakosti i umjerenosti, te prateće vrline, življene od časne službenice Božje Terezije od Isusa na herojski način.“
Naredio je da se objavi dekret, da se unese među akte Svete kongregacije za obrede pod datumom 14. kolovoza 1921.

Ova kauza imala je tako brzi i sretan tijek, praćen tolikim veseljem, da su ubrzo dva čuda bila ponuđena na ispitivanje, odabrana među mnoštvom različitih čudesa za koja je rečeno da su postignuta u cijelom kršćanskom svijetu, moćnim posredovanjem časne Terezije. Prvo se odnosi na sestru Louise de Saint-Germain iz Družbe kćeri Križa, koja je patila od organske bolesti, to jest od anatomske i patološke ozljede, tj. teškog čira na želucu, hemoragične naravi. Nakon što se obratila Terezijinom zagovoru, bolesnici se vratilo savršeno zdravlje, kao što su to jednoglasno priznala tri istaknuta liječnika, koji su svaki dali svoje mišljenje, pismeno, na zahtjev Svete kongregacije za obrede. Drugo čudo, koje je također vrlo slično prvom, jest izlječenje mladog sjemeništarca Charlesa Anne, oboljelog od hemoptizne plućne tuberkuloze u stadiju ožiljkavanja. On je s povjerenjem zatražio pomoć službenice Božje i bio potpuno izliječen, što se očigledno može potvrditi zaključcima tri liječnika i nizom argumenata na kojima se temelji njihova odluka.

Tako su svi koji su bili pozvani da daju svoje mišljenje mogli, nakon što su pažljivo promislili o svemu, formulirati siguran i nepobitan sud o pitanju koje se razmatra. Nakon dakle predpripravne i pripravne sjednice, 30. siječnja 1923. godine, na Generalnoj sjednici u našoj prisutnosti raspravljano je o čudesnoj naravi tih izlječenja. Prisutni kardinali Svete rimske Crkve i očevi savjetnici iznijeli su, svaki u svom redu, svoje viđenje. Nakon što smo ih pažljivo saslušali, odlučili smo se suzdržati od objavljivanja našeg suda, prema običaju, kako bismo zadobili, u tako ozbiljnoj stvari, obilniju pomoć od Oca svjetlosti.

Na nedjelju *Quinquagesime*, blagdan ukazanja Bezgrješne Djevice Marije u Lourdesu, koji je bio uoči prve obljetnice naše krunidbe, željeli smo, na ovaj dvostruko sretan dan, obznaniti svoj sud. U prisutnosti uzoritog kardinala Antoine Vica, biskupa Porta i Santa Rufine, prefekta svete Kongregacije za obrede i izvjestitelja kauze, te drugih dostojanstvenika iz ove Kongregacije, svečano smo izjavili: „Postoji sigurnost čuda u oba ponuđena slučaja, to jest: trenutnog i savršenog izlječenja sestre Louise de Saint-Germain, iz Kongregacije kćeri Križa, od vrlo teškog čira na želucu hemoragijske prirode, i trenutnog i savršenog izlječenja sjemeništarca Charlesa Anne, od plućne tuberkuloze hemoptizne naravi u stadiju ožiljkavanja.“

I naredili smo da se objavi dekret i da se unese u spise Svete kongregacije za obrede, 11. veljače 1923.

Ubrzo nakon toga, 6. ožujka iste godine, na Generalnoj sjednici iste Kongregacije, isti kardinal izvjestitelj predložio je u našoj prisutnosti sljedeće pitanje: „Uzimajući u obzir izvjesnost kreposti i dva čuda, može li se potpuno sigurno pristupiti svečanoj beatifikaciji časne službenice Božje, sestre Terezije od Djeteta Isusa?“ Svi prisutni odgovorili su jednoglasno: „Može, sa punom sigurnošću.“

Međutim, da bismo izrekli naš konačni sud, odabrali smo sretan dan svetog patrijarha Josipa, uglednog zaručnika Blažene Djevice Marije i zaštitnika cijele Crkve, te smo svečano izjavili: „Može se sa svom sigurnošću pristupiti beatifikaciji časne službenice Božje, sestre Terezije od Djeteta Isusa.“

I naredili smo da se objavi dekret i da se unese u spise Svete kongregacije za obrede s nadnevkom 19. ožujka 1923. i da se pošalju apostolska pisma, u obliku *brevea*, za pripremu obreda beatifikacije u Vatikanskoj bazilici.

Slavlje proglašenja blaženom održano je u Bazilici svetog Petra, apostolskog prvaka, 29. travnja, s velikim učešćem klera i naroda, u izobilju sveopće radosti.

Na temelju izvještaja o novim čudesima blažene Terezije od Djeteta Isusa, zatražio sam od Svete kongregacije za obrede, 25. srpnja 1923., da ponovo otvori kauzu Blaženice. Nakon što su dva čuda bila predložena na ispitivanje, postupak proveden i svjedoci saslušani, Sveta kongregacija je izdala ovaj dekret: „Uvjereni smo u valjanost postupaka provedenih, po apostolskoj vlasti, u biskupijama Parme [Italija] i Malines [Belgija], u vezi s čudima pripisanim zagovoru blažene Terezije, koja je bila zazivana u predmetu i za svrhe o kojima se radi.“ Ovaj dekret potvrdili smo mi, 11. lipnja 1924.

Dva čuda koja su bila ponuđena na raspravu bila su sljedeća: prvo je izlječenje Gabrijele Trimusi, a drugo izlječenje Marije Pellemans.

Gabrijela, koja je u 23. godini ušla u Družbu siromašnih kćeri Presvetog Srca, čija je Matična kuća u gradu Parmi, počela je patiti od lijevog koljena 1913. godine. Baveći se kućnim poslovima, običavala je ručno lomiti grane za ogrjev preko koljena. Nije bila ni svjesna ozljede koju si je nanosila na zglobu i koja se razvila u tuberkuloznu infekciju. Najprije je osjećala samo blagu bol, ali su kasnije uslijedili treperenje u koljenu, gubitak apetita i gubitak težine.

Dvojica liječnika, koji su pozvani, pregledali su sestru i preporučili lijekove, ali bez uspjeha, tako da je nakon tri godine poslana u Milano gdje su primijenili helioterapiju, mlake kupke, vlažne obloge, injekcije i druge slične tretmane, također bez rezultata. Naprotiv, nakon četiri godine, i kralježnica je također bila zahvaćena. Sestra Gabrijela se vratila u Parmu gdje su mnogi liječnici koji su je pregledali prepoznali tuberkuloznu

ozljedu i propisali opće lijekove. Redoviti liječnik zajednice, primijetivši da joj se stanje kralježnice također počelo pogoršavati, savjetovao je da ode u bolnicu. U međuvremenu načinili su radiološki pregled bolesnog koljena i utvrđen je *periostitis* vrha tibije.

Po prijemu u bolnicu, ponovno je bila podvrgnuta rendgenskom pregledu. Tijekom boravka u bolnici, oboljela je od gripe zvane „španjolska“, a doživjela je i nove bolove u području kralježnice koji su se iz dana u dan povećavali. Kako su svi lijekovi bili neučinkoviti, jedan svećenik ju je savjetovao prigodom posjete 13. lipnja 1923. da učini devetnicu u čast blažene Terezije od Djeteta Isusa, pred malom slikom na kojoj je također bila ispisana molitva Blaženici. Bolesnica je započela devetnicu, više brinući za zdravlje svojih sestara nego li za svoje. Kako se posljednji dan ove devetnice poklopio sa završetkom svečane trodnevnice u čast Blaženice u obližnjoj karmelskoj crkvi, nekoliko sestara, uključujući samu bolesnicu, zatražile su dopuštenje da na nju odu.

Na povratku, nakon što je tu kratku udaljenost prešla polako i s velikom boli, sestra Trimusi ušla je u kapelicu zajednice gdje su druge sestre već bile, kao i obično. Poglavarica ju je potaknula da moli s pouzdanjem i uputila je na njeno mjesto. Za divno čudo, bolesnica je nesvjesno pokleknula bez imalo boli i bez ikakvih poteškoća, kao da je savršeno zdrava. Ostala je tako, oslonjena na svoje bolesno koljeno, ne primijetivši ovu čudesnu promjenu, jer su joj pozornost uzeli bolovi u kralježnici koji su je u tom trenutku mučili. Potom je otišla u blagovaonicu sa sestrama. Nakon završetka obroka, polako se uspela uz stepenice, ušla u prvu sobu na koju je naišla, skinula svoj aparat s leđa i povikala visokim glasom: „Ja sam izliječena! Ja sam izliječena!“

Odmah je nastavila obavljati sve svoje poslove i dužnosti redovničkog života, bez i najmanje patnje ili umora, zahvaljujući Bogu za čudo koje je ostvareno po zagovoru blažene Terezije od Djeteta Isusa.

Liječnici, odabrani od Svete kongregacije, dugo su raspravljali o ovom ozdravljenju i zaključili su da je lezija koljena bio kronični *arthrosynovitis*, a na kralježnici kronični *spondilitis*. Ove dvije organske lezije, otporne na sve lijekove, podlegle su Božjoj moći, i sestra Gabrijela je čudesno zadobila zdravlje, i to zdravlje zadržala.

Priča o drugom čudu s Marijom Pellemans je kraća. U listopadu 1909. godine, bolovala je od jasno dijagnosticirane plućne tuberkuloze; zatim su se pojavili enteritis i gastritis, također tuberkulozne prirode. Primila je liječničku skrb, najprije kod kuće, a potom u sanatoriju zvanom „La Hulpe“. Kada se vratila kući, u kolovozu 1920. krenula je na hodočašće u svetište Lourdes, nadajući se da će dobiti ozdravljenje, ali bez uspjeha. U ožujku 1923. pridružila se grupi hodočasnika koji su posjetili Karmel u Lisieuxu, i, na grobu blažene Terezije od Djeteta Isusa, s pouzdanjem zamolivši njen zagovor, odmah joj se vratilo savršeno zdravlje.

Tri liječnika, pozvana od strane Svete kongregacije za obrede da daju svoje mišljenje o ova dva čuda, izrazili su svi, pismeno, pozitivno mišljenje.

U ovim ozdravljenjima, istina čuda pojavila se bez sumnje i zasjala je izvanrednom sjajem, zbog osobitosti koje su pratila ova čuda. Zbog toga su oni koji su pozvani da izraze svoje mišljenje mogli to učiniti, oslanjajući se na autoritet koji proizlazi iz jednoglasnog konsenzusa stručnjaka. Na Generalnoj sjednici, održanoj u našoj prisutnosti, 17. ožujka tekuće godine, i tijekom koje je naš dragi sin Antoine Vico, kardinal Svete rimske Crkve, izvjestitelj kauze, postavio sljedeće pitanje: „Postoji li izvjesnost o čudima, i o kojim čudima, u predmetu i za svrhe o kojima se radi?“ Prisutni očevi kardinali Svete rimske Crkve, prelati i očevi savjetnici iznijeli su svoje viđenje, redom. Nakon što smo ih saslušali, u radosti naše duše, svejedno smo odgodili objavljivanje svoje namisli, želeći još jednom, kroz molitvu, zatražiti više pomoći od Oca svjetlosti u ovom važnom pitanju.

Ubrzo nakon toga, odabrali smo i odredili 19. ožujak, dan kada se Crkva raduje blagdanu svetog patrijarha Josipa, zaručnika Blažene Djevice Marije i zaštitnika cijele Crkve, i, u prisutnosti kardinala prefekta svete Kongregacije za obrede i drugih visokih dostojanstvenika, svečano smo izjavili: „Postoji izvjesnost čuda u oba ponuđena slučaja.“

Nakon toga, 29. ožujka, nakon što smo prikupili jedinstvene glasove kardinala Svete rimske Crkve i očeva savjetnika, svečano smo izjavili: „Može se sa potpunom sigurnošću proslijediti sa svečanom kanonizacijom blažene Terezije od Djeteta Isusa, djevice, zavjetovane redovnice Karmelskog reda, iz samostana u Lisieuxu.“

Nakon svih ovih uvodnih koraka i dekreta, kako bismo u potpunosti ispoštovali sve pažljive propise naših prethodnika u cilju proslave i sjaja ovakve uzvišene ceremonije, prvo smo sazvali naše drage sinove, kardinale Svete rimske Crkve, na tajni konzistorij 30. ožujka, kako bismo zatražili njihovo mišljenje. Na tom konzistoriju naš cijenjeni brat kardinal Antoine Vico, biskup Porta, prefekt Svete kongregacije za obrede, izložio je zanimljiv govor o životu i čudima blažene Terezije od Djeteta Isusa, zajedno s ostalim novim svecima, i s velikim žarom zatražio je da se ona uzdigne na najviše časti.

Nakon završetka tog izlaganja, prikupili smo glasove kardinala Svete rimske Crkve vezano uz pitanje: „Treba li pristupiti svečanoj kanonizaciji ove blaženice?“ Svaki od kardinala izrazio je svoje mišljenje.

Zatim, drugog travnja, održali smo javni konzistorij na kojem smo, nakon što smo s radošću saslušali vrlo mudro izlaganje o blaženoj Tereziji od Djeteta Isusa, od našeg dragog sina Jean Guasca, odvjetnika našeg konzistorijalnog suda, svi kardinali Svete rimske Crkve, jednoglasno, potaknuli su nas na konačnu odluku u vezi s ovom kauzom.

Nakon toga smo se pobrinuli i poslali pisma iz Svete kongregacije cjenjenim biskupima, ne samo najbližima, nego čak i najudaljenijima, kako

bismo ih obavijestili o sastanku, s idejom da, ako bude moguće, budu nazočni s nama i daju svoje mišljenje. Pristigli su iz raznih zemalja i prisustvovali polujavnom konzistoriju 22. travnja, u našoj prisutnosti, nakon što su se upoznali s kauzom, zahvaljujući sažetku koji je svakom od njih bio dodijeljen, o životu, vrlinama i čudima blažene Terezije od Djeteta Isusa, kao i o svim aktima iznesenim u našoj prisutnosti i u Svetoj kongregaciji za obrede. I ne samo naši dragi sinovi, kardinali Svete rimske Crkve, nego također i cjenjeni patrijarsi, nadbiskupi i biskupi, jednoglasno su nas potaknuli da proslavimo ovu kanonizaciju. Na temelju svih tih glasova, naši dragi sinovi, apostolski protonotari, sastavili su akte za očuvanje u arhivima Svete Kongregacije za obrede.

Odlučili smo proslaviti svečanost ove kanonizacije na današnji dan, 17. svibnja, u Vatikanskoj bazilici, i, u međuvremenu, snažno smo potaknuli kršćanske vjernike da pojačaju svoje usrdne molitve, osobito u crkvama gdje se Presveti Sakrament izlaže na klanjanje, kako bi i sami više uživali u plodovima ovako uzvišene ceremonije, i da bi Sveti Duh bio voljan dati nam veću pomoć u tako ozbiljnoj zadaći.

Na ovaj, stoga, tako sretan i željan dan, biskupijski i redovnički svećenici, te prelati i dostojanstvenici rimske kurije, kao i sve što Rim broji od kardinala, patrijarha, nadbiskupa, biskupa i opata, okupili su se u raskošno ukrašenoj Vatikanskoj bazilici. U njihovoj prisutnosti, i sami smo unišli.

Tada je naš cijenjeni brat, kardinal Antoine Vico, iz Svete rimske Crkve, biskup Porta i Svete Rufine, prefekt Svete Kongregacije za obrede, zadužen za vođenje postupka za kanonizaciju, nakon govora našeg dragog sina Virgilija Jacouccija, odvjetnika našeg konzistorijalnog suda, izložio želje i molitve episkopata i cijelog Karmelskog reda, kako bismo ovu blaženu Tereziju od Djeteta Isusa, koju smo već proglasili zaštitnicom misija i novicijata Karmelskog reda, uvrstili među svetice.

Isti kardinal i isti odvjetnik obnovili su svoju molbu još jednom i treći put s većom i vrhunskom upornošću. Tada smo, prozivajući neizmjerno nebesko svjetlo, „za čast svetog i nedjeljivog Trojstva, za rast i slavu Katoličke vjere, po autoritetu našeg Gospodina Isusa Krista, svetih apostola Petra i Pavla i po našoj, nakon pažljivog razlučivanja i uz glasove naše cijenjene braće kardinala Svete rimske Crkve, kao i patrijarha, nadbiskupa i biskupa, izjavili: da je blažena Terezija od Djeteta Isusa zavjetovana redovnica Karmelskog reda, sveta, i da je treba upisati u Katalog svetaca.
Naredili smo da se njezin spomen svake godine slavi 1. listopada, i da se zabilježi u *Rimskom martirologiju.*

Na kraju, izrazili smo Bogu, vrlo Dobrom i Velikom, iskrenu zahvalnost za ovaj veliki blagoslov i svečano smo slavili Svetu misu, te veoma rado dodijelili potpuni oprost svima prisutnima. U trajnu uspomenu,

odredili smo da se sastave i objave ova Pisma, koja će biti potpisana našom rukom i rukama kardinala Svete rimske Crkve.

Vjernici u Kristu, Crkva vam danas predstavlja novi i divan uzor vrlina, kojeg svi trebate neprestano promatrati. Jer bit svetosti na koju je Bog pozvao Tereziju od Djeteta Isusa, posebno se sastoji u tome što je, čuvši poziv Božji, poslušala ga najhitrijom spremnošću i potpunom vjernošću. Bez da je njezin način života bio neobičan, pratila je svoj poziv i provela ga s tolikim žarom, velikodušnošću i postojanošću da je postigla herojske vrline.

U našim vremenima, kada ljudi s tolikom strašću teže prolaznim dobrima, živjela je ova mlada djevica, u mirnoj i hrabroj praksi vrlina gledajući na vječni život i s ciljem da proslavi Božju slavu. Neka njen primjer učvrsti u prakticiranju vrlina, ne samo one koji žive u klauzuri, nego i vjernike koji žive u svijetu, i neka ih vodi ka savršenijem životu!

Svi zajedno, u našim sadašnjim potrebama, molimo zaštitu svete Terezije od Djeteta Isusa, da i na nas, po njezinom posredovanju, siđe kiša ruža, tj. milosti koje su nam potrebne.

S punom sigurnošću, i u svoj punini naše apostolske vlasti, potvrđujemo i ponavljamo sve što prethodi, i ponovo to dekretiramo i naređujemo, i želimo da kopije ovih pisama, čak i tiskanih, pod uvjetom da budu potpisane od javnog bilježnika i pečatirane od osobe koja ima crkvenu čast, imaju istu vrijednost kao da su same naše originalne isprave predstavljene ili prikazane.

Neka se stoga nitko ne usudi napasti ili osporiti ova Pisma naše odluke, dekreta, mandata ili volje; ako bi netko imao hrabrosti da to pokuša, neka zna da će snositi gnjev Boga Svemogućega i njegovih Svetih Apostola Petra i Pavla.

Dano u Rimu, kod Svetog Petra, godine Gospodnje 1925., sedamnaestog dana mjeseca svibnja, u četvrtoj godini našeg pontifikata.

HOMILIJA PAPE PIJA XI. OD 17. SVIBNJA 1925.[1]

prigodom kanonizacije bl. Terezije od Djeteta Isusa

Blagoslovljen neka je Bog i Otac našeg Gospodina Isusa Krista, Otac milosrđa i Bog sve utjehe; koji usred nebrojenih briga našeg apostolskog služenja, ukazao nam je radost da zabilježimo kao našu prvu sveticu u kalendaru djevicu, koja je također bila prva koju smo proglasili blaženom na početku našeg pontifikata. Ova djevojka postala je dijete u redu milosti, ali njezin duh djetinjstva bio je ujedinjen s takvom velikodušnošću duše da je, u skladu s obećanjima Kristovim, zaslužila biti proslavljena pred Crkvom na zemlji, kao i u nebeskom Jeruzalemu.

Zahvaljujemo Bogu također što je dopustio nama, koji smo na mjestu njegovog jedinog Sina, da danas s ove katedre Istine i tijekom ove svečane ceremonije ponovimo spasonosno učenje božanskog Učitelja. Kada su učenici pitali: „Tko će biti najveći u kraljevstvu nebeskom?“ pozvavši dijete i postavivši ga među njih, izgovorio je ove nezaboravne riječi: „Zaista, kažem vam, ako se ne obratite i ne postanete kao mala djeca, nećete ući u kraljevstvo Nebesko“ (Mt 18,2).

Nova svetica Terezija temeljito je usvojila ovaj evanđeoski nauk i provela ga u svom svakodnevnom životu. Štoviše, podučavala je put duhovnog djetinjstva riječima i primjerom novakinjama svog samostana. Jasno ga je iznijela u svim svojim spisima, koji su otišli do krajeva svijeta, a koje zasigurno nitko nije pročitao a da nije bio očaran, ili da ih nije čitao iznova i iznova s velikim užitkom i mnogo koristi. Jer, ovo jednostavno dijete, ovaj cvijet koji je procvao u zidinama karmelskog vrta, nije se zadovoljilo time da svom imenu Terezija doda ime „od Djeteta Isusa“, nego je u sebi ponovno ocrtala njegovu živu sliku, tako da se može reći da tko poštuje Tereziju poštuje božanski uzor koji je reproducirala.

Stoga danas njegujemo nadu da će u dušama Kristovih vjernika niknuti goruća želja za vođenjem života duhovnog djetinjstva. Taj duh sastoji se u tome da misli i djeluje, pod utjecajem vrline, kao što dijete osjeća i djeluje u prirodnom redu. Mala djeca nisu zaslijepljena grijehom, niti uzrujana strastima, i u miru uživaju u posjedu svoje nevinosti. Nevini od zloće ili pretvaranja, govore i djeluju onako kako misle, pokazujući se onakvima kakvi doista jesu. Tako se Terezija pojavila više anđeoski nego ljudski u svojoj praksi istine i pravde, obdarena jednostavnošću djeteta. Djevojka iz Lisieuxa uvijek je imala u mislima poziv i obećanja svog Zaručnika: „Tko je mali, neka

[1] Cf. TH. N. TAYLOR, *Saint Thérèse of Lisieux, The Little Flower of Jesus,* P. J. Kennedy & Sons, New York 1930, 271-274. Dostupno na: https://www.ewtn.com/catholicism/library/canonization-13797 (14.01.2025).

dođe k meni“ (Izr 9,4). „Nosit će vas na grudima, i na koljenima će vas milovati; kao što majka miluje, tako ću ja utješiti vas.“ (Iz 64,12-13)

Svjesna svoje slabosti, potpuno se predala Bogu, i oslanjajući se na Njega, trudila se steći – na račun svake prilike za žrtvu, i potpunog, ali radosnog odustajanja od svoje volje – onakvu savršenost koju je postigla. Ne trebamo se iznenaditi ako se u Tereziji ispunila riječ Kristova: „Tko se dakle ponizi kao ovo malo dijete, on je najveći u kraljevstvu nebeskom“ (Mt 18,4). Na podukama vjeronauka upila je čisti nauk vjere, iz zlatne knjige *Nasljeduj Krista* naučila je asketizam, u spisima sv. Ivana od Križa pronašla je svoju mističku teologiju. Iznad svega, hranila je srce i dušu nadahnutom riječju Božjom o kojoj je marljivo promišljala, a Duh Istine poučio ju je onome što u pravilu skriva od mudrih i umnih, a otkriva poniznima. Doista, Bog je obogatio njezinu izvanrednu mudrost, tako da je mogla drugima osmisliti siguran put spasenja.

Ta preobilna doza božanske svjetlosti i milosti upalila je u Tereziji tako žestoki plamen ljubavi, da je ona živjela samo od njega, uzdižući se iznad svih stvorenih stvari, sve dok je na kraju nije istrošila; toliko da je ubrzo prije svoje smrti iskreno priznala da nikada nije dala Bogu ništa osim ljubavi.
Očito je da je pod utjecajem te goruće ljubavi djevica iz Lisieuxa donijela odluku da čini sve iz ljubavi prema Isusu, s jedinom namjerom da mu se svidi, da utješi njegovo božansko srce i da spasi mnoštvo duša koje bi ga vječno voljele. Imamo dokaze da je, ulazeći u raj, odmah započela, i tamo također, ovo djelo među dušama, kada vidimo mističnu kišu ruža koju joj je Bog dopustio, i još uvijek joj dopušta da padne na zemlju, kako je ona iskreno prorokovala.

Stoga želimo s posebnom ozbiljnošću da svi vjernici Kristovi postanu dostojni da sudjeluju u obilatom širenju milosti koja proizlazi iz zagovora „Male Terezije“. Ali mnogo više želimo da ju svi vjernici prouče, kako bi je nasljedovali, postajući sami djeca, jer inače, prema Učiteljevom proroštvu, neće moći doći do kraljevstva nebeskog.

Ako li put duhovnog djetinjstva bude općenito prihvaćen, tko ne vidi kako lako će biti ostvariti obnovu ljudskog društva koju smo si postavili za cilj na početku našeg pontifikata, a posebno u objavi ovog Jubileja. Stoga, usvajamo kao svoju molitvu nove Svetice kojom završava svoju predragocjenu autobiografiju: „O Isuse, molimo te, pogledaj na ogromni broj malih duša i izaberi u ovom svijetu legiju malih žrtava dostojnih Tvoje ljubavi.“ Amen.

PROGLAŠENJE POSEBNOM ZAŠTITNICOM SVIH MISIONARA I MISIJA SVETE TEREZIJE OD DJETETA ISUSA

(14. prosinca 1927.)[1]

BISKUPIJAMA I APOSTOLSKIM VIKARIJATIMA U MISIJAMA

Koliko su se svi vjernici radovali proglašenju svete Terezije od Djeteta Isusa sveticom, očito pokazuje pobožnost koja se širi svijetom, jer je karmelska djevica, čak i u udaljenim krajevima nevjernika, ispunila poslati obećanu kišu ruža s neba.

Zbog toga su mnogi crkveni poglavari prosudili da bi se u Gospodnjem vinogradu mogao postići veći urod ako se sveta Terezija od Djeteta Isusa, koja je gorjela velikom revnošću i žarom za širenjem vjere, a čiji su čudesni učinci u poganskim zemljama svima poznati, proglasi nebeskom zaštitnicom svih misionara koji rade u misijama. Stoga su Njegovoj Svetosti Papi Piju XI. predočili molbe sakupljene sa svih strana, ponizno moleći da se zajedničkim željama pridoda najviša apostolska odluka.

Njegova Svetost, uz pomoć dolje potpisanog gospodina kardinala, prefekta Kongregacije za obrede, dobrohotno je udovoljila mnogobrojnim molbama biskupa, i odlučila je proglasiti svetu Tereziju od Djeteta Isusa posebnom zaštitnicom svih misionara, muškaraca i žena, te svih misija diljem svijeta, jednakom sa sv. Franjom Ksaverskim, sa svim liturgijskim pravima i povlasticama koje pripadaju toj tituli.

Bez obzira na bilo kakve protivštine.

14. prosinca 1927.

A. CARD. VICO, Prefekt
Angelus Mariani, Tajnik

---

[1] Izvorni tekst u: *Acta Apostolicae Sedis,* 20 (1928), 147-148.

PROCLAMATION OF SPECIAL PATRONESS
OF ALL MISSIONARIES AND MISSIONS
OF SAINT THERESE OF CHILD JESUS

(14th December 1927)[2]

DIOECESIUM ET VICARIATUUM APOSTOLICORUM IN MISSIONIBUS

Quam laeto animi sensu fideles universi canonizationem Sanctae Teresiae a Iesu Infante exceperint, divulgata per orbem devotio manifeste demonstrat, cum vel apud ipsas infidelium dissitas regiones Carmelitis Virgo promissum rosarum imbrem e caelo dimittere non praetermiserit. Qua de causa, innumeri Sacrorum Antistites maiores percipi posse fructus in dominica vinea persenserunt, si Sancta Teresia a Iesu Infante, quae maximo flagrabat ardore et zelo dilatandae fidei, cuiusque miraculosos in paganis plagis effectus omnes norunt, caelestis Patrona omnium Missionariorum, in quibusvis Missionibus laborantium declaretur; et ideo Sanctissimo Domino Nostro Pio Papae XI collectas undique preces humillime obtulerunt ut communibus votis suprema Apostolica sanctio accederet. Sanctitas porro Sua, referente infrascripto Domino Cardinali Sacrae Rituum Congregationi Praefecto, postulationibus Antistitum ingenti numero oblatis benignissime obsecundans, declarare dignata est Sanctam Teresiam ab Infante Iesu, peculiarem Missionariorum omnium, sive virorum sive mulierum, necnon Missionum iu toto orbe exsistentium Patronam aeque principalem cum S. Francisco Xaverio, cum omnibus iuribus et privilegiis liturgicis quae huic titulo conveniunt.

Contrariis non obstantibus quibuscumque.

Die 14 Decembris 1927.

A. CARD. VICO, Ep. Portuen. et S. Rufinae, S. B. C. Praefectus.

Angelus Mariani, Secretarius

---

[2] *Acta Apostolicae Sedis,* 20 (1928), 147-148.

APOSTOLSKA POBUDNICA SVETOGA OCA FRANJE

O POUZDANJU

„C’est la confiance“

Povodom 150. obljetnice rođenja
Svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica

1. „C’est la confiance et rien que la confiance qui doit nous conduire à l’Amour.”[1]

2. Te veoma dojmljive riječi svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetoga Lica govore sve. One sažimlju genijalnost njezine duhovnosti i bile bi dovoljne da opravdaju činjenicu da je proglašena crkvenom naučiteljicom. Pouzdanje, „ništa osim pouzdanja”, jedini je put koji nas vodi do Ljubavi koja sve daruje. S pouzdanjem i povjerenjem vrelo milosti prelijeva se u naše živote, Evanđelje se u nama utjelovljuje i čini nas protocima milosrđa za našu braću i sestre.

3. Pouzdanje je ono što nas svakodnevno održava i osposobit će nas da stanemo pred Gospodina u dan kada nas pozove k sebi:

> U večer ovoga života pojavit ću se pred tobom praznih ruku jer ne tražim od tebe, Gospodine, da nabrajaš moja djela. Sva je naša pravednost uprljana u tvojim očima. Želim, dakle, u tom trenutku biti obučena u tvoju vlastitu Pravdu i od Tvoje ljubavi primiti tebe u svoj vječni posjed.[2]

4. Sveta Terezija jedna je od najpoznatijih i najomiljenijih svetica u našem svijetu. Poput svetog Franje Asiškog, nju vole i nekršćani kao i nevjernici. Osim toga, UNESCO ju je prepoznao kao jednu od najznačajnijih osoba suvremenog čovječanstva.[3] Bilo bi dobro da dublje proučimo njezinu poruku dok obilježavamo 150. obljetnicu njezina rođenja u Alençonu (2. siječnja 1873.) i stotu obljetnicu njezine beatifikacije.[4] Ipak, nisam odlučio izdati ovu Pobudnicu ni na jedan od tih nadnevaka, ni na njezin liturgijski spomendan, tako da ova poruka može nadići sva ta slavlja i biti prihvaćena kao dio duhovne riznice Crkve. Njezino objavljivanje o liturgijskom spomenu Svete Terezije Avilske način je predstavljanja Svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica kao zrelog ploda reforme Karmela i duhovnosti velike španjolske svetice.

---

[1] „Pouzdanje i ništa osim pouzdanja mora nas dovesti do Ljubavi”. SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA I SVETOG LICA, Pismo 197 s. Mariji od Presvetog Srca (17. rujna 1896.), u: LT 197, *Œuvres complètes*, Cerf – DBD, Paris 1996, 553.

[2] Pri 6 – Čin prikazanja Milosrdnoj Ljubavi (9. lipnja 1895.): *Povijest jedne duše. Rukopisi A, B, C*, Glas Koncila i Karmelska izdanja, Zagreb [13]2023, 268-270, ovdje 269.

[3] Za dvogodišnje razdoblje 2022 – 2023, UNESCO je priznao svetu Tereziju kao osobu koju treba slaviti o 150-oj obljetnici njezina rođenja.

[4] 29. travnja 1923.

5. Ovozemaljski život svete Terezije bio je kratak, svega dvadeset i četiri godine, i posve običan, najprije u njezinoj obitelji, a zatim u Karmelu u Lisieuxu. O neobičnom bljesku svjetla i ljubavi kojim je zračila saznalo se ubrzo nakon njezine smrti, objavljivanjem njezinih spisa i zahvaljujući bezbrojnim milostima udijeljenim vjernicima koji su zazivali njezin zagovor.

6. Crkva je brzo prepoznala njezino veliko značenje i osebujnost i posebnost njezine evanđeoske duhovnosti. Terezija je susrela papu Lava XIII. tijekom hodočašća u Rim 1887. i od njega zatražila dopuštenje da uđe u Karmel u dobi od petnaest godina. Nedugo nakon njezine smrti, sveti Pio X., osjećajući njezinu duhovnu veličinu, izjavio je da će ona postati najveća svetica modernog doba. Tereziju je 1921. proglasio Časnom papa Benedikt XV., koji je, hvaleći njezine vrline, vidio da su one utjelovljene u njezinu "malom putu" duhovnog djetinjstva.[5] Blaženom ju je proglasio prije jednog stoljeća, a potom svetom 17. svibnja 1925. papa Pio XI. zahvaljujući Gospodinu što mu je udijelio to da ona bude prva blaženica koju je uzdigao na čast oltara i prva svetica koju je proglasio svetom.[6] Godine 1927. isti ju je papa proglasio zaštitnicom misija.[7] Tereziju je 1944. proglasio jednom od svetaca zaštitnica Francuske časni Pio XII.,[8] koji je u više navrata razvijao temu duhovnog djetinjstva.[9] Sveti Pavao VI. volio je podsjećati da je kršten 30. rujna 1897., na dan njezine smrti, a o stotoj obljetnici njezina rođenja napisao je Pismo o njezinoj pouci biskupu Bayeuxa i Lisieuxa.[10] Dana 2. lipnja 1980., tijekom svog prvog apostolskog putovanja u Francusku, sveti Ivan Pavao II. posjetio je njoj posvećenu baziliku, a 1997. proglasio ju je crkvenom naučiteljicom.[11] Također je nazvao Tereziju „znalcem u *scientia amoris*“ (znanosti ljubavi).[12] Papa Benedikt XVI. osvrnuo se na temu njezine „znanosti ljubavi“ i predložio je kao „vodiča za sve, posebno one u Božjem narodu koji vrše svoju službu teologa“.[13] Konačno, 2015., imao sam sreću proglasiti svetima njezine roditelje, Ljudevita i Zeliju, tijekom *Sinode o obitelji*. Nedavno sam jedan od svojih tjednih govora na općoj audijenciji posvetio svetoj Tereziji, kao dio ciklusa kateheza o apostolskom žaru.[14]

---

[5] Cf. *Decretum super Virtutibus* (14. kolovoza 1921.): AAS 13 (1921.), 449-452.
[6] Homilija za kanonizaciju (17. svibnja 1925.): AAS 17 (1925.), 211.
[7] Cf. AAS 20 (1928), 147-148.
[8] Cf. AAS 36 (1944), 329-330.
[9] Cf. PIO XII., Pismo mons. François-Marie Picaudu, biskupu Bayeuxa i Lisieuxa (7. kolovoza 1947.); Radijska poruka za posvetu bazilike u Lisieuxu (11. srpnja 1954.): AAS 46 (1954.), 404-407.
[10] Cf. Pismo mons. Jean-Marie-Clémentu Badréu, biskupu Bayeuxa i Lisieuxa, u povodu stote obljetnice rođenja svete Terezije od Djeteta Isusa (2. siječnja 1973.): AAS 65 (1973.), 12-15.
[11] Cf. AAS 90 (1998), 409-413, 930-944.
[12] Apostolsko pismo *Novo Millennio Ineunte* (6. siječnja 2001.), 42: AAS 93 (2001.), 296.
[13] Kateheza (6. travnja 2011.), *L'Osservatore Romano* (7. travnja 2011.), 8.
[14] Kateheza (7. lipnja 2023.), *L'Osservatore Romano* (7. lipnja 2023.), 2-3.

1. Isus za druge

7. U imenu koje je Terezija izabrala kao redovnica Isus se ističe kao „Dijete“ koje očituje otajstvo utjelovljenja i „Sveto Lice“ onoga koji je sebe potpuno predao na križu. Ona je „Sveta Terezija od Djeteta Isusa i Svetog Lica”.

8. Ime Isusovo bilo je neprestano na njezinim usnama, kao čin ljubavi, sve do njezina posljednjeg daha. Također je napisala ove riječi u svojoj sobi: „Isus je moja jedina ljubav“. Bilo je to njezino tumačenje vrhunske izjave Novoga zavjeta: “Bog je ljubav” (1 Iv 4,8.16).

Misionarska duša

9. Kao i svaki autentični susret s Kristom, ovo iskustvo vjere pozvalo ju je na misioniranje. Terezija bi mogla definirati svoje poslanje ovim riječima: „Htjela bih činiti na nebu isto što činim i sada na zemlji: ljubiti Isusa i učiniti da bude ljubljen”.[15] Napisala je da je ušla u Karmel „kako bi spasila duše”.[16] Jednom riječju, svoje posvećenje Bogu nije promatrala odvojeno od težnje za dobrom svoje braće i sestara. Dijelila je milosrdnu Očevu ljubav prema njegovu grješnom sinu i ljubav Dobrog pastira prema izgubljenim, zalutalim i ranjenim ovcama. Zbog toga je Terezija zaštitnica misija i uzor evangelizacije.

10. Posljednje stranice njezine *Povijesti jedne duše*[17] misionarska su oporuka. One izražavaju njezino prihvaćanje činjenice da se evangelizacija odvija privlačnošću,[18] a ne prisilom ili prozelitizmom. Vrijedno je pročitati njezine vlastite riječi u vezi s tim:

> Povuci me, trčat ćemo za tobom u mirisu tvojih pomasti. O Isuse! Nije ni potrebno reći: Kad privlačiš mene, privlači i duše koje volim! Ova jednostavna izjava, 'Privlači mene' je dovoljna. Razumijem, Gospodine, da kada duša dopusti da je zanese miris tvojih pomasti, ne može trčati sama; sve duše koje ona ljubi bivaju povučene u njezinu pratnju; to se radi bez prisile i bez napora, to je prirodna posljedica njezine privučenosti Tobom. Kao što bujica, naglo se rušeći u ocean, povlači za sobom sve što naiđe na svom putu, tako, o Isuse, duša koja zaranja u bezobalni ocean tvoje ljubavi, povlači sa sobom sva blaga koja posjeduje... Gospodine, ti to znaš, ja nemam nikakva drugog blaga osim duša koje si ti htio sjediniti s mojom.[19]

---

[15] Pismo 220 o. Belliereu (24. veljače 1897.), LT 220 u: *Mala Terezija velika misionarka,* Karmelska izdanja, Zagreb ²2022., 29.
[16] Ms A 69v. Međunarodno priznate oznake za *Rukopise A, B, C* su Ms A, Ms B, Ms C, a oznake broja stranice, te za prednju i stražnju stranu lista: „r“ (*recto*) i „v“ (*verso*), označene su na marginama već citiranog 13. izdanja *Povijesti jedne duše* s pripadajućem brojem i dodatkom „a“ i „b“. Tako se ovdje navedeno mjesto Ms A 69v lako pronađe kao: Ms A 69b na stranici 147-148.
[17] Cf. Ms C 33v-37r.
[18] Cf. Apostolska pobudnica *Evangelii Gaudium* (24. studenog 2013.), 14, 264: AAS 105 (2013), 1025-1026.
[19] Ms C 34r.

11. U ovom odlomku Terezija navodi riječi zaručnice zaručniku iz Pjesme nad pjesmama (1,3-4), slijedeći duboko tumačenje koje nalazimo u spisima karmelskih naučitelja, svete Terezije Avilske i svetog Ivana od Križa. Zaručnik je Isus, Sin Božji, koji se u utjelovljenju sjedinio s našim čovještvom i otkupio ga na križu. Tu je iz svoga otvorena boka rodio Crkvu, svoju ljubljenu zaručnicu, za koju je dao svoj život (cf. Ef 5,25). Zapanjujuće je da Terezija, svjesna svoje skore smrti, nije pristupila ovom otajstvu samo kao izvoru osobne utjehe, nego u gorljivom apostolskom duhu.

Milost koja nas oslobađa od zaokupljenosti sobom

12. Nešto slično vidimo kad Terezija govori o djelovanju Duha Svetoga što smjesta poprima misijsku nijansu:

> To je moja molitva. Molim Isusa da me privuče plamenu svoje ljubavi, da me tako tijesno sjedini sa sobom da živi i djeluje u meni. Osjećam da što više u mom srcu gori oganj ljubavi, to ću više govoriti 'Privuci me': to će više i duše koje mi se približe (jadni mali komad gvožđa, beskoristan ako se povuče iz tvoje božanske peći), trčati brzo u mirisu pomasti svoga Ljubljenoga, jer duša koja gori od ljubavi ne može ostati neaktivna.[20]

13. U srcu Terezije milost krštenja postala je ta silovita bujica koja se ulijeva u ocean Kristove ljubavi i povlači za sobom mnoštvo braće i sestara. To se dogodilo, pogotovo nakon njezine smrti. Bila je to njezina obećana „kiša ruža“.[21]

2. Mali put pouzdanja i ljubavi

14. Jedan od najvažnijih Terezijinih uvida za dobrobit cijelog Božjeg naroda je njezin „mali put“, put pouzdanja i ljubavi, poznat i kao put duhovnog djetinjstva. Svatko može slijediti taj put, bez obzira na godine ili položaj u životu. To je put koji Otac nebeski otkriva malenima (cf. Mt 11,25).

15. U *Povijest jedne duše*[22] Terezija govori kako je otkrila taj mali put: „Mogu, dakle, unatoč svojoj malenosti, težiti prema svetosti. Nemoguće mi je odrastati, pa se moram nositi sa samom sobom ovakvom kakva jesam, sa svim svojim nesavršenostima. Ali želim potražiti način da odem u nebo malim putem, putem koji je vrlo izravan, vrlo kratak i potpuno nov put.”[23]

---

[20] Ms C 36r.
[21] CJ 9.6.3: *Ulazim u život,* Glas Koncila – Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb, 1991., 49. U međunarodno prihvaćenom citiranju tzv. „Žute bilježnice“ (*Carnet jaune*) s. Agneze od Isusa koja sadrži njene razgovore s Malom Terezijom, posljednjih nekoliko mjeseci pred njenu smrt 1897., prva dva broja označuju datum, a eventualno treći broj označuje redni broj misli ili izreke, ako ih je toga dana bilo više zapisano. Tako CJ 9.6.3 označava da je to izreka od 9. lipnja 1897., i to treća po redu zapisana za taj dan.
[22] Cf. 2v-3r.
[23] Ms C 2v.

16. Da bi taj put opisala, koristi se slikom dizala: „Dizalo koji me mora podići u nebo tvoje su ruke, o Isuse! A za to nemam potrebe odrastati, nego moram samo ostati mala te to postajati sve više i više”.[24] Mala, nesposobna da bude sigurna u sebe, a ipak čvrsto sigurna u snagu ljubavi Gospodinovih ruku.

17. To je „slatki put ljubavi“[25] koji Isus stavlja pred malene i siromašne, pred svakoga. To je put istinske sreće. Umjesto pelagijanskog poimanja svetosti,[26] individualističkog i elitističkog, više asketskog nego mističnog, koje prvenstveno naglašava ljudski trud, Terezija uvijek ističe primat Božjeg djela, njegova dara milosti. Kao rezultat toga mogla je reći:

> Međutim, uvijek osjećam isto smjelo pouzdanje da ću postati velika svetica, jer ne računam na svoje zasluge, jer ih nemam, nego se uzdam u onoga koji je sama Krjepost i Svetost. Jedini će me Bog, zadovoljan mojim slabašnim naporima, uzdići k sebi i učiniti me sveticom, oblačeći me u svoje beskonačne zasluge.[27]

Onkraj svih zasluga

18. Ovakav način govora ni na koji se način ne protivi tradicionalnom katoličkom učenju o rastu milosti, naime, da smo, jednom besplatno opravdani posvećujućom milošću, preobraženi i osposobljeni surađivati svojim dobrim djelima na putu rasta u svetosti . Na taj način bivamo uzdignuti tako da postižemo istinske zasluge te možemo i dalje razvijati primljene milosti.

19. Terezija je sa svoje strane željela istaknuti primat, prvenstvo Božjeg djelovanja; ona nas potiče na potpuno pouzdanje dok razmatramo Kristovu ljubav izlivenu do kraja. U središtu njezina učenja je spoznaja da, budući da nismo u stanju biti sigurni u sebe,[28] ne možemo biti sigurni ni u svoje zasluge. Dakle, nije moguće vjerovati vlastitim naporima ili postignućima. Katekizam je odlučio citirati riječi koje je sveta Terezija uputila Gospodinu: „Pojavit ću se pred tobom praznih ruku“,[29] kako bi izrazio da su „sveci uvijek imali živu svijest da su njihove zasluge čista milost“.[30] To uvjerenje rađa radosnom i nježnom zahvalnošću.

---

[24] Ms C 3r.
[25] Cf. Ms A 84v.
[26] Cf. Apostolska pobudnica *Gaudete et Exsultate* (19. ožujka 2018.), 47-62: AAS 110 (2018), 1124-1129.
[27] Ms A 32r.
[28] Tridentski koncil je pojasnio: „Tako se svatko, ako gleda na sama sebe i svoju vlastitu slabost i nedostatnost, može bojati i plašiti za svoju vlastitu milost“ (*Dekret o opravdanju,* IX: DH 1534). To ponavlja i *Katekizam Katoličke Crkve* kada uči da je nemoguće doći do bilo kakve sigurnosti promatrajući sebe ili svoje vlastite postupke (cf. br. 2005). Sigurnost povjerenja ne nalazimo u samima sebi. Vlastiti ego ne pruža nikakvu osnovu za takvu sigurnost koja se koja se ne temelji na introspekciji. Na neki način, sveti Pavao je to izrazio: "Ni ja sam sebe ne sudim. Doista, ničega sebi nisam svjestan, no time nisam opravdan: moj je sudac Gospodin ” (1 Kor 4,3-4). Sveti Toma Akvinski protumačio je to na sljedeći način: Budući da milost „ne liječi čovjeka u potpunosti” (*STh* I-II, q. 109, art. 9, ad 1), „određena tama neznanja ostaje također u umu. ” (*STh* I-II, q. 109, art. 9).
[29] Pri 6, u: *Povijest jedne duše*, 269.
[30] *Katekizam Katoličke Crkve,* br. 2011.

20. Stoga je najprikladniji stav, ne stavljati u sebe pouzdanje svoga srca, nego u beskrajno milosrđe Boga koji nas bezuvjetno ljubi i koji nam je sve već dao na križu Isusa Krista.[31] Iz tog razloga, Terezija stoga nikada ne koristi izraz, dosta uobičajen u njezino doba: „Postat ću svetica“.

21. Unatoč tome, njezino bezgranično pouzdanje potiče sve koji se osjećaju slabima, ograničenima i grješnima da se uzdignu i preobraze kako bi dosegli sve veće visine. „Kad bi sve slabe i nesavršene duše osjećale ono što osjeća najmanja duša, to jest duša tvoje male Terezije, nitko ne bi očajavao da dosegne vrhunac brda ljubavi. Isus od nas ne traži velika djela, nego jednostavno predanje i zahvalnost.”[32]

22. To Terezijino inzistiranje na Božjoj inicijativi navodi je da, kada govori o Euharistiji, na prvo mjesto ne stavlja svoju želju primiti Isusa u svetoj pričesti, nego Isusovu želju da se sjedini s nama i da se nastani u našim srcima.[33] U svom *Činu predanja milosrdnoj ljubavi,* trpeći i žalosna zbog svoje nemogućnosti da se svaki dan pričešćuje, govori ona Isusu: „Ostani u meni kao u svetohraništu”.[34] Njezin pogled nije ostao usmjeren prema sebi i svojim potrebama, nego na Krista koji ljubi, traži, želi i prebiva u njoj.

Svakodnevno predanje

23. Pouzdanje oko koga se Terezija trudi ne treba shvatiti u odnosu na vlastito posvećenje i otkupljenje. Ono ima cjelovito značenje koje obuhvaća totalitet konkretnog postojanja i nalazi primjenu u našem svakodnevnom životu, gdje nas često napadaju strahovi, želja za ljudskom sigurnošću, potreba da sve imamo pod kontrolom. Ovdje vidimo važnost njezina poziva na sveto „predanje”.

24. Potpuno pouzdanje koje postaje predanje u ljubavi oslobađa nas opsesivnih kalkulacija, stalne brige za budućnost i strahova koji nam oduzimaju mir. U svojim posljednjim danima Terezija je inzistirala na ovome: „Mi koji hodimo na putu ljubavi ne bismo trebali razmišljati o patnji koja se može dogoditi u budućnosti; to je nedostatak pouzdanja.”[35] Ako smo u rukama Oca koji nas bezgranično ljubi, a to ostaje istina pod svim okolnostima, moći ćemo ići naprijed ma što se dogodilo, a njegov će se plan ljubavi i punine u našim životima ostvariti u na ovaj ili onaj način

[31] To je također jasno rekao Tridentski koncil: “Nijedan bogobojazni čovjek ne smije sumnjati u Božje milosrđe” (*Dekret o opravdanju*, IX: DS 1534); “Svi neka svoju najveću nadu polažu u Božju pomoć” (*Dekret o opravdanju,* XIII: DS 1541).
[32] Ms B 1v.
[33] Cf. Ms A 48v; Pismo 92 Marie Guérin (30. svibnja 1889.) LT 92, u: *Œuvres complètes,* 393.
[34] Pri 6, u: *Povijest jedne duše*, 269.
[35] CJ 23.7.3: *Ulazim u život,* 96.

Gorući oganj u noći

25. Terezija je najsnažnije i najsigurnije iskusila vjeru usred tamne noći, a osobito usred tame Kalvarije. Njezino je svjedočanstvo kulminiralo u posljednjim mjesecima njezina života, u velikoj „kušnji protiv vjere“[36] koja je počela na Uskrs 1896. U svom izvještaju[37] ona izravno povezuje to razdoblje kušnje s bolnom stvarnošću ateizma njezina doba. Posljednje godine devetnaestog stoljeća bile su „zlatno doba” modernog ateizma kao filozofskog i ideološkog sustava. Kada je napisala da je Isus dopustio da u njezinu dušu „uniđe i napadne je najgušći mrak”,[38] evocirala je tamu ateizma i odbacivanje kršćanske vjere. U jedinstvu s Isusom, koji je spremno na sebe uzeo svu tamu grijeha svijeta kad je pristao piti iz čaše Muke, Terezija je počela shvaćati u toj mrkloj noći svu prazninu očaja i ništavila“.[39]

26. Ali tama nije kadra pobijediti svjetlo: Tereziju je osvojio Onaj koji je došao kao Svjetlo na svijet (cf. Iv 12,46).[40] Njezin izvještaj otkriva herojsku narav njezine vjere, njezin trijumf u duhovnoj borbi s najmoćnijim iskušenjima. Osjećala se sestrom svim ateistima, sjedila s njima za stolom, poput Isusa koji je sjedio s grješnicima (cf. Mt 9,10-13). Zagovarala je za njih, neprestano obnavljajući vlastiti čin vjere, u stalnom zajedništvu s Gospodinom punim ljubavi:

> Trčim prema svom Isusu. Kažem mu da sam spremana proliti svoju krv do posljednje kapi kako bih ispovjedila vjeru u postojanje neba. Kažem mu i ja da sam sretna što još ne uživam u tom lijepom nebu na ovoj zemlji kako bi ga on zauvijek otvorio jadnim nevjernicima.[41]

27. Zajedno s vjerom Terezija je iskusila duboko i bezgranično pouzdanje u beskrajno Božje milosrđe: „pouzdanje koje nas mora dovesti do Ljubavi“.[42] I u svojoj tami doživjela je potpuno pouzdanje djeteta koje utočište, bez straha, nalazi u zagrljaju oca i majke. Za Tereziju se jedini Bog očituje iznad svega u svom milosrđu koje je ključ za razumijevanje svega što se o njemu može izreći: „Meni je udijelio svoje beskrajno milosrđe i po njemu promatram i štujem druga božanska savršenstva! Čini se da su sva ta savršenstva obasjana ljubavlju, čak mi se i njegova Pravda (a možda i više nego druge) čini odjevena u ljubav.”[43] To je jedan od najuzvišenijih Terezijinih uvida, jedan od njezinih velikih doprinosa cijelom Božjem narodu. Na izvanredan je način uronila u dubine božanskog milosrđa i iz njih crpila svjetlo svoje bezgranične nade.

---

[36] Ms C 31r.
[37] Cf. Ms C 5r-7v.
[38] Cf. Ms C 5v.
[39] Cf. Ms C 6v.
[40] Cf. Enciklika *Lumen Fidei* (29. lipnja 2013.), 17: AAS 105 (2013), 564-565.
[41] Ms C 7r.
[42] Cf. Pismo 197 s. Mariji od Presvetog Srca (17. rujna 1896.) LT 197, u: *Œuvres complètes*, 553.
[43] Ms A 83v.

28. Prije ulaska u Karmel Terezija je osjetila izuzetnu duhovnu bliskost s jednim od najnesretnijih ljudi, zločincem Henrijem Pranzinijem, osuđenim na smrt zbog trostrukog ubojstva za koje se nije pokajao.[44] Služeći Mise za njega i moleći s potpunim pouzdanjem da će se spasiti, bila je uvjerena da ga sve više približava krvi Isusovoj i rekla je Bogu da je sigurna da će mu u posljednji čas oprostiti „čak i ako je otišao u smrt bez ikakvih znakova (po)kajanja”. Kao razlog svoje sigurnosti navela je: „Bila sam apsolutno uvjerena u Isusovo milosrđe”.[45] Kako je velik bio njezin osjećaj kada je saznala da se Pranzini, nakon što se popeo na stratište, „iznenada, zahvaćen nekim nadahnućem, okrenuo, dohvatio raspelo koje mu je svećenik pružio i tri puta poljubio svete rane!“[46] To snažno iskustvo nade protiv svake nade pokazalo se za nju temeljnim: „Nakon ove jedinstvene milosti moja želja za spašavanjem duša raste svakim danom.“[47]

29. Terezija je bila svjesna tragične stvarnosti grijeha, ali je ostala neprestano uronjena u Kristovo otajstvo, uvjerena da „gdje se umnožio grijeh, milost je nadmoćno izobilovala“ (Rim 5,20). Grijeh svijeta je zbilja velik, ali nije beskonačan, dok je milosrdna ljubav Otkupitelja doista beskonačna. Terezija svjedoči o konačnoj Isusovoj pobjedi, njegovom mukom, smrću i uskrsnućem, nad svim silama zla. Ispunjena pouzdanjem usudila se izgovoriti: „Isuse, dopusti mi da spasim mnoge duše; neka danas nijedna duša ne bude izgubljena... Isuse, oprosti mi ako kažem nešto što ne bih trebala reći. Samo te želim razveseliti i utješiti”.[48] To nas sad navodi da razmotrimo još jedan vidik daška svježeg zraka što je poruka svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica.

3. Bit ću ljubav

30. Kao “veća” od vjere i nade, ljubav nikada neće nestati (cf. 1 Kor 13,8-13). Ona je najveći dar Duha Svetoga i „majka i korijen svih kreposti”.[49]

Milosrđe kao osobni stav ljubavi

31. *Povijest jedne duše* svjedočanstvo je milosrđa gdje nam Terezija nudi komentar nove Isusove zapovijedi: „da ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio“ (Iv 15,12).[50] Isus žeđa za tim odgovorom na svoju ljubav. Doista, on

[44] Cf. Ms A 45v-46v.
[45] Ms A 46r.
[46] Ms A 46r.
[47] Ms A 46v.
[48] Molitva od 8. rujna 1890. Pri 2, u: *Œuvres complètes,* 958.
[49] *STh* I-II, q. 62, art. 4.
[50] Cf. Ms C 11v-31r.

se „nije bojao moliti za malo vode od Samarijanke. Bio je žedan. Ali kada je rekao 'Daj mi piti', Stvoritelj svemira je tražio ljubav svoga bijednog stvorenja. Bio je žedan ljubavi”.[51] Terezija je željela odgovoriti na Isusovu ljubav, ponuditi mu ljubav za ljubav.[52]

32. Simbolika bračne ljubavi naglašava uzajamno darivanje zaručnika i zaručnice. Tako, nadahnuta Pjesmom nad pjesmama (2,16), Terezija piše:

> Mislim da je Srce moga Zaručnika samo moje, kao što je i moje samo njegovo, i tada mu govorim u toj dragocjenoj samoći od srca k srcu, dok ga jednoga dana ne budem smjela promatrati licem u lice.[53]

Iako nas Gospodin ljubi sve zajedno kao narod, ljubav se istodobno ozbiljuje na nadasve osoban način: „od srca srcu”.

33. Terezija je imala posvemašnju sigurnost da je Isus ljubi i da ju je osobno poznavao u vrijeme svoje muke: „Ljubio me i predao samoga sebe za mene“ (Gal 2,20). Dok je promatrala Isusa u njegovoj agoniji, rekla mu je: „Vidio si me”.[54] Na isti je način rekla Djetetu Isusu u naručju njegove Majke: „Svojom ručicom koja je milovala Mariju ti si držao svijet i davao mu život, i mislio si na mene“.[55] Tako je i ona na početku *Povijesti jedne duše* razmišljala o Isusovoj ljubavi prema cijelom čovječanstvu i prema svakom pojedincu, kao da su on ili ona jedini na svijetu.[56]

34. Čin ljubavi – ponavljajući riječi “Isuse, ljubim te” – koji je Tereziji postao naravan kao i disanje, ključ je njezina razumijevanja Evanđelja. Tom je ljubavlju uronila u sva otajstva Kristova života, učinivši se njegovom suvremenicom, smještajući se u Evanđelje zajedno s Marijom i Josipom, Marijom Magdalenom i apostolima. Zajedno s njima prodrla je do dubine ljubavi Srca Isusova. Uzmimo jedan primjer:

> Kad vidim Magdalenu kako korača pred brojnim gostima, perući svojim suzama noge svog obožavanog Učitelja kojega dodiruje prvi put, osjećam da je njezino srce shvatilo bezdane ljubavi i milosrđa Srca Isusova; pa, iako je grješnica, to Srce ljubavi nije bilo spremno samo da joj oprosti, nego da je i obaspe blagoslovima božanske intimnosti, da je uzdigne do najviših vrhunaca kontemplacije.[57]

---

[51] Ms B 1v.
[52] Cf. Ms B 4r.
[53] Pismo 122 Celini (14. listopada 1890.) u: LT 122, *Œuvres complètes,* 431.
[54] PN 24,21, u: *Œuvres complètes,* 697.
[55] PN 24,6, u: *Œuvres complètes,* 693.
[56] Cf. Ms A 3r.
[57] Pismo 247 o. Bellièreu (21. lipnja 1897.) LT 247, u: *Mala Terezija velika misionarka,* 44.

35. Na kraju *Povijesti jedne duše* Terezija nas obdaruje svojom *Posvetom kao žrtva paljenica milosrdnoj ljubavi Božjoj*.[58] Nakon što se potpuno prepustila djelovanju Duha Svetoga, primila je, tiho i neupadno, obilno izlijevanje žive vode: „rijeke, ili bolje rečeno, oceane milosti koji su preplavili moju dušu”.[59] To je tajanstveni mistični život koji se, i bez izvanrednih fenomena, nudi svim vjernicima kao svakodnevno iskustvo ljubavi.

36. Terezija je prakticirala milosrđe u malenostima, u najjednostavnijim stvarima svakodnevnog života, i to u društvu Djevice Marije, od koje je naučila da „ljubiti znači dati sve. To je dati svu sebe.”[60] Dok su propovjednici u to doba često trijumfalistički veličali Marijinu veličinu na način koji je nama stran, Terezija je pokazala, počevši od Evanđelja, da je Marija najveća u kraljevstvu nebeskom, jer je najmanja i zadnja (cf. Mt 18,4).), najbliža Isusu u njegovom poniženju. Vidjela je da su apokrifni izvještaji doduše puni dojmljivih i čudesnih događaja, dok nam Evanđelja pokazuju ponizan i siromašan život koji se živi u jednostavnosti vjere. Sam je Isus htio da Marija bude primjer duše koja ga traži jednostavnom, čistom vjerom.[61] Marija je bila prva koja je živjela „mali put” u čistoj vjeri i poniznosti. Shodno tome, Terezija nije oklijevala napisati:

> Majko, milosti puna, znam u Nazaretu
> Ti si živjela u siromaštvu, i da ništa nisi za sebe tražila.
> Nikakvi zanosi, čudesa ili ekstaze
> Nisu uljepšavali tvoj život, o Kraljice izabranih!
> Broj malenih na zemlji uistinu je golem.
> Smiju oni bez drhtanja podići svoje oči prema tebi.
> Jer se tebi svidjelo, neusporediva Majko,
> Ići običnim putem kako bi ih vodila u Nebo.”[62]

37. Terezija nam govori o stanovitim trenucima milosti koje je doživjela usred jednostavnosti svakodnevnog života, poput iznenadnog uvida koji je imala dok je pratila bolesnu i pomalo razdražljivu sestru. Ipak, ta iskustva intenzivnijeg milosrđa dolazila su na najobičnije načine.

> Jedne zimske noći obavljala sam svoju malu dužnost kao i obično; bilo je hladno, bila je noć. Odjednom sam u daljini začula skladan zvuk nekog glazbala. Zatim sam zamislila dobro osvijetljenu dnevnu sobu, sjajno pozlaćenu, ispunjenu elegantno odjevenim mladim damama koje su razgovarale i jedna drugoj davale razne komplimente te druge svjetovne primjedbe. Tada mi je pogled pao na jadnog invalida komu sam pomagala. Umjesto prekrasnih zvukova glazbe čula sam samo njezine povremene žalopojke, a umjesto bogate pozlate vidjela sam samo cigle našega strogog samostana, jedva vidljive na svjetlucavu svjetlu. Ne

[58] Cf. Pri 6, u: *Povijest jedne duše,* 268.
[59] Ms A 84r.
[60] PN 54,22 u: *Izabrane pjesme,* Hrvatska karmelska provincija sv. oca Josipa, Zagreb 1997, 80.
[61] PN 54,15 u: *Izabrane pjesme,* 78.
[62] PN 54,17 u: *Izabrane pjesme,* 78-79.

> mogu riječima izraziti što se dogodilo u mojoj duši; ono što znam je da ju je Gospodin obasjao zrakama istine koje su do te mjere preplavile tamni sjaj zemaljskih slavlja da jednostavno nisam mogla pojmiti svoju sreću... Ah! Ne bih zamijenila deset minuta utrošenih u obavljanje svoje skromne službe ljubavi prema bližnjemu za užitak tisuća godina svjetovnih slavlja.[63]

U srcu Crkve

38. Terezija je od svete Terezije Avilske naslijedila veliku ljubav prema Crkvi i mogla je prodrijeti u dubinu ovoga otajstva. Vidimo to u njezinu otkriću „srca Crkve”. U podužoj molitvi Isusu,[64] napisanoj 8. rujna 1896., na šestu obljetnicu svojih redovničkih zavjeta, svetica je povjerila Gospodinu da se osjeća vođena golemom željom, žarom za Evanđeljem, koji jedan jedini poziv ne može do kraja zadovoljiti. I tako, tražeći svoje „mjesto” u Crkvi, okrenula se 12. i 13. poglavlju Prve poslanice svetoga Pavla Korinćanima.

39. Ondje, u 12. poglavlju, Apostol koristi metaforu tijela i njegovih udova kako bi objasnio da Crkva obuhvaća veliki izbor hijerarhijski uređenih karizma. Ipak, ovaj opis nije bio dovoljan za Tereziju. Nastavila je svoju potragu i pročitala „Hvalospjev ljubavi“ u 13. poglavlju. Tamo je naišla na pravi odgovor na svoje pitanje i napisala ovu nezaboravnu stranicu:

> S obzirom na mistično tijelo Crkve, nisam se prepoznala ni u jednom od udova koje je opisao sveti Pavao, točnije, željela sam sebe vidjeti u svima njima. Ljubav mi je dala ključ moga poziva. Shvatila sam da ako Crkva ima tijelo sastavljeno od različitih udova, onaj najpotrebniji i najplemenitiji od svih ne može joj nedostajati, pa sam shvatila da Crkva ima Srce i da to Srce gori od ljubavi. Shvatila sam da je samo ljubav ono što čini udove Crkve da djeluju, da, ako se Ljubav bilo kada utrne, apostoli neće propovijedati Evanđelje, a mučenici neće prolijevati svoju krv. Shvatila sam da ljubav obuhvaća sve pozive, da je ljubav sve, da obuhvaća sva vremena i mjesta... jednom riječju: da je vječna! Tada, u preobilju svoje lude radosti, zavapih: O Isuse, ljubavi moja... moj poziv, napokon sam ga našla... moj poziv je ljubav! Da, pronašla sam svoje mjesto u Crkvi, a ti si mi, Bože moj, dao to mjesto; u srcu Crkve, moje Majke, bit ću Ljubav. Tako ću biti sve i tako će se moj san ostvariti.[65]

40. Nije tu riječ o srcu neke slavodobitne Crkve, nego Crkve pune ljubavi, ponizne i milosrdne. Terezija se nikada nije postavljala iznad drugih, nego je zauzimala najniže mjesto, zajedno sa Sinom Božjim, koji je za nas postao rob i ponizio se, postavši poslušan, sve do smrti na križu (cf. Fil 2,7-8).

41. Ovo otkriće srca Crkve veliki je izvor svjetla i za nas danas. Štiti nas od sablazni zbog ograničenja i slabosti crkvenih institucija, sa sjenama i grijesima Crkve, te nam omogućuje da uđemo u „srce Crkve koje gori ljubavlju”, koja je na Pedesetnicu planula zahvaljujući daru Duha Svetoga... To je ono srce čija se vatra ponovno pali svakim našim djelom ljubavi i milosrđa. „Bit ću

---

[63] Ms C 29v-30r.
[64] Cf. Ms B 2r-5v.
[65] Ms B 3v.

ljubav!“ To je bila radikalna opcija Terezije, njezina definitivna sinteza i njezin najdublji duhovni identitet.

Kiša ruža

42. Nakon stoljeća u kojima su bezbrojni sveci s velikim žarom i rječitošću izražavali svoju želju da „idu u raj“, sveta Terezija je mogla priznati krajnje iskreno: „U to sam vrijeme imala velike nutarnje kušnje svake vrste, čak do točke da se pitam, postoji li doista raj”.[66] Jednom drugom zgodom je rekla: „Kad pjevam o sreći neba i o vječnom posjedu Boga, ne osjećam u tome nikakvu radost, jer jednostavno pjevam o onome u što želim vjerovati.“[67] Što se dogodilo? Da je naime više slušala Boži zov, biti u srcu Crkve ljubav, nego sanjati o svojoj vlastitoj sreći.

43. Preobrazba koja se odvijala u njoj omogućila joj je prijeći sa žarke želje za nebom na stalnu, goruću želju za dobrom svih, što je kulminiralo u njezinu snu o nastavku svoje misije ljubavi prema Isusu u nebu te da ga učini ljubljenim na zemlji. Kako je napisala u jednom od svojih posljednjih pisama: „Stvarno računam da neću ostati neaktivna na nebu. Želja mi je i dalje raditi za Crkvu i za duše”.[68] I upravo je tih dana još izravnije kazala: „Moje nebo bit će na zemlji do kraja svijeta. Da, želim provesti svoje nebo čineći dobro na zemlji”.[69]

44. Tim je riječima Terezija izrazila svoj najsigurniji odgovor na jedinstveni dar koji joj je Gospodin udijelio, izvanredno svjetlo koje je Bog bacao na nju. Na taj je način došla do svoje konačne osobne sinteze Evanđelja, one koja je započela s potpunim pouzdanjem i dovršila potpunim predanjem za dobrobit drugih. Nije imala nikakve dvojbe glede plodotvornosti svoga predanja: „Mislim na sve dobro koje bih htjela (u)činiti nakon svoje smrti”.[70] „Bog mi ne bi dao želju da činim dobro na zemlji nakon moje smrti, da je nije htio i ostvariti.”[71] „Bit će to kao kiša ruža”.[72]

45. Njezin se krug zatvara. “C’est la confiance”. Pouzdanje je ono koje nas dovodi do ljubavi i tako nas oslobađa od straha. Pouzdanje nam pomaže da prestanemo gledati na sebe i omogućuje nam da u Božje ruke stavimo sve ono što on jedini može dovršiti. Čineći to dobivamo nemjerljiv izvor ljubavi i energije za traženje

---

[66] Ms A 80v. Ovo nije bio nedostatak vjere. Sveti Toma Akvinski učio je da u vjeri djeluju i inteligencija i volja. Privrženost volji može biti vrlo čvrsta i dobro ukorijenjena, dok inteligencija može biti pomračena. Cf. *De Veritate* 14.1.
[67] Ms C 7v.
[68] Pismo 254 o. Roullandu (14. srpnja 1897.) LT 254. u: *Mala Terezija velika misionarka,* 109.
[69] CJ 17.7 u: *Ulazim u život,* 91.
[70] CJ 13.7.17 u: *Ulazim u život,* 83.
[71] CJ 18.7.1 u: *Ulazim u život,* 91.
[72] CJ 9.6.3 u: *Ulazim u život,* 49.

dobra svojoj braći i sestrama. I tako, usred patnje svojih posljednjih dana, Therese je (s)mogla reći: „Računam samo na ljubav”.[73] Na kraju se samo ljubav računa i isplati. Pouzdanje čini da ruže cvjetaju i izlijeva ih kao izljev preobilja Božje ljubavi. Molimo, dakle, za takvo pouzdanje kao besplatan i dragocjen dar milosti kako bi se putovi Evanđelja otvorili u našim životima.

4. U srcu Evanđelja

46. U *Evangelii Gaudium* poticao sam na povratak k svježini izvora kako bih istaknuo ono bitno i prijeko potrebno. Sada smatram prikladnim ponoviti taj poziv i ponovno ga predložiti.

Učiteljica sinteze

47. Ova pobudnica o svetoj Tereziji dopušta mi primijetiti da se u misionarskoj Crkvi „poruka mora usredotočiti na bitno, na ono što je najljepše, najveličanstvenije, najprivlačnije i ujedno najpotrebnije. Poruka je pojednostavljena, a ne gubi ništa od svoje dubine i istine, te time postaje još snažnija i uvjerljivija.”[74] Svjetlosna srž te poruke je „ljepota spasonosne Božje ljubavi koja se očitovala u Isusu Kristu koji je umro i uskrsnuo od mrtvih”.[75]

48. Nije sve jednako sržno i središnje, jer među istinama Crkve postoji red ili hijerarhija, a to „vrijedi jednako za dogme vjere kao i za cjelokupni korpus crkvenoga nauka, uključujući i njezin moralni nauk“.[76] Središte kršćanskog morala je ljubav, kao naš odgovor na bezuvjetnu ljubav Trojstva. Stoga su „djela ljubavi usmjerena prema bližnjemu najsavršenije očitovanje unutarnje milosti Duha“.[77] Na kraju se samo ljubav računa.

49. Poseban doprinos koji nam Terezija nudi kao svetica i crkvena naučiteljica nije analitički, poput, primjerice, svetoga Tome Akvinskog. Njezin je doprinos više sintetički, jer njezin se genij sastoji u tome da nas vodi do onoga što je sržno, bitno i prijeko potrebno. Svojim riječima i osobnim iskustvom pokazuje da, iako je istina kako sva crkvena učenja i pravila imaju svoju važnost, svoju vrijednost, svoju jasnoću, neka su žurnija i temeljnija za kršćanski život. Tamo je Terezija usmjerila svoje oči i svoje srce.

50. Kao teolozi, moralisti i duhovni pisci, kao pastiri i kao vjernici, gdje god se nalazili, trebamo stalno prihvaćati ovaj Terezijin uvid i iz njega izvlačiti teoretske i praktične posljedice, doktrinarne i pastoralne, osobne i zajedničke. Za to nam je potrebna odvažnost i unutarnja sloboda.

---

[73] Pismo 242 s. Mariji od Trojstva (6. lipnja 1897.) LT 242 u: *Œuvres complètes*, 599.
[74] Apostolska pobudnica *Evangelii Gaudium* (24. studenog 2013.), 35: AAS 105 (2013.), 1034.
[75] *Evangelii Gaudium*, 36: AAS 105 (2013), 1035.
[76] *Evangelii Gaudium*, 37: AAS 105 (2013), 1035.
[77] *Evangelii Gaudium*, 37: AAS 105 (2013), 1035.

51. Ponekad se znaju naći jedino citati od ove svetice koji su drugorazredni u odnosu na njezinu poruku, ili se bave stvarima koje su joj zajedničke s bilo kojim drugim svecem, kao što su molitva, žrtva, euharistijska pobožnost i brojna druga divna svjedočanstva. Ipak, na taj bismo se način mogli lišiti onoga što je najspecifičnije u njezinu daru Crkvi. Zaboravljamo da je „svaki svetac poslanje koje je Otac planirao da zrcali i utjelovljuje, u određenom trenutku povijesti, posve određeni vidik Evanđelja”.[78] Doista,

> da bismo prepoznali riječ koju nam Gospodin želi izgovoriti preko jednoga od svojih svetaca, ne trebamo se baviti detaljima... Ono što trebamo promišljati jest sveukupnost njihova života, njihov cjeloviti put rasta u svetosti, zrcaljenje Isusa Krista koji se pojavljuje kada shvatimo njihovo cjelovito značenje kao osobe.[79]

Ovo je tim više istinito u slučaju svete Terezije, jer je riječ o „naučiteljici sinteze”.

52. Od neba do zemlje ostaje i traje pravodobno svjedočanstvo svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica u svoj velebnosti njezina malog puta.

U doba koje nas potiče da se usredotočimo na sebe i svoje vlastite interese,
Terezija nam pokazuje ljepotu toga da svoj život učinimo darom.

U vremenu u kome se veličaju najpovršnije potrebe i želje,
ona svjedoči o radikalizmu Evanđelja.

U doba individualizma
ona nas sili da otkrijemo vrijednost ljubavi koja postaje zagovorom za druge.

U vremenu kada su ljudska bića opsjednuta veličinom i novim oblicima moći,
ona nam ukazuje na mali put.

U vremenu koje odbacuje toliku našu braću i sestre,
ona nas uči ljepoti skrbi i odgovornosti jednih za druge.

U vremenu velike kompleksnosti, složenosti,
ona nam može pomoći da ponovno otkrijemo značenje jednostavnosti,
apsolutni primat ljubavi, povjerenja i predanja, te odmaknemo legalistički ili
moralistički način razmišljanja koji bi punio kršćanski život pravilima i
propisima te tako učinio hladnom radost Evanđelja.

U doba ravnodušnosti i zaokupljenošću sobom,
Terezija nas nadahnjuje da budemo misionarski učenici,
očarani privlačnošću Isusa i Evanđelja.

53. Stoljeće i pol nakon rođenja Terezija je življa nego bilo kada u hodočasničkoj Crkvi, u srcu Božjeg naroda. Ona nas prati na našem

---

[78] *Gaudete et Exsultate,* 19: AAS 110 (2018), 1117.
[79] *Gaudete et Exsultate,* 22: AAS 110 (2018), 1117.

hodočasničkom putu, čineći dobro na zemlji, kako je to silno željela. Najljepši znakovi njezine duhovne vitalnosti su bezbrojne „ruže” koje Terezija nastavlja prosipati: milosti koje nam Bog daje po njezinu zagovoru punom ljubavi, kako bi nam bile od pomoći na našem životnom putu.

Draga sveta Terezijo,

Crkva treba zračiti sjajem,
mirisom i radošću Evanđelja.
Pošalji nam svoje ruže!
Pomozi nam da budemo poput tebe,
uvijek uvjereni u neizmjernu Božju ljubav prema nama,
tako da možemo slijediti svakoga dana
tvoj “mali put” svetosti.

Amen.

Dano u Rimu, u bazilici svetog Ivana Lateranskog, 15. listopada, na spomendan svete Terezije Avilske, godine 2023., jedanaeste godine moga pontifikata.

FRANJO[80]

[80] Preveo i priredio dr. fra Tomislav Pervan, OFM, a bilješke prilagodio Zborniku br. Dario Tokić, OCD. Objavljeno s dopuštenjem.

UNESCO-ov PRIJEDLOG ZA OSOBU DVOGODIŠTA 2022–23:

Sveta Mala Terezija

Dana 16. travnja 2021. Izvršno vijeće UNESCO-a odobrilo je kandidaturu sv. Terezije od Djeteta Isusa kao osobu godine za dvogodište 2022-2023, a u povodu 150. obljetnice njezina rođenja. Uzgred valja napomenuti, nedavno se preklopila i stota obljetnica njezina proglašenja blaženom (29. travnja 1923.). Zahtjev za proglašenjem osobe godine podnijeli su Francuska država i bazilika Lisieux. UNESCO želi „počastiti sjećanje na ljude koji su djelovali na polju mira, obrazovanja, znanosti, društvenih znanosti i komunikacije". Mala Terezija bila je u natječaju s drugih 60 osoba iz 47 država. Među njezinim konkurentima bila su još tri katolika, Kopernik (Poljska), Nerses (Armenija) i Mendel (Češka).

Jedina žena među odabranim nominacijama

Mala Terezija pobijedila je u prvoj rundi! Ona je jedina žena među četiri odabrane nominacije. Ona će dakle predstavljati Francusku u UNESCO-u! Belgija i Italija podržale su njezinu kandidaturu. UNESCO je naveo u obrazloženju kako će „proslava te obljetnice doprinijeti većoj vidljivosti i pravednosti žena koje su svojim djelovanjem promicale vrijednosti mira". S obzirom na čašćenje i ugled Terezije iz Lisieuxa u Katoličkoj Crkvi (grad Lisieux je drugo hodočasničko mjesto u Francuskoj, nakon Lourdesa), proslava njezine obljetnice može biti prilika da se naglasi uloga žena unutar religija, u borbi protiv siromaštva, te u promicanju razumijevanja i solidarnosti. Također može osnažiti UNESCO-vu poruku o značenju kulture – pjesme i pisane drame, u čemu se i Mala Terezija okušala – zatim u promicanju univerzalnih vrijednosti, te kao smjerokaz za međureligijski dijalog.

UNESCO će Malu Tereziju uskoro ubrojiti i častiti kao osobu svjetske baštine. To je iznenađujuća i izvanredna poruka koju nam Nebo šalje u ovim vremenima pandemije, pomutnje i rata, te rastakanja pologa vjere, ali i čovjekova bića u protubožnom, gotovo sotonističkom transhumanizmu.

Nakon internog procesa odabira, UNESCO kao krovna svjetska organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu, odlučio je zadržati Tereziju iz Lisieuxa na svom konačnom popisu obljetnica koje se obilježavaju tijekom dvogodišnjeg razdoblja 2022. – 2023. Ta mlada Francuskinja, katolička redovnica i karmelićanka, svetica i naučiteljica Crkve, svojom osobom, svojim radom i zračenjem, poznata je i priznata ne samo u katoličkom svijetu.

Učiteljica i odgojiteljica u srcu i srcem

Rodila se kao Thérèse Martin u Alençonu 2. siječnja 1873. S 14 godina imala je snažno iskustvo Boga, u karmelski je samostan stupila s 15

godina, uz dopuštenje mjesnoga biskupa, a s 22 (!) godine postala je učiteljicom sestara-novakinja. Učiteljica i odgojiteljica u srcu i srcem, održavala je i njegovala odnos povjerenja, samopoštovanja, te poštivanje osobnog razvoja u svakoj osobi koja joj je bila povjerena, što je njezinim novakinjama, ponekad i starijima od nje same, omogućilo da rastu u unutarnjoj slobodi, da se afirmiraju, pronađu svoj put i tako postanu svjesne samih sebe. Svojim stavom, svojim riječima, svojom šutnjom, svojim primjerom, sveta Terezija otkriva nam se kao učiteljica života.

Terezija je preminula 30. rujna 1897. u Karmelu u Lisieuxu gdje je bila redovnica 9 godina. Žena, mlada, sa samo 24 godine života, shvatila je što čini bit njezina života i njezina odnosa prema svijetu, očituje put jedne duše koja se otvara prema Bogu, a time i prema svakom čovjeku i stvorenju. Mnoge škole i ustanove u Francuskoj i diljem svijeta nose njezino ime koje, osim imena, predstavlja također i određeni način i stil odgoja, te obrazovanja djece i mladih.

Čak i danas duhovna blizina Male Terezije omogućuje tolikom broju ljudi diljem cijeloga svijeta da imaju koristi od poziva koji je ona živjela, da slijede put unutarnje slobode koji je jednostavno put duhovnog djetinjstva što ga je Mala Terezija otkrila i čije iskustvo dijeli s našim suvremenicima. Mali put Terezije iz Lisieuxa doprinosi unutarnjem i osobnom duševnom miru. Izgrađuje ljudsku osobu i razvija duh mira na osobnoj i općoj razini.

Ta mlada Francuskinja bila je osoba kulture, obrazovanja, osoba znanja još od roditeljskog doma. Svojom osobnošću, pismima, pjesmama, spisima i radom propituje Mala Terezija dubine ljudskoga srca, te otvara moguće putove odgovora ljudima i ženama suvremenog svijeta u traženje smisla, traganju za osobnim i sveopćim mirom, što je moguće pronaći jedino u Bogu.

Priznanje svetoj Maloj Tereziji iz Lisieuxa sa strane UNESCO-a, a na prijedlog Francuske države i njezina svetišta, otvara nove vidike i obzore za širenje njezine poruke života, mira i ljubavi „najudaljenijim otocima“, kako se izražava sama Mala Terezija. Željela je sa svojom porukom ljubavi doprijeti do samoga kraja, na „periferije svijeta“, kako se često izražava i sam papa Franjo. Stoga UNESCO službeno priznaje duhovni, kulturni i obrazovni doprinos čovječanstvu Thérèse Martin, svete Male Terezije iz Lisieuxa, koja je posvetila je svoj život Bogu u klauzurnom samostanu Lisieux, u francuskoj Normandiji.

Jezik ljubavi koji nadilazi granice

Naime, „svake dvije godine UNESCO odaje počast osobama koje su, svaka na svoj način, djelovale i djeluju na području obrazovanja, promicanja žena, kulture, znanosti i izgradnje mira“, objašnjava vlč. Thierry Hénault-Morel, rektor svetišta u Alençonu, u gradu u kome je svetica rođena. „Thérèse, dobro poznata u cijelom svijetu“, dodaje svećenik, „svojim djelima i svojim svjedočanstvom doprinosi promicanju sveopćih ljudskih vrijednosti. Kroz kvalitetu i dubinu svoga života ona govori jezikom koji nadilazi sve granice, naime, jezikom ljubavi.“

Vlč. Olivier Ruffray, rektor svetišta u Lisieuxu, mjestu u kojem se nalazi i karmelski samostan Svetice, smatra da „priznavanje Terezije iz Lisieuxa od strane UNESCO-a, na prijedlog Francuske, otvara nove perspektive za širenje njezine poruke života, mira i ljubavi. Crkvu u Lisieuxu pohodi godišnje više od milijun hodočasnika iz cijeloga svijeta, a zvona su tako usklađena da sviraju melodiju pjesme 'Terezijo, zaštitnice naroda', i druge 'Poziv narodima na jedinstvo u ljubavi', što bijaše njezino životno geslo. Ona je naime druga zaštitnica Francuske i misija."

Ivan Pavao II. proglasio je Tereziju iz Lisieuxa naučiteljicom Crkve 19. listopada 1997. i dao joj je naslov „Naučiteljice znanosti ljubavi". Pitanje njezina „učiteljstva" („doktorata") bilo je pokrenuto još 1932. Mala Terezija iz Lisieuxa danas je jedina Francuskinja, naučiteljica Crkve, među 36 priznatih crkvenih naučitelja, ne ubrajajući svetoga Ireneja Lionskoga, koga je papa Franjo prošle godine proglasio naučiteljem Crkve. Rektor svetišta u Lisieuxu naglašeno ističe kako proglašenje Male Terezije crkvenom naučiteljicom znači da su „njezin nauk, njezine pouke i učenje te put koji utire upućeni i primjereni svim ljudima". Vrijede za sve ljude. Naime, znanje ljubavi nadilazi vremena i kulture, zahvaća sve prostore. Ljubav je univerzalna. Ta „znanost ljubavi" ujedinjuje sve muškarce i žene na svijetu, jer odgovara potrazi za smislom u svijetu, u najširem smislu, u potrazi za čovjekovim najdubljim jastvom, što je u konačnici ljubav. Otkriva se da je ova „znanost ljubavi" u službi svijeta solidarnosti. Svatko ima potrebu ljubiti i biti ljubljen.

„Doktor znanosti ljubavi"

Među 36 crkvenih naučitelja samo su četiri žene dobile to priznanje u dvijetisućljetnoj povijesti Crkve. Osim Terezije, to su njemačka sveta Hildegarda iz Bingena (1098-1179), talijanska sveta Katarina Sijenska (1347-1380) i španjolska sveta Terezija Avilska (1515-1582). Dvije karmelićanke, te po jedna benediktinka i dominikanka. Sve četiri svjedoče o bogatstvu kontemplativnog života za Crkvu i svijet. Kontemplacija kao kon-templiranje, uranjanje u Božju prisutnost, znanost i praksa koja nadilazi vrijeme, religije i kulture.

Terezijina tajna - duhovno djetinjstvo

„Znanost ljubavi", koju je Mala Terezija shvatila i izrazila, temelji se na spoznaji da ljubav prema Bogu i čovjeku ne ovisi o velikim talentima ili sposobnostima, kvalitetama ili zaslugama pojedinca: temelji se, prvenstveno, na sposobnosti prihvatiti vlastitu krhkost, te ljubiti svaku osobu, svako stvorenje. Kontemplacija prirode učinila je Tereziju iz Lisieuxa svjesnom dubine ljudske osobe. Potiče čovječanstvo na brigu za stvorenje, čiji razvoj također služi dobrobiti čovjeka.

Odnos Terezije iz Lisieuxa prema prirodi, od najranije dobi, kroz elemente kao što su sunce, životinje, cvijeće, more, krajolik, drveće, zemlja, ukorjenjuje njezinu univerzalnu poruku ljubavi i pomirenja. Smješta je u

globalnu ekonomiju, te ekologiju koje su u službi čovjeka, u društvo koje vodi računa o cjelovitu čovjeku. Obrazovanje koje je Terezija iz Lisieuxa stekla u svojoj obitelji, otvorilo ju je tim životnim načelima.

Pitanje održivog razvoja upućuje u Bibliji na Knjigu Postanka, na pitanje stvaranja, te otvara put cjelovitoj ekologiji o kojoj govori papa Franjo u svojoj drugoj enciklici *Laudato si'*. Poziva muškarce i žene dobre volje da se brinu za ovu Zemlju, naš zajednički dom i da diljem svijeta konačno odgovore Božjem projektu u njegovu djelu stvaranja koje on i danas nastavlja. Bog stvara stalno. *Creatio continua*.

Briga za zajednički dom znači i briga za ljude s kojima smo (ili nismo) u vezi. Zajednička kuća napravljena je za susret onih koji tu žive. Papa Franjo u *Laudato si'*, oslanjajući se na primjer Terezije iz Lisieuxa (br. 230), navodi kako nas sveta Terezija poziva da prakticiramo mali put ljubavi, da ne propustimo lijepu riječ, osmijeh ili bilo koju malu gestu koja ižaruje mir i prijateljstvo. Cjelovitu ekologiju čine i jednostavne svakodnevne geste koje prekidaju s logikom nasilja, izrabljivanja i sebičnosti. Na kraju, svijet zaoštrene potrošnje jest ujedno i svijet koji maltretira život u svim njegovim oblicima. Papa Franjo, veliki štovatelj svete Male Terezije, opisuje tu znanost kao čin povjerenja: „Povjerenje poput djeteta koje se do kraja predaje u Božje ruke“. Papa priznaje da dijeli slabost Terezije, naime, i on sam zna ponekad zaspati u molitvi.

Vlč. Olivier Ruffray, čija je misija nastaviti odašiljati te zračiti poruku svete Male Terezije iz Lisieuxa, vjeruje da UNESCO-vo proglašenje omogućuje njezinoj poruci da dopre do ljudi različitih kultura i religija. „Čak i danas duhovna blizina svete Male Terezije omogućuje mnogim ljudima“ diljem svijeta „da imaju koristi od istog poziva, da slijede taj put unutarnje slobode, što je jednostavno put duhovnog djetinjstva koji je otkrila Terezija iz Lisieuxa. Svoje iskustvo o tome dijeli s onim našim suvremenicima koji prihvaćaju njezinu poruku i dopuštaju da ih dotakne“.

Znanost ljubavi svete Terezije iz Lisieuxa pomaže onima koji je pokušavaju živjeti da iskuse osobni nutarnji mir. Mala Terezija izgrađuje osobu, čovjeka i njeguje duh mira. Misionarska je želja Terezije iz Lisieuxa (iz)ići u susret svijetu, kako bi sa što više ljudi podijelila ono što je čini živom, te je njezina želja nastaviti i s Neba „činiti dobro na zemlji“.

Zahvalni smo Gospodinu da i svjetovne institucije prepoznaju nasušnu potrebu ljubavi u ovom svijetu koji je u kaotičnu stanju. Mala je Terezija pohađala i položila veleučilište „Ljubavi“ i tu zaradila svoj nebeski „doktorat“ izražavajući se „esperantom“ ljubavi. Sve u znaku ruže – sveopćeg znamena ljubavi. Kristološka i kulturološka sublimacija Terezijine osobe u Ljubavi. Njezine su posljednje riječi bile: „Moj Bože, ja te ljubim!“

fra Tomislav Pervan

FEMME DE CULTURE, D'EDUCATION ET DE PAIX
THÉRÈSE DE LISIEUX

UNESCO, 27 novembre 2023[1]

Madame la Ministre,
Excellences,
Mesdames et Messieurs les Ambassadeurs,
Messeigneurs,
Mesdames et Messieurs.

Le dimanche 15 octobre 2023, en la fête de sainte Thérèse d'Avila, le Pape François a publié une Exhortation Apostolique sur sainte Thérèse de Lisieux, qui a comme titre ces premiers mots: *C'est la confiance*. Il a ainsi voulu réunir symboliquement les deux grandes saintes du Carmel qui portent ce même nom de Thérèse, l'espagnole et la française, toutes deux reconnues comme Docteurs de l'Eglise, avec le même immense rayonnement spirituel et culturel dans le monde entier. Une Exhortation Apostolique est un document d'Eglise d'une particulière importance et solennité, le plus important après une Encyclique.

Le Pape rappelle que "l'Église a vite reconnu la valeur extraordinaire de son témoignage et l'originalité de sa spiritualité évangélique". Saint Pie X "a affirmé qu'elle deviendrait la plus grande sainte des temps modernes". Après sa béatification et sa canonisation, Pie XI l'a déclarée patronne des missions et, enfin, saint Jean-Paul II l'a déclarée docteur de l'Église en tant que "experte en science de l'amour (*scientia amoris)*" (CLC 6).

Au cours de cette allocution, je me référerai de façon privilégiée à ce très beau texte, qui nous offre une nouvelle interprétation du message de Thérèse de Lisieux, désignée comme *Docteur de la synthèse*, non seulement pour l'Église catholique, mais aussi pour toute l'humanité contemporaine, dans les perspectives plus larges du dialogue et de la culture.

Les premiers mots de ce document en donnent la tonalité: "*C'est la confiance et rien que la confiance qui doit nous conduire à l'Amour*.[2] Ces paroles très fortes de Sainte Thérèse de l'Enfant Jésus et de la Sainte Face disent tout. Elles résument le génie de sa spiritualité et suffiraient à justifier qu'on l'ait déclarée Docteur de l'Église" (CLC 1).

---

[1] Dans le cadre des célébrations du 150e anniversaire de la naissance de Thérèse de Lisieux, la Délégation permanente de la France auprès de l'UNESCO, la Commission nationale française pour l'UNESCO, le diocèse de Bayeux-Lisieux, le diocèse de Séez ont organisé la manifestation culturelle « Thérèse de Lisieux : une personnalité universelle, sentinelle pour notre temps » lundi 27 novembre 2023, à la Maison de l'UNESCO à Paris.

[2] SAINTE THÉRÈSE DE L'ENFANT JÉSUS ET DE LA SAINTE FACE, *Œuvres complètes*, LT 197, à *Sœur Marie du Sacré- Cœur* (17 septembre 1896), Paris 1992. Il sera toujours fait référence à cette édition.

Telle est donc la synthèse fondamentale de Thérèse, résumée dans ces deux mots: *la confiance et l'amour*. Ils expriment des valeurs universelles, compréhensibles et attirantes pour tout cœur humain, au- delà de toute frontière religieuse et culturelle.

Un rayonnement universel

Ainsi, dès le début, le Pape François insiste sur cet aspect de l'universalité de Thérèse, en affirmant encore qu'elle "est l'une des saintes les plus connues et les plus aimées dans le monde entier. Comme saint François d'Assise, elle est aimée même par les non-chrétiens et les non-croyants. Elle a également été reconnue par l'UNESCO comme l'une des figures les plus significatives pour l'humanité contemporaine" (CLC 4).

De tout coeur, nous devons remercier votre vénérable institution qui a reconnu Thérèse comme *femme de culture, d'éducation et de paix*. Femme de culture, elle est un écrivain dont les oeuvres ne cessent d'être lues dans le monde entier. Femme d'éducation, elle enseigne une voie de sagesse, de liberté et de vrai bonheur. Femme de paix, elle transmet un message d'amour et de fraternité. Jamais elle ne s'exprime de façon polémique, s'efforçant toujours de faire resplendir la vérité dans l'amour, considérant tout être humain comme un frère et une soeur, y compris les athées et les anticléricaux de son temps. Elle est le témoin d'un amour immense, infini, qui ne connaît pas de frontières, qui n'exclut jamais personne. Pour tous ceux qui d'une manière ou d'une autre se sont approchés d'elle, elle est devenue une soeur et une amie. Comme François d'Assise, qui était précédemment mentionné, elle est prophète d'une fraternité universelle. Cette reconnaissance "laïque" de Thérèse par l'UNESCO met en évidence sa place dans la culture mondiale. En effet, Thérèse a suscité un immense intérêt, inspirant de nombreuses œuvres littéraires et artistiques, même de la part de non-croyants, comme par exemple le film *Thérèse* d'Alain Cavalier.

Le Pape nous invite à considérer le motif de ce succès universel de Thérèse. Il écrit: "Sa vie terrestre fut brève, vingt-quatre ans, simple comme n’importe quelle autre, d’abord dans sa famille, puis au Carmel de Lisieux. La lumière et l’amour extraordinaires qui rayonnaient de sa personne se sont manifestés immédiatement après sa mort par la publication de ses écrits et par les innombrables grâces obtenues par les fidèles qui l’ont invoquée". (CLC 5).

Il y a donc comme deux modalités de cet *extraordinaire rayonnement de lumière et d'amour* après la mort de Thérèse: d'une part à travers ses écrits, d'autre part à travers un contact spirituel avec sa personne, toujours mystérieusement présente et vivante. Car, dans le monde entier, de très nombreuses personnes, les plus pauvres qui n'ont jamais lu ses écrits, ont été touchés par son image, partout présente.

Il faut encore redire que ce rayonnement universel de Thérèse ne se limite pas aux chrétiens. On peut citer à ce propos l'exemple de la basilique qui lui est dédiée au Caire, où de nombreux musulmans viennent aussi la prier.

Certains ont donné de beaux témoignages sur les grâces obtenues par son intercession. Pour beaucoup de non-croyants qui se sont intéressés à elle, elle est devenue une véritable amie! C'était, par exemple, le cas de Monsieur Jean Rollin, fondateur et conservateur du Musée d'Art et d'Histoire de Saint-Denis, installé dans l'ancien Carmel de la vénérable Madame Louise de France.

Les écrits de Thérèse sont abondants (plus de mille pages). Ils sont simples, compréhensibles par tous, dans une forme littéraire simple et pauvre, mais d'une extraordinaire richesse de contenus, avec de nombreuses découvertes et intuitions nouvelles sur la réalité la plus profonde du coeur humain, de tout coeur humain, dans son désir du bien, du beau et du vrai, dans son désir du plus grand amour, désir d'aimer et d'être aimé, et cela pour toujours.

Le texte principal est le livre intitulé *Histoire d'une âme*, qui rassemble les principaux écrits de Thérèse, traduit et diffusé dans le monde entier, un texte capable de toucher en profondeur ce coeur humain qui est toujours le même dans toute l'immense variété des cultures de notre humanité.

Aujourd'hui, dans le monde entier, cette actualité de Thérèse et de son message se manifeste de multiples manières, de façon scientifique et populaire. Il y a d'une part des colloques universitaires de haut niveau, comme par exemple celui qui vient de se tenir à Avila à la fin du mois d'août, pendant une semaine, avec 30 conférences. Il y a d'autre part toutes les manifestations de la piété populaire à l'occasion du pèlerinage de ses reliques dans toutes les parties du monde. Pour tous ces événements thérésiens, on remarque toujours une excellente collaboration entre les autorités civiles et religieuses, toujours dans le respect de la laïcité. Nous en faisons l'expérience à Lisieux.

"La petite voie de la confiance et de l'amour" – chemin d'espérance pour tous

Le document du Pape François cite continuellement le texte de Thérèse. Il met particulièrement en lumière sa mission d'éducatrice, enseignant aux autres ce chemin de vie qu'elle-même a découvert et expérimenté. C'est *la petite voie de la confiance et de l'amour* (CLC 14-29), toujours dans cette dynamique de "la confiance qui conduit à l'amour". Cette confiance est *une très ferme espérance*, "une espérance sans limites" (CLC 27). Ici, Thérèse est très proche de son contemporain Charles Péguy, le grand poète de l'espérance, de cette petite et invincible espérance capable de donner un sens à toute vie humaine, même dans les conditions les plus dramatiques et apparemment désespérées. C'est l'espérance de la victoire finale du bien sur le mal, que le chrétien voit déjà réalisée dans la passion et la résurrection de Jésus. Pour Thérèse comme pour Péguy, c'est l'espérance du salut éternel, d'un bonheur qui n'aura pas de fin, pour soi-même et pour tous les autres, jusqu'à *espérer pour tous*.

A ce propos, le Pape se réfère au très beau récit de Thérèse concernant le Criminel Pranzini (Ms A 45v-46v): "Avant son entrée au Carmel, Thérèse fit l’expérience d’une singulière proximité spirituelle avec l’un des hommes les plus malheureux, le criminel Henri Pranzini, condamné à mort pour triple assassinat, et impénitent" (CLC 28). Ce "monstre" dont parlent alors tous les

journaux est encore pour Thérèse un frère pour lequel elle prie et dont elle espère le salut avec une entière confiance, au point de le recevoir comme son "premier enfant". Citant le texte de Thérèse, le Pape écrit: "Elle donne la raison de cette certitude: ‘tant j’avais de confiance en la miséricorde infinie de Jésus’ [...] Cette expérience intense d’espérer contre toute espérance a été fondamentale pour elle: ‘Depuis cette grâce unique, mon désir de sauver les âmes grandit chaque jour’" (CLC 28).

Carmélite, Thérèse est une femme de prière, d'une vie intérieure qui n'est jamais repliement sur soi mais au contraire la plus grande ouverture du coeur à toute l'humanité, accueillant d'abord celui que la justice des hommes avait radicalement exclu en le condamnant à mort. Pour lui, Thérèse a prié et espéré avec tout son coeur de femme comme coeur de Mère: "mon premier enfant"! C'était sa première expérience de maternité spirituelle. D'une manière unique, elle montre ce qu'est la fécondité de la prière, de cette immense énergie spirituelle, de ce courant positif de l'Amour qui a rempli sa vie personnelle pour qu'elle le diffuse dans le monde entier.

A ce sujet, il faut encore citer le texte de l'Exhortation Apostolique: "Thérèse a écrit qu’elle était entrée au Carmel ‘pour sauver les âmes’ (Ms A 69v). En d’autres termes, elle ne concevait pas sa consécration à Dieu en dehors de la recherche du bien de ses frères. Elle partageait l’amour miséricordieux du Père pour l’enfant pécheur, et celui du Bon Pasteur pour les brebis perdues, éloignées, blessées" (CLC 9). Telle est l'attitude profonde du Pape François, en vrai disciple de Thérèse, son attention privilégiée à ceux qui sont plus loin, à tous les exclus. Selon lui, cette "confiance illimitée en la Miséricorde Infinie de Dieu" est essentielle, car

> Pour Thérèse, Dieu brille avant tout par sa miséricorde, clé pour comprendre tout ce qui est dit de Lui: ‘À moi Il a donné sa *Miséricorde infinie*, et c’est *à travers elle* que je contemple et adore les autres perfections Divines! Alors toutes m’apparaissent rayonnantes d’*amour*, la Justice même (et peut-être encore plus que toutes les autres) me semble revêtue d’*amour’* (Ms A 83v). C’est l’une des découvertes les plus importantes de Thérèse, l’une de ses plus grandes contributions (...). Elle est entrée de manière extraordinaire dans les profondeurs de la miséricorde divine et y a puisé la lumière de son espérance sans limites (CLC 27).

Thérèse a compris que la Miséricorde ne doit jamais être séparée de la Justice, de cette justice dont l'effet principal n'est pas de juger, mais de *justifier* l'homme pécheur, c'est à dire de le rendre vraiment juste en le libérant du mal. Comme Péguy, Thérèse a une vive conscience de ce "mal universel" qui enveloppe toute l'humanité, et qui se manifeste aujourd'hui de tant de manières par l'exclusion et la violence sous toutes ses formes. En écho des paroles de saint Paul, le Pape résume en une belle formule la grande certitude de Thérèse: "« là où le péché a abondé, la grâce a surabondé» (Rm 5,20). Le péché du monde est immense, mais il n’est pas infini. En revanche, l’amour miséricordieux du Rédempteur est infini" (CLC 29).

"Je serai l'Amour"

L'*Histoire d'une âme* est une très belle histoire d'amour, d'un très grand amour qui a rempli une vie simple et brève, sans aucun événement extraordinaire: *Le plus grand amour dans la plus grande simplicité* (CLC 35-37). Le mot Amour et le verbe aimer sont les plus fréquents dans tous ses écrits. Pour elle, l'Amour est véritablement la valeur absolue, et cet absolu de l'Amour est exprimé dans des expressions simples et belles qu'il convient de citer. Pour elle, vivre, c'est "vivre d'amour" (PN 17), et lorsqu'elle affirme: "Ma vocation c'est l'Amour" (Ms B 3v), elle est convaincue que c'est la grande vocation de tous, spécialement de ces plus pauvres et plus petits dont elle-même fait partie, selon ses propres paroles: ‘Ah ! Si toutes les âmes faibles et imparfaites sentaient ce que sent la plus petite de toutes les âmes [...] pas une seule ne désespérerait d’arriver au sommet de la montagne de l’amour ‘" (Ms B 1v, cité au CLC 21).

C'est la vocation universelle à la sainteté comme plénitude de l'amour dans le coeur humain, *perfection de la charité* selon le Concile Vatican II (*Lumen Gentium*, V), de cet amour pleinement divin et pleinement humain. Le Pape François se réfère à sa précédente Exhortation Apostolique *Gaudete et exsultate, sur l'appel à la sainteté dans le monde actuel.* Pour saint Paul, cet Amour est la plus grande et la plus précieuse réalité, plus grande que la foi et l'espérance (cf. 1 Cor 13). Thérèse, faisant l'expérience de cet Amour Absolu et immortel, peut s'écrier: "Je compris que l’*Amour* renfermait toutes les Vocations, que l’Amour était tout, qu’il embrassait tous les temps et tous les lieux... en un mot, qu’il est éternel! [...] Ma vocation, enfin je l’ai trouvée, ma vocation, c’est l’Amour [...] Je serai l’Amour, ainsi je serai tout" (Ms B 3v, cité au CLC 39). Cet Amour total et totalisant remplit le coeur de Thérèse en la rendant capable d'aimer de tout son coeur dans toutes les dimensions les plus profondes de son être de femme, comme épouse et mère, enfant et soeur. Ce sont les fondamentales relations d'amour qu'elle exprime symboliquement comme les "quatre cordes" de son coeur, comparé à une lyre (PN 48). Ce même amour qu'elle vit dans la virginité, ses saints parents Louis et Zélie l'ont vécu dans le mariage. En racontant son enfance dans l'*Histoire d'une âme,* Thérèse montre la beauté d'une famille unie dans l'amour.

Elle affirme encore que "le propre de l'Amour est de s'abaisser" (Ms A 2v), définissant ainsi une des caractéristiques essentielles du vrai Amour qui est l'humilité, la petitesse comme chemin de la vraie grandeur. L'inépuisable symbolique des fleurs, que Thérèse applique à elle-même et à tous les hommes, exprime à la fois la beauté et la fragilité de notre humanité. C'est au coeur même de cette fragilité pleinement acceptée que le plus grand Amour peut être vécu dans les plus petites choses de la vie quotidienne. Pour Thérèse, l'humble service d'une soeur malade et difficile devient le lieu d'une expérience intense de lumière et de joie (Ms C 29v-30r, cité au CLC 37). Ainsi, selon le Pape François, "Thérèse vit la charité dans la petitesse, dans les choses les plus simples de la vie quotidienne, et elle le fait en compagnie de la Vierge Marie, en apprenant d’elle qu’« *aimer c’est tout donner et se donner soi-même* » (PN 54)" (CLC 36). C'est là sans doute une

des plus belles définition de l'Amour, du vrai Amour qui est don total de soi-même, et non pas un simple sentiment. Un tel don est décentrement de soi, dépassement de l'individualisme et de l'égocentrisme; il est *la grâce qui nous libère de l'autoréférentialilté* (CLC 12).

A la fin de l'*Histoire d'une âme,* Thérèse partage avec tous ses lecteurs son *Offrande à l'Amour Miséricordieux,* comme la parfaite expression de ce don total de soi-même. En s'offrant tout entière au Feu de l'Amour, elle expérimente de recevoir en elle même la surabondante Eau vive du même amour: "les fleuves, ou plutôt les océans de grâce qui sont venus inonder mon âme" (Ms A 84r). Selon le Pape François, "C'est la vie mystique qui, même dépourvue de phénomènes extraordinaires, est proposée à tous les fidèles comme une expérience quotidienne d'amour" (CLC 35). Pour celle qui s'appelle soeur Thérèse de l'Enfant Jésus et de la Sainte Face, cet Amour a un visage et il a un Nom: C'est Jésus! Avec le mot Amour et le verbe aimer, le Nom de Jésus est le plus fréquent dans tous ses écrits (deux fois plus que le Nom de Dieu). Thérèse a pu définir sa mission en ces termes: "Je désirerai au Ciel la même chose que sur la terre: Aimer Jésus et le faire aimer" (LT 220, cité au CLC 9).

Patronne des missions, Thérèse enseigne à l'Eglise de notre temps la vraie spiritualité de la mission dans un total respect de la liberté religieuse et dans les plus vastes perspectives du dialogue avec les autres religions et avec les non-croyants. Cet aspect important de son message est encore souligné par le Pape François: "Les dernières pages de l' *Histoire d'une âme* sont un testament missionnaire. Elles expriment sa manière de concevoir l'évangélisation par attraction, et non par pression ou prosélytisme" (CLC 10). Thérèse commente alors un verset biblique, les paroles que l'épouse adresse à son Epoux dans le *Cantique des Cantiques*: "Attirez-moi, nous courrons à l'odeur de vos parfums" (Ct 1,3-4). Elle demande à Jésus de l'attirer personnellement pour attirer les autres vers Lui à travers elle. Pour conclure, je voudrais citer les paroles du Pape François à la fin de ce beau document:

> En un temps qui nous invite à nous enfermer dans nos intérêts particuliers, Thérèse nous montre qu'il est beau de faire de la vie un don. (...) En un temps d'individualisme, elle nous fait découvrir la valeur de l'amour qui devient intercession. À un moment où l'être humain est obsédé par la grandeur et par de nouvelles formes de pouvoir, elle montre le chemin de la petitesse. En un temps où de nombreux êtres humains sont rejetés, elle nous enseigne la beauté d'être attentif, de prendre soin de l'autre. À un moment de complexité, elle peut nous aider à redécouvrir la simplicité, la primauté absolue de l'amour, la confiance et l'abandon, en dépassant une logique légaliste et moralisante qui remplit la vie chrétienne d'observances et de préceptes et fige la joie de l'Évangile. En un temps de replis et d'enfermements, Thérèse nous invite à une sortie missionnaire, conquis par l'attrait de Jésus Christ et de l'Évangile" (CLC 52).

François-Marie Léthel, OCD[3]

---

[3] P. François-Marie Léthel, Carme déchaux, Docteur en Théologie, professeur émérite à la faculté pontificale de Théologie Teresianum à Rome, consulteur du Dicastère pour les Causes des Saints, membre de l'académie pontificale de Théologie.

ŽENA KULTURE, ODGOJA I MIRA

TEREZIJA IZ LISIEUXA

UNESCO, 27. studenoga 2023.[1]

Gospođo ministrice,
Ekselencije,
Dame i gospodo veleposlanici,
Gospodo biskupi,
Dame i gospodo!

U nedjelju, 15. listopada 2023., na blagdan svete Terezije Avilske, papa Franjo objavio je Apostolsku pobudnicu o svetoj Tereziji iz Lisieuxa, koja kao naslov nosi njene riječi: *C'est la confiance*. Tako je želio simbolički ujediniti te dvije velike svetice Karmela koje nose isto ime Terezija, Španjolka i Francuskinja, obje priznate kao naučiteljice Crkve, s istim ogromnim duhovnim i kulturnim zračenjem u cijelom svijetu. Apostolska pobudnica je crkveni dokument posebne važnosti i svečanosti, nakon enciklike najvažniji.

Papa podsjeća da je „Crkva brzo prepoznala izvanrednu vrijednost njezina svjedočanstva i originalnost njezine evanđeoske duhovnosti". Sveti Pio X. „izjavio je da će postati najveća svetica modernog doba". Nakon njezine beatifikacije i kanonizacije, Pio XI. proglasio ju je zaštitnicom misija, a na kraju, sveti Ivan Pavao II. proglasio ju je doktoricom Crkve kao „poznavateljem znanosti ljubavi (*scientia amoris*)" (CLC 6).

Tijekom ovog obraćanja, posebno ću se pozivati na taj prekrasni tekst koji nam nudi novu interpretaciju poruke Terezije iz Lisieuxa, nazvane *doktoricom sinteze*, ne samo za Katoličku Crkvu, već i za cijelo suvremeno čovječanstvo, u širim perspektivama dijaloga i kulture.

Prve riječi tog dokumenta daju mu ton: „To je povjerenje i samo povjerenje što nas mora voditi prema Ljubavi."[2] Te vrlo jake riječi svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetog Lica govore sve. One sažimaju genij njezine duhovnosti i same bi bile dovoljne da opravdaju njezino proglašenje naučiteljicom Crkve (CLC 1).

---

[1] U okviru proslave 150. obljetnice rođenja Terezije iz Lisieuxa, Stalna delegacija Francuske pri UNESCO-u, Francuska nacionalna komisija za UNESCO, biskupija Bayeux-Lisieux i biskupija Séez organizirali su kulturnu manifestaciju „Terezija iz Lisieuxa: univerzalna osobnost, čuvarica našeg vremena" u ponedjeljak, 27. studenog 2023., u Kući UNESCO-a u Parizu.
[2] SAINTE THERESE DE L'ENFANT JESUS ET DE LA SAINTE FACE, *Œuvres complètes*, Cerf – DDB, Pariz 1992., LT 197, pismo s. Mariji od Presvetog Srca (17. rujna 1896.).

Dakle, to je temeljna sinteza Tereze, sažeta u te dvije riječi: povjerenje i ljubav. One izražavaju univerzalne vrijednosti, razumljive i privlačne svakom ljudskom srcu, izvan svake vjerske i kulturne granice.

Univerzalno zračenje

Od samog početka, papa Franjo inzistira na aspektu Terezijine univerzalnosti, ponavljajući da je ona „jedna od najpoznatijih i najdražih svetica na cijelom svijetu. Kao sveti Franjo Asiški, vole je čak i nekršćani i ateisti. UNESCO ju je također priznao kao jednu od najznačajnijih osoba za suvremeno čovječanstvo" (CLC 4).

Iz dubine srca, moramo zahvaliti vašoj časnoj ustanovi koja je priznala Tereziju kao ženu kulture, odgoja i mira. Kao žena kulture, ona je spisateljica čija se djela neprestano čitaju diljem svijeta. Kao žena odgoja, ona uči put mudrosti, slobode i istinske sreće. Kao žena mira, ona prenosi poruku ljubavi i bratstva. Nikada se nije izražavala polemički, uvijek nastojeći da istina zasja u ljubavi, smatrajući svako ljudsko biće bratom i sestrom, uključujući ateiste i antiklerikalce svog vremena.

Ona je svjedok beskrajne, neizmjerne ljubavi koja ne poznaje granice, koja nikoga ne isključuje. Za sve koji su se na ovaj ili onaj način približili njoj, ona je postala sestra i prijateljica. Kao Franjo Asiški, koji je već spomenut, ona je prorok univerzalnog bratstva.

To „svjetovno" priznanje Terezije od strane UNESCO-a ističe njezino mjesto u svjetskoj kulturi. Terezija je, doista, izazvala golem interes, nadahnjujući brojna književna i umjetnička djela, čak i kod ateista, kao što je, primjerice, film *Thérèse* Alaina Cavaliéra.[3]

Papa nas poziva da razmotrimo razloge tog univerzalnog Terezijinog uspjeha. Piše: „Njezin zemaljski život bio je kratak, dvadeset i četiri godine, jednostavan kao i bilo koji drugi, prvo u njezinoj obitelji, a zatim u Karmelu u Lisieuxu. Izvanredna svjetlost i ljubav koja su zračila iz nje same, odmah su se očitovale nakon njezine smrti objavljivanjem njezinih spisa i bezbrojnim milostima primljenim od vjernika koji su je prizivali" (CLC 5).

Dakle, postoje kao dva načina tog *izvanrednog zračenja svjetla i ljubavi* nakon Terezijine smrti: s jedne strane, putem njezinih spisa, a s druge strane, putem duhovnog kontakta s njezinom osobom, uvijek na tajanstven način prisutnom i živom. Jer, diljem svijeta, brojne osobe, pa i one najsiromašnije koje nikada nisu čitale njezine spise, dirnute su njezinom slikom, svuda prisutnom.

Treba nanovo istaknuti da to univerzalno Terezijino zračenje ne obuhvaća samo kršćane. Može se spomenuti primjer bazilike posvećene njoj u Kairu, gdje mnogi muslimani također dolaze moliti. Neki su dali prekrasna svjedočanstva o milostima primljenim po njezinoj zagovoru. Za mnoge osobe

[3] Biografska drama iz 1986. s Caherine Mouchet u glavnoj ulozi. Film je iste godine dobio stručnu nagradu žirija na čuvenom filmskom festivalu u Cannesu – opaska prevoditelja.

koje ne vjeruju, a koje su se zanimale za nju, ona im je postala pravom prijateljicom! To je bio slučaj, na primjer, s gospodinom Jeanom Rollinom, osnivačem i konzervatorom Muzeja povijesti i umjetnosti Saint-Denisa, smještenog u nekadašnjem Karmelu časne službenice Božje Louise de France.[4]

Terezijini spisi su obilni (više od tisuću stranica). Jednostavni su, razumljivi svima, u jednostavnom i siromašnom književnom stilu, ali izvanredno bogati sadržajem, s brojnim otkrićima i novim spoznajama o najdubljoj stvarnosti ljudskog srca, svakog ljudskog srca, u njegovoj želji za dobrim, lijepim i istinitim, u njegovoj želji za najvećom ljubavlju, želji da ljube i da budu ljubljeni, i to zauvijek.

Glavni tekst je knjiga pod nazivom *Povijest jedne duše*, koja objedinjuje glavne Terezijine spise, prevedena i distribuirana diljem svijeta, tekst sposoban duboko dirnuti ljudsko srce koje je uvijek isto u ogromnoj raznolikosti kultura našeg čovječanstva.

Danas se u svijetu, na mnogo načina, očituje aktualnost same Terezije, kao i njezine poruke, na znanstveni i popularni način. S jedne strane, tu su visoki akademski skupovi, kao što je onaj koji se održao u Ávili krajem kolovoza, tijekom tjedan dana, s 30 predavanja. S druge strane, postoje sve vrste manifestacija pučke pobožnosti povodom hodočašća njezinih relikvija u sve dijelove svijeta. Za sve te terezijanske događaje, uvijek se primjećuje izvrsna suradnja između civilnih i vjerskih vlasti, uvijek u poštivanju sekularnosti. To iskustvo imamo i u Lisieuxu.

„Mali put pouzdanja i ljubavi“ kao put nade za sve

Papin dokument neprestano citira Terezijine tekstove. Posebno ističe njezinu misiju odgojiteljice, učeći druge onaj životni put koji je sama otkrila i proživjela. To je mali put pouzdanja i ljubavi (CLC 14-29), uvijek u dinamici „pouzdanja koje vodi ljubavi“. To pouzdanje je vrlo čvrsta nada, „beskrajna nada“ (CLC 27).

Ovdje je Terezija vrlo bliska svom suvremeniku Charlesu Péguy-u, velikom pjesniku nade, te male i nepobjedive nade sposobne dati smisao svakom ljudskom životu, čak i u najdramatičnijim i naizgled bezizlaznim okolnostima. To je nada u konačnu pobjedu dobra nad zlom, koju kršćanin već vidi ostvarenu u Isusovoj muci i uskrsnuću. Za Tereziju, kao i za Péguyja, to je nada u vječni spas, u sreću bez kraja, za sebe i za sve druge, pa čak i za sve.

U tom smislu, Papa se poziva na prekrasni Terezijin tekst o kriminalcu Pranziniju (Ms A 45v-46v): „Prije ulaska u Karmel, Terezija je

[4] Louise-Marie od Francuske, OCD (15. srpnja 1737. – 23. prosinca 1787.) bila je francuska princeza i bosonoga karmelićanka, najmlađa od desetero djece kralja Luja XV. Ušla je u karmelski samostan u Saint-Denisu 1770. godine i uzela redovničko ime Terezija od sv. Augustina. Njezin postupak je otvoren 1902. godine, a 1997. ju je časnom službenicom Božjom proglasio danas sveti papa Ivan Pavao II. (Op. prev.).

doživjela jedinstvenu duhovnu bliskost s jednim od najnesretnijih ljudi, zločincem Henrijem Pranzinijem, osuđenim na smrt zbog trostrukog ubojstva, za koje se nije kajao“ (CLC 28). Taj „čovjek-zvijer“, o kojem tada govore svi novinski članci, za Tereziju je i dalje brat za kojeg se moli i za kojeg se nada spasenju s potpunim povjerenjem, do te mjere da ga prima kao svoje „prvo dijete“. Citirajući Terezijine tekstove, Papa piše: „Ona daje razlog te sigurnosti: 'On mi je dao svoju beskonačnu milost'... To intenzivno iskustvo nadanja protiv svake nade bilo je za nju temeljno: 'Od te jedinstvene milosti, moja želja za spašavanjem duša raste iz dana u dan'“ (CLC 28).

Kao karmelićanka, Terezija je žena molitve, unutarnjeg života koji nije bavljenje sobom, već najveće otvaranje srca cijelom čovječanstvu, prihvaćajući prije svega onoga koga ljudska pravda radikalno isključuje osuđujući ga na smrt. Za njega se Terezija molila i nadala se cijelim svojim srcem žene i majke: „moje prvo dijete“! To je bilo njezino prvo iskustvo duhovnog majčinstva. Na jedinstven način pokazuje što je plodnost molitve, te ogromne duhovne energije, te pozitivne struje Ljubavi koja je ispunila njezin osobni život kako bi ga širila diljem svijeta.

U vezi s tim, treba još citirati tekst Apostolske pobudnice: „Tereza je napisala da je ušla u Karmel 'kako bi spasila duše' (Ms A 69v). Drugim riječima, nije shvaćala svoju posvetu Bogu izvan dobra svoje braće. Dijelila je Očevu milosrdnu ljubav prema grešnom djetetu i ljubav Dobrog Pastira prema izgubljenim, udaljenim, ranjenim ovcama“ (CLC 9). To je i dubok stav pape Franje, kao istinskog Terezijina učenika, njegova posebna pozornost prema onima koji su daleko, svim isključenima.

Prema njemu, to „neograničeno povjerenje u beskonačnu Božju milost“ je bitno, jer „za Tereziju, Bog prije svega sjaji svojom milosrđem, ključem za razumijevanje svega što se o Njemu govori: 'On mi je dao svoju beskonačnu milost, i kroz nju ja gledam i obožavam ostale božanske savršenosti!... Tada mi se sve čini obasjano ljubavlju, sama Pravda (i možda još više od ostalih) čini mi se zaogrnuta ljubavlju' (Ms A 83v). To je jedno od najvažnijih Terezijinih otkrića, jedan od njezinih najvećih doprinosa (...). Na izvanredan je način ušla u dubine Božjeg milosrđa i iz njega crpila svjetlo svoje beskrajne nade“ (CLC 27).

Terezija je shvatila da se milosrđe nikada ne smije odvajati od Pravde, od one pravde čiji glavni učinak nije osuda, već opravdanje grešnog čovjeka, odnosno oslobađanje od zla. Kao Péguy, Terezija ima živu svijest o tom „univerzalnom zlu“ koje obuhvaća cijelo čovječanstvo, i koje se danas na toliko načina očituje isključenjem i nasiljem u svim svojim oblicima. Pozivajući se na Pavlove riječi, Papa sažima u prekrasnoj formuli veliku Terezijinu sigurnost: „'Gdje je obilovao grijeh, tamo je preobilovala milost' (Rim 5,20). Grijeh svijeta je golem, ali nije beskonačan. Nasuprot tome, milosrdna ljubav Otkupitelja jest beskonačna“ (CLC 29).

“Ja ću biti Ljubav”

Povijest jedne duše je prekrasna priča o ljubavi, o vrlo velikoj ljubavi koja je ispunila jednostavan i kratak život, bez ikakvih izvanrednih događaja: *najveća ljubav u najvećoj jednostavnosti* (CLC 35-37). Riječ „ljubav“ i glagol „ljubiti“ najčešći su u svim njezinim spisima. Za nju je ljubav doista apsolutna vrijednost, a taj apsolut Ljubavi izražava se jednostavnim i lijepim izrazima koje vrijedi navesti.

Za nju, živjeti znači „živjeti od ljubavi“ (PN 17), i kada tvrdi: „Moje je zvanje Ljubav“ (Ms B 3v), uvjerena je da je to velika zadaća svih, posebno najsiromašnijih i najmanjih kojima ona sama pripada, prema njezinim riječima: „Ah! Da sve slabe i nesavršene duše osjećaju što osjeća najmanja od svih duša (...), nijedna ne bi očajavala da stigne na vrh brda ljubavi“ (Ms B 1v, citirano u CLC 21).

To je univerzalni poziv na svetost kao ispunjenje ljubavi u ljudskom srcu, usavršavanje ljubavi prema Drugom vatikanskom koncilu (*Lumen Gentium*, poglavlje V), te ljubavi potpuno božanske i potpuno ljudske. Papa Franjo se poziva na svoju prethodnu Apostolsku pobudnicu *Radujte se i kličite*, o pozivu na svetost u današnjem svijetu. Za sv. Pavla, ta ljubav je najveća i najdragocjenija stvarnost, veća od vjere i nade (cf. 1 Kor 13). Terezija, doživljavajući tu Apsolutnu i besmrtnu Ljubav, može uskliknuti: „Shvatila sam da Ljubav obuhvaća sve pozive, da je Ljubav sve, da obuhvaća sva vremena i sva mjesta... ukratko, da je ona vječna! (...) Moje je poslanje, konačno sam ga pronašla, moje je poslanje Ljubav (...). Bit ću Ljubav, bit ću sve“ (Ms B 3v, citirano u CLC 39).

Ta potpuna i sveobuhvatna Ljubav ispunja Terezino srce, čineći je sposobnom ljubiti svim svojim srcem u svim najdubljim dimenzijama svoje ženske biti, kao žena, supruga i majka, dijete i sestra. To su temeljne ljubavne veze koje simbolički izražava kao „četiri žice“ svog srca, uspoređujući ga s lirom (PN 48). Tu istu ljubav koju je živjela u djevičanstvu, njezini sveti roditelji Ljudevit i Zelija živjeli su u braku. Pripovijedajući o svom djetinjstvu u *Povijesti jedne duše*, Terezija pokazuje ljepotu obitelji ujedinjene u ljubavi.

Ona također tvrdi da je „svojstvo Ljubavi da se snizuje“ (Ms A 2v), definirajući time jednu od bitnih karakteristika istinske Ljubavi, koja je poniznost, malenost kao put do istinske veličine. Neiscrpna simbolika cvijeća koju Terezija primjenjuje na sebe i na sve ljude izražava istovremeno ljepotu i krhkost naše ljudskosti. Upravo u tom potpuno prihvaćenom srcu najveća se Ljubav može živjeti u najmanjim stvarima svakodnevnog života. Za Tereziju, ponizno služenje bolesnoj i teškoj sestri postaje mjesto intenzivnog iskustva svjetlosti i radosti (Ms C 29v-30r, citirano u CLC 37).

Dakle, prema Papi Franji, „Terezija živi ljubav u malenosti, u najjednostavnijim stvarima svakodnevnog života, i čini to u društvu Djevice Marije, učeći od nje da 'ljubiti znači dati sve i dati samu sebe' (PN 54)“ (CLC 36). To je bez sumnje jedan od najljepših opisa Ljubavi, istinske Ljubavi koja

je potpuni dar sebe, a ne samo osjećaj. Takav dar je izlazak iz sebe, nadilaženje individualizma i sebičnosti; to je milost koja nas oslobađa samoreferencijalnosti (CLC 12).

Na kraju *Povijesti jedne duše*, Terezija dijeli sa svim svojim čitateljima svoje prikazanje Milosrdnoj Ljubavi, kao savršen izraz tog potpunog dara sebe. Potpuno se darujući Vatri Ljubavi, ona doživljava da u sebi prima obilje žive vode te iste ljubavi: „Rijeke, ili bolje rečeno, oceani milosti koji su preplavili moju dušu“ (Ms A 84r). Prema papi Franji, „to je mistični život koji, čak i bez izvanrednih pojava, nudi se svim vjernicima kao svakodnevno iskustvo ljubavi“ (CLC 35).

Za onu koja se zove sestra Terezija od Djeteta Isusa i Svetog Lica, ta Ljubav ima lice i Ime: To je Isus! Uz riječ „ljubav“ i glagol „ljubiti“, ime Isusovo je najčešće u svim njezinim spisima (dvaput češće nego ime Božje). Terezija je svoje poslanje mogla definirati ovim riječima: „Na nebu ću željeti isto što i na zemlji: ljubiti Isusa i učiniti da ga i drugi ljube“ (LT 220, citirano u CLC 9).

Kao zaštitnica misija, Terezija uči Crkvu našeg vremena pravoj duhovnosti misija u potpunom poštivanju vjerske slobode i u najširim perspektivama dijaloga s drugim religijama i nevjerujućima. Taj važan aspekt njezine poruke Papa Franjo dodatno ističe: „Posljednje stranice *Povijesti jedne duše* su misionarska oporuka. One izražavaju njezin način shvaćanja evangelizacije privlačenjem, a ne pritiskom ili prozelitizmom“ (CLC 10). Terezija tada komentira biblijski stih, riječi koje nevjesta upućuje svom Zaručniku u *Pjesmi nad pjesmama*: „Povuci me, trčat ćemo za mirisom tvojih mirisa“ (*Pj* 1,3-4). Moli Isusa da je privuče kako bi kroz nju privukao druge k sebi.

Na kraju, želim citirati papine riječi s konca ovog prekrasnog dokumenta:

> U vrijeme koje nas poziva da se zatvorimo u svoje osobne interese, Terezija nam pokazuje koliko je lijepo život učiniti darom [...]. U vrijeme individualizma, ona nam otkriva vrijednost ljubavi koja postaje zagovor. U vrijeme kada je čovjek opsjednut veličinom i novim oblicima moći, ona pokazuje put malenosti. U vrijeme kada se mnogi ljudi odbacuju, ona nas uči ljepoti biti pažljiv, brinuti se za druge. U vrijeme složenosti, ona nam može pomoći da ponovno otkrijemo jednostavnost, prvenstvo apsolutne ljubavi, pouzdanja i predanja, nadilazeći legalističku i moralizirajuću logiku koja ispunja kršćanski život propisima i pravilnicima, i zaleđuje radost Evanđelja. U vrijeme povlačenja i zatvaranja, Terezija nas poziva na misionarski izlazak, osvojeni privlačnošću Isusa Krista i Evanđelja. (CLC 52)

François-Marie Léthel, OCD[5]

[5] P. François-Marie Léthel, karmelićanin, doktor teologije, profesor *emeritus* na Papinskom teološkom fakultetu *Teresianum* u Rimu, konzultor Dikasterija za kauze svetih, član Papinske teološke akademije.

UTJECAJ DUHOVNOSTI MALE TEREZIJE
U RUKOPISNOJ OSTAVŠTINI
SLUGE BOŽJEGA O. GERARDA TOME STANTIĆA[1]

Jubilarna 150 godišnjica rođenja sv. Male Terezije, otvorena je 2. siječnja 2023. i završena 2. siječnja 2024. godine. Kalendarski je jubilarna godina prošla, ali nam je sv. Mala Terezija ostavila rudnik pisanog duhovnog blaga, koji ima toliko rukavaca za istraživanje i iskapanje proživljenog evanđeoskog blaga. Sluga Božji o. Gerard Tomo Stantić, od kako je Mala Terezija proglašena blaženom i svetom, sve do svoje smrti, nije prestajao iskapati to duhovno blago i primjenjivati ga u svoj vlastiti duhovni život, kako se to vidi iz njegove rukopisne ostavštine.

Ponizni „Sluga Jahvin" Isus Krist, kako ga opisuje Sveto pismo, osobito poslanica Filipljanima sv. Pavla apostola, polazišna je točka o. Gerarda za suobličenje Isusu Kristu, po svome redovničkom i svećeničkom posvećenju. Proglašenjem blaženom i svetom sv. Male Terezije, o. Gerard je u svetici ruža otkrio uzor kako se operativno stiže do suobličenja Isusu Kristu jednim novim sasvim „malim" putem duhovnosti. Oduševljava ga sv. Mala Terezija i njezino redovničko prezime: od Djeteta Isusa i Svetoga Lica. U Terezijinom „prezimenu" sadržan je cijeli Isusov život – od jaslica do Križa i proslave Uskrsnuća – kojega ona želi slijediti. I o. Gerard je odabrao taj put hoda za Isusom, na način kako njega Gospodin zove. Oduševljava ga primjer nove *Svetice ruža* i način kako je ona ostvarila svoj put svetosti.

Temelji duhovnog života: poniznost i malenost

Oličenje ponizne duše o. Gerard motri u Djetetu Isusu: „Isus je mogao doći kao odrastao čovjek i otpočeti spasenje, došao je kao dijete kako bismo najprije postali djeca, a onda sve veći i veći."[2] I tumači evanđeosko značenje izraza „biti dijete" u duhovnom životu, pomoću Malog puta sv. Male Terezije:

> Mali Isus i Mala Terezija žele da se operemo vodom poniznosti, kako bi bili slobodni od ljudskog obzira i ponizni. Jer oholi nemaju vremena na Isusa misliti, jer im je glava puna pitanja: što misle o meni i što će o meni misliti.[3]

U Maloj Tereziji otkriva novi put svetosti:

---

[1] Autor je istu građu objavio u nekoliko nastavaka tijekom 2024. u katoličkom mjesečniku na hrvatskom jeziku *Zvonik* iz Subotice.

[2] *Razgovor s Isusom,* 004082-83. Navodi o. Gerarda uzeti su iz zbirke njegovih spisa koji se čuvaju u arhivi Vicepostulature sluge Božjega u Karmelskom samostanu u Somboru.

[3] *Razgovor s Isusom,* 003352.

> Život Male Terezije: novi način svetosti: dječja igra u usporedbi s drugim svecima… Isus je veliko cvijeće, Mala Terezija malo cvijeće: jedno i drugo miriše po svemu svijetu. Ovako ćemo cvijeće biti, ako ćemo Vas slijediti… Moje igranje: Vama dopadanje.[4]

Na putu evanđeoskog hoda s Isusom, postavljaju nam se zapreke. Ljudski obzir, što netko misli o meni, ili što će drugi misliti o meni. Nismo slobodni od svoga sebeljublja. Oholi smo, ne možemo podnijeti ljudske kritike. Često puta sami ne vidimo svoje pogreške i dobro je da nas drugi gledaju i da ukazuju na naše pogreške. Biti samokritičan i primiti dobro namjerne kritike koje nas oslobađaju od umišljene „svetosti", evanđeoski je put poniznosti. Kršćanska krepost poniznosti, evanđeoska „malenost" temelj je na kojemu se gradi duhovni život: „Od maloga djeteta izrast će veliki odrastao čovjek, a od poniznog kršćanina veliki svetac. Dakle, zreo kršćanin, prijatelj Božji."[5]

Sveta Mala Terezija, u usporedbi s velikim svecima, sebe je uspoređivala s prahom, malim zrnom prašine, naspram velike planine koja se diže do neba. Sliku „praha" o. Gerard primjenjuje na svoj duhovni rast: „Ako sam prah nemam strah, jer me Vaša volja pokreće… Ako sam hrabri prah pokreće me vjetar Providnosti, protiv svake sile do nebeske slave."[6]

Križ i ljubav

Ako želimo slijediti Isusa trebamo prihvatiti i njegov nauk, uzeti svoj životni križ. Najveći je križ tamo gdje je najveća ljubav. Ljubiti znači poništiti same sebe, svoj egoizam, oholost, biti slobodni, a to ima svoju cijenu. Ljubiti Boga i bližnjega svoga kao samoga sebe, to je križ kojeg Isus stavlja na ramena onih koji ga žele slijediti. Križ je sinonim za ljubav. Radi se o naporu kojeg kršćanin čini svjesno i slobodno s ljubavlju i jasnim ciljem, suobličiti se slici Isusa Krista. Mala Terezija nam je u tome živi primjer i to na jedan novi iskustveni način, koji je prikladan svakome koji želi hodati s Kristom na putu ostvarenja kršćanske svetosti. Dva su vida evanđeoskog napredovanja u kreposti: odreći se samoga sebe, te križ i ljubav. Ljubav bez križa je laž, križ bez ljubavi je prokletstvo. Kršćanska vježba u krepostima bez ljubavi ne samo da nas ne mijenja, nego nas deformira. Vježbanje u krepostima izvire iz ljubavi i vodi k ljubavi. Vježba u krepostima nezaobilazna je u svetosti, kao što je nezaobilazna i ljubav.

Osloboditi se sebeljublja i oholosti, biti doista slobodan ima svoju cijenu. O. Gerard to dobro shvaća kada zapisuje:

> Isus voli onaj prah koji mu uzleti a to je ponizan kršćanin. Takvog kršćanina svatko baca, čini s njim što hoće i tako Isusu putuje i u usta mu padne. Takve male Isus jedva čeka da ih zagrli… Poniznost je istinita procjena o samome sebi.[7]

---

[4] *Razgovor s Isusom*, 003352.
[5] *Razgovor s Isusom*, 003352.
[6] *Theologia Pastoralis*, 002805.
[7] *Put k Isusu*, 004802.

Stoga treba biti oprezan u radu na krepostima: „Svaka je krepost 'opasna', sumnjiva, bez poniznosti, jer oholost visoko digne čovjeka, ali duboko padne s njom čovjek bez poniznosti.“[8]

Po uzoru na sv. Malu Tereziju, o. Gerard je svjestan, da kada ga zahvati ljubav Kristova, tada se više ne govori o odricanju, jer ono prerasta u ljubav. Rad na sebi, rad na krepostima plod je duhovnog iskustva s Bogom, nakon kojeg slijedi dugi hod i postupak odvajanja dragocjenog od bezvrijednog, a to traje cijeli ljudski život.

Isus nas poziva da mu se iz ljubavi predamo, da mu slobodno dopustimo da nas posjeduje. Njegova ljubav je ponuđena svima jednostavnima, onima koji nemaju doli Isusa, koji se njemu utječu da bi dobili ljubav. Jednostavnost i poniznost, o čemu govori sv. Mala Terezija, je čin ljubavi koja se utječe božanskoj Ljubavi da bi dobila ljubav. Jednostavnost srca se sastoji u tome da vidimo, kako je Isusova ljubav zaposjednuta samo Bogom, i da iz te i takve ljubavi ljubi svakog čovjeka koji mu se slobodno predaje i koji mu slobodno otvori svoje srce. Jednostavnost i čistoća srca sastoji se u tome, da se uzdamo samo u njega da bismo imali srce ispunjeno ljubavlju prema Ocu, odnosno srce Sina koji vidi Oca.

Takva ljubav ima svoju cijenu, koju su dragovoljno prihvatili i sv. Mala Terezija i sluga Božji o. Gerard Tomo Stantić, karmelićanin. Ljubav, jednostavnost srca i poniznost, posljedica je Božje ljubavi koja je zahvatila Terezijino srce još od početka prvog doticaja s Isusom, kod Prve svete pričesti kojemu se dragovoljno predala:

> Kako je bio sladak prvi cjelov Isusov mojoj duši!... To je bio cjelov ljubavi; osjećala sam da sam ljubljena, pa sam govorila: „Ja te ljubim, dajem ti sebe zauvijek.“ Nije bilo zahtjeva, ni bojeva, ni žrtava. Već su se dugo vremena Isus i sirota mala Terezija gledali i razumjeli... Toga dana to više nije bio pogled, nego sjedinjenje. (Ms A 35r)

Ljubavi, koja je zaposjela njezino srce, Terezija odgovara jednostavnošću, ne tražeći ništa drugo doli izravnu ljubav prema Isusu. Isus je rekao: „Gdje vam je blago, ondje će vam i srce biti “ (Lk 12,34). Naše je srce povezano s blagom, ali kojim? Ima blaga koje otežava i onečišćuje srce, ili ga čisti. Valja nam dobro razabrati koje blago tražimo. Ljudsko srce ne može živjeti bez onoga što ljubi, a ono što srce ljubi u konačnici ga i oblikuje. Isus nas poziva da se izravno usmjerimo na Božju ljubav i ona će nas oblikovati u čistu ljubav. Ako naša ljubav nije izravan i isključivi izbor Boga, puni se mnoštvom drugih stvari i biva podijeljena, nauk je Malog puta svetosti sv. Male Terezije kojeg slijedi sluga Božji o. Gerard Tomo Stantić.

---

[8] *Put k Isusu*, 004804.

Pobožnost i svetost temelje se na poniznosti

Za o. Gerarda je „svaka pobožnost, svetost slabašnog kršćanina, poniznost.“[9] Svatko tko se slobodno odvaži na put avanture hoda s Isusom, češće treba, poput sv. Male Terezije i o. Gerarda razmišljati:

> Ja sam kao mala mrvica, grli me Isusova ručica. Bez Njega se neću micati, može sa mnom što hoće činiti. Kad se naigrao sa mnom, on me neće baciti, nego ću u nebo uzletjeti. Ali, prije nego što nas pozlati i za nebo pripremi, on nas po nemilim neprijateljima kuša, kao da iz spužve iscijedi svu gadnu sebičnost, oholost, kako bi stvarna bila naša poniznost i zrelost za nebo.[10]

Tema „praha“ kojim sv. Mala Terezija uspoređuje sebe s velikim svecima (Ms C 2v), praktična je tema za razmišljanje sluge Božjega o. Gerarda:

> Iz praha postaje zlato; pozlaćeni prah je često uznemirivan jer ga bacaju sad gore, sad dolje. No, to je put čišćenja bilo tijela bilo duše, ali pod uvjetom poniznosti. Pravi redovnik je 'prah' u Redu, u samostanu. Njegovo pamćenje postaje pokopani 'Prah. Dakle, kad smo slični 'Prahu' budimo zahvalni. Trebamo biti zahvalni Malom Isusu uvijek i u vijeke vjekova. Amen. Malog Isusa dah: dah je Praha. Tako će cijeli čovjek pristati biti sav Malog Isusa.[11]

Život u samostanu je isprepleten naravnim i nadnaravnim događajima. Kada slobodno ulazimo u samostan i izabiremo određenu karizmu reda, unosimo same sebe, svoju narav, svoje dobre i loše kvalitete. Prema učenju sv. Ivana od Križa, onaj tko ulazi u određeni samostan sličan je velikom neotesanom kamenu.[12] Treba biti spreman prihvatiti sve one elemente i osobe koje će ga tokom boravka i rasta u krepostima „tesati“ da iz tog neobradivog kamena izrasta divan mramorni kip. Naša ljudska narav teško podnosi „tesanje“, ali ako se to „tesanje“ ne shvati i prihvati nadnaravno, nikada se nećemo oblikovati u divni mramorni kip, odnosno uresiti nadnaravnim krepostima. Sveta Mala Terezija se dala oblikovati u kreposnu osobu, premda joj je to skupo koštalo. Ona je to prihvatila nadnaravnom spoznajom, suobličiti se Isusu Kristu (cf. Ms C 12v). Na isti način o. Gerard prihvaća, sredstva i osobe u samostanu iz nadnaravnih pobuda, kao put čišćenja bilo tijela bilo duše, ali pod uvjetom poniznosti: “Ponizan, kao malo dijete spava i slatko sanja, vozi se u nebo. Tijelo će se rasuti, Isus će ga skupiti drugi put na uskrsnuće.“[13]

O. Gerard po uzoru sv. Male Terezije, živi krepost poniznosti povezanu zavjetom poslušnosti: „Redovnički idealizam neka se ne upravlja sam. Neka slijedi poglavara pa ga neće boljeti glava. Redovnik svoje volje, svoga starješinu

---

[9] *Put k Isusu*, 003008.
[10] *Put k Isusu*, 003008.
[11] *Ljetopis somborskog samostana*, 001837.
[12] Cf. *Cuatro avisos*, 3 u: SVETI IVAN OD KRIŽA, *Kraći spisi*, Symposion, Split 1978., 15-19.
[13] *Razgovor s Isusom*, 003869.

kolje“. [14] „Ja sam za samostan potrebna zločestoća, ali daj mi milost da ne budem opasnost“.[15] U dubini otajstva Boga našega Oca, u njegovoj poniznosti i prihvaćanju poslušnosti Očeve, postavši čovjekom, o. Gerard otkriva samoga sebe. On prihvaća tu nevjerojatnu evanđeosku novost, da je Bog došao u osobi Isusa Krista da nas privuče k sebi. Bog je tu, Bog nam je blizu. Prisnost s nebeskim Ocem i njegovim Sinom Isusom Kristom, to je ono što o. Gerard pronalazi u evanđeljima, Radosnu vijest objavljenu poniznima i malenima. Otac sve predaje svojemu ljubljenom Sinu (cf. Mt 11,27), a ponizni i maleni, poput sv. Male Terezije i o. Gerarda, potpuno se predaju Isusu, da ih Sin Isus sa sobom povuče nebeskom Ocu. Poniznost i poslušnost vraćaju nas Bogu i izražavaju naše povjerenje i ljubav, poručuju nam sv. Mala Terezija i sluga Božji o. Gerard Tomo Stantić.

„Duhovno djetinjstvo“ je evanđelje za svakoga

„Duhovno djetinjstvo“ o kojem govori Mala Terezija, a kojeg o. Gerard primjenjuje na svoj duhovni život, traži suradnju s milošću Božjom. Vjerom, nadom i ljubavlju čovjek se iznutra obnavlja i stvara uvjete za daljnji rast do punine Kristove. Ako je vjera prihvaćanje volje Božje u životnim događajima, ona s naše strane zahtijeva pristajanje i odgovor. Nije dovoljno vidjeti Boga na djelu u čitavom našem životu, potrebno je naći sredstvo prianjanja uz Njegovu volju. Terezijina vjera prodire u sve trenutke njezina svakodnevnog života, tiho se hrani svime onim što joj nudi monotonija svakodnevlja. Slično zapisuje o. Gerard:

> Što vjera svira to neka duša pjeva. Što vjera pokazuje to neka gleda pa gotova mistika. Dakle, vazda ili Vaše pjevanje, nošenje, čekati, biti po Vašoj želji. Ipak, Vaša želja nije tamnica, nego najdivnija crkvica.[16]

„Duhovno djetinjstvo“ Male Terezije odiše čistim evanđeoskim duhom, te ga je svakom moguće prihvatiti. Terezija nas uči upraviti pogled u budućnost, istodobno se snalaziti u sadašnjosti. Svakodnevlje je mjesto na kojemu se krije svetost. Čovjek ne može pronaći Boga u svome životu drukčije nego li ga najprije pronađe u molitvi. Boga možemo pronaći preko svih stvari, nakon što smo ga stali pronalaziti u molitvi i onkraj i iznad svih stvari. Slično i o. Gerard pronalazi Boga u prirodi, u plodnim njivama na našim salašima, u cvijeću, u igri, u lopti:

> Želim biti mala ljubičica, kako bi moja duša bila Tvoja sestrica. Ako ti je po volji, neka budem i loptica, kojoj se igra Tvoja ručica. Meni je na diku da se ovako visoki kralj sa mnom lopta, makar mi puklo srce i koža. [17]

---

[14] *Put k Isusu,* 004820.
[15] *Razgovor s Isusom,* 004066.
[16] *Biser mišljenja,* 003831.
[17] *Biser mišljenja,* 003899.

Terezijin genij sastoji se u tome što je svoj poziv na svetost oslobodila svih zemaljskih obličja. Život u Duhu Svetom nije obilježen razmetljivim događajima. Njezin se život krije ispod skromne vanjštine do te mjere da se onomu koji promatra njezin život izvana doimlje posve običnim. Jedna od njezinih sestara pitala se što će se o Tereziji pisati nakon smrti, jer nije učinila ništa posebno čime bi zaslužila čast oltara. Slični život promatramo kod o. Gerarda. Na oko, svakidašnji život po Pravilu Reda i njegova pastorala. Ništa neobično. O. Gerard je u očima njegove subraće bio „oblak neznanja", kojega trebamo ponovno otkrivati. Nisu u njemu primjećivali onoga koji svakodnevno kroz molitvu, meditaciju i apostolat odiše mističnim životom.

Terezijin život nalik je na Isusom život u Nazaretu. Očima tamošnjih stanovnika ni po čemu se nije izdvajao od drugih: Govorahu: „Nije li ovo sin Josipov?" (Lk 4,22). Ovaj evanđeoski vidik Terezijina života čini se vrlo primamljivim svakom koji želi ostvariti svoje krsno posvećenje. Priznajući se Očevim djetetom, Terezija kreće na Mali put koji se smješta u samo srce Crkve. Djelovanjem Duha Svetoga u njezinoj duši, Terezija otkriva kako je Otac želi uključiti u svoj intimni život, osobno je sjedinjujući sa svojim Sinom Isusom, po otajstvu njegova djetinjstva. Ovi prvi poticaji božanskog života, koji se izražaju kroz vjeru, nadu i ljubav, Terezija s Ocem nebeskim gaji kćerinski odnos koji je njezin život učinio istinski usklađen s bogoslovnim krepostima. Njezin život, obilježen bogoslovnim krepostima, izražava se kroz njezino svakodnevlje, obično življenje. Slično i kod o. Gerarda. Ne nalazimo nikakvu iznimnu pojavu, bilokacije, elevacije i slično, koji bi ga smjestio izvan stanja ljudskoga stvorenja. Terezija će sama napisati: „Od ekstaze mi je draža monotonija žrtve!" Kod Terezije, slično i kod o. Gerarda, je gotovo nemoguće odijeliti božanski život skriven u njezinoj dubini duše, od njezina svakodnevnog konkretnog življenja. Božanski život položen u Tereziju po krštenju probio je oklop njezinih sjetila i sposobnosti i prožeo je cijelu njezinu osobu.

Marijini štovatelji, Marijini suradnici

Štovati Mariju znači više nego samo slavljenje Marijinih liturgijskih blagdana. Ono se prije svega sastoji u činjenici da Mariju prihvatimo kao stvarnost u našem životu, da joj damo mogućnost biti ono zašto je Marija predodređena, da bude Majka Sinu Božjemu. Slaviti Mariju jedino je svrhovito kad je to izražaj našeg nutarnjeg životnog opredjeljenja i sredstvo da se njezin život u nama produbi. Marija se konkretizira u našem kršćanskom životu, kad se taj život živi po njoj, s njom i u njoj, uvijek u povezanosti s Isusom Kristom njezinim Sinom!

Pravo odlučivanja kako ćemo slaviti Mariju stavimo u njezine ruke. Marija je puno sposobnija od nas proniknuti i prepoznati što je za nas dobro, a što nam šteti. Ona ima veliki dar da može božansko učiniti ljudskim i prilagoditi sve to našim mogućnostima. Za Malu Tereziju bilo je razumljivo da se obrati Mariji prije nego što je počela pisati svoju *Povijest jedne duše*:

> Prije nego sam prihvatila olovku, kleknula sam pred Marijin kip… Zamolila sam ju da upravlja mojom rukom kako ne bih napisala ni jednu rečenicu koja se njoj ne bi sviđala. (Ms A 2r)

Sluga Božji o. Gerard, o sv. Maloj Tereziji zapisuje:

> Sveta Mala Terezija je zazivala Blaženu Djevicu Mariju, da, (kao učiteljica novakinja), novakinjama govori ono što je za njih najbolje. Tako je otkrivala novakinjama najskrovitije misli. Tako je Isus govorio po njezinim ustima.[18]

Onomu koji prigovara da je nemoguće uvijek živjeti u miru i ne učiniti nikada pogrešku, sv. Mala Terezija odgovara, da u tome nema problema. Ono što kao ljudi krivo učinimo ili kažemo, i to što se narušeno više ne može popraviti, možemo povjeriti Mariji. Ona nas razumije i može željezo u zlato pretvoriti.

> Presveta Bogorodica pokazuje da nije ljuta na mene, jer nikad nije propustila da mi pritekne u pomoć, čim sam je zamolila. Ako sam nemirna i u problemu, njoj se odmah obraćam, a ona se kao najnježnija majka uvijek zauzela za moju stvar. (Ms C 26r)

Sluga Božji o. Gerard, također se s pouzdanjem predaje u naručje Majke Božje:

> Majko! Tebe štovanje, Tebe nasljedovanje s Malim Isusom u Tvojoj ruci. Danas je 47. godina kako sam karmelićanin. Sačuvala si me na putu spasa. Hvala! Sačuvati ćeš me, ako ću te slijediti, Ti ćeš me obraniti.[19]

Nemojmo biti naivni vjerovati da Marija točno pokazuje što trebamo učiniti svaki puta kad joj se obraćamo. Marija posreduje milost Božju, koja u načelu na nas djeluje iznutra, preko naših duševnih sposobnosti, preko našeg razuma i volje, tako da se naš razum i volja sve više usklađuju s voljom Božjom.

Marija zna da nam Bog želi dati toliko koliko možemo i želimo primiti. Zato nam pritječe u pomoć da ukloni sve zapreke kako bismo bili što više otvoreni Božjoj volji. Tamo gdje Marija u nama otkrije barem malu sposobnost za „DA“, daje da nešto od njezinog „DA“, obogati naše „DA“. Marija je uvijek davala potpunu slobodu Duhu da puše gdje hoće (cf. Iv 3,8). Duh Sveti nikada nije naišao na zapreku u njoj. Uvijek je otvorena Duhu. Nikada točno ne zna što ju čeka, to ne treba ni znati. Marija unaprijed sve ljubi i sve prihvaća od Boga. Ona nema svoju volju, ili bolje reći, njezina je volja da se vrši Božja volja. Zato veli o. Gerard: „Dobar katolik pun ljubavi prima svoju Majku, jer je ona nebeska Kraljica. Dakle, okanimo se grešnog života, započnimo nebeski život sličan Isusovom i njegove Majke.“[20]

Marija kao uzor

---

[18] *Theologia pastoralis,* 002723. Cf. Ms C 26 r.
[19] *Lijepe misli,* 005050.
[20] *Lijepe misli,* 005159.

Za karmelićanke i karmelićane Marija nije samo majka koja odgaja i daje dobar primjer. Karmelski red ju od samog svoga početka, prepoznaje kao svoju sestru koja utjelovljuje ideal Božje Riječi na način da potiče na nasljedovanje. Marija je savršena slika ne samo karmelskom Redu nego i svakom kršćaninu. Nekoliko mjeseci prije svoje smrti, sv. Mala Terezija se u svojim *Posljednjim razgovorima* tuži, kako se:

> Presvetu Djevicu predstavlja kao nedostižnu, umjesto da se pokaže kako joj možemo nalikovati i kako se ona u skrovitosti vježbala krepostima. Potrebno je upozoriti da je i ona živjela od vjere točno kao i mi i to dokazati tekstovima iz Evanđelja. (Cf. CJ 23.8.9)[21]

Kada sv. Pavao piše da moramo biti Božji nasljedovatelji (usp. Ef 5,1), može nam to izgledati potpuno neostvarivim, nedostižnim pa i neobvezujućim. Trebamo razumjeti da nasljedovanje svetaca ne ide bez opasnosti. Svi imaju svoje pogreške i kako negdje kaže sv. Ivan od Križa, „đavao će ti sigurno pokazati njihove nesavršenosti". Onaj koji nasljeduje Mariju, nema opasnosti. Marija je od početka svoga postojanja bila oslobođena grijeha i u isto vrijeme ljudsko biće kao i mi. Ako je Krist „sunce pravde" (Mal 3,20), onda je Marija „ogledalo pravde" kako molimo u litanijama. Marija nije sunce. Mariju bismo mogli usporediti s mjesecom koji dobiva svoju svjetlost od sunca. Mariju uzimamo kao uzor i normu trudeći se djelovati tako, da ne postoji nesklad između Marije i nas samih. Marija je prva koja je potpuno dosljedno živjela Isusov *Govor na gori*. Kao naša sestra utrla nam je put i pokazala koji životni stil izabrati ako želimo pripadati Katoličkoj Crkvi i kršćanskoj obitelji. Sluga Božji o. Gerard će reći: „U krilu stvorenja (Marije) milosti pune, pa nam je duša spašena. Ja u milost uliven, moram biti spašen!"[22]

U evanđeljima je malo Marijinih riječi, ali nas one ipak upućuju u školu molitve. „Neka mi bude po riječi tvojoj" (Lk 1,38), odgovara Marija na anđelov pozdrav koji nam pokazuje način da Marija u cijelosti stoji Bogu na raspolaganju. Smisao i cilj svakog oblika molitve meditacije i kontemplacije jest rast otvorenosti Bogu poput Marije, dozvoliti svome tijelu i duši da postanu kao Marijino tijelo i duša, otvoreni za primanje Božjega života.

Onaj koji ulazi u Marijinu školu molitve, ne trči za duhovnim doživljajima, odnosno ne traži da uz pomoć molitve ostvari samoga sebe. Jedino što želi jest da bude prazan od vlastitog „ja", kako bi stvorio prostor za Boga. S Marijom možemo živjeti čitajući Bibliju. Ona je bila i jest dobro upućena u Pisma. Ona može i u nas usaditi svoje vlastito vrednovanje Riječi, koja je ostala u njezinu srcu i onda kad ju nije razumjela do kraja (cf. Lk 2,50). Otac Gerard u meditativnoj molitvi zapisuje:

---

[21] Cf. Sveta Terezija od Djeteta Isusa, *Ulazim u život,* Glas Koncila, Zagreb 1991., 56.
[22] *Lijepe misli,* 005008.

> Tvoje (Marijino) gledanje: da učim što ne znam, a što znam da izvršavam! Farizejska pobožnost, strašna oholost! Poniznost Majke Božje, dužnost. Prava pobožnost! [23]

Marija je s nama kada slavimo euharistiju. Isusovo tijelo koje primamo u euharistiji, *„rođeno je od Djevice Marije*“. Ona ga je začela po Duhu Svetom, nosila i hranila u svom vlastitom tijelu. Svaka naša pričest je uspomena na Marijinu riječ „DA“. Nitko nas bolje ne može pripraviti za primanje njezina Sina, u svetoj pričesti. Sveta Mala Terezija će reći:

> Ja si zamišljam svoju dušu kao slobodno tlo i molim Presvetu Djevicu da uzme sve otpatke i starudije, sve što bi moglo spriječiti da uistinu tlo bude slobodno, čisto i plodno. Zatim je molim da sama podigne prikladan šator, dostojan neba i da ga ukrasi svojim vlastitim nakitom.

Slično zapisuje sluga Božji o. Gerard: „Majko! Hrani me Isusovim Tijelom, kao slatkim jelom. Svako pomicanje, još i čekanje: Sladak zalogaj. Neka mi pomogne zalogaj poniznosti. Zalogaj primiti i samo po potrebi govoriti.“[24]

Marija naša majka

Živjeti s Marijom znači imati majku i da smo obavijeni njezinom majčinskom ljubavlju. Ne postoji život bez majke. Mariju u litanijama zazivamo: „Vrata nebeska“. Kroz ta vrata ušao je u svijet Sin Božji, Isus Krist, začet po Duhu Svetom i rođen od Djevice Marije. Marijina posebna karizma je u tome što ona može ono neshvatljivo učiniti konkretnim. Kada Mala Terezija govori o milosti koju je dobila u samostanskoj pustinjskoj kućici, i radila cijeli tjedan, činilo joj se kao da i ne radi, „kao da mi je netko posudio tijelo. Bila sam potpuno sakrivena pod Marijinim velom“ (CJ 11.7.2).[25] Kada je u svojoj bolesti trpjela velike bolove da je bila na granici očaja, molila je Mariju da uzme njezinu glavu u svoje ruke. O. Gerard slično razmišlja: „Kada bi majka svoje dijete mogla iz bare izvaditi, to bi učinila. To će najviše učiniti draga Gospa.“[26]

Marija je naša majka koja nam pokazuje Božju majčinsku ljubav. Kada želimo nešto iskusiti od njezine majčinske ljubavi, uvijek se u svojim nevoljama utječemo pod njezinu zaštitu i pomoć. Tako su nastale Lauretanske litanije, u kojima Mariju nazivamo raznim imenima da nam pomogne u našim nevoljama i kušnjama života. Marija je uvijek naša majka koja nas razumije, zagovara i štiti. Budući da je Marija najdublje prodrla u Božje biće, pokazuje nam Boga koji je veliko milosrđe prema nama slabima i grešnima. Mala Terezija je imala osjećaj uloge koja je dodijeljena Mariji i u isto vrijeme je bila svjesna da Bog uvijek ima zadnju riječ. Prije svoje smrti piše svojoj poglavarici majci Agnezi:

---

[23] *Lijepe misli,* 005074 i 005125.
[24] *Lijepe misli,* 005074.
[25] *Ulazim u život,* 76.
[26] *Lijepe misli,* 005046.

> Željela bih imati lijepu smrt kako bih te obradovala. Molila sam zato Presvetu Bogorodicu. Nisam molila Boga jer želim da Bog učini kako On želi. Moliti Presvetu Bogorodicu nije isto. Ona zna što će učiniti s tim mojim malim željama, da li će ih ona iznijeti pred Boga ili ne… ona mora donijeti odluku da ne prisiljava Boga da me usliša, nego dozvoliti da se u svemu vrši Njegova volja. Kad smo zamolili Presvetu Bogorodicu i kad nas ona nije uslišala, znak je da ona to ne želi. Tada je moramo ostaviti na miru i ne uznemirivati se.“
> (CJ 4.6.1)[27]

O. Gerard slično razmišlja: „Majko! Kada te ne mogu slijediti, neka mogu mirno šutjeti, tj. kada čujem Tvoj glas. Progonstvo i smrt vodi nas, nosi nas našoj Majci koja nas čeka u nebu.“[28] Kada nam nisu uslišane naše molitve, nemojmo očajavati. Marija će promijeniti naše molitve tako da ćemo početi prihvaćati Božju volju, kakva god bila. O. Gerard piše:

> Moja volja: britva nemila. Moja volja oštra britva zbog koje nije sigurna ničija duša. Uzmite otrov – moju volju, da ne ranim Srce Spasiteljevo. Dajte dobrotvorno, uzmite otrovno. Veliko je zlo, kada tko hoće po svojoj volji služiti Bogu. To nije drugo nego protivno Bogu. Svoju volju u Božjoj volji skuhajmo, pa će Bog činiti kada se naša volja ispari.[29]

Imajmo hrabrosti povjeriti se Marijinoj majčinskoj zaštiti. Marija djeluje u skrovitosti, miru i tišini noći. Prije nego idemo na spavanje, povjerimo sebe, svoj život njezinoj majčinskoj brizi, predajmo se u njezine majčinske ruke. Marija ima povlaštenu priliku da nas oblikuje kao što je oblikovala Isusa u svojoj utrobi, za vrijeme dok ga je čekala da se rodi. Podajmo Mariji potpunu slobodu da nas oblikuje kako ona želi, da postanemo djeca Isusove Majke. Marija je Isusova majka i kao takva ima određenu prednost kod Njega. Ali se i njoj daje do znanja, da svaki onaj koji vrši Božju volju naziva se Njegovom majkom. Nikada nitko nije vršio Božju volju kao Marija. Njezin „DA“ kod navještenja omogućio je Utjelovljenje. Nitko od nas ne može reći svoj „DA“ Božjoj volji, a da taj „DA“ nije uključen u Marijin sveobuhvatni „DA“. Marija se nikada ne suprotstavlja Božjoj volji, nego nas hrabri da izdržimo težinu ljubavi. Marija ne pokazuje drugačiju ljubav od Božje ljubavi, nego nam konkretno pokazuje da nas Bog ljubi majčinskom ljubavlju.

o. Mato Miloš, OCD

---

[27] Cf. *Ulazim u život,* 43.
[28] *Lijepe misli,* 005050. i 005128.
[29] *Biser misli,* 004222; 004526 i 004526.

MARIJANSKI TESTAMENT MALE TEREZIJE

Uz pjesmu „Zašto te ljubim, Marijo”[1]

U ranim sam godinama zavolio lik i poruku Male Terezije i često sam se navraćao ne samo na *Povijest jedne duše,* nego sam gustirao i njezine pjesme u izvrsnom prijevodu Milana Pavelića. Životno je značenje za me imala i ima njezina *Pjesma jednom danu,* a onda pjesma *Ima duša što na zemlji traže sreću utaman*, u izvrsnom glazbenom izrazu mog učitelja o. Kamila Kolba.

Znajući za moju ljubav prema Maloj Tereziji vrli karmelićanin, pokojni o. Ivan Keravin donio mi je kao dar iz Lisieuxa, u veljači 1987., prvo cjelovito izdanje njezinih pjesama *Poesies* (1979). Tada sam po prvi puta pročitao posljednju i najdužu pjesmu Male Terezije *Zašto te ljubim, Marijo*. Spjevala ju je u svibnju 1897., četiri mjeseca prije svete smrti. Često sam je, uvijek iznova čitao i uvijek s novim iznenađenjima usvajao, o njoj sam u više navrata govorio, tumačio je. Drago mi je što na ovom simpoziju mogu priopćiti neka svoja razmišljanja, neke svoje uvide. Zapravo, vrlo mnogo toga dugujem uvodima, općem uvodu i uvodu baš u ovu pjesmu, koje je napisao jedan od priređivača toga izdanja, Jacques Longchampt.

Sada sam još više obogaćen otkako dobrotom o. Vjenceslava Miheteca, provincijala hrvatskih karmelićana u Zagrebu imamo impozantno stoljetno izdanje svih Terezijinih spisa u kojima su njezine *Poesies* provиđene minucioznim komentarom iz pera s. Cecile, karmelićanke iz Lisieuxa. Svaku pojedinu pjesmu, pa tako i ovu, s. Cecile popraćuje mnogim biblijskim referencijama, i obično navodeći tolika druga mjesta iz Terezijinih spisa koja mogu bolje osvijetliti Terezijinu misao. Napose nas izvrsnom književnom analizom te poeme uvodi u opće terezijansko ozračje svakoga retka i cijele pjesme. Njima dvoje, Jacques Longchamptu i s. Cecile dugujem cijelu ovu razradbu toga, za me testamentarnoga Terezijina spjeva koji ne samo što nas uvodi u umijeće ljubavi prema Blaženoj Djevici Mariji, nego i u razumijevanje temeljne Terezijine poruke o Malom putu.

Pjesnička duhovna baština male Terezije

Najbolji suvremeni poznavatelji duhovnosti Male Terezije ističu da su njezine pjesme vrlo važne za upoznavanje njezina duhovnoga iskustva i duhovnoga nauka koji odatle zrači u susljedni život Crkve, sve do danas. Već je 1970. na to upozorio poznati učitelj duhovnosti André Combes. On smatra da bi podcjenjivanje Terezijinih pjesama bio „deficit“ u ocjenjivanju i vrednovanju njezine sveopće duhovne poruke. Stoga je šteta što mnogi te

[1] Ovo dosad neobjavljeno predavanje je održano na simpoziju održanom u Remetama, 7. lipnja 1997., o 100. godišnjici Svetičine smrti.

pjesme smatraju tek usputnima, drugorazrednima: tek nam one omogućuju da dobijemo potpuni uvid u dušu njezine duše i srce njezina srca.

Terezija je po prvi puta propjevala 1893., dakle u 21. godini života, na Svijećnicu. Svoj pjesnički opus od 54 pjesme zaključuje u svibnju 1897., četiri mjeseca prije smrti, upravo ovom pjesmom *Zašto te ljubim, Marijo* koju tako možemo smatrati njezinim ne samo pjesničkim, nego i duhovnim marijanskim testamentom.

Koja je vrijednost tih pjesama s čisto književnoga stajališta, to pravo mogu ocijeniti samo vrsnici francuskoga pjesničkoga jezika i sroka. U njima se svakako susrećemo s pjesničkim ritmom i rimom, nerijetko i vrlo uspjelom. Njezin je izraz lijep i živ, obiluje pjesničkom slikovitošću. No u cjelini, čini se, kao književno djelo ne bi dobile baš najvišu ocjenu.

Sa stajališta pak duhovne poruke, upravo u tim stihovima Terezija nerijetko otjelovljuje svoje najizvornije i najtanje misli. A sama tjesnoća pjesničkoga oblika i sroka izaziva raspjevanu dušu da što sažetije i što vjernije izrazi svoj duhovni doživljaj, svoj duhovni nauk.

Terezija se sama izrazila o svojim pjesmama u pismu što ga 24. veljače 1897. upućuje o. Bellieru:

> Ove sirotinjske pjesme otkrit će vam ne ono što jesam, nego ono što bih htjela biti... Sastavljajući ih, više sam pazila na sadržaj nego na oblik i nisam uvijek pazila na pravila stihotvorstva. Cilj mi je bio izraziti svoje osjećaje, točnije osjećaje jedne karmelićanke, da bih odgovorila željama svojih sestara. (LT 220)

Pogriješili bismo kad bismo to njezino pjesnikovanje doživjeli kao neku duhovnu limunadu, kao izraz neke duhovne razmaženosti. Ona sama o tom piše u *Povijesti jedne duše* Majci Mariji od Gonzage, u vrlo važnom stavku o duhovnoj noći koju tih posljednjih mjeseci života proživljava. Počinjem taj važan navod malo izdaljega:

> Isus dobro zna da, uza sve to što ne nalazim užitka u vjeri, bar pokušavam vršiti djela vjere. Mislim da sam u posljednjoj godini izrekla čin vjere više puta nego za cijeloga svoga života... Zaista, ako sudite po osjećajima što ih izražavam u pjesmicama koje sam sastavila ove godine, mora vam se činiti da sam duša puna utjehe, duša za koju je veo vjere gotovo razgrnut. A ipak... to za mene nije više veo, nego zid koji se diže do neba i sakriva zvjezdani svod nebeski... Kad pjevam o nebeskoj sreći, o vječnom posjedovanju Boga, ne osjećam nikakve radosti, jer pjevam jednostavno ono što hoću da vjerujem. Katkada, doduše, sasvim slaba zraka sunca obasja moju tamu, tada kušnja na čas prestane, ali iza toga uspomena na zraku, mjesto da me razveseljuje, čini moju tamu još gušćom.
> (Ms C 7r-v)

Ta nam je samoispovijest vrlo dragocjena, upravo radi duševnoga ozračja u kojemu je nastala i naša, Terezijina posljednja pjesma *Zašto te ljubim, Marijo*. U tim tako srdačnim i nježnim marijanskim stihovima vrcaju iskre njezine vjere, vjere vjerovane, i to u tolikom bogatstvu vjerničkih institucija – ali vjere koja proživljava svoju duboku i tamnu noć, ni najmanje time slabeći, nego čisteći se od svake natruhe popratnih naravnih čuvstava.

No, prije negoli se posvetimo samoj toj pjesmi, treba spomenuti još i ovo: dobar dio, skoro polovicu svojih pjesama Terezija je sastavila da bi odgovorila željama svojih sestara, kako je to otkrila o. Bellieru. Bilo je to osobito prigodom ulaska pojedinih sestara u samostan, prilikom redovničkoga oblačenja, zavjetovanja itd. A sve su spjevane u duboku i mnogostraničnom vjerničkom ozračju, s mnogim prisjećajima iz Biblije, liturgije, svetačkih života, a osobito iz djela sv. Ivana od Križa, čije je poezije dobrim dijelom znala napamet.

Njezina sestra Celina, kao karmelićanka s. Genoveva, posvjedočila je na crkvenom sudu za ispitivanje Terezijine svetosti da joj je Terezija "već teško bolesna" povjerila da ju prije smrti čeka još jedan posao: "Uvijek sam sanjala da u jednoj pjesmi svetoj Djevici izrazim sve što o njoj mislim". Točnije, prema francuskom, „koju ideju o njoj imam". I doista, iako u toj pjesmi *Zašto te ljubim, Marijo* prevladava riječ *ljubim, volim,* u njoj je prisutna i misao i volja i osjećaj.

Iščitavajući iz Evanđelja, s vrlo bogatim uvidima, Marijin uzorni lik, ona je angažirala svu svoju marljivost da Mariju *upozna,* upoznatu da *nasljeduje,* nasljedovanu da *ljubi,* i to sa svim *osjećajem* svoje terezijanske nježne duše. Dakako, taj osjećajni vid ove pjesme, kako smo malo prije upozorili navodeći Terezijinu samoispovijest Majci Mariji od Gonzage, bio je „pod oblakom" najteže duhovne noći koju Terezija u to vrijeme proživljava.

Stoga i mi kad se bavimo njezinom pjesmom *Zašto te ljubim, Marijo,* treba da budemo pažljivi na sve nijanse Terezijinih misaonih vjerničkih uvida, trebamo dopustiti da nam njezini stihovi pobude i marijanske suosjećaje, a nadasve da potaknu našu ljubav, osobito u voljnom htijenju i nastojanju da Mariju nasljedujemo – u zajednici s Malom Terezijom.

To je, inače, najduža – a smijemo reći i najzaposlenija Terezijina pjesma. Skladana je u 25 kitica sa po 8 stihova, sveukupno dakle 200 stihova u oduljenom ritmičkom slogu, sročenu po rimama *abab cdcd*. Još je nemamo u hrvatskom pjesničkom prijevodu, a i teško je da ćemo ga uskoro dobiti jer i ritmom i srokovima, a osobito zgusnutim teološkim sadržajem predstavlja za prevoditelje vrlo težak zadatak.

Bit ću slobodan da na kraju ovoga razlaganja dometnem svoj prijevod u prozi, bar u svrhu nekog kakvog takvog uvida. Moje slijedeće opaske odnose se u prvom redu na taj hrvatski prijevod, ali stalno u odnosu na francuski Terezijin izvornik. Pri tom često upućujem na tekst same pjesme, naznačujući kiticu i redak (npr. 2,5 ili 15,1.3.5).[2]

Sveta Marija Evanđeoska

Ovom pjesmotvoru, poemi, Male Terezije *Zašto te ljubim, Marijo* daje osobit pečat njezin evanđeoski ugođaj. Terezija je sva zabavljena Marijom iz Evanđelja. U tom su osobito obavještajni njezini stihovi: „Kad

[2] Tekst pjesme je također i objavljen u knjizi: MALA TEREZIJA, *Izabrane pjesme,* Hrvatska karmelska provincija sv. oca Josipa, Zagreb 1997., 73-82.

promišljam tvoj život u svetom Evanđelju" (2,5). Zatim: „Evanđelje me uči... i srce mi otkriva... sada tek shvaćam" (15,1.3.5). I napokon, kada pjeva o Mariji na Kalvariji: „Posljednji je to prizor koji nam pruža Evanđelje" (24,3).

Ona se zanosi evanđeoskom Marijom. Svom se dušom i srcem pripija Evanđelju, te iz njega najpažljivijim okom i najosjetljivijom dušom vadi podatke o tom tko je Marija i u kojem je prisnom, suodnosu s Bogom, osobito sa svojim Isusom, i s ljudima. I u njoj gleda ne samo svoj uzor nego baš svoju majku i učiteljicu s kojom se suživljava, poistovjećuje, postaje na neki način druga Marija. To je nadahnuto izrazio duhovnik Karmela u Lisieuxu Hodierne kada je 1899. samostanskoj priorici pismeno priopćio svoj dojam o toj pjesmi: Terezija ga se dojmila kao „čudesna minijatura svete Djevice".

Iz *Povijesti jedne duše* općenito je poznat onaj stavak kada je Terezija doživjela svoj velik zaokret Evanđelju. Vrijedi na to uvijek navraćati. U *Rukopisu A* upravljenom Majci Agnezi od Isusa, njezinoj najstarijoj sestri i duže vremena poglavarici, ona piše:

> U dobi od sedamnaest i osamnaest godina [tj. negdje 1890 – 1891, op. a.] nisam imala druge duhovne hrane... Sve su me knjige ostavljale u suhoći... U toj nemoći dolaze mi u pomoć Sveto Pismo i Nasljeduj Krista; u njima nalazim hranu krepku i sasvim čistu. Ali nadasve me zaokuplja Evanđelje... u njemu nalazim sve što je potrebno mojoj siromašnoj duši. U njemu otkrivam uvijek nova rasvjetljenja, skrivene i tajanstvene misli... Isus... Učitelj učitelja poučava bez bučnih riječi. (Ms A 83v)

U tom novom zanimanju za Evanđelje, možemo reći, posljednju etapu predstavlja upravo njezina pjesma *Zašto te ljubim, Marijo*. To je očito već iz same pjesme, i to ne samo iz ona tri izričita mjesta koja smo netom naveli: cijeli je pjesmotvor satkan na pomnom i susljednom tkivu evanđelja.

Imajući pred očima upravo taj tako strogo evanđeoski slijed – Navještenje, Pohod Elizabeti, Porođenje u Betlehemu, Prikazanje u hramu, Bijeg u Egipat, Nazaret, Kana itd. – možemo govoriti o Terezijinu proročkom pretjecanju II. vatikanskoga koncila, o čemu ću još progovoriti.

Koncil se u svojim raspravama sasvim jasno opredijelio za „povratak na izvore". Sasvim svijesno – baš govoreći i o Mariji u misteriju Krista i Crkve u 8. poglavlju konstitucije o Crkvi – Koncil slijedi evanđeoske marijanske scene, ističući dogmatski i pragmatski nauk koji odatle slijedi. U tom smislu se doista može govoriti da je i Mala Terezija preteča Koncila. Iako je takav način govora danas već pomalo otrcan i izvan mode, on je ovdje nedvojbeno umjestan. Uostalom, treba znati da Koncil nije „pao s neba", Duh Sveti ga je mnogostruko pripravljao mnogovrsnim karizmatskim gibanjima u Crkvi u što spada i Terezijina karizma. Malo će se marijanskih tekstova iz Terezijina doba pronaći u kojima je tako snažno prisutna sveta Marija Evanđeoska.

To je jasno, rekoh, već iz samoga spjeva. Ali imamo sreću da se Terezija, nakon spjevane poeme, na neki način sama komentirala. Uz njezine osobne spise, dragocjen su izvor za upoznavanje njezine duševnosti i duhovnosti zapisi u kojima su njezine susestre karmelićanke, u posljednjim

mjesecima njezina života, zapisivale neke riječi iz povremenih razgovora s njom, poznate kao „Posljednje riječi Male Terezije“. Osobito je važna tzv. *Žuta bilježnica* [*Carnet jeune*] sa zapisima njezine najstarije, i krvne i duhovne sestre Pauline, u samostanu Majke Agneze od Isusa. Ta *Žuta bilježnica* počinje s nadnevkom 6. travnja 1897., a završava s danom Terezijine smrti 30. rujna iste godine.[3] Za nas su najdragocjenije stranice *Žute bilježnice* pod nadnevkom 20. i 21. kolovoza 1897. Te nas Terezijine riječi doista uvode u duhovno ozračje u kojemu ona doživljava Presvetu Djevicu Mariju kao svoju Majku i kao učiteljicu i predvodnicu Maloga puta, s mnogim iznenađujućim evanđeoskim uvidima i zrenjima.

Nećemo te stavke navoditi u cijelosti, samo ih ukratko sažimamo, upućujući na cjelovit tekst hrvatskoga prijevoda. Prije svega, 20. kolovoza 1897. Terezija iskazuje svoje neslaganje s nekim svećenikom koji je rekao da sveta Djevica nije iskusila fizičkih patnji. „Ona je trpjela ne samo u duši nego i u tijelu... Ona zna što znači trpjeti”.[4] Malo dalje zanosi je razmišljanje o životu Svete obitelji: „Dok razmišljam o Svetoj obitelji, sviđa mi se pomisao na jedan *posve normalan život* (francuski: *“toute une vie ordinaire”*). Ništa od onoga što nam se priča, što nam se događa” kao što su npr. čudesa maloga Isusa iz tzv. „zlatnih legendi”. Za Tereziju, sve je u *njihovu životu bilo kao i u našem*.[5]

Sutradan će još jasnije razviti svoja razmišljanja: „Kako bih željela postati svećenik da propovijedam o svetoj Djevici! Bilo bi mi dovoljno samo da jednom kažem sve što o njoj mislim”.[6] I nije li upravo ova njezina poema *Zašto te ljubim, Marijo* ta njezina željena propovijed, rekao bih - obrazac Terezijine mariologije i mariodulije? U nastavku ona ne suzdržava kritičke opaske na tadašnje – zar samo na tadašnje? – propovijedanje o Mariji. „Da bi mi se sviđala propovijed o svetoj Djevici i da bi me potakla, trebam promatrati *njezin stvarni, a ne zamišljeni život*. Sigurna sam da je njezin stvarni život morao biti *posve normalan* [francuski: “toute simple”]. Prikazuju je nepristupačnom [zapravo *nedostižnom*], a trebalo bi je prikazivati *za nasljedovanje*.” Tu su u francuskom dvije sazvučne riječi: *“inaccessible - imitable”*. „Trebalo bi - veli - isticati njezine kreposti, govoriti da je *živjela od vjere kao i mi* i za to *donositi dokaze iz Evanđelja*, gdje čitamo: 'A oni ne razumješe riječi koju im je rekao...'”

Terezija ne sustaje nego nastavlja: „Dobro se zna da je sveta Djevica Kraljica neba i zemlje, no ona je *više Majka nego Kraljica”*. I nikako se ne slaže s mišljenjem da bi slava Djevičina u nebu potamnjivala slavu svih svetih, ta kako bi to bilo da „Majka zasjenjuje slavu svoje djece!” I ne voli što propovjednici tako ističu Marijine povlastice da slušatelji doduše ostaju zapanjeni, ali „možda će neka duša radi toga osjetiti izvjesno udaljavanje od

---

[3] Cf. SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA I SVETOG LICA, *Ulazim u život – Posljednji razgovori*, Glas Koncila i Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb 1991.
[4] *Ulazim u život,* 148.
[5] Cf. *Ulazim u život*, 149.
[6] *Ulazim u život,* 151.

tako nadmoćnog stvorenja” koje nas toliko nadvisuje da se ni najmanje ne osjećamo pozvani da ga „u nekom malomu kutiću” svoje svagdanje egzistencije nasljedujemo.[7]

Nakon tih Terezijinih iskaza doista više ne treba ni isticati koliko je hvalospjev *Zašto te ljubim, Marijo* tako važan za upoznavanje Terezijina duhovnoga iskustva i njezina marijanskog nauka. Sama je, naime, taj svoj razgovor završila: „Sve što bih o njoj propovijedala, ukratko sam rekla u svom hvalospjevu *Zašto te ljubim, Marijo*”.

Struktura Terezijine velepjesme Mariji

Ponajprije treba izdvojiti dvije uvodne i završnu kiticu (1 i 2 te 25). Tada dobivamo čvrsto sliven korpus od 23 kitice (3 – 24) u kojima se nižu u sročenom slijedu marijanski evanđeoski prizori. Upoznavamo da svi ti prizori doista, marijanski, ali Marija je u njima sva priljubljena uz Isusa i s Isusom te je s njime darovana ljudima: sv. Josipu, Elizabeti, pastirima i mudracima, sretnim starcima, mladencima, svim Isusovim učenicima... pa stoga i Tereziji.

Uvodne kitice s onom završnom zasnovane su dramatski, vjerujem više spontano, nego svjesno. U prvoj kitici *kao da* Terezija, na pogled Marijine slave i veličine, ne može vjerovati da je njezino dijete. Ipak, i kroz tu „nevjericu” srce joj drhti - vjerujem od sreće - na sam spomen Marijina imena. U 2. kitici kao da zastaje u razmišljanju što u djetetu pobuđuje ljubav prema majci: „Ona treba da s njim plače, da je boli njegove boli”. Pa takva je upravo Marija: „Koliko si suza prolila da bi me k sebi privukla... Smrtna si i trpna kao i ja!”. Završna pak kitica, predstavlja sretan finale. Nakon što je Terezija poput marne pčele skupila med svih evanđeoskih marijanskih cvjetova, ona već sada, na zemlji, može pjevati: „Dijete sam tvoje!” A to će biti pjesma i njezine vječne sreće u nebu. U tom: „Dijete sam tvoje” zvone sva zvona proniknutih Terezijinih uvida što je sve povezuje – u odnosu djeteta i majke – s Marijom.

Sada prođimo redom sve kitice koje su uokvirene dvjema uvodnima i onom završnom. Evo toga slijeda:

Navještenje	= 1,31-38
Pohod Elizabeti	= Lk 1,39-56
Sveti Josip pred tajnom	= Mt 1,18 sl
Betlehem - Božić	= Lk 2,1-20 i tek usput Mt 2,1 sl
Prikazanje u hramu	= Lk 2,21-35
Bijeg u Egipat	= Mt 2,13-15
Isus u hramu, izgubljen i nađen	= Lk 2,41-52
Nazaret I	= Lk 2,39-40
Nazaret II	= Lk 2,51-52
Kana	= Iv 2,1-12
Isusova nova obitelj	= Mt 12,46-50 = Mk 3,31-35
Kalvarija	= Iv 19,25-27

[7] *Ulazim u život,* 152.

Treba zapaziti da tim evanđeoskim prizorima Terezija u svojoj velepjesmi ne posvećuje jednaki broj kitica, a i pojedine rukoveti kitica ne počinju uvijek prvim retkom. Navještenju su posvećene 4 kitice (3 – 6), Pohodu Elizabeti dvije (6 – 7), ali tako da su Elizabeti, strogo uzevši, posvećena samo dva posljednja retka (6,7-8), a cijela 7. kitica obrađuje Terezijin doživljaj Djevičina Magnifikata. Betlehemu su dosta dvije kitice (9 – 10). Susljednje četiri kitice (11 – 14) doduše obrađuju tri evanđeoska događaja, tako da sva tri tvore jednu doživljajnu cjelinu. Tako npr. Bijeg u Egipat počinje unutar 12. kitice, a pri kraju već je riječ o dva događaja: o Prikazanju u hramu i o Bijegu u Egipat koji Terezija, pjesničkom slobodom, umeće nakon Prikazanja u hramu. Tako u potki svih tih triju događaja stoji Šimunov „mač boli... zarinut u tvoje srce” (12,2).

Spajam u jedno četiri Nazaretske kitice (15 – 18), ali ih dijelim u *Nazaret I* (Lk 2,39-40) i Nazaret II (Lk 2,51-52). U prvom Terezija ima pred očima Isusovu djetinju dob, a u drugom promatra Mariju u njezinoj svetoj svagdašnjici u krugu Svete obitelji. Na to se nadostavlja Kana, ali ne počinje sa 19,1 nego ju anticipira već 18,7-8, ali tako da se ta dva stiha lako odnose i na Nazaret i na Kanu: Terezija proniče, osobito iz Marijine prisutnosti na svadbi u Kani, da ona – Marija – nipošto ne prezire svete i čiste radosti, već u njima sudjeluje.

Za mene su iznenađujuće tri susljednje kitice (20 – 22). One se naslanjaju na Matejev i Markov stavak koji se u izdanjima Evanđelja različito naslovljuju (Mt 12,46-50 = Mk 3,31-35). U prvo vrijeme Isusova naučavanja, jednoga ga dana traži njegova rodbina, s njime je i njegova Majka. A Isus, znamo već po Marku, „okruži pogledom po onima koji su sjedjeli oko njega u krugu i kaže: 'Evo majke moje, evo braće moje!'” itd. Taj su evanđeoski prizor, Matejev i Markov, neki egzegeti okrstili antimarijanskim evanđeljem, kao da se Isus afektivno susteže svojoj Majci da bi zasnovao svoju novu obitelj, obitelj Duha i Evanđelja.

Jedno je sigurno, ta su evanđeoska mjesta tek u novije vrijeme doživjela svojevrsnu kanonizaciju, ušla su u nove pokoncilske lekcionare. S problemom tih evanđelja upoznao sam se na Mariološkom kongresu u Santo Domingu, u ožujku 1996. gdje je o tim „antimarijanskim” evanđeljima vrlo obavještajno i mudro govorio naš blagopokojni teolog o. Rufin Šilić. Bio sam prisutan, pa sam otada postao osjetljiviji za stvar. Stoga sam bio vrlo ugodno iznenađen kada sam, po prvi puta, u liturgiji čuo to evanđelje 30. listopada 1987., i to u vrlo značajnoj zgodi: u papinskoj misi kojom je završena Biskupska sinoda o laicima. Evanđelje je, dakle, naumice bilo odabrano kao vrhunska promocija svih Isusovih učenika.

A evo, Terezija je to evanđelje – i te kako duboko – proniknula i osjetila već u svibnju 1897. Nije li i potom i opet, na svoj način, proročica II. vatikanskoga koncila koji prvi „kanonizira” Markov odlomak baš kada je riječ o Mariji u otajstvu Krista i Crkve (LG 58)? Začuđuju ti Terezijini tako

tankoćutni uviđaji! Prva kitica (20) gotovo je posve deskriptivna, ali Terezija prizor tako živo opisuje kao da je negdje blizu prisutna. Kako se tada osjećala Marija? Ona se, po Tereziji, na te Isusove riječi nije ražalostila, naprotiv bila je sretna što Isus u svoju obitelj – iz koje se ni najmanje time ne osjeća isključena – prigrljuje sve nas. Terezija se divi njezinoj ljubavi, njezinoj poniznosti. Isus nam je tom gestom poklonio svoj život i sva blaga svoga božanstva, pa se Marija pridružuje toj od Isusa darovanoj ljubavi: ona nas ljubi kao što nas on ljubi pa nam, kao i on, dariva sve svoje, i Isusa i samu sebe. Taj pak njihov uzajamni dar, dar Isusa i Marije, dovršen je na Kalvariji (kitica 22 – 23). Tako je Isusov proglas nove obitelji, koji smo netom promatrali, predigra za njegov vrhunski dar na Kalvariji, gdje svom dušom i srcem sudjeluje i Marija, „rasipno za nas darivajući krv svoga srca” (23,8).

Tako smo letimice uočili velike, susljedne, evanđeoske scene iz kojih Terezija crpi svoju sliku o Mariji, Majci Isusovoj i majci svojoj, pa dakako i našoj. Vrijedno je još istaknuti da se u pojedinim kiticama, uz temeljne stavke evanđelja na koje se odnose, nalazi vrlo mnogo usputnih biblijskih prisjećaja. Moja je predvodnica u svemu tomu uočavanju već više puta spomenuta karmelićanka *soeur* Cecile. Po njoj – u izričaju da je Marija, osobito po svom poniznom djevičanstvu, *ponizna i blaga Dolina* – skriva se Isusova riječ: „Ja sam blaga i ponizna srca” (Mt 11,29). Štoviše, barem neizravno i sama *Dolina* podsjeća na Izaijino proroštvo: „Svaka dolina neka se ispuni” (Iz 40,4 = Lk 3,5).

U takve biblijske prisjećaje spada i Terezijino otkriće Isusa brata. Tema se pojavljuje najprije u kitici 2,8 (Rim 8,39), pa u 10,4 dok se sva od te sreće ne razigra u tri osobite kitice (20 – 22). Spomenimo još jedan prisjećaj, tako prisutan u kršćanskoj pobožnosti. I Terezija na Žalosnu Gospu pod križem primjenjuje Jeremijinu Tužaljku: „O vi svi što prolazite putem, zastanite i vidite ima li boli kao što je bol moja” (23,5-6 = Tuž 1,12). *Soeur* Celine vidi biblijski prisjećaj i u nazivu *slatki Emanuel* (23,4 = Mt 1,23 = Iz 7,4), a onda dakako i u onom *slatki Jaganjac* (5,8 = Iv 1,36). Vrlo je značajan i prisjećaj u izrazu „ugasit će moja vjera” (16,8 = 1 Kor 13,13).

Koliko god je Terezija natopljena biblijskim evanđeoskim prizorima i drugim biblijskim prisjećajima, ona se napaja i iz pritoka crkvene predaje. U svoj spjev unosi elemente kojih, bar izričito, nema u evanđeljima. Tako npr. da bi Djevica otklonila majčinstvo u prilog svojega djevičanstva (3,3-4) ili da je od Josipa sakrila tajnu svojega majčinstva iz poniznosti (8,2). Izričito je zamišlja kako se „miješa među druge žene” što koračaju u hram na prikazanje svojih prvijenaca, hoteći istaći da se Marija nije morala podložiti Mojsijevu zakonu o prvorođencima (11,1). Tako i najljepša pronicanja Nazareta daleko premašuju šture podatke koje o tom pruža samo evanđelje. Zauzvrat, toliko se držala baš Evanđelja, da završava s Kalvarijom, a ne s Duhovima, jer duhovske podatke ne saznajemo iz Evanđelja nego iz Djela apostolskih.

Nekoliko rječničkih pojedinosti

Netko je rekao, mislim Tin Ujević, ako pažljivije ispitate rječnik kojim se tko služi, lakše ćete otkriti ne samo njegov temperament, nego i njegovu duševnost. Stoga nam već sama rječnička analiza ovoga Terezijina spjeva mnogo toga otkriva. Prije svega, sržna riječ ove Terezijine velepjesme je glagol *aimer* – ljubiti, voljeti. Dok s jedne strane ljubav potiče Tereziju da Mariju sve bolje upozna, da bi je nasljedovala, Terezija se u ovoj pjesmi sva iscrpljuje da ljubi Mariju, da je ljubi kao što samo dijete hoće voljeti majku. Ljubi je, znajući da je od nje ljubljena, da je Marija voli kao što voli Isus, pa je Isusu rado „dopustila" da se sav pokloni svojim učenicima, pa stoga i Tereziji, kad je ono učenike proglasio svojom novom obitelji (21 – 22. kitica).

Glagol *aimer* – ljubiti, voljeti, većinom u prvom licu *j'aime* - ljubim, volim nabrojio sam u francuskom originalu pa stoga i u svom hrvatskom prijevodu 11 puta, dva puta se vrlo emfatički ponavlja. Navodim ta mjesta - i ovdje i susljedno - po kiticama i recima: 1,1 = 25,7; 4,1; 6,5; 8,5; 21,1.3, a osobito naglašeno u 10,5-7 i 11,1.3. K tome, izričaj *Zašto te ljubim, Marijo* uokviruje cijelu pjesmu jer stoji na početku i na kraju (1,1 i 25,7). S tim u vezi je i glagol *cherir*, doslovce dragati, a jako je naglašen u 2,1 gdje Terezija izriče što je preduvjet da dijete zavoli majku dragom. S tim je u vezi i nekoliko Marijinih naslova, npr. *ljubljena majko* (5,1), te *draga majko* (2,3; 5,5; 9,7; 10,3; 18,1; 21,7; 24,5).

Već sam upozorio da poema *Zašto te ljubim, Marijo* u sebi sadrži i vrlo razrađene „misaone" elemente Terezijine mariologije, ali po temeljnom svom izrazu to je nadasve pjesma razdragane ljubavi djeteta majci, Terezije Mariji. To je ljubav koja izvire iz spoznaje, a spoznaju još jače potiče ljubav. I to se dvoje uzajamno izazivlje. Temeljni pak razlog te ljubavi je to što se Terezija osjeća djetetom Marijinim. Stoga je sva pjesma nagnuta završnoj izjavi. Terezija će kroza svu vječnost pjevati Mariji - Majci: „*Je suis ton enfant*! Ja sam tvoje dijete!"

Napominjem na vrlo lijepu zvučnost te riječi „dijete – *enfant*" u francuskom. I kako je to u lijepu sazvučju baš u toj posljednjoj kitici: „*Maintenant ... Je suis ton enfant!* Ja sam tvoje dijete!" Sada (u nebu, kroza svu vječnost) – ja sam tvoje dijete! Ali u taj *sada* Terezija vjeruje živom vjerom, makar to ne osjeća, već ovdje na zemlji. Spojimo li obje riječi, to jest *j'aime/*ljubim i *enfant/*dijete, lako ćemo onda u pjesmi potražiti sve razloge koji Tereziju potiču da ljubi Mariju, osjećajući se njezinim djetetom. Na to ćemo se vratiti u susljednim zapažajima.

Zasad samo upozorujemo na prisutnost te riječi *enfant/*dijete u cijelom tkivu ovoga spjeva. Eno prve kitice (1,7) gdje se Terezija, dramatski, stavlja u pitanje, kako da se osjeti Marijinim djetetom kraj tolike Marijine slave i veličine. U drugoj pak kitici najprije iznosi preduvjete da bi dijete moglo zavoljeti majku (2,1), a onda baš iz Evanđelja otkriva pobudu da se Mariji približi i nije joj više teško vjerovati se djetetom njezinim (2,7). I tu nam

donosi prvi razlog svoga djetinjega osjećaja prema Mariji: „Ti si smrtna i trpna kao i ja!” (2,8). Osim toga, malo prije, Marija je za sve nas, a onda dakako i za Tereziju prolila toliko suza (2,4). U petoj kitici dalje niže svoje uvide koji je djetinje povezuju s Marijom: „Majčino blago pripada djetetu!” Marijine kreposti, Marijina ljubav, to blago pripada Tereziji. I još više: „Kad mi u srce siđe bijela Hostija // Isus ... misli da počiva u tebi!”

U toj petoj kitici imamo tako snažne izraze, osobito u francuskom, kojima Terezija izražava upravo uzajamnu posvojnost i posvojnu uzajamnost između sebe i Marije, kao između djeteta i Majke: „I ja *kao i ti* posjedujem *u sebi* Svemogućega ... Blago majčino pripada djetetu ... Tvoje kreposti, tvoja ljubav moje su [francuski *sont a moi*] ... Štoviše, kada je Isus u pričesti u Terezijinu srcu, to jest kad je u meni, misli da je u *tebi*.“ U prvih pet kitica riječ *enfant/*dijete ponavlja se 5 puta.

A sva je himna nagnuta toj riječi kao posljednjem i sveobuhvatnom razlogu zašto Terezija ljubi Mariju: jer je njezino dijete (25,7). Tako Marija u Tereziji i Terezija s Marijom ljubi Isusa. Isus je, dakle, ta čarobna točka njihova susreta: Isus, sin Marijin, a brat Terezijin (4,7-8; 5,7-8, te sve tri kitice 20 – 22).

Ta riječ *enfant/*dijete dolazi i u drugoj, još ljepšoj varijaciji: Isus je Marijino *lijepo Dijete* (14,2), njoj u hramu progovara *Dijete-Bog*, ali uvijek ostajući njezino *slatko Dijete* (15,7). I evo još jednoga, skrivena doduše razloga da se Terezija osjeća Marijino dijete: i ona kuša onu noć duše u kojoj *slatko Dijete* Marijino pušta da mu utone i sama njegova Majka (15,5-8). K tome, Terezija se također osjeća promovirana kad ono Isus proglasuje svoje učenike kao svoju *novu obitelj* i tako i nas, svoje učenike, već tada povjerava svojoj majci, što će dosegnuti testamentarni pečat na Kalvariji (21,2 = 22,2.5-8). Napokon, riječ *enfant/*dijete stoji u čudesnom sklopu: Isus je sebi rezervirao pjesan ljubavi prema svojoj Majci kojom želi usrećivati nas, njezinu djecu, kroza svu vječnost (24,8) i toj se Isusovoj velepjesmi Mariji Terezija - ovim svojim hvalospjevom - već sada pridružuje: „Ja sam tvoje dijete, Marijo!” (25,8).

U istu grupu riječi spada i riječ srce/*le coeur*. Ono se u toj velepjesmi ponavlja 10 puta za Mariju (4,4; 7,2; 10,8; 12,2; 13,2.6; 16,2; 18,4; 22,6; 23,8), 3 puta za Tereziju (1,2; 5,7; 15,3) i jedanput za Isusa (19,2). Uza svu tu afektivnost, pjesma je također puna „misli” o Mariji, i „volje” da je nasljeduje. Terezija cijela sudjeluje u otkrivanju Marije, u suživljavanju s njom mišlju, voljom, osjećajem, a nadasve nasljedovanjem.

Ono što me osobito u pjesmi dira, to su glagoli koji Tereziju prokazuju kao vrlo marljivu i dosjetljivu proučavateljicu Evanđelja. Dobar dio tih glagola stoji u prezentu. Terezija se tako suživljava s evanđeoskim marijanskim prizorima, kao suvremenica Evanđelja, i to ne samo kao neki hladni promatrač, nego uzimajući, živo sudjelujući sa svime što se događa. K tome ona motri Mariju u suodnosu s Presvetom Trojicom, sa svojim ljubljenim Isusom, sa sv. Josipom, sv. Elizabetom, svetim pastirima i mudracima, sretnim

starcima, s mladencima u Kani, s onim mnoštvom koje Isus proglasuje svojom novom obitelju, sa sv. Ivanom. Terezijina Marija je suodnosna Marija, kao i Isus – „radi nas ljudi i radi našega spasenja." Ona nas ljubi kao Isus, a ljubiti znači darovati sve, pa i samoga sebe, i zato pristaje da bude, na neki način udaljena od njega da bi nam ostavila mjesta da nas on prigrli u svoju obitelj. A ta Isusova obitelj, kako bismo ju mogli zamisliti bez Marije!

No najviše me diraju glagoli koji izriču Terezijinu duševnu zaposlenost i marljivost kojom čita, prati, doživljava evanđeoske marijanske scene. U tom osobito slijedim vrlo usitnjene opaske uz Terezijin tekst koje je već u prvom cjelovitom izdanju Terezijinih pjesama *Poesies - Un cantique d'amour* napisala karmelićanka *Soeur* Cecile. U velikom izdanju svih Terezijinih djela, u 6. svesku, te su bilješke još obilnije. Terezija ponajprije *gleda,* kao da je prisutna događajima (3,3; 9,2; 10,1; 23,1). Ona *sluša,* i to *sva očarana* (7,1; 10,2; 11,5). Ona *uči* (6,8; *ti me učiš:* 7,3; 15,1; *evanđelje me uči*: 15,1). Ona *otkriva* (15,3; 18,3-4), *shvaća* (3,5.7; 15,5). Kako li je samo intenzivna kitica 15,1-5: „Evanđelje me *uči* ... i srce mi *otkriva* ... Sada tek *shvaćam*." Ona Evanđelje *meditira-promišlja* (2,5; 7,8) i *kontemplira-motri* (7,8; 10,1; 18,3). Ispružila je, dakle, sve svoje antene, sva svoja ticala, sva svoja tjelesna i duhovna osjetila da primi svu poruku Evanđelja, da isiše svu srčiku svakoga evanđeoskoga retka.

A i kada u tekstu nema nijednoga od spomenutih glagola, Terezijini stihovi odaju da je sva prisutna pojedinim događajima. Uzmite samo u 12. kitici: ona gleda (makar toga glagola nema) kako Isus sniva pod velom Majčinim, kako Josip budi Mariju i moli da se odmah pođe i kako Marija sluša „bez odgađanja, bez razmišljanja" (12,5-8). Terezija ne samo da gleda što se zbiva, njezin se pogled susreće s Marijinim pogledom i iz njega čita pouku: „Tvoj majčinski pogled odgoni sve moje strahove i uči me..." (18,5-6). Osobito je emfatičan glagol *znam,* sasvim na početku stiha (17,1). Taj je glagol to značajniji što u Evanđelju nema izričita retka o siromaštvu Nazaretskoga života. Živ je i onaj redak u hramu gdje „voljena Majka... širi ruke" prema Isusu (14,6).

Ima jedno vrlo važno mjesto u kojemu se Terezija uključuje u Marijinu „noć i tjeskobu srca". Kao da filmska vrpca događanja zastaje da Terezija izrazi svoj *je consens*/pristajem (16,7).

Naumice sam se zadržao na tim glagolima. Ne dokidajući ni najmanje darove Duha i, rekao bih, uliveno spoznanje i iskustvo evanđeoskih prizora, ti glagoli očituju i Terezijin mar. Ona je svestrano zaposlila svu svoju duševnu i duhovnu marljivost u uočavanju i prikupljanju evanđeoskih podataka; skladajući ih u ovoj svojoj marijanskoj velepjesmi u čudesnu sintezu pouke i poruke, a nadasve osobnoga proživljavanja.

I još jedno! Dok smo još uvijek u rječničkoj analizi Terezijine velepjesme Mariji, želim istaknuti veliku teološku važnost naslova kojima Terezija u pjesmi kiti Mariju, osobito vokativno. U pjesmi dominira naziv i zaziv *Marijo* (1,1.8; 3,3; 4,1; 6,5; 8,5; 10,5; 16,3; 20,3; 21,1; 23,1; 25,7),

nekada pojačano s *o Marijo* (1,6; 3,2; 13,1). Ona se često zaziva *Majko* (15,7; 16,1; 18,3; 21,7; 24,5) ili *voljena, ljubljena Majko* (5,1), a najčešće *draga Majko moja* (2,3; 5,5; 9,7; 10,3; 14,6; 18,1; 21,7; 24,5), zatim *neusporediva Majko* (16,7) i *Majko puna milosti* (17,1), te *žalosna Majko moja* (23,5) i *od svih majki najnježnija*, rekli bismo danas *supermajko* (21,1). Čest je, na trećem mjestu, zaziv Kraljice s pridjevima *Kraljice izabranika* (6,2 i 17,4), *slatka Kraljice anđela* (7,1), *Kraljice neba* (9,6 i 24,4) te *Kraljice mučenika* (12,1). Očito, dakle, prevladava najjednostavniji zaziv Marijo (13 puta), *Majko* (15 puta) i *Kraljice* (6 puta). Podsjetimo ovdje na poznate Terezijine riječi iz njenih posljednjih razgovora: „Ona je više Majka nego Kraljica”.[8] Spomenimo u dva zaziva *Djevice bezgrešna* (3,5 i 21,1). Iako taj zaziv nije čest, Marija Imakulata je u Terezijinu spjevu i te kako prisutna (3. kitica).

Osobiti Terezijini marijanski uvidi i zrenje

Dva me stavka Terezijine pjesme *Zašto te ljubim, Marijo* osobito zapanjuju. To je ponajprije njezino otkriće Maloga puta u Marijinu životu; već u stihovima o pohodu Elizabeti (u 6. kitici), a osobito u kiticama o Nazaretu (15 – 18). Zadivljuje me zatim njezina interpretacija evanđeoskoga prizora u kojemu Isus zasniva svoju novu obitelj, novo rodbinstvo (20 – 22). O ovoj drugoj Terezijinoj temi već sam govorio. A prije nego se zaustavim na temi Nazareta, upozorit ću na više popratnih Terezijinih uvida i zrenja o Svetoj Mariji Evanđeoskoj.

Prije svega, već sam spomenuo da Terezija Mariju ne promatra odmišljeno od drugih. Naprotiv, Marija je u ovom spjevu sva suodnosna: prema Svetoj Trojici, prema svome Sinu Isusu, prema sv. Josipu, Elizabeti, pastirima i mudracima, sretnim starcima, mladencima u Kani i prema svim ljudima i prema svim nebesnicima.

Veličanstvena je Terezija u istraživanju i oblikovanju razloga za svoj djetinji odnos prema Majci Mariji. Marija je za nju mnogo suza prolila (2,4), smrtna je i trpna kao i Terezija (2,8), rodila je Krista, našega brata (4,7-8; 10,1-4, te kitice 20 – 22), zacrtala nam je „uzak put do raja” (6,3). Terezija iz njezina Magnifikata „uči pjevati božanske hvale” (7,4). Njoj pripadaju Marijine kreposti, osobito ljubav (5,4-8), od nje uči u šutnji „čekati pomoć niotkud doli od Neba” (8,7-8). Od nje uči „brižljivo čuvati” božanske riječi i događaje (10,8) i biti solidarna s drugim ljudima, i grešnicima (11,1-2 i 20,1 sl). Od Marije uči „tražiti Isusa u noći vjere” (15,7-8) jer „trpjeti ljubeć – najveća je sreća” (16,4).

Mimoilazim nazaretske kitice što slijede (18 – 22) da se ubrzo na njih vratim, samo još primjećujem kako Terezija otkriva marijanska nadahnuća svojih zavjeta: u Marijinu odabiru djevičanstva (3,3-4), u siromaštvu Bethelemske štalice (9,8) i boravka u Egiptu (13,2). Dira je trostruko siromaštvo Nazareta: materijalno (17,2), duhovno (17,3-4), a nadasve u onom

[8] *Ulazim u život*, 152.

najunutarnjijem razvlašćenju kada Isus zasniva novu obitelj (22,2) i još više u duhovnoj noći (13,7-8 i 15,5-8). Poslušna Marija osobito je uzorna u bijegu u Egipat: na prvu riječ Josipovu ona ide “bez odgađanja i razmišljanja” (12,7-8).

Lijepi su i Terezijini euharistijski prisjećaji: „Kada mi u srce siđe bijela Hostija // Isus... misli da počiva u tebi” (5,7-8). Na to se odnosi i „Tabernakul što skriva božansku ljepotu”. Kao što je Josipu bila skrivena Isusova prisutnost u Marijinoj utrobi (8,3-4), Tereziji je skrivena njegova prisutnost pod prilikama kruha i vina.

Ipak srce Terezijine velepjesme *Zašto te ljubim, Marijo* nalazimo u kiticama koje sam naslovio *Nazaret I i II* (15 – 19). U Djevici iz Nazareta Terezija otkriva dvije temeljne poruke, međusobno povezane. Tu, ponajprije, Terezija, na kraju svoga života, svoj *Mali put* promatra kao *Marijin put*. Marija je prva stupala tim putem, pa je Tereziji samo ići Marijinim stopama. Taj je put, nadalje, put redovitoga svagdanjega života i put vjere bez popratnih izvanrednih znakova, štoviše put kroz „noć vjere”, vjere koja od onoga što vjeruje ništa ne osjeća.

Riječi s kojima se u tim kiticama susrećemo mogle bi se kome pričiniti kao poetska preuveličavanja i slike, kad ne bismo znali koliko je Terezija u posljednjim mjesecima života mučno proživljavala svoj put vjere, tu noć vjere. Mi u ovom razlaganju ne možemo u to zalaziti, dosta je to napomenuti, a vjerujem da će o tom velikom i mučnom trpljenju Terezijina puta k Bogu biti riječi u ovom zborniku.[9] Za nas je dosta podsjetiti na ovaj vrlo obavještajan stavak u *Povijesti jedne duše* u *Rukopisu C*, gdje Terezija piše Majci Mariji od Gonzage:

> Isus dobro zna da, uza sve to što ne nalazim užitka u vjeri, bar pokušavam vršiti djela vjere. Mislim da sam u posljednjoj godini rekla čin vjere više puta nego za cijeloga života [...] Kad pjevam o nebeskoj sreći, o vječnom posjedovanju Boga, ne osjećam nikakve radosti, jer pjevam jednostavno što hoću da vjerujem. (Ms C 7r-v)

S tim se ključem sada primaknimo, s Terezijom, Marijinu Nazaretu (15 – 19). Tu ona pomno u Marijinu životu izučava svoj Mali put, ističe njegove marijanske crte. Riječ je o pohodu Elizabeti. Piše u Evanđelju: „Tih dana usta Marija i pohiti u gorje” (Lk 1,39). Terezija, bez uvoda, već je s Marijom na tom putu: „Ti mi daješ osjećati da nije nemoguće stupati tvojim stopama... Uzak put do raja ti si učinila vidljivim, vršeći uvijek najobičnije kreposti” (6,1-6). Tim malim putem, putem poslušnosti, stupa i mali Isus. I Terezija tek sada svaća „otajstvo hrama”. U čemu je to otajstvo? Terezija nije izričita, ali to možemo odgonetati iz njezinih „posljednjih riječi”, kada ona govori: „Trebalo bi prikazivati svetu Djevicu za nasljedovanje... *da je živjela od vjere* kao i mi”, čemu je dokaz evanđelistova riječ: „Oni ne razumješe riječi

---

[9] Zbornik tadašnjeg simpozija nije izišao, ali je istom prigodom izrečeno predavanje o Terezijinom trpljenju koje je potom objavljeno u knjizi: A. Z. KORDIĆ, *Duševne i tjelesne patnje svete Terezije od Djeteta Isusa,* Glas Koncila, Zagreb [2]2007.

koju im reče” (Lk 2,50).[10] Iz tih riječi, izrečenih u hramu, a primijenjenih na skroviti život Isusov, Terezija zaključuje na Marijinu noć vjere, i onda u hramu i sada u Nazaretu: „Majko, tvoje slatko Dijete hoće da ti budeš primjerom // Duše koja ga traži u noći vjere”. A da je Marijin put bio takav, ni najmanje izvanredan nego redovit put vjere, Terezija će ubrzo izričito reći, smatrajući to osobitim, duhovnim siromaštvom: „Nikakvi ushiti, čuda ni ekstaze // Ne uljepšavaju tvoj život!” (17,3-4).

Osobit pak put vjere, pa stoga i najviši stupanj duhovnoga siromaštva, je „noć i tjeskoba srca” (16,2). I to je onaj najviši nauk što ga Terezija otkriva u Nazaretskoj Djevici: „Ako je Kralj neba htio da mu Majka // Utone u noć i tjeskobu srca // Marijo, zar onda nije dobro trpjeti na zemlji?” I upravo na tom mjestu hvalospjeva Terezija nam otkriva svoje najdublje duhovno iskustvo i tu iskri najveći njezin Nazaretski nauk, pa stoga i najveća tajna Maloga puta: „Trpjeti ljubeć - najveća je sreća!”

I tu Terezija zastaje, na čas prekida pjesmu da prijeđe u profesiju, u čin savršenoga predanja Isusu. Po njegovoj mu Majci poručuje: „Sve što mi je Isus dao uzeti može // Reci mu da nema obzira prema meni: // Može se skrivat, pristajem čekati // Sve do dana bez zalaza”, to jest do smrti.

I baš u tim nazaretskim kiticama imamo lijep primjer kako se Terezijine kitice – makar dosta razdjelito opjevaju pojedine prizore Marijina života u Evanđelju – uzajamno suodnose i proniču. Mali put Marijin, pa stoga i Terezijin, zapravo počinje već u Pohodu Elizabeti (6. kitica). Najbolje je protumačen u trećoj nazaretskoj kitici (17,3-4). Vrhunac mu je u onomu „trpjeti ljubeć - najveća je sreća” te u susljednom Terezijinu činu predanja s prihvatom noći vjere (16,4-8). No ta je noć vjere pripravljena i u Bijegu u Egipat (13,7-8) ukoliko se tu naviješta „otajstvo hrama” kojemu je posvećena 14. kitica, a koje se opet otkriva u 15,1-8.

Dobro su već drugi zapazili da se u ovom Terezijinu velespjevu ni najmanje ne osjeća – ni u rukopisu, ni u slijedu misli, ni u toliku broju stihova, njih dvjesta – da je to labuđi pjev teško sušičave bolesnice koja će doskora umrijeti. Baš ta nutarnja čvrstina široko sročene i složene Terezijine misli pokazuje kolika je, uza svu tjelesnu slabost, bila duhovna čilost jedne umiruće karmelićanke. Ona tu svoju pjesmu nije tek „sklepala”, kiticu po kiticu. Pjesma joj se odvalila kao plod njezina duga razmišljanja i zrenja, iz njene razdraganosti Marijom.

Sve to čini ovu pjesmu jedinstvenom, pa stoga i jednim od temeljnih izvora za razumijevanje Male Terezije i njezina nauka o Malom putu. Ako tu pjesmu često čitamo i razmatramo, kušamo, ona može postati i naše duboko duhovno iskustvo, darom i zagovorom Male Terezije.

I samo još jedan mali dodatak. Pjesmu prožima ono što se u Vjerovanju naznačuje kao *communio sanctorum* – „općinstvo svetih”. Terezija vjeruje, i od te vjere živi, da je s Marijom jedno: ne samo što ona

---

[10] *Ulazim u život,* 151.

pripada Mariji, nego i Marija pripada njoj. To je uzajamna posvojenost, što se kaže, kvintesencija ove pjesme. Terezija se poistovjećuje s Marijom. „Marija je smrtna i trpna kao i ja” (2,8). „i ja kao i ti posjedujem u sebi Svemogućega” (5,2). Budući da „majčino blago pripada djetetu”, tvoje kreposti, tvoja ljubav moje su (5,6). I to do te mjere da Isus u meni, kada ga primim u svetoj pričesti, „misli da počiva u tebi”. Stoga Terezija stupa Marijinim stopama (6,1), živi s njom (18,2); baš zato što s njom trpi na zemlji, već se sada s njom sjedinjuje u nebeskoj pjesmi (25,6-8).

Fra Bonaventura Duda, OFM

ZAŠTO TE LJUBIM, MARIJO!

Svibanj, 1897.

(1) *UVODNE KITICE*

O kako bih rado opjevala, *Marijo, zašto te ljubim*
I zašto mi na spomen tvog imena srce zadršće
I zašto na pomisao na tvoju vrhunsku veličinu
Duše mi nimalo ne hvata strah.
Dok te motrim u tvojoj uzvišenoj slavi
Kojom nadvisuješ sjaj svih blaženika,
Ne mogu vjerovati da sam tvoje dijete
I najradije bih, Marijo, pred tobom poniknula pogledom.

(2)

Da bi dijete voljelo majku,
Treba da ona s njim plače, da je bole njegove boli.
O draga Majko moja, na ovoj zemlji tuđinskoj
Koliko si suza prolila da bi me k sebi privukla!...
Kad promišljam *tvoj život u svetom Evanđelju*,
Usuđujem se u te gledati, prići k tebi
I nije mi teško vjerovati da sam tvoje dijete
Jer te gledam smrtnu i trpnu kao i ja...

(3) *NAVJEŠTENJE* *= Lk 1,31-38*

Kada ti anđeo s neba nudi da budeš *Majkom*
Boga koji će kraljevati dovijeka,
O čudesne tajne: gledam, o Marijo, kako radije biraš
Neizrecivo blago *djevičanstva!*
I shvaćam da je tvoja duša, Djevice bezgrešna,
Gospodinu draža od božanskoga boravišta;
Shvaćam da tvoja duša, *ta ponizna i blaga Dolina*,
Može obujmiti Isusa, Ocean ljubavi!...

(4)
Volim te, Marijo, u poniznu stavu službenice
Boga koga očaravaš svojom poniznošću,
I ta te skrivena krepost čini svemoćnom
I privlači u tvoje srce *Svetu Trojicu:*
Duh ljubavi prekriljuje te svojom sjenom,
A Sin - Ocu jednak - u tebi se utjelovljuje...
Velik će biti broj njegove braće
Jer mu je ime: Isus, tvoj Prvorođeni!...

(5)
O Majko ljubljena, uza svu svoju malenost
I ja, kao i ti, posjedujem u sebi Svemogućega,
Ali ne strepim gledajući svoju slabost
Jer majčino blago pripada djetetu.
Ja sam tvoje dijete, o voljena moja Majko,
I tvoje kreposti, tvoja ljubav - zar nisu moje?
I kada mi u srce siđe bijela Hostija,
Isus, tvoj Slatki Jaganjac, misli da počiva u tebi!...

(6) *POHOD ELIZABETI = Lk 1,39-56*

Ti mi daješ osjećati da nije nemoguće
Stupati tvojim stopama, Kraljice izabranika:
Uzak put do raja ti si učinila vidljivim
Vršeći uvijek najobičnije kreposti.
Uza te, Marijo, volim ostati malena
I u veličinama ove zemlje gledam tek ispraznost,
A od Elizabete koja te prima u pohode
Učim vršiti žarku ljubav.

(7)
Tu u zanosu slušam, slatka Kraljice anđela,
Svetu pjesmu koja ključa iz tvoga srca:
Ti me učiš pjevati božanske hvale
I slaviti se u Isusu, mome Spasitelju.
Tvoje ljubavne su riječi kao mistične ruže
Što ispunjaju miomirisom buduća pokoljenja.
U tebi Svevišnji učini velika djela,
I ja ih želim razmatrat i blagoslivljat.

(8) *SVETI JOSIP PRED TAJNOM = Mt 1,18 sl.*

Dok dobri sveti Josip još ne zna čudo
Koje ti htjede sakrit u svojoj poniznosti,
Ti ga puštaš da plače sasvim blizu *Tabernakula*
Što skriva božansku ljepotu Spasiteljevu!...
O kako volim, Marijo, tu *tvoju rječitu šutnju:*
Ona je za me koncert slatkih melodija
Koji mi otkriva veličinu i svemoć
Duše koja čeka pomoć niotkud doli od Neba!...

(9) *BETLEHEM = Lk 2,1-20 + Mt 2,1 sl.*

Potom u Betlehemu, Josipe i Marijo,
Gledam kako vas svi žitelji odbijaju:
Nitko ne prima u goste
Sirote strance, mjesta ima samo za velike...
Mjesta ima samo za velike, pa stoga u štali
Kraljica neba treba da rodi Boga.
O voljena Majko moja, kako si mi dostojna ljubavi,
Kako li si mi velika u tako siromašnom mjestu!...

(10)

Kad motrim Vječnoga u pelene povijena
I slušam slabašan krik Božanske Riječi,
O draga Majko moja, više ne zavidim anđelima
Jer njihov Moćni Gospodar moj je ljubljeni Brat!...
Koliko te volim, Marijo, tebe koja si na naše obale
Presadila taj Božanski Cvijet!...
Kako li te volim dok slušaš pastire i mudrace
I brižljivo u srcu sve to čuvaš!...

(11) *PRIKAZANJE U HRAMU = Lk 2,21-35*

Volim te dok se miješaš među druge žene
Što prema svetomu Hramu upraviše hod.
Volim te dok Spasitelja naših duša
Prikazuješ sretnomu Starcu koji ga grli u naručju:
Najprije s osmjehom slušam njegovu pjesmu,
Ali mi ubrzo njegove riječi izazivlju suze;
Proročkim okom on motri budućnost
I mač ti boli *Šimun pretkazuje*.

(12)

Kraljice mučenika! Sve do uvečer tvoga života
Taj će mač boli ostati *zarinut u tvoje srce*.
I evo, već moraš napustiti domovinsko tlo
Da izbjegneš bijesu ljubomorna kralja.
Isus pod tvojim velom mirno sniva,
A Josip te moli da se odmah pođe.
I tako se brzo otkriva tvoja poslušnost
Jer ideš bez odgađanja i razmišljanja.

(13) *BIJEG U EGIPAT = Mt 2,13-15*

U Egiptu, Marijo, sve mi se čini
Da ti je srce sretno u svemu siromaštvu:
Ta nije li Isus najljepša tvoja domaja
I što ako si i u progonstvu, ti posjeduješ Nebo?...
No u Jeruzalemu gorka će žalost
Kao velik ocean tvoje preplaviti srce:
Kroz tri se dana Isus tvojoj nježnosti skriva,
I to je tek bilo za te pravo progonstvo!...

(14) *ISUS U HRAMU NAĐEN = Lk 2,41-52*

Napokon ga ugledaš, i ljubav te zanosi
Pa lijepom svom Djetetu što očarava učitelje veliš:
„Sine moj, zašto nam tako radiš?
Gle, otac tvoj i ja u suzama smo te tražili.”
A Dječak - Bog odgovara, (koje li duboke tajne!),
Majci što prema njemu širi ruke:
„Zašto ste me tražili?... Poslom Oca svoga
Već sada treba da se bavim, zar ne znate?”

(15) *NAZARET (I) = Lk 2,39-40*

Evanđelje me uči da Isus, u mudrosti rastuć,
Josipu i Mariji ostaje podložan
I srce mi otkriva kako li nježno
On uvijek sluša drage roditelje.
Sada tek svaćam otajstvo Hrama
I skrovite riječi svog Ljubljenoga Kralja:
Majko, tvoje slatko Dijete hoće da ti budeš primjerom
Duše što ga traži u noći vjeri.

(16)

Ako je Kralj neba htio da mu Majka
Utone u noć i tjeskobu srca,
Marijo, zar onda nije dobro trpjet na zemlji?
Da, *trpjeti ljubeć - najveća je sreća!...*
Sve što mi je Isus dao uzeti može,
Reci mu da nema obzira prema meni:
Može se skrivat, pristajem čekati
Sve do dana bez zalaza kad će se ugasiti moja vjera...

(17) *NAZARET (II) = Lk 2,51-52*

U Nazaretu, o znam, Majko puna milosti,
Ti živiš vrlo siromašno, bez želje za ičim:
Nikakvi ushiti, čuda ni ekstaze
Ne uljepšavaju tvoj život, Kraljice izabranika!...
Četa malenih na zemlji posve je sigurna,
Bez straha mogu k tebi podići oči:
Baš posve običnim putem, neusporediva Majko,
Tebi se mili stupati da ih povedeš u nebo.

(18)

Dok čekam nebo, o Majko moja draga,
Želim živjeti s tobom, svaki dan stupati za tobom:
Majko, motreći tebe, zapanjena sva tonem
Otkrivajući u tvom srcu *bezdane ljubavi*.
Tvoj majčinski pogled odgoni sve moje strahove
I uči me *plakat,* uči me *radovati se.*
Umjesto da prezreš radosti čiste i svete,
Ti u njima sudjeluješ, rado ih blagoslivlješ.

(19) *KANA = Iv 2,1-12*

U Kani, ti zapažaš nevolju mladenaca
Koju ne mogu sakrit jer nestaje vina.
Skrbna, to dojavljaš Spasitelju
U nadi u pomoć božanske mu moći.
  A Isus kao da ti, otprve, odbija molbu:
  „Što se to, ženo, mene i tebe tiče?"
  Ali u dnu srca on te zove Majkom
  I prvo, gle, čudo za tebe tvori...

(20) *ISUSOVA NOVA OBITELJ: Mt 12,46-50; Mk 3,31-35*

Jednoga dana, dok grešnici slušaju nauk
Onoga koji ih želi u nebo primiti,
Nalazim te, Marijo, s njima na brežuljku
I netko poručuje Isusu da ga želiš vidjeti,
  I tada, božanski Sin tvoj pred svim onim mnoštvom
  Iskazuje neizmjernost svoje ljubavi prema nama
  I veli: „Tko mi je brat, tko sestra, tko li Majka moja,
  Ako ne svaki koji moju vrši volju!"

(21)

O bezgrešna Djevice, od svih majki najnježnija,
Na te riječi Isusove ti se nisi ražalostila:
Sretna si bila da nam daje znati
Da duša naša postaje *njegova obitelj* ovdje na zemlji.
  Da, bila si sretna što nam on daje svoj život,
  Beskrajna blaga svoga božanstva!...
  Kako da te ne ljubim, draga moja Majko,
  Kada te gledam u tolikoj ljubavi, tolikoj poniznosti?

(22)

Marijo, ti nas ljubiš kako nas ljubi Isus
I radi nas pristaješ da se udaljiš od njega.
Ljubiti, znači sve darovati - i darovati sebe,
To si htjela posvjedočiti da budeš naš potporanj.
  Spasitelj je poznavao tvoju neizmjernu nježnost,
  Poznavao je tajne tvoga majčinskoga srca:
  I evo, Utočište grešnika, tebi nas povjerava
  Kad napušta križ da nas u nebu čeka.

(23) *NA KALVARIJI = Iv 19,25-27*

Marijo, gledam te na vrhu Kalvarije
Uspravnu uz križ, kao svećenik na oltaru:
Prinosiš, da umilostiviš pravdu Očevu,
Svog ljubljenoga Isusa, slatkog Emanuela...
  Prorok je to prorokovao, žalosna Majko:
  „Nema boli kao što je bol tvoja!"
  Kraljice mučenika, ostajući s nama u progonstvu,
  Rasipno - za nas - darivaš krv svoga srca!

(24)

Dom svetog Ivana postaje ti jedini zaklon,
Sin Zebedejev zamjena za Isusa...
Posljednji je to prizor koji nam pruža Evanđelje,
I ni riječi više o Kraljici neba.
    No ta duboko šutnja, Majko moja draga,
    Zar nam ne otkriva da sama *Vječna Riječ*
    Želi opijevati tajne tvoga života
    Da očarava *tvoju djecu,* sve izabranike neba?

(25) ZAVRŠNICA

Uskoro ja ću slušat tu slatku harmoniju,
Uskoro o lijepom nebu poći ću da vidim tebe:
Ti koja si me pohodila *smiješkom* u jutro moga života
Dođi mi s osmjehom opet – Majko – jer evo, već je večer!...
    Ja se više ne bojim sjaja tvoje vrhunske slave,
    Ta s tobom sam trpjela i sada želim
    Pjevati na tvojim koljenima, Marijo, zašto te ljubim
    I kroz sve vijeke ponavljati: „Tvoje sam dijete!”...

Mala Terezija

BIBLIOGRAFIJA NA HRVATSKOM JEZIKU O MALOJ TEREZIJI

BALTA, Petar (ed.), *Pobožnost sv. Tereziji od Djeteta Isusa. Devetnice, litanije, krunica, molitve*, Verbum, Split 2015.

BALTHASAR, Hans Urs von, *Sestre u duhu. Terezija iz Lisieuxa i Elizabeta iz Dijona*, Karmelska izdanja, Zagreb 2009.

BENEDIKT XVI., *Kateheza o sv. Tereziji iz Lisieuxa na općoj audijenciji 6.4.2011.*, na: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2011/documents/hf_ben-xvi_aud_20110406.html (25.01.2025).

BOROVAC, Marijan, *Molitva s pogledom na sv. Malu Tereziju*, vlastita naklada, Zagreb 2019.

BREIG, Maximilian, *Radost u molitvi. Terezija od Djeteta Isusa i molitva*, Glas Koncila, Zagreb [2]1973.

CANZIANI, Theodor de, „Adam Muchtin – snoviđenje i realizacija crkve Svete Terezije od Djeteta Isusa na Podvežici“, u: *Riječki teološki časopis*, 54 (2019.) 2, 203-235.

CAZZAGO Aldino, „Izbavi nas od zla. Odgovor Terezije iz Lisieuxa“, *Communio*, 46 (2020.), 71-77.

CRVENKA, Mario, *Mali put k Bogu*, Lasica, Slavonski Brod 2017.

Cviće Karmela i bl. Malena Terezija, Karmelićani, Sombor 1923.

Četrnaest pjesama Svete Terezije od Maloga Isusa, Glasnik Srca Isusova, Zagreb 1928.

DE MEESTER, Conrad (ed.), *Misli. Sveta Terezija iz Lisieuxa*, Družba katoličkog apostolata, Zagreb 1983.

DE MEESTER, Conrad, *Prazne ruke. Poruka Terezije iz Lisieuxa*, Nadbiskupski duhovni stol – Glas Koncila, Zagreb [2]1986.

DE MEESTER, Koen (ed.), *Ljubiti sve do smrti od ljubavi*, Verbum, Split [4]2014.

DE MEESTER, Koen (ed.), *Neizreciva nježnost*, Verbum, Split [4]2015.

DE MEESTER, Koen (ed.), *Oči i srce*, Verbum, Split [4]2015.

DOLAN, Albert Harold, *Žive sestre sv. Terezije od Maloga Isusa o njoj*, Katolička knjižnica, Zagreb 1933.

DUDA, Bonaventura, „Otkriće Biblije u duhovnosti Male Terezije“, u: *Bogoslovska smotra*, 43 (1973.) 4, 390-403.

DUDA, Bonaventura, *Znanost božanske ljubavi. 'Mali put' sv. Male Terezije*, Teovizija, Zagreb 2013.

Dva bisera ili Životopis sestre Tereze Malenoga Isusa i Geme Galgani, Kuća dobre štampe, Rijeka 1913.

FRANJO, *„C'est la confiance". Apostolska pobudnica o pouzdanju u milosrdnu ljubav Božju u povodu 150. obljetnice rođenja svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetoga Lica, 15.10.2023*. Na: https://ika.hkm.hr/novosti/apostolska-pobudnica-cest-la-confiance-pape-franje/ (25.01.2025).

FRANJO, *Kateheza na općoj audijenciji 7. lipnja 2023.*, na: https://www.vatican.va/content/francesco/hr/audiences/2023/documents/20230607-udienza-generale.html (25.01.2025).

GAUCHER, Guy, *Terezija iz Lisieuxa*, Glas Koncila, Zagreb 1998.

GERARDS, Alberich, *Molitvenik sv. Terezije Maloga Isusa. molitve i razmatranja na njezinu*, Naklada priređivačeva, Dubrovnik 1930.

Glasnik sv. Terezije od Maloga Isusa, katolički mjesečnik, Dubrovnik 1 (1928) – 15 (1942).

GUIBERT, Joël, *Leonija Martin (s. Franciska Terezija, rođena sestra svete Male Terezije). Preobražena slabost – razmatranja*, Karmelska izdanja, Zagreb 2021.

HERBSTRITH, Waltraud, *Radi ljubavi. Iskustva vjere: Terezija Avilska, Ivan od Križa, Terezija iz Lisieuxa, Edith Stein*, Knjižnica u pravi trenutak, Đakovo 2002.

IVAN PAVAO II., „*Divini amoris scientia* – znanost Božanske ljubavi. Apostolsko pismo o proglašenju Svete Terezije od Djeteta Isusa i Svetoga Lica naučiteljicom sveopće Crkve", u: *Obnovljeni život*, 53 (1998.) 2, 211-222.

KALEM, Hrvoje, „Pjesma nad pjesmama u duhovnosti Terezije iz Lisieuxa", u: *Communio*, 48 (2022.), 49-63.

KATIĆ, Lovre, *Sv. Mala Terezija*, Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Zagreb 1932.

KERAVIN, Ivan (ed.), *Pisma svete Male Terezije misionarima*, Radosna vijest, Sarajevo 1975.

KING, Heather, *Košulja od vatre. Godinu dana u društvu svete Male Terezije*, Figulus, Koprivnica 2021.

Kiša nebeskih ruža. Molitve, razmatranja, pobožnosti i pjesme u čast sv. Terezije od Djeteta Isusa, zaštitnici Misija, Svetište sv. Terezije od Djeteta Isusa, Banjaluka Presnače 1990.

KORDIĆ, Augustin Zdravko, *Duševne i tjelesne patnje svete Terezije od Djeteta Isusa*, Glas Koncila, Zagreb [2]2007.

KOVAČEVIĆ, Jerko, *Ruža svete Terezije Malog Isusa*, [s. n.], [Dubrovnik?] 1937.

Križni put sa sv. Terezijom od Djeteta Isusa i Svetog Lica, Karmelska izdanja, Zagreb 2020.

Krunica sa sv. Malom Terezijom, Karmelska izdanja, Zagreb, 2023.

LAFRANCE, Jean, *Terezija iz Lisieuxa - moje zvanje je ljubav* , Karmelska izdanja, Zagreb 2023.

LAFRANCE, Jean, *Put pouzdanja. Sveta Terezija iz Lisieuxa*, Naklada sv. Antuna, Zagreb 2022.

LÜTHOLD-MINDER, Ida, *Život svete Male Terezije*, Župski ured, Đakovački Selci 1985.

Majčica svete Terezije od Djeteta Isusa. Majka Agneza od Isusa, Samostan bosonogih karmelićanki, Zagreb 1961.

MALA TEREZIJA, *Izabrane pjesme*, Hrvatska karmelska provincija sv. oca Josipa, Zagreb 1997.

MALI CVIJET, *Devetnica svetoj Maloj Tereziji*, Tomagraf, Zagreb, 2012.

Mali katekizam prikazanja svete Terezije od Djeteta Isusa poput žrtve paljenice milosrdnoj Božjoj ljubavi, Glas Koncila – Zaklada „Sveta Maravillas od Isusa", Zagreb – Split 2024.

Mali put, Apostolski centar „Sav Tvoj", Zagreb 1995.

Maloj djeci o „Maloj Tereziji", Tisak zaklade tiskare narodnih novina, Zagreb, ^{2}1933.

MARTIN, Celina, *Sjećanja na moju sestru*, Knjižnica U pravi trenutak, Đakovo, 2005.

MILOŠ, Edi, „'Mali put' u 'Velikom ratu'. Sveta Terezija iz Lisieuxa i francuski vojnici u Prvom svjetskom ratu", u: *Službeni vjesnik Vojnog ordinarijata*, 85 (2020), 204-209.

MRŠIĆ, Zdravko, *Mala Terezija. Poruka za danas*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1997.

GENERALNI POGLAVARI O. CARM I O.C.D, „Povratak na Evanđelje. Poruka Terezije iz Lisieux-a", u: *Karmelski vjesnik*, 20 (1997.), 3-25.

GUARNERI, Roberto – PIETTA, Cristina, *Obitelj Male Terezije*, Karmelska izdanja, Zagreb ^{2}2024.

PHILIPPE, Jacques, *Mali put pouzdanja i ljubavi. S Malom Terezijom k radosnu i ispunjenu životu*, Verbum, Split ^{3}2024.

Posljednje riječi Svete Terezije Malog Isusa. Novissima verba, Euharistijski glasnik, Dubrovnik 1929.

Radost žrtve iz ljubavi, Apostolski centar „Sav Tvoj", Zagreb 1999.

RENSI, Maria Grazia, *Naučitelj ljubavi i njegova milozvučna citra. Sveti Franjo Saleški i Terezija iz Lisieuxa*, Knjižnica u pravi trenutak, Đakovo 2004.

S. EMANUELA MARIJA OD PRESVETOG TROJSTVA, *Mukotrpni put svetosti Leonije Martin*, Naklada Benedikta, Velika Gorica 2013.

S. MARIJA KRSTITELJ OD DUHA SVETOGA (ed.), *Skromna veličina. Liturgijske i druge molitve u čast sv. Terezije od Djeteta Isusa*, Bosonoge karmelićanke, Zagreb 1960. [ciklostil]

SCHMID, Anton, *Susret s Terezijom iz Lisieuxa*, Knjižnica u pravi trenutak, Đakovo [2]2010.

Sestra Tereza malenoga Isusa, [s.n.], Rijeka 1916.

SION, Victor, *Put molitve s Terezijom iz Lisieuxa*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1984.

SKIBEL, Maria, *Terezija iz Lisieuxa*, Verbum, Split 2002.

STANTIĆ, Ante, „'Mali put' Terezije Martin u ovom našem vremenu“, u: *Obnovljeni Život*, 31 (1976) 2, 165-177.

STINISSEN, Wilfrid, *Ja ne umirem, ja ulazim u život*, Naklada sv. Antuna, Zagreb 2009.

STOECKER, Monika-Maria, *Pustolovina velike ljubavi*, Knjižnica u pravi trenutak, Đakovo [2]2007.

SV. TEREZIJA OD DJETETA ISUSA I SVETOG LICA, *Mala Terezija - velika misionarka. Pisma duhovnoj braći u misijama*, Karmelska izdanja, Zagreb [3]2024.

SV. TEREZIJA OD MALOG ISUSA, „Bacanje cvijeća“, preveo A. Jakšić, u: *Marija*, (1972.) 3, 138.

SV. TEREZIJA OD MALOG ISUSA, „Moja današnja pjesma“, preveo A. Jakšić, u: *Marija*, (1970.) 8, 370-371.

SV. TEREZIJA OD MALOG ISUSA, „Moja nada“, preveo A. Jakšić, u: *Marija*, (1972.) 6, 260.

SV. TEREZIJA OD MALOG ISUSA, „Moje nebo“, preveo A. Jakšić, u: *Marija*, (1972.) 7, 324.

SV. TEREZIJA OD MALOG ISUSA, „Moje oružje“, preveo A. Jakšić, u: *Marija*, (1972.) 9, 419-420.

SV. TEREZIJA OD MALOG ISUSA, „Pjesma sv. Agnes“, preveo A. Jakšić, u: *Marija*, (1972.) 2, 66.

SV. TEREZIJA OD MALOG ISUSA, „Pjesma sv. Licu“, preveo A. Jakšić, u: *Marija*, (1972.) 7, 298.

SV. TEREZIJA OD MALOG ISUSA, „Žedna sam ljubavi“, preveo A. Jakšić, u: *Marija*, (1972.) 8, 355.

SV. TEREZIJA OD MALOG ISUSA, „Živjeti od ljubavi“, preveo A. Jakšić, u: *Marija*, (1972.) 3, 131-134.

SVEĆENIK SPLITSKE BISKUPIJE, *Kita ruža na čast sv. Terezije maloga Isusa*, Hrvatska knjižara d. s. o. j, Split 1941.

SVETA TEREZIJA OD MALOGA ISUSA, *Povijest jedne duše napisala ona sama. Pisma i izabrane pjesme*, Tisak nadbiskupske tiskare, Zagreb 1925.

SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA I SVETOG LICA, *Ulazim u život. Posljednji razgovori*, Glas Koncila – Hrvatski karmelićani i karmelićanke, Zagreb 1991.

Sveta Terezija od Djeteta Isusa u slici i riječi, Salezijanci, Zagreb 1932.

SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Ljubiti sve do smrti iz ljubavi*, Verbum, Split, 2011.

SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Naš nebeski Otac*, Postulatura blaženoga Alojzija Stepinca, Zagreb 2025.

SVETA TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Povijest jedne duše. Rukopisi A, B, C*, Glas Koncila i Karmelska izdanja, Zagreb [13]2023.

SVETA TEREZIJA OD MALOGA ISUSA, *Povijest jedne duše, pisma i izabrane pjesme*, Glasnik Srca Isusova, Zagreb 1925.

TAILLEAU, Henoc, *Moja mala naučiteljica. Mala Terezija koju tek treba otkriti*, Glas Koncila – Zaklada „Sveta Maravillas od Isusa“, Zagreb 2023.

THERESIA AB INFANTE IESU, *Mali put sv. Terezije Malog Isusa*, Glasnik Srdca Isusova, Zagreb [2]1945.

THERESIA AB INFANTE IESU, *Poziv malim dušama da ljube Boga. Sveta Terezija Malog Isusa 1873-1897*, Glasnik Srca Isusova, Zagreb 1939[?]

THERESIA AB INFANTE IESU, *Život svete Terezije od maloga Isusa s dodatkom, napisala ona sama*, Glasnik Srca Isusova, Zagreb 1935.

TOMIĆ, Sonja, *Dnevnik rajske loptice*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.

VAN DER MEERSCH, Maxence, *Terezijino otkriće. Duhovni put Male Terezije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1968.

ZEČEVIĆ Jure, ŠARIĆ Ivan, KOLIĆ Marko (ed.), *Istinska ljubav pisma svetih supružnika Zelije i Ljudevita Martin*, Karmelska izdanja - Martin - Guerin Centar, Zagreb – Rijeka 2021.

ZEČEVIĆ, Jure (ed.), *Bit ću ljubav. Duhovne poruke najmlađe naučiteljice Crkve Terezije od Djeteta Isusa i sv. Lica*, Karmelska izdanja, Zagreb 2023.

Život svete Male Terezije: njezine molitve i pobožnosti, Glas Koncila – Zaklada „Sveta Maravillas od Isusa“, Zagreb – Split 2023.

KRATKA KRONOLOGIJA ZEMALJSKOG ŽIVOTA MALE TEREZIJE

Alençon

1873. 2. siječnja: rođenje Marije Franciske Terezije Martin.
4. siječnja: krštenje u crkvi Notre-Dame.
ožujak: na selu kod dojilje u Semallé.

1874. 2. travnja: povratak od dojilje u obitelj.

1877. 28. kolovoza: majka Zelija Martin preminula od raka dojke.

Lisieux – Buissonnets

1877. 16. studenoga: preseljenje obitelji Martin u Les Buissonnets.

1878. 8. kolovoza: u Trouvilleu prvi put vidi more.

1881. 3. listopada: kreće u školu kod benediktinki Notre-Dame du Pré.

1882. 2. listopada: sestra Paulina ulazi u Karmel Lisieux.

1883. 13. svibnja (Duhovi): Terezija je izliječena osmijehom Djevice Marije.

1884. 8. svibnja: Prva pričest kod benediktinki.
8. svibnja: istog dana Paulina polaže zavjete kao s. Agneza od Isusa.
14. lipnja: Terezija prima sakrament potvrde.

1886. veljača: zbog zdravlja Terezija napušta školu. Ide na privatnu poduku.
15. listopada: starija sestra i krsna kuma, Marija ulazi u Karmel u Lisieuxu.
25. prosinca: „Božićna milost“ nakon ponoćke, „milost potpunog obraćenja“.

1887. 29. svibnja (Duhovi): tatino dopuštenje za ulazak u Karmel.
srpanj/kolovoz: moli za obraćenje kriminalca Pranzinija.
4. studenoga – 2. prosinca: hodočašće u Italiju s tatom i sestrom Celinom.
20. studenoga: audijencija kod pape Lava XIII. u Rimu.

Lisieux – Karmel

1888. 9. travnja: ulazi u Karmel s 15 godina i 3 mjeseca.

1889. 10. siječnja: Terezijino redovničko oblačenje.
12. veljače: tata Ljudevit smješten u bolnicu Bon Sauveur u Caenu.

1890. 8. rujna: Terezijini redovnički zavjeti.

1892. 10. svibnja: povratak tate Ljudevita iz bolnice u Lisieux.

1893. 20. veljače: s. Agneza (Paulina) izabrana za prioricu Karmela

1894. 29. srpnja: preminuće tate Ljudevita.
14. rujna: sestra Celina također ulazi u Karmel u Lisieux.
zima: iz poslušnosti započinje *Rukopis A*. Otkriće „malog puta”.

1895. 9. lipnja (Presveto Trojstvo): Čin prikazanja Milosrdnoj Ljubavi.
17. listopada: bogoslov Mauricije Bellière Terezijin prvi duhovni brat.

1896. 21. ožujka: č.M. Marija od sv. Alojzija Gonzage ponovno izabrana za prioricu.
noć 2. / 3. travnja: prvo iskašljavanje krvi iz pluća. Po Uskrsu: noć vjere.
30. svibnja: o. Adolf Roulland Terezijin drugi duhovni brat.
rujan: *Rukopis B* za s. Mariju od Presvetog Srca: „Moje zvanje je ljubav”.

1897. lipanj: iz poslušnosti piše *Rukopis C*.
8. srpnja: prebačena u bolničku sobu.
30. rujna: preminula oko 19.30.
4. listopada: pokopana na groblju u Lisieuxu.